

แนวคิดทางจริยศาสตร์ในปรัชญาหลังนวยุค

นาวิน พิชญวิศิษฏ์กุล

ดุขฎฐินิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศาสนศาสตร์ดุขฎฐินิพนธ์บัณฑิต

สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๖๔

แนวคิดทางจริยศาสตร์ในปรัชญาหลังนวยุค

นาวิน พิษณุวิศิษฐ์กุล

คู่มือฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศาสนศาสตร์คหกรรมศึกษาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๖๔

แนวคิดทางจริยศาสตร์ในปรัชญาหลังนวยุค

นาวิน พิชญวิศิษฏ์กุล

ดุชนีพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศาสนศาสตร์ดุชนีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๖๔

ETHICAL CONCEPTS IN POSTMODERNISM

NAWIN PITCHAYAWISITKUL

A DISSERTATION SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DOCTOR DEGREE OF PHILOSOPHY
PROGRAM IN BUDDHISM AND PHILOSOPHY
GRADUATE SCHOOL
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

2021

หัวข้อดุษฎีนิพนธ์ : แนวคิดทางจริยศาสตร์ในปรัชญาหลังนวยุค
ชื่อนักศึกษา : นาวิณ พิษณุวิศิษฐ์กุล
ชื่อปริญญา : ศาสตราจารย์ดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชา : พุทธศาสนาและปรัชญา
ปีพุทธศักราช : 2564
อาจารย์ที่ปรึกษา : พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรศาสตราจารย์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

.....
(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)

คณะกรรมการสอบดุษฎีนิพนธ์ :

ประธานกรรมการ

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ประเวศ อินทองปาน)

กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษา)

.....
(พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

กรรมการ

.....
(พระมหาบุญไทย ปุณณมโน, ดร.)

กรรมการ

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน)

กรรมการ

.....
(ดร.กฤตสุขชิน พลเสนา)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Dissertation Topic : Ethical Concepts in Postmodernism
Student's Name : Nawin Pitchayawaitkul
Degree Sought : Doctor of Philosophy
Program : Buddhism and Philosophy
Anno Domini : 2021
Advisor : Phramaha Maghavin Purisuttamo, Asst.Prof.Dr.

Accepted by the Graduate School, Mahamakut Buddhist University in Partial Fulfillment of the Requirements for the Doctor Degree of Philosophy (Buddhism and Philosophy)

Dean of Graduate School .....
P. Srivinyaphon
(Phra Srivinyaphon, Dr.)

Dissertation Committee :
Chairman .....
P.V. Intongpan
(Assoc.Prof. Dr.Praves Intongpan)

Member (Advisor) .....
P.M. Purisuttamo
(Phramaha Maghavin Purisuttamo, Asst.Prof.Dr.)

Member .....
P.B. Puñnamano
(Phramaha Boonthai Puñnamano, Dr.)

Member .....
B. Khammuangsaen
(Assoc.Prof.Dr.Boonruam Khammuangsaen)

Member .....
Dr. Kitsuehin Ponsen
(Dr.Kitsuehin Ponsen)

บทคัดย่อ

หัวข้อวิทยานิพนธ์	: แนวคิดทางจริยศาสตร์ในปรัชญาหลังนวยุค
ชื่อนักศึกษา	: นาวิน พิชญวิศิษฐ์กุล
ชื่อปริญญา	: ศาสตรศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชา	: พุทธศาสนาและปรัชญา
ปีพุทธศักราช	: 2564
อาจารย์ที่ปรึกษา	: พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.

การวิจัยเรื่อง “แนวคิดทางจริยศาสตร์ในปรัชญาหลังนวยุค” นี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดจริยศาสตร์ 2) เพื่อศึกษาแนวคิดปรัชญาหลังนวยุค 3) เพื่อวิเคราะห์แนวคิดจริยศาสตร์ในปรัชญาหลังนวยุคและ 4) เพื่อวิจารณ์แนวคิดทางจริยศาสตร์ในปรัชญาหลังนวยุค งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพแบบวิจัยเอกสารการศึกษาเอกสารทั้งที่เกี่ยวข้องกับจริยศาสตร์ และปรัชญาหลังนวยุคจากนั้นได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์และวิจารณ์ในลักษณะการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ เพื่อสร้างกรอบแนวคิดภายใต้ระเบียบวิธีการศึกษาจริยศาสตร์แบบบรรทัดฐาน

ผลวิจัยสรุปว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในปรัชญานวยุคเป็นวิกฤติเชิงคุณค่า จึงจำเป็นต้องนำเสนอแนวคิดทางจริยศาสตร์เชิงคุณธรรม (Virtue Ethics) ซึ่งเป็นความดีที่หล่อหลอมอยู่ในตัวตนของมนุษย์ มีองค์ประกอบ 3 ประการคือ

1) คุณธรรมติดตัว (Virtue of Character) เป็นการตระหนักรู้ว่า มนุษย์มีคุณค่าในฐานะตัวตนทางอภิปรัชญาโดยที่อัตถิภาวะต้องสร้างสารัตถะบนพื้นฐานของเสรีภาพแห่งตนที่ได้มาโดยกำเนิดโดยสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในโลกเพื่อเป้าหมายแห่งการสำแดงอัตถิภาวะแท้ของบุคคลเป็นประการแรกการตระหนักรู้ในคุณสมบัติเฉพาะของมนุษย์เป็นประการที่สองและ ประการสุดท้ายเป็นวิถีแห่งมนุษย์ที่เป็นสัตว์ระดับจิตวิญญาณที่ประกอบด้วย 3 พฤติกรรมหลัก คือ (1) การแสวงหาความจริงของมนุษย์ (2) แสวงหาความหมายของชีวิตและ (3) ความหมายของการมีชีวิตอยู่

2) ปัญญาภาคปฏิบัติ (Practical Wisdom) เป็นการตระหนักรู้ว่าสังคมมีคุณค่าในฐานะพื้นที่ทางจริยะที่มนุษย์ต้องดำรงอยู่ด้วยการอิงอาศัยกันและเคารพในขอบเขตของเสรีภาพแห่งตนและผู้อื่น

3) ความสุขจากความงอกงาม (Flourishing Happiness) เป็นการตระหนักรู้ญาณวิทยาศาสตร์มีคุณค่าในฐานะเครื่องมือทางญาณวิทยาได้พัฒนาองค์ความรู้โดยใช้เวลาก่อนตัวยาวนาน เพื่อเป็นเครื่องมือในการการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์เท่านั้น การนำมาประยุกต์ใช้จำเป็นต้องอยู่ภายใต้กรอบของจริยธรรมเป็นสำคัญ

ดังนั้นเมื่อสังคมปรัชญานวยุคได้ประสบวิกฤติเชิงคุณค่าของความเป็นมนุษย์จึงมีความ
จำต้องปลุกฝังแนวคิดทางจริยศาสตร์เชิงคุณธรรมที่เติมเต็มคุณค่าลงไปเพื่อเป็นปัจจัยส่งเสริมให้
ปรัชญาหลังนวยุคสามารถสามารถเป็นพื้นที่แห่งการอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานความศานติอย่างแท้จริง
คำสำคัญ จริยศาสตร์เชิงคุณธรรม, คุณธรรมติดตัว, ปัญญาเชิงปฏิบัติ, ความสุขจากความมั่งคั่ง

ABSTRACT

Dissertation Topic : Ethical Concepts in Postmodernism
Student's Name : Nawin Pitchayawisitkul
Degree Sought : Doctor of Philosophy
Program : Buddhism and Philosophy
Anno Domini : 2020
Advisor : Phramaha Maghavin Puritsuttamo, Asst. Prof. Dr.

The objectives of the research entitled “ Ethical Concepts in Postmodernism” were as follows: 1) to study Ethics, 2) to study Postmodernism, 3) to analyze ethical concepts in Postmodernism, and 4) to criticize ethical concepts in Postmodernism. This qualitative research was conducted as Documentary Research by applying both primary and secondary sources concerning Ethics and Postmodernism. Then, the data were analyzed and criticized in style of Critical Description to formulate conceptual framework, on the basis of Normative Ethics.

The results of the research were found that the problems emerging in Modernism was the crisis of human value. It is required that virtue ethics, embedded in a human body, must be proposed to solve the problems. It is comprised of:

1) “Virtue of Character” is the awareness of human as value of metaphysic identity. As of this, an existence must create essence by endowed freedom in connection with others in the world for the purpose of authentic existence manifestation in the first place, including the awareness of humanly specific genes in the second place, and in the final place, human ways of spiritual being in 3 aspects such as (1) search for truth of human, (2) search for meanings of life, and (3) search for meaning of living.

2) Practical Wisdom is the awareness of society as value of spacio-ethics in which humans must live as space of interdependence and respect the scope of mutual freedom.

3) Flourishing Happiness is the awareness of science as value of epistemological instrument. This demonstrates that scientific epistemology has been developing with

long-formulation to advance human lives only, so the application of entity of science requires greatness of ethical care.

For that reason, once the previous Modernism society confronted with the “Crisis of Human Value”, “Virtue Ethics” must be educated into the current Postmodernism society so as to foster mutual habitation with real blessing.

Keywords: Virtue Ethics, Vitue of Character, Practical Wisdom, Flourishing Happiness

กิตติกรรมประกาศ

ดุษฎีนิพนธ์เล่มนี้สำเร็จได้ด้วยดี ประกอบไปด้วยคุณภาพและคุณค่าตามเกณฑ์มาตรฐานของหลักสูตรศาสตราจารย์บัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยโดยอาศัยความเมตตาอนุเคราะห์จากบุคคลหลายฝ่าย ดังนี้

กราบนิมนต์ขอขอบคุณอธิการบดี และผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยทุกรูป คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย และขอขอบคุณคณาจารย์ในหลักสูตรศาสตราจารย์บัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญาทุกรูป/คน

กราบนิมนต์ขอขอบคุณพระคุณพระมหามหาวินทร์ ปุริสุตตโม, ผศ.ดร.อาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์ ขอขอบคุณ รศ.ดร.ประเวศ อินทองปาน ประธานคณะกรรมการสอบดุษฎีนิพนธ์ รวมถึงคณะกรรมการสอบดุษฎีนิพนธ์ 3 บท และ 5 บท ทุกรูป/คน ที่ได้ให้การช่วยเหลือและ ให้คำแนะนำเพื่อการปรับปรุงและพัฒนางานวิจัยให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอบคุณเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกรูป/คน ที่ได้อำนวยความสะดวกในการติดต่อประสานงาน ดำเนินงานวิจัยตามระเบียบทุกขั้นตอนเป็นอย่างดี

ที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง คุณประโยชน์อันเกิดขึ้นจากดุษฎีนิพนธ์เล่มนี้ผู้วิจัยขอถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา บูชาคุณครูบาอาจารย์บิดามารดาผู้มีพระคุณทุกท่านผู้มอบความรัก ความปรารถนาดีเสมอมาตลอดทั้งขอขอบคุณในน้ำใจอันดีงามของทุกคนที่ได้คอยเป็นกำลังใจสนับสนุนให้ผู้วิจัยได้มีเวลาและโอกาสศึกษาหาความรู้ในด้านพุทธศาสนาและปรัชญาให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้

นาวิน พิชญวิศิษฏ์กุล

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	จ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ช
กิตติกรรมประกาศ.....	ณ
สารบัญ.....	ญ
สารบัญแผนภูมิ.....	ท
สารบัญตาราง.....	ฒ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 คำถามวิจัย.....	3
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	4
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย.....	4
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	5
1.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	13
1.9 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	13
บทที่ 2 แนวคิดจริยศาสตร์	15
2.1 พื้นฐานในทางจริยศาสตร์.....	15
2.1.1 ลักษณะเฉพาะของจริยศาสตร์.....	15
2.1.2 ประเภทของจริยศาสตร์.....	20
2.1.3 วิธีการของจริยศาสตร์.....	22
2.1.4 ปัญหาของจริยศาสตร์.....	23
2.2 การใช้เหตุผลในทางจริยศาสตร์.....	25
2.2.1 ปัญหาทางจริยธรรมกับการใช้เหตุผลทางจริยธรรม.....	25
2.2.2 การใช้เหตุผลทางจริยธรรมกับพัฒนาการทางจริยธรรม.....	26
2.3 มาตรการจริยะในทางจริยศาสตร์.....	29
2.3.1 ทฤษฎีคุณธรรม.....	29

2.3.2 ทฤษฎีหน้าที่.....	31
2.3.3 ทฤษฎีประโยชน์นิยม.....	32
2.4 อุดมคติของชีวิตในทางจริยศาสตร์.....	32
2.4.1 ทฤษฎีคุณธรรม.....	32
2.4.2 ทฤษฎีหน้าที่.....	36
2.4.3 ทฤษฎีประโยชน์นิยม.....	37
2.5 บริบทร่วมสมัยในทางจริยศาสตร์.....	38
2.5.1 แนวคิดเศรษฐกิจแบบทุนนิยม.....	38
2.5.2 แนวคิดประชาธิปไตย.....	39
2.5.3 แนวคิดจริยธรรมสาธารณะ.....	40
2.5.4 แนวคิดปรัชญาหลังนวยุค.....	44
2.6 บทสรุป.....	45
บทที่ 3 แนวคิดปรัชญาหลังนวยุค.....	47
3.1 การวิวัฒน์ของความคิดเชิงปรัชญา.....	47
3.1.1 มนุษย์กับการใช้เหตุผลเชิงปรัชญา.....	47
3.1.2 กระบวนทัศน์ทางปรัชญา.....	48
3.2 ปรัชญานวยุคในฐานะแนวคิดเชิงญาณวิทยา.....	49
3.2.1 แรงผลักดันให้เกิดปรัชญานวยุค.....	49
3.2.2 กลุ่มแนวคิดที่กำเนิดขึ้นในปรัชญานวยุค.....	52
3.2.3 ปัญหาร้ายแรงในปรัชญานวยุค.....	65
3.3 ปรัชญาหลังนวยุคในฐานะแนวคิดเชิงจริยศาสตร์.....	68
3.3.1 มูลเหตุของการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ปรัชญาหลังนวยุค.....	68
3.3.2 พัฒนาการของแนวคิดปรัชญาหลังนวยุค.....	72
3.4 แนวคิดปรัชญาหลังนวยุคที่มีอิทธิพลต่อศาสตร์สาขาอื่น.....	78
3.4.1 ด้านแนวคิดเชิงทฤษฎี.....	78
3.4.2 ด้านสังคมวัฒนธรรม.....	83
3.4.3 ด้านศิลปกรรม.....	86
3.4.4 ด้านวรรณกรรม.....	91
3.5 บทสรุป.....	92
บทที่ 4 วิเคราะห์แนวคิดจริยศาสตร์ในปรัชญาหลังนวยุค.....	94
4.1 วิเคราะห์แนวคิดจริยศาสตร์.....	94

4.1.1	พื้นฐานในทางจริยศาสตร์.....	94
4.1.2	การใช้เหตุผลทางจริยศาสตร์.....	99
4.1.3	มาตรการจริยะในจริยศาสตร์.....	103
4.1.4	อุดมคติของชีวิตในจริยศาสตร์.....	106
4.1.5	บริบทร่วมสมัยในจริยศาสตร์.....	109
4.2	วิเคราะห์แนวคิดปรัชญาหลังนวยุค.....	116
4.2.1	สารัตถะการคิดเชิงปรัชญา.....	116
4.2.2	การวิวัฒน์ด้านความคิดเชิงปรัชญา.....	122
4.2.3	ปรัชญานวยุคในฐานะแนวคิดเชิงญาณวิทยา.....	126
4.2.4	ปรัชญาหลังนวยุคในฐานะแนวคิดเชิงจริยศาสตร์.....	131
4.2.5	แนวคิดปรัชญาหลังนวยุคที่มีอิทธิพลต่อศาสตร์สาขาอื่น.....	143
4.3	วิเคราะห์แนวคิดจริยศาสตร์ในปรัชญาหลังนวยุค.....	145
4.3.1	วิกฤติเชิงคุณค่าในปรัชญานวยุค.....	145
4.3.2	จริยศาสตร์เชิงคุณค่าในฐานะแนวคิดหลักทางจริยศาสตร์ในปรัชญา หลังนวยุค.....	151
4.4	บทสรุป.....	187
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....		190
5.1	สรุปผลการวิจัย.....	190
5.1.1	แนวคิดจริยศาสตร์.....	190
5.1.2	แนวคิดปรัชญาหลังนวยุค.....	193
5.1.3	แนวคิดจริยศาสตร์ในปรัชญาหลังนวยุค.....	197
5.2	วิจารณ์.....	198
5.2.1	วิกฤติเชิงคุณค่าในปรัชญานวยุค.....	199
5.2.2	จริยศาสตร์เชิงคุณธรรมในฐานะแนวคิดหลักทางจริยศาสตร์ในปรัชญา หลังนวยุค.....	204
5.2.3	มนุษย์ที่ทรงคุณค่าในปรัชญาหลังนวยุค.....	207
5.2.4	สังคมมีคุณค่าในฐานะพื้นที่ทางจริยศาสตร์.....	211
5.2.5	วิทยาศาสตร์มีคุณค่าในฐานะเครื่องมือทางญาณวิทยา.....	213
5.2.6	มิติสัมพันธ์ของมนุษย์ สังคม และวิทยาศาสตร์.....	214
5.3	ข้อเสนอแนะ.....	216
5.3.1	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.....	216

5.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย.....	216
บรรณานุกรม.....	218
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	229

สารบัญแผนภูมิ

	หน้า
แผนภูมิ 1.1 แสดงกระบวนการศึกษาด้านจรรยาบรรณพื้นฐาน.....	4
แผนภูมิ 1.2 แสดงกรอบการวิเคราะห์แนวคิดจรรยาบรรณในปรัชญาหลังนวยุค.....	13
แผนภูมิ 4.1 แสดงการเปลี่ยนแปลงปรัชญานวยุคเข้าสู่ปรัชญาหลังนวยุค.....	122
แผนภูมิ 4.2 แสดงมนุษยภาวะพร้อมองค์ประกอบ 3 ทรรศนะ.....	153
แผนภูมิ 4.3 แสดงลำดับความต้องการของมนุษย์.....	169

สารบัญตาราง

	หน้า
ตาราง 3.1 แสดงการวิวัฒน์ของแนวคิดเชิงปรัชญาของมนุษย์ในสังคม.....	49
ตาราง 3.2 แสดงข้อถกเถียงด้านแนวคิดระหว่างปรัชญานวยคและกระแสต่อต้าน.....	71

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การวิวัฒนาการทางความคิดเข้าสู่ปรัชญานวยุค (Modernism) ที่ให้ความหวังไว้กับวิทยาศาสตร์ ในฐานะ “ญาณวิทยาวิถีใหม่แห่งยุค” (New Epistemology of Age) ได้เป็นประหนึ่งความหวังอันใหม่ของมนุษยชาติที่โหยหาเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นเพื่อการสร้างสรรค์สังคมในวิถีที่ตนเองได้คิดพิจารณาในฐานะมนุษย์ที่ทรงศักยภาพ หลังจากการถูกกดขี่อย่างยาวนานในช่วงสังคม “ปรัชญา ยุคกลาง” (Medieval) ด้วยเหตุนี้ “ปรัชญานวยุค” (Modernism) จึงได้เริ่มเติบโตขึ้นในรูปแบบ “มนุษยนิยม” (Humanism)¹ ที่ให้ความสำคัญสูงสุดกับ “มนุษย์” (Humans) ซึ่งตรงกันข้ามกับแนวคิดปรัชญายุคกลางที่ให้ความสำคัญสูงสุดกับ “พระเจ้า” (The God) การเปลี่ยนแปลงแนวคิดทางปรัชญาในสังคมนวยุคเช่นนี้ส่งเสริมให้ความคิดและนวัตกรรมแห่งยุคสมัยทั้งหลายได้เริ่มพรั่งพรูทยอยเผยโฉมหน้าอันเป็นผลจากองค์ความรู้ใหม่จากการทดลองอย่างเป็นกระบวนการ จึงเรียกยุคใหม่ช่วงเริ่มต้นนี้ว่า “ยุคฟื้นฟูวิทยาการ” (Renaissance) ของชาวยุโรป และยุคถัดมาว่า “ยุคพุทธิปัญญา” (Age of Enlightenment) จึงประจักษ์ชัดแล้วว่า เมื่อวิทยาศาสตร์ได้แยกตัวออกจากศาสนาอย่างชัดเจนแล้ว ได้นำมาสู่ประดิษฐ์กรรมจำนวนมาก ปรัชญาที่ผูกไว้กับศาสนาในยุคปรัชญายุคกลางก็ได้กลายมาเป็นปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับบุคคลซึ่งเป็นมนุษย์ที่มีตัวตน² ไม่ทางตรงก็ทางอ้อม การเติบโตของ “บริบทวิถีใหม่” (New Normal Context) ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองเช่นนี้มีฐานอยู่ที่องค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ในฐานะ “แกนกลางของการพัฒนา” (Core of Development) ทั้งปวงในปรัชญานวยุคนี้

อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าเสียดายว่า ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ที่ได้เคยเป็นความหวังเพื่อ “การช่วยปลดปล่อยชีวิตมนุษย์ให้เป็นอิสระ” (Human Emancipation) โดยที่สังคมโลกจะมีระเบียบมากขึ้น มนุษย์จะแบ่งความสุขกันอย่างยุติธรรม มีการทำงานน้อยลง และมีเวลาหาความบันเทิงอย่างไร้ความกลัวและความกังวลโดยสิ้นเชิง³ ได้กลับกลายมาสร้างความเสียหายให้กับสังคมมนุษย์อย่างมากมายหลายด้าน กล่าวคือ 1) การเกิดความเดือดร้อนทั่วโลกหลังสงครามโลกทั้งสองครั้งแทนที่

¹ชเอิญศรี อิศรางกูร ณ อยุธยา, *ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542), หน้า 4.

²พระทักษิณคณาธิกร, *ปรัชญา*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงแก้ว, 2544), หน้า 6.

³กรีติ บุญเจือ, *ปรัชญาหลังนวยุค : แนวคิดเพื่อการศึกษาแผนใหม่*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงกมล, 2545), หน้า 194.

“สันติภาพ” 2) รัฐบาลแบบประชาธิปไตยก่อความเหลื่อมล้ำในสังคมโลกแทนที่ “ความเท่าเทียมกัน” 3) ศาสนาก่อให้เกิดการแบ่งพรรคพวกแทนที่ “การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ” 4) องค์การสหประชาชาติ ยังคงเป็นเวทีเอารัดเอาเปรียบกันแทนที่ “การแก้ปัญหาระหว่างประเทศ” 5) เศรษฐกิจแบบทุนนิยม เสรีเปิดโอกาสให้คนบางกลุ่มน้อยใช้เล่ห์เหลี่ยมเอาเปรียบคนส่วนใหญ่แทนที่ “การแบ่งปันความมั่งคั่ง” และ “การลดบทบาทของชนชั้นในสังคม” 6) การมีบางประเทศแอบทำตัวเป็นเผด็จการระดับโลกเพื่อควบคุมผลประโยชน์แทนที่ “การแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างกัน” และ 7) การสื่อสารที่รวดเร็วและสะดวกสบายกลับทำให้มนุษย์อยู่ไกลกันออกไปแทนที่ “การสร้างเอกภาพในความหลากหลาย”⁴ นอกจากนี้ ยังมีปัญหาอีกจำนวนมากมายันเป็นผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมเกิดขึ้นในสังคมโลก

อิมมานูเอล ค้านท์ (Immanuel Kant 1724-1804) ได้แสดงความคิดเห็นเชิงเป็นการเตือนคนในสังคมให้มีความระมัดระวังในการนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาใช้ เป็นนัยยะของการตกเตือนไม่ควรให้ความหลงใหลญาณวิทยาศาสตร์มากนัก เพราะอันที่จริงแล้ววิทยาศาสตร์ไม่ได้ให้ความจริง แต่ให้ได้แค่ประโยชน์ วิทยาศาสตร์จึงจำต้องรับใช้มนุษย์บนพื้นฐานของศีลธรรมและศาสนา โดยตระหนักรู้ถึงความมีสำนึกร่วมของมนุษยชาติเป็นฐานสำคัญ จึงอาจกล่าวได้ว่า “ปรัชญาหลังนวยุค” (Postmodernism) ได้ก่อหวอดในวงแคบตั้งแต่ ค.ศ. 1800 เป็นต้นมา⁵

ความชัดเจนของปรัชญาหลังนวยุค (Postmodernism) เริ่มมีความชัดเจนแบบประจักษ์แจ้งเชิงวิชาการมากขึ้น เมื่อ ชาร์ลส์ ไรท์ มิลล์ (Charles Wright Mills 1916 – 1962) ได้เสนอความคิดว่า “หลังนวยุค” (Postmodernism) กำลังก้าวมาแทน “นวยุค” (Modernism) ที่ยึดค่านิยมแห่งเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ และเสรีภาพทางการเมืองกำลังถูกทำลาย ด้วยเหตุนี้ จึงมีนักสังคมวิทยาจำนวนมากที่เห็นด้วยในทิศทางเดียวกันได้นำเสนอปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันไว้หลายประเด็นเพื่อตอกย้ำผลเสียเชิงวัฒนธรรมของมนุษย์ในยุคนี้ เช่น การเข้าสู่เศรษฐกิจแบบ “บริโภคนิยมมวลชน” (Mass Consumerism) ความเป็น “ทุนนิยมตอนปลาย” (Late Capitalism) การผลิตแบบ “หลังอุตสาหกรรม” (Post-industrial) และสังคมข่าวสาร (Information Age) อันเป็นสังคมที่มี “การจำลองโลกเสมือน” (Simulation) ให้มี “สภาวะความล้ำจริง” (Hyper-reality) และสภาวะ “การยุบตัว” (Implosion) เป็นต้น ปรากฏการณ์เหล่านี้เป็นตัวบ่งชี้ว่าเทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และวัฒนธรรมได้ข้ามผ่านมิติ “ชุมชนกายภาพ” (Physical Community) ถือเป็นยุคที่มนุษย์ปัจเจกชนได้ประสบกับ “การสูญเสียอัตลักษณ์ของมนุษย์” ไปแล้ว

⁴ กิริติ บุญเจือ, *ปรัชญาและจริยศาสตร์สมัยปัจจุบัน (ช่วงวิจารณ์ระบบเครือขาย)*, (กรุงเทพมหานคร : สาขาวิชาปรัชญาและจริยศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2537), หน้า 2--3.

⁵ กิริติ บุญเจือ, *ชุดเซนต์จอห์นสอนปรัชญาภาษาง่าย เล่มต้น : ปรัชญาประชาชนบ้าน*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น), หน้า 77.

(Loss of Human Identity)⁶ นั้นหมายถึง “ความตกต่ำของคุณค่าของความเป็นมนุษย์” (Recession of Human Value) ได้ปรากฏตัวตนอย่างประจักษ์แจ้งในมิติของการดำรงอยู่ในสังคมมนุษย์อย่างมีนัยยะอันสำคัญ

ในช่วงแรกแนวคิดปรัชญาหลังนวยุคเป็นเพียง “กระแสหลังนวยุค” (Postmodernism Thought) และตั้งแต่ ค.ศ. 1975 เป็นต้นมา ได้กลายมาเป็น “ขบวนการหลังนวยุค” (Postmodernism Movement)⁷ ส่วนในช่วงเวลาปัจจุบันนี้ “ตัวตนแห่งปรัชญาหลังนวยุค” (Postmodernism Identity) ยังมีเนื้อหาไม่ชัดเจนเพียงพอที่จะก่อรูปเป็น “ปรัชญาหลังนวยุค” (Postmodernism as Philosophy) อันอยู่ในสภาวะ “ความสมบูรณ์เชิงวิชาการ” (Academic Maturity) ได้ พื้นที่ทางความคิดในวงวิชาการสาขาปรัชญาจริยะ (Ethical Philosophy) จึงยังมีพื้นที่เปิดกว้างให้มีการนำเสนอแนวคิดทางปรัชญาเพื่อเติมเต็มปรัชญาหลังนวยุคให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนผ่าน (Turning Point) จากแนวคิดปรัชญานวยุค (Modernism) มาสู่แนวคิดปรัชญาหลังนวยุค (Postmodernism) เพื่อนำเสนอแนวคิดทางปรัชญาบริสุทธิ์ตามกระบวนการศึกษาแบบ “จริยศาสตร์บรรทัดฐาน” (Normative Ethics) และการวิเคราะห์เชิงวิจารณ์ (Critical Analysis) ผู้วิจัยเห็นว่า เมื่อปรัชญาบริสุทธิ์สาขาจริยศาสตร์มีความชัดเจนแล้ว จะเป็นฐานสำคัญหรือส่งเสริมปรัชญาบริสุทธิ์สาขาอื่นต่อไป ที่สำคัญไปกว่านั้น ปรัชญาประยุกต์ในมิติอื่น ๆ เช่น มิติทางสังคมวัฒนธรรม มิติทางเศรษฐกิจ มิติทางการเมือง และมิติทางการศึกษา เป็นต้น จะได้นำเอาผลจากการวิจัยไปเป็นแนวทางในการสร้างองค์ความรู้ในสาขาประยุกต์ของตนให้ชัดเจนยิ่งขึ้นในทิศทางเดียวกันมากกว่าที่เป็นอยู่ได้ด้วย ประโยชน์อันสูงสุด คือ แนวคิดแบบหลังนวยุคจะได้กลายเป็นปรัชญาหลังนวยุคที่เติบโตในเชิงวิชาการมากขึ้น พร้อมจะเป็นฐานคิดในการนำไปแก้ปัญหาให้กับสังคมในหลากหลายมิติ เพราะปัญหาเกิดขึ้นตามมาเรื่อย ๆ อย่างไม่เคยหยุดตามการพัฒนาของสังคมพลวัตแบบมนุษย์ และก็จะได้กลายเป็นสาระสำคัญที่นักปรัชญาหรือนักวิจัยแห่งยุคสมัยจะได้ทำการวิจัยกันในเชิงลึกต่อไป

ผู้วิจัยหวังว่า งานวิจัยเล่มนี้จะสามารถเติบโตอย่างงดงาม และกลายเป็นแนวทางหลักของการดำเนินชีวิตในโลกใบเดิม แต่มิติแห่งการพิจารณาแตกต่างในวิถีมุขยระดับจิตวิญญาณต่อไป

1.2 คำถามวิจัย

1.2.1 แนวคิดจริยศาสตร์คืออะไร

1.2.2 แนวคิดปรัชญาหลังนวยุคคืออะไร

⁶จันทน์ เจริญศรี, *โพสต์โมเดิร์นกับสังคมวิทยา*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิภาษา, 2544), หน้า 1-2.

⁷กรีติ บุญเจือ, *อรรถปริวรรต คู่เวรคู่กรรม ปรัชญาหลังนวยุค*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549), หน้า 23.

1.2.3 วิเคราะห์แนวคิดจริยศาสตร์ในปรัชญาหลังนวยุคเป็นอย่างไร

1.2.4 วิจารย์แนวคิดจริยศาสตร์ในปรัชญาหลังนวยุคเป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาแนวคิดจริยศาสตร์

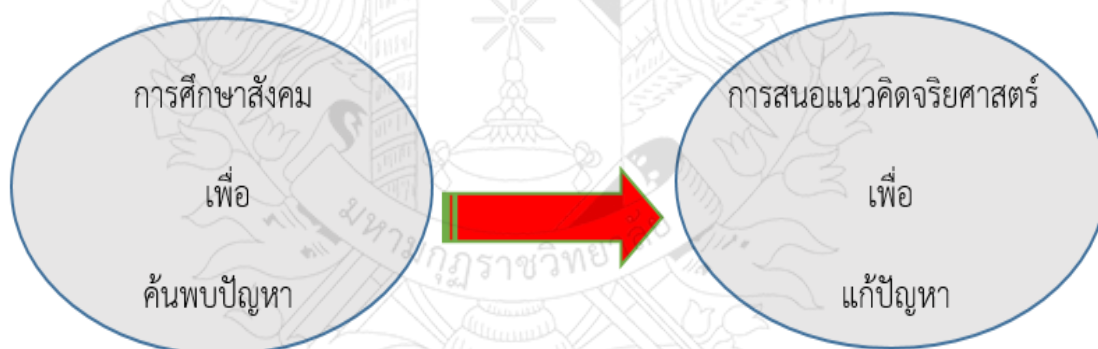
1.3.2 เพื่อศึกษาแนวคิดปรัชญาหลังนวยุค

1.3.3 เพื่อวิเคราะห์แนวคิดจริยศาสตร์ในปรัชญาหลังนวยุค

1.3.4 เพื่อวิจารณ์ผลของแนวคิดทางจริยศาสตร์ในปรัชญาหลังนวยุค

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยเล่มนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ที่ทำการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมโลกและสร้างแนวคิดทางจริยศาสตร์ เพื่อเป็นแนวทางของจริยศาสตร์ในปรัชญาหลังนวยุคให้มีความชัดเจนมากขึ้นตามกระบวนการศึกษา “จริยศาสตร์บรรทัดฐาน” (Normative Ethics) กระบวนการดังกล่าว ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากเอกสารที่หลากหลาย เช่น หนังสือ บทความ งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ เป็นต้น เป็นพื้นฐานของการเก็บรวบรวมข้อมูล

แผนภูมิ 1.1 แสดงกระบวนการศึกษาด้านจริยศาสตร์บรรทัดฐาน

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเล่มนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งสามารถลำดับกระบวนการและขั้นตอนในการจัดทำวิจัย ดังนี้

1.5.1 การศึกษาเอกสาร

1) รวบรวมและศึกษา เอกสาร ตำรา งานวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับจริยศาสตร์ และปรัชญาหลังนวยุค

2) นำข้อมูลที่ได้จากข้อ 1) มาจัดประเภท วิเคราะห์ และวิจารณ์เพื่อสร้างกรอบแนวคิด

1.5.2 การนำเสนอผลงาน

การนำเสนอผลงานแนวคิดทางจริยศาสตร์ที่ค้นพบต่อคณะกรรมการสอบดุษฎีนิพนธ์

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ได้เนื้อหาจริยศาสตร์ในปรัชญาหลังนวยุค

1.6.2 ได้แนวคิดในปรัชญาหลังนวยุค

1.6.3 ได้ผลการวิเคราะห์แนวคิดจริยศาสตร์ในปรัชญาหลังนวยุค

1.6.4 ได้ผลการวิเคราะห์แนวคิดจริยศาสตร์ในปรัชญาหลังนวยุค

1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.7.1 เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ศ.กิริติ บุญเจือ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ปรัชญาและจริยศาสตร์เบื้องต้น” สรุปข้อความได้ว่า ปรัชญาจริยะเป็นปรัชญาประยุกต์สาขาหนึ่ง ที่เอาปรัชญาบริสุทธิ์ไปตีความผลสรุปของความรู้ใด ๆ เกี่ยวกับความประพฤติ และมีหน้าที่ตอบคำถามว่าเราพึงปฏิบัติตนอย่างไรจึงจะสอดคล้องกับความเป็นจริง (How to act according to reality?) ในที่นี้ ต้องสมมติว่ามีคำตอบทางอภิปรัชญา ที่ว่า “ความเป็นจริงคืออะไร” และคำตอบทางญาณปรัชญาที่ว่า “เรารู้ความเป็นจริงด้วยมาตรการใด” อยู่ก่อนแล้ว จึงจะค้นคว้าหาคำตอบทางปรัชญาจริยะต่อไปได้ ถือว่าเป็นการเอาความคิดทางอภิปรัชญา และญาณปรัชญามาประเมินค่าความประพฤติของมนุษย์⁸

จันทน์ เจริญศรี ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง “โพสต์โมเดิร์นกับสังคมวิทยา” สรุปข้อความได้ว่า อิทธิพลความคิดแบบหลังนวยุคแยกได้เป็น 2 ส่วน กล่าวคือ 1) ความเปลี่ยนแปลงในภาวะทางสังคม และ 2) การเปลี่ยนแปลงในเชิงปรัชญาว่าด้วยความรู้ ด้วยเหตุนี้ ทั้งสองส่วนมีความเกี่ยวข้องกันอย่างลึกซึ้งภายใต้อิทธิพลจากแนวคิดปรัชญาหลังนวยุค อันที่จริง การอ้างความเปลี่ยนแปลงในภาวะทางสังคมย่อมนำไปสู่การตั้งคำถามต่อการเปลี่ยนแปลงทางญาณวิทยาว่า มีความจำเป็น

⁸กิริติ บุญเจือ. *ปรัชญาและจริยศาสตร์เบื้องต้น*, (กรุงเทพมหานคร : สาขาวิชาปรัชญาและจริยศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2537), หน้า 161.

เพียงใดที่จะต้องเปลี่ยนแปลงตาม ในขณะที่เดียวกันนี้ การเปลี่ยนแปลงในส่วนของปรัชญาว่าด้วยการหาความรู้ก็มีโอกาสส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในความเข้าใจที่มีต่อภาวะทางสังคมได้ด้วยเช่นกัน?

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง “การแสวงหาความรู้แบบหลังนวยสมัย” สรุปข้อความได้ว่า ความคิดแบบหลังนวยยุคเน้นความสำคัญไปที่วิธีการและการแสวงหาความรู้ที่อาศัยภาษาศาสตร์ การทลายกรอบ การอภิปรายความ ความหมายและสัญญาะที่ต่อต้านความเป็นประจักษ์นิยมอย่างรุนแรง เหตุผลเพราะเมื่อเกิดปัญหามากมายในศตวรรษที่ 20 ทำให้กลุ่มประเทศตะวันตกใช้ความเชื่อในเรื่องความคิดแบบนวยยุคเข้าไปเร่งพัฒนาประเทศในโลกที่สามตามแบบอย่างของชาวตะวันตก อันที่จริง แนวคิดหลังนวยยุคให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ความหมายของภาษา ตัวแบบการบอกเล่าแบบเบ็ดเสร็จในการค้นหาข้อสงสัยและคำตอบที่คาดการณ์ไว้ล่วงหน้าเพื่อไปสู่สาแทรกแห่งความรู้อันเป็นสิ่งที่ญาณวิทยานวยยุคเคยปฏิเสธ เช่น มายาคติ ความรู้สึก และความลึกลับ เป็นต้น ทำให้วิถีความคิดหลังนวยยุคไม่ได้ผูกโยงอยู่กับการวางโครงเรื่องที่เป็นเส้นตรงเคร่งครัด แต่อยู่ในสภาวะเปิดกว้างรับปัจจัยอันหลากหลายในเวลาเดียวกัน กรณีการแก้ปัญหาหนึ่ง ๆ ประชาชนธรรมดาก็สามารถแก้ปัญหาให้ลุล่วงได้ไม่ต่างจากผู้ทรงความรู้เลย¹⁰

ศ.กิริติ บุญเจือ ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง “ปรัชญาหลังนวยยุค : แนวคิดเพื่อการศึกษาแผนใหม่” สรุปข้อความได้ว่า ลัทธิหลังนวยยุคนิยม หมายถึง กระแสความคิดและท่าทีของบุคคลกลุ่มหนึ่งในปัจจุบันที่เชื่อว่าความคิดและท่าทีของตนพันยุคใหม่ไปแล้ว อย่างไรก็ตาม แนวคิดเช่นนี้จะเรียกว่าเป็นปรัชญาปัจจุบันเสียเลยก็ยังไม่ได้ เพราะปรัชญาปัจจุบันยังมีอีกหลายกระแส แม้ลัทธิหลังนวยยุคจะเป็นกระแสแรงที่สุดในขณะนี้ก็ยังคงถือว่าเป็นเพียงกระแสหนึ่งของปรัชญาปัจจุบันเท่านั้น¹¹

ธีรยุทธ บุญมี ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง “โลก MODERN & POST MODERN” สรุปข้อความได้ว่า กระแสความคิดหลังนวยยุคเป็นการวิพากษ์สังคมอย่างสุดขั้วของนักคิดตะวันตก ประเด็นหลักแห่งการวิพากษ์ คือ 1) โลกโพสต์โมเดิร์นไม่จำเป็นต้องนำไปสู่ความเป็นเหตุเป็นผล ความก้าวหน้าหรือความสุขของมนุษย์ 2) ระบบการเมืองของสังคมโมเดิร์นของตะวันตกไม่ได้สะท้อนการกระจายอำนาจที่ดีพอเพียง ด้วยเหตุนี้ จึงได้มีนักคิดบางคนเสนอให้เน้นอำนาจชุมชน อำนาจของประชาสังคม การเมืองภาคพลเมือง พื้นที่สาธารณะ พื้นที่ทางการเมือง วัฒนธรรมแห่งอัตลักษณ์ของคนด้อยสิทธิ์ต่าง ๆ มากขึ้นในสังคม 3) สถาบันสังคมระบบคุณธรรมของตะวันตกยังมีคนบีบบังคับ กดดัน ปิดกั้นกีดกันผู้ด้อยกว่า ตั้งแต่ระหว่างผู้หญิง-ผู้ชาย คนส่วนใหญ่-คนส่วนน้อย หรือแรงงานอพยพ กลุ่มรัก

⁹จันทน์ เจริญศรี, *โพสต์โมเดิร์นกับสังคมวิทยา*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิภาษา, 2544), หน้า 2.

¹⁰สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, *การแสวงหาความรู้แบบหลังนวยสมัย*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระเป็ยทอง, 2556), หน้า 131-133.

¹¹กิริติ บุญเจือ, *ปรัชญาหลังนวยยุค : แนวคิดเพื่อการศึกษาแผนใหม่*, อ้างแล้ว, หน้า 62.

ร่วมเพศหญิงและชาย คนใช้ นักโทษในประเทศตน และยังมีกรกระทำแบบเดียวกันต่อประเทศและชาติอื่น ๆ ที่ต่างไปจากตะวันตกอีกด้วย เป็นต้น 4) องค์ความรู้ของตะวันตกที่สร้างมาในช่วงเวลานาวยุค มีส่วนสร้างและรับใช้สถาบันการเมือง สังคม ศีลธรรม คุก โรงพยาบาล และ สถาบันบำบัดทางจิตของโลกตะวันตก ซึ่งยังมีส่วนในการกดบังคับและปิดกั้นผู้ด้อยสิทธิอำนาจ¹²

พระเทวินทร์ เทวินโท ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง “แก่นพุทธจริยศาสตร์” สรุปข้อความได้ว่า พุทธจริยศาสตร์ คือ ศาสตร์ที่ว่าด้วยหลักการแห่งความประพฤติและวิธีการปฏิบัติของผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน และผู้หมดจดจากกิเลส กล่าวคือ เป็นจริยศาสตร์และจริยธรรมที่สอนให้ชาวพุทธศาสนิกชนดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัญญา ไม่ให้ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความประมาท จึงสอนให้ชาวพุทธมีสภาวะของความรู้ตื่นอยู่เสมอ และให้เป็นอยู่ด้วยความเบิกบานกายเบิกบานใจ ไม่ว่าจะเป็นอย่างไรรก็ตาม โดยสอนให้ถึงพระพุทธเจ้า พระสัทธรรมของพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ผู้เป็นสาวกที่ปฏิบัติชอบของพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่งและเป็นหลักการสำคัญในการดำเนินชีวิต¹³

แคทเธอริน เบสซี ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง “หลังโครงสร้างนิยมฉบับย่อ” สรุปข้อความได้ว่า หลังโครงสร้างนิยมยืนยันว่าชั่วคราวข้ามระหว่างอัตวิสัยและภววิสัยที่เชื่อมกันเป็นธรรมเนียมนั้นไม่ถูกต้อง เพราะอัตบุคคลต้องขึ้นจากภายนอก เป็นการไม่สมเหตุผลที่จะแยกอัตภาวะออกจากตัวกำหนดต่าง ๆ เพราะอัตบุคคลนั้นแท้จริงแล้วมิได้เป็นต้นกำเนิดของอะไรทั้งสิ้น ดังนั้น เราจึงไม่สามารถสถาปนาอัตบุคคลในฐานะเป็นต้นกำเนิดของความคิดต่าง ๆ เราล้วนเรียนรู้ความคิดความเห็นทั้งหลายจากที่ใดที่หนึ่งเสมอ แม้ว่าเราจำไม่ได้ก็ตามว่าเอามาจากไหนเมื่อไรซึ่งรวมถึงกรณีที่เราเป็นคนแรกสุดซึ่งรวบรวมความเห็นหลากหลายมาประกอบสร้างเป็นความเห็นใหม่ด้วย ขณะเดียวกัน ก็ไม่มีความรู้ใดอาจจัดได้ว่าเป็นความรู้เชิงภววิสัยหรือความรู้ที่เป็นกลางล้วน ๆ ด้วยเช่นกัน เพราะความรู้จะต้องเป็นความรู้ของอัตบุคคลใดคนหนึ่งเสมอ ข้อเท็จจริงหนึ่งสามารถยืนยันได้ชั่วคราว แม้เผ่าพันธุ์มนุษย์จะล้มหายตายจากไปหมด ทว่าความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงนั้นไม่สามารถดำรงอยู่ได้โดยปราศจากอัตบุคคลผู้รู้ จึงสรุปได้ว่า สิ่งนอกตัวอัตบุคคลประกอบสร้างอัตภาวะขึ้นมา ขณะเดียวกัน อัตบุคคลก็แทรกแซงความเป็นภววิสัยของสิ่งที่มันรับรู้ด้วย¹⁴

ไชยันต์ ไชยพร ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง “POSTMODERN ชะตากรรมโพสโตโมเดิร์นในอุ้งมือนักปรัชญาการเมืองโบราณ” สรุปข้อความได้ว่า หน้าที่ของ Postmodern ไม่ได้อยู่ที่การกำหนดสิ่งใดขึ้นมาให้กลายเป็นสูตรสำเร็จ แล้วบอกว่า ถูกต้อง เพราะแนวคิดแบบ Postmodern เชื่อว่า ไม่

¹²ธีรยุทธ บุญมี, *โลก MODERN & POST MODERN*, (กรุงเทพมหานคร : สายธาร, 2546), หน้า 187.

¹³พระเทวินทร์ เทวินโท, *แก่นพุทธจริยศาสตร์*, (กรุงเทพมหานคร, 2549), หน้า 1.

¹⁴แคทเธอริน เบสซี, *หลังโครงสร้างนิยมฉบับย่อ = Poststructuralism : A Very Short Introduction*, แปลโดย อภิญญา เฟื่องฟูสกุล, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2549), หน้า 116-117.

ว่าจะอย่างไรก็ตาม การดำรงอยู่ของอภิมหาความเชื่อความจริงสูตรสำเร็จจะต้องคงอยู่คู่สังคมเสมอ トラบใดที่ยังมีสังคมอยู่ เพราะสังคมกับบรรทัดฐาน กระแสความนิยม และประเพณีถือว่าเป็นสิ่งที่คู่กัน ถ้ามีสิ่งที่เรียกว่า สังคมจำต้องมีบรรทัดฐาน กระแสความเชื่อหลัก ๆ เป็นของคู่กัน มนุษย์ในสังคม ก็จะต้องดำรงอยู่ในท้องน้ำแห่งบรรทัดฐานทางสังคมอะไรบางอย่างเสมอ ดังนั้น หน้าที่ของ Postmodern จึงเป็นการต่อสู้เพื่อไม่ให้เกิดการครอบงำจนหลุดโลกเกินไปในกระแสความคิดความเชื่อต่าง ๆ และถ้าจะว่าไปแล้ว ไม่มีประวัติศาสตร์มนุษย์ในช่วงใดที่ความรุนแรงในการครอบงำความคิดในทุก ๆ เรื่องที่ทรงประสิทธิภาพอย่างประวัติศาสตร์มนุษย์ภายใต้สภาวะนวนยุคอีกแล้ว ด้วยเหตุนี้ Postmodern จึงเปรียบเสมือนยาถอนพิษแก้ความมึนเมาอันเกิดจากความเชื่อแบบนวนยุค¹⁵

ธีรยุทธ บุญมี ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง “การปฏิวัติสัญญาศาสตร์ของโซซูร์ เส้นทางสู่โพสต์โมเดิร์นนิสม์” สรุปข้อความได้ว่า กระแสคิดหรือผัสสะแห่งยุคสมัยแบบหลังนวนยุค เป็นการเปิดกว้างต่อทุกสิ่งทุกความหมาย ไม่มีวัตถุใดหรือสัญญะใดที่จะมีฐานะหรือความสูงกว่าวัตถุอื่นหรือสัญญะอื่น ๆ ได้ ด้วยเหตุนี้ ในสายตาของนักคิดแบบหลังนวนยุค มนุษย์ไม่สามารถหาเส้นแบ่งใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเมือง อุดมการณ์ ปรัชญา สุนทรียะ หรือศีลธรรม ที่จะบอกได้ว่าสิ่งหนึ่งดีกว่าอีกสิ่งหนึ่ง ถูกต้องกว่าอีกสิ่งหนึ่งและสวยงามกว่าอีกสิ่งหนึ่ง¹⁶

ศ.ดร.พระคัมภีร์ญาณ ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง “จริยศาสตร์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา” สรุปข้อความได้ว่า พุทธจริยศาสตร์มีพื้นฐานอยู่บนชีวิตทัศน์และโลกทัศน์ นั่นคือทัศนะท่าทีเกี่ยวกับพื้นฐานว่า ชีวิตคืออะไร ชีวิตเป็นอย่างไร ชีวิตเป็นไปอย่างไร ชีวิตควรให้เป็นอย่างไร และชีวิตควรเป็นอยู่อย่างไร ปัญหาเหล่านี้ครอบคลุมประเด็นหลักทางปรัชญา 3 อย่าง คือ 1) อภิปรัชญา ที่กล่าวถึงว่า ชีวิตคืออะไร ชีวิตเป็นอย่างไร และชีวิตเป็นไปอย่างไร) 2) ญาณวิทยา ที่กล่าวถึงว่า ชีวิตคืออะไร รับรู้ เสพสเวยโลกอย่างไร ญาณวิทยาจึงเป็นการมองเส้นทางการเกิดขึ้น เส้นทางการดำเนินไป เส้นทางการควรจะดำเนินไป และ 3) เป้าหมายของโลกและชีวิต การที่จะบริหารจัดการชีวิตเพื่อบรรลุเป้าหมายทั้งระดับวิถีชีวิตและระดับอุดมคติ จำเป็นต้องมีความเข้าใจชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตกับโลกภายนอก อะไรคือความดีความชั่ว และอะไรคือวิธีการละความชั่วและทำความดีซึ่งมีผลทำให้เกิดความพยายามที่จะแสวงหาแนวทางการดำเนินไปของโลกและชีวิตเพื่อไปสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์ ระบบพุทธจริยศาสตร์จึงเกิดขึ้นภายใต้ประเด็นปัญหาดังกล่าวมานี้¹⁷

¹⁵ไชยันต์ ไชยพร, *POSTMODERN ชะตากรรมโพสต์โมเดิร์นในอุ้งมือนักปรัชญาการเมืองโบราณ*, (กรุงเทพมหานคร : โอเพ่นบุ๊กส์, 2550), หน้า 180-181.

¹⁶ธีรยุทธ บุญมี, *การปฏิวัติสัญญาศาสตร์ของโซซูร์ เส้นทางสู่โพสต์โมเดิร์นนิสม์*, (กรุงเทพมหานคร : วิชาษา, 2551), หน้า 19-20.

¹⁷พระศรีคัมภีร์ญาณ, *จริยศาสตร์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559), หน้า 160-161.

1.7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระฉลอง ถาวโร (อังศรี) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องจุดหมายสูงสุดและรูปแบบการตัดสินใจทางจริยศาสตร์” พบว่า ทั้งอุดมคติสูงสุดและมาตรฐานการตัดสินใจที่ดี ชั่วต่างก็ไม่ได้มีคำตอบเป็นสูตรสำเร็จที่ใช้ได้กับทุกสถานการณ์ เพราะชีวิตมนุษย์มีความซับซ้อน การพิจารณาอย่างรอบด้านและรอบคอบ การมองการณ์ไกล การหลุดพ้นจากผลประโยชน์ส่วนตน รวมถึงการมีท่าทีอย่างถูกต้องต่อสถานการณ์ทำนองนั้น จะทำให้สามารถเลือกใช้วิธีการที่ถูกต้องเหมาะสมต่อในชีวิตจริงได้¹⁸

พระมหาประเสริฐ ญาณสีโล (ธรรมจง) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องแนวความคิดเชิงจริยศาสตร์ในมงคลสูตร” พบว่า คำสอนในมงคลสูตรได้ให้แนวคิดทางจริยศาสตร์ไว้อย่างกว้างขวางโดยสรุปได้ 5 ประเด็นสำคัญ คือ 1) จริยศาสตร์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม 2) จริยศาสตร์เกี่ยวกับตนเอง 3) จริยศาสตร์เกี่ยวกับครอบครัวและสังคม 4) จริยศาสตร์เกี่ยวกับการศึกษา และ 5) จริยศาสตร์ชั้นสูง ซึ่งอาจกล่าวโดยรวบยอดได้ว่า คือ จริยศาสตร์ชั้นโลกียะและจริยศาสตร์ชั้นโลกุตระ โดยที่ทุกองค์ประกอบของการพัฒนาต้องดำเนินไปด้วยกันอย่างเป็นกระบวนการและบูรณาการ ดังนั้น ชีวิตที่ดี คือ ชีวิตที่สมบูรณ์พร้อมทุกด้านตามหลักจริยศาสตร์ที่แสดงไว้ในมงคลสูตร¹⁹

พระครูปลัดเอกชัย อชิโต (ปานสุทธิ) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดมนุษยนิยมเชิงจริยศาสตร์ในพุทธศาสนาเถรวาท” พบว่า แนวคิดเรื่องมนุษยนิยมที่ปรากฏในพุทธศาสนาเถรวาทมีอยู่เป็นจำนวนมาก แต่เมื่อกล่าวถึงเฉพาะแนวคิดเชิงจริยศาสตร์แล้วสามารถสรุปได้เป็นใหญ่ 3 ประเด็น คือ 1) การเน้นถึงศักยภาพและผลประโยชน์ที่มนุษย์ควรได้รับด้วยตนเองโดยปราศจากการมอบตัวต่อพระเจ้า 2) เน้นการให้ความสำคัญแก่มนุษย์ที่ทรงศักยภาพในฐานะศูนย์กลางของทุกสิ่ง วิธีชีวิตของมนุษย์และสังคมจะดีขึ้นหรือเลวลงก็อยู่ที่การกระทำของมนุษย์ 3) เน้นการปฏิเสธอำนาจเหนือตัวมนุษย์ เพราะว่าตัวมนุษย์เองต่างหากที่เป็นที่พึ่งของตนได้เป็นอย่างดีเหนือสิ่งอื่นใด²⁰

¹⁸พระฉลอง ถาวโร (อังศรี), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องจุดหมายสูงสุดและรูปแบบการตัดสินใจทางจริยศาสตร์”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), 2546, หน้าบทคัดย่อ.

¹⁹พระมหาประเสริฐ ญาณสีโล (ธรรมจง), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องแนวความคิดเชิงจริยศาสตร์ในมงคลสูตร”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), 2547, หน้าบทคัดย่อ.

²⁰พระครูปลัดเอกชัย อชิโต (ปานสุทธิ), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องแนวคิดมนุษยนิยมเชิงจริยศาสตร์ในพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), 2549, หน้าบทคัดย่อ.

สุรัช คมพจน์ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “เยอร์เก้น ฮาเบอร์มาสกับทฤษฎีวิพากษ์” พบว่า แนวทางในการแก้ทางตันข้อเสนอนักทฤษฎีเชิงวิพากษ์แห่งสำนักแฟรงค์เฟิร์ตที่มีข้อถ้อยอยู่ที่การขาดรากฐานเชิงบรรทัดฐานด้วย 1) การทำความเข้าใจให้เห็นการใช้เหตุผลและการสื่อสารเชิงปฏิบัติในชีวิตประจำวันและมุ่งสู่การสื่อความที่เป็นข้อเท็จจริงในประวัติศาสตร์อย่างไร้การบิดเบือน และ 2) การจำต้องใช้รากฐานแห่งบรรทัดฐานเพื่อการวิพากษ์พยาธิสภาพอันเป็นผลข้างเคียงจากทฤษฎีวิพากษ์แห่งยุครู้แจ้งต่อสังคมสมัยใหม่ และมุ่งไปสู่เหตุผลเชิงเครื่องมือภายใต้กรอบคุณค่าเชิงวัฒนธรรมซึ่งมีความเที่ยงตรงที่ไม่ได้เกินเลยไปจากพื้นที่แห่งการสร้างเหตุผลของระบบของตัวมันเอง 3) การแยกแยะสาระที่จะสร้างโครงการรู้แจ้งให้เป็นการสื่อสารที่ไร้ข้อจำกัดเพื่อปลดปล่อยมนุษย์ให้ออกจากพยาธิสภาพที่เป็นไปได้ นั่น คือ การให้เหตุผลต่อชีวโลกสภาพที่แท้จริง²¹

พิมพากรณ์ บุญประเสริฐ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “วาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2550” พบว่า วาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลอันประกอบด้วยวาทกรรมย่อยที่หลากหลายสามารถสร้างอัตลักษณ์และความสัมพันธ์ระหว่างผู้สร้างวาทกรรมกับประชาชนผู้รับวาทกรรมได้²²

เฮร์นา ฮอลล์ (Herna Hall) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ผลกระทบของแนวคิดหลังนวยุคที่มีต่อการแสดงออกทางสังคมของวัยผู้ใหญ่” พบว่า ประสบการณ์ในระดับปัจเจกบุคคลและความมีอำนาจในตนเป็นสิ่งที่ถือว่ามีคุณค่า เนื่องด้วยแนวคิดแบบหลังนวยุคมีผลกระทบต่อทัศนคติและวิถีการใช้ชีวิตของวัยผู้ใหญ่ที่ต้องมีการแสดงบทบาทและปฏิสัมพันธ์กับระบบสังคมที่หลากหลาย วัยผู้ใหญ่จึงมีการแสวงหาและทดลองวิถีแห่งอัตลักษณ์และวิถีแห่งการใช้ชีวิต อันแสดงออกมาในด้านการคิด การตั้งคำถาม การแสดงความรู้สึกและความเป็นตัวตนระดับปัจเจก ในขณะที่ทัศนคติและการให้คุณค่าซึ่งจำเพาะอยู่ในแต่ละปัจเจกกว่าเป็นผลมาจากอารมณ์และประสบการณ์²³

ดร.ชานเจนทู นาร ได้ทำวิจัยเรื่อง “ทัศนคติแบบหลังนวยุคที่มีต่อความเป็นสากลโลก” พบว่า ในอดีตที่ผ่านมา ได้กำเนิดโลกทัศน์แบบสุดโต่งในกลุ่มนักปรัชญาจำนวนมาก ปรัชญาหลังนวยุคมองว่าโลกทัศน์เช่นนี้มีความเลวร้ายอย่างมาก โลกทัศน์แบบหลังนวยุคจึงมีสถานะตรงข้ามกับโลกทัศน์แบบนวยุคบนพื้นฐานของการมองความจริงด้วยวิถีใหม่เพราะไม่ได้มีแนวความเชื่อแบบเจาะจงและนิเสธอย่างสิ้นเชิงต่อทัศนคติทางวิชาการของปรัชญานวยุค จึงสามารถกล่าวได้ว่า ทั้งในวิถีความ

²¹สุรัช คมพจน์, “เยอร์เก้น ฮาเบอร์มาสกับทฤษฎีวิพากษ์”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2553, หน้าบทคัดย่อ.

²²พิมพากรณ์ บุญประเสริฐ, “วาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2550”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์), 2555, หน้าบทคัดย่อ.

²³Herna Hall, “The Impact on Postmodernism on the Social Functioning of Young Adults”, Doctor of Philosophy, (Faculty of Humanities : University of Pretoria), 2013, Abstract.

เข้าใจต่อความรู้และวิทยาศาสตร์ ปรัชญาหลังนวยุคได้นำมาซึ่งการปฏิบัติด้วยการให้คำอธิบายวิธีแห่งปรัชญาหลังนวยุคบนพื้นฐานของการมองสากลโลกในแบบของตน²⁴

ชวิตรา ตันติมาลา ได้ทำวิจัยเรื่อง “พื้นที่สาธารณะและการผลิตพื้นที่ : ความหมายใหม่ของความสัมพันธ์ทางสังคม” พบว่า แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะของเจอร์เกน ฮาเบอร์มาส สะท้อนให้เห็นถึงการสื่อสารที่มีเหตุมีผลที่จะทำให้ความเป็นตัวตนทั้งระดับปัจเจกและระดับสังคมเกิดขึ้นได้ ในพื้นที่สาธารณะผู้คนแลกเปลี่ยนทัศนคติซึ่งกันและกันอย่างมีอิสระเสรี การสื่อสารกันในพื้นที่ลักษณะนี้มีบรรยากาศแบบไม่เป็นทางการจะทำให้แต่ละฝ่ายสามารถเข้าถึงความเป็นอัตวิสัยซึ่งกันและกัน เข้าใจกันและกัน และสามารถเห็นพ้องต้องกันได้ในท้ายที่สุด นอกจากนี้ ยังมีแนวคิดการผลิตพื้นที่ของออริเลเฟเบรที่มองความสัมพันธ์ของพื้นที่อย่างเป็นพลวัต ทั้งพื้นที่ทางกายภาพและพื้นที่เชิงจินตภาพ ในลักษณะถ่ายเทต่อกันเป็นวัฏจักร 3 องค์ประกอบ กล่าวคือ 1) ภาพตัวแทนของพื้นที่ 2) พื้นที่เป็นตัวแทน และ 3) ปฏิบัติการต่อพื้นที่กายภาพ ทั้งหมดนี้ได้นำไปสู่การผลิตซ้ำกรอบมโนทัศน์ของความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นชุดความหมายใหม่ ทั้ง 2 แนวคิดมีศักยภาพในการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีความหลากหลายและให้ความสำคัญกับการสร้างบทบาทภาคประชาชนในการมีส่วนร่วมเพื่อขับเคลื่อนสังคม²⁵

จารุณี วงศ์ละคร ได้ทำการวิจัยเรื่อง “อำนาจในทัศนะของ มิเชล ฟูโกลต์” พบว่า อำนาจชีวะอันเป็นอำนาจที่มีอยู่ในจิตใจมนุษย์ และมนุษย์ก็ใช้มันควบคุมตนเองได้ถูกนำมาเป็นเทคนิคในการปกครองในยุคใหม่ เรียกว่า การปกครองชีวญาณ โดยมุ่งควบคุมตัวตนและความคิดของมนุษย์ในระดับปลีกย่อย นอกจากนี้ การใช้อำนาจชีวะยังเป็นปฏิบัติเชิงอำนาจในมิติเศรษฐศาสตร์การเมืองเกี่ยวกับตัวตนผ่านกลยุทธ์ที่แนบเนียน คือ การทำงานควบคู่ไปกับความรู้ด้วยการใช้ระเบียบวินัยเป็นกลไกของปฏิบัติการเชิงอำนาจนั้นเพื่อให้ผู้ให้และผู้ถูกปฏิบัติการเชิงอำนาจอ่อนสอได้ง่ายอันเกิดประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติการเชิงอำนาจ อันเป็นประเด็นทางการเมืองแบบใหม่²⁶

อารีรัตน์ ภีราษรและสมหวัง แก้วสุฟอง ได้ทำวิจัยเรื่อง “แนวคิดเรื่องความหลากหลายของ ฌากส์ แดร์ริดา” พบว่า จากการพิจารณาแนวคิดความเป็นคู่ตรงข้ามในภาษาทำให้เห็นว่ามนุษย์มักยึดติดความหมายของภาษาด้านใดด้านหนึ่งเสมอ ทำให้มีการกำหนดโครงสร้างชั้นหนึ่งที่มีความเป็นใหญ่ในสังคมตลอดประวัติศาสตร์ทางปรัชญา อันนำมาซึ่งสังคมศูนย์กลางระบบชนชั้นและไม่

²⁴Dr.Shanjendu Nath, “Postmodern Attitude towards the Universe”, *Journal of Humanities and Social Science*, Vol. 22. Issue 6, Ver.12 (June 2017) : 50-55.

²⁵ชวิตรา ตันติมาลา, “พื้นที่สาธารณะและการผลิตพื้นที่: ความหมายใหม่ของความสัมพันธ์ทางสังคม”, *วารสารบรรณศาสตร์ มศว*, ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2560) : 92-103.

²⁶จารุณี วงศ์ละคร, “อำนาจในทัศนะของ มิเชล ฟูโกลต์”, *วารสารปณิธาน : วารสารวิชาการด้านปรัชญาและศาสนา*, ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2561) : 132-162.

ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ขึ้น แดร์ริดาเสนอว่า อันที่จริง ไม่มีความจริงสัมบูรณ์ตายตัว เพราะความจริงเป็นสิ่งสัมพัทธ์และมีอยู่หลากหลาย และจุดแห่งการเกิดความจริงก็ย่อมดำรงอยู่บนพื้นฐานของความหลากหลายอันนำไปสู่ความหลากหลายของวิทยาการ ด้วยเหตุนี้ การเปิดใจรับฟังความเห็นอันเป็นข้อเท็จจริงจากผู้อื่นในทางปฏิบัติถือว่าเป็นพื้นฐานของมนุษย์ที่จะนำไปสู่ความสุขและความเท่าเทียมกันให้เกิดขึ้นในสังคมได้²⁷

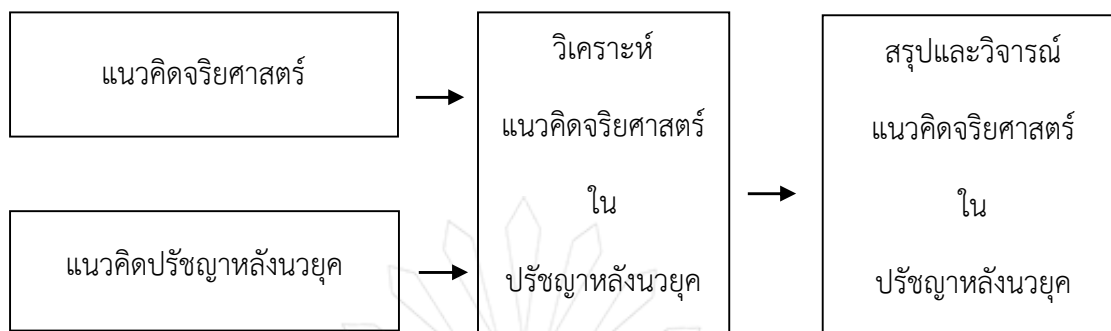
จากการศึกษาหนังสือ บทความ วิทยานิพนธ์และดุษฎีนิพนธ์ทั้งหมดข้างต้นที่มีสาระสำคัญเกี่ยวข้องกับประเด็นการศึกษาทางจริยศาสตร์และปรัชญาหลังนวยุค สรุปได้ดังนี้

1) จริยศาสตร์ เป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จริยศาสตร์เชิงพุทธที่เน้นเรื่องความประพฤติที่อิงอยู่บนพื้นฐานของการใช้ปัญญาในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ด้วยการเน้นแนวคิดที่ว่า ชีวิตคืออะไร ชีวิตเป็นอย่างไร และชีวิตควรดำเนินไปเช่นไรเพื่อไปสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์ อยากรักก็ตาม ในเชิงจริยศาสตร์ มนุษย์ถือได้ว่าทรงศักยภาพและมีความสามารถสร้างสรรค์ประโยชน์ให้แก่ตนปราศจากการบันดลจากพระเจ้า โดยผ่านกระบวนการปฏิบัติที่มีความเป็นบูรณาการทั้งระดับโลกียะและระดับโลกุตระ อีกหนึ่งกระบวนการที่ต้องนำมาเกี่ยวข้องด้วย คือ กระบวนการตัดสินใจทางจริยธรรมในสังคมด้วยมาตรการจริยะในการนำมาตัดสินใจความถูกต้องที่ไม่ได้มีสูตรตายตัวขึ้นอยู่กับบริบทแห่งสถานการณ์แต่ละครั้ง ด้วยเหตุที่ชีวิตมนุษย์มีความซับซ้อนจึงจำเป็นต้องพิจารณาอย่างรอบด้าน

2) ปรัชญาหลังนวยุค เป็นกระแสความคิดและท่าทีของกลุ่มคนที่มีมองสังคมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ทั้งในมิติสังคมและมิติญาณวิทยาที่อาศัยภาษาเป็นเครื่องมือเข้าไปสู่ความจริง โดยการทลายกรอบแห่งมายาคติอันเป็นเหตุผลเดิมเพื่อการสร้างมุมมองใหม่ที่เปิดเผยวาทกรรมแห่งอำนาจชีวะและเพื่อเผยให้เห็นผู้ถูกกดทับที่ด้อยสิทธิ์ในสังคม รวมถึงการตีความความหมายและสัญลักษณ์ที่หลากหลาย ในฐานะเครื่องมือจำเป็นที่ช่วยในการวิพากษ์สังคมที่มีบรรทัดฐานภายใต้กรอบคุณค่าเชิงวัฒนธรรมที่เผยให้เห็นชีวโลกสภาพอย่างแท้จริง และเปิดโอกาสให้ปัจเจกบุคคลได้รับการปลดปล่อยให้ได้แสดงความรู้สึกและประสบการณ์ในพื้นที่สาธารณะที่เป็นพลวัต บนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนทัศนะอย่างเสรีโดยมีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่การร่วมกันขับเคลื่อนสังคมเดิมด้วยชุดความหมายใหม่

²⁷อารีรัตน์ ภีราธรและสมหวัง แก้วสุฟอง, “แนวคิดเรื่องความหลากหลายของ ฌากส์ แดร์ริดา”, *วารสารปณิธาน : วารสารวิชาการด้านปรัชญาและศาสนา*, ปีที่ 15 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2562) : 33-55.

1.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภูมิ 1.2 แสดงกรอบการวิเคราะห์แนวคิดจริยศาสตร์ในปรัชญาหลังนวยุค

1.9 คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

แนวคิดทางจริยศาสตร์ (Ethical Concepts) หมายถึง กรอบวิถีคิดอันเกี่ยวเนื่องกับความประพฤติที่ต้องศึกษาบนพื้นฐานของกระบวนการตัดสินใจทางจริยธรรมที่อิงอยู่กับมาตรการจริยะเป็นมาตรฐานสำคัญในการตัดสินความถูกและความผิดของมนุษย์ในสังคม อันมีความเกี่ยวเนื่องกับอภิปรัชญาและญาณวิทยาเป็นเบื้องต้น

ปรัชญานวยุค (Modernism) หมายถึง แนวคิดอันเป็นวิวัฒนาการทางความคิดของมนุษย์ที่มุ่งความสนใจการพัฒนาทุก ๆ ด้านด้วยญาณวิทยาศาสตร์เป็นสำคัญจนส่งผลกระทบต่อสังคมมนุษย์และจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนแนวคิดเพื่อเข้าสู่แนวคิดทางปรัชญารูปแบบใหม่

ปรัชญาหลังนวยุค (Postmodernism) หมายถึง แนวความคิดทางปรัชญาที่ตั้งคำถามแย้งกับความเชื่ออย่างสุดโต่งของญาณวิทยาในปรัชญานวยุคที่จะทำให้มนุษย์อยู่ในสังคมใหม่ที่สะดวกสบายไร้ความทุกข์เข็ญใด ๆ แล้วจึงได้สร้างประเด็นเสนอใหม่เพื่อนำเสนอแนวคิดใหม่มาแทนเนื้อหาแนวคิดเดิมโดยมีเป้าหมายของการขับเคลื่อนสังคมบนพื้นฐานของเสรีภาพและความเท่าเทียมกันอันสื่อถึงคุณค่าเชิงวัฒนธรรมของมนุษย์ทุกกลุ่มชนไม่มียกเว้น

มาตรการจริยะ (Ethical Measurement) หมายถึง เกณฑ์ในการตัดสินทางจริยธรรมเพื่อบ่งชี้ความประพฤติของคนในสังคมว่ามีความถูกหรือความผิดอย่างไร เกณฑ์ดังกล่าวจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการนำมาเป็นตัวบ่งชี้ความถูกและความผิดทางความประพฤติของสมาชิกในสังคม ในกระบวนการตัดสินทางจริยธรรมในการศึกษาวิชาจริยศาสตร์ และนอกจากนี้ เกณฑ์ดังกล่าวยังมีความแตกต่างกันไปตามแต่ละกลุ่มคนและปัจเจกบุคคลที่ต้องมีการนำมาใช้บนพื้นฐานการพิจารณาบริบททางสังคมด้วย

ญาณวิทยาศาสตร์ (Scientific Epistemology) หมายถึง ความรู้อันเกิดขึ้นจากการได้ทดลองซ้ำ ๆ แล้วได้ผลแบบเดิมเป็นส่วนใหญ่ แล้วสรุปนำมาสร้างเป็นทฤษฎีเพื่อสร้างนวัตกรรมให้

เกิดขึ้นในสังคมโดยมีเป้าหมายคือการนำมาพัฒนาชีวิตและสังคมมนุษย์ให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปรัชญานวยุค

จริยศาสตร์ (Ethics) หมายถึง สาขาปรัชญาที่ศึกษาด้านความประพฤติของมนุษย์ในสังคม ด้วยเหตุผลแบบปรัชญาเป็นสำคัญ สาระในการศึกษาเป็นประเด็นที่เป็นนามธรรมเกี่ยวข้องกับปัญหาทางจริยธรรม บนพื้นฐานการเอาความคิดทางอภิปรัชญาและญาณปรัชญามาตีค่าให้เป็นเกณฑ์เบื้องต้น โดยมีวิธีการศึกษาแตกต่างจากศาสนาและวิทยาศาสตร์

วิเคราะห์ (Analysis) หมายถึง การแยกแยะสาระของปัญหาในปรัชญานวยุคออกเป็นประเด็นแยกย่อย แล้วนำเสนอแนวคิดทางจริยศาสตร์ที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาที่สอดคล้องกัน

วิจารณ์ (Critics) หมายถึง การนำเอาข้อเสนอนี้เป็นแต่ละหัวข้อสำคัญในแนวคิดทางจริยศาสตร์สำหรับปรัชญาหลังนวยุคมาประเมินและพิจารณาความถูกต้องเหมาะสมกับยุคสมัย บนพื้นฐานของความสมเหตุสมผล เพื่อแสดงผลลัพธ์เชิงประจักษ์ด้านคุณค่า

บทที่ 2

แนวคิดจริยศาสตร์

ด้วยเหตุที่ “จริยศาสตร์” มีวิธีการเฉพาะและขอบเขตของเนื้อหาเฉพาะตนในการศึกษาสาระสำคัญในบทนี้จึงเป็นการแยกย่อยแบบรอบด้านขององค์ความรู้พื้นฐาน อันเป็นแก่นสำคัญของการศึกษา “จริยศาสตร์” ในฐานะวิชาย่อยของปรัชญา ผู้วิจัยเสนอรายละเอียดแต่ละหัวข้อดังนี้

- 2.1 พื้นฐานในทางจริยศาสตร์
- 2.2 การใช้เหตุผลในทางจริยศาสตร์
- 2.3 มาตรการจริยะในทางจริยศาสตร์
- 2.4 อุดมคติของชีวิตในทางจริยศาสตร์
- 2.5 บริบทร่วมสมัยในทางจริยศาสตร์
- 2.6 บทสรุป

2.1 พื้นฐานในทางจริยศาสตร์

“จริยศาสตร์” เป็นวิชาที่มีการศึกษาในลักษณะเฉพาะตน และมีขอบเขตของเนื้อหาที่ศึกษาเฉพาะตนเช่นกัน ในกระบวนการคิดทางจริยศาสตร์ มีประเด็นที่ต้องนำมาศึกษาเพื่อสร้างฐานความเข้าใจในนิยามของคำว่า “จริยศาสตร์” ใน 4 ด้านด้วยกัน คือ

2.1.1 ลักษณะเฉพาะของจริยศาสตร์

จริยศาสตร์มีลักษณะเฉพาะทางสาขาของตนแยกเช่นวิชาการแขนงอื่น การศึกษาความเป็นตัวตนเฉพาะของจริยศาสตร์จะทำให้มองเห็นพื้นฐานของจริยศาสตร์ได้อย่างถูกต้อง

1. ความหมายของจริยศาสตร์

ก่อนที่จะสรุปความเพื่อให้คำนิยามแก่คำว่า “จริยศาสตร์” ผู้เขียนได้นำคำนิยามของนักวิชาการทางปรัชญามาให้พิจารณาเสียก่อน เพื่อเป็นพื้นฐานความรู้ต่อการคิดวิเคราะห์โดยมีเป้าประสงค์ในการเข้าใจความหมายอันถูกต้องอย่างตรงตรงความหมายที่แท้จริง สำหรับการพิจารณาอย่างเป็นองค์รวม

ศ.จำนงค์ ทองประเสริฐได้ให้ความหมายของคำว่า “จริยศาสตร์” เอาไว้ว่า “เป็นวิทยาศาสตร์ทางด้านนามธรรมที่ว่าด้วยความประพฤติของมนุษย์ที่ดำรงชีวิตอยู่ในสังคม อันเป็นศาสตร์ที่ตัดสินความประพฤตินี้ว่าถูกหรือผิด ดีหรือชั่ว หรือในลักษณะที่คล้ายคลึงเช่นนั้น”¹

¹จำนงค์ ทองประเสริฐ, *จริยศาสตร์และจริยธรรมเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552), หน้า 3.

ศ.กীরติ บุญเจือได้ให้ความหมายของคำว่า “จริยศาสตร์” เอาไว้ว่า “ปรัชญาประยุกต์สาขาหนึ่งที่นำเอาปรัชญาบริสุทธิ์ (Pure Philosophy) ไปตีความปรัชญาประยุกต์ (Applied Philosophy) มีหน้าที่ตอบปัญหาว่า เราพึงปฏิบัติตนอย่างไรจึงจะสอดคล้องกับความเป็นจริง (How to Act according to Reality) เป็นแขนงปรัชญาประยุกต์เพราะต้องสมมติว่ามีคำตอบทางอภิปรัชญา (ความเป็นจริงคืออะไร) และทางญาณปรัชญา (เรารู้ความเป็นจริงได้อย่างไร) อยู่ก่อนแล้ว จึงจะค้นหาคำตอบทางปรัชญาจริยะ (Ethical Philosophy) ต่อไป หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นการเอาความคิดทางอภิปรัชญาและญาณปรัชญามาตีค่าให้กับความประพฤติของมนุษย์เรานั้นเอง ได้กล่าวมาแล้วว่า คำตอบทางอภิปรัชญาและญาณปรัชญาเป็นมูลบทร่วมกัน ส่วนคำตอบทางปรัชญาจริยะเป็นผลอนุমানมาจากมูลบทดังกล่าว”²

ศ.ดร.สรรเสริญ อินทร์ตัน และคณะ ได้ให้ความหมายของคำว่า “จริยศาสตร์” เอาไว้ว่า “วิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับความหมายของ ดี ชั่ว ถูก ผิด พร้อมกับศึกษาความหมายของการมีชีวิตที่ดี คำถามสำคัญในทางจริยศาสตร์ คือ การดำเนินชีวิตอย่างไรจึงถือว่าเป็นการมีชีวิตที่อยู่อย่างดีที่สุด หรือเป็นชีวิตที่มีคุณค่าสูงสุดในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์”³

หากพิจารณาจากคำนิยามของนักวิชาการไทยทั้ง 3 ท่าน จะพบว่า “จริยศาสตร์” ไม่ได้หมายถึงวิชาจริยธรรมในความเข้าใจทั่ว ๆ ไป แต่เป็นการศึกษาจริยธรรมบนพื้นฐานของเหตุผลแบบปรัชญาเป็นสำคัญ นอกจากนี้ จะพบว่า มีการศึกษาถึงประเด็นที่เป็นนามธรรมเกี่ยวกับความประพฤติ คือ ความดี ความชั่ว ความถูก และความผิด เป็นต้น หากจะประมวลสรุปความหมายของ “จริยศาสตร์” จะพบว่า มีคุณลักษณะสำคัญ 3 ประเด็น ที่จำต้องนำมาพิจารณาคือ

1) ประเด็นเกี่ยวกับความประพฤติ

เนื้อหาของ “จริยศาสตร์” เกี่ยวข้องกับประเด็นของความประพฤติของมนุษย์ในสังคม โดยบ่งชี้ถึง (1) หน้าที่ของมนุษย์ (2) อุดมการณ์ของชีวิตมนุษย์ และ (3) อุดมคติของชีวิตมนุษย์⁴ ทั้ง 3 ประเด็นดังกล่าวเป็นพื้นฐานให้เกิดพฤติกรรมบางอย่าง จากนั้นจะมีการตัดสินความประพฤติในแต่ละสถานการณ์เพื่อบอกว่าถูก ผิด ดี หรือ ชั่ว นั้นหมายถึงว่า ควรประพฤติหรือไม่ควรประพฤติดีซึ่งมี

²กীরติ บุญเจือ, *ปรัชญาสำหรับผู้เริ่มเรียน*, พิมพ์ครั้งที่ 11, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2541), หน้า 73.

³สรรเสริญ อินทร์ตัน และคณะ, *จริยศาสตร์*, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 2552), หน้า 2.

⁴ชัยวัฒน์ อัตพัฒน, *จริยศาสตร์*, พิมพ์ครั้งที่ 8, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2548), หน้า 3-4.

ลักษณะเป็นนามธรรมอันทำให้การศึกษาอยู่บนพื้นฐานของการสังเกต และพิจารณาความจริงที่ซ่อนอยู่ในแต่ละปรากฏการณ์ทางจริยธรรม⁵ จริยศาสตร์จึงเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าโดยตรง

“ทฤษฎีคุณค่า” (Value Theory) หมายถึง แนวคิดที่กำหนดว่า คุณค่าระดับปัจเจกบุคคลได้ถูกกำหนดไว้ด้วยสังคม และคุณค่าเหล่านี้อาจเปลี่ยนแปลงได้ตามเงื่อนไขที่เกิดขึ้นอันหมายถึง กาลและเทศะ ด้วยเหตุนี้ ช่วงเวลาและสังคมที่แตกต่างกันต่างก็ยึดถือคุณค่าที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ ทฤษฎีนี้ยังศึกษาด้วยว่า มนุษย์ควรให้คุณค่าอย่างไร ทำไม่ต้องให้คุณค่าเช่นนั้น และต้องให้คุณค่ามากน้อยเพียงใด ประเด็นสุดท้ายสำคัญที่สุดเป็นการหาคำตอบว่า คุณค่าเกิดขึ้นได้จากบุคคล วิถีคิด วัตถุ หรือสิ่งใดกันแน่⁶

จะเห็นได้ว่า “คุณค่า” (Value) คือ ลักษณะที่พึงปรารถนา และเป็นสิ่งที่พึงประสงค์ของทุกคนไม่ว่าจะเป็นความดี ความงาม ความจริง หรือความยุติธรรมก็ตาม ทั้งหมดนี้ล้วนแล้วแต่เป็นคุณค่าทางจริยธรรมทั้งสิ้น สิ่งที่ตอบสนองความปรารถนาได้ต่างก็มีคุณค่า คุณค่ามีคุณลักษณะในการเอื้อให้ความปรารถนาของมนุษย์ให้บริบูรณ์ ในวิถีที่พัฒนาจนถึงการรู้แจ้งแห่งตนได้⁷ ผู้วิจัยขออภัยว่า สิ่งใดที่ประเมินได้ว่าเป็นความดีงามอันก่อประโยชน์ให้ทั้งตนเองและสังคมล้วนแต่สื่อไปถึงคุณค่าแทบทั้งสิ้น แม้ว่าจะรายละเอียดจะแตกต่างกันบ้างตามกาลและเทศะก็ตาม

2) ประเด็นเกี่ยวกับปัญหาทางจริยธรรม

เนื้อหาต่อมา คือ การเกิดปัญหาทางจริยธรรมขึ้น จะต้องมีการตัดสินคุณค่าที่ได้กล่าวข้างต้น จึงจำต้องมีมาตรการทางจริยศาสตร์หรือมาตรการจริยะที่อิงอยู่บนมโนทัศน์ของมนุษย์ในสังคม มโนทัศน์ดังกล่าวนี้มีความหลากหลายของแนวคิดและมุมมองแห่งการพิจารณา ทุกแนวคิดมีความเป็นไปได้ทั้งสิ้น และไม่อาจพิจารณาตัดสินความเป็นไปได้ว่าแนวคิดใดมีความถูกต้องอย่างเด็ดขาดที่สุด แต่การพิจารณาว่าทุกแนวคิดมีความเป็นไปได้ว่าถูกต้อง ก็สามารถนำส่วนดีของแต่ละแนวคิดมารวมเป็นมาตรฐานในการพิจารณาตัดสินปัญหาทางจริยธรรมได้⁸

การตัดสินปัญหาทางจริยธรรมนั้น สิ่งสำคัญที่สุดอย่างหนึ่ง คือ “เจตนาทางจริยธรรม” ประเด็นนี้หมายถึง การกระทำแบบจงใจกระทำ สื่อถึงการตัดสินใจประพฤติบางอย่างด้วยการ

⁵ปานทิพย์ ศุภนครและคณะ, *ปรัชญาเบื้องต้น*, พิมพ์ครั้งที่ 14, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2545), หน้า 151.

⁶Wikipedia, “Value Theory”, 22 July 2020 <https://en.wikipedia.org/wiki/Value_theory>, (15 October 2020)

⁷ชัยวัฒน์ อัดพัฒน และผศ.ดร.พระมหามหวิรินทร์ ปุริสุตโตโม, *ทฤษฎีและปัญหาจริยศาสตร์*, พิมพ์ครั้งที่ 13, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท คอมมา ดีไซน์แอนด์พริ้นท์ จำกัด, 2561), หน้า 165.

⁸กรีติ บุญเจือ, *ชุดเซนต์จอห์นสอนปรัชญาภาษาง่าย เล่มต้น ปรัชญาประชาชนบ้าน*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น, 2546), หน้า 4-21.

ตัดสินใจด้วยตัวเอง ไม่ว่าจะมึพื้นฐานแนวคิดอย่างไรก็ตาม จึงเป็นที่มาของปัญหาจริยธรรมเมื่อนำมาเข้าสู่กระบวนการศึกษาแบบปรัชญาจึงได้ชื่อว่าเป็น “ปัญหาเชิงจริยศาสตร์”

3) ประเด็นเกี่ยวกับการใช้เหตุผลเชิงปรัชญา

ในกระบวนการตัดสินใจ “ปัญหาเชิงจริยศาสตร์” นั้นจำเป็นต้องอิงอยู่บนพื้นฐานของเหตุผล และเหตุผลดังกล่าวมีทั้งแบบนิรนัยตามแบบอริสโตเติล และแบบอุปนัยตามแบบวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ ฉะนั้น กระบวนการตัดสินใจ “ปัญหาเชิงจริยศาสตร์” นั้น จะต้องเป็น “เหตุผล” ที่แท้จริงซึ่งแตกต่างจาก “ข้ออ้าง” ด้วยเหตุนี้ “เหตุผล” จึงจะกลายเป็น “ความสมเหตุสมผล” (Validity) ได้อย่างแท้จริง

ความสมเหตุสมผล คือ หลักฐานที่นำมากล่าวอ้างมี “ความสัมพันธ์เชิงความเป็นเหตุผล” (Reasoning Connection) กับ “ข้อสรุป” (Conclusion) ซึ่งต้องใช้วิธีการประเมินองค์ประกอบและหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องว่ามีเงื่อนไขและลักษณะเฉพาะอย่างไรบ้าง⁹

2. จริยศาสตร์ในฐานะสาขาย่อยของปรัชญา

เนื้อหาวิชาอภิปรัชญา และญาณวิทยาเป็นพื้นฐานสำคัญให้กับการศึกษาซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการมีอยู่และความรู้ตามลำดับ และทำหน้าที่เป็นบาทฐานเบื้องต้น ส่วน “จริยศาสตร์” เป็นแนวทางที่เน้นการถกเถียงเรื่อง “คุณค่า” เป็นสำคัญ ซึ่งเจาะประเด็นลึกเฉพาะลงมาที่คำว่า “ความดี” และ “ความชั่ว” เปรียบเทียบกับความดีเลิศทั้งหลาย¹⁰ ดังนั้น “จริยศาสตร์” จึงมีความเกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์ของความประพฤติ และสามารถนำมาตัดสินความดีกับความชั่วในกระบวนการตัดสินใจทางจริยธรรมได้

ด้วยเหตุนี้ “จริยศาสตร์” ในฐานะสาขาวิชาด้านคุณค่าจึงมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับ “อภิปรัชญา” และ “ญาณวิทยา” โดยตรง โดยที่กระบวนการศึกษาจริยศาสตร์จำต้องอาศัยพื้นฐานความคิดด้านอุดมคติสูงสุด รวมถึงตัวความรู้และกระบวนการแสวงหาความรู้จากทั้ง 2 วิชาย่อยข้างต้นจึงจะทำให้การศึกษจริยศาสตร์สมบูรณ์ได้

ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า การเข้าถึงเนื้อหาของทั้ง 3 วิชาย่อยของปรัชญาในวิธีที่ถูกต้องตรงกัน ช่วยทำให้การสร้างเนื้อหาปรัชญาในแบบจริยศาสตร์บรรทัดฐาน (Normative Ethics) มีกรอบของเนื้อหาความคิดชัดเจนมากยิ่งขึ้นบนพื้นฐานของตรรกะที่มีความโยงใยกันอย่างแยกจากกันไม่ออก

⁹ คณะกรรมการวิชาศิลปะการดำเนินชีวิต ศูนย์วิชาบูรณาการ หมวดวิชาศึกษาทั่วไป, *ศิลปะการดำเนินชีวิต*, พิมพ์ครั้งที่ 12, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2558), หน้า 31.

¹⁰ ชัยวัฒน์ อุตพัฒน์, *จริยศาสตร์*, อ้างแล้ว, หน้า 6.

3. กระบวนการคิดเชิงปรัชญา¹¹

“กระบวนการคิดเชิงปรัชญา” (Philosophical Thinking) คือ ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์วิจารณ์ กระบวนการนำเสนอความคิดอย่างมีเหตุผลสนับสนุนข้อถกเถียงหรือข้อโต้แย้ง ไม่ว่าจะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็ตาม

กระบวนการคิดเชิงปรัชญาจึงไม่ได้มีลักษณะเป็นสูตรสำเร็จ ผู้ศึกษาจึงจำเป็นต้องมีความคิดของตนเองเป็นสำคัญ คนที่เข้าถึงเหตุผลและคุณค่าที่แท้จริงของหลักจริยธรรมเท่านั้นจึงจะเป็นผู้มีจริยธรรมอย่างมั่นคงแท้จริง ยากที่จะเสื่อมคลายจากความคิดของตนเอง ยกเว้นว่าจะมีเหตุผลบางอย่างที่สมเหตุสมผลมาหักล้างเท่านั้น

กระบวนการคิดเชิงปรัชญาเป็นกระบวนการคิดที่สืบสาวจากเหตุไปหาผลในแบบที่สมเหตุสมผลนั้นหมายถึงประเด็นใด ๆ อันเกี่ยวข้องกับประเด็นหลักที่เป็นปัญหาเชิงจริยศาสตร์นั้นจะต้องมีความชัดเจน คลายความสงสัย จะเห็นได้ว่า กระบวนการคิดเชิงปรัชญาเป็นการศึกษาชนิดหนึ่งที่สอนให้ผู้ศึกษารักในการแสวงหาความรู้ อันนำมาสู่การพัฒนาทั้งชีวิตและสังคม

ผู้วิจัยเห็นว่า กระบวนการคิดเชิงปรัชญาเป็นแนวทางของการปฏิบัติที่หล่อหลอมให้เกิด “วัฒนธรรมการคิดเชิงวิจารณ์” (Critical Culture) ให้ฝังรากอยู่ในสังคม ซึ่งผู้วิจัยขออย่าว่า วัฒนธรรมเช่นนี้ทำให้เกิดความเจริญในด้านต่าง ๆ ในสังคม เพราะทุกสาขาวิชากำเนิดมาจากวิชาปรัชญาทั้งสิ้น ปัจจุบัน สังคมประชาธิปไตยส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักการแสดงความคิดเห็น สังคมทุนนิยมเสรีสร้างความจำเป็นให้สมาชิกในสังคมรู้จักแสวงหาความรู้เพื่อแก้ปัญหาสังคม สังคมหลังนวยุคเป็นสังคมที่สมาชิกเริ่มแสดงความสงสัยต่อสรรพสิ่งรอบด้านเพื่อแสวงหาคำตอบให้กับชีวิต ดังนั้น ไม่ว่าจะมองสังคมในมิติใดย่อมอาศัยกระบวนการคิดเชิงปรัชญาแทบจะทั้งสิ้น

4. ความแตกต่างของ “เหตุผล” และ “สาเหตุ”¹²

ผู้วิจัยมองว่า การแยกแยะเหตุผลและสาเหตุออกจากกันได้ เป็นประเด็นที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการศึกษาจริยศาสตร์ จึงต้องอธิบายในเบื้องต้นนี้ว่า “เหตุผล” (Reason) และ “สาเหตุ” (Cause) มีความหมายไม่เหมือนกัน กล่าวคือ เหตุผลที่เป็นเหตุของการเกิดขึ้นของผลลัพธ์ ส่วนสาเหตุเป็นเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งมักจะถูกนำมาเป็นข้ออ้าง และมักจะกลายมาเป็นการอ้างที่ “ไม่สมเหตุสมผล” (Invalid) เหตุผลดังกล่าวจึงเรียกว่า “เหตุผลทางจริยธรรม” (Ethical Reason) หมายถึง “ข้ออ้าง” (Excuse) ที่นำมาใช้ในการสนับสนุนความประพฤติที่พิจารณาเห็นแล้วว่าถูกต้อง ความสำคัญอยู่ที่ว่า ข้ออ้างดังกล่าวนั้นต้องสนับสนุนการกระทำในวิธีที่สอดคล้องกันจนสามารถพิจารณาได้ว่าถูกต้องอย่างไม่มีข้อสงสัย หรือหลุดพ้นจากเหตุผลแบบคลุมเครือ

จากตัวอย่างพฤติกรรม 3 เหตุการณ์ด้านล่าง สามารถพิจารณาได้ดังนี้

¹¹ สรรเสริญ อินทร์ตัน และคณะ, *จริยศาสตร์*, อ้างแล้ว, หน้า 14-15.

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 30-31.

ก. นักศึกษามาเรียนสายเพราะรถติด

(ข้ออ้างบอกถึงสาเหตุ เรียกว่า “สาเหตุ”)

ข. นักศึกษาไม่ใส่ชุดนักศึกษาไม่ผิดเพราะเป็นสิทธิส่วนบุคคล

(ข้ออ้างไม่สมเหตุผล เรียกว่า “ข้ออ้าง”)

ค. นักศึกษามีเก๊ก ถือว่าผิด เพราะไม่ซื่อสัตย์ต่อคนรักของตน

(ข้ออ้างที่สมเหตุผล เรียกว่า “เหตุผลทางจริยธรรม”)

ข้อ ก. รถติดถือว่าเป็นเพียง “สาเหตุ” อันเป็นเงื่อนไขให้เกิดผลขึ้นซึ่งยังไม่ใช่ “เหตุผล” และในกรณีนี้ ยังไม่ถูกต้องหรือยอมรับได้ (Valid)

ข้อ ข. การไม่ใส่ชุดนักศึกษาถือว่าเป็นการผิดพันระสัจญาทางสังคม เมื่อละเมิดกติกาสังคม เมื่อนำมาอ้างเป็น “ข้ออ้าง” จึงถือว่าไม่สมเหตุผล (Invalid)

ข้อ ค. การมีเก๊กสามารถตัดสินได้ว่า ผิดศีลธรรม โดยการเอาศีลธรรมเป็นเกณฑ์ จึงถือเป็นเหตุผลที่สมเหตุผล (Valid) เช่นนี้ จึงเรียกได้ว่า เป็น “เหตุผลทางจริยธรรม” ที่นำมาใช้ได้ปัญหาทางจริยธรรม

ดังนั้น “เหตุผลทางจริยธรรม” เท่านั้น จึงจะสามารถนำมาใช้ได้กับ “ปัญหาทางจริยธรรม” ซึ่งไม่ใช่เพียงข้ออ้างธรรมดาพื้น ๆ ทั่วไป

2.1.2 ประเภทของจริยศาสตร์

ปัจจุบัน “จริยศาสตร์” แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ตามจุดประสงค์ของการศึกษา คือ อภิจริยศาสตร์ที่เน้นการให้คำนิยาม จริยศาสตร์บรรทัดฐานที่เน้นการสร้างบรรทัดฐาน และจริยศาสตร์ที่เน้นการนำไปประยุกต์ใช้¹³ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. อภิจริยศาสตร์ (Meta-ethics)

จริยศาสตร์ประเภทนี้มุ่งแสวงหาความหมายหรือให้นิยามคำ เช่น ความดี ความชั่ว ความถูก ความผิด ความเหมาะสม และความไม่เหมาะสม เป็นต้น โดยพิจารณาว่าคำเหล่านี้ คือ อะไร เป็นสิ่งที่มีอยู่จริงในโลกหรือเป็นเพียงสิ่งที่มนุษย์สมมติขึ้น หลักการทางจริยธรรมได้มาอย่างไร เป็นเพียงแค่เหตุผล ศรัทธา หรือปัญญา หรือเป็นเรื่องอารมณ์ของมนุษย์ ความจริงสากลมาจากพระเจ้าใช่หรือไม่ อย่างไรก็ตาม คำว่า ความดี ความชั่ว ความถูก และความผิด มีทรรศนะให้พิจารณา 3 แบบ คือ

1) ภาววิสัย (Objectivism)

ทรรศนะนี้มีแนวคิดที่ว่า ความดี ความชั่ว ความถูก และความผิดเป็นสิ่งแน่นอน หมายถึงไม่เปลี่ยนแปลงไปตามเวลา สถานที่ บุคคลและวัฒนธรรม ดังนั้น จึงเป็นสิ่งสากลที่มนุษย์ทุกคนยึดถือร่วมกันได้

2) สัมพัทธ์ (Relativism)

¹³เรื่องเดียวกัน, หน้า 9-10.

ทฤษฎีนี้เสนอความคิดว่า ความดี ความชั่ว ความถูก และความผิดเป็นสิ่งที่ไม่มีความแน่นอนตายตัว เพราะเป็นเรื่องของข้อตกลงทางสังคม ความเห็นส่วนบุคคลและวัฒนธรรมในแต่ละสังคม นอกจากนั้น ยังเปลี่ยนแปลงไปตามเวลาและสถานที่ จึงไม่ใช่สิ่งสากลที่ทุกคนยึดถือร่วมกันได้

3) ผลจากภาวะทางจิตวิทยา (Psychological Issues)

ทฤษฎีนี้มีข้อเสนอว่า ความดี ความชั่ว ความถูก และความผิดล้วนมาจากข้อเท็จจริงทางจิตวิทยาของมนุษย์เท่านั้น เช่น ถ้าบุคคลนั้นมีความเห็นแก่ตัว (Egoism) ก็จะแสดงความประพฤติที่เห็นแก่ตัว และรักษาประโยชน์ตนเป็นที่สุด หรือ ถ้าบุคคลนั้นมีความเห็นแก่ผู้อื่น (Altruism) ก็จะแสดงพฤติกรรมเห็นอกเห็นใจ และเอื้ออาทรต่อผู้อื่น เป็นต้น

2. จริยศาสตร์บรรทัดฐาน (Normative Ethics)

เป้าหมายของการศึกษาจริยศาสตร์ในลักษณะนี้ คือ มาตรฐานกำหนดความดี ความชั่ว ความถูก ความผิด ความเหมาะสม และความไม่เหมาะสมต้องเป็นอย่างไรจึงจะเรียกว่ามีจริยธรรม มีกฎเกณฑ์ในการแยกแยะอย่างไร โดยแบ่งเป็น 2 แนวคิด คือ

1) ทฤษฎีคุณธรรม (Virtue Theory)

พื้นฐานแนวคิดให้ความสำคัญไปที่ลักษณะเฉพาะตัวของบุคคล ไม่ใช่การกระทำที่แสดงออกเฉพาะกรณี การพิจารณาตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดที่การเป็น (To Be) เป็นสำคัญที่สุด ไม่ใช่การกระทำ (To Do) การมีคุณธรรมยึดตัวผู้กระทำเป็นฐานในการพิจารณา (Agent-Based) อันหมายถึง ถ้าผู้กระทำเป็นคนดีโดยปกติวิสัย เขาย่อมต้องประพฤติตามแบบอย่างผู้มีคุณธรรม และเคารพระบบกฎเกณฑ์ รวมถึงดำรงชีวิตอยู่อย่างสมดุลในชีวิตประจำวันได้

2) ทฤษฎีหน้าที่ (Duty Theory)

พื้นฐานแนวคิดให้ความสำคัญไปที่ตัวของการกระทำ (Action-Based) ความถูก ความผิด จึงมุ่งไปที่การกระทำที่แสดงออกเฉพาะกรณี (To Do) ไม่ใช่การเป็น (To Be) อันหมายถึงการผู้กระทำที่ลงมือกระทำ ให้พิจารณาบริบทรอบเหตุการณ์เป็นสำคัญ ทฤษฎีนี้มุ่งแสวงหาหลักการพื้นฐาน “พันธะทางศีลธรรม” (Moral Obligation) ซึ่งถือว่าเป็นพันธะพื้นฐานของมนุษย์พึงปฏิบัติ

3) ทฤษฎีประโยชน์นิยม (Utility Theory)

พื้นฐานแนวคิดมุ่งประเด็นไปที่ประโยชน์ (Usefulness) เป็นสำคัญ ถ้าการกระทำนั้นก่อให้เกิดประโยชน์แก่คนจำนวนมากที่สุดทราบเท่าที่สามารถกระทำให้เกิดขึ้นได้ ถือว่าเป็นการกระทำที่ถูกต้อง ในทางตรงกันข้าม ผลของการกระทำที่ก่อให้เกิดโทษแก่คนจำนวนมากจะเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง ดังนั้น เกณฑ์ตัดสินคุณค่าในทางปรัชญาจริยะ คือ การแสวงหาความพึงพอใจมากที่สุดเป็นประการแรก และแก่คนจำนวนมากที่สุดเป็นประการที่สอง การจะให้บรรลุเป้าหมายเช่นนี้ จำต้องมีการอบรมให้ประชาชนยึดหลักการเสียสละผลประโยชน์ส่วนตัว และมุ่งหาประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง แล้วในท้ายที่สุด ประโยชน์ส่วนตัวก็จะลดลงได้โดยตรง

3. จริยศาสตร์ประยุกต์ (Applied Ethics)

การศึกษาจริยศาสตร์ในแบบนี้ คือ การนำหลักการของอภิจริยศาสตร์และจริยศาสตร์ บรรทัดฐานมาประยุกต์ใช้กับปัญหาต่าง ๆ ซึ่งมีหลายทฤษฎี เช่น จริยศาสตร์การแพทย์ จริยศาสตร์ ธุรกิจ และจริยศาสตร์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

2.1.3 วิธีการของจริยศาสตร์

จริยศาสตร์ก็เป็นอีกหนึ่งวิชาที่สามารถนำมาศึกษาเพื่อแก้ปัญหาสังคมได้ แต่เนื่องด้วย ปัญหาต่าง ๆ ทางด้านศีลธรรมในชีวิตและสังคมมีความซับซ้อนและหลากหลาย การศึกษาจริยศาสตร์ ที่จะนำมาแก้ปัญหาได้นั้น จำเป็นจะต้องแยกแยะออกเป็นหลากหลายวิธีการ¹⁴

1) วิธีการทางกายภาพและชีวภาพ

สิ่งที่ต้องนำมาพิจารณาประการหนึ่งในการศึกษาจริยศาสตร์ คือ ประเด็นที่ว่า มนุษย์มีชีวิต ที่เป็นวิวัฒนาการเช่นสัตว์โลกทั่วไป เพียงแต่ว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีความประเสริฐที่มากกว่า ฉะนั้น มนุษย์ย่อมต้องมีพฤติกรรมที่เป็นลักษณะที่มีวิวัฒนาการในการเจริญเติบโต การกิน การขับถ่าย การสืบพันธุ์ และการดิ้นรนเพื่อให้มีชีวิตรอด สิ่งใดที่เป็นทุกข์จะหลีกเลี่ยง และสิ่งใดที่เป็นสุขจะแสวงหา

ความเป็นมนุษย์คือความเฉพาะที่แตกต่างจากสัตว์อันหมายถึง การมีวิจารณ์ญาณที่สูง ที่สามารถสร้างสรรค์สรรพสิ่งด้วยเหตุผล และที่สำคัญ คือ การแยกแยะได้ว่า สิ่งใดถูกและสิ่งใดผิดเป็น ความสามารถแยกแยะความดีความชั่วได้ ด้วยเหตุนี้ การศึกษาจริยศาสตร์จึงจำเป็นต้องนำเอา ประเด็นเหล่านี้มาพิจารณาร่วมด้วย เพื่อให้การวิเคราะห์สถานการณ์ด้านจริยธรรมเป็นไปได้อย่าง ครบถ้วนครอบคลุม

2) วิธีการทางประวัติศาสตร์

ประเด็นที่ต้องยอมรับประการหนึ่ง คือ การกำหนดคุณค่าทางจริยธรรมของมนุษย์ในแต่ละ ยุคสมัยมีความแตกต่างกัน และแม้แต่ในยุคสมัยเดียวกัน แต่วัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ก็ยังมีความ แตกต่างกันในด้านการกำหนดคุณค่าทางจริยธรรมของมนุษย์ ดังนั้น ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ รวมถึงคุณค่าทางศีลธรรมในแต่ละยุคแห่งประวัติศาสตร์ก็เป็นอีกหนึ่งประเด็นสำคัญ ในการนำมาร่วม พิจารณาการศึกษาจริยศาสตร์ด้วย

3) วิธีการทางจิตวิทยา

ถ้าหากพิจารณามนุษย์ คือ สัตว์ประเสริฐที่ประกอบด้วยกายและใจประกอบกัน จะพบว่า มิติด้านจิตใจก็มีส่วนสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคม ดังนั้น นักปรัชญาบางท่าน เสนอว่า การศึกษาจริยศาสตร์ต้องนำเอาประเด็นด้านจิตวิทยามาเป็นฐานในการศึกษาพิจารณาร่วม ด้วย อันที่จริง จริยศาสตร์กับจิตวิทยาถือว่ามี ความใกล้เคียงกันมาก เพราะในสมัยก่อนคนที่รักษา

¹⁴ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์ และพระมหามหวินทร์ ปุริสุตโตม, *ทฤษฎีและปัญหาจริยศาสตร์*, อ่างแล้ว, หน้า 6-8.

จิตเวชเป็นนักปรัชญา และวิชาจิตวิทยาเองก็เป็นวิชาสุดท้ายที่แยกออกมาจากปรัชญาเมื่อไม่นานนี้ จิตวิทยาสามารถแสดงธรรมชาติและบ่อเกิดแห่งปรากฏการณ์ทางศีลธรรมได้ แต่ไม่สามารถแสดงให้เราเห็นคุณค่าความถูกต้องความผิดทางจริยธรรมได้ อีกประการหนึ่ง จิตวิทยาสามารถบอกข้อเท็จจริงทางศีลธรรมแก่เราได้ ส่วนจริยศาสตร์สามารถบอกอุดมคติทางศีลธรรมแก่เราได้ ซึ่งหากมีการศึกษาร่วมกันจะทำให้การศึกษาจริยศาสตร์มีความสมบูรณ์มากขึ้นในเชิงรูปธรรมและอยู่ในสถานะที่ประจักษ์แจ้งมากขึ้นในทางปฏิบัติ

4) วิธีการทางอภิปรัชญา

ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสาขาย่อยของปรัชญานั้น มีนัยยะสำคัญที่พึงจะนำมาพิจารณาในการศึกษาจริยศาสตร์ด้วย ทั้งวิชาอภิปรัชญาและญาณวิทยาต่างก็มีส่วนในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์อันเกี่ยวเนื่องมาถึงจริยธรรมของปัจเจกบุคคลอันถือว่าเป็นระดับพื้นฐาน

จะสังเกตได้ว่า มนุษย์ในระดับปัจเจกบุคคลนอกจากมีหน้าที่แล้ว ยังต้องมีอุดมการณ์ชีวิตและอุดมคติอันสูงสุดของชีวิตด้วย จริยศาสตร์จึงเป็นศาสตร์นามธรรมซึ่งเกี่ยวกับอุดมคติอันสูงสุดของมนุษย์โดยตรง

5) วิธีการที่แท้จริงของจริยศาสตร์

ในความเป็นจริง การพิจารณาปรากฏการณ์ทางศีลธรรม จะยึดเอาความดีอันสูงสุดเป็นแม่บท จริยศาสตร์จึงใช้วิธีการ (1) สังเกต (2) พิจารณาความจริงอันเป็นปรากฏการณ์ทางศีลธรรม (3) จัดประเภทศีลธรรมและความดี (4) อธิบายศีลธรรมด้วยการยึดเอาความดีสูงสุดเป็นฐานสำคัญและประการสำคัญที่สุด คือ การตระหนักว่า ความดีสูงสุดดังกล่าวนี้ขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์จึงจะถือได้ว่าเป็นเหตุผลทางจริยศาสตร์

2.1.4 ปัญหาของจริยศาสตร์

การศึกษาจริยศาสตร์ก็เป็นเช่นเดียวกับการศึกษาสาขาอื่น ๆ โดยทั่วไป คือ ในกระบวนการศึกษานั้นมีปัญหาอันเป็นประเด็นในเชิงวิชาการ การศึกษาจริยศาสตร์จึงต้องพิจารณาให้ละเอียดถี่ถ้วนมากขึ้น ปัญหาดังกล่าวมีประเด็นที่สำคัญ และจำต้องนำมาศึกษาพิจารณาดังนี้¹⁵

1) ปัญหาทางด้านจิตวิทยา

วิชาจริยศาสตร์มีลักษณะเป็นวิชาการด้านนามธรรม โดยกำหนดเอาความดีสูงสุดเป็นแกนหลักในการพิจารณาความประพฤติของมนุษย์ในระดับปัจเจกบุคคล ฉะนั้น การแสดงออกของพฤติกรรม อันสื่อถึงอุปนิสัย เจตจำนง และความปรารถนาแล้วแต่มีความจำเป็นต้องนำมาศึกษา เพราะพฤติกรรมเหล่านี้นำไปสู่ความดีอันสูงสุด จึงมีแรงจูงใจและความตั้งใจซ่อนเร้นอยู่ การศึกษาเบื้องหลังเจตนาธรรมณ์ของการปฏิบัตินั้น เป็นไปโดยเจตนาหรือมีการบังคับก็เป็นข้อเท็จจริงทางจิตวิทยาที่ควรนำมาศึกษา

¹⁵ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์, *จริยศาสตร์*, อ่างแล้ว, หน้า 15 - 18.

2) ปัญหาทางด้านการตัดสินทางจริยธรรม

เมื่อเกิดปัญหาทางจริยศาสตร์ขึ้นจะต้องมีการตัดสินทางจริยธรรมซึ่งจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับเนื้อหาและมาตรฐานทางจริยธรรม

การตัดสินทางจริยธรรม คือ การเอาการกระทำไปเทียบกับมาตรฐานทางจริยธรรม หรือการใช้มาตรฐานทางจริยธรรมเป็นเครื่องวัดความดี ความเลว ความถูกและความผิด มีความเกี่ยวข้องกับจิตวิทยาในประเด็นที่ว่า พฤติกรรมของผู้กระทำที่แสดงออกมานั้น จิตเป็นสิ่งที่บอกให้กระทำบนพื้นฐานของความดีอันสูงสุดของชีวิต ในกระบวนการดังกล่าวจะต้องกระทำเป็นเรื่อง ๆ ไปที่ละเรื่อง ขึ้นอยู่กับสภาวะแวดล้อมอื่น ๆ

การตัดสินทางศีลธรรม ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก คือ (1) ผู้ตัดสิน (2) ประเด็นที่ถูกตัดสินและ (3) มาตรฐานการตัดสินทางจริยธรรม ประเด็นสุดท้ายนี้ย่อมมีความแตกต่างจากการตัดสินทางตรรกวิทยาและสุนทรียศาสตร์ เพราะการตัดสินทางตรรกวิทยามุ่งไปที่อุดมคติทางความจริง และการตัดสินทางสุนทรียศาสตร์มุ่งไปที่อุดมคติทางความงาม ส่วนการตัดสินทางจริยธรรมมุ่งไปที่ความดีอันสูงสุดของชีวิต

ในประเด็นดังกล่าวนี้ มีอีก 2 ประเด็นสำคัญที่ต้องให้ความสำคัญและมีความเกี่ยวเนื่องกัน คือ (1) ความรับผิดชอบทางศีลธรรม หมายถึง ความรู้สึกต่อหน้าที่ที่ควรกระทำซึ่งสื่อให้เห็นถึงอุปนิสัย เมื่อเราตัดสินการกระทำอย่างไรแล้ว จะเกิด (2) ความรู้สึกทางจริยธรรม กล่าวคือ ถ้าตัดสินว่าถูก ก็เกิดความรู้สึกภายใต้ความรับผิดชอบทางจริยธรรมนั้น ในเชิงบวกว่าพึงกระทำ เช่น พอใจ อิ่มใจ และดีใจ เป็นต้น ส่วนถ้าตัดสินว่าผิด ก็จะมีความรู้สึกภายใต้ความรับผิดชอบทางจริยธรรมในเชิงลบว่าไม่พึงกระทำ เช่น ไม่สบายใจ หดหู่ใจ และทุกข์ใจ เป็นต้น

3) ปัญหาทางด้านความคิดทางจริยธรรม

เมื่อปัจเจกบุคคลมีอุดมคติอันสูงสุดของชีวิตแล้ว นั่นหมายถึงการมีจุดหมายของชีวิตแล้ว ส่วนประเด็นต่อมา คือ วิธีการที่นำไปสู่เป้าหมายดังกล่าว ความดี และความชั่ว จึงเป็นองค์ประกอบที่ถูกนำมาใช้ในกระบวนการพิจารณาปัญหาทางจริยธรรม อันหมายถึง ความดีเป็นมาตรฐานของการมีชีวิตที่ดี ส่วนความชั่วเป็นมาตรฐานของการมีชีวิตที่ผิด เพราะเป็นการบ่งบอกว่าจะสามารถไปสู่อุดมคติอันสูงสุดของชีวิตหรือไม่

ความคิดเกี่ยวกับความดีและความชั่ว หน้าที่และความรับผิดชอบ หรือความถูกและความผิด เหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาในการนิยามเพื่อการศึกษาจริยศาสตร์ การแสวงหาความหมายที่แท้จริงของคำนิยามเหล่านี้ยังคงเป็นประเด็นที่จำต้องศึกษาอีกต่อไปเช่นกัน

4) ปัญหาทางด้านผู้ตัดสินทางจริยธรรม

อันที่จริง ถ้าสรุปว่า ผู้ตัดสินทางจริยธรรมหมายถึง ผู้ที่มีความรอบรู้ด้านจริยธรรม และตัวเราอันเป็นผู้กระทำหรือแสดงความประพฤติออกมา ก็จะมีปัญหาต้องพิจารณาต่อไปว่า (1) ผู้มีความรอบรู้ด้านจริยธรรมมีเหตุผลที่เป็นกลางหรือมีความยุติธรรมเพียงพอหรือไม่ (2) ตัวเราที่เป็นผู้ตัดสินการกระทำของเรา เราพิจารณาตนเองอย่างเป็นกลางตรงตามหลักแห่งความยุติธรรมหรือไม่ ดังนั้นประเด็นการเป็นโทษและเป็นจำเลยในตัวเองอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม และรักษาไว้ซึ่งความเที่ยงตรงได้เพียงใด หรือการจะแสวงหาผู้ตัดสินทางจริยธรรมที่มีเหตุผลบริสุทธิ์จึงสามารถสร้างมาตรฐานความยุติธรรมอันเป็นที่เชื่อถือได้ จะได้หรือไม่ และอย่างไร

5) ปัญหาด้านพันธะกรณีทางจริยธรรม

พันธะกรณีทางจริยธรรม หมายถึง หน้าที่อันพึงกระทำของบุคคล แต่ไม่ใช่หน้าที่ที่ถูกกำหนดโดยกฎหมาย ประเด็นที่จำเป็นต้องศึกษา คือ บ่อเกิดของพันธะกรณีทางจริยธรรม เพราะการเข้าใจที่หยั่งรากถึงธรรมชาติอันเป็นต้นตอของประเด็นดังกล่าว จะทำให้เกิดมุมมองในการศึกษาทางด้านจริยศาสตร์ในเชิงลึกมากยิ่งขึ้น

6) ปัญหาทางด้านเสรีภาพและความรับผิดชอบ

การตัดสินใจทางจริยธรรมจำเป็นต้องพิจารณาให้อยู่บนพื้นฐานของการกระทำ แบบจงใจเท่านั้น สิ่งที่จะต้องพิจารณาต่อไปคือ ธรรมชาติแห่งเสรีภาพของมนุษย์ เสรีภาพดังกล่าวนั้นต้องประกอบด้วยความรับผิดชอบอันหมายถึง มีการให้รางวัลสำหรับการกระทำความดีและการลงโทษสำหรับการกระทำความชั่ว เพราะเป็นประเด็นทางจริยศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตมนุษย์

2.2 การใช้เหตุผลในทางจริยศาสตร์

ปัญหาถือว่าเป็นเรื่องธรรมดาของสังคมมนุษย์ และปัญหาที่เกี่ยวข้องกับ “จริยศาสตร์” คือ ปัญหาที่มีการนำมาตัดสินทางจริยธรรมได้ และในกรณีเช่นนี้ ทำให้เห็นว่า การใช้เหตุผลมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาด้านจริยธรรมด้วย และประเด็นดังกล่าวสามารถสื่อนัยยะของจิตสำนึกทางสังคมของพลเมืองในสังคมได้อย่างเห็นได้ชัด

2.2.1 ปัญหาทางจริยธรรมกับการใช้เหตุผลทางจริยธรรม

ปัญหาทั่ว ๆ ไปในชีวิตมนุษย์มีทั้งแบบที่เป็นปัญหาธรรมดาและปัญหาทางจริยธรรม ในที่นี้ผู้วิจัยจะพิจารณาเฉพาะเรื่อง “ปัญหาทางจริยธรรม” เท่านั้น “ปัญหาทางจริยธรรม” ดังกล่าวนี้นี้หมายถึง การกระทำที่เป็นปัญหาด้านความประพฤติที่มีความหมายบ่งชี้ว่าผิดหรือถูก ดีหรือชั่ว และควรหรือไม่ควร ในการนำมาพิจารณา สามารถมองได้เป็น 2 ระดับ¹⁶

¹⁶ สรรเสริญ อินทร์ตัน และคณะ, *จริยศาสตร์*, อ่างแก้ว, หน้า 26-29.

1) ระดับปรากฏการณ์ทางสังคม

ปัญหาในระดับนี้ คือ ปัญหาตั้งแต่ความประพฤติผิดแบบธรรมดาจนถึงแบบที่มีความซับซ้อนอย่างมากในสังคม เช่น สามมีภรรยา น้อย ข้าราชการคอร์รัปชัน การฉ้อโกงลับแฝงเก่า นักศึกษาเทคนิคยกพวกตีกัน และการใส่ร้ายกันทางอินเทอร์เน็ต เป็นต้น ปัญหาที่หลากหลายเช่นนี้เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้ทั่วไปในสังคม

2) ระดับการตัดสินใจทางจริยธรรม

ปัญหาทางจริยธรรมในระดับต่อมา คือ ปัญหาในข้อแรกที่มาอยู่ในระดับของการตัดสินใจทางจริยธรรมซึ่งเป็นประเด็นของประเมินวิเคราะห์ความถูกต้องหรือความผิด ความดีหรือความเลว และความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม ประเด็นสำคัญที่จะกล่าวในที่นี้ คือ ปัญหาจริยธรรมในข้อ 1) สามารถเป็นปัญหาสังคมแบบทั่ว ๆ ไปตลอดโดยไม่มีใครได้มองเห็นว่ามีความผิดและปล่อยไป แสดงให้เห็นได้ชัดว่า สมาชิกในสังคมไม่ได้รับการขัดเกลาหรือผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม

การศึกษาจริยศาสตร์ได้รับความนิยมน่าสนใจในหลากหลายสาขา ในฐานะสาขาปรัชญาประยุกต์เพราะมีปัญหาในระดับปรากฏการณ์ทางสังคมจำนวนมาก และไม่มีกรนำมาศึกษาอย่างเป็นรูปแบบในระดับการตัดสินใจทางสังคม ถ้าหากมองว่า สังคมมนุษย์ดำรงอยู่ได้ด้วยแนวคิดแบบปัจเจกบุคคล จะพบว่า การศึกษาจริยศาสตร์ในระดับการตัดสินใจทางจริยธรรมมีความจำเป็นในสังคม อยู่ในลำดับต้น ๆ เพราะถ้าสมาชิกของสังคมขาดมาตรฐานตัดสินใจทางจริยธรรมอันเป็นแกนกลางให้ยึดเหนี่ยวร่วมกันเพื่อเกาะกุมองคภาพแห่งสังคมเอาไว้ ปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับปรากฏการณ์ทางสังคมจะแก้ไขได้ยากถึงระดับแก้ไขไม่ได้เลยเพราะจะกลายเป็นวัฒนธรรมฝังรากแน่นในสังคมไปแล้ว

การศึกษาจริยศาสตร์จึงให้ความสนใจปัญหาจริยธรรมระดับที่ 2 คือ ระดับการตัดสินใจทางจริยธรรม เพื่อสร้างแนวทางในการดำรงอยู่แบบสังคมมนุษย์ที่แตกต่างจากสัตว์ซึ่งยึดโยงกันไว้ด้วยสัญญาประชาคมอันเป็นสัญลักษณ์ของการอยู่ร่วมกันของสังคมมนุษย์

2.2.2 การใช้เหตุผลทางจริยธรรมกับพัฒนาการทางจริยธรรม

“พัฒนาการทางจริยธรรม” หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในทางเติบโตในการนำเอาหลักจริยธรรมมาใช้ในชีวิตปัจเจกบุคคลและสังคม อันสื่อถึงความเจริญก้าวหน้าทางด้านจิตสำนึกทางสังคม หัวข้อนี้ถือว่าเป็นประเด็นสำคัญอีกหนึ่งประเด็นในการศึกษาจริยศาสตร์ ประเด็นที่ต้องนำมาพิจารณา คือ “พัฒนาการทางจริยธรรม” (Moral Development) มีส่วนเกี่ยวข้องกับ “การใช้เหตุผลทางจริยธรรม” (Moral Reasoning) หมายถึง เหตุผลที่นำมาใช้เป็นข้ออ้างในการกระทำหรือประพฤติบางอย่าง

จากการวิจัยพบว่า การใช้เหตุผลทางจริยธรรมสัมพันธ์กับระดับพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ และแนวคิดนี้ได้กลายมาเป็น “ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม” (Moral Development

Theory) โดย ลอเรนซ์ โคลเบิร์ก (Lawrence Kohlberg 1927-1978)¹⁷ ทฤษฎีนี้อธิบายได้ว่า ระดับของการพัฒนาทางจริยธรรมขึ้นอยู่กับการใช้เหตุผลทางจริยธรรม หรือนัยยะนี้สามารถตีความได้ว่า คุณภาพของคุณธรรมและจริยธรรมของปัจเจกบุคคลขึ้นอยู่กับคุณภาพของเหตุผลที่ใช้ในการตัดสินใจการกระทำเชิงพฤติกรรมที่ไปถึง ความถูกต้อง ความผิด ความชั่ว และความดี

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมเป็นทฤษฎีที่พืงนำมาทำความเข้าใจ เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาจิตวิทยาโดยมีเป้าหมายเป็นการศึกษาจริยธรรมในสังคมเป็นสำคัญ ตามแนวคิดทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบิร์กได้แบ่งระดับพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น 3 ระดับ และในแต่ละระดับประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือ

ระดับที่ 1 พัฒนาการทางจริยธรรมระดับก่อนกฎเกณฑ์

พฤติกรรมในระดับนี้ยึดผลประโยชน์ตนเองเป็นศูนย์กลาง ถ้าหากหนึ่ง-ไม่ทำผิด เพราะกลัวจะถูกทำโทษ

ตัวอย่าง พนักงานไม่ขาดงานเพราะกลัวถูกลดเงินเดือน

(แรงจูงใจของการไม่กระทำ คือ การถูกลงโทษ)

สอง-ทำถูก เพราะต้องการรางวัล

ตัวอย่าง พนักงานมาทำงานทุกวันเพราะต้องการโบนัส

(แรงจูงใจในการกระทำ คือ การต้องการรางวัล)

ปัญหาสำคัญของพัฒนาการจริยธรรมระดับนี้ คือ ถ้าระบบลงโทษหย่อนลง ผู้กระทำก็จะลงมือทำผิดได้โดยไม่รู้สึกละอาย ในทำนองเดียวกัน ถ้าไม่มีระบบการให้รางวัล ผู้กระทำก็จะไม่กระทำ แม้เห็นว่ามันถูกต้องก็ตาม

พัฒนาการทางจริยธรรมในระดับที่ 1 นี้ สอดคล้องกับทฤษฎีอัตนิยม (Egoism) ที่เสนอว่าธรรมชาติของมนุษย์ คือ ความเห็นแก่ตัว แต่ไม่ได้ถือว่าการกระทำเป็นเพียงการกระทำเพื่อให้ตรงตามธรรมชาติของตนเอง ถ้าลงมือกระทำแล้วเป็นประโยชน์แก่ตนเองถือได้ว่ามีความถูกต้องเพราะมีความสำคัญเป็นลำดับแรก

ระดับที่ 2 พัฒนาการทางจริยธรรมตามกฎเกณฑ์ของสังคม

พฤติกรรมในระดับนี้ยึดกฎเกณฑ์ของสังคมเป็นสำคัญ ถ้าหาก

หนึ่ง-ไม่ทำผิด เพราะกลัวผิดกฎ

ตัวอย่าง นักศึกษาไม่แต่งกายผิดระเบียบเพราะกลัวผิดกฎของมหาวิทยาลัย

(แรงจูงใจของการไม่กระทำ คือ กลัวผิดกฎ)

สอง-ทำถูก เพราะถือว่าเป็นกฎ

¹⁷ ชัชชัย คุ้มทวีพร, “ทฤษฎีเหตุผลเชิงจริยธรรมของโคลเบิร์ก มุมมองใหม่ของการพัฒนาจริยธรรม”, *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต* ปีที่ 7 ฉบับที่ 11 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2554) : 42.

ตัวอย่าง นักศึกษาแต่งกายถูกระเบียบเพราะถือว่าเป็นกฎของมหาวิทยาลัย

(แรงจูงใจของการกระทำ คือ ถือว่าเป็นกฎ)

ปัญหาของพัฒนาการทางจริยธรรมระดับนี้ คือ ถ้าสังคมไม่มีบรรทัดฐานทางจริยธรรมกำหนดไว้ชัดเจน มีกระบวนการขัดเกลาที่มีประสิทธิภาพ และสร้างการยอมรับร่วมกันด้วยดี สังคมจะเกิดปัญหา เพราะเหตุผลของการลงมือกระทำหรือไม่กระทำเพียงเพราะกฎเกณฑ์เท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าเป็น “สังคมพหุลักษณะ” (Pluralist Society) บรรทัดฐานอาจขัดแย้งกัน สมาชิกในสังคมจะเกิดความสับสนว่าบรรทัดฐานใดถูกต้องซึ่งมีโอกาสเกิดความแตกแยกทางสังคมได้ เพราะแต่ละกลุ่มคนจะมีกฎเกณฑ์ทางจริยธรรมเฉพาะตน

พัฒนาการทางจริยธรรมในระดับที่ 2 นี้ สอดคล้องกับ “ทฤษฎีสัมพัทธนิยม” (Relativism) ที่ให้แนวคิดว่าการกระทำที่ถูกต้องต้องสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของสังคม

ระดับที่ 3 พัฒนาการทางจริยธรรมเหนือกฎเกณฑ์ของสังคม

พฤติกรรมในระดับนี้ยึดถือวิจารณ์ญาณของตนเองเป็นสำคัญ อันเนื่องมาจากการเคารพคุณค่าของความเป็นมนุษย์และประโยชน์สุขของส่วนรวม

หนึ่ง-ไม่ทำผิด เพราะเห็นว่าทำลายคุณค่าของตนและเคารพเพื่อนมนุษย์

ตัวอย่าง แดงไม่ขับรถฝ่าไฟแดงเพราะพิจารณาเห็นว่ามนุษย์ต้องไม่ผิดกฎและกลัวเกิดอุบัติเหตุอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นได้

(แรงจูงใจของการไม่กระทำ คือ การยึดถือศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และไม่ล้าลือผู้อื่น โดยการทำลายทรัพย์สินของผู้อื่น)

สอง-ทำถูก เพราะเห็นคุณค่าของตนเองและยึดมั่นในความเคารพที่มีต่อเพื่อนมนุษย์

ตัวอย่าง คำตัดบาตรพระในตอนเช้าเพราะถือว่าตัวเองเป็นชาวพุทธ และช่วยสืบทอดพระพุทธศาสนา

(แรงจูงใจของการกระทำ คือ การรู้จักหน้าที่ของตนและแบ่งปันประโยชน์สุขให้ผู้อื่น)

พัฒนาการจริยธรรมในระดับนี้ ถือได้ว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดของการศึกษจริยศาสตร์ในมิติของการพัฒนาสังคม เพราะถือว่าสมาชิกของสังคมมีความสามารถตัดสินใจทางจริยธรรมด้วยความคิดและวิจารณ์ญาณของตนเองเป็นสำคัญ ซึ่งตรงกับ “ทฤษฎีสัมบูรณ์นิยม” (Absolutism) โดยถือว่าการกระทำที่ถูกต้อง คือ การกระทำที่ต้องตรงกับหลักการสากลระหว่างมนุษย์ที่พึงปฏิบัติร่วมกัน รวมถึงการเคารพในคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และตรงกับ “ทฤษฎีประโยชน์นิยม” (Utilitarianism) โดยยึดถือว่าการกระทำที่ถูกต้องต้องเป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขในปริมาณมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด

2.3 มาตรการจริยะในทางจริยศาสตร์

ประเด็นสำคัญอย่างหนึ่งของจริยศาสตร์บรรทัดฐาน (Normative Ethics) คือ มาตรการที่นำมาพิจารณาในกระบวนการตัดสินพฤติกรรมทางจริยธรรมของมนุษย์ อันเป็นปัจจัยกำหนดทิศทางของการตัดสินความถูกและความผิด ในกระบวนการตัดสินทางจริยธรรม “มาตรการจริยะ” (Ethical Measurement) จึงหมายถึง เกณฑ์ในการตัดสินทางจริยธรรมเพื่อบ่งชี้ความประพฤติของคนว่าอยู่ในขอบเขตของความถูกต้อง หรือล้ำออกไปอยู่ในกรอบขอบความผิดแล้ว ถ้ามีการตัดสินว่ามีความไม่เหมาะสม สามารถให้เหตุผลอ้างอิงได้ว่า ไม่เหมาะสมด้วยเหตุผลอย่างไร ในทางตรงกันข้าม ถ้ามีการตัดสินว่ามีความเหมาะสม ก็จะต้องสามารถให้เหตุผลอ้างอิงได้ว่า เหมาะสมด้วยเหตุผลอย่างไรเช่นกัน ดังนั้น มาตรการจริยะที่นำมาใช้เป็นพื้นฐานพิจารณาทฤษฎีทางจริยศาสตร์นั้น จำเป็นต้องพิจารณาให้ลึกซึ้งเพราะมีความเป็นนามธรรมค่อนข้างสูง เป็นกระบวนการที่ต้องใช้การหล่อหลอมยาวนาน และอาศัยปัจจัยรอบด้าน จึงไม่ง่ายต่อการพิจารณาคูณค่าทางจริยธรรมอย่างครบมิติ ดังนั้น การกำหนดมาตรการจริยะที่ชัดเจนมีผลกระทบต่อตัดสินในกระบวนการทางจริยธรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ในส่วนนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงเกณฑ์การตัดสินทางจริยธรรมของ 3 ทฤษฎีสำคัญของจริยศาสตร์ตะวันตก คือ ทฤษฎีคุณธรรม ทฤษฎีหน้าที่ และทฤษฎีประโยชน์นิยม

2.3.1. ทฤษฎีคุณธรรม¹⁸ (Virtue Theory)

ทฤษฎีคุณธรรมมีเนื้อหาว่า คุณธรรมเป็น “พันธะทางจริยธรรม” (Ethical Obligation) และคุณธรรมก็เป็นคุณสมบัติที่ได้รับการฝึกฝนจนเป็นสมบัติติดตัวมา และได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของตัวมนุษย์ เรียกว่า “คุณลักษณะติดตัว” (Character Trait) แนวทางที่จะนำมาเป็นเกณฑ์พิจารณาจริยธรรมจึงให้ความสำคัญที่ “ตัวผู้กระทำ” (Agent-Based) อันหมายถึง คุณธรรมไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ แต่เกิดขึ้นจากการบ่มเพาะให้เป็นอุปนิสัยติดตัวจนกลายเป็น “คนมีคุณธรรม” (Virtuous Person) ประหนึ่งเป็น “คนดีแบบอุดมคติ” (Ideal Person) ซึ่งผู้วิจัยมองว่าเป็นกระบวนการในการหล่อหลอมพฤติกรรมที่ต้องใช้เวลายาวนาน ดังนั้น ทฤษฎีนี้จะไม่นำประเด็นเรื่อง “หน้าที่” (Non-Consequential-Based) และ “ผลลัพธ์ของการกระทำ” (Consequential-Based) มาพิจารณาเลย ทำให้เกิดข้อวิจารณ์ได้หลายประการ เช่น เกณฑ์การตัดสินความถูกและความผิดไม่ชัดเจน กรณีเจอทางสองแพร่งอาจจะไม่สามารถหาเกณฑ์มาตัดสินได้ และการยอมรับสิ่งที่เหนือบริบทนั้น คือ “โชคชะตา” ทั้ง ๆ ที่จริยศาสตร์ คือ ประเด็นของสิ่งที่ต้องควบคุมได้ เป็นต้น

ประเด็นที่พืงนำมาพิจารณา คือ 1) คุณธรรมติดตัว (Virtue of Character) ในระดับปัจเจกมีความสัมพันธ์กับสมรรถภาพของ 2) ปัญญาปฏิบัติ (Practical Wisdom) โดยการนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมอย่างมีวิจารณญาณเชิงคุณค่า ก่อให้เกิดปรากฏทางจริยธรรมในพื้นที่ทางสังคมอันเป็นพื้นที่

¹⁸ปรกรณ์ สิงห์สุริยา, “จริยศาสตร์เชิงคุณธรรม”, สารานุกรมออนไลน์ฉบับสังเขป, 16 เมษายน 2554, <<http://www.parst.or.th/philospedia/virtueethics.html>> (30 กรกฎาคม 2562)

ทางจริยธรรม ในขณะเดียวกัน 3) ความสุขจากความงอกงาม (Flourishing Happiness) ในชีวิตประจำวันได้เพราะชีวิตที่มีคุณธรรมต้องเป็นชีวิตที่ก่อให้เกิดความเจริญงอกงามทั้งร่างกายและจิตใจได้ อันถือได้ว่า เป็นสาระหลักของทฤษฎีนี้ ในที่นี้ คุณธรรมติดตัวในตัวมันเองเป็นส่วนหนึ่งของความงอกงามอยู่แล้ว ดังนั้น เมื่อ 1) “คุณธรรมติดตัว” มีความเป็นหนึ่งเดียวกันกับทั้ง 2) “ปัญญาปฏิบัติ” และ 3) “ความสุขอันงอกงาม” จึงแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องกันของทั้ง 3 ประการข้างต้น และไม่มีปัญหา หรือข้อขัดแย้ง ในการนำมาใช้ในทางปฏิบัติให้เกิดผลเชิงบวกในกระบวนการพัฒนาการจริยธรรมในสังคมเพราะคนที่ได้รับการฝึกฝนจนเป็น “คนมีคุณธรรม” (Virtuous Person) แล้ว เป็นปกติวิสัยที่จะมี 1) “ความเข้มแข็งของเจตจำนง” (Strength of Will) ในระดับที่สูงจนสามารถก่อให้เกิด 2) “คุณธรรมแห่งความซื่อตรง” (Virtue of Integrity) และ 3) “คุณธรรมแห่งความมั่นคง” (Virtue of Constancy) และ “คนมีคุณธรรม” เองก็สามารถพิจารณากำหนดความประพฤติไปสู่เป้าหมายที่ใหญ่กว่าได้เสมอ อันเป็นสภาวะที่อยู่ใน “ดุลยวิถี” (Golden Means) หมายถึง ทางออกที่เกิดจากการพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบเพื่อก่อประโยชน์สูงสุดทั้งแก่ตนเองและสังคม ให้ศึกษาจากตัวอย่าง จะทำให้เข้าใจมากยิ่งขึ้น

ตัวอย่างแรก สมมติว่า เรือท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากได้อับปางลงกลางท้องทะเล แต่มีคนที่สามารถรอดชีวิตลงมาอยู่ในเรือลำเล็กได้จำนวน 4 คน ในจำนวนนี้ 3 คนแรกเป็นเจ้านาย ส่วนอีก 1 คนนั้น เป็นคนรับใช้ซึ่งมีหน้าที่รับใช้คนบนเรือ เมื่อเวลาผ่านไปหลายวันเช้า เสบียงที่พ้อมีเริ่มร่อยหรอลง อาหารประทังชีวิตจะหมดลงอย่างแน่นอน ผู้รอดชีวิต 1 คนในบรรดาเจ้านายทั้ง 3 คนซึ่งมีอาวุโสสูงสุดได้เสนอขึ้นว่า น่าจะใกล้ถึงฝั่งแล้ว คงพอจะมีเรือผ่านเข้ามาบ้าง แต่กว่าจะเข้าใกล้ฝั่งก็อีกหลายวันคงจะไม่มีอาหารประทังชีวิตให้ไปถึงวันนั้น ยกเว้นว่า จะตัดสินใจฆ่าผู้รับใช้ที่ติดมาด้วยปืนที่พกมาด้วยเป็นอาหารเพื่อให้เจ้านายทั้ง 3 คนสามารถรอดชีวิตไปได้ถึงวันที่เข้าใกล้ฝั่ง แล้วเจ้านายทั้ง 3 คนจึงจะมีโอกาสรอดชีวิตได้ แต่เจ้านาย 2 คนที่อาวุโสน้อยกว่าเป็นคนรุ่นใหม่ได้คัดค้านแนวคิดนี้ ด้วยการปฏิเสธอย่างสิ้นเชิงว่า เราไม่สามารถทำเช่นนั้นได้ เพราะคนรับใช้ก็เป็นคนเหมือนกับเจ้านายทั้ง 3 คน จึงไม่มีสิทธิ์ที่ใครจะไปฆ่าใครได้ แม้ว่าการฆ่าคนรับใช้เพื่อเป็นอาหารอาจจะทำให้ทุกคนมีโอกาสรอดไปจนถึงวันที่ใกล้ฝั่ง เพื่อรอให้มีคนผ่านมาเห็นก็ตาม การที่คนจะกินคนมันเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ในโลกยุคนี้ และหาเหตุผลว่า ในเรือเราก็พอจะมีเครื่องมือบางอย่างที่พอจะหาอาหารทะเลมากินได้บ้าง ทำไม่ถึงไม่ลองทำดูก่อน ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องใช้วิธีนี้ ด้วยเหตุผลสำคัญ คือ คนมีความเท่าเทียมกันเสมอ จากเหตุการณ์ข้างต้นนี้แสดงให้เห็นว่ามีการนำเอาแนวคิดจริยศาสตร์คุณธรรมมาใช้ก็คือ เจ้านายที่มีอาวุโสน้อยกว่า 2 คนมีคุณลักษณะเป็นคนมีคุณธรรมตามทฤษฎีนี้ และสามารถหาทางออกแบบมี “ดุลยวิถี” มาเป็นแนวทางปฏิบัติแก้ปัญหาก็ได้

ตัวอย่างที่สอง สมมติว่า มีครอบครัวเล็กครอบครัวหนึ่ง สามีและภรรยา มีอาชีพรับจ้าง ทั้งคู่อาศัยอยู่ในสลัมแห่งหนึ่ง มีลูกแล้ว 2 คน และกำลังท้องคนที่สามได้หนึ่งเดือนแล้ว แม้สามีจะรับจ้าง

ทำงานสารพัดและภรรยาจะช่วยขายของหน้าบ้านในสัปดาห์นั้นเอง ก็ไม่ได้มีรายได้มากพอจะมาจุนเจือครอบครัวให้เพียงพอมากกว่าเดิม เหตุผลสำคัญ คือ สามีไม่มีการศึกษาสูง จึงทำงานได้แค่รับจ้างไปวัน ๆ แม้จะขยันขันแข็งอย่างมากก็ตาม ส่วนภรรยาก็ขายของได้แค่หน้าบ้านที่เป็นสัปดาห์พอได้ขายให้คนในละแวกนั้นบ้าง แต่ก็ไม่เพียงพอสำหรับช่วยพยุงครอบครัวให้ดีขึ้นได้สักเท่าไร ครั้นจะไปขายในสถานที่ที่มีลูกค้าเยอะกว่านี้ ก็ไม่มีเงินลงทุน และค่าเช่าก็แพงมาก เรื่องที่น่าเป็นห่วงในความคิดของฝ่ายภรรยาก็คือ ตอนนี้อยู่ ลูกชายคนโตติดคุกเพราะขโมยของในร้านค้าใกล้บ้าน ส่วนคนรองก็ติดยา และกลายเป็นสมาชิกแก๊งมอเตอร์ไซค์ในกลุ่มเพื่อนแถวบ้าน และไม่สนใจช่วยทำมาหากิน เลยพลอยทำให้คิดว่า ลูกคนที่ 3 ที่จะเกิดมาน่าจะตกอยู่ในชะตากรรมที่ไม่ต่างกัน จึงเสนอกับสามีว่าจะทำแท้ง แต่สามีคัดค้านและปฏิเสธว่า ไม่ว่าจะอย่างไร ก็ทำไม่ได้ เพราะเด็กมีสิทธิ์เกิดมาเป็นคน นี้อธิบายเป็นการฆ่าลูกตัวเอง และการฆ่าถือว่าเป็นความผิดทั้งนั้น เด็กจะเกิดมาเช่นไรก็ค่อย ๆ ช่วยกันอบรมเลี้ยงดูให้ดีกว่าเดิมจะดีกว่า อย่างน้อยก็ยังมีความหวังให้เด็กเป็นคนดีได้ ถ้ามีความพยายามตั้งใจให้เด็กเป็นคนดี มันก็ต้องมีทาง จากตัวอย่างนี้จะเห็นได้ว่า สามีได้ใช้จริยศาสตร์คุณธรรมอีกเช่นกัน โดยที่สามีเป็นคนที่มีลักษณะแบบคนมีคุณธรรม และทางออกที่น่าเสนอ เรียกว่า เป็นทางออกที่อยู่ในสภาวะ “ดุลยวิถิ” ดังกล่าวในตัวอย่างแรก

2.3.2 ทฤษฎีหน้าที่¹⁹ (Deontological Theory)

ทฤษฎีหน้าที่ใช้คุณค่าทางจริยธรรมที่ประทับอยู่ในตัวการกระทำ (Non-Consequential Base) อันเป็นหน้าที่เป็นปัจจัยในการชี้วัดการกระทำว่าดีหรือเลว โดยไม่สนใจผลลัพธ์ของการกระทำ (Consequential Base) ใด ๆ ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะอย่างไร แนวคิดนี้เน้นความเป็น 1) “จิตนิยม” ที่เป็นธรรมชาติสำคัญของมนุษย์คือปัญญาอันเป็นคุณสมบัติของจิต และนอกจากนั้นแล้ว ยังเน้นความเป็น 2) “อสุขนิยม” โดยถือว่ามนุษย์ต้องใช้ปัญญาแสวงหาความรู้ในความจริงสูงสุดซึ่งคือความดี หากลองพิจารณาตัวอย่างต่อไปนี้จะเห็นได้ชัด

ตัวอย่าง นาย ก. เป็นหมอซึ่งแน่นอนว่าต้องมีหน้าที่รักษาคนไข้ให้หาย เมื่อต้องบอกคนไข้ถึงเรื่องโรคร้ายที่คนไข้กำลังเผชิญอยู่ด้วยความจริง นาย ก. ก็บอกไปตรง ๆ ถึงแม้ว่าผลแห่งการกระทำของเราเช่นนี้จะก่อให้เกิดโทษมากมาย เพราะนาย ก. มองว่าการกระทำมีคุณค่าที่ดี ไม่ว่าจะทำเมื่อใดก็เป็นตัวชี้วัดว่าเรากำลังปฏิบัติสิ่งที่ถูกต้อง ดังนั้น การกระทำดังกล่าวมีคำว่า “ความดี” เป็นปัจจัยสำคัญฝังอยู่ในการกระทำนั้น นาย ก. จึงมั่นใจได้ตลอดไปว่า นี่คือการกระทำที่ดี จึงยืนยันที่จะแจ้งเรื่องโรคร้ายที่คนไข้กำลังเผชิญอยู่ให้รับทราบ ความรู้สึกของคนไข้จึงไม่ใช่เรื่องที่ต้องนำมาพิจารณาเลยแม้แต่น้อย

¹⁹ปานทิพย์ ศุภนคร, *จริยศาสตร์*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2547), หน้า 53-55.

2.3.3 ทฤษฎีประโยชน์นิยม²⁰ (Utilitarianism)

ลักษณะของมาตรการจริยะของแนวทางจริยศาสตร์เช่นนี้ ให้คุณค่าแก่ผลลัพธ์ของการกระทำเรียกว่า “ลัทธิสัมฤทธิ์ผลนิยม” (Consequentialism) การกระทำที่ถูกต้อง คือ การกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขปริมาณมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด (Maximum Happiness to Maximum People) ที่เกี่ยวข้อง ให้พิจารณาจากตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง นาย ก. เป็นหมอซึ่งแน่นอนว่าต้องมีหน้าที่รักษาคนไข้ให้หาย เมื่อต้องบอกคนไข้ถึงเรื่องโรคร้ายที่คนไข้กำลังเผชิญอยู่ด้วยความจริง นาย ก.กลับตัดสินใจโกหกคนไข้ ด้วยเหตุผลที่ว่า นาย ก.พิจารณาเห็นแล้วว่า คนไข้เป็นคนมีสติและมีเหตุผล พร้อมทั้งจะเข้ารับการรักษาทุกกระบวนการอย่างครบถ้วนที่หมอได้คุยตั้งแต่แรก ที่สำคัญ คนไข้มีญาติมาเยี่ยมมากมาयीความสามารถเพียงพอจะเฝ้าอำนวยความสะดวกให้การรักษาเป็นไปได้อย่างสำเร็จ การโกหกคนไข้ น่าจะรักษากำลังใจของคนไข้เอาไว้ได้ และสามารถรักษาให้หายได้แน่นอน โดยไม่ต้องทำร้ายจิตใจคนไข้ และคนไข้มีโอกาสหายเร็วกว่าการบอกความจริงเช่นนี้ถือว่า มองผลลัพธ์ของการกระทำเป็นสำคัญ แม้ว่าหมอจะได้รับการประเมินว่าเป็นคนโกหกก็ตาม นัยหมายถึง หมอโกหกคนไข้เพื่อประโยชน์อันเกิดขึ้นแก่คนไข้เองเป็นสำคัญ

หากพิจารณาด้วยมุมมองทางปรัชญาแล้วจะพบว่า แนวคิดทฤษฎีประโยชน์นิยมมีความเป็น “สสารนิยม” เพราะมองว่า ธรรมชาติสำคัญของมนุษย์ประกอบด้วย “กาย” อันหมายถึงร่างกาย และ “จิต” อันหมายถึงสมองซึ่งเป็น 2 ส่วนประกอบกัน โดยที่ไม่ได้มีจิตวิญญาณ ในขณะที่เดียวกัน ก็มีลักษณะเป็น “สุขนิยม” เพราะมองว่าสิ่งที่มีค่าสูงสุดที่มนุษย์ควรแสวงหา คือ ความสุขทางกาย จะเห็นได้ว่าเน้นผลลัพธ์ที่เป็นประโยชน์เกิดขึ้นทางกายซึ่งถือว่ามีความเหมาะสมดีสำหรับมนุษย์ ความรู้สึกทางจิตใจแทบจะไม่ได้ให้ความสนใจเลย หรือแม้มีได้รับผลประโยชน์ทางจิตใจบ้าง แต่ก็ไม่ใช้สาระสำคัญ

2.4 อุดมคติของชีวิตในทางจริยศาสตร์

อุดมคติของชีวิต หมายถึง เป้าหมายสูงสุดของชีวิตที่มนุษย์หนึ่งคนต้องการไปถึงให้ได้ จากข้อความนี้ แสดงให้เห็นว่า อุดมคติของชีวิตเป็นสิ่งที่มีค่าสูงสุด และคำว่าคุณค่าในชีวิตสื่อถึงว่า เมื่อได้รับสิ่งนี้แล้ว สิ่งที่ได้รับนี้ได้กลายมาเป็นคำตอบสุดท้ายของชีวิต และไม่ได้ต้องการเชื่อมสิ่งนี้ไปสู่จุดหมายอื่นใดอีกแล้วในชีวิตนี้ ด้วยเหตุนี้ การดำเนินชีวิตของมนุษย์จึงมีกิจกรรมอยู่ 2 ประเภท คือ 1) การตั้งเป้าหมายของชีวิต 2) การกระทำอันมุ่งสู่เป้าหมายที่ตั้งเอาไว้²¹ ด้วยเหตุนี้ การดำเนินชีวิต

²⁰เรื่องเดียวกัน, หน้า 37-42.

²¹เรื่องเดียวกัน, หน้า 19-20.

ส่วนบุคคลอย่างมีคุณค่าจำต้องประกอบด้วยกิจกรรมดังกล่าวข้างต้นนี้ แนวคิดอันเป็นเชิงทฤษฎีแบบ ตะวันตกมี 3 ทฤษฎีด้วยกัน ดังนี้

2.4.1 ทฤษฎีคุณธรรม (Virtue Theory)

นักปรัชญาสำนักเอเธนส์ กลุ่มโซคราตีส ได้นำเสนอการแสวงหาคำตอบว่า “ชีวิตที่ดีคืออย่างไร” เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการขัดเกลาตนเองที่เน้นย้ำอย่างยิ่งในระดับปัจเจกบุคคล และจะทำให้มนุษย์รู้ว่าจะดำเนินชีวิตให้ดีได้อย่างไร เมื่อต้องเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับคนในสังคม ผู้วิจัยได้นำเสนอนักคิดเกี่ยวกับทฤษฎีคุณธรรมที่นำเสนอแนวคิดที่อันเป็นอุดมคติของชีวิตจำนวน 3 คน ดังนี้

1) อุดมคติของชีวิตตามทฤษฎีของโสคราตีส

โซคราตีสเสนอว่าอุดมคติของชีวิตอันถือว่าเป็นคุณธรรม อันหมายถึงลักษณะพิเศษต่อผู้ครอบครองทำให้ผู้นั้นเป็นมนุษย์ ประกอบด้วย 5 ประการ²² คือ

- (1) ความรู้ คือ ความรู้เกี่ยวกับความดี คนเราต้องรู้ว่าอะไรดี และอะไรไม่ดี
- (2) การปฏิบัติทางศาสนา คือ การกระทำความดีด้วยการเคารพยกย่องสิ่งที่ดี
- (3) ความกล้าหาญ คือ การรู้จักกลัวสิ่งที่ควรกลัว
- (4) การควบคุมตัวเอง คือ การใช้ปัญญาควบคุมความต้องการและอารมณ์ของตน
- (5) ความยุติธรรม คือ การไม่กีดกันความสามารถของผู้อื่น

2) อุดมคติของชีวิตตามทฤษฎีของเพลโต

เพลโตได้แบ่งพลเมืองของรัฐของเป็น 3 กลุ่มเพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ประจำแตกต่างกันในสังคม คือ นักปกครอง นักรบ และสามัญชน โดยสมาชิก 3 ชั้นนี้ต้องมีชีวิตที่ดีในแบบของชนชั้นที่ตนเองสังกัดอยู่อันถือว่าเป็นหน้าที่เฉพาะ²³ กล่าวคือ

(1) ปัญญา คือ สมรรถภาพของเหตุผลและคุณธรรมที่ประกอบกัน ในการจัดการสถานการณ์ตามเวลาและสถานที่ เพราะเข้าถึง “โลกแห่งแบบ” (World of Idea) ได้ดี ซึ่งสามารถแยกแยะความผิดและความไม่ถูกต้องได้ รวมถึงความสามารถในการคาดเดาเหตุการณ์ล่วงหน้า และรู้จักเตรียมรับมือ สมรรถภาพของจิตใจที่สูงและดีเด่นเหมือนนักปรัชญาเช่นนี้ จึงเป็นคุณลักษณะสำคัญของชนชั้นนักปกครองอันเป็นชนชั้นชั้นนำในการนำพาประเทศ

ดังนั้น ชีวิตที่ดีสำหรับชนชั้นนักปกครอง คือ ปัญญา

(2) ความกล้าหาญ คือ สมรรถภาพในการเผชิญหน้ากับเรื่องที่น่ากลัวและแก้ไขให้สถานการณ์ดีขึ้น รวมถึงสามารถช่วยตนเองและอื่นให้เอาตัวรอดให้ได้ สมรรถภาพเช่นนี้จำต้องอาศัยเหตุผลใน

²²ชเอิญศรี อิศรางกูร ณ อยุธยา, *ปรัชญากรีก*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2522), หน้า 67-68.

²³พิน ดอกบัว, *ปวงปรัชญากรีก*, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยามปริทัศน์, 2533), หน้า 199-203.

การนำทางเสมอ รู้จักเมื่อควรรุกและรู้ถอยเมื่อควรถอย จึงเป็นคุณลักษณะสำคัญของชนชั้นนักรบ ซึ่งหมายรวมถึงตำรวจด้วย ทั้งสองอาชีพมีหน้าที่รับคำสั่งจากชนชั้นปกครองเพื่อการจัดระเบียบสังคมให้กลมกลืน

ดังนั้น ชีวิตที่ดีสำหรับชนชั้นนักรบ คือ ความกล้าหาญ

(3) ความรู้จักประมาณ คือ สมรรถภาพในการรู้จักควบคุมความต้องการของตนอันเป็นสมรรถภาพของวิญญาณต่ำต้องทำให้อยู่ในขอบเขตที่กำหนดไว้ การประกอบอาชีพที่หลากหลายต้องไม่เอาเปรียบกันและกัน ชนชั้นที่ 2 มีหน้าที่สอดส่องดูแลควบคุมกฎหมายที่ชนชั้นที่ 1 กำหนดขึ้นมา กฎหมายจึงเป็นเครื่องมือให้ชนชั้นที่ 2 นำมาช่วยจัดการให้ชนชั้นสามัญชนอยู่ในความพอดีได้เพื่อความสงบในสังคม อันเป็นผลที่ทำให้สังคมสงบสุข

ดังนั้น ชีวิตที่ดีสำหรับชนชั้นสามัญชน คือ ความรู้จักประมาณ

(4) ความยุติธรรม คือ การกระทำหน้าที่ของตนตามชนชั้นให้ดีที่สุดและจะต้องไม่ก้าววกายกันและกัน นอกจากนี้แล้ว ต้องมีความเอื้ออาทรต่อกัน อันสื่อให้เห็นว่าคุณลักษณะข้อนี้เป็นฐานของคุณธรรมข้ออื่นเสมอ

ดังนั้น ความยุติธรรมเป็นคุณธรรมสำหรับชีวิตที่ดีสำหรับทั้ง 3 ชนชั้น คือ ชนชั้นปกครอง ชนชั้นนักรบ และชนชั้นสามัญชน แสดงให้เห็นว่าทุกชนชั้นเป็นส่วนประกอบในองคาพยพของสังคมที่เอื้ออิงซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออก

3) อุดมคติของชีวิตตามทรรศนะของอริสโตเติล

การแสวงหาคำตอบว่า “ชีวิตที่ดีคืออะไร” แม้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการขัดเกลาตนเองในระดับปัจเจกบุคคล และจะทำให้มนุษย์รู้ว่าจะดำเนินชีวิตให้ดีได้อย่างไร แต่ก็ยังไม่เพียงพอ เพราะมนุษย์จำเป็นต้องมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นในสังคม ฉะนั้น “ชีวิตที่ดีคืออะไร” จึงหมายรวมถึงการดำรงชีวิตที่ดีด้วยการมีปฏิสัมพันธ์อย่างกลมกลืนกับชีวิตอื่นในสังคม หากนามโนทัศน์ของจริยศาสตร์เชิงคุณธรรมของอริสโตเติลมาเป็นแนวทางในการศึกษาน่าจะให้คำตอบที่กระจ่างมากขึ้นว่า สามารถนำไปใช้ในทางปฏิบัติได้ แบบประยุกต์ได้อย่างกว้างที่สุด มีโนทัศน์ดังกล่าวที่มีความสอดคล้องกัน 3 ประการ ดังนี้

(1) คุณธรรมติดตัว (Virtue of Character)

มีโนทัศน์นี้ หมายถึง คุณลักษณะที่มีความโน้มเอียงที่จะแสดงพฤติกรรมบางอย่างซึ่งถือว่าเป็น “คุณลักษณะติดตัว” (Character Trait) คุณธรรมหนึ่ง ๆ สามารถนำไปสู่การกระทำที่หลากหลายและมีความสัมพันธ์กับภาวะทางจิตวิทยาด้วย ทั้งนี้ การจะตัดสินว่าบุคคลมีคุณธรรมใดหรือไม่ต้องรู้ทั้งเบื้องหลังพฤติกรรม ทศนคติและพฤติกรรมอื่น ๆ ด้วย เพราะคนมีคุณธรรมจะต้องมีสิ่ง

ที่เรียกว่า “ปัญญาเชิงปฏิบัติ” ซึ่งจะช่วยให้ประสานเหตุผลและอารมณ์ให้มีความสอดคล้องกัน เพราะคุณธรรมประกอบขึ้นด้วยความเป็นเลิศและความเข้มแข็งของเจตจำนง จึงสามารถเชื่อมต่อผลลัพธ์สูงสุดที่เรียกว่า “ความสุขจากความงอกงาม” ได้

(2) ปัญญาเชิงปฏิบัติ (Practical Wisdom)

การที่คนมีคุณธรรมบางอย่างมากเกินไป ก็อาจจะเป็นคุณธรรมก่อโทษ และคนส่วนใหญ่ มักจะเข้าใจว่า คุณธรรมเป็นเรื่องของความรู้สึกมากกว่าเหตุผล หากคุณธรรมเป็นเรื่องของความรู้สึก เช่นนี้ ก็อาจจะมีความเป็นไปได้ที่ “ผู้มีคุณธรรม” จะมีแรงผลักดันให้กระทำการที่เกินความพอดี ซึ่งคุณธรรมเช่นนี้ เรียกว่า “คุณธรรมแบบธรรมชาติ” ซึ่งยังไม่ถูกแปรรูปโดยปัญญาปฏิบัติ

“ปัญญาเชิงปฏิบัติ” ภาษาละติน เรียกว่า “Phronesis” หมายถึง ความรู้ที่เป็นความเข้าใจ กระจ่างแจ้งอันทำให้บุคคลสามารถประพฤติปฏิบัติสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมได้เสมอ เข้าใจสถานการณ์ที่กำลังเผชิญและความสามารถคาดเดาผลจากการกระทำได้ คุณธรรมที่มากเกินไปหรือคุณธรรมนำมาสู่โทษจะไม่เกิดขึ้น

(3) ความสุขจากความงอกงาม (Flourishing Happiness)

มโนทัศน์นี้ หมายถึง ความสุขส่วนบุคคลที่สามารถทำให้เกิดความงอกงามขึ้นได้ ภาษาละติน เรียกว่า “Eudaimonia” ความสุขในความหมายนี้ เน้นที่ความงอกงามทางด้านจิตใจที่สามารถแบ่งแยกความถูกผิดออกจากกันได้ มองสรรพสิ่งถูกต้องตรงความเป็นจริงอย่างไร้อคติ ประหนึ่งเป็นมโนทัศน์สูงสุดในทั้ง 3 ประการทั้งหมด เพราะคุณธรรมถือเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญต่อความเจริญงอกงามนี้ อันสื่อถึงสมรรถภาพที่สามารถบ่งชี้ว่าอะไรคือชีวิตที่ดีแก่ส่วนตน อย่างไรก็ตาม เป็นที่ยอมรับว่า ปัจจัยภายนอกก็มีบทบาทสำคัญในการสร้างชีวิตที่ดีได้ นั่นหมายถึงโชคชะตาที่ควบคุมไม่ได้ แต่ก็มีได้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาจริยธรรมในทฤษฎีนี้แต่อย่างไรก็ตาม หากการหล่อหลอมคุณธรรมติดตัวถูกส่งผ่านมายาวนานและเป็นระบบในสังคม แล้วจะได้กลายมาเป็นแก่นสาระแห่งกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม

ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า มโนทัศน์อุดมคติของชีวิตของโซคราตีสเป็นความคิดที่มีความสูงส่งออกทางปรัชญามากที่สุด เพราะเป็นการโยนโยเอาจริยธรรมไปผูกติดไว้ที่ตัวตนของปัจเจกบุคคล นอกจากนั้น ยังกล่าวถึงการนำไปปฏิบัติใช้ให้ได้อย่างกลมกลืน รวมถึงวิถีแห่งการจะมีความสุขอย่างแท้จริง อย่างมีนัยยะพิเศษจากความสุขทั่วไป ผู้วิจัยมองว่า มโนทัศน์ทางจริยศาสตร์ดังกล่าวสมควรนำไปศึกษาวิจัยต่อไปได้ และได้นำไปกล่าวต่อไปในบทที่ 4 ในงานวิจัยเล่มนี้

2.4.2 ทฤษฎีหน้าที่²⁴ (Deontological Theory)

²⁴ชัยวัฒน์ อุตพัฒน์ และพระมหาผวินทร์ ปุริสุตโตม, *ทฤษฎีและปัญหาจริยศาสตร์*, อ่างแล้ว, หน้า 116-

อิมมานูเอล ค้าน (Immanuel Kant 1724 – 1804) ให้แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมในวิธีที่แตกต่างออกไป คุณธรรมก็เป็นความดีสูงสุดของ “เจตจำนง” (Good Will) คนดีควรแสวงหาคุณธรรมเพื่อคุณธรรม ความดีเพื่อความดี ไม่ใช่ความสุข คุณธรรมจึงเป็นเรื่องของการปลูกฝังด้านเหตุผลล้วน ๆ โดยตัดอารมณ์ออกอย่างเด็ดขาด ชีวิตที่มีเหตุผลอย่างแท้จริงเป็นชีวิตอุดมคติที่ปัญญาชนพึงกระทำ

ด้วยเหตุนี้ ค้านจึงได้วางหลักสำคัญของทฤษฎีหน้าที่เอาไว้ 3 ประการ กล่าวคือ 1) จงทำสิ่งที่ทำแล้วเป็นสากล 2) จงปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์เช่นเดียวกันกับปฏิบัติต่อตนเอง และต้องไม่ทำให้คนอื่นเป็นเครื่องมือ แต่จงคำนึงถึงจุดหมายร่วมกัน และ 3) จงทำในฐานะเป็นสมาชิกของอาณาจักรแห่งจุดหมาย

การกระทำที่ถูกต้องข้างต้นเมื่อทำจนสมบูรณ์แล้วจะเกิดผล 2 ประการ กล่าวคือ 1) มีความถูกต้องตามหลักศีลธรรมอันประกอบด้วยเหตุผลอันสมบูรณ์ และ 2) ผู้กระทำจะต้องทำด้วยความบริสุทธิ์ใจเพื่อกฎแห่งศีลธรรมนั่นเอง

ดังนั้น หน้าที่เป็นสาระสำคัญอันประกอบด้วยเหตุผลของมนุษย์ ผู้ลงมือกระทำตามหน้าที่จึงพึงต้องเข้าใจใน 3 ประเด็นสำคัญ กล่าวคือ

1) หน้าที่ คือ กิจกรรมที่ต้องลงมือกระทำด้วยจิตสำนึกที่ตัวมนุษย์ผูกพันอยู่กับสิ่งนั้น
2) การลงมือกระทำหน้าที่ให้สมบูรณ์แล้ว เมื่อพิจารณาในเชิงคุณค่า ถือว่าเป็นสิ่งกระทำที่ยาก และตัวผู้กระทำให้สำเร็จได้ก็เป็นสิ่งหายาก จึงไม่จำเป็นต้องสนใจคำตำหนิใด ๆ เพราะคนที่ลงมือกระทำแล้วถือว่าเป็นคนดี หากได้ลงมือกระทำอย่างรอบคอบบริบูรณ์ในวิถีของตนแล้ว

3) หน้าที่เป็นความคิดรวบยอดทางจริยศาสตร์ ผู้ลงมือกระทำพึงคิดว่า “หน้าที่เพื่อหน้าที่” (Duty for Duty’s Sake) อันเป็นความรู้สึกเป็น “แรงจูงใจสำคัญ” (Core Motivation) ต่อการกระทำเชิงคุณธรรม ความถูกต้อง และความรับผิดชอบ ส่วนความดีและจุดหมายเป็นสิ่งสำคัญรองลงมา หน้าที่จึงมีความสำคัญมากกว่าผลลัพธ์ของการกระทำ (Non-Consequential-Based)

ดังนั้น ในทรรศนะของค้านท์ “มนุษย์ที่ดีที่สุด คือ ผู้ทำหน้าที่ที่ดีที่สุดและถูกต้องครบถ้วนที่สุด”

2.4.3 ทฤษฎีประโยชน์นิยม²⁵ (Utilitarianism)

เฮนรี ซิดวิก (Henry Sidgwick 1838 – 1900) ได้นำเสนอแนวคิด “ประโยชน์นิยมแบบมีเหตุผล” (Rational Utilitarianism) ว่า ประโยชน์ในชีวิตมนุษย์อันเรียกว่า ความสุขเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการอย่างสูงสุดและมีคุณค่าภายในตนเอง เหตุผลเป็นปัจจัยที่บ่งชี้ให้เห็นว่า ความสุขเป็น

²⁵เรื่องเดียวกัน, หน้า 146-149.

จุดมุ่งหมายที่แท้จริงของมนุษย์ และพึงแสวงหา ส่วนความรู้ ความงาม และความดี เป็นเพียงวิธีการให้เข้าถึงความสุขแค่นั้นเองและถือว่าเป็น “คุณค่าเพียงภายนอก” (Extrinsic Value)

มาตรฐานสูงสุดทางด้านจริยศาสตร์ คือ ความสามารถในการสร้างความเพลิดเพลินอันเป็นความรู้สึกที่พึงปรารถนา ความดีสูงสุดเช่นนี้ถือว่าเป็นความประเสริฐแห่งชีวิตของมนุษย์ ความดีกับความเพลิดเพลินจึงเป็นสิ่งเดียวกันอยู่ในธรรมชาติ เพราะขณะที่เรามีความสุข ขณะนั้นเรารู้สึกว่าเราไม่ต้องการสิ่งใดอีกแล้ว ยกเว้นความสุข จะเห็นได้ว่า การตัดสินใจอยู่เบื้องหลังที่เหตุผลเป็นสำคัญ

แนวคิดสุขนิยมทางจริยศาสตร์ของชิตวิกได้กำหนดเอาไว้ว่า หลักในการกระจายความสุขในชีวิตส่วนบุคคลและสังคมประกอบด้วย 3 ประการ กล่าวคือ

1) ความรอบคอบ หมายถึง ความรักตนเองอย่างมีเหตุผล สอนให้ละความสุขเล็กน้อยในปัจจุบัน เพื่อความสุขตลอดชีวิตในอนาคต กรณีเช่นนี้จะทำให้เราสามารถเฉลี่ยความสุขในชีวิตส่วนตัวของเราไปสู่ผู้อื่นได้ด้วย และในขณะเดียวกัน เราจะรู้สึกมีความสุขเพิ่มขึ้นด้วย เมื่อเห็นผู้อื่นมีความสุข

2) ความกรุณา หมายถึง ความสุขของผู้อื่นพึงมีความเท่าเทียมกันกับความสุขของเรา เราไม่พึงแสวงหาความสุขบนพื้นฐานของการเบียดเบียนผู้อื่น เหตุผลเป็นปัจจัยสำคัญในการเชื่อมความสุขของตนกับผู้อื่นได้ เพราะแค่ประสบการณ์ยังไม่เพียงพอ ดังนั้น การละความสุขส่วนตัวบ้างเพื่อสร้างความสุขส่วนรวมซึ่งมีความยิ่งใหญ่กว่า

3) ความยุติธรรม หมายถึง การตระหนักถึงความสุขอันมากของผู้อื่นย่อมมีความสำคัญ ไม่สามารถนำมาเปรียบเทียบกับความสุขแม้เพียงเล็กน้อยของตนเอง เพราะทุกคนย่อมได้สิทธิ์เสมอภาคในการแสวงหาความสุข แม้ในความเป็นจริง คนทุกคนไม่สามารถแสวงหาความสุขได้อย่างเท่าเทียมกัน คนที่มีความดีและมีความสามารถย่อมเข้าถึงความสุขได้ดีกว่า แต่การเปิดใจให้ผู้อื่นได้รับความสุขที่เขาพึงได้รับถือได้ว่าเป็นความยุติธรรมสากล

ดังนั้น ความรอบคอบทำให้คนมีความสุขตลอดชีวิตอันเป็นหลักประกันชีวิตที่มีความหมาย ความกรุณาทำให้เราตระหนักถึงความสำคัญของความสุขของผู้อื่นได้ และความยุติธรรมทำให้ลงมือกระทำในการกระจายความสุขให้ทั่วถึงกันโดยรวม จะเห็นได้ว่า ประโยชน์นิยมแบบมีเหตุผลสามารถสร้างความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคล และสังคมได้อย่างลงตัวอันหมายถึงสันติสุขในสังคม

2.5 บริบทร่วมสมัยในทางจริยศาสตร์

ปัจเจกบุคคลและสังคมเป็น 2 ตัวตนที่มีปฏิสัมพันธ์กันตลอดเวลา พฤติกรรมของปัจเจกบุคคลย่อมส่งผลต่อสังคม และในทางตรงกันข้าม กิจกรรมที่เกิดขึ้นในสังคมย่อมส่งผลต่อปัจเจกบุคคลเช่นกัน ดังนั้น ในกระบวนการพิจารณาทางจริยธรรมจำต้องพิจารณาสภาพการณ์แวดล้อมทางสังคมด้วย สังคมอันเป็นฐานสำคัญของการแสดงพฤติกรรมทางสังคมของแต่ละปัจเจกบุคคลนั้น มีความกว้างใหญ่และหลากหลาย แต่ละภาคส่วนย่อมมีรายละเอียดที่แตกต่างกัน มนุษย์เป็นสัตว์ที่รู้จักจึงมี

ภูมิปัญญาก่อให้เกิดสรรพสิ่งต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในสังคมปัจจุบัน มนุษย์มีแนวคิดหลากหลายด้านอันเป็นปรัชญาในการนำพากิจกรรมต่าง ๆ ไปสู่เป้าหมายของสังคมมนุษย์ การนำจริยธรรมไปใช้ในสังคม จำต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อโลกที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดอีกหลากหลายมิติด้วยเช่นกัน

2.5.1 แนวคิดเศรษฐกิจแบบทุนนิยม (Capitalism)²⁶

อันที่จริง ระบบเศรษฐกิจแบบที่เรียกว่า “ทุนนิยม” (Capitalism) ที่ใช้กันในสังคมโลกปัจจุบัน เดิมที คือ ระบบเศรษฐกิจแบบ “ตลาดเสรี” (Free Market) ซึ่งเสนอโดย อัดัม สมิท (Adam Smith 1723-1790) ในทางปฏิบัติจริง ระบบเศรษฐกิจนี้กลายมาเป็น ระบบเศรษฐกิจแบบ “ทุนนิยม” (Capitalism) เพราะใช้ “ทุน” (Capital) เป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญโดยหลักการแล้วอนุญาตให้ภาคเอกชนเลือกดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจโดยเสรี เอกชนสามารถมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินและเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต รวมถึงทรัพย์สินที่หามาได้ กล่าวคือ เอกชนเป็นผู้ควบคุมการค้า อุตสาหกรรม และวิธีการผลิต โดยมีเป้าหมายเพื่อทำกำไรสูงสุดภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย การละเมิดสิทธิเสรีภาพพื้นฐานของบุคคลอื่นถือว่าเป็นเรื่องผิดกฎหมาย กลไกสำคัญในการจัดสรรทรัพยากรเป็นระบบของการแข่งขันโดยมีราคาและระบบตลาดเป็นปัจจัยสำคัญ รัฐบาลมีหน้าที่เพียงการรักษาความสงบภายในและการป้องกันประเทศเท่านั้น

คุณลักษณะสำคัญของทุนนิยม ได้แก่ 1) การสะสมทุน 2) ตลาดแข่งขัน และ 3) ค่าจ้างแรงงาน อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติแล้ว ระดับแห่งเสรีภาพทางการตลาดมากน้อยและการนิยามกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลมีขอบเขตเป็นอย่างไรนั้นเป็นเรื่องของการเมือง และนโยบายของแต่ละรัฐที่นำไปใช้จริง บางรัฐสามารถใช้เศรษฐกิจทุนนิยมแบบผสม อันหมายถึงการผสมระหว่างส่วนที่มีการวางแผนจากส่วนกลางและขับเคลื่อนโดยตลาดร่วมกัน ซึ่งในปัจจุบันนี้ ประเทศส่วนใหญ่ใช้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมแบบผสมดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่า ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมแบบดั้งเดิมก็ยังคงมีข้อเสียที่ต้องปรับปรุงเมื่อนำมาใช้กับสังคมมนุษย์ที่มีความซับซ้อนมากขึ้นเรื่อย ๆ

ทฤษฎีเกี่ยวกับทุนนิยมถูกพัฒนาขึ้นในยุคคริสต์ศตวรรษที่ 18-20 นั้น มีความเชื่อเชิงทฤษฎีว่า ทุนนิยมคือระบบที่ให้คุณค่ากับการที่ราคาถูกตัดสินในตลาดเสรี การค้าจึงเป็นผลมาจากการตกลงด้วยความสมัครใจของผู้ซื้อและผู้ขาย ความคิดเชิงตลาด จิตวิญญาณของผู้ประกอบการ ความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพย์สิน สัญญาที่ชัดเจนและบังคับได้ตามกฎหมาย

ดังนั้น ทุนนิยมได้กลายมาเป็นระบบเศรษฐกิจหลักในโลกตะวันตกและขยายออกมามีประชาคมโลกในวงกว้าง ต่อมา ในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ทุนนิยมได้เอาชนะการทำลายจากเศรษฐกิจที่มีการวางแผนจากส่วนกลาง และปัจจุบันเป็นระบบที่โดดเด่นที่สุดในโลก โดยมีเศรษฐกิจแบบผสมเป็น

²⁶ ภาวทร ปริดาศักดิ์, *ประวัติศาสตร์และแนวคิดของนักเศรษฐศาสตร์ระดับโลก เล่ม 1*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, 2558), หน้า 49-62.

รูปแบบหลักในประเทศอุตสาหกรรมตะวันตก และจะพบว่า ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมนั้น เป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับว่าสามารถขับเคลื่อนเศรษฐกิจโลกได้จริงและมีประสิทธิภาพ จนมีนักเศรษฐศาสตร์บางคนยอมรับว่า ทุนนิยมและประชาธิปไตยน่าจะเป็นวิวัฒนาการสูงสุดที่มนุษยชาติพึงประสงค์ และคงจะไม่เปลี่ยนเป็นรูปแบบอื่นอีกแล้ว นี่คือเหตุผลสำคัญที่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมจึงมีผลกระทบต่อสังคมโลกในปัจจุบันอย่างใหญ่หลวงในวงกว้าง

2.5.2. แนวคิดประชาธิปไตย (Democracy)

การเข้าใจแนวคิดประชาธิปไตยในมุมมองกว้างจะต้องเข้าใจ 3 ประเด็นที่มีความสำคัญที่สุด ประกอบด้วย 1) อุดมการณ์ประชาธิปไตย 2) การปกครองระบอบประชาธิปไตย และ 3) วิธีประชาธิปไตย²⁷

1) อุดมการณ์ประชาธิปไตย” (Democracy Ideology) เป็นระบอบการปกครองที่การบริหารอำนาจของรัฐมาจากเสียงข้างมากของพลเมืองของรัฐในฐานะ “เจ้าของอำนาจอธิปไตย” พลเมืองหรือประชาชนสามารถใช้อำนาจของตนด้วยตนเองโดยตรงก็ได้ แต่ในกรณีที่รัฐมีอาณาเขตกว้างใหญ่ ประชาชนก็อาจใช้วิธีเลือกผู้แทนให้ไปใช้อำนาจแทนก็ได้ โดยนัยนี้ถือว่า พลเมืองทุกคนในชาติร่วมกันพิจารณากฎหมายและการปฏิบัติของรัฐอย่างเท่าเทียมกันทุกคน

โดยสิทธิ หมายถึง ประชาชนมีอำนาจกระทำการโดยชอบ และโดยเสรีภาพ หมายถึง ประชาชนมีอำนาจกระทำการภายใต้แควดวงของกฎหมาย ด้วยเหตุนี้ สิทธิและเสรีภาพดังกล่าวประกอบด้วย (1) การพูด การพิมพ์ และการโฆษณา (2) การนับถือศาสนา (3) การสมาคมรวมกลุ่ม (4) ทรรศน์ (5) การได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย และ (6) ส่วนบุคคล

ส่วนโดยความเสมอภาคของประชาธิปไตยสามารถสะท้อนออกมาผ่านความเสมอภาค ทางกฎหมายในฐานะพลเมืองของรัฐทุกคน นั่นหมายถึงทุกคนสามารถมีความเสมอภาคด้าน (1) ทางการเมือง (2) การปฏิบัติทางกฎหมาย (3) โอกาส (4) เศรษฐกิจ และ (5) สังคม

2) การปกครองแบบประชาธิปไตย หมายถึง การเน้นอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน โดยต้องมีรัฐธรรมนูญที่แสดงถึงการปกครองโดยกฎหมาย ที่กำหนดให้ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยเท่านั้นซึ่งต้องมีการจัดตั้ง (1) รัฐบาลที่เป็นรัฐบาลของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน และ (2) การเลือกตั้ง และ (3) การใช้เสียงข้างมากเป็นสำคัญ

3) วิธีประชาธิปไตย หมายถึง พลเมืองมีอุปนิสัยและวิธีการดำเนินชีวิตประจำวันหล่อเลี้ยงระบอบประชาธิปไตยประกอบด้วย (1) การเคารพเหตุผลมากกว่าบุคคล (2) การรู้จักประนีประนอม (3) ความมีระเบียบวินัย และ (4) ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

²⁷วิชชุ์ ทวีเศรษฐและคณะ, *การเมืองการปกครองไทย*, พิมพ์ครั้งที่ 22 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2558), หน้า 11-23.

ดังนั้น แนวคิดแบบประชาธิปไตยมีความโดดเด่นและได้รับการยอมรับในฐานะระบอบการปกครองที่เคารพสิทธิและเสรีภาพของพลเมืองมากที่สุดจนถูกขนานนามว่า "ระบอบการปกครองสุดท้าย" อันหมายถึงไม่น่าจะมีระบอบการปกครองแบบใดดีกว่านี้อีกแล้ว

2.5.3. แนวคิดจริยธรรมสาธารณะ (Public Morality)²⁸

“จริยธรรมสาธารณะ” เป็นจริยธรรมสากลที่กำหนดขึ้นมาบนพื้นฐานของหลักการเกื้อประโยชน์ต่อสาธารณะชน และหลักความเที่ยงธรรมที่มนุษย์ทุกคนมีฐานะทางจริยธรรมที่เท่าเทียมกัน

1) หลักสิทธิ (Right)

ในทางจริยศาสตร์ “สิทธิ” หมายถึง ข้อเรียกร้องของปัจเจกบุคคลซึ่งสังคมยอมรับ หากพิจารณาจากคำนิยามจะพบว่า สิทธิเป็นการเรียกร้องความเป็นเจ้าของที่สามารถครอบครองได้ซึ่งมีลักษณะเป็นข้อตกลงในสัญญาประชาคมหนึ่งอันสื่อว่าเป็นพันธะทางจริยธรรม การได้มาซึ่งสิทธิมี 2 แนวคิด คือ (1) สิทธิตามธรรมชาติ หมายถึง สิทธิที่ติดตัวมนุษย์ทุกคนมาโดยกำเนิด และ (2) สิทธิตามกฎหมาย หมายถึง สิทธิที่ได้รับการรับรองกฎที่ตราขึ้นจากสัญญาประชาคม แต่ไม่ว่าจะเป็นแง่ธรรมชาติและกฎหมาย หลักจริยศาสตร์ก็ถือว่าสิทธิครอบคลุมมนุษย์เอาไว้ 6 มิติด้วยกัน

(1) สิทธิที่จะมีชีวิตอยู่ (Right to Live)

มนุษย์ทุกคนเกิดมาได้รับการยอมรับว่า ชีวิตของมนุษย์หนึ่งคนเป็นสิ่งที่มีความ “คุณค่าในตัวเอง” (Intrinsic Value) คุณค่าเช่นนี้ได้มาจากการกำเนิดขึ้นมาเป็นมนุษย์ และไม่ได้ถูกตัดสินด้วยสิ่งอื่นภายนอก แต่ถูกตัดสินด้วยความเป็นมนุษย์เพียงอย่างเดียวเท่านั้น สถานะภาพของมนุษย์จึงไม่ได้ถูกใช้ในฐานะเป็น “เครื่องมือ” (Instrument) ของสิ่งใด แต่กลับเป็นคุณลักษณะที่ทำให้มนุษย์สามารถสร้างสรรค์คุณค่าอื่น ๆ ได้อีกมากมาย

จากคำนิยามข้างต้นจะพบว่า สิทธิที่จะมีชีวิตอยู่ของมนุษย์หนึ่งคนเป็นพันธะทางจริยธรรมเฉกเช่นกฎเกณฑ์อื่นใดในสังคม อันหมายถึงต้องให้การเคารพอย่างเท่าเทียมกันไม่ว่าเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม เพศ ผิว หรือสถานะใด ๆ ก็ตาม

(2) สิทธิที่จะมีเสรีภาพ (Right to Freedom)

เสรีภาพในการกระทำสิ่งใด ๆ ของมนุษย์หนึ่งคนได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายและศีลธรรมอันดีงามซึ่งผู้หนึ่งผู้ใดจะมาจำกัดไม่ได้ ตราบเท่าที่ความประพฤตินั้นไม่ขัดต่อกฎหมายหรือศีลธรรมอันดีงาม และไม่ล่วงล้ำขอบเขตสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น

(3) สิทธิในการศึกษา (Right to Education)

²⁸ สรรเสริญ อินทร์ตัน และคณะ, จริยศาสตร์, อ่างแล้ว, หน้า 129-136.

มนุษย์ทุกคนสามารถเข้ารับการศึกษาระดับสูงสุดตามที่ตนต้องการได้ เพื่อการสร้างคุณค่าส่วนตนและส่วนสังคม ประชาคมเองก็ย่อมส่งเสริมการพัฒนาคนด้วยการศึกษาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาประเทศ การศึกษาจึงถือเป็นประเด็นของความรับผิดชอบทางจริยธรรมของสังคม

(4) สิทธิในการทำงาน (Right to Work)

มนุษย์ทุกคนสามารถประกอบอาชีพตามที่ตนเองต้องการ ตามความถนัดและความชอบ รวมถึงได้รับการรับรองอย่างเท่าเทียมกันและอย่างยุติธรรม โดยเว้นจากอคติทุกประการ

(5) สิทธิในทรัพย์สิน (Right to Property)

มนุษย์ทุกคนที่เกิดมา เมื่อใช้ความสามารถในการแสวงหาสินทรัพย์มาเป็นของตนเอง กฎหมายได้กำหนดให้มีการยอมรับสิทธิในการครอบครองทรัพย์สินโดยชอบธรรม ในฐานะผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้นโดยสมบูรณ์

(6) สิทธิในสัญญาประชาคม (Right to Social Contract)

สัญญาประชาคม หมายถึง กฎหมายของสังคมที่กำหนดขึ้นโดยเจตนารมณ์ของสมาชิกของสังคมให้มีอำนาจบังคับสมาชิกของสังคม มนุษย์ทุกคนในฐานะสมาชิกของสัญญาประชาคมย่อมได้รับการคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกันและชอบธรรม

2) หลักหน้าที่

ในเชิงจริยศาสตร์ คำว่า “หน้าที่” หมายถึง ความรับผิดชอบทางจริยธรรมที่สังคมให้การยอมรับ โดยปกติแล้ว “สิทธิ” ที่กล่าวแล้วข้างต้นมักจะคู่กันกับ “หน้าที่” เพราะการยอมรับในสิทธิบางอย่าง หน้าที่ที่สอดคล้องกันก็จะตามมาด้วย หมายความว่า สิทธิของบุคคลหนึ่งบ่งชี้ถึงหน้าที่ของบุคคลนั้น จอห์น สจิวต์ แม็คเคนซี (John Stuart Mackenzie 1860-1935) นักปรัชญาทางสังคมได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่ที่มนุษย์พึงกระทำต่อมนุษยชาติด้วยกัน ให้เป็นพันธะทางจริยธรรม ประกอบด้วย 7 ประการ²⁹

(1) หน้าที่ในการยอมรับนับถือชีวิต (Respect for Life)

มนุษย์ทุกคนมีหน้าที่ในการเคารพสิทธิในการมีชีวิตอยู่ของเพื่อนมนุษย์ด้วยกันในฐานะที่เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีคุณค่าในตัวเอง การทำร้ายและทำลายชีวิตอื่นถือว่าเป็นความผิด พวกเราทุกคนในฐานะมนุษยชาติด้วยกันมีหน้าที่ในการปกป้องชีวิตของกันและกันบนพื้นฐานของการมีมนุษยธรรม

²⁹ ชัยวัฒน์ อดิพัฒน์และพระมหามหวินทร์ ปุริสุตโม, ทฤษฎีและปัญหาจริยศาสตร์, อ้างแล้ว, หน้า 174-

(2) หน้าที่ในการยอมรับนับถือเสรีภาพและบุคลิกภาพ (Respect for Freedom and Personality)

มนุษย์ทุกคนมีหน้าที่ในการเคารพสิทธิในเสรีภาพ และการแสดงออกซึ่งบุคลิกภาพอันเป็นพฤติกรรมส่วนตัวของคนอื่น トラบเท่าที่พฤติกรรมนั้นไม่ละเมิดผู้อื่นหรือสังคมโดยรวม

(3) หน้าที่ในการยอมรับลักษณะนิสัย (Respect for Character)

มนุษย์ทุกคนในโลกเกิดมาด้วยความแตกต่างกันเป็นปกติธรรมดา การประกอบขึ้นเป็นหนึ่งตัวตนของบุคคลย่อมประกอบด้วย บุคลิกภาพ ความคิด ความเชื่อ และองค์ประกอบอื่น ๆ อันเป็นประเด็นระดับปัจเจกบุคคล ด้วยเหตุนี้ มนุษย์จำต้องมีหน้าที่ในการเคารพในอัตลักษณ์ส่วนบุคคล หลักเกณฑ์สำคัญ คือ ก. การยอมรับ และ ข. การเคารพ ดังนั้น หน้าที่ในการยอมรับลักษณะนิสัยของผู้อื่นจึงถือว่าเป็นเงื่อนไขสำคัญของการดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมประชาธิปไตย

(4) หน้าที่ในการยอมรับนับถือทรัพย์สินของผู้อื่น (Respect for Property)

มนุษย์ทุกคนมีสิทธิในการครอบครองทรัพย์สินสมบัติส่วนตัวที่หามาได้ ทุกคนจึงมีหน้าที่ยอมรับและเคารพทรัพย์สินของผู้อื่น โดยการไม่ละเมิดไม่ว่ากรณีใด ๆ ทั้งสิ้น

(5) หน้าที่ในการยอมรับนับถือกฎระเบียบของสังคม (Respect for Social Order)

การที่มนุษย์อยู่รวมกันเป็นสังคมจำเป็นต้องมีการกำหนดกติกาของสังคมขึ้น เพื่อปกป้องประโยชน์สุขของส่วนรวม สมาชิกในสังคมจึงไม่สามารถละเมิดกฎที่สังคมร่วมกันตราขึ้น ดังนั้น หน้าที่ในการยอมรับนับถือกฎระเบียบของสังคมมีส่วนทำให้สังคมมีความปลอดภัย และมีเสถียรภาพที่มั่นคงในการปกป้องชีวิตและทรัพย์สินของสมาชิกในสังคม

(6) หน้าที่ในการยอมรับนับถือความจริง (Respect for Truth)

สังคมที่มนุษย์เห็นพ้องในการอยู่ร่วมกันจำเป็นต้องขับเคลื่อนไปด้วยความจริงทุกมิติ สังคมที่โปร่งใสจะทำให้สมาชิกสามารถเข้าถึงข้อมูลอันเป็นฐานของความรู้และปัญญา มนุษย์จึงมีหน้าที่ในการยอมรับนับถือความจริง ห้ามปิดกั้น หรือบิดเบือน ข้อมูลที่ผู้อื่นพึงรู้ มิเช่นนั้น ก็เป็นการละเมิด

(7) หน้าที่ในการยอมรับนับถือความก้าวหน้า (Respect for Progress)

ทุกหน่วยของสังคมไม่ว่าระดับใดล้วนมีเป้าหมายของสังคมด้วยกันทั้งสิ้น นั่นหมายถึง การพัฒนาไปจนถึงจุดสูงสุดที่สมาชิกจะสามารถร่วมมือร่วมใจกันกระทำได้ แม้ว่าจะไม่สามารถรู้ได้ว่าจุดสูงสุดของสังคมอยู่ที่สภาวะอย่างไร แต่เป็นที่ทราบร่วมกันว่า สังคมต้องพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไป หน้าที่ของมนุษย์ทุกคนคือการยอมรับนับถือความก้าวหน้าของหน่วยสังคมทุกระดับเพื่อก่อประโยชน์สุขให้กับมนุษย์ในวงกว้าง

3) หลักเสรีภาพ

“เสรีภาพ” หมายถึง การปราศจากสิ่งกีดขวางหน่วงเหนี่ยวจากภายนอก อันสื่อถึงความมีอิสระภาพในการคิด พุด และกระทำบนพื้นฐานของชีวิต อุดมคติ ความเชื่อ การนับถือศาสนา การ

ทำงาน การแสดงความคิดเห็น และการเข้ากลุ่มที่ตนเองมีความสนใจ และต้องไม่ละเมิดผู้อื่นไม่ว่าจะกรณีใด ๆ ทั้งสิ้น

เสรีภาพเป็นสิ่งที่มีความหมายและทรงคุณค่าสำหรับชีวิตมนุษย์มาก เพราะเสรีภาพถือได้ว่าเป็นแก่นสารของมนุษย์ในการแสดงถึงความเป็นตัวตนของตัวเอง อันจะนำไปสู่การแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นในกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ในทุก ๆ ด้าน เสรีภาพจึงเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นมนุษย์ชาติ ดังนั้น เสรีภาพ ความเป็นคน สิทธิ หน้าที่และศีลธรรมแยกออกจากกันไม่ได้ในความเป็นมนุษย์ อย่างไรก็ตาม เสรีภาพดังกล่าวจำต้องไม่ละเมิดขอบเขตเสรีภาพของผู้อื่นเช่นกัน เพราะเสรีภาพมักจะมาพร้อมกับความรับผิดชอบ หมายถึง การยอมรับในผลของการใช้เสรีภาพนั้น³⁰

4) หลักความเสมอภาค

การที่มนุษย์มีความเท่าเทียมกันในด้านต่าง ๆ ถือว่าเป็นพื้นฐานของความยุติธรรม ประกอบด้วย 4 ด้าน³¹

- (1) ความเสมอภาคที่จะได้รับการปกป้องสิทธิและเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกัน
- (2) ความเสมอภาคที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันจากรัฐในฐานะที่เป็นพลเมือง
- (3) ความเสมอภาคทางโอกาสที่จะสามารถแข่งขันได้
- (4) ความเสมอภาคระหว่างบุคคลในฐานะ

5) หลักความยุติธรรม

หลักการปฏิบัติต่อบุคคลอย่างเท่าเทียมกันในเรื่องสิทธิ เสรีภาพ ความเป็นพลเมือง และโอกาสในทุกด้านเรียกว่า “ความยุติธรรม” แต่การดำรงความยุติธรรมเอาไว้ในสังคมเป็นเรื่องยาก ในทางปฏิบัติในสังคมปัจจุบัน จอห์น ราวล์ส (John Rawls 1921-2002) ได้เสนอทฤษฎีว่า การสังเกตการดำรงอยู่ของความยุติธรรมในสังคมในทางปฏิบัติ แสดงให้เห็นได้ชัดเจน 2 ประการ³²

(1) ปัจเจกบุคคลทุกคนจะได้รับการปกป้องเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกันในสังคม

หากพิจารณาจากสาระแล้ว สังคมที่กล่าวถึงนี้ ต้องมีลักษณะเป็นแบบเสรีนิยมซึ่งถือกันว่าเป็นสังคมในอุดมคติและเป็นไปได้ยากในทางปฏิบัติ

(2) ระบบการแบ่งปันผลประโยชน์เป็นไปอย่างเท่าเทียมกันในสังคม

³⁰ปานทิพย์ ศุภนคร และคณะ, *ปรัชญาเบื้องต้น*, พิมพ์ครั้งที่ 14, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยราม, 2545), หน้า 314-328.

³¹Stefan Gosepath, “Equality”, (27 Mar 2001)
<<https://plato.stanford.edu/entries/equality/>>, (27 June 2007)

³²Wikipedia, “A Theory of Justice”, (16 April 2020)
<https://en.wikipedia.org/wiki/A_Theory_of_Justice>, (1 May 2020)

คนสองคนต้องได้รับผลตอบแทนจากการทำงานเท่าเทียมกัน และหมายรวมถึงการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ เมื่ออยู่ในสถานะที่เสียเปรียบผู้ได้เปรียบในสังคม อันหมายถึงรัฐมีหน้าที่จัดการเมื่อเกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคม

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า ทรรศนะทั้ง 2 ประการข้างต้น เป็นคุณลักษณะของสังคมอุดมคติ (Ideal Society) แต่มีนัยยะที่น่าสนใจอย่างมากในการนำมาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาสังคมในทางจริยศาสตร์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง สังคมที่มีความซับซ้อนหลากหลายมิติเช่นในปัจจุบัน

2.5.4. แนวคิดปรัชญาหลังนวยุค (Postmodernism)

กระแสแนวคิดหลังนวยุค หมายถึง กระแสของความคิดที่มีท่าทีสงสัยแนวคิดปรัชญานวยุคเดิมที่แนวคิดนวยุคให้ความสำคัญกับการมีกฎเกณฑ์ควบคุมสังคมเพื่อเป็นมาตรฐานของวิถีคิดและการปฏิบัติที่เป็นเอกภาพ โดยมีฐานความเชื่อว่า มีความดี ความจริง และความงามที่เป็นสากลสำหรับทุกคนรอให้มนุษย์แสวงหาให้พบ แต่แนวคิดหลังนวยุคกลับให้การปฏิเสธโดยสิ้นเชิง โดยให้เหตุผลว่าสรรพสิ่งในสังคมเป็นเพียงแค่ผลผลิตของสังคมที่ผู้มีอำนาจสร้างขึ้นด้วยเจตนาแห่งผลประโยชน์บางอย่าง แนวคิดปรัชญาหลังนวยุคจึงมีลักษณะเป็นค่านิยมเชิงสัมพัทธ์ (Relativism)³³ และมีมุมมองใหม่ต่อสังคมโดยรวม

ดังนั้น ปรัชญาหลังนวยุคจะคล้ายแบบวิถีทางความคิดที่เคยเชื่อกันมาก่อนด้วยมุมมองใหม่บนพื้นฐานคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน อันเป็นพัฒนาการแห่งยุคสมัยที่ถูกคลี่คลายด้วยองค์ความรู้ที่ได้เก็บเกี่ยว และเรียนรู้เกี่ยวกับตัวตนของความเป็นมนุษย์ ผู้วิจัยจะกล่าวรายละเอียดในบทที่ 3

2.6 บทสรุป

จากการศึกษาจริยศาสตร์จะพบว่า “จริยศาสตร์” มีวิธีการศึกษาที่แตกต่างจากการศึกษา “ศีลธรรม” โดยทั่วไป เพราะ “จริยศาสตร์” ในฐานะ “ปรัชญาจริยะ” นั้นมีระเบียบวิธีของการคิดในแบบของวิชาการเฉพาะตนที่ต้องทำความเข้าใจให้ลึกซึ้งและรอบด้าน ผู้วิจัยมองว่า การที่จะทำให้ “จริยศาสตร์” กลายเป็นศาสตร์ที่สร้างประโยชน์อย่างสูงสุดในสังคมมนุษย์นั้น มีประเด็นที่ต้องนำมาพิจารณา 4 ประเด็น ดังนี้

2.6.1 การใช้เหตุผล

³³สุรพงษ์ โสระเสถียร, การแสวงหาความรู้แบบหลังนวยุคสมัย, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ระเบียงทอง, 2556), หน้า 43-45.

ประเด็นแรกที่มีความสำคัญสูงสุดในการศึกษา “จริยศาสตร์” คือ การใช้เหตุผล อันถือว่าเป็นคุณสมบัติอันโดดเด่นเฉพาะของเผ่าพันธุ์มนุษย์ชนิดที่เรียกว่า “โฮโมเซเปียนส์เซเปียนส์” และถือว่าเป็นคุณสมบัติสำคัญที่ทำให้สังคมมนุษย์เติบโตได้อย่างสูงสุดมากกว่าสัตว์ชนิดใดในโลก แต่ในคำว่า “การใช้เหตุผล” ดังกล่าวนั้น จำเป็นที่จำต้องระวังในฐานะที่มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีอารมณ์ ในทางปฏิบัติแล้ว “การใช้เหตุผล” นั้น กลับไม่ใช่เหตุผลแบบบริสุทธิ์ไร้เหตุผลอื่นซ่อนเร้นอยู่ โดยเฉพาะความต้องการผลประโยชน์เฉพาะตน ประเด็นดังกล่าว จึงเป็นส่วนสำคัญในการนำมาพิจารณา “การใช้เหตุผล” ของมนุษย์ในกระบวนการทางจริยศาสตร์ เพราะว่าหาก “การใช้เหตุผล” ดังกล่าวที่มีภาวะซ่อนเร้น ความชอบธรรมของการใช้เหตุผลก็ย่อมมีข้อกังขาเกิดขึ้น เพราะ “การใช้เหตุผล” จะกลายเป็น “ข้ออ้าง” เข้ามาแทนที่ และประเด็นนี้เองที่นำไปสู่หนึ่งประเด็นสำคัญในการศึกษาปรัชญาหลังนวยุค

2.6.2 มาตรการจริยะ

กระบวนการตัดสินใจทางจริยธรรม อันเป็นส่วนสำคัญของการนำจริยศาสตร์ไปใช้ในสังคมมนุษย์จำต้องอาศัยแนวคิดพื้นฐานทางปรัชญาที่แสดงออกมาในรูปมาตรการจริยะ มาเป็นแนวคิดในการตัดสินใจ ไม่ว่าจะเป็ทฤษฎีทฤษฎีคุณธรรม ทฤษฎีประโยชน์นิยม หรือทฤษฎีหน้าที่นิยมก็ตาม ทั้งหมดนี้พัฒนามาจากอุดมคติสูงสุดของชีวิต และจะต้องถูกนำมาเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจอย่างชัดเจนเพื่อเป็นการยืนยันความถูกต้องและความผิด เมื่อกระบวนการตัดสินใจทางจริยธรรมเกิดขึ้น ผู้ตัดสินใจในกระบวนการตัดสินใจทางจริยธรรมจำต้องอธิบายได้ว่า ได้ใช้แนวคิดพื้นฐานทางปรัชญาทฤษฎีใดเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจในกระบวนการตัดสินใจทางจริยธรรมดังกล่าว หมายความว่า ผู้ทำหน้าที่ในกระบวนการตัดสินใจทางจริยธรรมได้ใช้มาตรการจริยะใดเป็นพื้นฐานสำคัญ เพื่อสร้างความยุติธรรมให้เกิดขึ้นในกลุ่มชนนั้น ๆ

2.6.3 บริบททางสังคม

สังคมมนุษย์ที่กว้างใหญ่และมีประชากรจำนวนมาก ประกอบขึ้นด้วยวิธีแห่งวัฒนธรรมอันเป็นส่วนหลักของชีวิตที่มีความหลากหลายและซับซ้อนในวิถีเฉพาะตน จึงกลายเป็น “บริบททางสังคม” ที่มีความแตกต่างกัน การศึกษาทางจริยศาสตร์ มีความจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงบริบททางสังคม เพราะคำว่า “ความถูกต้อง” หรือ “ความผิด” ในแต่ละสังคมมีเนื้อหาที่ต้องพิจารณาอย่างลึกซึ้ง แม้บางครั้ง อาจจะมีสาระของ “ความถูกต้อง” และ “ความผิด” ดังกล่าวที่เหมือนกัน และก็ย่อมต้องมีความเหลื่อมล้ำกันอยู่ ด้วยเหตุนี้ ประเด็นของคำว่า “ความถูกต้อง” และ “ความผิด” ย่อมเป็นไปได้ทั้ง “สภาวะอติวิสัย” และ “สภาวะปรวิสัย” จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องนำบริบทสังคมมาพิจารณาในกระบวนการตัดสินใจทางจริยธรรมอย่างรอบคอบด้วย และเน้นย้ำว่าเป็นสิ่งที่ขาดเสียมิได้

2.6.4 ข้อยกเว้น

ตามที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ในประเด็นก่อนว่า “บริบททางสังคม” ของมนุษย์นั้นมีความแตกต่างและหลากหลาย อันเนื่องมาจากสภาวะแวดล้อมทางกายภาพมีความแตกต่างกันและการก่อรูปร่างสังคมมีความเป็นมาที่แตกต่างกัน ทำให้การรับรู้ความหมายทางสังคมเป็นไปในวิถีที่มีความแตกต่างกันเฉกเช่นกัน และนอกจากนั้น สถานการณ์ในชีวิตของมนุษย์ก็ย่อมมีความแตกต่างกันในแต่ละวัน ปัจจัยแวดล้อมก็มีความแตกต่างกันตลอดเวลา จึงไม่สามารถจะกล่าวได้ว่า ในแต่ละสถานการณ์ทางจริยธรรมจำเป็นต้องใช้แนวคิดทางปรัชญาทฤษฎีใดได้อย่างแน่แท้

ด้วยเหตุนี้ ในทางปฏิบัติ จึงอาจจะจำเป็นต้องใช้วิจารณ์ญาณของผู้นำไปใช้ร่วมด้วยในกระบวนการตัดสินใจทางจริยธรรมประหนึ่งเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ในกระบวนการเดียวกันนี้ ซึ่งวิถีทางเช่นนี้จะทำให้สามารถรักษาคุณค่าของความเป็นมนุษย์เอาไว้ได้ เพราะว่า อย่างน้อยที่สุด ผู้นำความคิดทางจริยศาสตร์ไปใช้ ก็จำเป็นต้องพิจารณาให้เข้าใจว่า แนวคิดทางปรัชญาหรือกฎเกณฑ์ใด ๆ ในสังคมมนุษย์ล้วนเป็นเพียงเครื่องมือชนิดหนึ่งในการบริหารจัดการสังคม จึงไม่สามารถเป็นยาวิเศษที่ครอบคลุมทุกภาคส่วนของชีวิตมนุษย์ ที่นำพาความถูกต้องมาปรากฏในวิถีทางเดียวกันได้ตลอดทุกสถานการณ์ในหนึ่งองคภาพแห่งสังคมที่ประกอบขึ้นจากความหลากหลาย “ช้อยกเว้น” จึงจำเป็นที่จะต้องตั้งอยู่ในใจของผู้ตัดสินทางจริยธรรมเสมอ ในกระบวนการตัดสินใจทางจริยธรรมที่เกิดขึ้นทุกครั้ง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่า “จริยศาสตร์” จะมีประเด็นที่ซับซ้อนในการนำมาพิจารณา แต่ก็ยังคงยืนหยัดในฐานะวิชาการสาขาหนึ่งของมนุษย์ที่จำเป็นต้องมีเป้าหมาย อันสื่อถึงมิติของความเป็นมนุษย์และสังคมของมนุษย์ที่มีตัวตนเฉพาะ เพื่อเป็นเครื่องมือทางความคิดในการร่วมสร้างสังคมมนุษย์ให้เติบโตในวิถีแห่งความเป็นอารยะของการวิวัฒน์ทางความคิดแห่งตน หากวิถีทางใดที่ทำให้ระเบียบวิธีในการนำไปใช้ได้รู้ค่าคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่มีวิถีที่แตกต่างกัน และหลากหลายในรายละเอียด ผู้นำไปใช้จำเป็นต้องทบทวนระเบียบวิธีในการนำไปใช้อีกครั้ง เพื่อป้องกันการก้าวล่วงล้ำมิติแห่งคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่ตราอยู่ในชีวิตมนุษย์ทุกคนไม่มียกเว้นด้วยกรณีและเหตุผลใด และต้องทิ้งเอาไว้เป็นประเด็นให้ผู้นำ “จริยศาสตร์” ไปใช้กับมนุษย์ในสังคมให้ขบคิดพิจารณากันอย่างละเอียดถี่ถ้วนต่อไป เพราะนี่คือวิถีการศึกษาแบบจริยศาสตร์ที่ไม่ได้มีสูตรตายตัว

บทที่ 3

แนวคิดปรัชญาหลังนวยุค

สำหรับเนื้อหาในบทนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่องปรัชญาหลังนวยุคโดยละเอียด จากบทความ ตำรา วิทยานิพนธ์ แล้วได้รวบรวมเนื้อหาสำคัญ พร้อมบทสรุป โดยมีรายละเอียดแต่ละหัวข้อดังต่อไปนี้

- 3.1 การวิวัฒน์ของความคิดเชิงปรัชญา
- 3.2 ปรัชญานวยุคในฐานะแนวคิดเชิงญาณวิทยา
- 3.3 ปรัชญาหลังนวยุคในฐานะแนวคิดเชิงจริยศาสตร์
- 3.4 แนวคิดปรัชญาหลังนวยุคที่มีอิทธิพลต่อศาสตร์สาขาอื่น
- 3.5 บทสรุป

3.1 การวิวัฒน์ของความคิดเชิงปรัชญา

3.1.1 มนุษย์กับการใช้เหตุผลเชิงปรัชญา

“การใช้เหตุผล” (Reasoning) ถือว่าเป็นคุณสมบัติพื้นฐานสำคัญของมนุษย์ประเภทที่พัฒนามาเป็น “โฮโม” (Homo) เมื่อประมาณเกือบ 2 ถึง 3 ล้านปีก่อน¹ มนุษย์ได้มีวิวัฒนาการตลอดมาในลักษณะของการรวมกลุ่มเป็นสังคมที่ซับซ้อนมากขึ้นเรื่อย ๆ สภาพของสังคมจึงได้พัฒนามากขึ้นในทุก ๆ มิติ และการใช้เหตุผลของมนุษย์เองก็มีความซับซ้อนรอบมิตีเช่นเดียวกัน จนสามารถสร้างประดิษฐกรรมที่อำนวยความสะดวกสบาย และแก้ปัญหาอันซับซ้อนให้สังคมมนุษย์ได้ อย่างมีประสิทธิภาพยิ่ง ๆ ขึ้นตลอดมาเป็นลำดับ

“เหตุผล” จึงกลายเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ในหลากหลายระดับเพื่อการแก้ปัญหาชีวิตของมนุษย์ในสังคมแต่ละยุคที่ผ่านมา สัตว์เดรัจฉานก็มี “ปัญหาระดับสัญชาตญาณ” (Problem from Instinct) ในการแก้ปัญหา แต่ก็ไม่จำเป็นต้องใช้เหตุผลที่ลึกซึ้งมากมาย ในส่วนปัญหาของมนุษย์มีความแตกต่างเพราะมีความลึกซึ้งมากกว่า การคิดด้วยเหตุผลเป็นกระบวนการสำคัญของการนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติ การต่อยอดความรู้ และที่สำคัญที่สุด คือ การหาทางออกให้กับปัญหา คุณภาพของชีวิตและสังคมจึงขึ้นอยู่กับคุณภาพการคิดด้วยเหตุผลของมนุษย์ในสังคม²

¹ฌอน บี แครร์โรลล์, *ลวดลายสีสัน มหัศจรรย์วิวัฒนาการชีวิต*, แปลโดย เมธินี ศรีวิวัฒนกุล, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, 2553), หน้า 350.

²บรรจง อมรชีวิจ, *Thinking School สอนให้คิด*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, 2554), หน้า 15.

จากนัยยะข้างต้นแสดงให้เห็นว่า มนุษย์มีสมรรถภาพทางความคิด และการไตร่ตรองปัญหาสูงกว่าสัตว์ชนิดอื่น จึงมีความสามารถแก้ปัญหาในระดับที่ซับซ้อนขึ้นได้ ทั้งการใช้เหตุผลและตัวเหตุผลเองจึงได้กลายมาเป็นส่วนสำคัญของการวิวัฒน์แนวคิดทางปรัชญา

3.1.2 กระบวนทัศน์ทางปรัชญา

แนวคิดทางปรัชญาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในสังคม มนุษย์จึงพยายามสร้างกรอบแนวคิดให้มีความชัดเจนมากขึ้นเรื่อย ๆ ในทุกยุคสมัย เพราะกรอบแนวคิดที่ชัดเจนทางด้านปรัชญาเป็นเครื่องมือกำหนดประสิทธิภาพของกระบวนการแก้ปัญหาในสังคมมนุษย์ และที่สำคัญ ตัวตนของปรัชญามีสารัตถะอันเป็นความชัดเจนที่สัมพันธ์กับวิถีแห่งการเกี่ยวเนื่องกันกับการคิดด้วยเหตุผลอยู่แล้ว ประกอบกับมีหน้าที่เป็นเครื่องมือในการนำพาสู่กระบวนการแก้ปัญหาในสังคมมนุษย์ให้ลุล่วง การศึกษาปรัชญาจึงได้กลายมาเป็นส่วนสำคัญของการศึกษาในทุกวงวิชาการในยุคปัจจุบัน

ในปัจจุบันนี้ การศึกษาปรัชญาได้พัฒนามาเป็นการศึกษาปรัชญาเชิงวิเคราะห์ เพื่อการนำเสนอข้อมูลให้เห็นพลวัตแห่งการวิวัฒน์ทางความคิดของมนุษย์ จำเป็นต้องแยกการศึกษาปรัชญาออกเป็นแต่ละยุคที่ชัดเจน จนสามารถแบ่งแยกยุคสมัยของปรัชญาออกเป็น “กระบวนทัศน์ทางปรัชญา” ซึ่งแน่นอนว่า การศึกษาด้วยวิธีเช่นนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งทั้งต่อผู้ศึกษาและผู้นำไปประยุกต์ใช้ ด้วยเหตุนี้ ศ.กীরติ บุญเจือได้นำเสนอ “กระบวนทัศน์ทางปรัชญา” เอาไว้ 5 กระบวนทัศน์ ประกอบด้วย

- 1) กระบวนทัศน์ดึกดำบรรพ์ (Primitive Paradigm)
- 2) กระบวนทัศน์โบราณ (Ancient Paradigm)
- 3) กระบวนทัศน์ยุคกลาง (Medieval Paradigm)
- 4) กระบวนทัศน์นวยุค (Modernism Paradigm)
- 5) กระบวนทัศน์หลังนวยุค (Postmodernism Paradigm)³

ผู้วิจัยสังเกตว่า การวิวัฒน์เชิงความคิดในประเด็นของกระบวนทัศน์ทางปรัชญา แสดงให้เห็นคุณลักษณะเด่นของมนุษย์ในฐานะสัตว์ที่มีเป้าหมายทางด้านวิวัฒนาการของชีวิต และสังคมแห่งตน เพราะพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมแสดงออกอย่างชัดเจนในแต่ละยุคสมัยในวิถีที่แตกต่างกัน และเห็นกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงแนวคิดของมนุษย์ที่เผยให้เห็นถึงตัวตนของความเป็นมนุษย์ที่เป็นสัตว์ระดับจิตวิญญาณที่แตกต่างจากสัตว์ชนิดอื่นใดในสังคมโลก ผู้วิจัยจึงได้จัดทำตารางแสดงให้เห็นการเจริญเติบโตของสังคมมนุษย์ อันเป็นผลมาจากการวิวัฒน์แห่งความคิดของมนุษย์ดังกล่าว

³กীরติ บุญเจือ, *ปรัชญาและจริยศาสตร์โบราณ*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2560), หน้า 185-206.

ข้างต้นให้เห็นเพิ่มเติมอีก 3 แง่มุม ต่อจากการจัดแบ่งกระบวนทัศน์ตามวิธีของ ศ.กิริติ บุญเจือ ดังตารางข้างล่างนี้

ลำดับ	กระบวนทัศน์	กฎเกณฑ์ทางปรัชญา	วิธีปรัชญา	สถานะทางสังคม
1	ยุคดึกดำบรรพ์	แบบไร้กฎเกณฑ์	อภิปรัชญา	ไร้ระเบียบ
2	ยุคโบราณ	แบบมีกฎเกณฑ์เดียว	อภิปรัชญา	ไร้ตรรกะ
3	ยุคกลาง	แบบบังคับกฎเกณฑ์เดียว	อภิปรัชญา	ไร้เสรีภาพ
4	นวยุค	แบบเน้นกฎเกณฑ์เดียว	ญาณวิทยา	ไร้ความหลากหลาย
5	หลังนวยุค	แบบคลายกฎเกณฑ์	จริยศาสตร์	เอกภาพในความหลากหลาย

ตาราง 3.1 แสดงการวิวัฒน์ของแนวคิดเชิงปรัชญาของมนุษย์ในสังคม

จากตารางข้างต้น การวิวัฒน์ทางด้านแนวคิดเชิงปรัชญาของมนุษย์ในสังคมจนกลายเป็นสารัตถะเชิงกระบวนทัศน์ ผู้วิจัยสังเกตว่า การเปลี่ยนแปลงแนวคิดในเชิงกระบวนทัศน์ในระดับยุคสมัยทางปรัชญาเช่นนี้ไม่ใช่การปรับเปลี่ยนได้อย่างง่ายดาย หากศึกษาลึกลงในรายละเอียดจะพบว่า มีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดเริ่มต้นเป็น 2 ระดับ คือ การเปลี่ยนแปลงแนวคิดในระดับปัจเจกบุคคล ผู้วิจัยใช้คำว่า “การเปลี่ยนเจตคติระดับบุคคล” (Personal Change) และการเปลี่ยนแนวคิดในระดับสังคม ผู้วิจัยใช้คำว่า “การเปลี่ยนแปลงความคิดระดับสังคม” (Societal Change) ซึ่งทั้ง 2 ระดับการเปลี่ยนแปลงนี้ถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ปรัชญาของคนในสังคมในวงกว้าง อันเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลายาวนาน

3.2 ปรัชญานวยุคในฐานะแนวคิดเชิงญาณวิทยา

ปรัชญานวยุคอันเป็นแนวคิดที่อยู่ในมิติด้านช่วงเวลา หรือเรียกว่า กระบวนทัศน์ทางปรัชญานวยุค หมายถึง ปรากฏอยู่ในกระบวนทัศน์ทางปรัชญาที่ 4 คือ กระบวนทัศน์ทางปรัชญาที่ปรากฏขึ้นก่อนกระบวนทัศน์ทางปรัชญาหลังนวยุคที่จะได้กล่าวถัดไปในหัวข้อ 3.3 โดยที่ทั้ง 2 กระบวนทัศน์หรือแนวคิดทางปรัชญามีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยยะสำคัญ ในส่วนหัวข้อนี้มีรายละเอียดที่ต้องศึกษาดังนี้

3.2.1 แรงผลักดันให้เกิดปรัชญานวยุค

แนวคิดปรัชญานวยุคเป็นกระบวนทัศน์ที่ 4 ของมนุษยชาติ เห็นได้ชัดว่า บริบททางสังคมเป็นสังคมแห่งความรู้และการพัฒนาในทุกมิติ มีการศึกษาวิทยาการหลายสาขาอย่างลึกซึ้ง มีประดิษฐ์กรรมแปลกใหม่เกิดขึ้นมากมาย นักคิดแสดงความคิดเห็นอันเกิดจากการทดลองทางวิทยาศาสตร์

และนำเสนอองค์ความรู้ใหม่อย่างดาดสดื่น ส่งผลให้แนวคิดทางปรัชญายึดมั่นกับองค์ความรู้ที่เป็นกฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์อย่างแนบแน่น

หากย้อนกลับไปพิจารณากระบวนการทัศน์ทางปรัชญาก่อนหน้านั้น บริบททางสังคมในกระบวนการทัศน์ที่ 3 ปรัชญายุคกลาง นักบวชในคริสต์ศาสนามีอำนาจมากในการควบคุมความคิดและความเชื่อของพลเมือง จนบางกรณีเกินขอบเขตมากจนรุกร้าเสรีภาพในระดับปัจเจกบุคคลเป็นเวลายาวนาน เป็นสภาวะการณ์ที่อยู่ในลักษณะปิดหูปิดตาพลเมืองมากจนเกินไป น่าจะด้วยเหตุผลที่ว่า ผู้มีอำนาจในยุคนี้จำเป็นต้องปกครองอาณาจักรและศาสนจักรที่ยิ่งใหญ่ให้ได้ในเวลาเดียวกัน จึงจำเป็นต้องรวบอำนาจแบบเบ็ดเสร็จ เพื่อประสิทธิภาพในการปกครอง อย่างไรก็ตาม ช่วงเวลานี้ ยังมีพลเมืองช่างศึกษาหาความรู้หรือใฝ่รู้ใฝ่ศึกษาบางส่วนลักลอบหาความรู้ในหลากหลายสาขาที่นอกเหนือจากความคิดเกี่ยวกับพระเจ้าอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ โดยเฉพาะในช่วงสงครามครูเสดที่ชาวยุโรปได้มีปฏิสัมพันธ์กับชาวอาหรับ เพราะในช่วงเวลาที่ชาวยุโรปยังอยู่ในยุคมืดที่มุ่งอยู่กับการทำศึกสงครามกันอนารยชนที่มารุกราน ชาวอาหรับได้นำความรู้ทางศิลปวิทยาการของกรีกไปศึกษาและเก็บรักษาเอาไว้ ประเด็นสำคัญที่ไม่สามารถปฏิเสธได้ คือ ชาวกรีกมีนิสัยของการแสวงหาและรู้กฎเกณฑ์บางอย่างของโลกทำให้มีอารยธรรมที่ได้เปรียบชนชาติอื่นมากมาย ชาวอาหรับจึงได้ส่งสมวิชากรเอาไว้มากมาย

ในยุคนี้ มีการแสวงหาความรู้ในลักษณะเล่นแร่แปรธาตุ ที่เรียกว่า “Alchemy” ซึ่งถูกตราหน้าจากฝ่ายปกครองว่าเป็น “มนตร์ดำ” (Black Magic) จึงเป็นการก่อหวอดของแนวคิดปรัชญายุคใหม่ เรียกว่า “ยุคฟื้นฟูวิทยาการ” (Renaissance) ซึ่งเป็นช่วงเริ่มต้นของการเข้าสู่แนวคิดทางปรัชญานวยุค และแม้ว่าความรู้กรีกที่ย้อนกลับมาจากชาวอาหรับจะไม่ได้พัฒนาขึ้นมาจนถึงขั้นเป็นวิทยาการที่แน่นอน แต่ก็ได้เป็นพื้นฐานในการสร้างองค์ความรู้ใหม่มากมาย และได้พัฒนาจนสั่งสมเป็นข้อมูลและประสบการณ์จากการทดลองครั้งแล้วครั้งเล่า เป็นการเปิดโอกาสให้แนวคิดแบบวิถีใหม่ได้เริ่มต้นสร้างพื้นที่ทางสังคมและปัญญาขึ้น⁴

นอกจากนั้น ปรากฏการณ์ที่ถือได้ว่าเป็นเหตุปัจจัยอันมีนัยยะสำคัญที่เอื้อต่อการผลักดันให้พลเมืองมีปฏิภริยาที่ต้องการแสวงหาความรู้หรือความจริงที่แตกต่างออกไป คือ นักคิดในยุคกลางได้สร้างแรงกดดันทางด้านความเชื่อ โดยนำเอาความรู้ของอริสโตเติลมาอธิบายศาสนาคริสต์จนทำให้เกิดการถกเถียงปัญหาปรัชญาศาสนาไปถึงระดับที่อึดตัวอย่างมาก จึงเรียกยุคกลางในยุโรปว่า “ยุคอัสสมาจารย์” (Scholastic Period) ซึ่งกินเวลาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 8 ถึง 15 โดยประมาณ⁵ นักคิดจึง

⁴มยุรี เจริญ, *ประวัติศาสตร์ยุโรป 1*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2536), หน้า 155-156.

⁵คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, *ปรัชญาเบื้องต้น*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551), หน้า 211.

ได้เบนความสนใจจากแนวออกมาศึกษาสารัตถะอันเป็นความจริงด้านใหม่ที่เรียกว่า “วิทยาศาสตร์” (Science) เพราะเป็นที่น่าสังเกตว่า “การเล่นแร่แปรธาตุ” (Alchemy) กลายมาเป็นเนื้อหาที่ผู้คนสนใจเป็นวงกว้างมากขึ้น⁶

ต่อจากนั้น การค้นหาความเป็นจริงตามแนวคิดทางอภิปรัชญาที่เกิดขึ้นตามแนวคิด กระบวนทัศน์ที่ 4 ปรัชญานวยุค มีการค้นหาความเป็นจริงด้วยแนวทางวิทยาศาสตร์ โดยมีไอ้คแฮม (William of Ockham 1287–1347) เป็นคนแรกที่เน้นเรื่อง “ปฐมบททางวิทยาศาสตร์” โดยเน้นว่า “การรู้ข้อเท็จจริงต้องใช้ประสบการณ์ และการรื้อฟื้นแนวคิดของยุคโบราณ” ทำให้เกิดการพัฒนา แนวคิดทางอภิปรัชญาใหม่ และพัฒนาการเป็นระยะแบบแทรกสอดไปมา และนำไปสู่แนวคิดทาง ปรัชญาแบบญาณวิทยาแห่งวิทยาศาสตร์สืบต่อแทนอย่างชัดเจนในกาลต่อมา⁷

นอกจากนั้น คติพจน์แรกที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นการเปิดศักราชใหม่ของยุคสมัยแห่งนวยุคอันเป็นยุคแห่งญาณวิทยา คือ “ความรู้คือพลัง” (Knowledge is Power) โดย ฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon 1562-1626) อันหมายถึงความรู้ที่ได้จากการสังเกตและทดลองหลายต่อหลายครั้ง จึงนำมาสร้างบทสรุป และแนวคิดแบบอุปนัย (Inductive) เช่นนี้ คือ พื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ซึ่งเป็น สารัตถะสำคัญของนวยุค โดยฟรานซิส เบคอนได้นำเสนอในหนังสือเรื่อง “Ovum Oganum” แปลว่า เครื่องมือใหม่ เพื่อชี้ให้เห็นจุดบกพร่องของแนวคิดแบบนิรนัย (Deductive) อันเป็นแนวคิดของ อริสโตเติล และให้เหตุผลสำคัญเอาไว้ว่า สิ่งที่เป็นจริงควรเป็นสิ่งที่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการทาง วิทยาศาสตร์⁸

ต่อจากนั้น ปรากฏการณ์ที่ถือได้ว่าเป็นพัฒนาการที่เด่นชัดของยุคนี้ คือ การที่วอลแตร์ (Voltaire 1694 – 1778) ดิเดโรต์ (Diderot 1713 – 1784) และคณะได้ร่วมกันเขียนสารานุกรมขึ้น เป็นครั้งแรกในประเทศฝรั่งเศส ถือได้ว่าเป็นการรวบรวมเอาความรู้ทั้งหมดเท่าที่หามาได้บันทึกเอาไว้ เป็นลายลักษณ์อักษร นั้นหมายถึงการเรียบเรียงความรู้อย่างเป็นระบบระเบียบเป็นรูปธรรมสำหรับยุค สมัยใหม่⁹ จึงได้นำมาสู่ปรัชญานวยุคที่ได้ขึ้นชื่อว่าเป็นกระบวนทัศน์ปรัชญาด้านญาณวิทยาอย่าง แท้จริง

⁶วิกิตำรา, “ปรัชญายุคกลาง”, 9 ธันวาคม 2660, <<https://th.wikibooks.org/wiki>> (1 March 2020)

⁷เจษฎา ทองรุ่งโรจน์, *พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย ปรัชญา*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แสงดาว, 2557), หน้า 639 – 640.

⁸สุธรรม ชูสัตย์สกุล, *ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่*, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2545), หน้า 3-5.

⁹จินตนา ยศสุนทร, *ประวัติศาสตร์ความคิดฝรั่งเศส*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2521), หน้า 76-78.

3.2.2 กลุ่มแนวคิดที่กำเนิดขึ้นในปรัชญานวยก

ในส่วนนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอให้เห็นว่า ในบริบททางสังคมที่ต้องการแสวงหาความรู้และ นำเสนอความรู้เช่นนี้ มีนักคิดได้แสดงแนวคิดและความรู้ที่ตนเองได้ค้นคว้ามาจำนวนมากมาย จึง สามารถแบ่งได้เป็น 5 กลุ่มด้วยกัน คือ

1) กลุ่มเหตุผลนิยม (Rationalism)

นักอภิปรัชญาในกลุ่มเหตุผลนิยมเหล่านี้ เริ่มมีความคิดอยู่บนพื้นฐานเหตุผลแต่เป็น “เหตุผลนิยมแบบทวินิยม” หากวิเคราะห์แล้วจะพบว่า เป็นความพยายามก้าวออกจากกรอบแนวคิด ของกระบวนทัศน์ที่ 3 ที่ยังคงยึดมั่นอยู่กับแนวคิดการมีอยู่ของพระเจ้า เพียงแต่ใช้เหตุผลอธิบายเกี่ยว โยงกับสสารให้เห็นชัดเจน แต่ก็นับได้ว่าเป็นแนวคิดที่เปิดทางให้แนวคิดอื่นที่นอกเหนือจากความคิด เรื่องพระเจ้าได้ปรากฏขึ้น อย่างน้อยก็เป็นจุดเริ่มต้นของการเปิดทางให้องค์ความรู้ในวิถีใหม่ได้มี โอกาสได้เป็นทางเลือกของคนแห่งยุคสมัยนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงแนวคิดทางอภิปรัชญาของนักคิดที่ถือว่า โดดเด่นที่สุดในยุคนี้จำนวน 3 คน คือ

(1) เรอเน เดสการ์ตส์ (René Descartes 1561-1626)¹⁰

เดสการ์ตส์ได้เสนอแนวคิดทางอภิปรัชญาที่มีความเชื่อทั้งเรื่อง “จิต” คิดได้ ไม่มี “เทศะ” และ “สสาร” คิดไม่ได้ มี “เทศะ” แต่ทั้งคู่เป็นสองสิ่งที่อยู่ต่างมิติกันซึ่งพระเจ้าเชื่อมไว้ด้วย “ต่อม ไพเนียล” (Pineal Gland) จึงมีปฏิกริยา (Interaction) ต่อกันได้เสมอ จึงมีแนวคิดเป็นแบบ “ทวินิยม” (Dualism)

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า แนวคิดเช่นนี้ แสดงให้เห็นว่า

ประการแรก ตัวนักปรัชญาต้องการแยกสสารให้เป็นสิ่งที่เป็นไปตาม “กฎกลศาสตร์” (Mechanics) ที่อธิบายได้แบบรูปธรรมได้

ประการที่สอง จิตก็ถือว่าเป็นสิ่งที่มีกฎเกณฑ์แบบจิตอันบริสุทธิ์ที่อธิบายได้แบบนามธรรม ได้ เพื่อรองรับคำตอบอันถือได้ว่าเป็นการประนีประนอมแนวคิดจากระบวนทัศน์ยุคกลางและนวยก จากนั้นเดสการ์ตส์ก็นำเสนอ วิธีวิทยาทางด้านญาณวิทยาแบบเรขาคณิต โดยที่

ลำดับแรก การสร้างปฐมบทที่แน่นอนขึ้นมา

ลำดับที่สอง การพิสูจน์ให้ถึงที่สุดเท่าที่จะสามารถยืนยันได้ เพื่อค้ำประกันความเชื่อเอาไว้

ด้วยเหตุนี้ เดสการ์ตส์สรุปว่า เรา รู้จักตนเอง พระเจ้า และโลกภายนอกได้ด้วยความคิด ไม่ใช่ ผัสสะ โลกภายนอกจึงมีอยู่จริง พระเจ้าจึงมีอยู่จริงด้วยเช่นกัน เราอาจสงสัยพระเจ้าได้บ้างเพราะเรา ไม่สมบูรณ์เท่าพระเจ้า สิ่งใดก็ตามในเอกภพ สามารถไล่เรียงไปแบบสมเหตุผลตามหลักตรรกวิทยาที่

¹⁰ชเวญศรี อิศรางกูร ณ อยุธยา, *ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่*, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542), หน้า 33.

ถูกต้องและดำเนินไปได้อย่างไรที่ดี ผู้วิจัยสังเกตเห็นได้ว่า ประเด็นนี้เองที่จะกลายเป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิด “ลัทธิวจนศูนย์นิยม” (Logocentrism) อันเป็นความเชื่อหลักของนวยคินิยม

(2) นิโกลา เดอ มาลบรองช์ (Nicolas Malebranche 1628-1715)¹¹

มาลบรองช์ มีแนวคิดญาณวิทยาในแนวเดียวกันกับของเดสการ์ตส์และเซนต์อ็อกสติน เพราะเป็นการยืนยันว่า พระเจ้าเป็นความจริง และมนุษย์เองก็เห็นทุกอย่างในพระเจ้า มโนคตินี้ชัดเจนจนไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ใด ๆ แต่ประเด็นสำคัญคือ การสำรวจดูในความคิดของมนุษย์แต่ละคนก็พอ การคิดไปในลักษณะอย่างไรก็เป็นภวัญต์ทั้งสิ้น และทุกอย่างก็เป็นส่วนหนึ่งของภวัญต์อันอนันต์ที่หาที่สุดไม่ได้

เมื่อภวัญต์สามารถถูกสร้างมาให้ไม่มีขอบเขตได้เช่นนี้ จึงเป็นที่แน่นอนว่า ต้องเป็นสิ่งที่มีอยู่จริงและต้องสมบูรณ์โดยรอบมิตี หากมนุษย์ทุกคนพิจารณาด้วยตนเองจะพบว่า ต้องมีพระเจ้าในฐานะผู้ประทานการรับรู้ในทุกอย่างแจ่มแจ้งให้แก่เรา จึงสามารถสรุปแนวคิดแบบยืนยันได้ว่า

ก. “มโนคติพระเจ้า” (Divine Ideas) อยู่ในพระเจ้าเท่านั้น จึงมีลักษณะเป็น “วัตถุวิสัย” (Objectivity) อย่างแน่นอน

ข. “มโนคติถูกสร้าง” (Created Ideas) อยู่ในสมองของมนุษย์ จึงมีลักษณะเป็น “อัตวิสัย” (Subjectivity) โดยไม่ต้องสงสัย

อย่างไรก็ตาม มาลบรองช์สรุปว่า ไม่ว่าจะอย่างไรมนุษย์ก็ไม่สามารถเข้าใจพระเจ้าได้อย่างครบถ้วน หมายถึง ทำได้แค่มุมหนึ่งเท่านั้น จึงจำเป็นต้องแยกความรู้ของมนุษย์และความจริงของพระเจ้าออกจากกันให้ได้ และมนุษย์พึงระลึกเสมอว่า สิ่งทั้งหลายพระองค์เป็นผู้สร้าง พระองค์เองจึงเป็นผู้ค้ำจุนเอาไว้และกำหนดทุกอย่าง เรียกได้ว่า พระองค์ทรงเป็น “การกบัจจัย” (Efficient Cause) ของทุกปรากฏการณ์ในโลกซึ่งแน่นอนว่า พระองค์เป็นผู้กระทำการเพียงผู้เดียว

จากบทสรุปข้างต้นจะเห็นได้ว่า แนวคิดดังกล่าวยังแสดงให้เห็นแนวคิดเรื่องธรรมชาติของพระเจ้าที่มีเหนือมนุษย์อยู่ และอนุมานได้ว่า มนุษย์จำเป็นต้องยอมรับแนวคิดเกี่ยวกับพระเจ้าต่อไป

(3) ก๊อตฟรีด วิลเฮล์ม ไลบ์นิซ (Gottfried Wilhelm von Leibniz 1645-1716)¹²

ไลบ์นิซเสนอว่า จักรวาลมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยกลมกลืนเหมือนนาฬิกาที่ประกอบขึ้นด้วยกลไกทุกอย่างประกอบ และสามารถเดินตามกฎเกณฑ์ของมันได้อย่างถูกต้อง เขาจึงเปรียบว่า “ธรรมชาติเป็นนาฬิกาของพระเจ้า” (Nature is the Clock of God) แนวคิดดังกล่าวนี้ยังทำหน้าที่

¹¹Tad Schmaltz, “Nicolas Malebranche”, 28 November 2017, <https://plato.stanford.edu/entries/malebranche/> (1 May 2020)

¹²บุญมี แท่นแก้ว, *ปรัชญาตะวันตก (สมัยใหม่)*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเด็ยส์โตร์, 1545), หน้า 29 – 66.

เชื่อม “กลศาสตร์” (Mechanics) กับ “เทววิทยา” (Theology) เข้าด้วยกัน ผู้วิจัยมองว่า ยังไม่ได้แตกต่างไปจากเดสการ์ตส์ และยังใช้ “กลศาสตร์” เป็นสิ่งยืนยันแนวคิดอภิปรัชญาจักรวาลให้มั่นคงขึ้นด้วยอีกทางหนึ่ง

ไลบ์นิซนำเสนอแนวคิดเน้นย้ำเพื่อแก้ปัญหาให้ได้มีคำตอบโดยการเสนอ “ทฤษฎีโมนาด” (Monad Theory) อันเป็นแนวคิดที่ค่อนข้างล้ำหน้าพอสมควรในสมัยนั้น “โมนาด” คือ สิ่งไม่กินที่ (Non-Spatial) มีลักษณะเป็นทั้ง “กัมมันต์” (Active) และ “อัมมันต์” (Passive) ในตัวของมันเอง สภาวะเช่นนี้อธิบายได้ว่า โมนาดแต่ละตัวประกอบด้วย 2 ปฐมธาตุ คือ “ธาตุกัมมันต์” (Active Principle) และธาตุอัมมันต์ (Passive Principle) อย่างไรก็ตาม ไม่ถือว่าทั้งสองเป็นส่วนประกอบของโมนาด แต่เป็นแค่ 2 “อัญรูปของโมนาด” (Two Modes of Monad) เช่น จิตของเราซึ่งเป็นที่ทั้งกัมมันต์และอัมมันต์ เป็นต้น นอกจากนี้ โมนาดทุกตัวเป็นจิตที่อยู่ในระดับแตกต่างกัน รวมถึง “เทห์” (Object) ที่เรามีผัสสะได้ ร่างกายของเราเองก็เช่นกันเป็นกลุ่มของโมนาดจำนวนมากมายหลายสภาวะ

ไลบ์นิซให้ความกระจ่างต่อว่า “เทห์ที่ไม่มีชีวิต” กับ “เทห์ที่มีชีวิต” มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ “เทห์ที่ไม่มีชีวิต” เป็นเพียงการจับกลุ่มของโมนาด (Aggregation of Monads) อย่างอิสระต่อกัน ส่วน “เทห์ที่มีชีวิต” นั้นแต่ละหน่วยจะมี “โมนาดราชินี” (Queen Monad) คุมโมนาดอื่น ๆ ในหน่วยของตนเป็นชีวิตหนึ่งซึ่งเป็นกลุ่มย่อยลงไป ดังนั้น ในหน่วยชีวิตหน่วยเดียวกันอาจมีโมนาดราชินีรอง ๆ ลดหลั่นลงไปอีกชั้นก็ได้ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวกลายมาเป็นพื้นฐานแนวคิดของวิชาฟิสิกส์

ประเด็นของความจริงก็เช่นกัน ไลบ์นิซก็อธิบายว่า ความจริงแบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ

ก. “ความจริงนิรันดร์” (Eternal Truth)

ความจริงที่เป็นนิรันดร์ เป็นเหตุผล และเป็นสากล (Eternal, Rational and Universal) ซึ่งเป็นความจริงที่อยู่ในความจริงแบบคณิตศาสตร์ กฎตรรกวิทยา หลักการความดีและความงาม พระเจ้า และทฤษฎีอภิปรัชญา

ข. “ความจริงโดยบังเอิญ” (Contingent Truth)

ความจริงที่ไม่ถาวร เห็นจริง มีจริง (Contingent, Factual and Existential) ซึ่งเป็นคุณสมบัติของความจริงของสิ่งต่าง ๆ และสภาพของสิ่งต่าง ๆ

ไลบ์นิซก็ยังคงเป็นนักคิดอีกผู้หนึ่งที่อยู่ในกลุ่มเหตุผลนิยม ที่ยังไม่สามารถแยกพระเจ้าออกมาเป็นสสารได้อย่างแท้จริง จึงเป็นเพียงความพยายามพิสูจน์ความมีอยู่ของพระเจ้าอันเป็นแนวคิดต่อเนื่องมาจากแนวคิดปรัชญายุคกลางที่แนวคิดทางปรัชญาถูกจำกัดให้ต้องอยู่ภายใต้กรอบของความเชื่อในพระเจ้าเท่านั้น

สรุปได้ว่าแนวคิดแบบเหตุผลนิยมในช่วงแรกนี้ ก็ยังคงเป็นแนวคิดที่สร้างความสัมพันธ์ในมิติของการอธิบายการมีอยู่ของพระเจ้าอยู่เช่นเดิม เป็นการตัดขาดจากแนวคิดกระบวนทัศน์ที่ 3 คือ

แนวคิดทางปรัชญายุคกลางอย่างบริบูรณ์ไม่ได้ แต่ก็ถือได้ว่าเป็นพัฒนาการของความคิดทางปรัชญาที่ช่วยสร้างรากฐานความคิดทางปรัชญาแบบญาณวิทยาขึ้นมาในระดับหนึ่ง

2) กลุ่มประสบการณ์นิยม (Empiricism)

อันที่จริง นักอภิปรัชญาในกลุ่มนี้ได้ศึกษากระบวนการคิดตามอภิปรัชญาแบบต่าง ๆ เช่นนักปรัชญาทั่วไป แต่เน้นในประเด็นที่ว่า ประสบการณ์โดยตรงของมนุษย์สามารถทำให้เข้าถึงระบบเครือข่าย เมื่อมีการพัฒนาเป็นปฏิฐานนิยมเชิงตรรกะแล้ว ทำให้สรุปแนวคิดเชิงญาณวิทยาได้ชัดเจนว่า ความรู้ได้มาจาก 2 แหล่ง คือ “การให้เหตุผลเชิงตรรกะ” (Logical Reasoning) ถือว่าเป็นแหล่ง “ก่อนประสบการณ์” (A Priori) และ “ประสบการณ์เชิงประจักษ์” (Empirical Experience) ถือว่าเป็นแหล่ง “หลังประสบการณ์” (A Posteriori)¹³ นักคิดที่มีบทบาทสำคัญในกลุ่มนี้มี 3 คน คือ

(1) โทมัส ฮ็อบบส์ (Thomas Hobbes 1588-1679)¹⁴

ฮ็อบบส์เป็นนักคิดแนวทาสสารนิยมที่เด่นชัดมากคนหนึ่งในยุคนี้ เขาเริ่มต้นหาข้อมูลจากการทดลอง จากนั้นก็คำนวณหาความจริงบนพื้นฐานของสูตรคณิตศาสตร์ ฮ็อบบส์ให้เหตุผลว่า ความเป็นจริงมีแต่ “สสาร” (Matter) และ “พลัง” (Energy) ซึ่งมีอยู่ในสสารเป็นปกติอยู่แล้ว พลังดังกล่าวนี้สามารถเคลื่อนจากที่หนึ่งไปสู่ที่อื่นได้ด้วยการประชิด ด้วยเหตุนี้ ปรัชญาการณทั้งหมดในจักรวาลก็เกิดขึ้นได้ในลักษณะเดียวกัน โดยมีกฎทางกลศาสตร์ที่ตายตัว และสามารถคำนวณได้ด้วยกฎทางคณิตศาสตร์

ด้วยเหตุนี้ ปรัชญาการณใด ๆ ที่เกิดขึ้นจึงไม่ได้เกิดขึ้นอย่างไรเหตุผล แต่อยู่บนพื้นฐานของความจำเป็นโดยกฎกลศาสตร์ เหตุและผลจึงเป็นสิ่งที่คู่กันเสมอ เหตุที่เป็นเช่นใด ผลก็ย่อมเป็นเช่นนั้นอย่างลงตัวกันเสมอ ชีวิตก็เช่นกันถือได้ว่าเป็นเครื่องจักรกลอันซับซ้อน และมีเครื่องมือที่สำคัญ คือ “ประสาทสัมผัส” (Sensation) ใน “การรับรู้” (Perception) เพื่อติดต่อกับสิ่งภายนอกได้ ความรู้สึกของมนุษย์จึงมีเหตุผลที่จะเป็นอัตวิสัย ความรู้จึงได้เริ่มต้นจากระบวนการอันเกี่ยวข้องกับประสาทความรู้สึก

ดังนั้น จึงไม่มีความจริงวัตถุวิสัย (Objective Truth) เพราะเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ที่ความรู้ของมนุษย์จะต้องตรงกับความจริงภายนอกอย่างแท้จริง จึงสรุปได้ว่า ความรู้ของมนุษย์เป็นไปได้อย่างมากก็ได้แค่ “ความจริงทางวิชาการ” (Scientific Truth) อันหมายถึงเป็นความจริงที่ขึ้นอยู่กับตกลงในความเป็นไปของมันร่วมกันระหว่างมนุษย์ด้วยกัน

¹³เจษฎา ทองรุ่งโรจน์, *พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย ปรัชญา*, อ่างแล้ว, หน้า 522 – 523.

¹⁴บุญมี แท่นแก้ว, *ปรัชญาตะวันตก (สมัยใหม่)*, อ่างแล้ว, หน้า 114 – 121.

(2) จอห์น ล็อก (John Locke 1672-1704)¹⁵

ล็อกเป็นนักคิดที่ดำเนินแนวทางแบบทวินิยม กล่าวคือ การแก้ปัญหาใด ๆ ก็ตามจำเป็นต้องเป็นไปตามความเชื่อของผู้แก้ปัญหาเฉพาะเป็นสำคัญ โดยต้องเชื่อว่า

- ก. ความรู้เป็นระบบ
- ข. ความเชื่อในสิ่งสากล
- ค. ความเชื่อว่าเป็นปรัชญาเป็นเพียงจินตนาการ

ด้วยเหตุนี้ เมื่อมนุษย์ได้รับรู้ “ประพจน์สากล” (Universal Proposition) ที่ทั้งเข้าใจและเชื่อถือได้โดยไม่ต้องสงสัย ก็ถือเอาได้ว่าเป็นความจริงแต่กำเนิด ดังนั้น สารจะต้องมีอยู่บนพื้นฐานของความจำเป็น แม้จะรับรู้ไม่ได้ก็ตาม เพื่อการรองรับคุณภาพใด ๆ ที่มี

อย่างไรก็ตาม การรู้สาระนั้น มนุษย์ต้องใช้วิธีการรวบรวมมโนคติเชิงเดี่ยวของคุณภาพทั้งหลายเข้าด้วยกัน จึงสรุปออกมาได้ว่า สารจะมี 2 ประเภทอันได้แก่ “กาย” กับ “จิต” อธิบายได้ว่า

ก. “กาย” แสดงลักษณะออกมาให้เราเห็นเป็น “คุณภาพปฐมภูมิ” (Primary Quality) คือ การแผ่กว้าง ความแข็งแรงแรง และการเคลื่อน รวมถึงมี “สุญญากาศ” (Vacuum) ซึ่งถือว่าเป็นห้วงเทศะอันไร้สาร เพราะเราสามารถคิดถึงห้วงเทศะที่ไม่มีของบรรจุและการเคลื่อนไหวใด ๆ ได้

ข. “จิต” เป็นสิ่งที่มีคุณสมบัติคิด มีผัสสะ มีเจตจำนง และทำให้เทห์เคลื่อนที่ได้

ดังนั้น การรู้ของมนุษย์เกิดขึ้นได้ด้วยการพิจารณา เพราะว่าการใช้ผัสสะในกรณีเช่นนี้เกิดขึ้นไม่ได้ กระบวนการญาณวิทยาของล็อกเป็นกระบวนการแบบประสบการณ์นิยมที่ต้องปลุกความรู้ที่มีอยู่ขึ้นมาด้วยวิธี “การเร้า” (Stimulation) หรือ “การพิเคราะห์” (Contemplation) เมื่อปัญญามี “สมรรถภาพโดยกำเนิด” (Innate Capacity) ก็จะสามารถสร้างความรู้ขึ้นมาด้วยข้อมูลจากผัสสะได้

(2) เดวิด ฮูม (David Hume 1711-1776)¹⁶

ฮูมเห็นว่า ความรู้ทุกอย่างมาจากผัสสะซึ่งประสบการณ์แต่ละครั้งก่อให้เกิด “ภาพประทับใจ” (Impression) และ “มโนคติ” (Idea) เพียงแค่นี้ และความรู้ของมนุษย์ก็สามารถสร้างได้เพียงเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็ยสารหรือจิตก็ไม่สามารถจะไปยืนยันความเป็นจริงของมันได้เลย สารความเป็นสาเหตุอยู่ไกลเกินจะเข้าถึงได้

ดังนั้น สิ่งที่มนุษย์เรียกว่า สิ่งสากล หรือ ความรู้เชิงอภิปรัชญา เทววิทยา และวิทยาศาสตร์ก็ตาม สิ่งทั้งหลายเหล่านี้เป็นไปได้แค่ “การคาดคะเน” (Speculation) เท่านั้น หรือแม้แต่ พระเจ้าเอกภพ วิญญาณล้วนเป็นการอนุมานที่เกินความสามารถของผัสสะเท่านั้น มีแต่คณิตศาสตร์เท่านั้นอันเป็นวิชาในลักษณะวิเคราะห์ที่สามารถวิเคราะห์ออกมาจากความคิดที่อยู่ในตัวของมนุษย์เองได้ และที่

¹⁵เรื่องเดียวกัน, หน้า 72 – 88.

¹⁶ขเอิญศรี อิศรางกูล ณ อยุธยา, *ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่*, อ่างแล้ว, หน้า 70 – 72.

สำคัญ ถ้าพระเจ้ามีความดีสูงสุด โฉนโลกจึงมีแต่ความทุกข์ และถ้าพระเจ้าที่เรานึกถึงเป็นลักษณะเหมือนมนุษย์ แสดงว่าพระเจ้าต้องมีอารมณ์เหมือนมนุษย์เป็นแน่แท้ ดังนั้น การอ้างว่าพระเจ้าเป็นสาเหตุแรกของทุกอย่างในจักรวาลจึงไม่สามารถยืนยันความเป็นจริงได้เลย สำหรับฮูม อภิปรัชญาถือว่าเป็นเรื่องที่เกิดขอบเขตความสามารถของมนุษย์จะกระทำได้

สรุปได้ว่า แนวคิดกลุ่มนี้เริ่มบ่งชี้ให้เห็นญาณวิทยาที่เกิดขึ้นจากผัสสะของตัวมนุษย์ และแม้ไม่ได้ปฏิเสธพระเจ้าเสียสิ้นเชิง แต่ก็เป็นการยอมรับสมรรถภาพของมนุษย์ในมิติที่ชัดเจนมากขึ้น

3) กลุ่มประนีประนอมเหตุผลนิยมและประสบการณ์นิยม (Compromise between Rationalism and Empiricism)

นักคิดกลุ่มต่อมาได้นำเอาหลักการในกลุ่มแรกคือ กลุ่มเหตุผลนิยมและประสบการณ์นิยม มาผสมผสานกันเพื่อให้การโต้แย้งได้ยุติลง แล้วได้บทสรุปใหม่ นักคิดในกลุ่มนี้ที่มีความโดดเด่นมี 4 คนคือ

(1) อิมมานูเอล ค้านต์ (Immanuel Kant 1724- 1804)¹⁷

ค้านต์วิจารณ์ว่า อันที่จริง ทั้งกลุ่มเหตุผลนิยมและกลุ่มประสบการณ์นิยมต่างพยายามยืนยันแนวคิดของตนอยู่ในวิถีที่อยู่คนละด้าน ล้วนผิดกันทั้งนั้น เพื่อเลี่ยงปัญหาดังกล่าว แนวคิดแบบอยู่ตรงกลางจะดีที่สุด เพราะอย่างน้อย วิทยาศาสตร์ที่กำลังมีบทบาทเฟื่องฟูอยู่ขณะนี้จะได้รับการสนับสนุน เขาเสนอแนวคิดที่เรียกว่า “วิธีสถาปัตยกรรม” (Architectonic Method)

ค้านท์อธิบายว่า กระบวนการแสวงหาความจริงนั้นมีลักษณะสอดประสานกันเป็นระบบ เครือข่ายอย่างแยกไม่ออก หากมองทุกอย่างด้วยฐานปรัชญาบริสุทธ์จะเป็นไปได้เพียงญาณปรัชญาเท่านั้น จะเสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์ หากเปลี่ยนวิธีการมองจะพบว่า ปัญญาของมนุษย์ทำงานเป็น 2 ระดับ กล่าวคือ

ก. “เหตุผลแบบบริสุทธ์” (Pure Reason) ที่ได้จากกลไกของผัสสะและกลไกของการคิดวิเคราะห์แบบ “คณิตศาสตร์” และ “วิทยาศาสตร์”

ข. “เหตุผลภาคปฏิบัติ” (Practical Reason) ที่ได้จากการลงมือสัมผัสกับปรากฏการณ์ของความเป็นจริงโดยตรงเฉพาะเรื่อง “ศีลธรรม” และ “ศาสนา”

มนุษย์จำต้องยอมรับให้ได้ว่า ทั้ง “ความจริงทางผัสสะ” และ “ความจริงเชิงเหตุผล” ล้วนถือได้ว่าเป็นเพียงโครงสร้างของปัญญาของมนุษย์เราเท่านั้น ไม่สามารถตรงกันกับความเป็นจริงภายนอกได้เลย เพราะสมรรถภาพทางปัญญาของมนุษย์สามารถบิดเบือนความจริงภายนอกได้เสมอ

จึงสรุปได้ว่า ความรู้ของมนุษย์เป็นเพียง “ความรู้เท่าที่ปรากฏแก่ปัญญา” เท่านั้น (Phenomena) ในอันที่จริง มนุษย์ไม่สามารถรู้ “ความเป็นจริงภายนอก” (Noumena) ได้แต่อย่างใด

¹⁷ กิรติ บุญเจือ, *ปรัชญาและจริยศาสตร์สมัยใหม่ (ช่วงสร้างระบบเครือข่าย)*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2537), หน้า 184 – 187.

เลย มนุษย์สามารถที่จะแน่ใจได้แต่เพียงว่า “ความเป็นจริงเป็นวัตถุของความรู้” (Truth is an Object of Knowledge) อันจะก่อให้เกิดความรู้ก็เท่านั้นเอง

(2) โจฮันน์ ก็อตต์ลีบ ฟิชต์ (Johann Gottlieb Fichte 1762-1864)¹⁸

ฟิชต์ให้เหตุผลว่า เป็นที่แน่นอนว่า ในกระบวนการแสวงหาความรู้ นั้น ประสบการณ์ทุกอย่างจะต้องเป็นกระบวนการที่ผู้รู้ตระหนักถึงสิ่งที่ถูกรู้ เช่นนี้ ผู้รู้ (Knower) อยู่ในฐานะที่เป็น “ปัญญา” (Intellectual) ส่วนวัตถุ (Object) อันเป็นบ่อเกิดของความรู้ อยู่ในฐานะที่เป็น “สมลักษณ์” (Representation) นอกจากนี้แล้ว “สมลักษณ์” แยกได้เป็น 2 ประเภท คือ “สมลักษณ์เสรี” อันหมายถึงสิ่งที่จินตนาการ และ “สมลักษณ์จำเป็น” อันหมายถึงสิ่งที่เห็นได้จริง

ด้วยเหตุนี้ กระบวนการในการถอดสิ่งสากลนั้น ต้องทำการวิเคราะห์ว่า แต่ละประสบการณ์มี 2 ส่วนอยู่ร่วมกัน คือ “ความเข้าใจ” (Intelligence) และ “สมลักษณ์” (Representation) ขั้นตอนต่อมา ต้องเลือกมุลบทขึ้นมาว่า “สมลักษณ์” นั้นมีบ่อเกิดมาจากสิ่งใด “ความเข้าใจในตัวเอง” (Intelligence-in-Itself) หรือ “ความเข้าใจจากสิ่งในตัวเอง” (Thing-in-Itself) สิ่งที่ต้องระลึกละเอียดคือ มุลบทแรกในอภิปรัชญาคือ “อหังซีปนาตัวเองโดยอัตโนมัติในวิถีทางของมันเองโดยเฉพาะ” แต่ทว่า “อหัง” (Ego) จะสำนึกตัวเองได้ก็ต้องมี “อนาหัง” (Non-Ego) ซึ่งเป็นการนิเสธความมีอยู่ของตัวเอง ซึ่งทั้งสองสิ่งเป็นสภาวะอัตโนมัติ ปราบกฎการณ์ “อหังอสัมพัทธ์” (The Absolute Ego) เกิดขึ้นโดยการซีปนาภายในตัวเองซึ่ง “อหังมีขอบเขต” (Finite Ego) และ “อนาหังมีขอบเขต” (Finite Non-Ego) ในเวลาเดียวกันเพื่อกำหนดกันและกัน

อย่างไรก็ตาม ชีวิตมนุษย์โดยทั่วไปจะสำนึกเพียง “อหังมีขอบเขต” ส่วน “อหังอสัมพัทธ์” นั้น ต้องใช้เวลาในการพัฒนาความเข้าใจจึงจะเข้าถึงได้

(3) จอร์จ วิลเฮล์ม ฟรีดริช เฮเกล (Georg Wilhelm Friedrich Hegel 1770-1831)¹⁹

เฮเกลเสนอความคิดเรื่อง “มโนคติอสัมพัทธ์” (Absolute Idea) ประกอบด้วย

- ก. มุลบทของกฎเกณฑ์แห่งความเป็นจริง
- ข. กฎเกณฑ์แห่งความคิด

ทั้งสองอย่างก็คือสิ่งเดียวกัน เพราะว่า “ความเป็นจริง” คือ องค์อสัมพัทธ์ที่พัฒนาตัวเองด้วย “วิถีแห่งปฏิพัฒนาการ” (Dialectics) อันเรียกว่า “กระบวนการวิภาชี” (Dialectical Process) แม้แต่แนวคิดเชิงตรรกศาสตร์จำเป็นต้องเป็นไปตามกฎปฏิพัฒนาการเหมือนกัน

ด้วยเหตุนี้ การรู้ความเป็นจริงก็คือรู้กระบวนการของความคิด ที่เรียกว่า “ไตรลักษณ์พื้นฐาน” (Basic Triad) อันได้แก่

- ก. “ภวันต์” (Being)

¹⁸เรื่องเดียวกัน, หน้า 220 – 225.

¹⁹บุญมี แท่นแก้ว, *ปรัชญาตะวันตก (สมัยใหม่)*, อ่างแล้ว, หน้า 160 – 162.

ข. “ความเปล่า” (Nothingness)

ค. “การแปร” (Becoming)

ดังนั้น กระบวนการรู้ความจริงสามารถอธิบายได้ด้วยการเริ่มต้นจาก “ภวันต์” อันเป็นภาพในความคิดพื้นฐานที่สุดและเลื่อนกลางที่สุด เมื่อความคิดดำเนินต่อไปสู่สิ่งตรงข้าม คือ “ความเปล่า” ภวันต์และความเปล่าไม่เกิดสภาวะนิเสธในกันและกัน เพราะมันมีสาร์ตละเหมือนและต่างในกันและกันอยู่ ดังนั้น “การเป็นตัวเองในความต่าง” (Identity in Difference) นี้แหละเรียกว่า “การเปลี่ยนแปลง” (Becoming or Change)

ผู้วิจัยสังเกตุว่า นัยยะอันลึกซึ้งของ “กระบวนการวิภาษวิธี” (Dialectical Process) โดยเฮเกลถือได้ว่าเป็นอภิปรายที่นำมาสู่ญาณวิทยาใหม่ในกระบวนการทัศน์ใหม่ จึงถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการญาณวิทยาของการแสวงหามิติที่แตกต่าง เพื่อก่อให้เกิดการผสมผสานและนำไปสู่องค์ความรู้ใหม่ในที่สุด

(4) อาร์เธอร์ โชเพนฮาวเออร์ (Arthur Schopenhauer 1788 – 1860)²⁰

โชเพนฮาวเออร์เสนอว่า แม้ว่ามนุษย์เข้าถึงความจริงจนถ่องแท้ไม่ได้เสียทีเดียว แต่ในประสบการณ์ก็เป็นปรากฏการณ์ของความจริง จึงสามารถคาดเดาความจริงได้ ลองพิจารณาที่ดูจะพบว่า ทุกอย่างเกิดจากเจตจำนง (The Will) อันเป็นสาร์ตละในตัวมนุษย์ เช่น มนุษย์รู้สึกอย่างแจ่มแจ้งว่าร่างกายไม่ได้เป็นแก่นแท้ของตน แต่ก็เป็นร่างกายของเรา และเป็นการแสดงออกตัวตนให้เห็น เรียกว่า “การทำให้เป็นวัตถุวิสัย” (Objectification) ของเจตจำนง ความเป็นจริงจึงมีแต่อย่างเดียว คือ “เจตจำนง” อย่างแน่นอน

หากพิจารณาตามกระบวนการคิดข้างต้นจะพบว่า แม้ว่าเจตจำนงก็มีลักษณะเป็นเอกเทศ แต่ก็เพียงปรากฏการณ์อันขึ้นต่อ “แบบก่อนประสบการณ์แห่งผัสสะ” (A Priori Forms of Sensibility) ในส่วนของ “เจตจำนงที่เป็นจริง” ไม่สามารถแบ่งแยกด้วยกาลและเทศะ เจตจำนงดังกล่าวจึงมีเพียงหนึ่งเดียว เรียกว่า “เจตจำนงสากล” (Universal Will) ประเด็นต่อมา คือ “โลกเป็นมโนคติของตนเอง” (The World is My Own Idea) เพราะเป็นไปตามที่กล่าวข้างต้นว่า ร่างกายเป็นสภาวะการกลายเป็นวัตถุวิสัยของ “เจตจำนงเฉพาะตัว” (Individual Will) ด้วยเหตุนี้ สสารทั้งหมดในโลกนี้ก็เป็นการกลายเป็นวัตถุวิสัยของเจตจำนงสากลด้วย พึงระลึกเสมอว่า “เจตจำนงสากล” (Universal Will) นี้เป็นพลังตาดอดและดิ้นรนอย่างไม่มีจุดหมาย

สรุปได้ว่า เรามักจะเห็นว่า ธรรมชาติมีกฎเกณฑ์แน่นอน เช่น กฎวิทยาศาสตร์ กฎคณิตศาสตร์ และ กฎเหตุผล เป็นต้น ทั้งหลายเหล่านี้เป็นเพียงปรากฏการณ์ผิวที่ลอกตาเท่านั้น สภาวะภายในเป็นความจริง แต่มีลักษณะสับสนเพราะดิ้นรนอยู่ตลอดไม่จบสิ้น นักปรัชญาจึงมีหน้าที่ในการแสวงหาวิถีลงลึกไปจากผิวเผินของวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ดังกล่าว

²⁰ กิรติ บุญเจือ, *ปรัชญาและจริยศาสตร์สมัยใหม่ (ช่วงสร้างระบบเครือข่าย)*, อ่างแล้ว, หน้า 265 – 267.

4) กลุ่มปฏิฐานนิยมและปฏิฐานนิยมใหม่ (Positivism and Neo-Positivism)

แนวคิดอภิปรายของลัทธิปฏิฐานนิยมและปฏิฐานนิยมใหม่ เรียกว่า “กระแสปฏิฐานนิยม” มีพื้นฐานแนวคิดตามข้อเสนอของค่าน้ำว่าเราไม่สามารถพิสูจน์ความรู้ได้เลย จึงต้องศึกษาเพียงปรากฏการณ์เท่านั้น ตามที่ปัญญาตามโครงสร้างของค่าน้ำจะบอกแก่เราได้อย่างน้อยก็มีประโยชน์สำหรับความเป็นอยู่ของเราโดยตรง

แนวคิดทางวิชาการแสวงหาความรู้ของกระแสดังกล่าวนี้ เริ่มจากการได้ข้อมูลจากประสาทสัมผัส การใช้เหตุผลและกฎเกณฑ์ความคิดตามโครงสร้างของสมองตามแบบแนวคิดของค่าน้ำ จากนั้นก็ให้สร้างเป็นระบบที่เชื่อถือได้ขึ้นมา โดยไม่สนใจแนวคิดการบิดเบือนของสมองเลย เรียกว่า “ลัทธิปฏิฐานนิยม” (Positivism) ส่วน “ลัทธิปฏิฐานนิยมใหม่” (Neo-Positivism) คือ แนวคิดที่ให้ใช้วิธีการพิสูจน์ของวิชาฟิสิกส์ไปก่อน อันหมายถึงว่า อะไรที่ถือว่าพิสูจน์ได้ตามวิชาฟิสิกส์ ควรถือว่าจริงได้²¹

(1) ออกุสต์ ค็องต์ (Auguste Comte 1798-1875)²²

เนื่องจากค็องต์เกิดในช่วงเวลาที่สังคมต้องการคำตอบเพื่อแก้ปัญหาสังคม จึงได้เสนออุดมการณ์สูงสุด คือ “การปฏิรูปสังคม” (Society Development) ในช่วงเวลานั้น ประเทศฝรั่งเศสกำลังต้องการการชี้นำ เขาจึงเสนอว่า ความจริงมีเท่าที่เราสามารถพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการวิทยาศาสตร์เท่านั้น ด้วยการรวมกฎทั่วไปของวิทยาศาสตร์ทุกสาขาจัดให้เป็นระเบียบ และแสดงความเกี่ยวพันกันของกฎเหล่านั้น จึงเป็นการดีที่มนุษย์ต้องมุ่งแสวงหาแต่การสร้างความรู้ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และการประดิษฐ์สิ่งที่มีประโยชน์ต่อมนุษย์จริง ๆ เป็นความจำเป็นเพื่อการพัฒนาสังคม ยกเลิกการฟื้นฟูสังคมด้วยแนวคิดทางศาสนาแบบเดิม การปฏิรูปสังคมจำเป็นต้องอาศัยอุดมคติทางจริยศาสตร์ อันประกอบด้วย ก. ความสมบูรณ์แห่งสติปัญญาของมนุษย์ ข. การเสียสละทางศาสนา ค. การรับใช้มนุษยชาติ ไม่ใช่พระเจ้า เพื่อให้มนุษยธรรมเข้ามาแทนที่พระเจ้า และกลายเป็น “ศาสนาแห่งมนุษยธรรม” (Humanist Religion) ที่สำคัญที่สุด คือ การลงมือปฏิบัติ (Practice) ค็องต์จึงนำเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับ “การวิวัฒน์ทางสติปัญญาของมนุษย์” ออกเป็น 3 ระดับ (Three Stages of Human Mind Development)

²¹ นักศึกษาวิทยาลัยแสงธรรม, “ภูมิหลังและแนวคิดปรัชญาสมัยใหม่ก่อนเริ่มปรัชญาสมัยปัจจุบัน”, 11 ธันวาคม 2552, <<https://phi342.wordpress.com/2012/12/11/positivism-and-neo-positivism/>> (1 May 2020)

²² ชัยวัฒน์ อัดพัฒน, *ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่ 2*, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2539), หน้า 120 – 125.

ก. ระดับเทววิทยา (Theological Stage)

มนุษย์ในยุคแรกมีความสนใจเกี่ยวกับความเป็นไปของธรรมชาติ แต่ไม่สามารถอธิบายได้ จึงได้ยกธรรมชาติขึ้นให้มีชีวิต เรียกว่า “องค์สัมพัทธ์” (Absolute) การให้คำอธิบายเช่นนี้ เรียกว่า “คำอธิบายแบบอูตรระ” (Transcendental Explication) เปรียบเสมือนวัยเด็กที่ต้องเป็นไปตามความคิดอ่านของผู้ใหญ่ ความรู้ในขั้นนี้จึงเป็นเพียงความรู้แบบสามัญ

ข. ระดับอภิปรัชญา (Metaphysical Stage)

มนุษย์ยุคต่อมาปรับแนวคิดเรื่องธรรมชาติ จึงแทนที่เทพเจ้าด้วยความเชื่อว่ามีสาระ สาเหตุ หรือ พลังใด ๆ อยู่เบื้องหลังธรรมชาติ ธรรมชาติจึงได้มีฐานะแทนพระเจ้า แนวคิดการมองธรรมชาติ เช่นนี้ เรียกว่า “คำอธิบายอันตรระ” (Immanent Explication) เปรียบได้กับวัยหนุ่มที่เชื่อมั่นในอิสระภาพของตนบนพื้นฐานของเหตุผลแห่งตนจึงแสวงหาความจริงเกี่ยวกับชีวิตและอนาคต รวมถึงผู้อื่นที่เป็นสิ่งภายนอกตนเองด้วย และเชื่อว่าทุกอย่างเข้าใจได้ ความรู้ขั้นนี้จึงเปี่ยมด้วยพลังชาตินิยมและอำนาจอธิปไตยมาจากราษฎรเป็นสำคัญ

ค. ระดับปฏิฐาน (Positive Stage)

ข้อมูลที่ทดสอบได้ด้วยประสาทสัมผัสเท่านั้นที่นำมายึดถือเป็นหลัก เพราะสิ่งเหนือธรรมชาติกลายเป็นสิ่งที่เปล่าประโยชน์ และการยอมรับในกฎธรรมชาติจึงเข้ามาแทนที่ เพียงแค่เรารู้ว่ามันเกิดขึ้นได้อย่างไร ก็เพียงพอสำหรับนำมาลงมือปฏิบัติแล้ว ความรู้ขั้นนี้จึงเป็นความรู้แบบวิทยาศาสตร์โดยแท้

จากข้อมูลการวิวัฒน์ทางสติปัญญาของมนุษย์แสดงให้เห็นว่า ปรัชญาปฏิฐานนิยมเป็นปรัชญาที่มุ่งแสวงหาความแน่นอน (Certainty) และมั่นคง (Security) จากการปฏิบัติให้เกิดผลดีต่อชีวิต โดยศึกษาว่าชีวิตมนุษย์แท้ที่จริงต้องการความเจริญก้าวหน้าด้วยเครื่องมือที่พัฒนามาจากแนวความคิด 3 ขั้นตอนข้างต้น

(2) เฮอร์เบิร์ต สเปนเซอร์ (Herbert Spencer 1820-1903)²³

สเปนเซอร์ เชื่อว่า อันที่จริงนั้น วิทยาศาสตร์มีพื้นฐานอยู่บนข้อมูลที่รู้ด้วยประสาทสัมผัส แต่ก็ยังไม่สามารถเป็นความรู้แบบสมบูรณ์ได้ จำเป็นต้องอาศัยศีลธรรมด้วย ด้วยเหตุนี้ ปรัชญาจึงต้องอยู่เหนือประสาทสัมผัส เลยได้นำเอาทฤษฎีวิวัฒนาการของชาร์ลส์ ดาร์วิน (Charles Robert Darwin 1809 – 1882) ไปใช้กับความรู้ทุกแขนง เรียกว่า “ปรัชญาสังเคราะห์” (Synthetic Philosophy) โดยนำเสนอทฤษฎีวิวัฒนาการแบบสสารนิยมให้เป็นระบบปรัชญา โดยชี้ให้เห็น ความสัมพันธ์ระหว่าง “สสาร” กับ “พลังงาน” ทำให้เกิดพฤติกรรม “การวิวัฒนาการและการสลายตัว” (Evolution and Dissolution) ซึ่งเกิดขึ้นสลับกันตลอด และได้บัญญัติคำว่า “การอยู่รอดของสิ่งเหมาะสมที่สุด” ด้วย

²³เจษฎา ทองรุ่งโรจน์, พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย ปรัชญา, อ้างแล้ว, หน้า 860 – 861.

เชื่อมั่นว่า วิวัฒนาการเป็นทั้งความก้าวหน้า และสิ่งที่เกิดประโยชน์ แนวความคิดดังกล่าวก็ถือได้ว่าเป็นพื้นฐานส่วนหนึ่งของวิทยาศาสตร์ในปัจจุบันด้วย

(3) จอห์น สจิวต์ มิลล์ (John Stuart Mill 1806-1903)²⁴

มิลล์เป็นนักคิดที่เน้นนำเสนอแนวคิด “ปฏิฐานนิยมใหม่” (Neo-Positivism) หรือ “ปฏิฐานนิยมเชิงตรรกะ” (Logical Positivism) ถือเป็นการรื้อฟื้นประสบการณ์นิยมของอังกฤษให้ฟื้นตัวขึ้นมาใหม่ เป็นลักษณะของแนวคิดปฏิรูป โดยเชื่อว่า ความคิดของมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งต่อสภาพความเป็นอยู่ สภาพสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ของมนุษย์ ได้มีความพยายามสร้างระบบความคิดเพื่อพัฒนาความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ อันจะก่อให้เกิดความผาสุกต่อสังคมมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แนวคิด “อรรถประโยชน์” (Utilitarianism) โดยปฏิเสธอำนาจใด ๆ การนำพาจากพระเจ้า และอารมณ์ทั้งสิ้น การกระทำที่ถูกต้องจึงต้องเป็นการกระทำที่เกิดประโยชน์สูงสุดต่อคนจำนวนมากที่สุด (Maximum Happiness to Maximum People) มิลล์เสนอแนะให้ใช้ “วิธีอุปนัย” (Inductive Method) เป็นเครื่องมือที่ถูกต้องอย่างเดียวในการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้น และแสดงให้เห็นว่า อภิปรัชญาในความหมายแท้นั้นไม่มี เพราะสถานะที่เกินเลยขอบเขตของประสบการณ์นั้น มนุษย์ไม่สามารถหาความรู้ได้เลย แนวความคิดดังกล่าว ถือว่าเป็นความคิดที่ย้อนกลับมาพิจารณาตัวตนของความเป็นมนุษย์ทางด้านศักยภาพ และเป็นพื้นฐานของความก้าวหน้าต่อวงการวิทยาศาสตร์ต่อมา

(4) จูลส์ อองรี ปวงกาเร่ (Jules Henri Poincaré 1854-1912)²⁵

ปวงกาเร่เป็นนักคิดที่มีความเชื่อมั่นที่เป็นไปในแนวเดียวกันกับค่านว่ ความจริงมีแต่คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์เท่านั้น ส่วนปรัชญามีหน้าที่ค้นคว้าแต่เพียงปรากฏการณ์ของความเป็นจริง รวมถึงกฎต่าง ๆ เป็นเรื่องของความพร้อมใจ สิ่งที่ต้องเข้าใจ คือ คณิตศาสตร์เป็นความรู้ประเภท “สังเคราะห์ก่อนประสบการณ์” (Synthetic a Priori) กฎคณิตศาสตร์ก็เริ่มจากวิธีการแบบอุปนัยเหมือนวิทยาศาสตร์ วิธีการเลือกสรุปก็เอาแบบที่มาจากความพร้อมใจกัน และใช้ “อัจฉตติญาณ” (Intuition) รับรองความถูกต้องอัจฉตติญาณในแนวคิดของปวงกาเร่ ถ้าเปรียบกับแนวคิดของคานท์ก็คือ “โครงสร้างสมอง” อย่างไรก็ตาม ถ้ามีความจริงบางอย่างที่จริงชนิดเหนือโครงสร้างของสมอง นั่นคือ “ความจริงแบบอัจฉตติญาณ” มีลักษณะเป็นอัจฉตติญาณก่อนประสบการณ์เชิงวิเคราะห์ (Analytic a Priori Intuitions)

²⁴ Samuel E. Stumpf, *Elements of Philosophy : An Introduction*, (USA: McGraw-Hill, 1979), pp. 299 – 303.

²⁵ กิรติ บุญเจือ, *ปรัชญาและจริยศาสตร์สมัยใหม่ (ช่วงสร้างระบบเครือข่าย)*, อ่างแล้ว, หน้า 332 – 337.

สรุปได้ว่า นักปรัชญาในกลุ่มนี้เริ่มเปิดทางให้กับญาณวิทยาศาสตร์ได้ชัดเจนมากขึ้นแล้ว การศึกษาบนพื้นฐานของอุปนัยจึงได้รับการยอมรับมากขึ้นและพัฒนาต่อมาจนกลายเป็นวิทยาศาสตร์เต็มตัว

5) กลุ่มปรัชญาวิเคราะห์ (Analytical Philosophy)

ในกระบวนทัศน์นวยกถือได้ว่า กลุ่มปรัชญาวิเคราะห์เป็นขั้นการพัฒนา “ลัทธินิรันดรนิยม” (Perennialism) และ “สารัตถะนิยม” (Essentialism) ถึงขั้นสมบูรณ์แบบ แนวคิดอภิปรัชญาของ “ลัทธิปรัชญาวิเคราะห์” (Analytic Philosophy) เป็นการสร้าง “ระบบเครือข่าย” (Network System) ด้วย “วจนศูนย์” (Logocenter) อย่างแข็งแกร่ง อันประกอบด้วย 3 ระบบเครือข่ายที่ตรงกัน คือ

ก. ระบบเครือข่ายในความเป็นจริง หมายถึง กฎทั้งหลายของเอกภพที่เป็นโครงข่ายทางกลศาสตร์ที่มีระเบียบแบบแผนชัดเจน

ข. ระบบเครือข่ายของความคิด หมายถึง กฎตรรกวิทยาและคณิตศาสตร์

ค. ระบบเครือข่ายของภาษาอุดมคติ หมายถึง ภาษาที่มีโครงสร้างตามตรรกวิทยาที่สมบูรณ์

นอกจากนั้น นักคิดในกลุ่มนี้ไม่เชื่อว่ามีจิตวิญญาณ จะมีก็แค่จิตและชีวิตที่เป็นส่วนหนึ่งของพลังงานที่สัมพันธ์กับสสาร และความสัมพันธ์ดังกล่าวต้องสามารถคำนวณได้อย่างแม่นยำ เรียกแนวคิดนี้ว่า “วจนศูนย์นิยม” (Logocentrism) ระบบเครือข่ายทั้ง 3 ระบบข้างต้นเรียกรวมกันว่า “วจนศูนย์” (Logocenter) คือมี “วจนะ” (Logos) เป็นศูนย์กลาง ประเด็นต่อมาที่นักคิดกลุ่มนี้มุ่งสนใจ คือ ปรัชญาที่หามาตรการความจริง หรือ วิถีทางญาณวิทยา นักคิดที่มีความโดดเด่นที่สุดในยุคนี้คือ

(1) เบอร์ทรันด์ อาเธอร์ วิลเลียม รัสเซล (Arthur William Russell 1872-1920)²⁶

รัสเซลมีแนวคิดพื้นฐานว่า สมรรถภาพแห่งเหตุผลต้องเป็นความจริงตายตัว ที่สำคัญไม่ได้เป็นทั้งสิ่งที่โครงสร้างของสมองกำหนด และไม่ได้เป็นเพียงระยะแห่งปฏิพัฒนาการของจิต การพิจารณากระบวนการทำงานของสมรรถภาพเหตุผลให้เข้าใจจะกลายเป็นกฎแองม์มีค่า เพื่อการตีความเรื่องอื่น ๆ ในประเด็นนี้ วิธีการสร้างอภิปรัชญาของรัสเซลได้ดำเนินการบนพื้นฐานของ “วิธีพรรณนาแบบจำกัด” (Theory of Definite Description) กับ “ผลสรุปจากวิทยาศาสตร์” (Scientific Outcome) โดยมีแนวคิดอยู่ที่ “ลัทธิเอกนิยม” (Monism) อันหมายถึงว่า ความเป็นจริงมีอย่างเดียว เรียกว่า “สายกลาง” (Moderation) อันสื่อถึงว่า ความเป็นจริงอย่างเดียวนั้นอยู่กลาง ๆ

²⁶Andrew David Irvine, “Bertrand Russell”, 12 April, 2020, <https://plato.stanford.edu/entries/russel/> (1 May 2020)

ระหว่างจิตกับสสาร ประเด็นนี้อธิบายได้ว่า จิตก็ไม่ใช่และสสารก็ไม่เชิง เป็นกลาง ๆ แต่อาจจะแสดงตัวเป็นจิตก็ได้ สสารก็ได้ ไม่ว่าจะอย่างไร เบื้องหลังก็เป็นสิ่งเดียวกัน คือ “ปรมาณูทางอภิปรัชญา” (Metaphysical Atoms) ซึ่งเมื่อรวมกันในโครงสร้างต่างกัน (Various Structures) จะเกิดอนุทางอภิปรัชญาที่มี “คุณสมบัติ” และ “คุณภาพ” ต่าง ๆ กัน บางอนุอาจมีคุณภาพสูงถึงขั้นเป็นจิต จิตมีสมรรถภาพคือการรับรู้

ด้วยเหตุนี้ เมื่อพิจารณาตามมิติแห่งสารัตถะแล้ว จะพบว่า เมื่อจิตรับรู้อะไรก็ตาม จะเกิดมิติสัมพันธ์ระหว่าง “ผู้รับรู้” กับ “สิ่งที่ถูกรู้” ทำให้เกิด 2 บรรยากาศ (Two Spheres) ที่สัมพันธ์กันนั้นหมายถึง แต่ละปรากฏการณ์ก็จะมีทัศนียภาพ (Perspective) ซึ่งเป็น “บริบทของผู้รู้” และ “บริบทของสิ่งที่ถูกรู้” เมื่อเป็นเช่นนี้ สามารถอนุมานได้ว่า เอกภพแห่งความเป็นจริงก็จะประกอบด้วยบรรยากาศนับไม่ถ้วน ที่มีองค์ประกอบ “บริบทที่รับรู้” และ “บริบทที่ถูกรู้” ในกระบวนการนี้ “ผัสสาการ” (Sensation) ที่รับรู้อันเป็นผลและตัวสสารอันเป็นเหตุอันเป็นแนวคิด “ทฤษฎีสาเหตุ” (Causal Theory)

ดังนั้น ในประเด็นเรื่องความจริง (Truth) รัสเซลเน้น “ทฤษฎีสমনัย” (Correspondence Theory) นวุกนิยามมีความเชื่อว่ามีความจริงระหว่าง “วัตถุ” (Object) “ความรู้” (Knowledge) กับ “ภาษาอุดมคติ” (Ideal Language) รัสเซลมองว่าต้องมีวิธีที่รู้ให้ได้ตรงกับวัตถุ เรียกว่า “วิธีวิเคราะห์เชิงปรัชญา” (Philosophical Analysis) และในการนี้ จำต้องมี “ภาษาอุดมคติ” (Ideal Language) ที่สามารถสื่อความรู้สึกกันได้ตรงกับความหมายอย่างเท่าเทียมกันจริง

(2) เซอร์ อัลเฟร็ด จูลส์ แอร์ (Sir Alfred Jules Ayer 1910 - 1989)²⁷

แอร์เป็นนักภาษาศาสตร์ที่รับเอาอิทธิพลจากขมรมเวียนนามาพัฒนาต่อ ได้เสนอแนวคิดเพื่อการพัฒนาและเผยแพร่แนวคิดภาษาศาสตร์ว่า นักปรัชญาควรมีหน้าที่เจาะจงไปที่วิเคราะห์การใช้ภาษาเพื่อสร้างประโยชน์สำคัญให้กับวิชาการ ไม่ควรก้าวก่ายสาขาอื่น ภารกิจสำคัญที่สุดคือ คิดหาคำนิยามต่าง ๆ ที่ใช้ในภาคปฏิบัติทางวิชาการ หมายถึง การนิยามการใช้ภาษา การนิยามได้อย่างถูกต้อง นักปรัชญาต้องแจกแจงข้อความออกเป็น 2 ประเภท กล่าวคือ

- ก. ข้อความบ่งข้อเท็จจริง (Fact Statement) ที่พิสูจน์ได้ว่ามีข้อเท็จจริงตอบสนองหรือไม่
- ข. ข้อความจำเป็น (Necessary Statement) ที่เป็นข้อความตรรกวิทยา บ่งถึงความสัมพันธ์อันพึงมีระหว่างข้อความบ่งข้อเท็จจริง จะทำให้มีความรู้สึกซึ่งมากขึ้น
- ค. ข้อความบ่งคุณค่า (Value Statement) ข้อความบ่งอารมณ์ที่ไม่ได้มีประโยชน์ทางวิชาการต้องคัดออกเท่านั้น ป้องกันความสับสนในการนำมาใช้

²⁷ กิรติ บุญเจือ, *ชุดพื้นฐานปรัชญา แก่นปรัชญาปัจจุบัน*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2522), หน้า 195 - 196.

จากนั้นให้ทำการนิยามซึ่งมีหลายวิธี เช่น ก. การนิยามโดยยกสารัตถะ ด้วยการแบ่งนิยาม ออกเป็นประเภทกว้าง และประเภทเจาะจง ข. การนิยามแบบพจนานุกรม เพื่อประโยชน์การศึกษา ภาษา ค. การนิยามเฉพาะการณ์ เพื่อประโยชน์เฉพาะกรณี ง. การนิยามโดยยกไวพจน์ ซึ่งแทบจะไม่มี ไวพจน์เลย และวิธีที่ดีที่สุดคือ จ. การนิยามในการใช้ ซึ่งกระทำด้วยการแสดงให้เห็นว่าประโยคที่มีความหมายสามารถแปลเป็นอีกหนึ่งประโยคที่มีความหมายเหมือนกันได้ โดยไม่ต้องซ้ำคำเดิม การนิยามสุดท้ายนี้ชี้ให้เห็นว่าตรงกับข้อเท็จจริงของข้อเท็จจริงใด

สรุปแนวคิดกลุ่มปรัชญาภาษาวิเคราะห์ได้ว่า มีการยอมรับองค์ความรู้แบบแกนกลางอัน เป็นแนวคิดของวจนศูนยนิยมเป็นที่เรียบร้อยแล้ว และนี่คือแนวคิดสำคัญของปรัชญานวยุค

สรุปจากทั้ง 5 กลุ่มแนวคิดจากนักปรัชญาจะพบว่า เมื่อมองแนวคิดเชิงกระบวนทัศน์ จะ เรียกได้ว่า “กระบวนทัศน์ยุครู้แจ้ง” (the Age of Enlightenment) หรือจะเรียกอีกว่า “กระบวน ทัศน์ยุควิทยาศาสตร์” (Science Paradigm) ก็ได้ เพราะเป็นการรื้อฟื้นความรู้กรีกโบราณมาศึกษา ให้ลึกซึ้งพร้อมกับการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น ดังนั้น กระบวนทัศน์นี้มีความเชื่ออย่างแนบแน่นว่า โลกมี กฎเกณฑ์ และต้องพัฒนาองค์ความรู้ให้มากที่สุดเพื่อการรู้กฎเกณฑ์ของโลกให้มากที่สุด ความรู้ด้าน วิทยาศาสตร์จึงได้รับการผลักดันอย่างที่สุด ความรู้ใด ๆ จะยอมรับได้ก็ต่อเมื่อสามารถพิสูจน์ได้ด้วย เหตุผลแบบวิทยาศาสตร์เท่านั้น อันหมายถึงแนวคิดหรือความเชื่อที่ฝังลึกอยู่บนพื้นฐานของเหตุผล แบบวิทยาศาสตร์แต่เพียงอย่างเดียว ประเด็นที่น่าสนใจก็คือ วิทยาศาสตร์ไม่ใช่แค่ยอมรับว่าสามารถ แก้ปัญหาได้ทุกเรื่อง แต่ยังเป็นที่ยึดถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทรงพลังจะนำมาความสุขที่แท้จริงมา สู่มนุษยชาติได้อย่างแน่นอน โดยแทบจะไม่ต้องมีความคาดหวังกับโลกหน้าใด ๆ เลยแม้แต่น้อย อัน หมายถึง สวรรค์ที่อยู่บนดิน อยู่ในโลกที่เห็นและเป็นอยู่ นี่จึงไม่ใช่โลกหน้าอย่างที่แนวคิดทางปรัชญา ยุคกลางหล่อหลอมกันมาแน่นอน

3.2.3 ปัญหาร้ายแรงในปรัชญานวยุค

อันที่จริงปัญหาที่เกิดจากการพัฒนาญาณวิทยาศาสตร์ปรากฏขึ้นอย่างมากมาย แต่ผู้วิจัย ได้นำมาเสนอในงานวิจัยเล่มนี้เพียง 4 ประเด็นสำคัญในมิติที่แตกต่างกันที่ได้รับผลกระทบโดยตรง กล่าวคือ 1) ผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างประเทศ 2) ผลกระทบทางวัฒนธรรม 3) ผลกระทบทางบริบทเชิงกายภาพ และ 4) ผลกระทบทางโครงสร้างเศรษฐกิจสังคม ซึ่งทั้งหมดนี้ เป็นผลกระทบที่ชัดเจนโดยตรงจากการเน้นพัฒนาวิทยาศาสตร์อย่างเข้มข้น

1) วิฤติอุดมการณ์สุดโต่งอันส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่าง ประเทศ

วิฤตินี้เป็นผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างประเทศ เนื่องด้วยความยึดมั่น ถิ่นมั่นในแนวทางการดูแลสังคมระดับประเทศของตนที่มีสภาพเป็นรัฐ ต่างฝ่ายต่างคิดว่าเป็นเป็น แนวทางที่ดีที่สุด และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมด้วยสงครามกลางเมือง โดยพื้นฐาน ระบอบการ

ปกครองมี 2 แนวทางสำคัญ คือ (1) ระบอบคอมมิวนิสต์ และ (2) ระบอบประชาธิปไตย ระบอบแรกคือระบอบคอมมิวนิสต์เป็นระบอบการปกครองที่เน้นอุดมการณ์และขบวนการทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายสูงสุดคือการสถาปนาสังคมคอมมิวนิสต์ อันเป็นระเบียบทางสังคมบนพื้นฐานของ “ความเป็นเจ้าของร่วมกัน” (Common Ownership) ซึ่ง “ปัจจัยการผลิต” (Means of Production) และปราศจากชนชั้นทางสังคม เงินตรา และรัฐ²⁸ อันถือได้ว่าเป็นแนวคิดที่เน้นการดำรงอยู่ของสังคมสำคัญที่สุดเหนือสิ่งอื่นใด ส่วนระบอบที่สองเป็นระบอบการปกครองที่เน้นการบริหารอำนาจรัฐมาจากเสียงข้างมากของพลเมืองผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย โดยพลเมืองอาจใช้อำนาจของตนด้วยตนเองหรือผ่านผู้แทนที่เลือกไปใช้อำนาจแทนก็ได้ ประชาธิปไตยยังเป็นอุดมคติที่ว่าพลเมืองทุกคนในชาติร่วมกันพิจารณากฎหมายและการปฏิบัติของรัฐ และกำหนดให้พลเมืองทุกคนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นและเจตนาของตนเท่าเทียมกัน²⁹ อันเป็นแนวคิดที่เน้นสิทธิของการดำรงอยู่ของปัจเจกบุคคลมีความสำคัญมากที่สุด ทั้งสองแนวคิดดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าเป็นวิธีการคิดที่แตกต่างสุดโต่งไปคนละด้าน

แต่ในท้ายที่สุด ประวัติศาสตร์โลกก็ได้พิสูจน์ให้เห็นว่า แนวทางที่มีความสุดโต่งมากจนเกินไปของทั้ง 2 ระบอบข้างต้น กลับไม่ได้ส่งเสริมคุณค่าของความเป็นมนุษย์อย่างบริบูรณ์ครบถ้วน ประเทศที่มีระบอบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ก็ได้ปรับเปลี่ยนแนวคิดเป็นคอมมิวนิสต์ที่เป็นสายกลางมากขึ้น ส่วนประเทศที่เป็นระบอบประชาธิปไตยก็ปรับบางอย่างให้อยู่ในสายกลางมากขึ้นเช่นกัน แต่ทุก ๆ การเปลี่ยนแปลงที่ผ่านมาล้วนแล้วแต่แสดงให้เห็นว่า การมีแนวทางทางการเมืองการปกครองเชิงอุดมการณ์อย่างสุดโต่งนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่ต้องแลกด้วยเลือดเนื้อ อันหมายถึงชีวิตของพลเมืองที่สูญเสียชีวิตจากการรบราฆ่าฟันกันแม้กระทั่งคนชนชาติเดียวกันก็ตาม สงครามเป็นคำตอบให้สังคมแห่งการพัฒนาจริงหรือไม่

2) วิภัติการบริโภคนิยมอันส่งผลกระทบต่อทางวัฒนธรรม

วิภัตินี้เป็นผลกระทบต่อทางวัฒนธรรม “ระบบทุนนิยม” คือระบบที่เติบโตมาเคียงคู่กับยุคใหม่ที่เน้นการผลิตจำนวนมากเพื่อการบริโภค และนำมาสู่ปัญหาของการบริโภคที่มากเกินไปจนกลายเป็นปัญหาสังคม เรียกว่า “บริโภคนิยม” (Consumerism)³⁰

²⁸วิกิพีเดีย, “ลัทธิคอมมิวนิสต์”, 8 ตุลาคม 2563, <<https://th.wikipedia.org/wiki/>> (1 October 2020)

²⁹วิกิพีเดีย, “ประชาธิปไตย”, 22 ตุลาคม 2563, <<https://th.wikipedia.org/wiki/>> (1 October 2020)

³⁰Capitalism, “บริโภคนิยม”, 23 มกราคม 2017, <<https://www.abolishthebank.org/>> (15 October 2020)

“การบริโภค” หมายถึง การเลือกใช้สินค้าหรือบริการเพื่อให้เกิดความพึงพอใจต่อตัวเองมากที่สุด เมื่อเกิดความต้องการทั้งทางกายและทางใจ ในปัจจุบัน การบริโภคนั้นยังสื่อถึง การสร้างระดับคุณภาพของชีวิตในทุกด้านให้ดีขึ้นด้วย

“บริโภคนิยม” หมายถึง การบริโภคอย่างฟุ่มเฟือย จนอยู่ในสภาพเกินความจำเป็นหรือเกินความต้องการอย่างแท้จริงของชีวิต และในบางกรณี เกินฐานะตัวเองที่พึงจะมีได้ หากพิจารณาในด้านสังคม สามารถสรุปได้ว่า การบริโภคเกินความจำเป็นจนก่อให้เกิดความเสียหายต่อสังคมส่วนรวมหรือประเทศชาติได้ เพราะเป็นวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดปัญหาหนี้สินที่ไม่สามารถจัดการได้ และนำมาซึ่งปัญหาอื่นหลายด้านตามมา

3) วิฤติสภาวะแวดล้อมอันส่งผลกระทบต่อทางบริบทเชิงกายภาพ

วิฤตินี้เป็นผลกระทบต่อทางบริบทเชิงกายภาพ คำว่า “สภาวะแวดล้อม” คือ ทุกบริบททางสังคมที่มนุษย์อาศัยอยู่ รวมถึงสภาวะทางธรรมชาติด้วยเป็นสิ่งสำคัญ ทุกสรรพสิ่งในสังคมทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ภูมิธรรม และ ล้วนมีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน ด้วยเหตุนี้ ผลกระทบจากปัจจัยหนึ่งอาจจะช่วยสร้างหรือทำลายสิ่งอื่นอย่างแน่นอน เพราะว่าสิ่งแวดล้อมเป็นวงจรและวัฏจักรที่เกี่ยวข้องกันไปทั้งระบบ กล่าวคือ³¹

“วิฤติสภาวะแวดล้อม” หมายถึง ปัญหาความเสื่อมโทรมในเชิงคุณภาพและปริมาณของสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ รวมถึงสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม สาเหตุหลักมาจากการกระทำของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการพัฒนาสังคมมนุษย์ โดยการใช้อุบายวิทยาศาสตร์เป็นองค์ความรู้หลักในฐานะเครื่องมือที่ทันสมัยและทรงประสิทธิภาพ ในปัจจุบันนี้ ความรุนแรงของปัญหา มีถึง 4 ระดับด้วยกัน คือ “ระดับโลก” (International Level) “ระดับภูมิภาค” (Regional Level) “ระดับประเทศ” (National Level) และ “ระดับท้องถิ่น” (Local Level) ปัญหาความสูญเสียคุณภาพของสิ่งแวดล้อมมีแนวโน้มว่าจะเลวร้ายลงอย่างไม่มีวันโอกาสหยุดยั้งได้เลย ทุกวันนี้ทั้งหมด 4 ด้านด้วยกัน กล่าวคือ (1) มลพิษทางอากาศ (Air Pollution) (2) มลพิษทางน้ำ (Water Pollution) (3) มลพิษทางดิน (Soil Pollution) และ (4) มลพิษทางอุณหภูมิโลก (Global Warming)

4) วิฤติความไม่เท่าเทียมกันอันส่งผลกระทบต่อโครงสร้างเศรษฐกิจสังคม

วิฤตินี้เป็นผลกระทบต่อทางโครงสร้างเศรษฐกิจ ซึ่งในอันที่จริง ความไม่เท่าเทียมกันเกิดจากการพัฒนาระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมต่อมาถึงทอดหนึ่ง ส่งผลให้เกิดชนชั้นนายทุนและชนชั้นแรงงานในวิถีที่แตกต่างออกไปจากต้นกำเนิดของระบบทุนนิยมแรกเริ่ม แต่ไม่ว่าจะอย่างไร จะพบว่าความไม่เท่าเทียมเป็นผลกระทบมาจากการพัฒนาในช่วงปรัชญานวยุค อันเป็นช่วงเวลาที่ยาวนาน

³¹บ้านจอมยุทธ์, “พระพุทธศาสนา : กระบวนทัศน์ในแก้ปัญหาวิกฤติการเมือง เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม”, สิงหาคม 2543, <https://www.baanjomjut.com/library_4/political_crisis/04.html> (15 October 2020)

วิทยาศาสตร์เจริญเติบโตอย่างมาก และเมื่อมีความผสมผสานระหว่างวิทยาศาสตร์กับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมด้วยแล้ว ได้ก่อให้เกิดความซับซ้อนเชิงอำนาจและความรู้ภายใต้ว่าทรรณการพัฒนาในหลากหลายมิติอีกมากมายจนเกิดปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนแห่งมายาคติ ที่ประหนึ่งความเจริญได้เกิดขึ้นจริงในหลากหลายสังคม แต่กลับมีอำนาจแฝงเร้นในปรากฏการณ์แห่งความเจริญนั้นอย่างยากที่จะสังเกตได้สำหรับบุคคลทั่วไป ปัญหานี้จึงซุกซ่อนอยู่ในทุก ๆ สังคมที่ใช้การพัฒนาแบบทุนนิยมเป็นต้นแบบในการพัฒนา แม้จะมีความเจริญเกิดขึ้นมากมาย แต่ความไม่เท่าเทียมกันก็เติบโตเป็นเงาตามตัว เป็นปัญหาต่อเนื่องที่นักปรัชญาต้องนำเสนอวิธีการแก้ปัญหาสังคมในช่วงเวลาต่อไปอีกมากมาย

จากปรากฏการณ์แห่งปัญหาใหญ่ทั้ง 4 ด้านที่สร้างผลกระทบต่อโลกมนุษย์ ซึ่งจะนำไปเป็นบทสรุปของการวิเคราะห์ในบทต่อไป ผู้วิจัยเห็นว่า แท้ที่จริงแล้ว ปัญหาไม่ได้อยู่ที่ตัวเครื่องมือในการพัฒนาสังคมมนุษย์ แต่เป็นวิถีคิดของมนุษย์ที่พยายามจะนำพาสังคมให้เดินไปข้างหน้าโดยมีเป้าหมายคือความสุขสมบูรณ์ของสังคมมนุษย์ในทุกมิติ โดยไร้สติ ความผิดพลาดอย่างใหญ่หลวงจึงได้ก่อให้เกิดผลร้ายที่ทำลายล้างบริบทสังคมมนุษย์ทั้งเชิงกายภาพและจิตภาพ นับวันจะทวีความเลวร้ายที่รุนแรงมากขึ้นอย่างไม่หยุดหย่อนทุก ๆ วิถีคิดแห่งปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นนั้น

สาระสำคัญของปัญหาร้ายแรงทั้งหมดนี้ คือ มนุษย์มุ่งพัฒนาความก้าวหน้าทางสังคมโดยมองข้ามมิติแห่งจริยธรรม

ท้ายที่สุด “จริยธรรม” (Moral) ก็จะกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่ช่วยกำกับดูแลวิถีคิดและปฏิบัติของมนุษย์ให้มีความคิดที่รอบด้านโดยเฉพาะด้านที่จะกลับมาทำลายล้างตัวมนุษย์ด้วยกันเอง แต่จะเป็นจริยธรรมเช่นใดนั้นต้องพิจารณากันในบทต่อไป

3.3 ปรัชญาหลังนวยุคในฐานะแนวคิดเชิงจริยศาสตร์

เมื่อพิจารณา ปรัชญาหลังนวยุคอันเป็นมิติด้านกาละของแนวคิดปรัชญาทั้งปวง แนวคิดนี้ถือว่าเป็น กระบวนทัศน์ทางปรัชญาที่ 5 แห่งวิวัฒนาการแนวคิดทางปรัชญาของมนุษยชาติ และเป็นกระบวนทัศน์ทางปรัชญาปัจจุบัน โดยชูปัญหาด้านญาณวิทยาที่ต้องแก้ไขด้วยแนวทางแห่งจริยศาสตร์ร่วมสมัยที่สอดคล้องกันกับปัญหาในกระบวนทัศน์นวยุคที่ผ่านมา แนวคิดทางปรัชญาหลังนวยุค (Postmodernism Paradigm) มีรายละเอียดที่ต้องศึกษาดังนี้

3.3.1 มูลเหตุของการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ปรัชญาหลังนวยุค

ดังข้อมูลปรากฏในหัวข้อ 3.2.3 ปัญหาร้ายแรงในปรัชญานวยุค ผู้วิจัยต้องการชี้แจงว่าการดำรงอยู่ของสังคมมนุษย์ที่มีความแตกต่างหลากหลาย เป็นธรรมดาของสังคมที่ก่อรูปเป็นระยะเวลายาวนานที่สร้างสมความซับซ้อนให้เกิดขึ้นในทุกด้าน ย่อมต้องประสบปัญหาในหลากหลายด้านที่ตามมา เมื่อบริบททางสังคมไม่เอื้อต่อการดำรงอยู่ มนุษย์ในฐานะสมาชิกในสังคมต้องแสวงหา

แนวทางในการดำรงอยู่ด้วยวิถีใหม่อันนำมาซึ่งแนวคิดทางปรัชญาแบบใหม่ ที่ตอบสนองต่อตัวตนของ ปัญหาที่ปรากฏขึ้นในบริบทสังคมนั้น ๆ

1) วิกฤตเชิงคุณค่าของความเป็นมนุษย์

หากนำประเด็นปัญหาที่ผู้วิจัยได้ยกมากล่าวทั้ง 4 ประเด็น คือ 1) ผลกระทบต่อ ความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างประเทศ 2) ผลกระทบทางวัฒนธรรม 3) ผลกระทบทางบริบทเชิง กายภาพ และ 4) ผลกระทบทางโครงสร้างเศรษฐกิจสังคม จะพบได้ว่าทั้งหมดนี้เป็นผลกระทบที่ ชัดเจนโดยตรงจากการเน้นพัฒนาวิทยาศาสตร์อย่างเข้มข้นดังกล่าวแล้วข้างต้น ผลกระทบทั้งหมด นำมาหลอมรวมกันเรียกว่า “วิกฤตเชิงคุณค่าของความเป็นมนุษย์” (Crisis in Human Value)

แนวคิดมนุษยนิยมที่เปิดโอกาสให้มนุษย์ได้แสวงหาความจริงของชีวิต ด้วยการตั้งคำถามว่า “การดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าคืออะไร” เสรีภาพเปิดโอกาสให้มนุษย์ได้แสดงศักยภาพในการนำเสนอ ความคิดอันเกิดขึ้นจากฐานของความรู้ที่ได้สั่งสมบนพื้นฐานของการแสวงหาความจริง ในหลากหลาย วิธีการที่แตกต่างกันตามแต่ละคนจะถนัด ความคิดทั้งหลายได้เปิดประตูแห่งความรู้ให้มนุษย์ทุกคนที่ ใครรู้ได้เรียนรู้และศึกษามากมายออกไปเรื่อย ๆ แทบจะไม่มีที่สิ้นสุด เมื่อความรู้พุ่งรั่วออกมาเรื่อยๆ ก็ เกิดการพัฒนาขึ้นมาเรื่อย ๆ ต่อจากแนวคิดมนุษยนิยม ทั้งแบบเหตุผลนิยม และแบบประจักษ์นิยม ทั้งหมดได้หล่อหลอมจนกลายเป็นความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ที่สามารถยกระดับการพัฒนาอุตสาหกรรมให้ ก้าวข้ามอย่างรวดเร็ว เมื่อ “ญาณวิทยาศาสตร์” ได้เติบโตจนกลายเป็นแกนหลักสำคัญของการพัฒนา สังคมแทบทุกสิ่ง

ในระหว่างกระบวนการพัฒนาสังคมวิทยาศาสตร์ดังกล่าว แนวคิดทางเศรษฐกิจแบบทุน นิยมก็ได้เติบโตควบคู่กันมา จนถึงยุคข้อมูลข่าวสารที่เรียกว่า “โลกาภิวัตน์” (Globalization) ส่งเสริมให้สังคมโลกเปลี่ยนแปลงไปทุกมิติ ท่ามกลางความหวังที่ว่า สังคมแห่งญาณวิทยาศาสตร์จะทำให้ชีวิตมนุษย์พัฒนาไปในทิศทางบวกตลอดไป กลับปรากฏวิกฤตอันหลากหลายด้านในสังคมในวิถี แห่งการถาโถมจนแก่ไม่ทัน และย้อนกลับมาเป็นปัญหาทำลายสังคมมนุษย์ในหลากหลายด้านเช่นกัน

อาจกล่าวได้ว่า กระบวนทัศน์ทางปรัชญานวนยุคได้รับการพัฒนาหลากหลายด้านจาก “ญาณวิทยาศาสตร์” แทบทั้งสิ้น จนทำให้วัฒนธรรมเดิมของมนุษย์ในสังคมได้แปรเปลี่ยนไป ซึ่งใน ท้ายที่สุดก็สะท้อนความเป็นอยู่ของมนุษย์ในระดับลึก จนกลายเป็นวิกฤต

ดังนั้น เมื่อวัฒนธรรมเดิมของชีวิตมนุษย์เปลี่ยนไปโดยไม่กระทบต่อชีวิตในสังคมมนุษย์ก็ น่าจะมีความเป็นไปได้ว่า มนุษย์จะลงความเห็นเดียวกันเพื่อให้มีการส่งเสริมให้เติบโตต่อไป แต่ วัฒนธรรมใหม่ที่ปรากฏอยู่ในสังคมมนุษย์นั้น กลับทำลายชีวิตมนุษย์ในทุกด้าน โดยเฉพาะคุณค่าของ ความเป็นมนุษย์ซึ่งเป็นเรื่องที่ยิ่งถึงตัวตนของความเป็นมนุษย์ให้เกิดการสั่นไหวภายในอย่างรุนแรง มนุษย์ที่เป็นสัตว์ระดับจิตวิญญาณจะดำรงชีวิตอย่างขาดคุณค่าของชีวิตไม่ได้ เพราะเมื่อชีวิตไม่มี

ความหมายจึงเป็นการยากที่มนุษย์จะตอบตัวเองว่า ความหมายของชีวิต คือ อย่างไร นี่คือประเด็นสำคัญที่רבภวนสภวการเติมเต็มของจิตวิญญาณของมนุษย์เผ่าพันธุ์โฮโมเซเปียนส์เซเปียนส์

2) กระแสต่อต้านแนวคิดปรัชญานวยุค

นอกจากผลกระทบที่เป็นปัญหาที่ปรากฏขึ้นทางสังคมแล้ว กระบวนทัศน์ทางปรัชญานวยุคที่มีสารัตถะเน้นย้ำด้านวิทยาศาสตร์ และผลผลิตที่ได้จากวิทยาศาสตร์จนได้ครอบงำสังคมมนุษย์ไปแทบทุกด้าน อันอยู่ในขอบข่ายของปรัชญาด้านญาณวิทยาเป็นเหตุให้เกิดสมมติฐานขึ้นมา 3 ประการ³² กล่าวคือ

(1) การมีกฎเกณฑ์หนึ่งเดียว (Universal Law) หมายถึง เอกภพมีกฎเกณฑ์หนึ่งเดียว ประสานกันเป็นระบบเครือข่ายความรู้และเป็นความรู้ที่เป็นจริงด้วย

(2) การเป็นตัวแทนสื่อความ (Representation of Meaning) หมายถึง มนุษย์มีศักยภาพในการเข้าใจกฎเกณฑ์หนึ่งเดียวดังกล่าวตามความเป็นจริงเสมอไม่แปรเปลี่ยน ด้วยวิธีการทางตรรกะวิทยา

(3) ภาษาอุดมการณ์ (Ideal Language) หมายถึง การสร้างภาษาอุดมการณ์ในการสื่อความให้ตรงตามความหมายของผู้สื่อ และผู้ฟังเข้าใจตรงกัน

นอกจากนี้แล้ว ทั้ง 3 กฎเกณฑ์ดังกล่าวสอดคล้องกันอย่างสมบูรณ์แบบ เรียกว่า “ลัทธิวจนศูนย์นิยม” (Logocentrism) ที่ถือว่าเป็นตัวตนแท้ของแนวคิดปรัชญานวยุค ในวิถีปฏิบัติจริงกฎเกณฑ์ทั้ง 3 ประการนี้กลับกลายเป็น “ความยึดมั่นถือมั่น” (Attachment) และในท้ายที่สุด กลับกลายมาเป็นเครื่องมือเอาเปรียบกันในรูปแบบของข้ออ้างต่าง ๆ นานา อันนำมาซึ่งความเดือดร้อนหลายประการไปทั่วโลกที่ซ่อนอยู่ในการเมืองระหว่างประเทศ ผู้วิจัยมองว่าเป็นความล้มเหลวของกระบวนทัศน์ปรัชญานวยุคที่เน้นวิทยาศาสตร์เป็นความจริงเพียงอย่างเดียวแห่งยุคสมัย

ปรากฏการณ์ที่เป็นกระแสต่อต้านปรัชญานวยุคเกิดขึ้นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในลักษณะค่อย ๆ ก่อตัวอย่างช้า ๆ เรียกว่า “กระแสต่อต้านนวยุคภาพ” (Anti-Modernity) อันเป็นความรู้สึกของคนรุ่นใหม่ที่กระจายไปหลายวงการ ในวิถีการต่อต้านความคิดของปรัชญานวยุคในหลากหลายแง่มุม ศ.กิริติ บุญเจือได้นำเสนอแนวคิดเหล่านี้เอาไว้เอาไว้หลากหลายประเด็น ดังนี้³³

³²กิริติ บุญเจือ, *อรรถปริวรรต คู่เวรคู่กรรม ปรัชญาหลังนวยุค*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549), หน้า 27.

³³เรื่องเดียวกัน, หน้า 27.

ประเด็นถกเถียง	แนวคิดแบบนวยุค	กระแสต่อต้าน
1. ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์	วิทยาศาสตร์มีแต่ข้อดี	วิทยาศาสตร์ก็มีข้อเสีย
2. การควบคุมธรรมชาติ	มนุษย์ต้องควบคุมธรรมชาติ	มนุษย์เป็นผลสานกับธรรมชาติ
3. เครื่องมือแสวงหาความจริง	ตรรกะวิทยาศาสตร์	อรรถปริวรรต
4. ผู้สอนและผู้เรียน	ผู้สอนคือสอน ผู้เรียนคือเรียน	ทุกคนเป็นทั้งผู้เรียนและผู้สอน
5. การแสวงหาความจริง	การแยกส่วน	บูรณาการ
6. ลักษณะของความจริง	ปรนัย	ทั้งปรนัยและอัตนัย
7. สภาวะความจริงอันติมะ	คงที่	พลวัต
8. วิธีแห่งความจริง	หนึ่งเดียวและระบบเดียว	พหุนิยม
9. รสนิยม	การแยกประเภทเด็ดขาด	การผสมผสานเป็นสิ่งใหม่
10. เกณฑ์ตัดสิน	ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์	ความต้องการของสังคม
11. วัฒนธรรมของมนุษย์	วิทยาศาสตร์เท่านั้น	วัฒนธรรมท้องถิ่น
12. ลักษณะการปกครอง	การรวบอำนาจ	การกระจายอำนาจ
13. การพิสูจน์และการตีความ	การพิสูจน์การตีความ	การตีความข้อพิสูจน์
14. การประเมิน	เหตุผลบริสุทธิ์หนึ่งเดียว	เหตุผลหลายมิติ

ตาราง 3.2 แสดงข้อถกเถียงด้านแนวคิดระหว่างปรัชญานวยุคและกระแสต่อต้าน

จากข้อมูลข้างต้นจะพบว่า ทั้งแนวคิดแบบนวยุคและกระแสต่อต้านปรัชญานวยุคได้เกิดขึ้นและนำมาซึ่งการปรากฏตัวที่ชัดเจนของปรัชญาหลังนวยุค ตั้งแต่เริ่มเป็นกระแสปรัชญาหลังนวยุค ขบวนการปรัชญาหลังนวยุค และปรัชญาหลังนวยุคที่กำลังเริ่มสร้างองค์ความรู้ในหลากหลายสาขาอยู่ในขณะนี้ และกระบวนการทั้งหมดนี้ใช้เวลายาวนานมาก

หากพิจารณากระแสต่อต้านในตารางข้างต้น จะพบความโดดเด่นที่สุดที่บ่งชี้ตัวตนของปรัชญาหลังนวยุคอันเป็นปรัชญาที่มนุษยชาติกำลังเดินเข้าไปหาอยู่ 3 ประการ กล่าวคือ

(1) การเน้นย้ำการให้ “การนิเสธ” (Negation) ความแน่นอนที่ต้องเป็นหนึ่งเดียว แต่เน้น “ความหลากหลาย” (Diversity) แทน

(2) การพิจารณาตัวตนของญาณวิทยาศาสตร์ด้วยมุมมองใหม่

(3) การคลายจากกฎเกณฑ์ที่เคร่งครัด

ด้วยเหตุ 3 ประการหลักข้างต้น ลักษณะเด่นของแนวคิดปรัชญาหลังนวยุคจึงมีลักษณะตั้งข้อสงสัยกับทุกสิ่งทุกอย่างที่ถูกนำเสนอออกมา โดยเฉพาะสิ่งที่ถูกเชื่อจากคนในสังคมเป็นส่วนใหญ่

แบบที่ไม่เคยถูกสงสัยมาก่อน พัฒนาการของแนวคิดปรัชญาหลังนวยุคจึงจำต้องศึกษาในรายละเอียด เพื่อโยงโยยความคิดอันเป็นเหตุผลต่อกันให้เข้าใจปรากฏการณ์ทางความคิดอย่างรอบด้าน

3.3.2 พัฒนาการของแนวคิดปรัชญาหลังนวยุค

ในส่วนนี้ สามารถกล่าวได้ชัดเจนว่า บริบททางสังคมของหลังนวยุค ถือได้ว่าเป็นยุคแห่งการตั้งข้อสงสัยต่อความคิดของ “สิ่งที่เป็นจริง” (The Real) กับ “สิ่งที่ปรากฏ” (The Apparent) ว่า ทั้งสองอย่างอาจไม่ใช่สิ่งเดียวกัน แนวคิดปรัชญาหลังนวยุคเป็นตัวตนที่ชัดเจนอย่างเช่นในปัจจุบันหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่หากจะกล่าวว่าเป็น “นิตเฒ่า” (Friedrich Wilhelm Nietzsche 1844-1900) เป็นผู้นำเสนอแนวคิดเช่นนี้มาก่อนก็คงจะไม่ผิดในแนวคิดพระเจ้าตายแล้ว และแนวคิดนี้เริ่มไปมีอิทธิพลชัดเจนในวงการศิลปะในช่วงทศวรรษที่ 1920 รวมถึงมีอิทธิพลต่อวงการสถาปัตยกรรม วรรณกรรม ดนตรี สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ในเวลาต่อมา ปรัชญาหลังนวยุคเป็นกระแสของความเคลื่อนไหวทางความคิด และวัฒนธรรมที่ต่อต้านแนวความคิดความเป็นนวยุค (Modernity) อันเป็นญาณวิทยาเต็ม เช่น คำนิยาม ความเชื่อ คำนิยาม ประเพณี วัฒนธรรม แนวคิดแบบองค์รวม (Totality) ความเป็นเหตุเป็นผล (Rationality) ความเป็นสากล (Universality) และความเป็นวัตถุวิสัย (Objectivity) เป็นต้น ที่ถูกกำหนดขึ้นมาว่าเป็น “เรื่องเล่าหลัก” (Grand-Narrative) โดดเด่นแต่เพียงอย่างเดียว ลักษณะแนวคิดจึงเป็นการปลดปล่อยข้อข้อข้อยในอดีต โดยเฉพาะในมิติของ “วัฒนธรรมศึกษา” (Cultural Studies) ซึ่งเกี่ยวเนื่องถึงหลากหลายมิติของเชิงวัฒนธรรม³⁴ ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตได้ว่า นี่เป็นบริบทสังคมที่เริ่มตั้งคำถามกับความจริงและคุณค่าอย่างมีนัยยะสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมในวงกว้าง

กระบวนการพัฒนาแนวคิดสามารถแยกออกเป็นระยะย่อยได้ หากอ้างอิงแนวคิด ศ.กิริติ บุญเจือ ในการแบ่งแยกแนวคิดหลังนวยุคในช่วงที่ยังเป็นกระแสอยู่นี้ แบ่งออกได้เป็น 3 ระยะ คือ 1) ระยะข้อกังขา (Skeptic Period) 2) ระยะรื้อถอน (Deconstructionist Period) และ 3) ระยะรื้อสร้าง (Reconstructionist Period)³⁵ โดยมีเนื้อหาพอสังเขปดังนี้

1) ระยะข้อกังขา (Skeptic Period) คือ ช่วงเวลาของความเป็นปรัชญาหลังนวยุคด้วย “การนำเสนอแนวคิดใหม่”

ระยะข้อกังขาเป็นนำเสนอแนวคิดที่แตกต่างออกไปจากปรัชญานวยุค ถือเป็นการเปิดขอบฟ้าใหม่ทางด้านความรู้ให้กับสังคม นักปรัชญาที่โดดเด่นแบบฉีกแนวมี 5 คน คือ

³⁴Victor E. Taylor and Charles E. Winquist, *Encyclopedia of Postmodernism*, (USA : Routledge, 2001), p. 305.

³⁵วิกิตำรา, “ปรัชญาหลังนวยุค”, 15 สิงหาคม 2019, < <https://philosophy-suansunandha.com/2019/08/15/philosophy-postmodern-paradigm-1/> > (6 May 2020)

(1) แวร์เนอร์ ไฮเซนเบิร์ก (Werner Heisenberg 1901 – 1976)³⁶

ไฮเซนเบิร์กเสนอ “ทฤษฎีความไม่แน่นอน” (Uncertainty Theory) ซึ่งเป็นการ สันสະเทือน “ทฤษฎีควอนตัม” (Quantum Theory) ที่เชื่อความตายตัวของอนุภาคพื้นฐานของทุก สรรพสิ่ง เป็นแนวคิดที่เกินเลยแนวคิดอันเป็น “กฎวิทยาศาสตร์” (Scientific Rule) ซึ่งมีอยู่แต่เดิม

(2) แฟรงค์ แรมซีย์ (Frank Ramsey 1903 – 1930)³⁷

แฟรมซีย์เสนอแนวคิดเรื่อง “ความน่าจะเป็น” (Probability) คือ การวัดระดับความเชื่อของ ผู้ใช้เหตุผล อธิบายได้ว่า แม้ว่า “ความน่าจะเป็น” จะอยู่ในระดับความเชื่อแบบวัตถุนิยมอย่างที่สุด การใช้เหตุผลเป็นเรื่องทางจิตวิทยาซึ่งคำนวณไม่ได้เสมอไป

(3) เอ็ดเวิร์ด เวสเตอร์มาร์ค (Edward Westermarck 1862-1939)³⁸

เวสเตอร์มาร์คนำเสนอ “ความเป็นสัมพัทธ์ของจริยธรรม” (Relativity in Morals) เขา อธิบายว่า หลักจริยธรรมเป็นสัมพัทธ์ และเป็นไปตามวัฒนธรรมของสังคมที่ตนสังกัดอยู่ จึงพออนุมาน ได้ว่า “กฎจริยศาสตร์” (Ethical Law) เป็น “อัตวิสัย” (Subjective) ซึ่งล้วนเกิดจาก “อาเวค” (Emotion) ทั้งสิ้น

(4) ลุดวิก วิตเกินสไตน์ (Ludwig Wittgenstein 1889 – 1951)³⁹

วิตเกินสไตน์เสนอเรื่อง “ภาษาสามัญ” (Ordinary Language) เขาให้เหตุผลว่า ภาษา พัฒนาไปตามสังคมนมนุษย์ที่ต่างกัน ภาษาสามัญที่ใช้กันอยู่เป็นภาษาสังคมและเพื่อสังคม ส่วน “ภาษา อุดมคติ” (Ideal Language) ก็มีข้อจำกัดมากมาย อาจไม่มีความสัมพันธ์กับโลกแห่งความเป็นจริง (Relative to the Reality)

(5) ฟรีดริช เฮเกิล (Friedrich Hegel 1770 – 1831)⁴⁰

เฮเกิลเสนอความคิดว่า ความเป็นจริงมีแต่ “จิต” และ “การขีปนาวุธของจิต” และ ความจริง คือการสร้างสรรค์ของจิตเท่านั้น

³⁶NobelPrize.org, “Werner Heisenberg – Biographical”, (2020)

<<https://www.nobelprize.org/prizes/physics/1932/heisenberg/biographical/>>, (2 Dec 2020)

³⁷Fraser MacBride, “Frank Ramsey”, 14 August 2019,

<<https://plato.stanford.edu/entries/ramsey/>> (1 December 2020)

³⁸Ed Brandon, “Ethical Relativity”, Project Gutenberg Australia, (December 2019)

<<http://gutenberg.net.au/ebooks16/1600581h.html>>, (1 December 2 020)

³⁹Andrew Bowie, *Introduction to German Philosophy: from Kant to Habermas*, (Great Britain: MPG Books, 2003), p. 175.

⁴⁰Stephen Houlgate, *The Hegel Reader*, 2nd ed., (UK: Blackwell Publishers Ltd, 1999) pp. 70-78.

จากแนวคิดของนักปรัชญาทั้ง 5 คนข้างต้นนี้ สรุปได้ว่า ความคิดที่แตกต่างจากที่เคยเชื่อถือกันมา ลักษณะของแนวคิดมีความแปลก แม้ความรุนแรงไม่มาก แต่ก็พื้นฐานความคิดให้กับกระแสแนวคิดถัดมา

2) **ระยะรื้อถอน (Deconstructionist Period)** คือ ช่วงเวลาของความเป็นปรัชญาหลังนวยุคด้วย “การวิจารณ์เชิงลบ”

ระยะรื้อถอนเป็นความคิดในวิถีของการหักล้างจนเห็นได้ชัดเจน ซึ่งเป็นไปในลักษณะของการทำลายของเดิมให้สูญเสียไป และนำเสนอทางเลือกใหม่

(1) ฟรีดริช นิตเช่ (Friedrich Nietzsche 1844 – 1900)⁴¹

นิตเช่แนะนำแนวคิด “พระเจ้าตายแล้ว” เขาชี้ให้เห็นว่า “ความเป็นจริง” เป็นพลังในการแสวงหาอำนาจอย่างตาบอด ไม่นิ่ง และ ไร้ระเบียบ “ความจริงอันดีมี” ก็คือ เจตจำนงที่เป็นพลังตาบอด ไม่ใช่จิตที่รู้จักด้วยปัญญา การสร้างกฎเกณฑ์สากลคือ การบิดเบือนและหลอกตนเองของมนุษย์

(2)ฌอง โปล ซาร์ตร์ (Jean Paul Sartre 1905 – 1980)⁴²

ซาร์ตร์เสนอว่า มนุษย์ล้วนมีเสรีภาพและรับผิดชอบในตน จึงขัดกับหลักการแบบตายตัวหรือสูตรสำเร็จ มนุษย์ต้องรู้จักตน รับผิดชอบต่อตน แก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง และให้ปรับปรุงสังคมด้วยความกล้าเผชิญปัญหา กล้าประเมินวิถีปฏิบัติ และกล้าลงมือทำ พระเจ้าไม่มีความจำเป็นอีกแล้วเพราะมนุษย์สร้างชีวิตและความหมายเองได้

(3) มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault 1926 – 1984)⁴³

ฟูโกต์ให้ทรรศนะว่า ความจริงเป็นความต้องการของผู้มีอำนาจในสังคม สังคมก็เป็นไปตามความต้องการของผู้มีอำนาจที่สนับสนุนปัญหาชนกลุ่มนั้นๆ อยู่ สถาบันทางสังคมต่างๆ ใช้อำนาจและความรู้เป็นเครื่องมือในการควบคุมผู้คนในสังคม

⁴¹Friedrich Nietzsche, “The Madman, The Natural History of Morals, The Genealogy of Morals and The Will to Power”, From *Modernism to Postmodernism : An Anthology*, ed. By Lawrence E. Cahoon, 3rd ed., (UK: Blackwell Publishers Ltd, 1996), pp. 102-130.

⁴²Walter Kaufman, *Existentialism from Dostoevsky to Sartre*, 8th ed., (USA : Meridian Books, Inc., 1958), pp. 287-311.

⁴³ธเนศ วงศ์ยานนาวาและคณะ, “บรรณาธิการ อ่านตระกูลฟูโกต์”, ใน *อ่านวิพากษ์ มิเชล ฟูโกต์*, รวบรวมโดย อนุสรณ์ อุณโณและคณะ, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, 2559), หน้า 17-19.

(4) ฌาค ลาก็อง (Jacques Lacan 1901 – 1981)⁴⁴

ลาก็องเสนอว่า ภาษากำหนดความเป็นไปของจิตใต้สำนึกอารมณ์ปรารถนาของเราตั้งแต่ยังเป็นทารก จิตไร้สำนึกเกิดขึ้นเวลาใดก็ได้ ซึ่งไม่ใช่เรื่องของเหตุผลแบบนวยุค ความคิดของบุคคลมีส่วนเชื่อมโยงกับสังคมที่ผ่านการรับรู้และเก็บไว้ในจิตใต้สำนึก และระบายออกมาในรูปของภาษา โลกของภาษาคือ โลกของสัญลักษณ์ อำนาจ การครอบงำ ตั้งแต่ยังเป็นทารก ความหมายจึงไม่ใช่สิ่งที่จะทำความเข้าใจได้ด้วยภาษา ต้องผ่านสิ่งที่เรียกว่า “ต้องการ” (Desire) ซึ่งไม่มีความเสถียรเปลี่ยนแปลงไปตามการรับรู้ จิตไร้สำนึกจึงเกิดขึ้นมาภายหลังไม่ได้เกิดมาพร้อมกับการเกิดอย่างที่เคยเชื่อกัน อย่างไรก็ตาม มายาคติที่ต่อระว่าง คือ อนาคตของอัตตา อำนาจในการวินิจฉัย หรือแม้กระทั่งผลการศึกษาที่ผิดเพี้ยนอาจจะมีผลทำให้ตัวตนและความจริงแตกต่างกัน

(5) ฌาค แดร์ริดา (Jacques Derrida 1930 – 2004)⁴⁵

แดร์ริดา เสนอความคิดว่า ความหมายของภาษามีลักษณะหลากหลายเลื่อนได้ (Différance) ภาษาที่ถูกเรียกร้อยเป็นประโยค ข้อความ ย่อหน้า และเรื่องราว ล้วนมี “รหัสลับ” ของผู้ใช้ภาษาทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนา จึงต้องมีการวิพากษ์ เพื่อการรื้อถอนมายาคติ แล้วสร้างวาทกรรมชุดใหม่ขึ้น

(6) ฌ็อง โบตริยาร์ด (Jean Baudrillard 1929 – 2007)⁴⁶

โบตริยาร์ดชี้ว่า เทคโนโลยีก่อให้เกิดความสามารถในการผลิตซ้ำได้ ทำให้เกิด “สังคมเหนือจริง” (Hyperreality Society) ซึ่งเต็มไปด้วยสิ่งจำลอง (Simulacrum) เมื่อความแตกต่างและความเป็นพหุนิยมทางวาทกรรมมีอยู่ ทฤษฎีรวบยอดแบบเบ็ดเสร็จและทฤษฎีความเป็นสากลจึงไม่มีอย่างแน่นอน

(7) ฌ็อง ฟร็องซัวส์ ลีโอดาร์ด (Jean Francois Lyotard 1924 – 1998)⁴⁷

ลีโอดาร์ดเสนอแนวคิดทางญาณวิทยา ในประเด็นความชอบธรรมว่า “ความรู้” เป็นเพียง “เรื่องเล่าหลัก” (Grand Narrative) เท่านั้น องค์ความรู้ที่ถูกต้องที่สุด คือ องค์ความรู้แบบที่ต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และต้องให้ความสำคัญกับเรื่องราวที่ถูกภาษากดทับไว้ด้วย

⁴⁴สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, *การแสวงหาความรู้แบบหลังสมัยใหม่*, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ระเปียงทอง, 2556), หน้า 327-330.

⁴⁵ลักษณะวัต ปาละรัตน์, *ญาณวิทยา*, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2556), หน้า 183-188.

⁴⁶Victor E. Taylor and Charles E. Winqvist, *Encyclopedia of Postmodernism*, Log.cit, pp. 367-369.

⁴⁷Jean Francois Lyotard, “Postmodern Condition: A report on Knowledge”, From *Modernism to Postmodernism : An Anthology*, ed. By Lawrence E. Cahoon, 3rd ed., (UK: Blackwell Publishers Ltd, 1996), pp. 141-513.

(8) โกลด์ เลวี-สเตราส์ (Claude Levi-Strauss 1908 – 2009)⁴⁸

เลวี-สเตราส์เสนอว่า “เรื่องปรัมปรา” (Myth) และ “เรื่องเล่า” (Narrative) มีความหมายตรงกับความเป็นจริงอยู่บ้าง แต่ให้ใช้วัฒนธรรมมาเปรียบเทียบเพื่อสร้างความรู้องค์รวม เพราะความคิดแบบปรัมปราถูกฝังอยู่ในเหตุการณ์และประสบการณ์การแสวงหาความหมายในตัวเองอยู่เสมอ

ภาษาจึงไม่ได้เป็นเพียงปรากฏการณ์ทางสังคมเท่านั้น แต่ยังเป็นส่วนประกอบพื้นฐานของทุกสังคม และเป็นการแสดงการกระทำทางสังคมที่สมบูรณ์ของมนุษย์ โดยที่การกระทำสามารถเปลี่ยนจากภาษาไปเป็นวัฒนธรรม ซึ่งสามารถวิเคราะห์เชิงวัฒนธรรมได้จากนิทานพื้นบ้าน เมื่อเวลาผ่านไป ความหมายของความหมายจะถูกตีความออกไปอีกขั้นเพื่อให้มีความหมายที่เปลี่ยนไปขึ้นอยู่กับทฤษฎีของผู้เล่าที่สื่อออกไป

(9) จิลล์ เดอเลอูซ (Gilles Deleuze 1925 – 1995)⁴⁹

เดอเลอูซเสนอว่า สิ่งที่เราบ่งชี้ได้ชัดเจน ล้วนเกิดจากความแตกต่าง (All Identities Are Effects of Difference) จึงเกิดการนิเสธความเป็นอัตบุคคลที่เป็นแบบเดียวกัน เอกลักษณะที่กำหนดตายตัว แต่สนับสนุนการกระจายตัวและหลากหลาย ก่อตัวขึ้นมาอีกครั้งในฐานะที่เป็นแบบฉบับใหม่

กรณีของ เดอเลอูซเป็นบทสรุปและบทย่ำที่แสดงให้เห็นความเข้มข้นในการรื้อถอนมายาคติออกมา แล้วนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางความคิดของคนในสังคม ให้ยอมรับความหลากหลายอย่างเป็นระบบมากขึ้น

3) ระยะเวลาสร้างใหม่ (Reconstructionist Period) คือ ช่วงเวลาของความเป็นหลังนวยุคด้วย “แนวคิดพัฒนาสังคมใหม่ด้วยวิจรรณญาณรอบมิติ”

ปัจจุบัน คือ ระยะเวลาสร้างของความคิดที่นำเสนอการมองสังคมเดิมที่มนุษย์อาศัยอยู่ด้วยมุมมองใหม่ นั้นหมายถึง แนวคิดทางปรัชญาที่พร้อมจะโอบอุ้มทุกคนเข้ามาอยู่ในสังคมเดียวกัน โดยเคารพความแตกต่างของกันและกันแต่ผูกโยงกันเอาไว้ด้วยความเป็นหนึ่งเดียว

⁴⁸สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, *การแสวงหาความรู้แบบหลังสมัยใหม่*, อ่างแล้ว, หน้า 337-340.

⁴⁹ไชยรัตน์ เจริญสินโอสการ, “ซิลส์ เดอเลอูซกับอำนาจของภาษา”, ใน *สังคมศาสตร์ทางเลือก* = Alternative Social Sciences, รวบรวมและจัดพิมพ์โดย ธนศักดิ์ สายจำปา, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิภาษา, 2556), หน้า 192.

(1) คลิฟฟอร์ด กิตซ์ (Clifford Geertz 1926 – 2006)⁵⁰

กิตซ์ให้คำนิยามคำว่า “วัฒนธรรม” ว่าเป็นชุดของสัญลักษณ์ที่กำหนดกรอบชีวิต สิ่งที่ดีดำรงอยู่คือ ศาสนาหลายรูปแบบ ด้วยเหตุนี้ ความเชื่อถือและการปฏิบัติก็ย่อมหลากหลายไปด้วย ด้วยเหตุนี้การมีจิตใจที่เปิดกว้างพร้อมในการเรียนรู้ และเข้าใจวัฒนธรรมอื่นที่ต่างกันเป็นสิ่งจำเป็น

(2) โด널ด์ เดวิดสัน (Donald Davidson 1917 – 2003)⁵¹

เดวิดสันชี้แนะว่า ภาษามีลักษณะเป็น “องค์รวม” (Holistic) ประโยคประกอบขึ้นด้วยความหมายของคำ แต่ความหมายของคำก็ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของประโยคด้วยเช่นกัน ในลักษณะที่อิงกัน และความหมายยังมีความสัมพันธ์แบบแยกไม่ออกจากความเชื่อและความต้องการของผู้พูด

(3) ริชาร์ด รอร์ที (Richard Rorty 1931 – 2007)⁵²

รอร์ทีเสนอว่า “วัฒนธรรมเชิงปฏิบัติ” (Pragmatic Culture) จำเป็นต้องเน้นแนวคิด “ธรรมชาตินิยม” (Naturalism) “เสรีภาพนิยม” (Liberalism) และ “ชาติพันธุ์นิยม” (Ethnocentrism) ร่วมกัน

(4) ฮิลารี พุตนัม (Hilary Putnam 1926 – 2016)⁵³

พุตนัมเสนอแนวคิดที่ว่า ความหมายของคำนั้นเกิดจากวัตถุที่คำนั้น “อ้างถึง” (Refer to) ซึ่งจัดหมวดหมู่โดย “การกำหนดแบบเคร่งครัด” (Rigid Designator) ในเรื่องนั้นๆ ดังนั้น คำจึงมีความหมายที่แตกต่างหลากหลาย และถูกกำหนดทั้งจากสิ่งที่อยู่ในและนอกสมองของมนุษย์

(5) ชมรมเวียนนา (Vienna Circle 1924 – 1936)⁵⁴

ชมรมเวียนนาได้ปรับท่าทีมาเน้น “การคิดเชิงวิเคราะห์” (Critical Thinking) ได้แก่ “การวิเคราะห์” (Analysis) “การวิจารณ์” (Appreciation) “การวิธาน” (Application) หรือเรียกว่า “การวิเคราะห์เชิงตรรกะ” (Logical Analysis)

บทสรุปของแนวคิดระยะหรือสร้าง เป็นการมองสังคมใหม่ด้วยวิจรรย์ญาณในการยอมรับความแตกต่างกัน ด้วยแนวปฏิบัติของการยอมรับการประนีประนอม ดังที่ ศ.กิริติ บุญเจือให้บท

⁵⁰Institute of Advance Study, “Clifford Geertz: Work and Legacy”, 2020, <<https://www.ias.edu/>>, (10 December, 2020)

⁵¹Ernie Lepore and Kirik Ludwig, “Donald Davidson : Meaning, Truth, Language, and Reality”, March 2005, <<https://www.researchgate.net/>>, (20 November, 2020)

⁵²Edward Grippe, “Richard Rorty”, (1995) <<https://iep.utm.edu/rorty/>>, (1 December, 2020)

⁵³Yemima Ben-Menahem, “Hilary Putnam”, (27 July 2020) <<https://www.britannica.com/biography/Hilary-Putnam>> (02 December 2020)

⁵⁴Thomas Uebel, “Vienna Circle”, (1 April 2020) <<https://plato.stanford.edu/entries/vienna-circle/>>, (1 December, 2020)

สรุปว่า การย้อนอ่านทั้งหมด ไม่ปฏิเสธสิ่งใด (Reread All and Reject None) การเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Life Quality Development) การมุ่งความสุขแท้ตามความเป็นจริงด้วยการมองว่าความสุขที่แท้จริงขึ้นอยู่กับความเป็นจริง (Authentic Happiness according to Reality)⁵⁵

3.4 แนวคิดปรัชญาหลังนวยุคที่มีอิทธิพลต่อศาสตร์สาขาอื่น

การหล่อหลอมตัวตนและประกอบขึ้นเป็นปรัชญาหลังนวยุคได้ใช้เวลาหลายร้อยปี กว่าจะได้ตัวตนที่แจ่มชัดเช่นนี้ แม้ว่าปรัชญาหลังนวยุคจะได้รับการยอมรับเป็นแนวคิดที่ปรากฏขึ้นในวงวิชาการ ก็ยังไม่เป็นที่แน่ชัดอย่างแน่แท้ว่า ในปัจจุบันนี้ มีความเป็นศาสตร์ที่มีขอบเขตและสาระที่ชัดเจนแล้วสักเพียงใด อย่างไรก็ตาม พัฒนาการของปรัชญาหลังนวยุคได้มีมาโดยตลอดและไม่เคยหยุด ซึ่งเป็นไปตามการเปลี่ยนแปลงเชิงบริบทที่มีมาตลอดเช่นกัน ในช่วงเวลาดังกล่าวที่ผ่านมา แนวคิดปรัชญาหลังนวยุคก็ได้มีปฏิสัมพันธ์กับศาสตร์สาขาอื่นมากมายหลายสาขา จึงเป็นที่น่ายินดีว่า ปรัชญาหลังนวยุคมีโอกาสรูปตัวตนที่ชัดเจนจนได้รับการยอมรับว่าเป็น “ปรัชญาหลังนวยุค” อย่างเต็มตัวในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า สามารถแบ่งศาสตร์วิชาการที่ได้รับอิทธิพลทางความคิดจากปรัชญาหลังนวยุค 4 กลุ่ม ดังนี้

3.4.1 ด้านแนวคิดเชิงทฤษฎี (Theoretical Knowledge)

“แนวคิดเชิงทฤษฎี” หมายถึง แนวคิดพื้นฐานที่จะนำไปศึกษาและอธิบายปรากฏการณ์ในสังคมอันนำไปสู่ระเบียบการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ในกรณีนี้ ปรัชญาหลังนวยุคมีอิทธิพลสำคัญต่อแนวคิดเชิงทฤษฎีเพื่อการวิจัยในประเด็นข้อสงสัยต่อ “อำนาจ” (Authority) ในการสร้างความรู้ ค่านิยม และบรรทัดฐานที่ถูกต้อง โดยเฉพาะแนวทางในการพัฒนาความก้าวหน้าของสังคมในหลากหลายด้าน โดยอ้างอิงความรู้ด้านวิทยาศาสตร์เป็นหลักสำคัญ เพราะปรัชญาหลังนวยุคมุ่งประเด็นไปที่การตั้งข้อโต้แย้งกับปรัชญานวยุคที่ยึดถือองค์ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์อันหมายถึงการใช้เหตุผลแบบตรรกะทั้งนิรนัยและอุปนัย “กลุ่มหลังโครงสร้างนิยม” (Poststructuralism) ที่ทำการตั้งข้อสงสัยจึงได้มีข้อวิพากษ์บนพื้นฐานของแนวคิด 3 ประการ ได้แก่

1) “เรื่องเล่าหลัก” (Grand Narrative)⁵⁶

ลีโอตาร์ด (Jean Francois Lyotard 1924 – 1989) ได้นำเสนอประเด็น “ความชอบธรรมของศาสตร์ความรู้” เขาให้ทรรศนะว่า สิ่งที่เราเรียกว่า ความรู้ถูกสร้างขึ้นมาจากกลุ่มคนที่มีอำนาจในสังคม และได้รับการยอมรับว่าเป็น “วิชาการที่มีเหตุผล” (Rational) และสุดท้ายก็กลายเป็น “เรื่องเล่าหลัก” (Grand Narrative) ในขณะเดียวกัน กลุ่มผู้มีอำนาจเหล่านี้ก็ได้ “สิทธิในการเล่าซ้ำ” (Right of Repetition) บนพื้นฐานของการอ้างอิงค้นคว้าอย่างถูกต้อง “เรื่องเล่าหลัก” ดังกล่าวจึงได้รับการ

⁵⁵ กิรติ บุญเจือ, “อรรถปริวรรต คู่เวรคู่กรรม ปรัชญาหลังนวยุค”, อ้างแล้ว, หน้า 26-27.

⁵⁶ สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, การแสวงหาความรู้แบบหลังนวยุคสมัย, อ้างแล้ว, หน้า 383-393.

ยอมรับเป็นแบบและถูกนำไปศึกษาในสถาบันการศึกษาอย่างไม่มีทางเลือกใน “อำนาจเชิงการเมืองแฝง” (Political Power in Latency) ที่มีมาด้วย

“เรื่องเล่าหลัก” (Grand Narrative) ได้รับการยืนยัน (Confirmation) และรับรอง รวมถึงนำเสนอด้วยความสมเหตุสมผลทางวิชาการ (Presentation by Academic Rationality) จนกลายเป็นเรื่องของ “เกมภาษาทางวิชาการ” (Academic Language Game) แต่ในอีกด้านหนึ่ง ความรู้ หรือ “เรื่องเล่าสามัญของคนธรรมดา” (Ordinary Narrative of Commoner) ที่มีได้นำเสนอในรูปแบบที่น่าเชื่อถือทางวิชาการก็จะไม่ได้รับการยอมรับในฐานะ “ความรู้” (Knowledge) ที่อยู่ในสถานะ “เรื่องเล่าหลัก” (Grand Narrative)

ด้วยเหตุที่วิทยาการด้านวิทยาศาสตร์ผลักดันให้ความรู้เปลี่ยนไปจากในอดีตมากมาย อย่างไม่เคยเป็นมาก่อน ทั้งความรู้และอำนาจเสมือนเป็นคนละหน้าของเหรียญเดียวกัน ดังนั้นความรู้จึงมาจากอำนาจ ผู้เป็นเจ้าของข้อมูลกลายเป็นผู้กำหนดความเคลื่อนไหวในการสร้างองค์ความรู้ ความรู้จึงเชื่อมโยงกับการเมืองอย่างแยกไม่ออก ตลอดช่วงเวลาของปรัชญานวยค

เมื่อสังคมมีพลวัตมาจนถึงปัจจุบัน ความรู้จึงตกอยู่ในภาวะวิกฤต (Critical Condition) เพราะ “เรื่องเล่าหลัก” ไม่ได้รับการยกย่องในฐานะสิ่งพิเศษอีกต่อไป เหตุผลสำคัญ คือ ในปัจจุบัน มีความรู้มากมายเกิดขึ้นจากการศึกษาวิจัย จึงแสดงให้เห็นว่า ความรู้ไม่ได้มีเพียงหนึ่งเดียว แต่มีลักษณะสัมพันธ์กับเงื่อนไขเชิงบริบทอันหลากหลายรอบด้าน (Knowledge in Contextuality) แนวคิดหลังนวยคจึงเป็นปฏิเสธการบอกเล่าสังคมเชิงสาเหตุ-ผลกระทบ แต่อาศัยแนวทางการแยกส่วนและพหุนิยม องค์ความรู้เปลี่ยนไปเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงลักษณะของความผูกพันทางสังคม โดยเฉพาะสถาบันความรู้ของสังคม ความรู้จึงไม่ได้เป็นสัจจะอีกต่อไป แต่ต้องแก้ไขโดยการอภิปราย ความด้วยความรู้ที่อยู่นอกเหนือเหตุผล (Paralogy) อันหมายถึงความรู้ที่ต่อต้านการยึดมั่นในเหตุผลที่ตายตัว หลังนวยคจึงเป็นการค้นหาสิ่งที่ไม่ถาวร องค์ความรู้ต้องมีการเปิดเผยและการอธิบายสิ่งที่ไม่รู้ด้วยคำพูดได้อย่างชัดเจน

2) “วาทกรรม” (Discourse)⁵⁷

มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault 1926 – 1984) ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับ “วาทกรรม” (Discourse) มาจากฐานความคิดอันหลากหลาย ทั้งแนวคิดของฮอบส์เป็นเรื่องการคุ้มครองรักษาชีวิตมนุษย์ (Protectorship) ในฐานะเป้าหมายหลักขององค์อธิปัตย์ประสานกับแนวคิดอรรถประโยชน์ (Utilities) ของเบนธัม เป็นการพัฒนาแนวคิดชีวอำนาจ (Biopower) โดยให้เหตุผลว่า อำนาจอธิปไตยวางอยู่บนสิทธิในการพรากชีวิต และจัดการชีวิตตั้งแต่เกิดไปจนตาย แต่ที่แน่ ๆ ชีวอำนาจเช่นนี้ เป็นการคำนวณอรรถประโยชน์และสร้างความหวาดกลัวเพื่อปกป้องชีวิตในเวลาเดียวกัน หาก

⁵⁷ ธเนศ วงศ์ยานนาวาและคณะ, “บรรณาธิการ อ่านตระกูลฟูโกต์”, ใน *อ่านวิพากษ์ มิเชล ฟูโกต์*, รวบรวมโดย อนุสรณ์ อุณโณและคณะ, อ่างแล้ว, หน้า 16-18.

พิจารณาในแง่นี้ จะพบว่า มีการเชื่อมโยงประเด็นที่มี 3 องค์ประกอบ คือ (1) ภาษา (2) ความรู้ กับ (3) อำนาจ และฟูโกต์นำเสนอความหมายของคำว่า “วาทกรรม” เอาไว้ 3 ความหมาย กล่าวคือ

- ความหมายที่หนึ่ง** ใช้หมายถึงข้อความ (Statement) โดยทั่วไป
- ความหมายที่สอง** ใช้หมายถึงกลุ่มข้อความที่ใช้เฉพาะในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง
- ความหมายที่สาม** ใช้หมายถึง ปฏิบัติการของข้อความจำนวนมาก

การใช้ คำว่า “วาทกรรม” (Discourse) ของฟูโกต์เน้นประเด็นมาที่ การเชื่อมโยงกับแนวคิดของทฤษฎีโครงสร้างและหลังโครงสร้างนิยม กล่าวคือ การมองภาษาเป็นระบบโครงสร้างที่มีกฎเกณฑ์และข้อจำกัดในตัวเอง “วาทกรรม” จึงมีบทบาทสำคัญในการก่อรูปทางความคิดให้แก่สิ่งที่ถูกกล่าวถึงอย่างเป็นระบบ จึงส่งผลต่อการสร้างกรอบความคิด แล้วส่งผลมาซึ่งการจัดรูปแบบและระบบระเบียบสังคมวัฒนธรรมของมนุษย์

ด้วยเหตุนี้ จึงกล่าวได้ว่า “วาทกรรม” ถูกผลิตขึ้นในกรอบของสังคม ถูกควบคุมและถูกจำกัด ด้วยการแยกบางสิ่งออกไป นอกจากนี้ ตัว “วาทกรรม” เอง ยังมีกฎส่วนตนภายในที่ทำงานควบคุมตัวเอง เช่น การแบ่งกลุ่ม การจัดระเบียบ และการเผยแพร่ เป็นต้น ในกระบวนการดังกล่าว “วาทกรรม” บางอย่างถูกเผยแพร่ และบางอย่างก็ถูกทำให้เลือนลางไป กรณีเช่นนี้ “วาทกรรม” จึงสามารถเชื่อมโยงเข้ากับ “อำนาจ” (Power) และ “ความปรารถนา” (Desire) ด้วย 3 แนวทาง

- ประการที่หนึ่ง** คือ การจำแนกแยกออกโดยการห้ามพูดถึง
- ประการที่สอง** คือ การจำแนกแยกออกโดยการไม่ยอมรับ
- ประการที่สาม** คือ การจำแนกแยกสิ่งผิดกับสิ่งถูก โดยเจตจำนงในการแสวงหาความจริง

จะเห็นได้ว่า “วาทกรรม” ใน 3 แนวทางข้างต้นได้เชื่อมโยงกับอำนาจ เพราะมีบทบาทในการสร้างกฎเกณฑ์ประเมินค่าความจริงและความถูกต้อง ด้วยเหตุนี้ จะเห็นได้ว่า อำนาจเป็นตัวผลิตและรักษาความจริง ความจริงจึงไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่จริง แต่ความจริงเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น และผู้มีอำนาจเหนือกว่าสามารถใช้อิทธิพลในการกำหนดความจริงนี้ เพื่อรักษาสถานอำนาจเดิมของผู้มีอำนาจอันถือว่าเป็นความปรารถนาของผู้ใช้อำนาจควบคุมผู้ที่ด้อยกว่า หากมองเช่นนี้จะพบว่า ความรู้เป็นโฉมหน้าอันแยบคายของอำนาจ และความพิเศษของอำนาจ คือ การทำให้ไม่สามารถมองได้นั้นเป็นเรื่องของอำนาจ แต่เป็นเรื่องของความรู้และความจริงอันหลากหลาย เรียกว่า “การรวมศูนย์ขององค์อธิปัตย์ทางความรู้” (Centralization of Intellectual Sovereignty)

การสร้างอำนาจตามกระบวนการนี้เรียกได้ว่า “ปฏิบัติการของวาทกรรม” (Discourse in Practice) ที่มีอยู่ในสังคม หมายถึง การที่หนึ่งวาทกรรมปะทะกับวาทกรรมอื่น จากกระบวนการปะทะสังสรรค์เชิงวาทกรรมเช่นนี้ ทำให้วาทกรรมหนึ่งสร้างตัวตนขึ้นมาและได้รับการยกย่องจากสถาบันในสังคม (Institution) และมีการเผยแพร่ออกไปประหนึ่งเป็นการรับรองความถูกต้อง และในเวลาเดียวกัน ก็มีการปฏิเสธวาทกรรมอื่นว่าไม่ถูกต้อง จะเห็นได้ว่า มีวาทกรรมหนึ่งที่อยู่นเหนือวาท

กรรมอื่น ๆ วาทกรรมที่เป็นรองจึงถูกข่ม ปิดบัง บิดเบือน และกำจัดออกไปจากการรับรู้ของสังคมในท้ายที่สุด ด้วยเหตุนี้ วาทกรรมจึงเป็นสิ่งที่ทรงอำนาจ (Discourse in Power) ได้นั่นเอง ปรากฏการณ์เหล่านี้ได้มีขึ้นในทุกพื้นที่ของสังคม ในท้ายที่สุด “วาทกรรมที่ครอบงำ” ((influential Discourse) จะเป็นตัวกำหนด “มาตรฐาน” “บุคลิกภาพ” และ “พฤติกรรม” ของปัจเจกบุคคล ดังนั้น กลไกของ “ปฏิบัติการทางภาษา” (Language Practice) จึงมีบทบาทสำคัญที่อยู่ในสถานะครอบงำความคิดของคนในสังคม

ฟูโกต์จึงศึกษาวาทกรรมบนพื้นฐานของการเข้าใจกฎเกณฑ์ ที่ทำให้วาทกรรมปรากฏเป็นรูปธรรมอันรวมถึงเทคนิคที่เกี่ยวข้องทั้งปวงซึ่งเหนือขึ้นไปจากตำราและผู้แต่ง เพื่อเผยสิ่งที่ซ่อนเร้นที่วาทกรรมนั้นอ้างถึงเพื่อการสถาปนาสถานะที่เหนือกว่า วาทกรรมในแบบของฟูโกต์จึงแยกไม่ออกจากการศึกษาประเด็นของอำนาจ เพราะวาทกรรมคือพื้นที่ที่อำนาจและความรู้มาประสานกันอย่างลงตัว และสร้างบทสรุปดังกล่าว 6 ประการด้วยกัน กล่าว คือ (1) ควรสนใจอำนาจที่แผ่กระจายไปทุกแห่งไม่เพียงแต่อำนาจที่มีสถาบันรองรับ (2) ควรสนใจการกระทำของอำนาจ ไม่ใช่เหตุที่มาของอำนาจ (3) อำนาจเป็นสิ่งที่กระจัดกระจายไปทั่วตามความสัมพันธ์ของสังคม (4) ควรสนใจอำนาจที่กระจัดกระจาย (5) อำนาจมักสร้างความรู้ขึ้นมารองรับ และ (6) อำนาจไม่ได้มีแต่ด้านลบเท่านั้น

ประวัติศาสตร์แบบสาแหรกจึงเป็นการพยายามกอบกู้สถานะความรู้ที่ย่อยยับมากมายที่ถูกวิทยาศาสตร์อันถือกันว่าเป็นสิ่งจะอันถูกต้องอย่างที่สุดเปียดทับเพื่อการปิดบังซ่อนเร้นเอาไว้

3) “แนวคิดเรื่องการรื้อถอน” (Deconstruction)⁵⁸

ส่วนฌาค แดร์ริดา (Jacque Derrida 1930 – 2004) ให้ความสนใจปรัชญากับภาษา โดยเสนอแนวคิดสำคัญที่ เรียกว่า “ทฤษฎีรื้อถอน” (Deconstruction) เขาแสดงการวิพากษ์แนวคิดและทฤษฎีที่นักทฤษฎีตะวันตกสร้างขึ้น โดยเชื่อมั่นในความหมายที่แน่นอนมั่นคงและหนึ่งเดียว (Universal) เรียกว่า “วจนศุนย์นิยม” (Logocentrism) คือ การเชื่อมั่นในความคิดและภาษาเชิงเหตุผลว่าเป็นสารัตถะที่จริงแท้ของสรรพสิ่ง แต่แดร์ริดาค้านว่า สารัตถะไม่ใช่ความแท้จริง และไม่เคยมีสารัตถะใดที่อยู่นอกเหนือสัญลักษณ์ และระบบของมัน “ระบบของรูปสัญลักษณ์” (System of Signifiers) คือ สิ่งที่สร้างความหมาย จึงไม่มีสัญลักษณ์ที่ครอบครองความหมายอยู่โดยเฉพาะอย่างแน่นอน การรื้อถอนจึงเป็นการวิพากษ์ความรู้แบบถอนราก บนพื้นฐานของการถอนความรู้เก่าและอนุญาตให้ความรู้อื่น ๆ ที่ได้ถูกกดทับเอาไว้ซึ่งมีมากมายหลากหลายเข้าไปแทนที่ความหมายเดิม ลักษณะการปลดปล่อยเช่นนี้ถือเป็นการปลดปล่อยถึง 2 ด้าน กล่าวคือ ทั้งทางด้าน (1) ความคิดที่ครอบงำ และ (2) อำนาจที่เหนือกว่า อันนำมาซึ่ง ความเคารพ (Respect) ในสิ่งอื่น (The Other) หรือ ความเป็นอื่น (The Otherness)

⁵⁸ลักษณวัต ปาละรัตน์, *ญาณวิทยา*, อ่างแล้ว, หน้า 182-188.

กลวิธีรื้อถอนตามแนวคิดของแดริดา มี 2 ขั้นตอน ประกอบด้วย (1) การอ่านตัวบทอย่างละเอียด และ (2) แสดงให้เห็น “การปฏิทรรศน์” (Paradox) ของความคิดที่ประกอบสร้างขึ้นเป็นทบนั้น ๆ ประเด็นแรกที่ต้องทำความเข้าใจก็คือ เมื่อการรื้อถอนเป็นไปแบบถอนรากจึงจะเห็นนั้นหมายความว่าสารัตถะ อันถูกอ้างว่าเป็นความจริงนั้นมีการกดทับเอาไว้อย่างลึกมากจนแทบไม่สามารถสังเกตเห็นได้เลย และประเด็นต่อมา คือ ความเป็นปฏิทรรศน์เป็นผลจากแนวคิดในการกำหนดความหมายขึ้นจาก “โครงสร้างแบบคู่ตรงข้าม” (Binary Opposition) และความเชื่อว่าสัญลักษณ์แทนสารัตถะอย่างใดอย่างหนึ่งโดยตัวของมันเองโดยไม่ตระหนักถึงความสัมพันธ์ภายในโครงสร้างของระบบสัญลักษณ์ที่เป็นส่วนสำคัญในการสร้างความหมาย ดังนั้น การลบเลือน การจัดลำดับชั้นและความรุนแรงที่เกิดการปฏิทรรศน์กัน จึงเป็นขั้นของการปฏิบัติกรรื้อถอนเพื่อเผยให้เห็นคุณค่าที่แท้จริงเฉพาะตนของสิ่งตรงข้ามนั้น ความจริงที่ได้รับจึงไม่ใช่สารัตถะที่บริสุทธิ์อย่างแท้จริง ภาษาจึงเป็นเพียงแค่เครื่องมือที่ถูกใช้เพื่อบอกเรื่องราวอันเป็นระบบปิดที่ไม่ได้อิงกับระบบภายนอก และเป็นมิติทางวัฒนธรรมที่หน่วยของสัญลักษณ์ในระบบภาษาจึงไม่คงที่ มีได้แต่เพียงความสั่นไหวหาความตายตัวไม่ได้ ภาษาที่อยู่ภายใต้กรอบวัฒนธรรมที่แตกต่างจึงเป็นการแสดงความหมายที่แตกต่างกันไป

จากแนวคิดของนักทฤษฎี 3 คน ข้างต้น สามารถนำมาสรุปได้เป็นประเด็นที่น่าสนใจได้ 3 ประเด็นกล่าวคือ

(1) แนวคิดของฟูโกต์ในประเด็นของ “วาทกรรม” (Discourse) ทำให้เกิดพื้นฐานของความคิดที่ว่า ไม่ได้มีวาทกรรมใดที่ถูกตั้งที่สุดจนถือว่าเป็นมาตรฐานสากล แต่มีปฏิสัมพันธ์กับวาทกรรมอื่น ๆ ในหลากหลายมิติ ทั้งแปรเปลี่ยน โต้ตอบ ชัดแย้ง และต่อรองได้ด้วย

(2) แนวคิดของลิโอตาร์ด ในประเด็นของ “การนำเสนอภาพแทน” (Representation) แนวคิดพื้นฐานนี้เป็นการนำเสนอให้ตระหนักว่า “ความจริง” (Reality) ไม่สามารถถูกส่งผ่านสื่อกลางได้ เพราะไม่ว่าจะอย่างไร “ความจริง” (Reality) ก็จำเป็นต้องถูกปรับแต่งอย่างแน่นอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความจริงที่ต้องผ่านโครงสร้างของภาษาที่กำหนดเอาไว้แล้ว และไม่เพียงเท่านั้น “มิติแห่งกาลเวลา” (Time Dimension) และ “มิติแห่งพื้นที่” (Space Dimension) ที่ก็มีส่วนแปรความหมายของความจริงได้ด้วย จึงสรุปได้ว่า ความจริงจึงไม่สามารถยอมรับได้ว่าจริงแท้ได้อย่างแน่นอน

(3) แนวคิดของแดริดา ในประเด็นของ “การรื้อถอน” (Deconstruction) ทำให้เกิดการยอมรับความหลากหลาย (Diversity) เพราะสิ่งที่เคยถูกจัดไว้ชายขอบ (The Marginalized) หรือถูกมองข้ามแม้ว่าจะมีอยู่ (The Present Absence) สามารถกลายมามีพื้นที่ในสังคมได้เทียบเท่ากับสิ่งที่เคยมองว่ามีความสำคัญเชิงศาสตร์ ทุกคนจึงสามารถสร้างคุณค่าให้เกิดขึ้นตามอัตลักษณ์แห่งตนได้ (Identity) ได้เท่าเทียมกัน อันสื่อถึงว่าทุกคน สามารถเป็นที่มาของความจริง

3.4.2 ด้านสังคมวัฒนธรรม (Cultural Perspective)

มนุษย์ร่วมสมัยให้การยอมรับวิทยาศาสตร์ในฐานะเครื่องมือที่ถูกต้อง และมีความเป็นสากล ด้วยเหตุนี้ สามารถนำมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมโดยมีเป้าหมายคือการสร้างสังคมที่มนุษย์มีความสมบูรณ์แบบและเต็มไปด้วยความสุขสบาย ซึ่งเห็นได้หลังจากการยุติของสงครามโลกครั้งที่สอง วิทยาศาสตร์ได้เปลี่ยนสังคมแทบทุกมิติ เรียกได้ว่า “ญาณวิทยาศาสตร์” (Scientific Epistemology) และได้มีผลกระทบต่อ “โลกทัศน์” และ “ชีวิตทัศน์” ของมนุษย์และบริบทสังคม หลายประเด็น⁵⁹ ดังนี้

1) ประดิษฐกรรมครอบงำชีวิต

การค้นพบทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีดังกล่าว ทำให้มนุษย์ได้ใช้ประโยชน์จากสิ่งประดิษฐ์หลากหลายด้าน เช่น ด้านคมนาคม ด้านการผลิตแบบอุตสาหกรรม ด้านการแพทย์และการสาธารณสุข ด้านเทคโนโลยีการสื่อสารและการโทรคมนาคม ด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น และประดิษฐกรรมทั้งหลายจากความเจริญเหล่านี้ได้กลายมาเป็นสิ่งที่ “ครอบงำ” (Obsession) มนุษย์ในสังคม

การครอบงำดังกล่าวข้างต้นเกิดขึ้นจากการที่สิ่งประดิษฐ์ยุคใหม่ ได้ช่วยอำนวยความสะดวกให้กับมนุษย์ในแทบจะทุกมิติของชีวิต ด้วยการลดระยะเวลาในการกระทำบางอย่างลง และลดแรงงานในการกระทำลงไปกว่าเดิมมาก ทำให้มนุษย์มีความซาซึนกับความสะดวกสบาย ประหนึ่งลืมนึกถึงความลำบากตรากตรำของคนสมัยก่อนหน้าที่กว่าจะได้บางอย่างมากในชีวิต กลับกลายทำให้มนุษย์ไม่มีความอดทน และมีนิสัยของการได้บางอย่างมาในชีวิตด้วยทางลัดอันกลายเป็นพฤติกรรมที่ทำให้มนุษย์ไม่มีความอดทนในการกระทำใดใด และกลายเป็นสังคมที่มีแต่สมาชิกที่ใจร้อนพร้อมจะทำลายผู้อื่น และสิ่งรอบข้างได้ เมื่อไม่ได้ในเวลาที่ต้องการ จะพบว่า ความเมตตา กรุณา และความอดทนที่มนุษย์เคยมีให้กัน ก็เหือดหายไป กลายเป็นสังคมที่ทุกคนต้องการบางสิ่งบางอย่างมาครอบครองอย่างรวดเร็ว แบบไม่ถ้อยทีถ้อยอาศัยเลยแม้แต่น้อย แม้ว่าจะได้มาด้วยความไม่ถูกต้องก็ตาม ประดิษฐกรรมครอบงำชีวิตได้ช่วยเปลี่ยนพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมให้ฝั่งมากในทางลบมากขึ้น

2) การบริโภคนิยมเชิงภาพลักษณ์

“ความกระชับของมิติกาลและสถานที่” (Time-Space Compression) ส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมสามารถขยายตัวอย่างรวดเร็วและไปได้ทั่วโลก ซึ่งเรียกว่า “ทุนนิยมยุคหลัง” (Late Capitalism) คือ การดำเนินธุรกิจในระดับข้ามชาติด้วยการระดมทุนจำนวนมาก แต่ปรากฏการณ์สำคัญในเชิงวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจาก “การผลิตแบบอุตสาหกรรม” (Industrial Productivity) เช่นนี้ คือ “การบริโภคนิยมเชิงภาพลักษณ์” (Consumption of Image) มากกว่า “การบริโภคนิยมจำเป็น” (Consumption of Necessity) แนวทางการสร้างกลยุทธ์ตลาดจึงเปลี่ยนไปที่การ

⁵⁹เสาวณิต จุลวงศ์, “วรรณกรรมไทยในกระแสหลังสมัยใหม่ (1)”, *วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, ปีที่ 19 ฉบับที่ 4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2556) : 6-10.

จิตใจผู้บริโภคแบบ “ภาพลักษณ์” (Image) อันเป็น “การสื่อคุณค่าแบบนามธรรม” (Transferral of Abstract Value)

เดิมที การบริโภคเกิดขึ้น ก็ต่อเมื่อมีความต้องการอย่างแท้จริงของชีวิตทั้งทางกายภาพและจิตภาพในระดับพื้นฐาน แต่บริบทสังคมยุคได้ทำให้การบริโภคกลายเป็นเรื่องภาพลักษณ์มากกว่า ความจำเป็นทั้งทางร่างกายและจิตใจเชิงรากฐาน ภาพลักษณ์ที่มนุษย์ต้องเสพเป็นเรื่องของความ ต้องการทางจิตใจที่มากเกินไปเกินความพอดี แม้ไม่ได้รับการตอบสนอง มนุษย์ก็สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ แต่จิตใจของมนุษย์ที่เปลี่ยนแปลงไป จนกลายเป็นทาสของสิ่งบริโภคที่เกินความพอดีอันเกิดจาก กระบวนการกระตุ้นในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมยุคหลัง ที่เน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็น สำคัญ ความไม่สมดุลจึงเกิดขึ้นในสังคมตามมา พฤติกรรมการบริโภคเชิงภาพลักษณ์ได้กลายมาเป็น พฤติกรรมที่ก่อความสุขทางใจของมนุษย์ในสังคมยุค ที่เชื่อมต่อมาถึงสังคมหลังยุคช่วงต้นนี้ การรู้เท่าทันและสามารถสลายการสื่อคุณค่าแบบนามธรรมเชิงลบเช่นนี้จึงจะสามารถนำมาซึ่งความสุข ที่แท้จริงของคนในสังคมได้

3) การผลิตงานศิลปะแบบทุนนิยม

ความเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ได้เปลี่ยน “พฤติกรรม” (Behavior) และ “ทัศนคติ” (Attitude) ในการบริโภคของมนุษย์ ในขณะเดียวกัน “งานโฆษณา” อันเป็น “กิจกรรมด้านการตลาด” ที่สำคัญ ได้ปรับสภาพมาเป็น “งานศิลปะของทุนนิยม” ถือเป็นจุดเริ่มต้นของศิลปะใน “วัฒนธรรมการ บริโภคสินค้ามวลชน” (Mass-Consumer Culture)

อันที่จริงงานศิลปะเป็นเรื่องของสุนทรียศาสตร์ที่ต้องถ่วงความงดงามออกมาทาง จิตใจอันเป็นเนื้อแท้แห่งนามธรรม นั้นหมายถึง เดิมทีนั้น ศิลปะเป็นเรื่องของคุณค่า (Worth) ไม่ใช่ (Price) งานศิลปะจึงเป็นเรื่องของความสุขทางใจที่ศิลปินผลิตออกมาจากความรู้สึกมีความสุขและ ต้องการถ่ายทอดความรู้สึกออกมาเป็นรูปธรรม ศิลปะดั้งเดิมจึงมีคุณค่าทางจิตใจและส่งผ่านมาจาก รุ่นสู่รุ่น และได้หล่อหลอมเข้ากับประเพณีและวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่แตกต่างกันและทรงคุณค่าที่ แตกต่างกันตามแต่ละชนกลุ่มนั้นจะสื่อถึงกัน แต่สิ่งที่เหมือนกัน คือ การมีคุณค่าทางใจที่ไม่สามารถตี ค่าเป็นจำนวนเงินบนพื้นฐานของมาตรฐานแบบมูลค่าได้

เมื่อระบบทุนนิยมเติบโต ศิลปะกลับกลายเป็นสิ่งที่ถูกตีค่าว่ามีมูลค่ามากน้อยแตกต่างกัน ตามความพอใจของผู้ว่าจ้างและผู้ผลิตงานศิลปะ และตัวศิลปินเองก็กลายเป็นผู้เดินไปตามทางของ โลกที่ถูกขับเคลื่อนด้วยแนวคิดแบบทุนนิยมที่ชื่นชมมูลค่าของเงินเป็นสำคัญ วิธีคิดเช่นนี้ได้ทำลาย ตัวตนดั้งเดิมอันเป็นคุณค่าของศิลปะให้เหลือเพียงศิลปะแบบใหม่อันเป็นตัวตนที่มีมูลค่าเท่านั้น งาน ศิลปะยุคที่เกิดในสมัยนั้นจึงกลายเป็นงานศิลปะแบบทุนนิยมอย่างแท้จริง

4) ตรรกะทางวัฒนธรรมของทุนนิยมยุคหลัง

ด้วย “ตรรกะทางวัฒนธรรมของทุนนิยมยุคหลัง” (The Cultural Logic of Late Capitalism) สิ้นค้าถูกลดทอนลงเป็นเพียง “สัญลักษณ์” ที่ไร้ “คุณค่าภายใน” เหลือเพียงแค่ “คุณค่าภายนอก” เท่านั้น ความปรารถนาของมนุษย์จึงได้กลายมาเป็นเป้าหมายในการกระตุ้นให้เกิดการบริโภค ระบบการผลิตจึงมีอีกหน้าที่หนึ่งก็คือ การทำให้มนุษย์ในสังคมรู้สึกว่าจะจำเป็นต้องบริโภค อย่างไรก็ตามไม่สามารถควบคุมตัวเอง และในท้ายที่สุด การบริโภคจึงครอบงำมนุษย์ให้เป็นเพียงทาส ที่ให้ความหมายเรื่องราวของตัวเองและผู้อื่นผ่านวัตถุ สังคมเช่นนี้ จึงเต็มไปด้วย “สิ่งจำลอง” (Simulacra) “การจำลองแบบ” (Simulation) และ “ความเป็นจริงจำลอง” (Hyperreality)

เมื่อพิจารณาต่อเนื่องจาก “การบริโภคเชิงภาพลักษณ์” จะพบว่า ความเป็นไปของทุนนิยมยุคหลังอันเป็นตัวตนที่เด่นชัดในการครอบงำสังคมได้สร้างวัฒนธรรมใหม่ให้กับสังคมมนุษย์ ด้วยการทำให้สังคมมนุษย์กลายเป็นสังคมที่เต็มไปด้วยการบริโภคอย่างมากมายและง่ายดายด้วยเทคโนโลยี การใช้จ่ายเพื่อการบริโภคเป็นเรื่องที่อยู่เหนือกว่าความจำเป็นในการดำรงชีวิตแบบดั้งเดิมนั้นหมายถึง การสังคมนิยมได้กลายเป็นพื้นที่ทางจริยศาสตร์ที่รองรับวัฒนธรรมใหม่ ที่เป็นไปตามตรรกะของทุนนิยมยุคหลังที่มนุษย์จำต้องบริโภคอย่างควบคุมตัวเองไม่ได้ หากไม่ได้บริโภคจะเกิดความรู้สึกขาดสิ่งใดบางอย่างไป ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริง ไม่ได้มีสิ่งใดพร่องหายไปในชีวิตเลยแม้แต่น้อย หากพิจารณาวิถีชีวิตของผู้คนในยุคปัจจุบัน สิ่งที่มีเพื่อบำรุงชีวิตมีมากมายหลากหลายด้าน จนเกินความจำเป็นเสียด้วยซ้ำ แต่มนุษย์ยังกลับรู้สึกว่าจะขาดพร่องอยู่ตลอดเวลา ทั้งหมดนี้เป็นผลของตรรกะทางวัฒนธรรมของทุนนิยมยุคหลังทั้งสิ้น

5) พฤติกรรมหลีกเลี่ยงความไร้สังคม

“สื่อสารมวลชน” และ “อินเทอร์เน็ต” ต่างมีบทบาทสำคัญในการกระจายข่าวให้คนในสังคมได้รับรู้ และสมาชิกในสังคมจึงเกิดเป็นความรู้สึกของการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมเพื่อหลีกเลี่ยง “ความไร้สังคม” (Asocial) ดังนั้น “ความหมายของข่าวสาร” จึงไม่สำคัญเท่ากับ “ความเป็นข่าวสาร” ที่ต้องรับรู้ ในปัจจุบัน “ภาวะสังคมบริโภค” “ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมยุคหลัง” “สังคมสื่อสารมวลชนและข้อมูล” ได้กลายมาเป็นลักษณะร่วมสมัยของสังคมหลายแห่งบนโลกใบนี้แล้ว

ยุคดิจิทัล (Digital Age) ได้เกิดสถานะที่เรียกว่า “Hyper Connected” คือ ความสามารถในการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้วยการผ่านอุปกรณ์ที่เดิมเป็นเพียงการสื่อสารแบบโทรศัพท์ และได้กลายมาเป็นการเข้าถึงเว็บไซต์ได้ เรียกว่า “สมาร์ตโฟน” ตั้งแต่ตื่นนอนยันเข้านอน คนยุคดิจิทัลมีพฤติกรรมเช็คทั้งอีเมล (e-Mail) และ เครือข่ายทางสังคม (Social Network) เป็นที่ทราบกันว่า หนึ่งในปัจจัยสำคัญที่สามารถทำให้คนยุคนี้ทันต่อข้อมูลข่าวสารได้เร็วเท่าเทียมกับคนอื่นทั่วโลก คือ อัตราการเข้าถึง “อินเทอร์เน็ต” ด้วยเหตุนี้ เมื่อสถานะ “Hyper Connected” เกิดขึ้นทั่วโลก จึงได้เกิดพฤติกรรมที่เรียกว่า “FOMO” (Fear Of Missing Out) คือ

กลัวที่ตัวเองจะตกกระแสน้อมาแรงที่เกิดขึ้นบนโลก พฤติกรรมอยากรู้จึงเกิดขึ้น รวมถึงอยากจะแชร์ก่อนใครอีกด้วย สภาวะการเกาะติดเครือข่ายทางสังคม (Social Network) ตลอดเวลาได้นำมาซึ่ง “ภาวะความเครียด” อันนำมาซึ่งโรคร้ายอื่น ๆ อีกมากมายที่พร้อมทำลายคุณภาพชีวิตของมนุษย์ให้เสื่อมสลายไปด้วยการเลือนหายของคุณค่าของความเป็นมนุษย์

3.4.3 ด้านศิลปกรรม (Arts Perspective)

ศิลปกรรมเป็นงานทางด้านศิลปะที่มนุษย์เป็นผู้สร้างสรรค์ขึ้น ไม่ได้เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ในงานวิจัยเล่มนี้ ผู้วิจัยแบ่งงานด้านศิลปกรรมออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ทศนศิลป์ และสถาปัตยกรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ประเภททัศนศิลป์ (Visual Arts)

ศิลปะคตินิยม (Movement of Modernism) มีความแตกต่างกันไปในศิลปะแต่ละแขนง ทั้งสถาปัตยกรรม จิตรกรรม และวรรณกรรม แต่มีลักษณะเด่นร่วมที่สำคัญคือ การมีปฏิสัมพันธ์กับลักษณะและอุดมการณ์ของนวยุค (Ideology of Modernity) ซึ่งอุดมการณ์ดังกล่าวนี้เป็นปฏิกิริยาที่มีทั้งต่อ “ภาวะนวยุค” (Modernity) และ “ความเคลื่อนไหวทางศิลปะแบบนวยุค” (Movement of Modernism) นักคิดทางด้านศิลปะที่ได้นำเสนอแนวคิดเอาไว้และโดดเด่นมีดังนี้⁶⁰

(1) โทมัส โดเคอร์ตี (Thomas Docherty 1955 – ปัจจุบัน)

โดเคอร์ตีเสนอแนวคิดพื้นฐานว่า ลักษณะศิลปะหลังสมัยใหม่เป็นปฏิกิริยาต่อต้านศิลปะสมัยใหม่ ที่เรียกว่า “ศิลปะแนวทดลอง” (Experimental Art) และ “ศิลปะล้ำหน้า” (Avant-Garde) ที่ได้ประสบความสำเร็จอย่างมาก ในการนำเสนอผลงานศิลปะที่ให้ความสำคัญกับ “การพัฒนาแบบการนำเสนอ” (Form of Representation) เพื่อสื่อความสัมพันธ์ที่มีได้ตรงไปตรงมาระหว่าง “ความจริง” (Reality) กับ “สื่อ” (Medium) รูปแบบของการนำเสนอแนวทางของคตินิยมหลังสมัยใหม่ที่มีการวิจารณ์กันมีอยู่ 3 ประเด็น คือ ก. วิกฤตของการนำเสนอ (Crisis of Representation) ข. วิกฤตการณ์ของการรับรู้งานศิลปะ (Perception of Art) และ ค. วิกฤตการณ์ของการสร้างงานศิลปะ (Crisis in Production)

(2)ฌอง ฟร็องซัวส์ ลีโอดาร์ต (Jean Francois Lyotard 1924-1998)

ลีโอดาร์ตให้ข้อเสนอว่า ศิลปะก็มีพัฒนาการเหมือนกับสิ่งอื่น และได้จำแนกให้เห็นถึงลักษณะของศิลปะออกเป็น 3 กลุ่ม คือ ก. “สำนึนิยม” (Realism) ข. “นวยุคนิยม” (Modernism) และ ค. “หลังนวยุคนิยม” (Postmodernism) โดยชี้ว่า ประเด็นเรื่อง “การนำเสนอภาพแทน” (Representation) และ “ความเป็นจริง” (Reality) นั้น วิธีการมองแตกต่างกัน กล่าวคือ

⁶⁰เสาวณิต จุลวงศ์, “วรรณกรรมไทยในกระแสหลังสมัยใหม่ (1)”, อ้างแล้ว, 17-22. .

ก. แนวคิดแบบสัจนิยม

“สัจนิยม” ทรงพลังอย่างสูงเพราะสามารถถ่ายทอดออกมาเป็น “ความเป็นจริง” (Reality) ได้ และสิ่งที่ถ่ายทอดออกมานั้นเป็นสิ่งที่ผู้คนทั่วไปมีความคุ้นเคยอยู่แล้ว จึงรับรู้และเข้าใจภาพความจริงที่น่าเสนอได้ง่ายโดยไร้ความเคลือบแคลงใด ๆ

ข. แนวคิดแบบนวนยุค

“นวนยุค” เป็นแนวคิดที่แสวงหากลวิธีต่างๆ เพื่อแสดงให้เห็นว่า การเสนอภาพแทนแบบสัจนิยมนั้นเป็นไปได้เลย เพราะยังคงมีสิ่งที่ไม่อาจนำเสนอได้ (The Unpresentable) การทลายความเชื่อมั่นในลักษณะนี้ ทางศิลปะเรียกว่า “วิกฤตภาพแทน” (Crisis of Representation)

ค. แนวคิดแบบหลังนวนยุค

“หลังนวนยุค” เน้นบทบาทการนำเสนอการดำรงอยู่ของสิ่งที่ไม่อาจนำเสนอได้ (Presenting the Existence of Something Unpresentable)

ด้วยเหตุนี้ แนวทางการสร้างงานศิลปะ “แบบนวนยุค” กับ “หลังนวนยุค” มีความต่างกัน กล่าวคือ “ศิลปะนวนยุค” ผูกพันอยู่กับ “ความรู้สึกละเลยและผิดหวัง” กับ “กระบวนการทางภาษา” ที่ไม่อาจทำให้บรรลุเป้าหมายของโครงการสร้างความเป็นนวนยุคได้ ไม่เพียงเท่านั้น ยังมีความปรารถนาที่จะดึงเอา “ความเชื่อมั่น” หรือ “ความรู้สึกละเลย” แบบในอดีตกลับคืนมา ส่วน “ศิลปะหลังนวนยุค” แสดงให้เห็นความล้มเหลวของกระบวนการทางภาษาในการนำเสนอภาพแทน

บทสรุปทางด้านศิลปะทั้ง 3 ยุคดังกล่าวข้างต้น ได้นำไปสู่การคิดและการมองโลกในแบบใหม่ คือ การตระหนักว่าทุกสิ่งรับรู้ผ่านสื่อกลางและไม่มีความจริงแท้ที่ปรากฏผ่านสื่อกลาง คงมีแต่มี “ความจริงที่แตกต่างมากมาย” ที่ไม่อาจกล่าวอ้างว่าเป็นความจริงที่แท้เพียงหนึ่งเดียวได้อีกต่อไป

(3) เจอร์เกน ฮาเบอร์มาส (Jurgen Habermas 1929 – 2008)

ฮาเบอร์มาสชี้ให้เห็นว่า แนวคิดศิลปะนวนยุคก่อเกิดอุดมการณ์ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะขึ้นจากปรากฏการณ์ภาวะนวนยุค และตัวภาวะนวนยุคเองก็ถือได้ว่าเป็นผลพวง (Outcome) จาก “ยุคแสงสว่างทางปัญญา” (Enlightenment) เป็นทอดแรก เขาอธิบายให้เห็นว่า อันที่จริง ความก้าวหน้าของวิทยาการทุกด้าน ล้วนเป็นการพัฒนารูปแบบความเป็นนวนยุคที่เป็นไปในทิศทางที่คล้อยตามกัน

ก. ด้านรูปธรรม คือ ความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุ

ข. ด้านนามธรรม คือ ความเจริญของวิชาการหลากหลายสาขา จนสามารถมีระเบียบวิธีเป็นมาตรฐานโลก ศิลปะจึงโต้แย้งวิถีเช่นนี้ ด้วยการหันมาพัฒนารูปแบบและกลวิธีทางศิลปะอย่างเข้มข้น เพื่อสื่อให้เห็นความเป็นศิลปะอันเป็นประดิษฐกรรมเชิงสร้างสรรค์ไม่สัมพันธ์กับโลกความเป็นจริงภายนอกอีกต่อไป

ดังนั้น การสร้างความเป็นนวนยุคส่งผลต่อสังคมเชิงวัฒนธรรม 2 ประการ

ก. การปรับระบบกฎเกณฑ์ใด ๆ ทั้งทางสังคมและวัฒนธรรมให้เป็น “สากล” (Universal) โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงลักษณะทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มวัฒนธรรม กลุ่มสังคม และแม้แต่ความแตกต่างเชิงปัจเจกบุคคลก็ตาม

ข. การปรับเปลี่ยนแนวคิด และกลวิธีทางศิลปะก่อให้เกิดขบวนการศิลปะนวนิยายกลุ่มต่าง ๆ ทั้งในทางสนับสนุนและต่อต้านการพัฒนาความเป็นนวนิยาย

ศิลปะแนวคิดหลังนวนิยายเป็นผลมาจากปรากฏการณ์ 2 ประการข้างต้นนี้ โดยมีจุดเริ่มต้นที่ “สถาปัตยกรรม” (Architecture) เป็นลำดับแรก แผลขยายไปสู่ “ทัศนศิลป์” (Visual Art) เป็นลำดับที่สอง และ “วรรณกรรม” (Literature) เป็นลำดับสุดท้าย

(4) ชาร์ลส์ เจนคส์ (Charles Jencks 1939 – 2019)

เจนคส์ เสนอว่า แนวคิดศิลปะหลังนวนิยายมี “ความเป็นพหุลักษณะ” (Pluralism) โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านวัฒนธรรม ที่เห็นได้ชัดจาก ประการแรก คือ การเคารพต่อความแตกต่าง และประการที่สอง คือ การชื่นชมความจำเพาะ ทั้งมิติความเฉพาะถิ่น เฉพาะที่ เฉพาะกลุ่ม หรือเฉพาะบุคคล ดังนั้น แนวคิดหลังนวนิยายจึงเป็นความเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมแบบ “พันธุ์ทาง” (Hybrid) คือ การผสมผสาน (Mixed) และกำกวม (Ambiguous)

เจนคส์ให้ข้อสังเกตว่า ศิลปะแนวคิดแบบหลังนวนิยายเริ่มปรากฏในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1960 ถึง 1970 เกิดแนวคิดใหม่ในประเด็นที่ว่า ศิลปะมิได้เป็นศิลปะที่สื่อถึงแรงบันดาลใจที่สัมผัสได้ รู้เห็นได้ หรือเป็นโลกที่ประจักษ์ได้อีกต่อไป แต่เป็นธรรมชาติที่แวดล้อมเกี่ยวกับตัวมนุษย์ ความคิดในเชิงองค์รวมและความเป็นจริง

เมื่อวิเคราะห์จากแนวคิดข้างต้น จะพบว่า ลักษณะเช่นนี้เกิดจากการประสานสัมพันธ์ของ “สติ” และ “ปัญญา” จนกลายเป็นจินตภาพ (Image) เรียกว่า “ศิลปะจินตทัศน์” (Imaging Art) หรือ “มโนทัศน์ศิลปะ” (Conceptual Art) แต่มีความโดดเด่น คือ การไม่เน้นที่ “รูปแบบ” (Style) ใดๆอย่างหนึ่งที่จะสามารถเรียกได้ว่าเป็นแบบหลังนวนิยายโดยเฉพาะ ด้วยเหตุนี้ ศิลปะหลังนวนิยายจึงมีความหลากหลาย โดยมีแนวคิดทางความรู้เชิงทฤษฎีเป็นฐาน (Intellectual and Theoretical Basis)

นอกจากนี้ ศิลปะหลังนวนิยายยังปฏิเสธสถาบันและการยกย่องคุณค่าของงานศิลปะในลักษณะที่ศิลปะเป็นสิ่งถาวร อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากแนวคิดเรื่อง “วาทกรรมอำนาจ” (Discourse of Power) และ “เรื่องเล่าหลัก” (Grand Narrative) ที่มีอิทธิพลในสังคมเป็นสถาบันที่สามารถตัดสินคุณค่างานศิลปะที่วางกรอบโดยตัว “สถาบัน” ที่ทำให้เกิดวัฒนธรรมในการแยกศิลปะออกเป็นระดับ โดยพยายามบ่งชี้ลักษณะของศิลปะชั้นสูงออกจากศิลปะชั้นล่าง

ด้วยเหตุนี้ ศิลปะหลังนวนิยายจึงมีเจตจำนงต่อการดำรงอยู่อย่างไม่ถาวรของงานศิลปะ ที่แวดล้อมและอยู่ร่วมกับมนุษย์ ผลลัพธ์ที่ได้ ดำรงอยู่ชั่วคราว แสดงออกผ่านงานศิลปะที่ปรากฏอยู่ใน

ธรรมชาติและในสังคม โดยใช้ร่างกายของศิลปินและวัสดุหลากหลายเป็นสื่อ รวมถึงการใช้วัฒนธรรมและศิลปะประชานิยมมาเป็นส่วนร่วม การจัดแสดงศิลปะนอกสถานที่ได้โดยไม่ถูกจำกัด

ส่วนวัสดุสามารถใช้สิ่งที่ไม่ให้นำมาเป็งานศิลปะ เรียกว่า “Ready-Made” เช่น เศษสิ่งของ หนังสือพิมพ์ งานเลียนแบบโฆษณาของภาพกระป๋องซอสมะเขือเทศของภาพป้ายนีออนตามถนน การใช้พื้นที่ภูมิศาสตร์และมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของงานศิลปะ เป็นต้น

ดังนั้น ผลงานศิลปะหลังนวยุค จึงออกมาในลักษณะ “ศิลปะประชานิยม” (Pop Art) “ศิลปะจัดวาง” (Installation Art) “ศิลปะจัดแสดง” (Performance Art) และ “งานภูมิศิลป์” (Land and Earth Art)

2) ประเภทสถาปัตยกรรม (Architecture)

สถาปัตยกรรมแบบหลังนวยุคนั้น เป็นรูปแบบของการออกแบบอาคาร ที่ปรากฏขึ้นประมาณปี ค.ศ. 1960 ถึง ปัจจุบัน ยังไม่สามารถกำหนดรูปแบบและแนวความคิดทิศทางที่ชัดเจนได้ แต่เท่าที่สามารถระบุลักษณะทั่วไปได้ คือ อาคารมีรูปทรงแปลกตาและสวยแบบไม่จี๊ดจ๊าด เมื่อเปรียบเทียบกับสถาปัตยกรรมนวยุค มีการผสมแบบนวยุคกับแนวคิดอื่น ประหนึ่งเป็นลูกผสม อธิบายได้ดังนี้⁶¹

ที่มาของสถาปัตยกรรมหลังนวยุคนี้ คือ ประมาณช่วงปี ค.ศ. 1960 ตึกทรงกล่องแบบนวยุคเริ่มสร้างความน่าเบื่อหน่าย จึงแสวงหาสถาปัตยกรรมแบบใหม่ เช่น การสร้างสถาปัตยกรรมที่มีรูปทรงดังประติมากรรม โดยใช้โครงสร้างแบบคอนกรีตเสริมเหล็กในทิศทางที่แสดงออกของอารมณ์อย่างรุนแรงจนถึงขอบสุดขีด วัสดุตั้งที่สามารถหาพบได้ในการโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กในรูปแบบไฮเปอร์โบลของอาคารประเภทสนามกีฬาและสนามบิน รวมถึงโรงละครที่ซิดนีย์ (Sydney Opera House) เป็นต้น จุดอ่อนของสถาปัตยกรรมนวยุค คือ การเป็นชุมชนเมืองแบบขาดความหมายในด้านวัฒนธรรม จะเห็นได้จากคำคมอันมีชื่อเสียงของสถาปนิกสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ชื่อ มีส์ วาน แดร์ โรฮ์ (Mies Van der Rohe 1886-1969) ที่ว่า "Less is more" ได้ถูกท้าทายโดย "Less is Bore" ของโรเบิร์ต เวนตูรี (Robert Venturi 1925-2018) ในปี ค. ศ. 1965

ดังนั้น พอจะสรุปลักษณะและแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมหลังนวยุคได้ดังนี้

(1) ลักษณะของสถาปัตยกรรมหลังนวยุค

ก. แนวความคิดมูลฐาน (Fundamental Concept)

ก) การตอบสนองความต้องการเฉพาะของกลุ่มสังคมต่าง ๆ และ ความหลากหลายตามประเภทเฉพาะของอาคาร และตามปัจจัยแวดล้อม

ข) การเน้นการสื่อสารความหมายทางสัญลักษณ์ของรูปทรง ทั้งตั้งใจและไม่ตั้งใจ

⁶¹Bysiamsak, “Postmodern Architecture”, 6 มีนาคม 2552,

<<https://www.bloggang.com/m/viewdiary.php?id=bysiamsak&group=6>> (5 May 2020)

- ค) การเน้นสุนทรียภาพที่แปรผันไปตามบริบทของการใช้สอย
- ง) สถาปนิกและเจ้าของต่างมีบทบาทและหน้าที่เป็นผู้ปกป้องผลประโยชน์ของผู้เกี่ยวข้องทุกด้าน

ข. แบบอย่างอาคาร (Building Style)

- ก) รูปทรงซับซ้อน ผสมผสาน และหักเห
- ข) การตกแต่งด้วยลวดลายและการประดับประดา
- ค) ลักษณะของอาคารหลากหลาย เฟ้นเอาแต่สิ่งที่ดีเด่น ๆ ในอดีตมาประยุกต์ใช้
- ง) ความหมายของรูปทรงเป็นส่วนสำคัญของอาคาร ทั้งแบบที่คาดไม่ถึงมาก่อนและสถาปัตยกรรมที่เคยมีแล้วในอดีต

จ) รูปแบบที่หลากหลายอารมณ์

ค. ความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม (Environmental Relatedness)

- ก) ความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมตามแนวทางบริบทนิยม โดยเฉพาะแนวอนุรักษ์นิยม เพื่อให้อาคารสื่อความสัมพันธ์กับเมืองหรือชุมชน
- ข) การผสมผสานส่วนใช้สอยเข้าไปในอาคาร ซึ่งมักอยู่ริมถนนหรือขอบสนามซึ่งเป็นการเสริมบรรยากาศที่มีชีวิตชีวา เนื่องด้วยการใช้สอยสถานที่อย่างต่อเนื่อง

(2) แนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมหลังนวยุค

สถาปัตยกรรมหลังนวยุคมีแนวทางการออกแบบที่เห็นได้ชัดอยู่ 4 แนวทาง คือ

ก. แนวทางประวัติศาสตร์นิยม (Historicism)

“ประวัติศาสตร์นิยม” หมายถึง แนวทางการออกแบบที่หันกลับไปศึกษาและเลือกใช้อองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมในอดีตในยุคต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาปัตยกรรมในแนวคลาสสิก

ข. แนวทางบริบทนิยม (Contextualism)

“บริบทนิยม” หมายถึง แนวทางที่ใช้การเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมเดิมของพื้นที่ เช่น การอนุรักษ์ในลักษณะการปรับปรุงฟื้นฟูให้คงสภาพเดิม การใช้ประโยชน์จากอาคารเดิม การคำนึงถึงสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น การคำนึงถึงบริเวณที่เกี่ยวข้องที่กว้างไกลออกไปทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรมและกายภาพ เป็นต้น

ค. แนวทางพหุนิยม (Pluralism)

“พหุนิยม” หมายถึง แนวทางที่ใช้การชอยการซ้อนมิติพื้นที่อย่างซับซ้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้วยการออกแบบให้มีซุ้มภายในอาคาร หรือแนวทางการออกแบบที่มีการหักเหได้ด้วยการขยักเส้นทางสัญจร และด้วยการจัดองค์ประกอบในลักษณะที่เอียงและทแยง ซึ่งรวมทั้งการใช้ทัศนียภาพกลับ หรือการพยายามใช้รูปทรงที่ทำให้เกิดความฉงนสนเท่ห์

ง. แนวทางพฤติกรรมนิยม (Behaviorism)

“พฤติกรรมนิยม” หมายถึง แนวทางที่คำนึงถึงกลุ่มผู้ใช้เฉพาะ ความต้องการเฉพาะ และระบบคุณค่าเฉพาะของกลุ่มตลอดจนสภาพการใช้สอยเฉพาะ

3.4.4 ด้านวรรณกรรม (Literature Perspective)

แนวคิดวรรณกรรมหลังนวยุคก็มีลักษณะการทำลายแนวคิดดั้งเดิมเช่นเดียวกับสาขาอื่น โดยเฉพาะวรรณกรรมแนว “สำนึกนิยม” และ “นวยุค”⁶² โดยมีรายละเอียดดังนี้

วรรณกรรมหลังนวยุคมีลักษณะของการโต้แย้งวรรณกรรมแนว “สำนึกนิยม”(Realism) ซึ่งเชื่อว่า วรรณกรรมสามารถถ่ายทอดภาพความเป็นจริงได้อย่างตรงไปตรงมาโดยปราศจากอคติ และกลวิธีในการนำเสนอเป็นการใช้ผู้เล่าแบบรู้แจ้ง (Omniscience) แบบเดียวเท่านั้น กลวิธีการเล่าเรื่องเป็นการนำเสนอ “ความเป็นกลาง” (Neutrality) ซึ่งสามารถเห็นได้จาก นวนิยายของกุสตาฟ โพลแบร์ต (Gustave Flaubert 1821-1880) นวนิยายของโองโนเร เดอ บัลซัค (Honoré de Balzac 1799-1850) และ นวนิยายของฟีโอดอร์ ดอสโตเยฟสกี (Fyódor Mikháylovich Dostoyévskiy 1821-1881) เป็นต้น

นักวรรณกรรมหลังนวยุคไม่เห็นด้วยโดยให้เหตุผลว่า “ความจริง” (Reality) เป็นประเด็นของ “อัตวิสัย” (Subjectivity) ด้วยเหตุที่มีฐานความเชื่อดังกล่าว จึงได้เน้น “การพัฒนาวิธีการประพันธ์” (Development of Composition Technique) เพื่อสร้างความโดดเด่นให้ “รูปแบบ” (Style) และ กลวิธีในการนำเสนอ (Technique of Presentation) ที่หลากหลาย เช่น การให้ความสำคัญในเรื่องมุมมองผู้เล่า โดยผู้เล่ามักเป็น “บุรุษที่ 1 (First Person) การใช้มุมมองหลายมุมมองในการเล่าเรื่อง การใช้กลวิธีการประพันธ์แบบกระแสน่าสนใจ และการเล่าเรื่องที่ไม่ปะติดปะต่อกัน เป็นต้น

ในประเด็น “ปัญหาของการนำเสนอภาพแทน” (Problem of Representation) วรรณกรรมหลังนวยุคเห็นด้วยกับวรรณกรรมนวยุค แต่ประเด็นที่วรรณกรรมหลังนวยุคให้ความสนใจคือ “ปัญหาของสื่อกลาง” (Medium) ที่ใช้นำเสนอความจริง นั่นคือ 1) ตัวภาษา และ 2) กระบวนการประพันธ์ โดยให้เหตุผลว่า เมื่อใดที่ความจริงถูกนำเสนอผ่านสื่อกลาง คือ ภาษาและกระบวนการประพันธ์ ความจริงย่อมถูก “บิดเบือน” (Distorted) โดยการตีความ (Interpretation) จึงเป็นไปตามที่วรรณกรรมหลังนวยุคมีทรรศนะว่า “วรรณกรรมไม่ได้นำเสนอความจริง”

ดังนั้น การประพันธ์วรรณกรรมหลังนวยุคจึงเป็นงานประพันธ์ที่ไม่มีความยึดติดในกลวิธีการประพันธ์แบบใดแบบหนึ่งที่เฉพาะเจาะจง แต่กลับมุ่งประเด็นอื่นแทน กล่าวคือ 1) ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่าง “โลกวรรณกรรม” (Literature World) กับ “โลกความเป็นจริง” (Real

⁶²เสาวณิต จุลวงศ์, “วรรณกรรมไทยในกระแสหลังสมัยใหม่ (1)”, อ้างแล้ว: 22-24.

World) 2) ปัญหาของเรื่องเล่า 3) ปัญหาของอุดมการณ์การสร้างความเป็นนยุคด้วยมุมมองที่รู้เท่าทัน และ 4) การตระหนักที่จะแสดงถึงปัญหาเหล่านี้ผ่านกระบวนการทางวรรณกรรม

วรรณกรรมหลังนยุคอันเกี่ยวเนื่องกับมิติทางการเมือง ก็ยังคงมีอยู่ตลอดมาและตลอดไป นักเขียนกลุ่มหลังนยุคมีการใช้กลวิธีการประพันธ์ที่หลากหลาย ไม่มีรูปแบบที่เฉพาะเจาะจงดังกล่าวข้างต้น ขึ้นอยู่กับแนวคิดและเป้าหมายของนักเขียนแต่ละคน ในการแสดงปฏิสัมพันธ์กับการเมืองเชิงอำนาจที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรม เช่น การตีแผ่ เปิดเผย เปิดโปง โต้แย้ง และบ่อนเซาะ เป็นต้น เพื่อทำการสลายสิ่งที่เป็นมาตรฐานลงมาหรือการเป็นกลไกในการต่อรองกับการเมืองเชิงอำนาจด้านภาษาที่ออกมาในรูปแบบน้ำเสียงและวิธีการล้อเล่น ใส่ความล้นเกิน ลวงตาผู้อ่าน เป็นต้น เพื่อสื่อความหมายบางอย่าง

ในประเด็นดังกล่าวข้างต้น ฮัทเชิน (Linda Hutcheon ค.ศ. 1947 – ปัจจุบัน) แสดงทรรศนะว่า วรรณกรรมหลังนยุคผูกโยงกับ “การเมืองเชิงอำนาจ” (Power Politics) ที่มีอยู่ในบริบทสังคมวัฒนธรรม ด้วยเหตุที่ “ภาวะหลังสมัยใหม่” อันเป็น “สังคมร่วมสมัย” ยังอยู่ภายใต้อิทธิพลของ “ระบบทุนนิยมยุคหลัง” (Late Capitalism) เขาจึงปฏิเสธแนวทางหนึ่งเดียวโดยเด็ดขาดต่อวัฒนธรรมแบบมวลชน (Mass Culture) ข้อควรปฏิบัติ คือ การยอมรับความแตกต่าง (Difference) ในวิถีแห่งความเท่าเทียม โดยการละเว้นแนวคิด “ความเป็นอื่น” (Otherness) โดยเด็ดขาด

3.5 บทสรุป

วิชาปรัชญาเป็นวิชาที่ศึกษาแนวคิดอันเป็นฐานความเชื่อของมนุษย์ ด้วยพื้นฐานของเหตุผลอันแสดงถึงศักยภาพทางโนทัศน์ระดับวิเคราะห์ที่สัตว์ชนิดอื่นมีอยู่เช่นกันแต่ในระดับต่ำกว่า ในประวัติศาสตร์ปรัชญาที่ผ่านมา มนุษยชาติได้ผ่านกระบวนการทัศน์มาแล้วทั้งหมด 4 กระบวนทัศน์ และกระบวนการทัศน์ที่เราทุกคนกำลังก้าวเข้าสู่ คือ กระบวนทัศน์ที่ 5 คือ ปรัชญาหลังนยุค

3.5.1 การวิวัฒนาการความคิดเชิงปรัชญา

มนุษย์และสังคมมนุษย์มีวิวัฒนาการทางด้านความคิดอยู่ตลอดเวลา ประหนึ่งว่ามีเป้าหมายทางสังคมที่จะต้องไปถึง ด้วยการปฏิบัติที่แสวงหาความรู้หรือความจริงอยู่ตลอดเวลาเพื่อนำมาเปลี่ยนแปลงและพัฒนาชีวิตมนุษย์และสังคมเป็นสำคัญ เพราะบริบททางสังคมและลักษณะทางปรัชญา มีความสอดคล้องกันอยู่ตลอดเวลา และเมื่อถึงเวลาที่แนวคิดที่ครอบงำมนุษย์ทั้งสังคมไม่สามารถตอบสนองความต้องการของมนุษย์ได้ อันหมายถึง เมื่อเกิดปัญหาจำนวนหนึ่งในสังคม และแนวคิดของคนทั้งสังคมไม่สามารถทำหน้าที่คลี่คลายปัญหาได้ แสดงว่าถึงเวลาที่จะต้องเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ใหม่อย่างช้า ๆ โดยมีนักปรัชญาแต่ละช่วงเวลาสลับสับเปลี่ยนกันคิดหาทางนำเสนอใน

วงสังคม จนเกิดแนวคิดที่หลอมรวมกันเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ มนุษย์อันเป็นสมาชิกในสังคมจึงรับเอาแนวคิดในกระบวนทัศน์ใหม่นั้นมาร่วมกันปฏิบัติ

3.5.2 ปรัชญานวยุคในฐานะแนวคิดเชิงญาณวิทยา

แนวคิดทางปรัชญานวยุคที่ให้ความสำคัญกับแนวคิดทางด้านวิทยาศาสตร์แบบตรรกะนิยม ทั้งอุปนัยและนิรนัยเดิมได้เคยเป็นแกนหลักแห่งความเชื่อของมนุษย์ทั้งโลก นำโดยประเทศฝั่งตะวันตกได้แสดงให้เห็นประจักษ์แก่คนจำนวนมากว่า ญาณวิทยาศาสตร์ไม่สามารถสร้างสวรรค์บนดินตามที่เคยกล่าวอ้างเอาไว้ แต่กลับกลายเป็นความยึดมั่นถือมั่น อันนำมาซึ่งข้ออ้างในการเอาเปรียบซึ่งกันและกันของนานาประเทศซึ่งเห็นได้ชัดอย่างยิ่ง ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ความรู้สึกเคลือบแคลงสงสัยในปรัชญานวยุคที่ได้ก่อตัวมากขึ้นจนเห็นเด่นชัด และทำให้กระแสของแนวคิดปรัชญาหลังนยุคก่อตัวอย่างเห็นได้ชัดเช่นเดียวกัน

3.5.3 สาระของปรัชญาหลังนยุคและการเติบโตในศาสตร์สาขาอื่น

ในปัจจุบัน มนุษยชาติกำลังอยู่ในช่วงของการสร้างแนวคิดเพื่อเป็นพื้นฐานกระบวนทัศน์ทางปรัชญาหลังนยุคทั้งทางด้านอภิปรัชญา ญาณวิทยา และจริยศาสตร์ แม้ว่าในปัจจุบัน เท่าที่ผู้วิจัยได้ศึกษากระแสปรัชญาหลังนยุคที่ได้ส่งอิทธิพลต่อสังคมหลังนยุคทั้งด้าน กรอบทฤษฎี ศิลปกรรม สังคมวัฒนธรรม และวรรณกรรม แต่แนวคิดทางด้านปรัชญาบริสุทธิ์ยังมีเนื้อที่ว่างในเชิงวิชาการ สำหรับการนำเสนอแนวคิดทางปรัชญาให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นในอีกหลากหลายแง่มุม

บทที่ 4

วิเคราะห์แนวคิดจริยศาสตร์ในปรัชญาหลังนวยุค

เป็นที่แน่นอนว่า พัฒนาการทางด้านความคิดของมนุษย์อันเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคมย่อมทำให้แนวคิดทางจริยศาสตร์ต้องเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย นั่นถือได้ว่าเป็นธรรมชาติแห่งการสร้างความคิดคล้อยให้ดำรงไว้ซึ่งสังคมของมนุษย์ ในฐานะสังคมพลวัตอันเป็นที่หลอมรวมไว้ซึ่งทุกมิติแห่งความเป็นมนุษย์ ใน 2 บทที่ผ่านมา ผู้วิจัยได้ศึกษาสาระด้านจริยศาสตร์และปรัชญาหลังนวยุคไปแล้วเพื่อสร้างฐานความคิดทั้ง 2 มิติให้สามารถนำมาสู่การวิเคราะห์โดยมีเป้าหมายอยู่ที่การสร้างแนวคิดทางจริยศาสตร์ในการวิจัยนี้ได้ อย่างไรก็ตาม เพื่อสร้างความกระจ่างในด้านเนื้อหาเชิงวิเคราะห์นี้ ในส่วนนี้ ผู้วิจัยขอเสนอบทวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้ศึกษาไปตามขั้นตอนของกรอบการวิจัยใน 4 ประเด็น ดังนี้

- 4.1 วิเคราะห์แนวคิดจริยศาสตร์
- 4.2 วิเคราะห์แนวคิดปรัชญาหลังนวยุค
- 4.3 วิเคราะห์แนวคิดจริยศาสตร์ในปรัชญาหลังนวยุค
- 4.4 บทสรุป

4.1 วิเคราะห์แนวคิดจริยศาสตร์

จากการเก็บข้อมูลเฉพาะทางด้านจริยศาสตร์อันถือได้ว่าเป็นการศึกษาพื้นฐาน เพื่อทำการศึกษาค้นคว้าที่จะนำมาวิเคราะห์ในส่วนท้ายของงานวิจัย ผู้วิจัยสังเกตว่า ถ้าถกเถียงในมิติของการพัฒนาด้านวิชาการปรัชญาจริยแล้ว จำเป็นต้องวิเคราะห์โยงใยสัมพันธ์ไปถึงประเด็นของการนำจริยศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริงด้วย ด้วยเหตุนี้ ในส่วนของการวิเคราะห์แรกนี้ ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า จริยศาสตร์มีประเด็นสำคัญเชิงประยุกต์ใช้ที่ต่อนำมาวิเคราะห์ให้กระจ่างเพื่อการเข้าใจอย่างถ่องแท้และนำไปสร้างเป็นแนวคิดจริยศาสตร์แห่งยุคสมัยได้อย่างเหมาะสม ประเด็นที่ควรนำมาวิเคราะห์มีอยู่ทั้งหมด 5 ประเด็น ดังนี้

4.1.1 พื้นฐานในทางจริยศาสตร์

ในกระบวนการศึกษาทางด้านจริยศาสตร์ทั้งหมด การนำจริยศาสตร์ไปประยุกต์ใช้ในสังคมนั้น ผู้นำไปประยุกต์ใช้จำเป็นต้องวางสาระพื้นฐานสำคัญให้เป็นฐานในการพิจารณาอย่างแท้จริงอยู่ 3 ฐานคิด คือ

1) “เหตุผล” สำคัญกว่า “ความศรัทธา”

การศึกษาปรัชญาจริยธรรมมีพื้นฐานของการศึกษาปรัชญาในแนวตะวันตก ดังนั้น การให้เหตุผลแบบตะวันตกจึงเป็นแนวคิดในการยอมรับเชิงวิชาการสำหรับการศึกษาปรัชญาในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม การบ่งชี้ที่มาของคำว่า “เหตุผล” และ “ศรัทธา” โดยละเอียดนั้น จำเป็นสำหรับการสร้างฐานความคิดในกระบวนการตัดสินใจปัญหาทางจริยธรรม ผู้วิจัยเห็นว่า มีแนวคิดที่ต้องพิจารณาวิเคราะห์ในส่วนนี้ 2 ประเด็น คือ ความศรัทธาในศาสนาและเหตุผลของปรัชญา

(1) ความศรัทธาในศาสนา

แนวทางการศึกษาความจริงทางศาสนามีความขอบเขตกว้าง และต้องอาศัยวิธีการทางศาสนาของแต่ละศาสนาเป็นตัวกำหนด นั่นหมายถึงว่า มาตรฐานแตกต่างกัน ที่สำคัญ คือ การศึกษาด้วยวิธีการปฏิบัติหลายอย่างไม่สามารถสื่อให้ผู้ไม่ได้ปฏิบัติเข้าใจได้ จึงเป็นประสบการณ์ตรงของผู้ปฏิบัติเอง การพิสูจน์จึงได้ต้องความศรัทธาอย่างแรงกล้าเท่านั้น ซึ่งไม่ใช่สิ่งประจักษ์ ซึ่งอาจจะพบหรือไม่พบก็ได้ อย่างไรก็ตาม การเข้าถึงศาสนาจึงจำเป็นต้องอาศัยความศรัทธามาก่อนเป็นเบื้องต้น ความจริงในเชิงนามธรรมจึงเป็นประเด็นที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการใด ๆ ความจริงระดับสูงทางศาสนาจึงไม่อาจจะพิสูจน์ได้ด้วยวิธีอื่นใดเช่นกัน¹ ศรัทธาในศาสนาจึงไม่สามารถนำมาใช้กับวิถีแห่งศึกษาจริยศาสตร์

ข้อยืนยันที่น่าสนใจต่อมา คือ แนวคิดในพุทธศาสนาได้นำเสนอว่า การเกิดขององค์กรธรรมมีศรัทธาเป็นมูลเหตุ การศึกษาจำเป็นต้องเป็นไปตามลำดับเป็นกระบวนการตลอดสายจึงจะเกิดประโยชน์ได้ การหยุดระหว่างทางไม่สามารถบรรลุจุดหมายได้ กรณีเช่นนี้อธิบายได้ว่า ศรัทธาเป็นเพียงจุดเริ่มต้นสำหรับการดำเนินไปสู่เป้าหมายสูงสุดเท่านั้น ศรัทธาจึงไม่ใช่เป้าหมายในตัวเอง ประเด็นสำคัญคือ ศรัทธาต้องนำไปสู่การปฏิบัติ และภาระที่สำคัญของศรัทธาคือการเป็นพลังนำส่งให้ถึงขั้นปฏิบัติและจรโลงให้การลงมือปฏิบัติดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อพิสูจน์ความเป็นจริงอย่างประจักษ์²

ดังนั้น ศรัทธาจึงเป็นเพียงแค่ปัจจัยเริ่มต้น จึงไม่ได้มีสถานะภาพเป็นปัญญาที่จะสามารถพึ่งพิงเอามาเป็นข้อยืนยันใด ๆ ได้เลยในจริยศาสตร์ ซึ่งเป็นประเด็นที่แตกต่างจากเหตุผล

(2) เหตุผลของปรัชญา

ในส่วนของแนวทางการศึกษาปรัชญา มีเนื้อหาที่เน้นความจริงเชิงนามธรรมแบบศาสนาเช่นกัน แต่ต้องไม่อยู่พ้นการพิสูจน์หรือโต้แย้งด้วยเหตุผล ด้วยเหตุนี้ การได้มาซึ่ง “คำตอบ” แต่เพียง

¹ปรีชา ช่างขวัญยืนและสมภาร พรหมทา, *มนุษย์กับศาสนา*, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552), หน้า 21-23.

²สรวิชัย วงษ์สอาด, *ศรัทธากับปัญญา (Faith with Wisdom)*, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : บริษัท โอ. เอส. พริ้นท์เฮ้าส์ จำกัด, 2561), หน้า 28.

อย่างเดียว ยังถือว่าไม่เพียงพอที่จะเป็นความรู้แบบปรัชญาได้ จำต้องมี “เหตุผล” มาประกอบด้วย หากไม่เป็นไปตามนี้ ปรัชญาจะไม่ยอมรับ ไม่ว่าจะเป็นการถกเถียงกันในเรื่องใดในแง่มุมมองของปรัชญา จำต้องสามารถถกเถียงไปจนถึงที่สุดในระดับที่ว่า ฝ่ายที่ได้แย้งฝ่ายเสนอสามารถยอมรับในเหตุผลของฝ่ายเสนอได้ กรณีเช่นนี้จึงทำให้ปรัชญากลายเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความจริง ที่เรียกว่า “การแสวงหาความจริงแบบปรัชญา”³ และกระบวนการศึกษาจริยศาสตร์ในลักษณะนี้บ่งชี้ว่า เหตุผลแบบปรัชญาสื่อความหมายไปในแนวทางของการแสวงหาความจริงของมนุษย์ที่อยู่บนเหตุผลของความเป็นมนุษย์ เหตุผลของปรัชญาจึงสื่อความหมายไปในแนวทางของคำว่า “เหตุผลที่ได้มาจากการไตร่ตรองด้วยปัญญา” (Reason from Wisdom Elaboration)

ข้อยืนยันแนวคิดข้างต้นจะพบว่า ข้อมูลเชิงพุทธศาสนาแสดงให้เห็นว่า ปัญญาอาศัยความรู้ทางญาณวิทยาเป็นพื้นฐานอันเกิดจากประสบการณ์ในการปฏิบัติ 3 ประการ กล่าวคือ ก. “จินตามยปัญญา” หมายถึง ปัญญาเกิดแต่การพิจารณาหาเหตุผล ข. “สุตมยปัญญา” หมายถึง ปัญญาเกิดแต่การฟังในกระบวนการศึกษา และ ค. “ภาวนามยปัญญา” หมายถึง ปัญญาเกิดการลงมือปฏิบัติ ด้วยเหตุนี้ ปัญญาจึงสื่อถึงสภาวะที่รู้ สภาวะที่แจ่มแจ้ง สภาวะที่สว่าง ความไม่มัวมลายและความเลือกเฟ้นธรรม⁴ หากวิเคราะห์จากคำอธิบายถึงปัญญาในพุทธศาสนาแล้วยังสามารถทำให้สรุปได้ว่า การใช้เหตุผลของปรัชญาเป็นเรื่องของปัญญาที่ได้รับการฝึกฝนและสั่งสมมาแล้วเท่านั้น

ในการศึกษาปรัชญา การใช้เหตุผลเชิงปรัชญาเป็นสิ่งที่เลี่ยงไม่ได้เลย เพราะคำว่า “ความถูกต้อง” หรือ “ความผิด” จำต้องมีการบ่งชี้ให้เห็นได้อย่างชัดเจน แม้ว่าในวงวิชาการจะมีการนำเสนอว่า แนวคิดแบบปรัชญาตะวันตกนั้นไม่ได้มีความถูกต้องครบถ้วนสมบูรณ์ก็ตาม

จึงสรุปได้ว่า ในกระบวนการนำไปใช้อย่างแท้จริงในแง่เนื้อหาวิชาการที่ศึกษากัน แนวคิดในศาสนาที่สามารถนำมาใช้ได้เพียงแค่นี้เนื้อหา แต่วิธีการไม่สามารถนำไปใช้ได้ เนื้อหาของวิชาศาสนานั้นวิชาปรัชญาจึงจำต้องนำมาเป็นวัตถุดิบที่ใช้ด้วยวิธีการทางปรัชญาเท่านั้น จึงจะหาแนวทางนำไปประยุกต์ใช้แบบปรัชญาในท้ายที่สุด เพราะกระบวนการศึกษาจริยศาสตร์ให้ความสำคัญกับเหตุผลอันสื่อถึงสาระเชิงปัญญามากกว่าศรัทธา

2) การตัดสินปัญหาจริยธรรมกับ “มาตรการจริยะ” ในจริยศาสตร์บรรทัดฐาน

“มาตรการจริยะ” ที่ได้ศึกษาไปแล้วในบทที่ 2 แสดงให้เห็นว่ามีทฤษฎีหลักอยู่ 3 แนวทางหลักเป็นสำคัญ กล่าวคือ ทฤษฎีคุณธรรม ทฤษฎีหน้าที่ และทฤษฎีประโยชน์นิยม ในกระบวนการตัดสินทางจริยธรรมจำเป็นต้องตระหนัก 2 ประการสำคัญ คือ

³ปรีชา ช่างขวัญยืนและสมภาร พรหมทา, *มนุษย์กับศาสนา*, อ่างแล้ว, หน้า 24.

⁴สรวิชัย วงษ์สอาด, *ศรัทธากับปัญญา (Faith with Wisdom)*, อ่างแล้ว, หน้า 38.

(1) การศึกษาจริยศาสตร์ไม่ใช่การศึกษาศีลธรรม

แนวคิดของ “ศีลธรรม” ถือว่าเป็นหลักอันเป็นข้อห้ามและข้อปฏิบัติโดยมีจุดประสงค์ให้เป็นเครื่องมือในการควบคุมทั้งมิติทางกาย วาจา และใจ ให้มีความสงบและความสุขในชีวิต ถือว่าเป็นแนวคิดที่จำกัดไว้ในกรอบของศาสนาทั่วไป และแน่นอนว่ามีความหมายที่แคบกว่าคำว่า “จริยธรรม” ด้วยเหตุนี้ การตัดสินใจทางศีลธรรมเป็นการตัดสินใจหรือผิดแบบไม่ต้องมีคนมาตัดสิน เพราะถ้าผิดจากกฎทางศีลธรรม นั้นหมายถึงผิด สมาชิกของกลุ่มก็จะรับรู้กันเอง

ส่วนแนวคิดของ “จริยธรรม” หมายถึง หลักที่ควรประพฤติเพื่อเป็นแนวทางของชีวิต อันจะสามารถควบคุมทั้งมิติทางกาย วาจา และใจ ดำเนินอยู่ในความดี ความงาม และความถูกต้อง และแน่นอนว่า ไม่ได้จำกัดไว้เฉพาะกรอบของศาสนาเท่านั้น จริยธรรมจึงกลายมาเป็นวัตถุประสงค์ในการศึกษาจริยศาสตร์

เมื่อนำหลักทางจริยธรรมมาศึกษาอย่างเป็นแบบแผนแล้วด้วย “วิธีการทางจริยศาสตร์” (Ethical Methodology) อันประกอบด้วยวิธีคิดบนพื้นฐานของมาตรการจริยะ จึงกลายเป็นเนื้อหาของการศึกษาทางจริยศาสตร์ต่อไป

ดังนั้น การศึกษาจริยศาสตร์จึงไม่ใช่เป็นแนวทางเดียวกันกับศีลธรรมซึ่งเป็นการศึกษาที่ใช้ความศรัทธาเป็นที่ตั้ง การศึกษาจริยศาสตร์ยืนยันที่จะตัดสินด้วยเหตุผลให้เป็นถูกหรือเป็นผิดชัดเจน ซึ่งคนที่ตัดสินเอง คือ ผู้กระทำในสังคมอันหมายถึง “ตัวมนุษย์” (Man) ซึ่งไม่ใช่ “ตัวหลักการ” (Principle) เองอย่างเช่นศีลธรรมที่อยู่ในหลักศาสนา

(2) เหตุผลอยู่บนพื้นฐานของมาตรการจริยะ

กระบวนการตัดสินใจทางจริยธรรมจำต้องกล่าวอ้างด้วยเหตุผลเท่านั้น และตัวเหตุผลเองก็จำต้องบ่งชี้ได้ว่าใช้มาตรการจริยะแบบใดในการตัดสินกรณีหรือปัญหาทางจริยธรรมนั้น หมายถึงว่า เหตุผลอยู่บนพื้นฐานของมาตรการจริยะเสมอในทุกกรณีของการตัดสินใจทางจริยธรรมในกระบวนการศึกษาจริยศาสตร์ ด้วยเหตุนี้ ทุกคำตัดสินอันเกิดจากกระบวนการตัดสินใจทางจริยธรรมย่อมจำต้องอ้างถึงความถูกต้องและความผิด ในวิธีที่บ่งชี้ได้อย่างชัดเจนโดยปราศจากความคลุมเครือทุกกรณีไป

จริยศาสตร์เป็นการตัดสินเชิงคุณค่าซึ่งต่างจากข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์ เพราะเป็นเรื่องของจิตที่มีอุดมคติของชีวิตเป็นบรรทัดฐานทางจริยธรรม มีสถานะเป็น “ปรนัย” (Objective) ไม่ขึ้นอยู่กับผู้ตัดสิน เป็นความจริงที่เป็นความจริงในตัวมันเอง อันสื่อถึงสถานะความเป็นจริงในสถานการณ์หนึ่งใดทั้งหมด นอกจากนั้น ก็ต้องขึ้นอยู่กับมาตรฐานทางจริยธรรมเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา เพราะการตัดสินใจทางจริยธรรมต้องพิจารณาอยู่บนการกระทำด้วยความสมัครใจ และการกระทำที่เป็นนิสัยอันเป็นวัตถุประสงค์การตัดสินใจซึ่งสื่อถึงเจตนาของผู้กระทำที่เรียกว่า “เสรีภาพของเจตจำนง” (Free Will) เพราะการลงมือกระทำกรณีทางจริยธรรม ประกอบขึ้นด้วย 3 ขั้นตอน กล่าวคือ

- ก. ชั้นจิตใจ (Mental Stage)
- ข. ชั้นร่างกาย (Bodily Stage)
- ค. ชั้นแสดงผลภายนอก (External Stage of Consequence)⁵

การมีเกณฑ์การตัดสินทางจริยธรรมที่ชัดเจนเป็นฐานในการพิจารณาจึงจะสามารถประเมินตัดสินเจตจำนงที่แท้จริงของผู้กระทำกรณีทางจริยธรรมได้

ดังนั้น กระบวนการตัดสินทางจริยธรรมจะเกิดขึ้นบนความรู้สึกของผู้ตัดสินโดยไร้ซึ่งกฎเกณฑ์ทางจริยธรรมเป็นมาตรการจริยะไม่ได้โดยเด็ดขาด

3) การตระหนักรู้ในบริบทร่วมสมัย

สถานะสังคมปัจจุบันมีความพร้อมในหลากหลายด้านมากพอที่จะเคลื่อนย้ายเข้าสู่สังคมที่มีแนวคิดทางปรัชญาหลังนวยุคเป็นฐานในการขับเคลื่อนทุกองคาพยพ บริบททางสังคมในหลายด้านที่ร่วมสร้างสังคมปัจจุบันให้มีตัวตนเด่นชัดจากสังคมยุคอื่น ไม่ว่าจะเป็นมิติสังคมวัฒนธรรม มิติเศรษฐกิจการเมือง และมิติการศึกษาวิชาการ ที่สามารถเห็นตัวตนของแต่ละแง่มุมได้ชัดเจนเช่น แนวคิดสตรีนิยม แนวคิดสิทธิมนุษยชน แนวคิดสิทธิและเสรีภาพ แนวคิดพื้นที่ทางสังคม และแนวคิดคนชายขอบ เป็นต้น ก่อนหน้านั้น แนวคิดเช่นนี้ไม่เคยปรากฏขึ้นมาในประวัติศาสตร์ของสังคมมนุษย์ นั้นหมายถึงว่า “กาละ” และ “เทศะ” เป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดความคิดหรือเข้ามามีบทบาทอันเป็นส่วนร่วมสำคัญในด้านจริยศาสตร์อย่างมีนัยยะสำคัญ

จริยศาสตร์ในงานวิจัยเล่มนี้จำเป็นต้องนำไปวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดปรัชญาหลังนวยุค และจำเป็นต้องพิจารณาในเชิงทฤษฎีให้ถ่องแท้ก่อนว่า แนวคิดปรัชญาหลังนวยุคเน้นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมในยุคทุนนิยมตอนปลาย (Late Capitalism) โดยมีเป้าหมายสำคัญ 3 ประการ กล่าวคือ

- (1) การศึกษาเพื่อ “การตัดข้ามจากกฎเกณฑ์” (Transgression) ที่ดำรงอยู่และเปิดพื้นที่กว้างเท่าเทียมกัน
- (2) การคิดค้นวิธีการนำเสนอในรูปแบบอื่นให้กับสิ่งที่รับรู้ได้แต่นำเสนอไม่ได้
- (3) การเปิดพื้นที่ทางวิชาการให้กับความแตกต่างของมโนทัศน์อื่นที่เคยถูกกดทับเอาไว้ในทั้งในทางวิชาการและทางสังคม

กระบวนการทั้งหมดนี้ มีฐานคิดอยู่ 3 ประการ กล่าวคือ

- (1) การไม่เชื่อ “การปรากฏที่สมบูรณ์” (Full Presence) เพราะสรรพสิ่งล้วนเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

⁵วคิน อินทสระ, จริยศาสตร์ (ศาสตร์ที่ว่าด้วยคุณความดีและศิลปะในการตัดสินใจ), พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ 1991, 2544), หน้า 80-82.

(2) การไม่เชื่อว่ามีศูนย์กลางของความหมาย เพราะสรรพสิ่งเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์

(3) การปฏิเสธความจริงสากลเพราะการเคารพในความแตกต่างหลากหลายของสังคม⁶ ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นแนวคิดที่สื่อ “สิ่งที่กำลังเป็น” (Becoming) หมายถึง “กาละ” และ “เทศะ” ที่ไม่เคยคงที่ตลอดเวลา

หากพิจารณาเนื้อหาของปรัชญาหลังนวยุคข้างต้นจะพบว่า มีบางแนวคิดที่มีความคลาดเคลื่อนไปจากแนวคิดที่เคยรับรู้กันมา

ด้วยเหตุนี้ “กาละ” และ “เทศะ” เป็นสองมิติที่มีนัยยะสัมพันธ์กัน เพราะ “กาละ” บ่งชี้ถึงจุดของเวลาที่ปัญหาทางจริยธรรมเกิดขึ้น การเกิดขึ้นในแต่ละครั้งจะมีความหมายที่แตกต่างกันตามยุคสมัย สิ่งที่ถูกในสมัยก่อนหน้าสามารถกลายเป็นสิ่งที่ผิดในสมัยปัจจุบันหรืออนาคตได้ และในทางกลับกัน สิ่งที่ผิดในสมัยก่อนหน้าสามารถกลายเป็นสิ่งที่ถูกในสมัยปัจจุบันหรืออนาคตได้ อย่างไรก็ตาม ในแต่ละช่วงเวลา ความหมายที่แท้จริงของแต่ละปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมจึงมีความหมายในทางจริยธรรมที่แตกต่างกัน

ในขณะที่ “เทศะ” แสดงให้เห็น พื้นที่ที่ปัญหาทางจริยธรรมเกิดขึ้น โดยพื้นที่ทั้งในมิติกายภาพและสังคมภาพก่อให้เกิดความหมายทางจริยธรรมที่แตกต่างกันเช่นกัน “เทศะ” แต่ละแห่งอันเป็นแหล่งปรากฏของปัญหาทางจริยธรรมก็ให้ความหมายของปัญหาทางจริยธรรมที่แตกต่างกันเช่นกัน

ดังนั้น ทั้งมิติกาละและเทศะต่างบ่งชี้ถึงสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา พื้นที่ในสังคมทั้งมิติแห่งกายภาพและจิตภาพต่างก็มีผลต่อการกำหนดแนวทางของจริยศาสตร์อีกเช่นกัน แนวคิดในการตัดสินใจทางจริยธรรมจึงไม่สามารถเหมือนเดิมได้ตลอดกาล และแตกต่างกันไปตามบริบทแห่งสังคมที่แตกต่างกัน การตระหนักรู้ในบริบทร่วมสมัยจึงเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อคำว่า “ความถูก” หรือ “ความผิด” ได้เสมอ การศึกษาจริยศาสตร์จึงมีมิติให้พิจารณาอย่างรอบด้าน เพื่อเลี่ยงอคติไม่ให้มีโอกาสดังขึ้น อันจะเป็นการทำให้จริยศาสตร์มีบรรทัดฐานที่แน่นในเชิงวิชาการมากขึ้นด้วย

4.1.2 การใช้เหตุผลทางจริยศาสตร์

ความเป็นมนุษย์มีความโยงใยกับปัจจัยหลายระดับ ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่า มนุษย์ในระดับทางกายภาพและทางจิตใจเป็นเพียงระดับมูลฐานเท่านั้น แต่หากพิจารณาให้ลึกซึ้งจะพบว่า ระดับทางจิตวิญญาณของมนุษย์อันเป็นระดับสูงซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของมนุษย์บ่งถึงการดำรงชีวิตของมนุษย์ที่เปี่ยมล้นด้วยคุณค่า เช่นนี้จำต้องประกอบด้วยคุณภาพชีวิตที่ดี การปฏิบัติการณ์ให้เกิดการใช้เหตุผลทางจริยธรรมมีอิทธิต่อการสร้างเสริมสังคมในเชิงบวกเพราะบุคคลแต่ละคนย่อมได้รับโอกาสแห่งทักษะใน

⁶พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, *ปรัชญาสังคมศาสตร์ : การอธิบายสังคมรากฐานสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด บางกอกบล๊อค, 2557), หน้า 199-200.

การกำหนดเป้าหมายของชีวิตอย่างเหมาะสม วิเคราะห์ได้ว่าพฤติกรรมใดถูก และพฤติกรรมใดผิด การรู้จักเป้าหมายของการดำเนินชีวิตทำให้มนุษย์รู้จักเลือกกระทำสิ่งที่ เป็นประโยชน์แก่ตนและสังคมได้⁷ การศึกษาจริยศาสตร์สามารถนำมาซึ่งผลลัพธ์ในมิติแห่งอรรถประโยชน์ได้แบบแยกแยะจำเพาะได้ เพราะสื่อถึงมิติของคุณค่าได้ชัดเจนที่สุด เนื่องด้วยการใช้เหตุผลทางจริยธรรมมีส่วนสร้างเสริมสังคม องค์กรรวมเชิงบวกดังกล่าวแล้ว ในส่วนวิเคราะห์นี้ ผู้วิจัยต้องการนำเสนอประโยชน์ของจริยศาสตร์ใน “ระดับจิตวิญญาณ” (Spiritual Level) เป็นสำคัญซึ่งประกอบด้วย 2 ระดับ กล่าวคือ

1) ในระดับอุดมคติของชีวิต

การดำรงชีวิตหนึ่งชีวิตของมนุษย์ หมายถึง ตัวตนของความเป็นมนุษย์ระดับปัจเจกบุคคล ย่อมต้องประกอบด้วยความหมายของการมีชีวิตอยู่เป็นสำคัญ มนุษย์ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยไม่มีสิ่งใดเป็นแกนกลางของชีวิตให้ยึดเหนี่ยว คนที่มีแนวคิดในการดำรงชีวิตที่ชัดเจนมักจะเดินไปตามทางอันชัดเจนที่ตนเองคิดและเชื่อมั่นว่าตัวเองเป็นเช่นนั้น ไม่ว่าจะเกิดปัญหาอย่างไร ลักษณะตัวตนของคนผู้นั้นจะแสดงออกมาในวิถีแห่งตนได้อย่างเห็นได้ชัด

เป็นที่ยอมรับกันว่า พฤติกรรมของมนุษย์หนึ่งคนระดับปัจเจกบุคคลนั้นเป็นผลมาจาก เหตุผลอันมากมายทั้งปัจจัยทางชีวภาพและการสะสมเรียนรู้ วิถีอันเป็นอุดมคติของชีวิตมนุษย์เป็น ประหนึ่งปรัชญาชีวิตที่แต่ละคนมีฝังอยู่ในตัวเอง แม้ว่าบางคนอาจจะไม่สามารถกล่าวถึงปรัชญาชีวิต ของตนเองได้อย่างชัดเจน แต่มันเป็นผลมาจากเหตุผล ความเชื่อ ประสบการณ์ หลักการ และความ รับผิดชอบในชีวิตของแต่ละคน⁸ ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นกระบวนการสร้างทุนทางปรัชญาแห่งชีวิตของแต่ละ ปัจเจกบุคคลทั้งสิ้น

อุดมคติของชีวิตของมนุษย์ในระดับปัจเจกเป็นตัวกำหนดให้ปัจเจกบุคคลสามารถลำดับ ความคิดและการกระทำในแต่ละวันได้ชัดเจน เนื้อแท้ของความเป็นอุดมคติของชีวิตในแต่ละระดับ ปัจเจกบุคคล เป็นตัวที่บ่งชี้ว่า “ความดีสูงสุด” สำหรับตนเองนั้นเป็นเช่นใด

อุดมคติของชีวิตเป็นประหนึ่งเป้าหมายของชีวิต นักวิชาการพุทธศาสนาอาจารย์วศิน อินทสระได้นำเสนอว่า คนที่มีจุดมุ่งหมายแน่นอนในการกระทำมักจะได้รับในสิ่งที่ตนเองต้องการ คน ที่ประสบความสำเร็จในชีวิตมักจะเป็นคนที่มีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน ให้ลองพิจารณา 3 ประเด็น กล่าว คือ (1) ความจริง (2) ความงาม และ (3) ความดี อธิบายได้ว่า มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่เพื่อให้ได้รู้ “ความ จริง” ที่ยังไม่รู้ เพื่อให้ก้าวขึ้นไปสู่ “ความงาม” ที่ยังไม่เห็น และที่สำคัญ เพื่อให้ถึง “ความดี” ที่ยังไม่ ถึง จากประเด็นนี้ จะพบว่า มนุษย์มีความมุ่งมั่นตั้งใจในอุดมคติชีวิตของตนจะได้รับประโยชน์เป็นการ

⁷สุทธิพร บุญส่ง, *คุณธรรมจริยธรรมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต*, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2552), หน้า 29-30.

⁸ลู มารินอฟ, *The Big Question ชีวิตนี้มีคำถาม*, แปลโดย สุรพงษ์ สุวจิตตานนท์, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มายด์, 2551), หน้า 375.

เรียนรู้จากทุกเหตุการณ์ที่ผ่านมาในชีวิต เพราะทุกอย่างจะหลอมรวมกลายเป็น ความจริง ความงาม และความดี เช่นการมองเห็นความงามในความทุกข์ และความทุกข์ทำให้รู้ความจริง และทำให้เข้าถึงความดีที่ยังเข้าไม่ถึงในท้ายที่สุด⁹ ในกรณีเช่นนี้ ถือได้ว่า มนุษย์ระดับปัจเจกบุคคลมีคุณลักษณะแปลกเด่นเช่นมนุษย์เผ่าพันธุ์โฮโมเซเปียนส์เซเปียนส์อันเป็นเผ่าพันธุ์เฉพาะตน อุดมคติชีวิตในระดับปัจเจกบุคคลอันเป็นเรื่องของจิตวิญญาณนั้นมีความโยงใยกับชีวิตอื่น ๆ ในสังคมอย่างแยกไม่ออก

ด้วยเหตุนี้ อุดมคติของชีวิตจึงไม่ใช่แค่ระดับของจิตวิทยาเท่านั้น แต่เป็นระดับสูงสุดที่เรียกว่า “ระดับจิตวิญญาณ” อันสื่อถึงการมีชีวิตอยู่อย่างมีความหมายไม่ใช่แค่เป้าหมายของชีวิตเท่านั้น จิตวิญญาณของมนุษย์ในระดับปัจเจกจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการขับเคลื่อนหนึ่งตัวตนของมนุษย์ให้ดำเนินไปไม่ว่าจะพบกับปัญหาหนักหนาสักเพียงใด และส่งผลต่อทิศทางการดำรงอยู่ของมนุษย์เผ่าพันธุ์นี้แบบองค์รวม เพราะสังคมปรัชญาหลังนวยุค คือ สังคมที่หลอมขึ้นด้วยตัวตนระดับปัจเจกที่มีรอยต่ออันกลมกลืนเพื่อความเป็นเอกภาพอันเป็นอัตลักษณ์ของสังคมแห่งยุคสมัยนี้

สรุปว่า จริยศาสตร์เป็นวิชาที่กระตุ้นเตือนให้มนุษย์ตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ว่าสามารถอยู่ในโลกนี้ได้อย่างไร และเหตุผลสูงสุดคืออะไร นั่นหมายถึงชีวิตนี้มีอยู่เพื่ออะไรเป็นสำคัญ ความชัดเจนของการดำรงชีวิตของมนุษย์จะมีความชัดเจนมากขึ้น เมื่อมนุษย์ในระดับปัจเจกบุคคลสามารถค้นพบแนวทางของตนในการดำรงชีวิตเพื่อสร้างคุณค่าให้กับชีวิตด้วยวิถีทางที่ชัดเจนดังนี้แล้ว ย่อมส่งผลไปถึงการเสริมสร้างบรรทัดฐานทางสังคมในมิติแห่งจริยธรรมระดับสูงขึ้นไป อันเอื้อต่อการเป็นปัจจัยของการควบคุมสังคมให้สมาชิกสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขเพราะทุกคนจะต้องผ่านกระบวนการขัดเกลาจากสังคมที่เต็มเปี่ยมด้วยเหตุผลเชิงจริยธรรมเหมือนกันหมด

2) ในระดับบรรทัดฐานทางสังคม

เมื่อมนุษย์ในระดับปัจเจกบุคคลมีวิถีแห่งการคิดที่ชัดเจนเกี่ยวกับความหมายของชีวิต และแนวทางแห่งการสร้างคุณค่าของชีวิต มนุษย์ในระดับปัจเจกบุคคลที่มีอุดมคติชีวิตที่เป็นไปในแนวทางเดียวกันจำนวนมากมาอยู่ร่วมกันในสังคม จะก่อให้เกิดอุดมคติสูงสุดในชีวิตของมนุษย์ร่วมกันกลายเป็นบรรทัดฐานทางสังคม การสร้างบรรทัดฐานทางสังคมอันสืบเนื่องมาจากการพัฒนาการศึกษาด้านจริยศาสตร์อย่างเป็นระบบช่วยทำให้ “การควบคุมทางสังคม” (Social Control) มีความยั่งยืนมากขึ้น

ด้วยเหตุนี้ “การควบคุมทางสังคม” ที่อยู่บนพื้นฐานของบรรทัดฐานทางสังคมที่ชัดเจนจะช่วยขัดเกลาทางสังคมให้เกิดระเบียบ กำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในสังคมที่จะต้องสอดประสาน

⁹วคิน อินทสระ, จริยศาสตร์ (ศาสตร์ที่ว่าด้วยคุณความดีและศิลปะในการตัดสินใจ), อ้างแล้ว, หน้า 11-

กับบุคคลอื่นในสังคมเช่นกัน ด้วยการยอมจำกัดเสรีภาพส่วนตน ควบคุมความต้องการส่วนตัวของตนเองลงบ้าง เพื่อการรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์ของส่วนรวมอันเป็นประโยชน์สำคัญที่มากกว่า¹⁰

ผู้วิจัยขอเพิ่มเติมในประเด็นนี้ว่า การดำรงชีวิตในสังคมอย่างถูกต้อง สมาชิกในสังคมต้องมีการตกลงกัน การมีความเข้าใจในกฎเกณฑ์ร่วมกัน การสร้างชีวิตให้สมบูรณ์ทุกมิติของชีวิต การพัฒนาวิถีแห่งความประพฤติให้เหมาะสมในแต่ละปัจเจกบุคคล สร้างประเพณีและกิจกรรมสัมพันธ์ระหว่างกัน แนวคิดทางจริยธรรมในสังคมยังมีระเบียบที่ดียิ่งเกิดประโยชน์แก่สังคม และแนวทางความประพฤติดังกล่าวจำเป็นต้องได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้นเสมอ เพราะการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นการเผชิญกับความเป็นจริงตามธรรมชาติ การใช้กฎอันเป็นเกณฑ์แห่งความประพฤติจะทำให้มนุษย์รู้จักใช้สติปัญญาเพื่อการพัฒนาชีวิตให้ประสบความสำเร็จ และได้รับประสบการณ์เยี่ยมมนุษย์พึงมีได้¹¹

ผู้วิจัยมองว่า หากพิจารณาตามนี้จะพบว่า สมาชิกในสังคมที่ใช้เหตุผลทางจริยศาสตร์อย่างเป็นวิสัยพื้นฐานแห่งสังคม มีแนวโน้มที่จะทำให้การรวมกลุ่มของสังคมมีความแน่นแฟ้นและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และสามารถทำให้สังคมมีความสงบสุขได้ในวิถีทางเดียวกัน และสังคมในลักษณะที่สามารถพิจารณาความประพฤติบนพื้นฐานทางจริยศาสตร์ได้ ก็ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องนำเอากฎหมายแห่งรัฐอย่างเป็นทางการมาคอยควบคุมพฤติกรรมพลเมืองในสังคม ตัวบรรทัดฐานอันเป็นคุณลักษณะที่ติดแน่นอยู่ในใจของพลเมืองในสังคมจะเป็นตัวบ่งบอกความถูกต้องและความผิดเอง นอกจากนี้ ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องสร้างบทลงโทษ แต่ตัวตนระดับปัจเจกบุคคลซึ่งเป็นผู้กระทำทางสังคมสามารถบ่งชี้ว่าความประพฤติเช่นใดที่เรียกว่าความถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง เช่นนี้ถือได้ว่า การใช้เหตุผลแบบจริยศาสตร์ได้กลายเป็นบรรทัดฐานทางสังคมไปแล้ว

ประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการเน้นย้ำ คือ บรรทัดฐานทางสังคมอันเกิดจากจิตวิญญาณเป็นบรรทัดฐานทางสังคมระดับสูงที่ไม่ต้องการเครื่องมืออื่นใดมาเป็นตัวกำหนดหรือบ่งชี้ เพราะคุณลักษณะแห่งจริยะที่บ่งชี้ว่าถูกหรือผิดเป็นสิ่งที่รู้ได้แก่ใจ และการลงโทษเป็นความรู้สึกในมโนสำนึกของแต่ละปัจเจกบุคคลเอง

บทวิเคราะห์นี้สามารถสรุปได้ว่า การใช้เหตุผลทางจริยธรรมเป็นแนวทางสำคัญให้มนุษย์ได้ฝึกฝนเอาศักยภาพแห่งเหตุผลมาประยุกต์ใช้ ทักษะการใช้เหตุผลถือได้ว่า สามารถพัฒนาให้มนุษย์ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลที่มีอุดมคติของชีวิต และมนุษย์ระดับสังคมที่ร่วมสร้างบรรทัดฐานทางสังคม เรียกว่า “สังคมปรัชญาหลังนวยุค” (Postmodernism Society) เป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับ “ทุนทางปัญญา” (Intellectual Capital) ซึ่งเป็น “สารัตถะ” (Essence) ของปัจเจกบุคคลและสังคมที่

¹⁰ จันทรเพ็ญ อมรเลิศวิทย์, *การควบคุมทางสังคม*, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2547), หน้า 51.

¹¹ วีระชัย ยศโสธร, *จริยศาสตร์*, (บุรีรัมย์: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 2556), หน้า 18.

สามารถนำมาสร้างสรรค์เพิ่มพูนคุณค่าให้เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ทักษะทางการคิดเชิงวิเคราะห์ (Analytical Thinking) ซึ่งไม่ได้วัดกันที่ระดับการศึกษา แต่วัดได้ด้วยทักษะในการแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องและนำเอาประสบการณ์ที่เกิดขึ้นมาสร้างคุณค่าให้เพิ่มขึ้นเชิงอรรถประโยชน์แก่ทั้งตนเองและสังคม¹²

4.1.3 มาตรการจริยะในจริยศาสตร์

การดำรงชีวิตของมนุษย์ย่อมต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม การปฏิบัติตนต้องมีความเหมาะสม ซึ่งแน่นอนว่าจำเป็นต้องใช้มาตรการมาวัดเพื่อเป็นเครื่องมือในการประเมิน มาตรการที่จะวัดในทางจริยศาสตร์มีความแตกต่างกันและมีคุณลักษณะแตกต่างกันตามแนวทฤษฎี

1) ทฤษฎีคุณธรรมนิยม

มาตรการจริยะของทฤษฎีคุณธรรมที่เน้นคุณธรรมในการกระทำนี้ สามารถนำมาประมวลเพื่ออธิบายลักษณะสำคัญ ๆ คือ¹³

(1) คุณธรรมเป็นวัตถุนัย

ปกติแล้ว ในกระบวนการตัดสินใจทางจริยธรรม จำต้องมี 2 องค์ประกอบ คือ “ผู้ตัดสินใจ” (Subject) ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ชี้ขาดอันสื่อถึงตัวอัตตะบุคคล และ “สิ่งที่ถูกตัดสิน” (Object) ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกชี้ขาดอันหมายถึงวัตถุ กรณี “เก้าอี้สีแดง” เพราะตัวเก้าอี้เองเป็นสีแดง ไม่ได้ขึ้นอยู่กับตัวอัตตะบุคคลที่ชี้ว่าเก้าอี้มีสีแดง เช่นนี้ เรียกว่า “วัตถุนัย” (Objectivism) ซึ่งตรงกันข้ามกับ “อัตนัย” (Subjectivism)

วัตถุนัยมองว่าคุณธรรมไม่ว่าจะเป็นด้านใดเป็นลักษณะจริง ๆ ที่มีอยู่ในตัววัตถุมีลักษณะตายตัวเช่นไฟมีคุณสมบัติร้อน เหล็กมีคุณสมบัติเค็ม และน้ำตาลมีคุณสมบัติหวาน ด้วยเหตุนี้ ความร้อน ความเค็ม และความหวานล้วนแล้วแต่มีลักษณะตายตัวเหมือนความดีในตัวบุคคลนั่นเอง คุณสมบัติแบบวัตถุนัยจึงเป็นเรื่องของแก่นแท้

กรณีตัวอย่างข้างต้นจะพบว่า คนจะฆ่าคนเพื่อกินเนื้อ หรือ จะแทงลูกเพื่อไม่ให้มีโอกาสเป็นคนชั่วล้วนแสดงให้เห็นว่าเป็นความผิดโดยแก่นแท้ที่ตัวอัตตะบุคคลในฐานะผู้ตัดสินชี้ขาดไม่สามารถเปลี่ยนแปลงให้เป็นอื่นได้เลย

(2) คุณธรรมเป็นสิ่งสัมบูรณ์

คุณธรรมมีความเป็น “สัมบูรณ์” (Absolute) หมายความว่า ชัดเจน มั่นคง ครอบคลุม สัมบูรณ์ และบริบูรณ์รอบมิติ คุณธรรมจึงสื่อให้เห็นว่า เป็นคุณสมบัติแน่นอนตายตัว สภาวะเช่นนี้

¹²ปิยะฉัตร จารุธีรศานต์, *การจัดการความรู้*, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2558), หน้า 39-40.

¹³วิทย์ วิศทเวทย์, *จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2528), หน้า 76-83.

ไม่ได้มีเพียงชั่วคราว แต่เป็นคุณสมบัติที่ถาวรคงทนไม่เคยเปลี่ยนแปลง ความร้อนในไฟมีความชัดเจน อยู่ในตัว ความหวานในน้ำตาลมีความครบถ้วนอยู่ในตัว และความเค็มในเกลือมีความบริสุทธิ์อยู่ในตัว เช่นกัน เช่นนี้ เรียกว่า “อินทรีย์” (Faculty) หรือสามารถเรียกได้ว่า “ปัญญา” (Intellect) จึงเรียกว่า “อินทรีย์ทางคุณธรรม” (Virtue Faculty) ลักษณะเช่นนี้ เปรียบได้กับความจริงทางคณิตศาสตร์ เช่น เส้นตรงสองเส้นตัดกันมุมตรงข้ามย่อมเท่ากัน แม้จำเป็นต้องมีการพิสูจน์แต่ก็ต้องลงเอยในความจริงอันเป็นบทสรุปที่ว่า สิ่งที่เท่ากัน เมื่อนำมาบวกกัน ย่อมได้ผลที่เท่ากัน” ซึ่งเป็นเช่นนี้ โดยไม่จำเป็นต้องไตร่ตรองด้วยเหตุผลก็ได้

(3) คุณธรรมเป็นสากล

อินทรีย์ทางคุณธรรมเป็นสิ่งที่อยู่ในตัวมนุษย์ทุกคน เพราะติดมากับมนุษย์โดยกำเนิด ประหนึ่งเป็นอวัยวะของร่างกาย หรือ ผู้เชื่อในพระเจ้ามองว่าเป็นปัญญาที่พระเจ้าประทานมาให้ มนุษย์ ที่ทำให้มนุษย์ได้เข้าถึง ความจริงที่ถูกต้อง ความดีที่ถูกต้อง และความงามที่ถูกต้อง เพื่อการประกอบใช้คู่กับประสาทสัมผัสของมนุษย์ ดังนั้น อินทรีย์ทางคุณธรรมจึงต้องใช้คู่กับประสาทสัมผัสพื้นฐานของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม ผู้ที่ไม่เชื่อเรื่องพระเจ้ายกให้เหตุผลว่าเป็นเรื่องของธรรมชาติที่ให้คุณสมบัติเช่นนี้มาพร้อมกับการกำเนิดของมนุษย์ สิ่งนี้ไม่ใช่สิ่งที่เป็นของส่วนตัว แต่เป็นสิ่งสากลที่มนุษย์ทุกคนมีเป็นสมบัติร่วมกัน ถ้าทุกคนอยู่ในสภาวะที่ปกติก็จะให้คำตอบในลักษณะเดียวกัน

ในกรณีทั้ง 2 ข้างต้นนั้น จะพบว่า การฆ่าถือว่าเป็นเรื่องผิดโดยไม่ต้องสงสัยเลย แต่ประเด็นอยู่ที่ว่า ทำไมบางคนมองเห็นไม่เท่ากัน เหตุผลสำคัญ คือ แม้ว่าคุณธรรมจะฝังอยู่ในตัวมนุษย์แต่ก็ถือได้ว่าเป็น “คุณสมบัติแฝง” (Latent) จำเป็นต้องได้รับการหล่อหลอมที่ละเอียดละออนจนกลายเป็นสภาพจริงติดตัวให้เห็นเด่นชัด ด้วยเหตุนี้ เมื่อคนเราได้รับการพัฒนาทางด้านอินทรีย์ไม่เท่ากัน ก็ย่อมมองเห็นคุณธรรมได้ไม่เท่ากัน แต่เมื่อได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่แล้ว ก็ย่อมต้องเห็นเหมือนกัน หรือไม่ได้ต่างกันจนสุดขีด

นอกจากนี้ การที่มโนทัศน์ของแต่ละคนที่ได้รับการพัฒนาเท่าเทียมกัน แต่ในบางกรณี อาจจะมองเห็นลักษณะของคุณธรรมได้ไม่เท่ากันหรือไม่เหมือนกันอาจจะมาจากปัจจัยอื่นได้ เช่น อารมณ์ ความปรารถนา ผลประโยชน์ส่วนตัว และอคติหลากหลาย เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีพลังมากพอที่จะบดบังคุณธรรมที่แท้จริงได้

2) ทฤษฎีหน้าที่นิยม

มาตรการจริยะของทฤษฎีหน้าที่นิยมที่เน้นคุณค่าในการกระทำนี้ สามารถนำมาประมวลเพื่ออธิบายลักษณะสำคัญ ๆ คือ

(1) หน้าที่เป็นปรนัย

ความดีถือว่าเป็นคุณค่าจริงในตัวการกระทำ โดยไม่ต้องแยกแยะในการนำไปใช้ในทางปฏิบัติกับมนุษย์ที่มีความแตกต่างกัน การตัดสินคุณค่าทางจริยธรรมนั้นต้องเป็นไปตามความสัจจริงไม่

มียกเว้น บริบทของเหตุการณ์จะไม่ถูกนำมาเป็นข้ออ้างในการบิดเบือนให้ความดีเสื่อมคลายลงไป ไม่
ว่าใครจะมีมุมมองอย่างไรก็ตาม การตัดสินความดีก็จะใช้มาตรการเดียวกัน เพราะต้องรับรู้ร่วมกันว่า
ความดีได้ฝังอยู่ในตัวการกระทำแล้ว

สิ่งที่ต้องทำความเข้าใจสำหรับทฤษฎีหน้าที่ คือ ความดีเป็นสิ่งที่มียู่แล้ว มนุษย์ไม่ได้เป็นผู้สร้าง
จึงเป็นอิสระจากมนุษย์ทั้งปวง ถ้าจะมองแบบเพลโตก็คือ ความดีเป็นแบบที่เป็นแม่แบบของ
ความดีในโลก จึงเป็นสิ่งที่สามารถเข้าใจได้แน่นอน ถ้าเข้าใจความดีว่าเป็นอย่างไร มนุษย์จะประเมิน
ความดีบนพื้นฐานของการเห็นความดีที่ฝังอยู่ในการกระทำนั้น ๆ

(2) หน้าที่เป็นสิ่งสมบูรณ์

ความหมายของคำว่า “สมบูรณ์” (Absolute) หมายความว่า เด็ดขาด สมบูรณ์ และ
บริบูรณ์ การที่ความดีมีลักษณะเช่นนี้ สื่อให้เห็นว่า ความดีมีลักษณะแน่นอนตายตัว แสดงว่ามีสภาวะ
เช่นนี้ตลอดไป ดังคำกล่าวที่ “การพูดความจริงจะกลายเป็นสิ่งเลวร้ายได้อย่างไร”

(3) หน้าที่เป็นสากล

กฎหมายจริยธรรมเป็นกฎที่สามารถนำมาใช้ได้กับมนุษย์ทุกคน ทุกสังคม และทุกเวลา ถ้า
หากบอกว่า “จงพูดความจริง” หมายถึง การพูดความจริงจะไม่เป็นการกระทำที่ผิด หรือถ้าบอกว่า
“ห้ามขโมย” หมายถึง การขโมยย่อมเป็นสิ่งที่ไม่ได้เด็ดขาด

3) ทฤษฎีประโยชน์นิยม

มาตรการจริยยะของทฤษฎีประโยชน์นิยมที่เน้นผลลัพธ์ของการกระทำนี้ สามารถนำมา
ประมวลเพื่ออธิบายลักษณะสำคัญ ๆ คือ

(1) ประโยชน์เป็นอัตนัย

สมมติว่า นาย ก. ได้รับการยอมรับจากสังคมว่าเป็นคนดี หากเราตั้งคำถามว่า นาย ก. เป็น
คนดีจริง ๆ หรือ นาย ก. เป็นคนดีเพราะเราชื่นชอบนาย ก. หากพิจารณาจะได้ 2 กรณี คือ

กรณีแรก ถ้านาย ก. เป็นคนดีอย่างแท้จริง ซึ่งแม้ว่านาย ก. เป็นศัตรูของเรา เราก็ต้อง
ยอมรับว่านาย ก. เป็นคนดี แสดงว่า นาย ก. มีความเป็นคนดีอย่างแท้จริง แม้เราจะไม่ชื่นชอบ นาย
ก. ก็ยังเป็นคนดีอยู่ในเนื้อแท้ของตน

กรณีที่สอง ถ้านาย ก. เป็นคนดี แต่พอเราไม่ได้ชื่นชอบ นาย ก. ก็ไม่ใช่คนดี แสดงให้เห็น
ว่า ความดีไม่ได้อยู่ในเนื้อแท้ของตัวนาย ก. ในกรณีนี้ นาย ก. เป็นคนดีได้ เพราะต้องมีเงื่อนไขว่ามีคน
ชอบเท่านั้น

จาก 2 กรณีข้างต้นในการพิจารณาประเมินคุณค่ามีแนวคิดอยู่ 2 แบบ คือ (1) “คุณค่าเชิง
ปรนัย” (Objective Value) ซึ่งเป็นกรณีแรก และ (2) “คุณค่าเชิงอัตนัย” (Subjective Value) ซึ่ง
เป็นกรณีสอง

ส่วนในประเด็นแนวคิดทฤษฎีประโยชน์นิยม ใช้มาตรการจริยะแบบกรณีสอง คือ คุณค่าเชิงอัตนัยเป็นสำคัญ เพราะเราไม่สามารถประเมินคุณค่าทางจริยธรรมของการกระทำจากตัวของการกระทำเอง เพราะคุณค่าไม่ได้มีอยู่ในตัวการกระทำนั้น แต่คุณค่าจะปรากฏออกมาให้เห็นก็ต่อเมื่อผลลัพธ์ของมันเกิดขึ้นแล้ว หากผลลัพธ์ออกมาดี ถือว่าการกระทำนั้นดี แต่ถ้าหากการกระทำออกมาไม่ดี ถือว่าการกระทำนั้นไม่ดี ผลลัพธ์ของการกระทำเป็นตัวบ่งชี้คุณค่าของการกระทำนั่นเอง

(2) ประโยชน์เป็นสิ่งสัมพัทธ์

จากข้อ (1) ข้างต้น จะพบว่า ถ้ามาตรการประเมินความประพฤติดีที่ผลลัพธ์ของการกระทำเป็นตัวชี้วัดคุณค่าความดีมีลักษณะเป็น “คุณค่าเชิงอัตนัย” (Subjective Value) ก็แสดงว่ากรณีการพูดความจริงหรือการพูดโกหกที่ให้ผลลัพธ์ดี ต่างก็ถือว่าเป็นการกระทำที่ดี คุณค่าจึงเป็นคุณค่าที่ไม่เด็ดขาดในตัว เพราะคุณค่าแปรผันไปตามผลลัพธ์ของการกระทำ ไม่ใช่ตัวการกระทำ ก็สรุปได้ว่า คุณค่าเช่นนี้เป็นคุณค่าแบบสัมพัทธ์ (Relative Value)

(3) ประโยชน์ไม่เป็นสากล

จากข้อ (2) ข้างต้น จะพบว่า ถ้ามาตรการประเมินความประพฤติดีที่ผลลัพธ์ของการกระทำเป็นตัวชี้วัดคุณค่าความดีมีลักษณะเป็น “คุณค่าเชิงสัมพัทธ์” (Relative Value) ก็แสดงว่ามาตรการประเมินความประพฤติไม่ได้เป็นสากล เพราะการพูดความจริงกับการพูดโกหกบางครั้งก็สามารถเป็นการกระทำที่ดีได้ และบางครั้งก็ไม่สามารถเป็นการกระทำที่เลว ซึ่งขึ้นอยู่กับผลลัพธ์ของการกระทำว่าเป็นอย่างไร ดังนั้น การพูดความจริงจึงไม่ใช่การกระทำที่ดีเสมอไป ในทางตรงกันข้าม การพูดโกหกก็ไม่ใช่การกระทำที่เลวเสมอไปเช่นกัน ตัวชี้วัดเพื่อประเมินคุณค่าทางจริยธรรมที่เน้นผลลัพธ์เป็นสำคัญ จึงไม่ได้เป็นกฎจริยธรรมสากลสำหรับทุกคน

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า เหตุผลที่แนวคิดเช่นนี้ได้รับการยอมรับจากกลุ่มนักปรัชญาบางคน น่าจะอยู่ที่การเห็นผลลัพธ์ที่เป็นผลประโยชน์เชิงรูปธรรมที่สามารถจับต้องได้ และประจักษ์ได้ อันเนื่องมาจาก ทฤษฎีนี้มีลักษณะเป็นสสารนิยมและสุขนิยมดังกล่าวข้างต้น

4.1.4 อุดมคติของชีวิตในจริยศาสตร์

ในจริยศาสตร์ตะวันตก การศึกษาอุดมคติของชีวิตในฐานะสิ่งมีคุณค่าสูงสุด ที่เป็นสิ่งมีคุณค่าในตัวเอง เรียกว่า “คุณค่าภายใน” (Intrinsic Value) ประหนึ่งว่าเมื่อได้ครอบครองแล้ว จะไม่ต้องการสิ่งใดอีกเลย แต่ในกรณีการกระทำอื่นมีค่าในฐานะนำไปสู่การกระทำดังกล่าวเป็นได้เพียงสิ่งมี “คุณค่าภายนอก” (Extrinsic Value) จริยศาสตร์แต่ละทฤษฎีก็มีการกำหนดคุณค่าภายในและคุณค่าภายนอกเอาไว้แตกต่างกันแตกต่างกันตามทิวเคราะห์ ดังนี้

1) จริยศาสตร์เชิงคุณธรรม

ในบทวิเคราะห์เนื้อหาของจริยศาสตร์เชิงคุณธรรมนี้ ผู้วิจัยมองว่า ประเด็นที่น่าสนใจสำหรับจริยศาสตร์เชิงคุณธรรมเป็นเรื่องของคำว่า “ทางสายกลาง” (Doctrine of the Mean)¹⁴ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ในคำจำกัดความของคุณธรรมในทฤษฎีของอริสโตเติลหมายถึง สิ่งที่อยู่กลาง ๆ ระหว่างความหย่อนกับความเกิน จึงเรียกว่า เป็นสถานะที่ไม่ขาดพร่องและไม่เกินเลยกรอบแห่งความจำเป็น แม้เพลโตผู้เป็นอาจารย์ก็ตาม ก็ได้ให้คำจำกัดความในลักษณะใกล้เคียงกัน เพลโตมองว่าคนที่มีคุณธรรมเป็นคนดี จึงต้องเป็นบุคคลผู้มีความรู้ อารมณ์ และความปรารถนาทำงานกันอย่างกลมกลืน จนกลายเป็นความบริสุทธิ์ โดยอธิบายว่า ไม่มีส่วนใดในวิญญาณที่ไปดื้อส่วนอื่นในจิตวิญญาณเลย แม้แต่น้อย แต่ในส่วนประกอบในวิญญาณของผู้นั้นก็มีการกระทำที่เป็นของตัวเอง อริสโตเติลย้ำว่า คนที่มีลักษณะพิเศษเช่นนี้จะแสดงออกมาในรูปแบบของการงานที่มีความเหมาะสมในทุก ๆ กิจกรรมที่เขาลงมือกระทำเพราะเขารู้จักประมาณว่าควรอยู่ตรงกลางเช่นใด

ความมั่นคงดังกล่าวถูกกำหนดโดยเหตุผลให้เป็นผู้มีปัญญาทางด้านการปฏิบัติ การฝึกฝนคุณลักษณะเช่นนี้ จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของนิสัยของคนที่มีคุณธรรม ในกระบวนการพัฒนาคุณธรรมดังกล่าวนี้ อริสโตเติลได้กำหนดเอาไว้ให้พิจารณา 3 ลักษณะ คือ (1) การกระทำด้วยเจตนาที่มาจากเหตุผล (2) แนวทางของคุณธรรมแบ่งเป็น ก. “เกินความพอดี” (Excess) และ ข. “ขาดความพอดี” (Defect) (3) ความเป็นทางสายกลางที่ไม่ถูกกำหนดเอาไว้เหมือนกฎคณิตศาสตร์และประมาณความประพฤติเป็น

ทางสายกลางเช่นนี้ถือได้ว่าเป็น “ปัญญาเชิงปฏิบัติ” (Practical Wisdom) ที่ต้องมีการลงมือฝึกฝนในมิติทางสังคมจนกลายเป็นนิสัย (Habit) ที่มีกระบวนการอบรมบ่มนิสัยซึ่งจะกลายเป็นผลลัพธ์แบบเป็นลูกโซ่บนพื้นฐานของปัญญาเกิดขึ้นเป็นรูปธรรม และความสามารถในการมุ่งส่งเสริมให้ตนเองเป็นคนมีคุณธรรมสูงสุดลักษณะเช่นนี้ มาจากคุณสมบัติสำคัญของมนุษย์ คือ เหตุผล และแน่นอนว่า อุดมคติของชีวิตเช่นนี้ จะนำพาความสุขมาให้

การเป็นคนที่มีความสุข คือ คนที่ดำเนินชีวิตอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรมซึ่งปรากฏอยู่ในทุกความคิดและการกระทำ หรืออาจจะกล่าวได้ว่า ชีวิตของคนที่มีความสุข เป็นการดำรงชีวิตอยู่ในทางสายกลางอันประกอบด้วยเหตุผล มองทุกอย่างด้วยความเป็นจริง เจตนาบริสุทธิ์ในการกระทำจะทำให้ไม่เกิดความเหนียมอายและความเขื่อง ลักษณะเช่นนี้จะแสดงออกมาในรูปแบบของความโดดเด่นและการทำประโยชน์แก่ส่วนรวม และไม่กล่าวติเตียนผู้ใดเพราะปล่อยวางประเด็นที่ควรปล่อยวาง

¹⁴ชัยวัฒน์ อุตพัฒนา และผศ.ดร.พระมหมาวินทร์ ปุริสุตโตโม, *ทฤษฎีและปัญหาจริยศาสตร์*, พิมพ์ครั้งที่ 13, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท คอมมา ดีไซน์แอนด์พริ้นท์ จำกัด, 2561), หน้า 89-95.

ประหนึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นผลแห่งศาสตร์และศิลป์ที่หลอมรวมกัน ในชีวิตทั้ง 3 ระดับ คือ (1) ชีวิตในชีวิตประจำวันของเรา (2) ชีวิตที่สัมพันธ์ในสังคม และ (3) ชีวิตที่แสวงหาความสงบ

คนที่มีความสุขมักจะแสดงให้เห็นด้วยสภาวะความอยู่ดีกินดีในชีวิต ดังนี้

(1) ความอยู่ดีกินดีมีความสมบูรณ์ในตัวเองทั้งเพื่อตนเองและผู้อื่น

(2) ความอยู่ดีกินดีมีความสมบูรณ์ในตัวเอง เพราะเป็นหน้าที่ของการใช้เหตุผลในการจัด

ระเบียบอารมณ์และความปรารถนา

(3) ความอยู่ดีกินดีมีความสมบูรณ์ในตัวเอง เพราะเมื่อได้กระทำตามหน้าที่แล้ว ถือว่าได้

บรรลุอุดมคติของชีวิตแล้วเช่นกัน

(4) ความอยู่ดีกินดีมีความสมบูรณ์ในตัวเอง เพราะเป็นกิจกรรมที่ใช้เวลากระทำต่อเนื่องกัน

ตลอดทั้งชีวิต

ดังนั้น “คุณธรรมจึงมาจากกระบวนการหล่อหลอมการลงมือกระทำบนพื้นฐานของเหตุผลอันจะก่อผลลัพธ์ให้เป็นความอยู่ดีกินดีในชีวิตปัจจุบัน”

2) จริยศาสตร์เชิงหน้าที่

ในบทวิเคราะห์เนื้อหาของจริยศาสตร์เชิงหน้าที่นี้ ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า จริยศาสตร์เชิงหน้าที่เป็นเหตุผลภาคปฏิบัติที่เข้มข้นเพราะถือว่ามีกฎแห่งศีลธรรมที่ปรากฏชัดในตัวเอง แสดงให้เห็นว่าอุดมคติของชีวิตจำต้องมาจาก “เจตจำนงที่ดี” (Good Will)¹⁵ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

กรณีนี้ ค่านิยมให้ทรรศนะไว้ชัดเจนว่า การปฏิบัติหน้าที่โดยสมบูรณ์โดยมีเหตุผลเป็นเครื่องนำทางแต่เพียงอย่างเดียว และถือว่าเป็นคุณธรรมหลักของแนวคิดนี้ “การปฏิบัติหน้าที่จึงเพื่อหน้าที่” (Duty for Duty’s Sake) ความเคร่งครัดในลักษณะนี้ทำให้เรียกได้ว่า “จริยศาสตร์ทางการ” (Formal Ethics) เพราะมี “ความบริสุทธิ์ทางศีลธรรม” (Moral Purism) หรือ “ความเคร่งครัด” (Rigorism) เหตุผลจึงถูกมองว่าเป็นสิ่งที่มีก่อนในตัวเองและเป็นกฎศีลธรรมในตัวเอง

เจตจำนงที่ดีถือว่าเป็นเจตนาที่บริสุทธิ์ ซึ่งแตกต่างจากความมั่นคงและสติปัญญา เจตจำนงที่ดีเป็นอิสระจากเงื่อนไขภายนอกอื่นใดทั้งสิ้นเพราะมันเป็นคุณสมบัติดีในตัวเอง การปฏิบัติตามเหตุผลที่เป็นพื้นฐานสากลในธรรมชาติของมนุษย์

เจตจำนงที่ดีเป็นการแสดงให้เห็นว่า

(1) กฎศีลธรรมเป็นข้อบังคับอย่างเด็ดขาดและไม่ใช่ว่าหน้าที่

(2) กฎศีลธรรมเป็นกฎสากลและจำเป็นต่อชีวิตอย่างยิ่ง

(3) กฎแห่งศีลธรรมเป็นเรื่องมนุษยธรรมแก่ตนเองทุกกรณี

(4) กฎแห่งศีลธรรมเป็นปัจจัยกีดกันความเห็นแก่ตัวของมนุษย์

ดังนั้น “เหตุผลในการกระทำตามหน้าที่เป็นเจตจำนงที่ดี”

¹⁵เรื่องเดียวกัน, หน้า 115-116.

3) จริยศาสตร์เชิงประโยชน์

ในบทวิเคราะห์เนื้อหาของจริยศาสตร์เชิงประโยชน์นี้ ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า จริยศาสตร์นี้เป็นเรื่องของความสุข แสดงให้เห็นว่า อุดมคติของชีวิตเช่นนี้ เรียกว่า “ความสุขที่มีคุณภาพ” (Quality Happiness)¹⁶ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

แนวคิดจริยศาสตร์เชิงประโยชน์ของมิลล์ เรียกว่า “ประโยชน์นิยมอย่างละเอียด” ซึ่งมีความน่าสนใจนำมาวิเคราะห์ในตอนนี เพราะสื่อให้เห็นว่า เป็นแนวคิดจริยศาสตร์ทางจิตวิทยาบ้างซึ่งถึงความสุขที่มีรายละเอียดที่ความมีคุณภาพ โดยมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

(1) ความสุขสูงสุด กล่าวได้ว่า ความสุขเป็นสิ่งปรารถนาของมนุษย์และจำเป็นต้องได้รับในปริมาณที่สูงสุด และแน่นอนว่าจะต้องมาจากการกระทำที่ถูกต้องที่จะเรียกได้ว่าเป็น “จุดหมาย” (the Ends) หรือ “คุณค่าภายใน” (Intrinsic Value)

(2) ปริมาณมากที่สุดและคุณภาพสูงสุด หมายถึง ความสุขเป็นสิ่งที่มีความแตกต่างกัน ความสุขจึงมีคุณภาพไม่เท่ากัน การมีความสุขที่มีคุณภาพให้ประเมินจากระดับของจิตใจที่สูงขึ้น เพราะมนุษย์ย่อมมีความพึงพอใจในความสุขเพียงมนุษย์อยู่แล้ว เรียกว่า “ความรู้สึกในศักดิ์ศรี” (Sense of Dignity) เป็นธรรมชาติที่มีอยู่ในมนุษย์ทุกคน

(3) เป้าหมายเพื่อตนเองและคนอื่นเท่ากัน องค์ประกอบนี้แสดงว่า ประเด็นนี้สำคัญที่สุดคือ ความสุขสูงสุดและมีปริมาณมากที่สุด รวมถึงมีคุณภาพมากที่สุดที่กล่าวข้างต้นนั้น ไม่มุ่งประเด็นไปที่ประโยชน์ส่วนตัวแต่เพียงส่วนตัวเท่านั้น แต่อยู่กับผลประโยชน์ของมนุษยชาติเป็นส่วนรวมด้วยนั้นหมายถึง การแบ่งความสุขอันเป็นประโยชน์ให้ตนเองกับผู้อื่นอย่างเท่าเทียมกันด้วย ปัจเจกบุคคลและสังคมจึงมีคุณค่าเท่าเทียมกันในวิถีทางปฏิบัติอย่างเห็นได้ชัดจากประเด็นนี้

จากองค์ประกอบทั้ง 3 ประการข้างต้นแสดงให้เห็นว่า มนุษย์ที่ใช้แนวคิดจริยศาสตร์เชิงประโยชน์ตามทฤษฎีของมิลล์ย่อมเป็นมนุษย์ที่มีจิตใจไม่ลำเอียงอย่างแน่นอน เพราะมุ่งไปที่ความสุขที่จำต้องมอบให้คนอื่นในวิถีที่ไม่แบ่งปันแบบตัวฉันและตัวเธอ แนวคิดดังกล่าว ก่อให้เกิดแนวคิดจิตสาธารณะ นั้นหมายถึง การบำเพ็ญประโยชน์แก่ผู้อื่นกลายเป็นอุดมคติของชีวิตได้

ดังนั้น “ประโยชน์อันสูงสุดคือความสุขที่สูงสุดในปริมาณที่มากที่สุดทั้งเพื่อตนเองและผู้อื่น”

4.1.5 บริบทร่วมสมัยในจริยศาสตร์

บริบทร่วมสมัยกลายเป็นแนวคิดที่ไม่สามารถละออกจากการทำมาพิจารณาในกระบวนการตัดสินใจจริยธรรมได้เลย เพราะบริบทร่วมสมัยก็มีตัวตนและมีอิทธิพลต่อวิถีคิดการสร้างตัวตน ความคิดของมนุษย์ในสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม การสร้างจริยศาสตร์ตามแนวทางของจริยศาสตร์บรรทัดฐานจำเป็นต้องนำมาพิจารณา บริบทร่วมสมัยดังนี้

¹⁶เรื่องเดียวกัน, หน้า 143-144.

1) แนวคิดเศรษฐกิจแบบทุนนิยม (Capitalism)

ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมที่ได้วิวัฒนาการมาเป็นระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม หากพิจารณาดูอย่างผิวเผิน ประหนึ่งว่าเป็นวิถีทางแห่งเศรษฐกิจแห่งยุคสมัย แต่ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในสังคมได้แสดงให้เห็นว่า มันไม่ได้มีเฉพาะข้อดีเท่านั้น แต่มีข้อเสียกระทบต่อสังคมในหลากหลายมิติ หากนำมาพิจารณาเปรียบเทียบกันระหว่างข้อดีและข้อเสีย ข้อเสียเองอาจจะมีผลกระทบต่อมนุษย์ในสังคมมากกว่าเสียด้วยซ้ำ อย่างไรก็ตาม การนำข้อดีและข้อเสียมากเปรียบเทียบกัน อาจจะก่อให้เกิดแนวทางใหม่ในการกำหนดแนวทางจริยศาสตร์สำหรับมนุษย์ในสังคมใหม่ก็ได้¹⁷

(1) ข้อดีของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม

ก. การเกิดแรงจูงใจในการทำงาน

เมื่อผู้ประกอบการที่เรียกว่า “นายทุน” ลงทุนประกอบธุรกิจแล้ว ผลลัพธ์ที่ได้ คือ ผลกำไร ยิ่งทำมากก็ยิ่งได้มาก การมีรายได้ตกเป็นของตนเองตราบเท่าที่ตนเองได้ลงทุนลงแรง กลายเป็นแรงจูงใจ ให้ผู้ประกอบการจำนวนมากต้องการขยายธุรกิจของตน ทำให้เศรษฐกิจโดยรวมเติบโต

ข. สินค้าและบริการมีคุณภาพเป็นมาตรฐาน

เนื่องจากผู้ประกอบการแต่ละรายต้องผลิตสินค้าแข่งขันกันขายสินค้าและบริการให้มากที่สุด จึงต้องปรับปรุงเทคนิคการผลิตอยู่เสมอทำให้คุณภาพของงานและคุณภาพของสินค้าดีขึ้นจนเป็นมาตรฐานที่สูง เพราะเป้าหมายสูงสุดของผู้ประกอบการธุรกิจแบบทุนนิยม คือ ผลกำไรสูงสุด

ค. การมีเสรีภาพในการผลิตช่วยสร้างนวัตกรรม

เมื่อผู้ประกอบการที่ผลิตสินค้ามีเสรีภาพในการตัดสินใจว่าจะผลิตอะไร ผลิตอย่างไร และผลิตมาจำนวนเท่าไรได้เอง โดยไม่ต้องมีขอบเขตด้านจำนวนการผลิต ผู้ประกอบการก็จะเริ่มหาวิธีที่แตกต่างในการสร้างผลกำไรสูงสุด โดยเฉพาะทางด้านกลยุทธ์การตลาดที่จะสื่อออกมาทั้งในรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่แปลกใหม่และวิธีการนำเสนอ ถือได้ว่าส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรมขึ้นได้ในสังคม

ง. สินค้าและบริการราคาเป็นธรรม

เป็นที่แน่นอนว่า การที่ผู้ประกอบการต่างมีเสรีภาพในการผลิตสินค้าทั้งในด้านคุณลักษณะสินค้าและจำนวนก็ตาม ล้วนก่อให้เกิดการแข่งขันขึ้น ผลลัพธ์สำคัญที่จะเกิดขึ้นตามมาอย่างหนึ่ง คือ เรื่องราคาที่เป็นธรรม เพราะผู้ประกอบการแต่ละคนย่อมไม่สามารถตั้งราคาสินค้าตามความต้องการผลกำไรสูงสุดอย่างที่ต้องการได้ตลอดเวลา โดยไม่คำนึงถึงปัจจัยประกอบอื่น ๆ โดยเฉพาะความเป็นธรรม ฉะนั้น ผู้บริโภคจึงสามารถบริโภคสินค้าและบริการได้ด้วยราคายุติธรรมที่สุด

¹⁷วิกิตำรา, “ระบบเศรษฐกิจ/ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมหรือทุนนิยม”, 1 เมษายน 2563,

(2) ข้อเสียของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม

ก. การกระจายรายได้ไม่เท่าเทียมกัน

โดยปกติแล้ว สมาชิกของสังคมมีความแตกต่างกันในหลายด้านโดยเฉพาะด้านทรัพย์สินที่จะนำมาลงทุน บุคคลใดมีทรัพย์สินมากแล้วนำมาลงทุนเป็นผู้ประกอบการ ย่อมมีความได้เปรียบบุคคลที่มีทรัพย์สินน้อยกว่า โอกาสที่จะสร้างความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของบุคคลในสังคมจึงมีมาก

สิ่งที่น่ากังวลและเกิดขึ้นทั่วทุกสังคมทุนนิยม คือ นายทุนจำนวนมากขาดจริยธรรม เพราะต่างล้วนต้องการผลประโยชน์สูงสุดซึ่งคือ ผลกำไรสูงสุด ผลที่ตามมาต่อจากนี้ เห็นได้ชัดว่าจะเป็นเรื่องของแรงกดดันและความวุ่นวายทั้งการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ท้ายที่สุด ประชากรส่วนใหญ่ของหนึ่งประเทศจะได้รับผลกระทบมากที่สุด เพราะแม้พิจารณาทั้งในแง่การเป็นผู้ประกอบการก็ไม่สามารถทำธุรกิจแข่งขันกับนายทุนใหญ่ได้ หรือในแง่ความเป็นรากหญ้าก็เป็นรองด้านการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ ปรากฏการณ์นี้จึงเป็นหนึ่งในประเด็นในการศึกษาทางจริยศาสตร์

ข. ระบบตลาดเสรีแบบสมบูรณ์ก่อปัญหาบางสถานการณ์

คติของระบบตลาดเสรี คือ การปล่อยให้มีการแข่งขันกันแบบเสรีภาพ แต่แน่นอนว่าไม่สามารถเกิดขึ้นได้ทุกกรณี ในกรณีที่เคยเกิดขึ้นแล้วในอดีต คือ กรณีการเกิดสงคราม อุปสงค์และอุปทานของสินค้าและบริการอยู่ในระดับสูงเป็นพิเศษทั้งสองด้าน รัฐบาลจำต้องมีนโยบายเข้าแทรกแซงเพราะกลไกตลาดที่เคยเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนระบบไม่สามารถใช้ได้เลย จึงมีความจำเป็นต้องใช้วิธีการปันส่วนของสินค้าและบริการแทน

ค. การมีโอกาสเกิดการผูกขาดราคา

กรณีที่ร้ายแรงที่สุดของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม คือ การผูกขาดราคา การที่รัฐบาลไม่มีเสถียรภาพพอไม่ว่าจะกรณีใด ๆ ย่อมเปิดโอกาสให้นักการเมืองในคราบนายทุนวางแผนผูกขาดราคาสินค้าบางชนิดได้ โดยเข้ามาแทรกแซงนโยบายและกิจกรรมสำคัญทางเศรษฐกิจได้แล้ว ผลเสียจะตกอยู่กับผู้บริโภคซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่และผู้ใช้แรงงานซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญ และจำนวนมาก ลักษณะของการแทรกแซงจะเห็นได้ชัดจากการขึ้นราคาสินค้าให้สูง และกดค่าจ้างค่าแรงงานให้ต่ำเพื่อให้ผู้ประกอบการหรือนายทุนได้กำไรสูงสุด

ตามที่มีผู้วิจัยได้เกริ่นไปข้างต้นว่า ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีแบบสมบูรณ์ตามแนวทางของอดัม สมิท (Adam Smith 1723-1790) ไม่ได้เกิดขึ้นจริงในทางปฏิบัติ เพราะมีแต่เศรษฐกิจระบบทุนนิยมอันเป็นระบบเศรษฐกิจแบบผสมหรือแบบวิวัฒนาการก็ว่าได้ ดังนั้น การแทรกแซงจากรัฐจึงสามารถกลายเป็นปัจจัยสำคัญ ในการสร้างสถานการณ์ในระบบเศรษฐกิจให้เป็นไปได้หลากหลายทิศทาง เป็นที่น่าสังเกตว่า ปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน การแทรกแซงจากรัฐมีความซับซ้อนมากขึ้น เพราะบ่อยครั้งรัฐได้รับการสนับสนุนจากภาคเอกชนฝ่ายที่เป็นผู้ประกอบการบางส่วนด้วยการให้กำหนดนโยบายตามที่ตนต้องการ เพื่อให้เกิดผลประโยชน์ทางด้านการค้าให้กับ

ตนหรือกลุ่มของตน อาจจะเป็นในทางตรงหรือทางอ้อมก็ได้ การแทรกแซงแบบไม่โปร่งใสเช่นนี้ ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางการกระจายรายได้ให้เห็นได้ชัดมากขึ้น จากเดิมที่การกระจายรายได้ไม่มีความเท่าเทียมกันเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว

เมื่อกาลเวลาผ่านไป กลยุทธ์ที่ไม่โปร่งใสเช่นนี้มีความซับซ้อนมากขึ้นและได้กลายเป็นปัญหาร้ายต่อระบบเศรษฐกิจในวงกว้าง ผลลัพธ์ที่เห็นได้ชัดคือ ปรากฏการณ์รวบกระจุกจนกระจายที่เกิดขึ้นในสังคมตลอดหลายสิบปีที่ผ่านมาหลายแห่งทั่วโลก และมีแนวโน้มว่าจะมีความเลวร้ายลงเรื่อย ๆ ได้เสมอ จึงได้กลายมาเป็นประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกำหนดมาตรฐานทางจริยศาสตร์ให้กับสังคมที่ผู้วิจัยให้ความสนใจอย่างมาก

2) แนวคิดประชาธิปไตย (Democracy)

การวิเคราะห์แนวคิดการปกครองระบอบประชาธิปไตยในเชิงลึกจะพบว่า มีข้อดีและข้อเสียคู่กันทั้งสองด้าน แม้จะได้รับการยอมรับจากผู้คนมากมายว่าเป็นการปกครองที่ดีที่สุดแล้วในขณะนี้สำหรับมนุษยชาติ การนำแต่ละประเด็นทั้งข้อดีและข้อเสียมาทำการศึกษานบนพื้นฐานของการพิจารณาอรรถประโยชน์ร่วมของพลเมืองอันเป็นฐานคติของระบอบนี้ จะทำให้เกิดแนวทางหรือสาระอันเป็นองค์ประกอบร่วมในการสร้างบรรทัดฐานทางจริยศาสตร์ ที่เกิดขึ้นในกระบวนการตัดสินใจทางจริยธรรมในโอกาสต่อไป¹⁸

(1) ข้อดีของการปกครองระบอบประชาธิปไตย

ก. พลเมืองทุกคนมีสิทธิในการปกครองเท่าเทียมกัน

พลเมืองทุกคนในประเทศสามารถลงคะแนนเสียงของตนเองเพื่ออนุมัติกิจกรรมใด ๆ ในการบริหารประเทศ ไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม ที่สำคัญ กรณีในทางอ้อมแบบมีผู้แทนราษฎรนั้น ผู้แทนราษฎรที่เป็นฝ่ายบริหารก็ได้ใช้สิทธิจากประชาชนในการบริหารบ้านเมือง ส่วนฝ่ายค้านก็ยังได้ใช้สิทธิจากประชาชนในการตรวจสอบการทำงานของฝ่ายบริหารได้เช่นกันทั้งสองทาง แสดงให้เห็นว่าสิทธิของประชาชนย่อมมีประโยชน์ต่อการดำเนินการบริการการปกครองเท่าเทียมกัน

ข. พลเมืองทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพทุกอย่างเท่าเทียมกัน

สิทธิและเสรีภาพของพลเมืองไม่เพียงแต่สามารถใช้ได้ในด้านการเมืองเท่านั้น ยังสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ สิทธิและเสรีภาพของพลเมืองดังกล่าวจึงมีความเท่าเทียมกันทุกประการ ที่สำคัญ ประเด็นสำคัญนี้ถูกกำหนดและรับรองโดยรัฐธรรมนูญโดยไม่แยกเพศ เชื้อชาติ ศาสนาและไม่ว่าจะเป็นกรณีใด ๆ ทั้งสิ้น

¹⁸ประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองที่น่าสนใจ, “ข้อดี-เสีย ของระบอบการปกครองประชาธิปไตย”, 27 พฤศจิกายน 2561, <<https://www.prairiestateblue.com/>> (1 December 2020)

ค. พลเมืองทุกคนอยู่ภายใต้ระบบกฎหมายมาตรฐานเดียวกัน

การปกครองระบอบประชาธิปไตยมีกฎหมายสูงสุดคือรัฐธรรมนูญ และกฎหมายรองลงมาที่ต้องสอดคล้องกัน กฎหมายทุกระดับจะใช้บังคับได้กับทุกๆ โดยไม่แยกเพศ เชื้อชาติ ศาสนาและกรณีอื่นใดเช่นกัน เพื่อลดความขัดแย้งและเข้าถึงสันติสุขของสังคม โดยมีศาลเป็นผู้พิพากษาคดีความและมีอำนาจบังคับให้ทุกอย่างเป็นไปตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ

(2) ข้อเสียของการปกครองระบอบประชาธิปไตย

ก. กระบวนการตัดสินใจช้า

เนื่องจากปัญหาต่าง ๆ ในประเทศที่เป็นรัฐชาติแล้วมีเป็นจำนวนมาก การพิจารณาแต่ละเรื่องต้องผ่านกระบวนการพิจารณาด้วยความระมัดระวังและหลายขั้นตอน บางเรื่องที่ต้องการการแก้ไขแบบเร่งด่วนมักจะไม่ได้รับการตอบสนองอย่างรวดเร็วตามสถานการณ์ ทำให้ปัญหาทับถมและเกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชน เพราะการแก้ปัญหาความเดือดร้อนอันเกิดขึ้นกับประชาชนในวงกว้างที่มีหลากหลายไม่สามารถดำเนินการให้ทันทั่วไปได้

ข. ค่าใช้จ่ายดำเนินการสูง

การดำเนินการปกครองให้เป็นไปตามระบอบประชาธิปไตย จำเป็นต้องใช้บุคลากรจำนวนมากหลายระดับชั้น และคัดเลือกด้วยความระมัดระวังตามหลักเกณฑ์ที่วางเอาไว้โดยระเบียบของแต่ละหน่วยงานของรัฐ เฉพาะแค่เรื่องการเลือกตั้งผู้แทนพลเมืองก็มีหลายระดับตั้งแต่ระดับภูมิภาคท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศ จึงมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินการที่ค่อนข้างสูง หากประเทศไม่ได้มีความร่ำรวย การดำเนินงานก็จะไม่สะดวก บางครั้ง ความล่าช้าทำให้หลายโครงการไม่อาจดำเนินการได้ ซึ่งกรณีเช่นนี้เกิดขึ้นได้บ่อยมากในหลายประเทศจนบางครั้งกลายเป็นเรื่องปกติธรรมดาไปแล้ว

ค. ความเสียหายจากการที่ประชาชนไม่รู้คุณค่าในสิทธิของตน

ตามแนวคิดแบบประชาธิปไตย สิ่งที่มีค่าสูงสุดของพลเมืองในแต่ละคนนั้น คือ สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนเข้าไปในสภาหนึ่งเสียง ในทางปฏิบัตินั้น พลเมืองอาจจะไม่ได้เข้าใจกระบวนการทำงานของรัฐด้านการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ซับซ้อนก็เป็นไปได้ การซื้อสิทธิขายเสียงมีอยู่ทั่วไปในหลายประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย เช่นนี้ ย่อมมีผลเสียเกิดขึ้นต่อสังคมอย่างแน่นอน เพราะกระบวนการบริหารรัฐนั้นมีค่าซับซ้อนมาก หากมีการสะกดที่หน่วยย่อยใดหน่วยหนึ่งในองคาพยพ ย่อมมีผลเสียต่อหน่วยย่อยอื่น ๆ อีกหลายหน่วยในองคาพยพเดียวกัน

ง. การมีโอกาสฉ้อราษฎร์บังหลวงสูง

ตามที่กล่าวข้างต้นว่า กระบวนการในการปกครองระบอบประชาธิปไตยมีความซับซ้อนมาก จึงมีโอกาสที่สมาชิกในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการพัฒนาจะฉกฉวยเอาผลประโยชน์ให้ตนเองและพรรคพวก เพราะความเห็นแก่ตัว ซึ่งเกิดขึ้นในหลาย ๆ ประเทศ ในทางปฏิบัติ ฝ่ายที่ได้

สิทธิ์ในการใช้อำนาจยังสามารถกันสิทธิ์อันชอบธรรมของผู้อื่นในหลาย ๆ กรณีได้ด้วย เช่นนี้เป็นเรื่องที่น่าสังเกตในเชิงจริยธรรม และสามารถนำมาศึกษาวิจัยได้ในเชิงลึกต่อไปได้ เพราะการฉ้อราษฎร์บังหลวง (Corruption) ในระบอบประชาธิปไตยมีความหลากหลายแตกต่างกันตามแต่ภูมิรัฐศาสตร์ของแต่ละพื้นที่

3) แนวคิดจริยธรรมสาธารณะ (Public Morality)

ในบทวิเคราะห์นี้ ผู้วิจัยต้องนำเสนอเพิ่มเติม “จริยธรรมสาธารณะ” ด้วยแนวคิด “จิตสาธารณะ” (Public Mind) ทั้งสองแนวคิดนี้มีความเชื่อมโยงกัน และมีประเด็นที่น่าสนใจที่พืงนำมาพิจารณาร่วมด้วยอีกประการหนึ่ง คือ “การตระหนักรู้ทางสังคม” (Social Awareness) อันสื่อถึงการตระหนักรู้ที่เกี่ยวข้องกับสังคมเป็นสำคัญ ทั้งสองประเด็นเสริมนี้ล้วนแล้วแต่มีความเกี่ยวเนื่องกับสาระของการส่งเสริมซึ่งกันและกันในมิติสาธารณะ

จิตภาคสาธารณะเป็นคุณลักษณะทางจิตใจของบุคคลที่ตระหนักรู้ เห็นคุณค่าและพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในประเด็นแห่งผลประโยชน์ต่อส่วนรวม แสดงออกมาได้ 3 ลักษณะ¹⁹ กล่าวคือ

(1) ลักษณะของความคิด

การตระหนักถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม เห็นความสำคัญของการใช้สอย และผลกระทบร่วมกันของทุกคนในชุมชน

(2) ลักษณะของความรู้สึก

การมีความรักและมีความรู้สึกเป็นเจ้าของต่อสาธารณะสมบัติ พร้อมกับปรารถนาที่จะช่วยแก้ปัญหาให้กับสังคม

(3) ลักษณะของการกระทำ

การประพฤติตนเป็นธรรมาปฏิบัติ พร้อมอุทิศตนเพื่อทำงานให้สังคมส่วนรวม หรือมีความพยายามผลักดันให้เกิดการรับผิดชอบและเคารพสิทธิ์ในการใช้สาธารณะสมบัติ จิตสาธารณะจึงเป็นจริยธรรมที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระดับปัจเจกบุคคลที่มีต่อสังคมอีกทางหนึ่งด้วย

เป้าหมายสำคัญของแนวคิดจิตสาธารณะนั้น เป็นเรื่องของจิตใจของคนในสังคมที่ตระหนักรู้ถึงความจำเป็นของการอยู่ร่วมกันในสังคม ดำรงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ร่วมกัน หลักจริยธรรมดังกล่าว หากวิเคราะห์แล้วจะพบว่า เป็นการได้มาจากการคิดพิจารณาด้วยเหตุผล และเป็นคุณธรรมที่เกิดขึ้นภายในใจด้วย และแน่นอนว่าต้องบ่มเพาะจนให้กลายเป็นบุคลิกภาพประจำตัวอย่างมั่นคง แนวคิดจริยศาสตร์ดังกล่าวปรากฏในคำสอนทั้งปราชญ์ตะวันตกและตะวันออกมากมาย เช่น หลักคุณธรรมทางสังคมของเพลโตที่กำหนดคุณธรรมทางปัจเจกบุคคลและคุณธรรมทางสังคม หลักคุณธรรมพื้นฐานของอริสโตเติลที่ประกอบด้วยความรู้จักประมาณ ความกล้าหาญ ความยุติธรรม และ

¹⁹ประทีป จินฉัตร, “การพัฒนาจิตสาธารณะของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนา”, ดุษฎีนิพนธ์ศาสนศาสตร์ดุสิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), 2557, หน้า 43.

มิตรภาพ หลักความรักของศาสนาคริสต์ที่เน้นให้รักพระเจ้า รักเพื่อนมนุษย์เหมือนรักตัวเอง หลักเมตตาธรรมในศาสนาพุทธที่สอนให้พิจารณามนุษย์ และสรรพสัตว์เป็นเพื่อนร่วมทุกข์พึ่งเมตตาต่อกัน และหลักมนุษยธรรมของขงจื้อที่สอนให้ปฏิบัติต่อคนอื่นที่เหมือนกับที่ต้องการให้คนอื่นปฏิบัติต่อท่าน เป็นต้น²⁰

จากตัวอย่างแนวคิดจิตสาธารณะข้างต้นทั้งโลกตะวันตกและตะวันออก ต่างมีประเด็นที่สำคัญในการนำมาพิจารณา กล่าวคือ กระบวนการหล่อหลอมจริยธรรมจิตสาธารณะ และความมีเจตจำนงที่ดี ทั้ง 2 ประเด็นดังกล่าวมีความสำคัญที่จะต้องนำมาพิจารณาเพื่อการสร้างแนวคิดจิตสาธารณะให้เกิดขึ้นร่วมกันด้วย

กรณีการวิจัยด้านการพัฒนาจิตสาธารณะแสดงให้เห็นว่า กระบวนการพัฒนาจิตสาธารณะ จำต้องประกอบด้วยปัจจัย 4 ด้าน คือ จิตภาวนา กายภาวนา ศีลภาวนา และปัญญาภาวนา ซึ่งทั้งหมดนี้ต้องผ่านเจตจำนงเสรีของตัวปัจเจกบุคคลจึงจะส่งผลให้เกิดแนวคิดจิตสาธารณะขึ้นภายในจิตใจได้ แสดงให้เห็นว่า การมีจิตสาธารณะจำเป็นต้องใช้กระบวนการหล่อหลอมอย่างยืดยาวเหมือนกรณีการปลูกฝังแนวคิดอื่นใดเช่นกัน เพราะเป็นเรื่องของการสำนึกภายในจิตใจของบุคคลซึ่งถือว่าเป็นคุณค่าภายใน²¹ การตระหนักรู้ในประเด็นของผลประโยชน์แห่งสังคมเป็นเรื่องลึกซึ้งต้องอาศัยการหล่อหลอมทั้งภายในครอบครัวและสถาบันการศึกษาเป็นสำคัญ

ดังนั้น “จิตสาธารณะเกิดขึ้นภายในใจด้วยเหตุผลที่จะปกป้องสังคมอันเป็นส่วนรวมเอาไว้”

4) แนวคิดหลังนวยุค (Postmodernism)

แนวคิดนี้เป็นวิวัฒนาการทางความคิดปรัชญาของสังคมมนุษย์ที่เน้นย้ำไปที่ญาณวิทยาเป็นประเด็นแรกเริ่มก่อน โดยถือว่า ปรัชญาสมัยใหม่มีสภาวะที่ล้มเหลว เน้นไปที่ “การนิเสธ” รากฐานนิยม (Foundationism) และ “การมีอยู่ของคำตอบที่สมบูรณ์” (Absolutism)

ดังนั้น เมื่อแนวคิดปรัชญาเน้นการปฏิเสธแล้ว จึงเปิดทางให้กับการมีเสรีภาพทางความคิด โดยผ่านการรื้อสร้าง (Deconstruction) ที่ใช้ การตีความ (Hermeneutics) มาเป็นเครื่องมือในการสร้าง มองความรู้เก่าด้วยมุมมองใหม่ เพื่อให้เกิดความหลากหลายของความรู้ (Pluralism)²² อันเป็นการแก้ปัญหาสังคมโดยใช้หลักจริยศาสตร์

²⁰ สรรเสริญ อินทร์ตัน และคณะ, *จริยศาสตร์*, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 2552), หน้า 141.

²¹ ประทีป จินฉี, “การพัฒนาจิตสาธารณะของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนา”, อ้างแล้ว, หน้า 176.

²² ลักษณ์วัต ปลายรัตน์, *ญาณวิทยา*, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2556), หน้า 175-179.

4.2 วิเคราะห์แนวคิดปรัชญาหลังนวยุค

ผู้วิจัยมองว่า แท้ที่จริงแล้ว แก่นอันเป็นสาระของแนวคิดปรัชญาหลังนวยุคเริ่มต้นอย่างแท้จริงมาจากแนวคิดแนวคิดมนุษยนิยม (Humanism) อันเป็นแนวคิดที่เน้นการยกย่องคุณค่าและให้ความสำคัญสูงสุดให้แก่ “ความเป็นมนุษยชาติ” (Humanity) นอกจากนี้ ยังถือเอาว่าวิถีแห่งมนุษย์จำเป็นต้องเป็นแนวทางที่ดีที่สุดสำหรับมนุษย์ที่ดำรงชีวิตอยู่ในโลก และมนุษย์มีสถานะเป็นศูนย์กลางที่สามารถเป็นมาตรฐานวัดทุกสิ่งได้ ในเชิงของจิตภาพมนุษย์ก็มี “เจตจำนงเสรี” (Free Will) ความคิดในเชิงสร้างสรรค์ที่ทรงพลังแห่งศักยภาพในระดับสูง รวมถึงเป็น “สัตว์ที่ทรงศักดิ์ศรี” (Dignified Being) โดยธรรมชาติ ในความหมายที่พิเศษไปกว่านั้น มนุษย์ย่อมต้องอยู่ในวิสัยที่จะรับผิดชอบต่อชะตากรรมของตนได้ และโลกก็ย่อมเป็นไปตามความคิดที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น แต่ไม่ว่าจะมองมนุษย์ในแนวทางใดก็ตาม มนุษย์ย่อมถือว่าเป็นผู้มีความสามารถในเชิงปัญญาที่จะเลือกสรรสิ่งที่ดีงามให้กับชีวิตตนได้เสมอ²³

การวิเคราะห์ในส่วนนี้ ผู้วิจัยมองว่า ควรพิจารณา 4 ประเด็น กล่าวคือ

- 1) สาระตงะเชิงปรัชญาเพื่อการสร้างวิสัยการคิดเชิงวิพากษ์และวิจารณ์
- 2) การวิวัฒน์ด้านความคิดเชิงปรัชญาเพื่อสร้างฐานการคิด การเข้าใจ และนำไปสู่องค์ความรู้ใหม่
- 3) ปรัชญานวยุคในฐานะแนวคิดเชิงญาณวิทยาเพื่อเป็นฐานแห่งข้อเท็จจริงอันเป็นปัญหาที่ก่อให้เกิดแนวคิดทางปรัชญาใหม่
- 4) ปรัชญาหลังนวยุคในฐานะแนวคิดเชิงจริยศาสตร์เพื่อนำเสนอแนวคิดจริยศาสตร์แห่งยุคสมัยใหม่ที่มนุษยชาติกำลังก้าวเข้าไปสัมผัสในฐานะผู้มีส่วนร่วมสำคัญในทุกบทบาท

ผู้วิจัยขอเสนอมุมมองต่อทั้ง 4 ประเด็นทั้งหมด โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.2.1 สาระตงะการคิดเชิงปรัชญา

ศักยภาพของมนุษย์ในการคิดพิจารณาสิ่งรอบตัวอย่างลึกซึ้งได้หลากหลายด้าน และหลากหลายมิติได้กลายเป็นทักษะแห่งกระบวนการคิดเชิงปรัชญา ที่ถือได้ว่าเป็นเป็นกิจกรรมในการศึกษาปรัชญาจริยะที่มีสาระที่บ่งชี้ไปในวิถีของการวิเคราะห์และวิจารณ์ การคิดเชิงวิเคราะห์และวิจารณ์เป็นการคิดที่มีลักษณะของการแยกแยะ สร้างความสัมพันธ์ และเปรียบเทียบ คุณลักษณะเช่นนี้จึงกลายเป็นข้อมูลสำคัญในการสร้างข้อเท็จจริงเชิงลึกให้กับปรากฏการณ์ทางสังคม และสามารถนำไปสู่ปรัชญาเชิงวิจารณ์สังคมให้เห็นข้อดีและข้อเสียของปรากฏการณ์ต่างๆ เป็นพื้นฐานในเชิงทฤษฎีและสร้างมุมมองที่มีความชัดเจนมากขึ้นในเชิงปฏิบัติ และในท้ายที่สุด ความประพฤติของพลเมืองในสังคมที่ได้รับการหล่อหลอมการวิเคราะห์ และการวิจารณ์เป็นพฤติกรรมปกติทั้งในระดับ

²³พระมหามงคกานต์ ฐิตธมโม (กลางพนม), *มนุษยนิยมในบทกวีซีไรต์*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท วารา พับลิชชิง จำกัด, 2560), หน้า 13-15.

ปัจเจกบุคคลและสังคม จะเป็นการสร้างความเติบโตของสังคมที่เปิดใจกว้างโอบอ้อมวิถีแห่งการวิเคราะห์และวิจารณ์ได้เพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคมในมิติแห่งการเพิ่มพูนทางปัญญามากขึ้น

ผู้วิจัยในฐานะผู้ศึกษาปรัชญาจริยะเชิงวิจารณ์ เห็นความสำคัญในมิติของการพัฒนาสังคมอันเกิดจากกระบวนการคิดเชิงปรัชญา ที่เอื้อต่อการส่งเสริมวิถีของการวิเคราะห์และวิจารณ์ให้เป็นที่กษะเด่นใน “สังคมปรัชญาหลังนวยุค” (Society of Postmodernism) ผู้วิจัยเชื่อมั่นว่าผลแห่งการส่งเสริมการคิดเชิงวิเคราะห์ และวิจารณ์ย่อมเอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมในแบบสร้างสรรค์ในวงกว้างได้ และสามารถส่งผ่านวิธีการเรียนรู้เช่นนี้ไปยังสาขาวิชาอื่นที่โยงใยสัมพันธ์กันให้เติบโตในเชิงวิชาการ และแน่นอนว่า ทักษะแห่งการวิเคราะห์และวิจารณ์ล้วนแล้วแต่เป็นฐานสำคัญในการพัฒนาวิถีแห่งการคิดให้แตกแขนงไปจนค้นพบองค์ความรู้ใหม่เพื่อส่งต่อมรดกทางความคิดให้กับคนรุ่นหลังเพื่อนำมาช่วยแก้ปัญหาสังคมได้ ผู้วิจัยจึงมีความตั้งใจเพิ่มเติมเนื้อหาส่วนนี้เข้ามาเป็นส่วนของการวิเคราะห์ในบทที่ 4 เพื่อแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญาจริยะกับวิถีแห่งการวิเคราะห์ใน 3 ลำดับชั้นด้วยกัน

1) การคิดเชิงวิเคราะห์และเชิงวิจารณ์

“การวิเคราะห์” หมายถึง กระบวนการในการแยกแยะองค์ประกอบออกเป็นส่วนย่อย แล้วหาความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเหล่านั้น เพื่อทำความเข้าใจแต่ละส่วนให้แจ่มแจ้ง รวมทั้งการพิจารณาดูว่าส่วนประกอบปลีกย่อยนั้นมีความสัมพันธ์หรือไม่ หรือมีความโยงใยกันในลักษณะใด กระบวนการดังกล่าว ต้องมีการกำหนดขอบเขตด้วยการนิยามสิ่งที่เราจะวิเคราะห์ให้ชัดเจนพร้อมกับการกำหนดจุดมุ่งหมายว่าจะวิเคราะห์เพื่ออะไร นอกจากนี้ การตัดสินใจเลือกใช้ทฤษฎีใดในการวิเคราะห์เป็นกรณีไปเพื่อให้รู้ว่าจะวิเคราะห์ สรุปและรายงานผลให้เป็นระเบียบอย่างไรตามหลักทฤษฎีที่เลือกนั้น²⁴

“การวิจารณ์” หมายถึง การประเมินเรื่องบางประเด็นว่า น่าคิด น่าสนใจ น่าติดตาม มีการใช้ชั้นเชิงยกย่อนหรือตรงไปตรงมา องค์ประกอบใดมีคุณค่าน่าชื่นชม ท้วงติงหรือบกพร่องควรนำไปปรับปรุง กระบวนการวิจารณ์ต้องอาศัยความรู้ เหตุผล หลักเกณฑ์ด้วยความรอบคอบ ปกติแล้ว การวิจารณ์ต้องผ่านกระบวนการวิเคราะห์สาร วินิจฉัยสาร และประเมินค่าสาร ให้ชัดเจนเสียก่อนแล้ว จึงจะสามารถสร้างบทวิจารณ์ที่เชื่อถือได้²⁵

คุณูปการสำคัญของการวิจารณ์ในเชิงวิชาการ คือ การมีรายละเอียดที่ครบถ้วนและซับซ้อนในการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม เป็นการช่วยขยายขอบเขตอันคับแคบของสังคมศาสตร์ที่เน้นเฉพาะเครื่องมือและการอธิบายเท่านั้น การวิจารณ์จึงถือได้ว่าช่วยพัฒนาญาณวิทยาในโลกสังคม

²⁴วิกิพีเดีย, “การวิเคราะห์”, 15 ตุลาคม 2563, <<https://th.wikipedia.org/wiki>> (30 October 2020)

²⁵วงเวทมรกด, “การวิจารณ์”, 22 ตุลาคม 53 <<https://www.dek-d.com/board/view/1957622/>>

กระแสหลัก และได้ปลดปล่อยวงวิชาการออกจากอภิปรัชญาและเทววิทยาด้วยการใช้ประสาทสัมผัสเชิงประสบการณ์แทนความคิดเชิงนามธรรมและเชิงศาสนา ความรู้ทุกอย่างมีความหมายที่กว้างมากขึ้นกว่าการเป็นแค่ความรู้เชิงประจักษ์²⁶ การวิจารณ์จึงกลายเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่จะเปิดโอกาสให้ความรู้ที่หลากหลายในสังคมปรัชญาหลังนวยุคได้เผยตัวเข้ามาในพื้นที่ทางสังคมแห่งยุคสมัย

จากการนิยามข้างต้นจะพบว่า การคิดที่เป็นไปในลักษณะวิเคราะห์อันเรียกว่า “การคิดเชิงวิเคราะห์” เป็นการแยกแยะประเด็นออกมาให้เห็นข้อดีและข้อเสียของแต่ละส่วนในประเด็นที่กำลังศึกษา และโยนโยให้เห็นความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่อยู่ในความคิดนั้น ว่าเป็นไปในทิศทางใดได้บ้าง และส่วนใดที่มีลักษณะเป็นเหตุและเป็นผลต่อกันอย่างไร อันหมายถึง เป็นเหตุปัจจัยให้กันและกันอย่างไรได้บ้าง ด้วยเหตุนี้ ความคิดเชิงวิจารณ์อันเป็นขั้นตอนถัดมาจึงกลายเป็นข้อมูลเชิงลึกในการศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้เห็นในมิติแห่งคุณค่าด้วยการชี้ประเด็นของข้ออันเป็นประโยชน์และข้อเสียอันควรได้รับการท้วงติงให้เห็นเด่นชัดเพื่อนำมาเป็นข้อมูลสำคัญในการพัฒนา การคิดเชิงวิจารณ์จึงเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งในการแก้ปัญหาให้กับสังคมมนุษย์ในทุกๆระดับ

ผลจากการคิดวิเคราะห์และเชิงวิจารณ์ยังช่วยให้มนุษย์มองเห็นภาพของปรากฏการณ์อย่างชัดเจนถึง 6 ด้าน กล่าวคือ (1) การเห็นวัตถุว่า “ใคร” (Who) และ “อะไร” (What) (2) การเห็นปริมาณว่า “เท่าไร” (How) (3) การเห็นตำแหน่งว่า “ที่ไหน” (Where) (4) การเห็นจุดของเวลาว่า “เมื่อไหร่” (When) (5) การเห็นผลกระทบและความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผลว่า “อย่างไร” (How) และ (6) การเห็นรอบด้านว่ามีบางอย่างเกิดขึ้นว่า “ทำไม” (Why)²⁷ ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นภาพที่สามารถปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนหลังจากที่ได้ทำการวิเคราะห์และวิจารณ์อย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นผลพวงแค่หนึ่งมิติเท่านั้น

ในอีกมิติหนึ่ง ผลพวงจากการเป็นคนที่มีทักษะการคิดทั้งเชิงวิเคราะห์และเชิงวิจารณ์สามารถเปลี่ยนมนุษย์ในระดับปัจเจกให้มีคุณสมบัติเชิงบวกในมิติที่หลากหลายและเป็นประโยชน์มากขึ้นเช่น การรับฟังผู้อื่นมากขึ้น การลดอัตตา การเกิดประเด็นการคิดมากกว่าแค่การสนับสนุน การรู้จักอยู่เป็นโดยไม่ทำให้ผู้อื่นรำคาญ การมีความอดทนฟังมากขึ้น การรู้จักคิดต่อยอดมากกว่าการวิเคราะห์หรือวิจารณ์อย่างเดียว การใช้ความคิดมากขึ้นเพื่อการแสวงหาคำตอบ การลดการพูดนอก

²⁶พิชาย รัตนดิถก ฅ ภูเก็ถ, ปรึชญาสังคคศาสตร์ : การอธิบายสังคครากฐานสำหรับการวิจัยทางสังคคศาสตร์, อ่างแล้ว, หน้า 173-176.

²⁷แดน โรม, *The Back of the Napkin : ปิ้งด้วยภาพ*, แปลโดย สีนวล ฤกษ์สิริณุกูล, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2556), หน้า 71-78.

เรื่องน้อยลง การคิดเพิ่มเติมประเด็นแทนที่การปฏิเสธอย่างเดียว และการเพิ่มความมั่นใจในตัวเองมากขึ้น เป็นต้น²⁸

สิ่งที่ต้องตระหนัก คือ การคิดเป็นคุณสมบัติประจำตัวมนุษย์ที่ฝังอยู่ในตัวตน อันเรียกว่า “อัตถิภาวะ” (Existence) ของแต่ละปัจเจกบุคคล “มนุษย์สมบัติอันแปลกเด่น” (Prominent Human Attribute) เช่นนี้ ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์โดยสิ้นเชิง เพราะมนุษย์วิเคราะห้เพื่อการตัดสินใจบนพื้นฐานของการคิดด้วยเหตุผล ไม่ใช่สัญชาตญาณเยี่ยงสัตว์ชนิดอื่น มนุษย์มีความสามารถที่ไร้ขีดจำกัด มีอิสรภาพในการเรียนรู้ เติบโตจากการทดลองอย่างสร้างสรรค์ มั่นสมองประกอบด้วยปัญญาารู้คิดเพื่อการลงมือปฏิบัติให้เกิดผลลัพธ์ ใช้ความสามารถแห่งเหตุผลรู้คิดไตร่ตรองเพิ่มสารัตถะให้กับตัวตน ที่สำคัญมนุษย์สามารถประเมินต้นทุนของตนเพื่อเป้าประสงค์แห่งการสร้างอัตถิภาวะแท้ของตน²⁹ ด้วยเหตุนี้กระบวนการศึกษาศาสตร์จึงมีส่วนกระตุ้นให้เกิดความคิดทั้งเชิงวิเคราะห์และเชิงวิจารณ์อย่างสูง เพราะเนื้อแท้ของวิชาที่ต้องการให้เกิดความคิดใหม่ ๆ ให้มีความแปลกเด่นหลากหลายมิติมากพอที่จะเป็นวัตถุดิบให้กับการศึกษาวิจัยในระดับที่สูงขึ้นไป

ดังนั้น มนุษย์ในระดับปัจเจกที่ได้ผ่านการเรียนรู้ตามกระบวนการจรรยาบรรณจะเกิดความกล้าในการใช้เสรีภาพในการค้นหาคำตอบให้กับชีวิตหรือการทำงานที่อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบที่ชัดเจน เฉพาะกรณีมากขึ้น เมื่อแนวทางในการการพัฒนาทั้งในระดับปัจเจกบุคคลไม่เจอทางตัน เพราะมนุษย์ในระดับปัจเจกได้บรรลุเอาคุณสมบัติของการค้นหาคำตอบด้วยวิถีแห่งเหตุผลเอาไว้ในตนแล้ว การเติบโตทางด้านปรัชญาเชิงวิเคราะห์และเชิงวิพากษ์ก็จะเติบโตไปด้วยตามลำดับ

2) ปรัชญาเชิงวิเคราะห์และเชิงวิจารณ์

ปรัชญาเป็นวิถีทางแห่งการคิดที่มีฐานและมุ่งไปสู่การเปลี่ยนแปลงบางอย่าง หากน่านิยามคำว่า “วิเคราะห์” และ “วิจารณ์” ในหัวข้อก่อนหน้ามาพิจารณาอีกที่จะพบว่า “ปรัชญาเชิงวิเคราะห์และเชิงวิจารณ์” หมายถึง แนวคิดเชิงปรัชญาที่เน้นการแยกแยะ บ่งชี้ความสัมพันธ์ และลำดับขั้นให้เห็นภาพแห่งโครงสร้างและกระบวนการเกิดขึ้นของเรื่องราวบางประการที่กำลังศึกษา ต่อจากนั้นก็นำเอาข้อมูลจากการวิเคราะห์มาประเมินข้อดีและข้อเสียในเชิงคุณค่า ลักษณะการศึกษาเช่นนี้มีความเป็นระบบมากขึ้น และสร้างองค์ความรู้ในระดับที่เป็นหลักการเชิงวิชาการมากขึ้น และเป็นการสร้างตัวตนของพฤติกรรมการศึกษาเชิงวิเคราะห์และเชิงวิจารณ์ที่เป็นทางการมากขึ้น ถ้าได้รับการบรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาอย่างเป็นทางการ

²⁸บรรจง อมรชิวิน, *Thinking School สอนให้คิด*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ภาพพิมพ์, 2554), หน้า 89.

²⁹วอลเทอร์ สเตเปิลส์, *หาตัวตนแท้ให้พบ ทนทางสุดภัยภาพที่ไร้ขีดจำกัด*, แปลโดย อาทิตย์ ประชาเรืองวิทย์, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บริษัท ต้นไม้ จำกัด, 2551) หน้า 48.

ปรัชญาเชิงวิเคราะห์และวิจารณ์จะช่วยสร้างมาตรฐานทางปัญญาให้เกิดขึ้นใน 9 มิติสำคัญ กล่าวคือ (1) ความชัดเจน (Clarity) (2) ความถูกต้อง (Accuracy) (3) ความแม่นยำ (Precision) (4) ความสอดคล้อง (Relevance) (5) ความลึกซึ้ง (Deepness) (6) ความกว้าง (Width) (7) ความมีตรรกะ (Logic) (8) ความสำคัญ (Significance) และ (9) ความเที่ยงธรรม (Equity)³⁰

เมื่อจรรยาบรรณเป็นกระบวนการศึกษาทางการใช้เหตุผลของมนุษย์ ปรัชญาเชิงวิเคราะห์และเชิงวิจารณ์ในระบบการศึกษาแบบทางการที่มากขึ้น จะช่วยส่งเสริมให้มีการเรียนรู้เชิงวิเคราะห์และวิจารณ์อย่างเปิดเผยและเป็นวิสัยปกติของสังคมมากขึ้น เป็นแนวทางสำคัญในการสร้างความแกร่งทางด้านวิชาการที่จะนำไปสู่สังคมแห่งการวิจารณ์ในสังคมปรัชญาหลังนวยุค

ด้วยเหตุนี้ จรรยาบรรณจึงได้กลายมาเป็นเนื้อหาวิชาที่ช่วยในการพัฒนาการเรียนการสอนทางด้านปรัชญาเชิงวิเคราะห์และเชิงวิจารณ์ให้เติบโตจนสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับสาขาอื่น ๆ ต่อไป เช่นนี้ แสดงให้เห็นว่า ยิ่งระบบการศึกษาส่งเสริมให้มีการศึกษาจรรยาบรรณมากขึ้นเท่าใด ปรัชญาเชิงวิเคราะห์และเชิงวิจารณ์ก็ยิ่งสร้างสังคมแห่งการวิเคราะห์และวิจารณ์ให้กลายเป็นวัฒนธรรมแห่งการวิเคราะห์และวิจารณ์มากขึ้นเท่านั้น

3) สังคมแห่งการวิเคราะห์และการวิจารณ์

เมื่อพฤติกรรมของคนในสังคมมีลักษณะของการวิเคราะห์และวิจารณ์จนกลายเป็นปกติวิสัย เป็นฐานในการขับเคลื่อนตัวตนระดับปัจเจกบุคคล จะนำมาซึ่งการขับเคลื่อนตัวตนของสังคมให้กลายเป็นสังคมแห่งการวิจารณ์ โดยเป็นสังคมแห่งการวิจารณ์ที่สูงงอกโดยบรรจุคุณลักษณะของการวิเคราะห์เป็นฐานให้กับการวิจารณ์โดยอัตโนมัติ การเรียกสังคมเช่นนี้ว่า “สังคมแห่งการวิจารณ์” (Critical Society) หมายถึงสังคมที่ปลูกฝัง “สังคมสมบัติ” (Society Attribute) ที่ประกอบด้วยคุณลักษณะแห่งการวิเคราะห์และวิจารณ์เอาไว้ในสังคม (Analytically-and-Critically-Embedded-Society) อย่างฝังแน่นจนเป็นเนื้อเดียวกันให้เป็นฐานสำคัญในการพัฒนาสังคม

มนุษย์ในสังคมปรัชญาหลังนวยุคเป็นการดำรงตัวตนอยู่ใน “โลกของความคิด” (Thinking World) การเปลี่ยนการรับรู้โลกในมุมมองกว้างมีความสำคัญเพื่อการเข้าใจในมุมมองที่แตกต่างออกไป โลกนี้ไม่ใช่โลกแห่งประสาทสัมผัสเพียงอย่างเดียวอีกต่อไปแล้ว มนุษย์มีความจำเป็นในการตีความหมายที่หลากหลาย การประสบความสำเร็จในสังคมใหม่นี้จำเป็นต้องมองให้ทะลุเกินกว่าสิ่งที่สามารถมองเห็นปัจจุบันนี้ กลายเป็นเรื่องปกติแล้ว ที่มนุษย์มองด้วยดวงตาแห่งจิตอันเป็นภาพแสดงอยู่ภายใน “พลังแห่งวิสัยทัศน์ภายใน” มีอิทธิพลสูงกว่าแรงกระตุ้นที่อยู่ภายนอกอย่างมากมาย³¹

³⁰บรรจง อมรชีวิน, *Thinking School สอนให้คิด*, อ่างแล้ว, หน้า 58-62.

³¹วอลเทอร์ สเตเปิลส์, *หาตัวตนแท้ให้พบ หนทางสู่ศักยภาพที่ไร้ขีดจำกัด*, อ่างแล้ว, หน้า 76-77.

สังคมที่มีลักษณะของการคิดทั้งข้อดีและข้อเสียให้เป็นไปตามความจริงส่งผลให้เกิดประโยชน์หลายประการ กล่าวคือ (1) การช่วยลดความเสี่ยงของผลเสียให้เหลือน้อยที่สุด (2) การทำให้มีเป้าหมายและแผนปฏิบัติการ (3) การเป็นตัวเร่งการเปลี่ยนแปลง (4) การสร้างความมั่นคงปลอดภัย (5) การสร้างความมั่นใจในวิถีทางไปสู่เป้าหมาย และ (6) การเพิ่มโอกาสให้ความคิดกลายเป็นรูปธรรม³² สังคมแห่งการวิเคราะห์และวิจารณ์จึงเป็นสังคมที่เอื้อต่อการก้าวข้ามไปสู่สังคมปรัชญาหลังนวยุคได้โดยสมบูรณ์ เพราะสมาชิกในสังคมล้วนสามารถคิดวิเคราะห์ไปตามสภาวะความเป็นจริงที่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาได้อย่างเป็นปกติวิสัย

สังคมที่ประกอบด้วยสมาชิกของสังคมที่มีลักษณะการการคิดในแบบวิเคราะห์และวิจารณ์อย่างเป็นธรรมชาติ และมีการศึกษาปรัชญาเชิงวิเคราะห์และวิจารณ์อย่างเป็นทางการมีแนวโน้มการกลายเป็นสังคมที่มีการยอมรับความคิดที่แตกต่างกันในวิถีที่หลากหลาย และทุกคนเปิดกว้าง โดยเฉพาะผู้นำของสังคมนั้นสร้างโอกาสในวิจารณ์ให้กลายเป็น “พื้นที่สาธารณะ” (Public Space) กลายเป็นชุมชนสร้างสรรค์พฤติกรรมเพื่อการวิจารณ์สังคม ลักษณะเช่นนี้จะทำให้สังคมมองเห็นทางเลือกของการสร้างสรรค์สังคมไปในทิศทางที่สามารถมีตัวเลือกอันหลากหลาย และจะสามารถค้นพบทางออกให้กับสังคมได้เร็วขึ้น เพราะธรรมชาติของการดำรงอยู่ของสังคมมนุษย์ย่อมต้องปรากฏปัญหาขึ้นอย่างเลี่ยงไม่ได้ แต่ไม่ว่าปัญหาใดจะเกิดขึ้นก็ตาม สมาชิกในสังคมเช่นนี้สามารถพบเจอแนวทางในการปรับปรุงสังคมให้เป็นไปในแนวทางที่ดีขึ้นโดยไม่จำเป็นต้องรอให้มีการวิจารณ์อย่างเป็นทางการ เพราะการแก้ปัญหาสามารถเกิดขึ้นได้ทุกกาลและเทศะของสังคมจนเป็นเรื่องธรรมดาสามัญแม้ในระดับปัจเจกบุคคลอันเป็นฐานของสังคมก็ตาม

การศึกษาด้านจริยศาสตร์เป็นการสร้างสังคมที่ส่งเสริมให้มีการวิเคราะห์และวิจารณ์สังคมได้อย่างเปิดเผย และเผยให้เห็นเสรีภาพของสมาชิกที่ดำรงชีวิตอยู่ในสังคม กรณีเช่นนี้ ป่งชี้ถึงความมีคุณภาพของสังคมสมัยใหม่ที่เรียกว่าสังคมปรัชญาหลังนวยุคอีกหนึ่งด้านด้วย ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ทางด้านการมองเห็นคุณค่าของมนุษย์ในระดับปัจเจกบุคคลคนในสังคมเป็นสำคัญ การมีโอกาสได้รับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างของสมาชิกอื่นในสังคมในเชิงวิเคราะห์และวิจารณ์ทำให้สมาชิกเห็นความมีคุณภาพของคนอื่นและเคารพในสิทธิและเสรีภาพที่ผู้อื่นมีเป็นปกติพร้อมกับการดำรงอยู่ของแต่ละปัจเจกบุคคล การบรรจุแนวคิดแห่งจิตวิญญาณเช่นนี้เข้าไปในสังคมเป็นหลักแห่งการดำรงอยู่ของสังคมปรัชญาหลังนวยุคอย่างแท้จริง

ดังนั้น ความเป็นจริยศาสตร์อันเป็นวิชาแห่งปรัชญาที่เน้นด้านความคิดนั้น ทั้งในมิติแห่งตัวตนเฉพาะมิติแห่งอรรถประโยชน์และมิติการพัฒนาสังคม เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นมิติที่โยงใยกันและกัน การให้ความสำคัญด้านใดด้านหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียวจะไม่สามารถก่อให้เกิดการเติบโตทาง

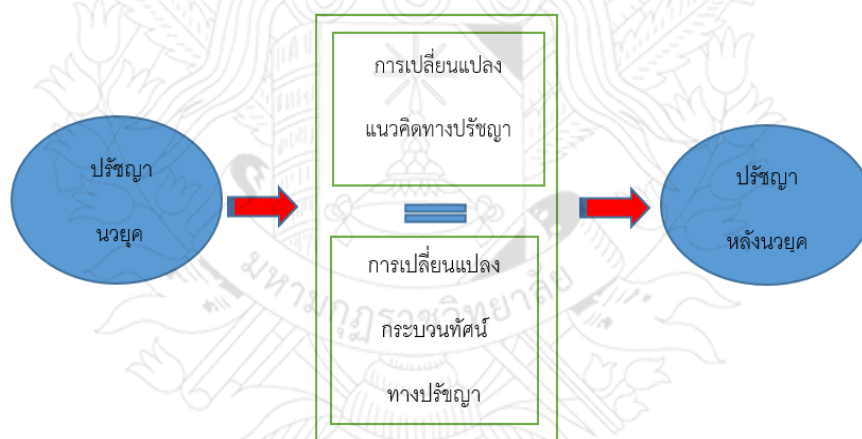
³²จอห์น ซี แม็กซ์เวลล์, *คิดให้ใหญ่ คิดให้สำเร็จ*, แปลโดย เรืองศักดิ์ ปานเจริญ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ซีเอ็ดยูเคชั่น, 2553), หน้า 58-61.

วิชาการอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษาเพื่อการพัฒนาทางวิชาการแบบบูรณาการเพื่อให้เห็นรายละเอียดปลีกย่อยของความเป็นมนุษย์ ยิ่งจำเป็นต้องนำไปศึกษาด้วยความรอบคอบเพื่อให้เกิดข้อดีมากที่สุดและเกิดข้อเสียน้อยที่สุด ผู้วิจัยขอเน้นย้ำว่า จริยศาสตร์มีตัวตนเฉพาะ วิธีการการศึกษาปรัชญาจริยะจำเป็นต้องตระหนักรู้ในสำคัญทุกประเด็น และเข้าใจอย่างลึกซึ้งครบถ้วนตามนัยที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เอาไว้ข้างต้นนี้

ผู้วิจัยขอยืนยันสรุปในท้ายบทวิเคราะห์ส่วนนี้ว่า การศึกษาจริยศาสตร์อย่างจริงจังมีส่วนช่วยพัฒนาให้เกิดสังคมแห่งการวิพากษ์ในระดับสูงสุด นั้นหมายถึงการรับรู้ความเป็นมนุษย์ระดับจิตวิญญาณ เพราะสังคมที่เปิดกว้างยอมรับการวิจารณ์ด้วยเหตุผล ย่อมไม่เกิดการปะทะกัน แต่เป็นการส่งเสริมข้อมูลให้กันและกันในด้านสร้างสรรค์สังคมเป็นสำคัญ ที่เรียกว่า “การปฏิสังสรรค์ทางความคิด” (Thinking Interaction)

4.2.2 การวิวัฒน์ด้านความคิดเชิงปรัชญา

จากการศึกษาสาระของการเปลี่ยนแปลงแนวคิดทางปรัชญา จากปรัชญานวยกมาเป็นปรัชญาหลังนวยก ผู้วิจัยเห็นว่า มีข้อที่น่าสนใจมาพิจารณาในมิติความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงแนวคิดทางปรัชญาและความเป็นมนุษย์ที่ทรงปัญญา กับสังคมแห่งพลวัต เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาปรัชญาให้ลึกซึ้งขึ้นไป โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับตัวตนของความเป็นมนุษย์ที่ดำรงอยู่อย่างแปลกเด่นด้วยการตระหนักรู้ในตัวตน ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตดังนี้

แผนภูมิ 4.1 แสดงการเปลี่ยนแปลงปรัชญานวยกเข้าสู่ปรัชญาหลังนวยก

1) สังคมมนุษย์เป็นสังคมที่มีเป้าหมาย

เมื่อพิจารณาสังคมมนุษย์ในมิติใหญ่ที่สะท้อนออกมาเป็นสาระทางสังคมระดับมหภาค จะเห็นว่า สังคมมนุษย์เป็นเพียงนามธรรม แต่หากมองสังคมมนุษย์ให้เล็กลงเป็นระดับจุลภาคแบบแยกย่อยด้วยในเวลาเดียวกัน จะสามารถอนุมานในเชิงประจักษ์ได้ว่า สังคมมนุษย์เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน และสังคมมนุษย์มีองค์ประกอบอันประกอบด้วยหน่วยย่อยหลากหลายองค์ประกอบ หนึ่งในนั้น คือ

องค์ประกอบที่เป็นปัจเจกบุคคลอันถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่เล็กที่สุด และทรงพลังที่สุดเพราะมีเป็นจำนวนมาก รวมถึงมีเอกลักษณ์ในวิถีแห่งการพัฒนาขับเคลื่อนตัวตน และกลุ่มแห่งเผ่าพันธุ์ของตนได้อย่างมีเป้าหมายจนสามารถสังเกตเห็นได้ เมื่อย้อนพิจารณาจากพัฒนาการทางสังคม

ด้วยเหตุนี้ จึงจำต้องยอมรับว่าสังคมมนุษย์เป็นสังคมแห่งพลวัตที่มีแรงผลักดันให้ดำเนินไปถึงจุดใดจุดหนึ่งที่อยู่ข้างหน้าตลอดเวลา สังคมมนุษย์จึงเป็นสังคมที่มีเป้าหมายแบบประจักษ์ได้เสมอ การเปลี่ยนแปลงแนวคิดทางปรัชญาตลอดช่วงเวลาแห่งประวัติศาสตร์มนุษย์เป็นตัวอย่างสำคัญที่ทำให้เข้าใจในประเด็นนี้ และการเปลี่ยนแปลงจากปรัชญานวยกมาเป็นปรัชญาหลังนวยกยิ่งตอกย้ำความสำคัญของปรากฏการณ์ดังกล่าวแห่งยุคสมัยแบบมีนัยยะเชิงเป้าหมายได้มากขึ้น

ดังนั้น ในมิติดังกล่าว เมื่อพิจารณามนุษย์ที่มีกาย จิต และจิตวิญญาณ อันเป็น “สภาวะที่รู้สำนึก” (Conscious Being) ที่มีความแตกต่างจาก “สภาวะ” (Being) ชนิดอื่นใดในโลก เพราะสามารถรับรู้โดยผ่านอายตนะทั้ง 5 ด้านได้อย่างบังนัยยะแห่งตัวตนได้³³ ย่อมจะพบว่า มนุษย์ในระดับปัจเจกบุคคลล้วนต้องการความสุขและหนีความทุกข์ อันเป็นประพจน์ตั้งที่ให้อนุมานได้ว่าเป้าหมายของสังคมมนุษย์ คือ “ความผาสุกของชีวิตระดับปัจเจก” และ “สันติสุขระดับสังคม” ไม่ใช่สังคมที่ดำรงอยู่และผ่านไปอย่างไร้ทิศทาง ในประเด็นนี้ สิ่งใดที่สร้างปัญหาให้เผ่าพันธุ์มนุษย์ สิ่งนั้นต้องได้รับการจัดการ เฉกเช่นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมปรัชญานวยกแห่งญาณวิทยาศาสตร์ในงานวิจัยเล่มนี้

2) การเปลี่ยนแปลงเป็นศักยภาพของการแสวงหาความจริงของมนุษย์และสังคม

เป็นที่สังเกตได้ว่า การใช้เหตุผลของมนุษย์เพื่อการแสวงหาความจริงเป็นคุณลักษณะอันโดดเด่นของมนุษย์ และคุณสมบัตินี้เองได้รับการพัฒนาพร้อมกับวิวัฒนาการทางกายภาพของมนุษย์ ตั้งแต่เริ่มแยกตัวออกมาเป็นมนุษย์โฮโมเมื่อ 3 ล้านปีดังที่กล่าวไปแล้ว เมื่อสังคมมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้นประกอบกับสภาพทางกายภาพของมนุษย์ก็มีวิวัฒนาการไปพร้อม ๆ กันตามทฤษฎีของชาร์ลส์ ดาร์วิน (Charles Robert Darwin 1809-1882) อันเป็นกฎตามธรรมชาติที่เลือกสรรเผ่าพันธุ์ที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาวะธรรมชาติได้อยู่รอดมาจนถึงทุกวันนี้ และสามารถพัฒนาคุณลักษณะอันโดดเด่นแห่งเผ่าพันธุ์ต่อไปได้

อันที่จริง ชีวิตของมนุษย์ทั้งชีวิต คือ การแสวงหาความจริงอันเป็นการสื่อถึงชีวิตที่มีจุดหมายในการดำรงชีวิต ไม่ใช่เพียงการมีอยู่ของชีวิตหนึ่งชีวิตเรื่อยเรื่อยไปในแต่ละวัน ชีวิตที่มีจุดหมายมีมิติที่มีความสำคัญอย่างยิ่งอยู่ 2 มิติ คือ (1) จุดมุ่งหมายในชีวิตเป็นเป้าหมายที่แน่นอนย่อมมีผลกระทบอย่างใหญ่หลวงต่อชีวิต เพราะเป็นเสมือนลูกศรชี้ทางและขับเคลื่อนให้เกิดการกระทำหน้าที่ที่อยู่ในกระบวนการจัดการของชีวิต และ (2) จุดมุ่งหมายที่มีลักษณะการสร้างคุณูปการให้กับสังคม

³³อี.เอฟ.ชูเมกเกอร์, *มนุษย์คือชีวิตเล็ก ๆ ที่งดงาม*, แปลโดย เฉลิมเกียรติ ฝิวนวล, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สมิต, 2560), หน้า 19-22.

ส่วนรวมถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการแสวงหาความหมายของชีวิตของคนระดับปัจเจกหนึ่งคน ด้วยพื้นฐานของชีวิตที่มีจุดมุ่งหมาย 2 มิติข้างต้นจะทำให้ชีวิตของแต่ละคนมีความหมายและมีความสุขอันนำไปสู่พฤติกรรมที่ยืดหยุ่นและปรับตัวกับสถานการณ์ได้เป็นอย่างดี เพราะมีแรงจูงใจและแรงผลักดันให้มุ่งสู่จุดหมายของชีวิตอย่างแน่วแน่มั่นคง³⁴

ดังนั้น ตลอดช่วงระยะเวลาของการพัฒนาการของสังคมมนุษย์ มนุษย์ได้แสดงศักยภาพของความสามารถในการแสวงหาความรู้เพื่อแก้ปัญหาให้กับบริบททางสังคมได้ตลอดมา จนกลายเป็นทักษะขั้นสูงอันซับซ้อนเฉพาะเผ่าพันธุ์มนุษย์ไปแล้ว ดังนั้น การเปลี่ยนแนวคิดทางปรัชญาของมนุษย์จึงถือได้ว่าเป็นศักยภาพของการแสวงหาความรู้ของมนุษย์อย่างพียงนำมาพิจารณา และศึกษาให้ลึกซึ้งต่อไป

3) ความสามารถในการสังสมความรู้สู่รุ่นถัดไปเพื่อการพัฒนาชีวิต

มนุษย์เผ่าพันธุ์โฮโมเซเปียนส์เซเปียนส์ (Homo Sapiens Sapiens) มีศักยภาพที่สูงในการวิเคราะห์เป็นลักษณะประจำเผ่าพันธุ์อยู่แล้ว ยิ่งวิวัฒนาการของมนุษย์ได้ดำเนินมายาวนาน ก็ยิ่งทำให้มนุษย์มีความสามารถสังสม และส่งทอดความรู้ที่ได้รับการพัฒนาแล้วในแต่ละยุคให้ลูกหลานได้ซับซ้อนมากยิ่งขึ้น แต่ไม่ว่าสังคมมนุษย์จะพัฒนาไปซับซ้อนมากมายเพียงใด และปัญหาในสังคมจะสาหัสมากสักเพียงใด มนุษย์ก็มีความสามารถในการจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ได้ตลอดเวลา

มีหลักฐานเรื่องความสามารถของมนุษย์ในการศึกษาทางจิตวิทยา กล่าวคือ ได้มีการยอมรับว่า ความฉลาดทางจิตวิทยา (Psychological Intelligence) มี 3 ประเภท ประกอบด้วย (1) ความฉลาดทางปัญญา (Intelligence Quotient) (2) ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Quotient) และ (3) ความฉลาดทางจิตวิญญาณ (Spiritual Quotient) เป็นต้นทุนทางจิตวิญญาณ (Spiritual Capital) ที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ฝังอยู่ในระบบประสาททางสมองมาตั้งแต่เกิด ผู้วิจัยมองว่า เป็นที่ยืนยันได้ว่า ต้นทุนทางจิตวิญญาณของความฉลาดทางจิตวิทยาดังกล่าวข้างต้นมีความแตกต่างกันไป ในแต่ละปัจเจกบุคคล การเข้าใจพื้นฐานธรรมชาติในระดับปัจเจกบุคคลเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อการสร้างความสมดุลของประเด็นความฉลาดทางจิตวิญญาณ ในมิติของความหมายและการดำรงอยู่ของทั้ง 3 ประเด็นเหล่านั้น³⁵ เป็นการเน้นย้ำว่า มนุษย์มีความสามารถอันซับซ้อนทางสมองอย่างมาก สังคมมนุษย์จึงพัฒนาได้อย่างไม่หยุดยั้ง และมีความซับซ้อนมากขึ้นเรื่อย ๆ ในทุกมิติ และมีกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมที่มีลักษณะซับซ้อนเฉพาะตนเช่นกันจึงสามารถถ่ายทอดความรู้สู่ลูกหลานได้มากมายถึงเพียงนี้

³⁴เอมิลี เอสฟาฮานี สมิธ, *อะไรที่ทำให้ชีวิตคนเรามีความหมาย*, แปลโดย อรวรรณ คุหเจริญ นาวายุทธ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไอ้มายก๊อด, 2560), หน้า 110-111.

³⁵สันทนา วิจิตรเนาวรัตน์, *ต้นทุนทางจิตวิญญาณของความฉลาดทางจิตวิทยา*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สัมปชัญญะ, 2559), หน้า 11.

ดังนั้น การเปลี่ยนกระบวนทัศน์เป็นอีกหนึ่งปรากฏการณ์ที่แสดงให้เห็นความสามารถอีกด้านของมนุษย์ที่สามารถส่งทอดภูมิปัญญาที่ตัวเองสั่งสมมา ถือได้ว่าเป็นการวิเคราะห์ห้วงศรัทธาแล้วครั้งแล้ว เพื่อนำไปพัฒนาสังคมให้ดียิ่งขึ้นโดยไม่จำเป็นต้องย้อนกลับมาเรียนรู้สิ่งเดิมซ้ำอีกครั้งในรุ่นถัดไป แต่เป็นการสืบทอดและพัฒนาองค์ความรู้ให้ดียิ่งขึ้นไป ประเด็นนี้เป็นที่บ่งชี้ได้ว่าเป็นความสามารถเฉพาะของมนุษย์เผ่าพันธุ์โฮโมเซเปียนส์เซเปียนส์เท่านั้น

4) กระบวนการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ทางปรัชญาที่มีความสอดคล้องกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงสังคมของแนวคิดวัตถุนิยมประวัติศาสตร์

ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า กระบวนการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ทางปรัชญาสอดคล้องกับกระบวนการเปลี่ยนสังคมของแนวคิดวัตถุนิยมประวัติศาสตร์อย่างมีนัยยะที่นำมาพิจารณา ในกรณีศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสังคมเช่นนี้

เดิมที แนวคิด “วิภาษวิธี” (Dialectic) เสนอโดย เฮเกิล อธิบายว่า “จิตสมบูรณ์” แสดงออกในลักษณะเป็นความขัดแย้ง 2 ด้าน คือ (1) ด้านสนับสนุน เรียกว่า “บทเสนอ” (Thesis) และ (2) ด้านปฏิเสธ เรียกว่า “บทแย้ง” (Antithesis) การขัดแย้งของ 2 ประเด็นดังกล่าวจะนำมาสู่การพัฒนาของสิ่งใหม่ ที่จะเรียกว่า “บทสรุป” (synthesis) และบทสรุปนี้ก็จะกลายเป็น “บทเสนอ” (Thesis) ใหม่ ก่อให้เกิด “บทแย้ง” (Antithesis) ใหม่ และนำมาสู่ “บทสรุป” (Synthesis) ใหม่ ไปจนถึงสิ้นสุดกระบวนการพัฒนาสูงสุด เรียกว่า “สมบูรณ์จิต”³⁶

มาร์กซ์ได้เรียนปรัชญาของเฮเกิล เรื่อง “สมบูรณ์จิต” แล้วนำมาใช้กับการเปลี่ยนแปลงของสังคม เรียกว่า “วิภาษวิธีประวัติศาสตร์” กล่าวคือ สภาวะสังคมพื้นฐาน เรียกว่า “บทเสนอ” (Thesis) จากนั้น การปฏิเสธโดยนำเสนอนิเวศการเปลี่ยนแปลง เรียกว่า “บทแย้ง” (Antithesis) การขัดแย้งของ 2 ประเด็นดังกล่าวจะนำมาสู่การพัฒนาของสังคมใหม่ที่จะเรียกว่า “บทสรุป” (Synthesis) นั่น คือ “สังคมอันสมบูรณ์” (Matured Society)³⁷

ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า กระบวนการนี้มีความสอดคล้องกัน กล่าว คือ สภาวะสังคมในกระบวนทัศน์เดิมมีปัญหา เรียกว่า “บทเสนอ” ส่วน แนวคิดในกระบวนทัศน์ใหม่ เรียกว่า “บทแย้ง” และผลสรุปของการนำกระบวนทัศน์ใหม่มาแก้ปัญหาได้ เรียกว่า “บทสรุป” แล้วจะได้สังคมใหม่ที่สมบูรณ์ขึ้นเรื่อย ๆ ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงด้วยกระบวนการนี้ไปเรื่อย ๆ พอสถิติฐานได้ว่า สังคมจะได้รับการพัฒนารอบมิติน่าขึ้นตลอดเวลา ผู้วิจัยขอตั้งข้อสังเกตที่ท้ายเอาไว้ว่า ปรากฏการณ์เช่นนี้จะกลายเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์เผ่าพันธุ์นี้ได้ตลอดมาและตลอดไป จึงแสดงให้เห็น

³⁶เจษฎา ทองรุ่งโรจน์, *พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย ปรัชญา*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แสงดาว, 2557), หน้า 269.

³⁷Wikipedia, “Dialectic”, 10 April 2020 <https://en.wikipedia.org/wiki/Dialectic> (1 March 2020)

เห็นว่ามนุษย์มีความสามารถด้านเหตุผล และการปรับตัวในระดับที่สูงอย่างมีนัยยะที่แสดงให้เห็นว่าเป็น “สัตว์ภาวะ” ที่สามารถในการกำหนดคุณค่าและตระหนักถึงคุณค่าของมนุษย์ในฐานะเผ่าพันธุ์แห่งตนได้ตลอดเวลาของการดำรงชีวิต

5) บทบาทและหน้าที่ของนักปรัชญาในฐานะผู้นำสังคม

การเปลี่ยนแปลงแนวคิดทางปรัชญาแสดงให้เห็นบทบาทและหน้าที่ของนักปรัชญา เพราะโดยปกติแล้ว เมื่อบริบททางสังคมเกิดปัญหาขึ้นอย่างมากมาย นักปรัชญาเป็นกลุ่มคนแรกที่น่าเสนอความคิดในการเปลี่ยนแปลงปัญหาทั้งหลาย แนวคิดอาจจะมีหลากหลายแนวทาง แต่แนวทางที่มักจะได้รับการยอมรับเป็นส่วนใหญ่ มักจะเป็นแนวคิดที่มีสภาวะประจักษ์และแสดงแนวโน้มว่าสามารถแก้ปัญหาให้กับสังคมได้ดีกว่าเดิม

ในประวัติศาสตร์โลกที่ผ่านมา นักปรัชญาเป็นกลุ่มแรกที่แสวงหาคำตอบที่แสนง่ายและมีเหตุผลต่อคำถามและปัญหาต่าง ๆ โดยไม่ต้องอ้างอิงพระเจ้า นักปรัชญาบางคนก็ถูกกล่าวหาว่า เป็นพวกไร้ศาสนา และในขณะเดียวกันนักปรัชญาก็มักจะเป็นคนที่ตั้งคำถามกับบางอย่างที่คนมองข้าม คำตอบของนักปรัชญาจึงมักเป็นสิ่งที่อ้างอิงด้วยเหตุผลเสมอ โดยสังเกตได้ว่า นักปรัชญามักจะมีลักษณะเริ่มต้น 2 ประการ คือ (1) นักปรัชญาอธิบายถ้อยคำที่ใช้อย่างชัดเจน (2) นักปรัชญาเขียนและลघุดเป็นวิธีแบบตรรกะเสมอ จากลักษณะดังกล่าวนี้ นักปรัชญาจึงมักจะพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ได้คำตอบที่ดีขึ้นเรื่อย ๆ จากอดีตที่ผ่านมา³⁸ และมีบทบาทสำคัญในการชี้นำสังคมให้ค่อย ๆ มีแนวทางในการดำเนินไปบนพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ระดับจิตวิญญาณมากขึ้นเรื่อย ๆ

ด้วยเหตุนี้ การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ทางปรัชญาจึงดำเนินไปอย่างช้า ๆ รอความลึกซึ้งของแนวทางการเปลี่ยนแปลง ในขณะเดียวกัน ก็รอปัญหาสุกงอมมากพอสำหรับการแก้ไข เมื่อแนวคิดแสดงให้เห็นเชิงประจักษ์ว่าสามารถแก้ปัญหาได้ท่ามกลางการยอมรับของสมาชิกในสังคม มนุษย์ในสังคมจึงพร้อมใจกันยอมรับเอาแนวคิดใหม่มาเป็นหลักในการแก้ปัญหาในระดับกว้าง

ดังนั้น กลุ่มคนที่น่าเสนอการแก้ปัญหาพวกแรก คือ นักปรัชญาซึ่งมีหน้าที่ในการชี้นำสังคมให้เกิดการเปลี่ยนแปลง อันเป็นการเปลี่ยนแปลงไปสู่กระบวนทัศน์ทางปรัชญาใหม่ ซึ่งปรากฏขึ้นอยู่ในสังคมทุกยุคสมัย การเปลี่ยนแปลงทางสังคมหนึ่งมิได้ไม่หยุดหย่อน และมีแนวโน้มจะเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ เพื่อสร้างความสมดุลให้กับสังคม อันสื่อให้เห็นการจำต้องดำรงอยู่ของสังคม

4.2.3 ปรัชญานวยุคในฐานะแนวคิดเชิงญาณวิทยา

แนวคิดปรัชญานวยุคเริ่มต้นเปิดทางให้แนวคิดปรัชญาหลังนวยุคอย่างเห็นได้ชัด ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นหลักหมุดสำคัญ และเริ่มมีความชัดเจนของแนวคิดปรัชญาแห่งกระบวนทัศน์ใหม่มากขึ้นจน ถึงปัจจุบัน ถือว่าเป็นช่วงที่กำลังก่อตัวรอการชี้นำของนักปรัชญาหลังนวยุคอยู่

³⁸Patrick A. Connaughton, *An Introduction to Ancient Western Philosophy*, (Nokorn Pathom: Academic Promotion and Development Center Saengtham College, 2009), pp. 23-27.

ตลอดเวลา และตามแนวความคิดที่นำดังกล่าว สังคมปรัชญาหลังนวยุคจะได้เริ่มมีทิศทางที่สำคัญ คล้ายคลึงกันในทุกมิติแห่งพื้นที่ทางสังคม คือ การได้ส่งสัญญาณสภาวะประจักษ์ให้แก่สังคมมนุษย์ให้เห็นวิกฤติแห่งคุณค่าที่พราเลี่ยนมาตลอดช่วงกาลสมัยที่ผ่านมา ด้วยการยึดมั่นถือนั่นในความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นที่ตั้ง ผู้วิจัยสังเกตว่า มีประเด็นที่น่านำมาพิจารณาวิเคราะห์ให้เห็นตัวตนที่มีผลกระทบต่อสังคมของปรัชญานวยุคดังต่อไปนี้

1) วิทยาศาสตร์เป็นเครื่องมือลดทอนคุณค่าของความเป็นมนุษย์

สงครามถือว่าเป็นปรากฏการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ ที่แสดงให้เห็นความก้าวร้าวอันก่อให้เกิดการทำลายชีวิตของมนุษยชาติได้ครั้งละเป็นจำนวนมาก แต่นับวันที่วิทยาศาสตร์เจริญรุ่งเรือง อาวุธของมนุษย์อันเป็นเครื่องมือในการทำร้ายล้างกันมีความล้ำสมัยมากขึ้น ด้วยความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่สำคัญ ผู้วิจัยต้องการสื่อว่า การทำลายล้างกันและกันของมนุษย์สามารถเช่นฆ่าฝ่ายตรงข้ามได้ที่ละจำนวนมาก และโหดร้ายมากขึ้น แม้สงครามในอดีตที่ผ่านมา ในยุคแรกของมนุษยชาติ จะเกิดสงครามในการแย่งชิงดินแดนกันแทบจะเป็นเรื่องปกติ แต่ก็ไม่เคยมีอาวุธที่ทำลายล้างกันได้ร้ายกาจและเลือดเย็นมากมายถึงเพียงนี้ ซึ่งได้ประจักษ์แจ้งแล้วในปรัชญานวยุคที่ผ่านมา

ปรากฏการณ์ของสงครามในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติที่ผ่านมา สงครามโลกครั้งที่หนึ่งและครั้งที่สอง ได้ทำลายชีวิตผู้คนและสังคมจนราบอย่างน่าใจหาย และถ้าเกิดสงครามโลกครั้งที่สาม จึงไม่ต้องแปลกใจว่า ชีวิตของมนุษย์และสังคมจะดำรงคุณค่าไว้ได้เช่นใดอีกแล้ว

ดังนั้น ประเด็นของสงครามเป็นเพียงหนึ่งปรากฏการณ์ในสังคมอุดมด้วยปัญหาทางวิทยาศาสตร์ที่แสดงให้เห็นความร้ายกาจของการใช้ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ในทางที่ผิดได้ วิทยาศาสตร์อันเป็นตัวแทนของแนวคิดทางปรัชญานวยุค กลับเป็นประเด็นของการกระตุ้นเตือนให้มนุษย์ได้ถามหาคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่เลือนลางหายไปภายหลังการถูกเช่นฆ่าเยี่ยงผักปลา

2) ปัญหาทางสังคมอันต่อเนื่องที่ซ้ำเติมการลดทอนคุณค่าของความเป็นมนุษย์

ผู้วิจัยสังเกตว่า “การปฏิวัติอุตสาหกรรม” (Industrial Revolution) และ “เศรษฐกิจแบบทุนนิยม” (Capitalist Economy) ถือได้ว่าเป็นอีกหนึ่งตัวแทนของกระบวนการที่ปรัชญานวยุคที่มีพัฒนาการมาคู่กันและสอดประสานกันอย่างซับซ้อน

“การปฏิวัติอุตสาหกรรม” ได้นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมมากมายจนแทบจะทุกมิติก็ว่าได้ และโครงสร้างของสังคมที่เปลี่ยนไปก็นำมาซึ่งปัญหาทางสังคมที่มากมายหลายมิติเช่นเดียวกัน เช่น ปัญหาความแออัดในสังคมเมือง ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาโสเภณี ปัญหาความเลื่อมล้ำทางชนชั้น ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ และปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น

นอกจากนั้น “เศรษฐกิจแบบทุนนิยม” ก็ได้ปรากฏขึ้นในสังคมในช่วงเวลาเดียวกัน และคอยตอบสนองการขยายตัวของการปฏิวัติอุตสาหกรรมไปทั่วโลก เป็นการพัฒนามาควบคู่กันในสังคม

ช่วงปรัชญานวยุค และได้ก่อให้เกิดปัญหามากมายตามมาเช่นกัน เช่น ปัญหาหนี้ครัวเรือน ปัญหาความเครียด ปัญหาเชิงคุณค่า และปัญหาครอบครัว เป็นต้น

ดังนั้น ประเด็นที่น่ากังวลมากขึ้น คือ แนวคิดด้านเศรษฐกิจแบบทุนนิยมได้รับการพัฒนา มาจนถึงขั้นที่เรียกว่า “ทุนนิยมแบบหลัง” (Late Capitalism) อันหมายถึงสังคมทุนนิยมที่ดำเนิน ธุรกิจเสรีแบบข้ามชาติโดยเน้นที่ปริมาณทุนในการดำเนินธุรกิจจำนวนมาก คนรวยมีโอกาสรวยขึ้น และคนจนก็มีโอกาสจนลง จำนวนคนรวยกระจุก และจำนวนคนจนกระจาย ความเหลื่อมล้ำทางด้าน รายได้ และความแตกต่างทางด้านคุณภาพชีวิตได้ก่อให้เกิดปัญหาในสังคมที่ซับซ้อนมากขึ้น คำถาม แห่งยุคสมัยก่อนการก้าวไปสู่ปรัชญาหลังนวยุค คือ สังคมนวยุคอันเป็นสังคมแห่งความก้าวหน้าทาง วิทยาศาสตร์ว่าได้ตอบสนองความเป็นมนุษย์ในวิถีแห่งคุณค่าได้ถูกต้องเหมาะสมแล้วหรือยัง

3) การแสวงหาคูณค่าที่แท้จริงของความเป็นมนุษย์ในกระบวนทัศน์ปรัชญานวยุค

อันที่จริง สังคมนวยุคกำเนิดมาจาก “ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ” (Renaissance) อันเป็น ช่วงเวลาที่มนุษย์ได้ล้มรศการใช้ศักราชของมนุษย์ และเสรีภาพอย่างแท้จริงอันแสดงถึงแนวคิด “มนุษยนิยม” (Humanism) และแนวคิดการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคมก็ได้รับการพัฒนามาพร้อมกับ ความเจริญเติบโตของสังคมอุตสาหกรรมและทุนนิยม สภาพบริบทสังคมค่อย ๆ ผลักดันให้เกิด แนวคิด “อัตถิภาวะนิยม” (Existentialism) อันแสดงให้เห็นว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมเสรีภาพ และสิทธิ์ ที่จะแสวงหาคูณค่าของความเป็นมนุษย์ อันแสดงถึงพัฒนาการอีกขั้นของแนวคิดมนุษยนิยม (Humanism) ที่เน้นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ให้ประจักษ์แจ้งในทุก ๆ ด้านมาตลอดช่วงระยะเวลา ของการดำรงอยู่ของสังคมมนุษย์

ด้วยการตระหนักรู้ในแนวคิดมนุษยนิยมในระดับที่สูงมากขึ้นเรื่อย ๆ เกิดการผลักดันให้ มนุษย์ที่ได้รับผลกระทบทางลบจากสังคมนวยุค มนุษย์จึงเริ่มก่อแนวคิดเพื่อตั้งคำถามเพื่อแสวงหาคูณ ค่าที่แท้จริงของความเป็นมนุษย์จากสังคม อันเป็นแนวทางของแนวคิดสำหรับกระบวนทัศน์ใหม่นั้น หมายถึงการปรากฏขึ้นด้วยคำถามอันเป็นที่มาของปรัชญาหลังนวยุคนั่นเอง

4) ความคิดของมนุษย์ในปรัชญานวยุคมีความบกพร่องทางด้านภาษา

มนุษย์ได้เริ่มประจักษ์ในหายนะจากความเจริญทางวิทยาศาสตร์ กระบวนทัศน์หลังนวยุค นำเสนอเหตุผลอันเป็นประเด็นสำคัญว่า เพราะมนุษย์ใช้ภาษา 2 แบบ คือ

(1) “ภาษาตรรกะ” (Logic Language) อันเป็นภาษาที่ใช้กันในยุคดึกดำบรรพ์ ยุคโบราณ และยุคกลาง ซึ่งมีความไม่แน่นอนสูง

(2) “ภาษาคณิตศาสตร์” (Mathematical Language) อันเป็นภาษาของมนุษย์ยุค ซึ่งมีความแน่นอนจนไม่ใช่ภาษาของมนุษย์

ในประเด็นของปรัชญานวยุคเองจำต้องมีวัตถุวิสัยที่ตรงกัน 3 อย่าง คือ (1) “ความเป็นจริง” (Reality) 2) “ความคิด” (Thought) และ 3) “ภาษา” (Language) รวมกันเป็น “ระบบ

เครือข่าย” (Systematic Network) และภาษาเองก็ต้องถูกสร้างขึ้นด้วยเหตุผลเชิงอุปนัยและนิรนัยเท่านั้น³⁹ ด้วยเหตุนี้ “อรรถปริวรรต” (Hermeneutics) ถือเป็นศาสตร์ความภาษา จึงต้องนำมาเป็นเครื่องมือหลักในกระบวนการตีความปรัชญาหลังนวยุค เพื่อเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความจริง

5) การถูกกดขี่ด้านเสรีภาพกลายเป็นการเปิดเผยศักยภาพของมนุษย์

การถูกกดขี่ด้านเสรีภาพครั้งสำคัญเกิดขึ้น เมื่อมี ค.ศ. 529 จักรพรรดิจัสติเนียน (Emperor Justinian 482 - 565) ออกประกาศกฤษฎีกาห้ามนับถือศาสนาอื่นใดนอกจากศาสนาคริสต์ที่มีสมเด็จพระสันตะปาปาเป็นประมุขเท่านั้น⁴⁰ ด้วยเหตุนี้ ในช่วงยุคกลางของยุโรป คริสต์ศาสนจักรก็มีอำนาจเหนือการเมืองอย่างเห็นได้ชัด จึงถือโอกาสเช่นนี้ในการกำหนดแนวทางของสังคมโดยกานำเอาศาสนาเป็นหลักในการสร้างบรรทัดฐานทางสังคม แนวคิดหลักของสังคมยุคนี้คือ แนวคิด “ดินแดนแห่งพระเจ้า” (Land of God) นักเทววิทยาในยุคนี้พยายามกดทับความรู้ทุกมิติเอาไว้ได้แนวคิดความยิ่งใหญ่ของพระเจ้า และสร้างวาทกรรมทางศาสนาที่ซ่อนเร้นเป็นวาทกรรมทางการปกครองให้พลเมืองสามารถสยบยอมโดยไม่มีสิทธิ์ในการอุทธรณ์ใด ๆ ความคิดและความรู้อื่นใดจึงไม่ได้รับโอกาสให้เผยแพร่ แม้มีคนบางกลุ่มที่แอบคิดและแสวงหาความรู้นอกรอบของญาณวิทยานอกเหนือจากพระเจ้าอยู่บ้างในสังคมก็ตาม แต่ญาณวิทยาใด ๆ ก็ไม่ได้รับอนุญาตให้มีการเผยแพร่โดยเด็ดขาด เพราะมีการลงทัณฑ์จากคริสตศาสนจักรอย่างจริงจัง เพื่อผลประโยชน์ของคริสตศาสนจักรเองที่จะได้สิทธิ์ในการปกครองอาณาจักรแบบเบ็ดเสร็จ

วิธีการกดขี่ด้านเสรีภาพของพลเมืองดังกล่าวมีการปฏิบัติที่เป็นแบบแผนจากทางคริสตศาสนจักรเพื่อการควบคุมทางด้านอำนาจอย่างเบ็ดเสร็จดังกล่าวข้างต้น เป็นกระบวนการที่มีหลักการทางวิชาการเทววิทยาและใช้ปรัชญาเป็นเครื่องมือในการสร้างความแข็งแกร่ง เพราะเสาหลักของความรู้จากสำนักเอเธนส์ของนักปราชญ์คนสำคัญต่างล้วนเป็นฐานของความเชื่ออันยิ่งใหญ่ให้สังคมสมัยนั้น เพราะโสคราตีสเองมีความโดดเด่นในเรื่องวิชาวิธี เพลโตมีความโดดเด่นในเรื่องการพิสูจน์เป็นขั้นตอน ส่วนอริสโตเติลมีความโดดเด่นในการพัฒนาการพิสูจน์เป็นขั้นตอนของเพลโตที่มากขึ้นกว่าเดิมมาก⁴¹ โดยที่ เซนต์โธมัส อไควนัสถือว่าเป็นผู้มีความโดดเด่นในกระบวนการนี้ที่สุด วิธีการ

³⁹วิกิตำรา, “ปรัชญาหลังนวยุค”, 15 สิงหาคม 2019, < <https://philosophy-suansunandha.com/2019/08/15/philosophy-postmodern-paradigm-1/>> (7 May 2020)

⁴⁰กิริติ บุญเจือ, *ปรัชญาและจริยศาสตร์สมัยใหม่ (ช่วงแสวงหาระบบเครือข่าย)*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : สาขาวิชาปรัชญาและจริยศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2537), หน้า 29.

⁴¹กิริติ บุญเจือ, *ปรัชญาและจริยศาสตร์สมัยใหม่ (ช่วงสร้างระบบเครือข่าย)*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : สาขาวิชาปรัชญาและจริยศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2537), หน้า 7.

ดังกล่าวอาจจะเรียกได้ว่า เป็นการศึกษาศาสนาคริสต์ในแง่มุมของ “ปรัชญาศาสนา” (Philosophy of Religion) หมายถึง วิธีการคิดเกี่ยวกับคริสต์ศาสนายังมีเหตุผลซึ่งความพยายามดังกล่าวสรุปได้ เป็น 2 เหตุผล คือ (1) การใช้ปรัชญาของเพลโตอธิบายคำสอนของศาสนาคริสต์ และ (2) การใช้ปรัชญาของอริสโตเติลอธิบายคำสอนของศาสนาคริสต์⁴²

การกดขี่ทางด้านเสรีภาพทำให้ความคิดเห็นต่างในยุคนี้จึงกลายเป็นเรื่องเลวร้ายและจำต้อง ถูกจำกัดโดยคริสต์ศาสนาจักรเท่านั้น ด้วยอำนาจที่สูงสุดของคริสต์ศาสนจักรในยุคนี้ ทำให้เกิดการกดขี่นักคิดหรือนักปรัชญาจนกลายเป็นการสะสมความกดดันและจนกลายเป็นการกดขี่เสรีภาพทางความคิดของพลเมืองมากขึ้นเรื่อย ๆ เป็นเวลาหลายร้อยปี

เมื่อเกิดสงครามครูเสด คริสต์ศาสนจักรสามารถชักชวนและสร้างความศรัทธาจากทุกกลุ่มชนในทวีปยุโรปไปร่วมในสงครามครูเสด แม้ว่าชนทุกชั้นไปร่วมในสงครามด้วยเหตุผลนานาประการ ต่างกันนอกเหนือไปจากความศรัทธาในคริสต์ศาสนาบ้างก็ตาม ต่อมาเมื่อสงครามครูเสดสงบลงและคริสต์ศาสนจักรถือว่าเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ในสงครามศาสนาดังกล่าว ผลสำคัญของสงครามครูเสดมีหลายประการต่อชาวยุโรป เช่น ชาวยุโรปตั้งข้อสงสัยต่อคริสต์ศาสนามากขึ้นแทนความเชื่อแบบมงาย “ระบบฟิวดัล” (Feudalism) เสื่อมลง เกิดชนชั้นกลางที่เป็นพ่อค้ามากขึ้น “ระบบแมนเนอร์” (Manorialism) เสื่อมพร้อมๆกับระบบฟิวดัล จนทำให้เกิดชุมชนเมืองและระบบการเงินการธนาคาร ชนชั้นทาสได้เป็นอิสระและเลื่อนฐานะทางสังคมจากการทำอาชีพอิสระมากขึ้น และประเด็นสุดท้ายคือ เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ด้านวิทยาการระหว่างโลกตะวันตกและโลกตะวันออก จนทำให้คริสต์ศาสนิกชนได้เห็นความรุ่งเรืองและวิชาการที่ล้ำหน้าของชาวมุสลิม ความรู้ทั้งหลายเริ่มเข้ามาสู่สังคมปราชญ์ชาวคริสต์ ชาวคริสต์ในยุโรปเห็นความล้าหลังของตนเมื่อเปรียบเทียบกับชาวมุสลิม ทั้งเทคโนโลยี การแพทย์ ศิลปะ รวมถึงปรัชญาและเทววิทยาที่ใช้แต่แนวคิดของเพลโตอธิบายศาสนาแบบในขอบเขตเดิมที่ไม่ได้พัฒนาไปก้าวไกลอย่างควรจะเป็น⁴³ จึงเป็นโอกาสให้กับนักคิดทั้งหลายพร้อมใจกัน ผลักดันความคิดที่ถูกอัดอั้นและสะสมมายาวนานเพื่อการสำแดงศักยภาพของความเป็นมนุษย์ กรณีดังกล่าวเป็นการเน้นย้ำว่า มนุษย์มีเสรีภาพเป็นสาระสำคัญของชีวิต

ด้วยเหตุนี้ แรงกดดันจากการกดขี่เสรีภาพนำมาซึ่งการตั้งคำถามเกี่ยวกับความเป็นมนุษย์จึงเกิดขึ้นในสังคมอย่างกว้างขวาง แต่เมื่อเหตุปัจจัยเอื้ออำนวย นั่นคือ การพ่ายแพ้ในสงครามครูเสดของศาสนาจักรต่อชาวมุสลิม ความรู้เชิงปรัชญาแบบโบราณจากสำนักเอเธนส์ (Philosophical Knowledge of Athenian School) ของปราชญ์คนสำคัญทั้งโสคราตีส (Socrates) เพลโต (Plato)

⁴²ปานทิพย์ ประเสริฐสุข, *ปรัชญาตะวันตกสมัยกลาง*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2535), หน้า 13.

⁴³คณาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, *อารยธรรมโลก*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543), หน้า 208-209.

และอริสโตเติล (Aristotle) ล้วนถูกนำมาพิจารณา โดยที่ในช่วงแรกเป็นช่วงฟื้นฟูวัฒนธรรมกรีก ต่อมา เป็นช่วงเหตุผลนิยมที่มีการปฏิเสธทั้งความคิดแบบกรีกและปฏิเสธความคิดจากคัมภีร์ไบเบิล และแม้ ในช่วงสุดท้ายคือช่วงพุทธปัญญาที่ญาณวิทยาแบบวิทยาศาสตร์ชัดเจนแล้วก็ตาม แสดงให้เห็น ที่ผ่าน มาทั้งหมด มนุษย์มีความพร้อมในการสำแดงเสรีภาพของตนอยู่ตลอดเวลา

ในบทวิเคราะห์นี้ ผู้วิจัยต้องการนำเสนอว่า สาธารณะที่ซ่อนอยู่ในเสรีภาพดังกล่าวนี้ คือ ศักยภาพของมนุษย์ที่มากมายพร้อมที่จะเป็นผู้สร้างแทนพระเจ้าได้อย่างแน่นอนบนแนวคิดมนุษยนิยมใน ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการจึงเป็นการแสดงให้เห็นถึง ศักยภาพของมนุษย์ในฐานะผู้สร้างแทนพระเจ้า แม้ว่าจะถูกกดขี่ด้านเสรีภาพอย่างหนักหน่วง แต่มวลมนุษยชาติพยายามสำแดงศักยภาพแห่งตนในวิถีทาง แห่งเสรีภาพของการขับเคลื่อนตัวตนและสังคมได้เสมอ ผลจากการกดขี่ทางด้านเสรีภาพดังกล่าวก่อให้เกิดสังคมที่มีการพัฒนาอย่างมากมาอย่างเห็นได้ชัด และไม่รู้จักจบสิ้น การย้อนกลับมากลับมา พิจารณาตนที่มากขึ้นของมนุษย์ในช่วงเวลาแห่งการไร้เสรีภาพจึงถือเป็นจุดเริ่มต้นของสังคมมนุษย์ที่ ขยับสภาวะของการมีอยู่เป็นเรื่องภายนอกตัวมนุษย์ มาเป็นการมีอยู่ของตัวตนของมนุษย์อย่าง ทรงคุณค่า ในมิติแห่งนามธรรมที่ลึกซึ้งขึ้นเพื่อการส่งเสริมคุณค่าของมนุษย์อันเป็นแนวคิด “ระดับจิต วิญญาณ” (Spirit Level) อย่างแท้จริง จึงได้ปรากฏขึ้นในยุคนี้ จึงมีความน่าสนใจว่า การถูกกดขี่ ทางด้านเสรีภาพกลายเป็นการเผยแพร่พลังแห่งตัวตนอันแท้จริงของมนุษย์ให้เป็นการพัฒนาสังคมทุกมิติ

ผู้วิจัยสรุปบทวิเคราะห์ปรัชญานวยุคได้ว่า ณ ปัจจุบัน คือ ช่วงเวลาเริ่มต้นของกระบวน ทรรศน์ปรัชญาหลังนวยุคที่คนในสังคมได้สืบทอดปัญหาด้านความพหุเลื้อนในคุณค่าของความเป็น มนุษย์มาเพื่อการแก้ไข นั่นหมายถึง สภาพการไร้ที่พึ่งทางจิตใจจนทำให้มนุษย์แสวงหาตัวตนในมิติ แห่งจิตวิญญาณเพื่อเชื่อมโยงกับความมีอยู่ของ “อัตถิภาวะ” ที่ชัดเจนขึ้นเรื่อยๆ ตามแนวทางของการ วิวัฒน์แห่งความคิดแห่งยุคสมัยและถือว่าเป็นวิถีที่สื่อถึงคุณค่าในชีวิตของตน ช่วงเวลาแห่งการ เชื่อมต่อกันของสังคมปรัชญานวยุคและหลังนวยุคแสดงให้เห็นการแสวงหาความจริงของความเป็น มนุษย์อันสื่อถึงว่า มนุษย์ต้องการความหมายในชีวิตเป็นสำคัญ

ดังนั้น เมื่อความทุกข์จากปัญหาหลากหลายด้านปรัชญานวยุคได้ถาโถม วิถีชีวิตที่มีความ ทุกข์ที่น้อยลง กลับเป็นแนวทางเริ่มต้นของสังคมมนุษย์แบบหลังนวยุคด้วยการตั้งคำถามเพื่อแสวงหา ชีวิตที่ทรงคุณค่าแบบมนุษย์ และคุณค่าของความเป็นมนุษย์ก็ยังคงเป็นเป้าหมายของมนุษย์ทุกคนใน โลก

4.2.4 ปรัชญาหลังนวยุคในฐานะแนวคิดเชิงจริยศาสตร์

การเปิดเผยตัวตนของหนึ่งกระบวนทัศน์ทางปรัชญาใช้เวลายาวนาน และไม่สามารถบ่งชี้ ช่วงเวลาได้แบบเด็ดขาดชัดเจนในลักษณะเส้นตัด เพราะแนวคิดทางปรัชญามีความซับซ้อนและต้องใช้ เวลาในการหล่อหลอมรวมตัวของสารัตถะอันจำเป็น รวมถึงการแนวคิดที่ทับซ้อนกันในช่วงเวลาที่ ต่อเนื่องกันอยู่กินเวลายาวนานพอสมควร ในบทวิเคราะห์ส่วนนี้ ผู้วิจัยมองว่า มี 2 ประเด็นต้องนำมา

พิจารณา คือ พัฒนาการปรัชญาหลังนวยุคเชิงรูปธรรม และ สถานภาพของปรัชญาหลังนวยุคเชิงรูปธรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) พัฒนาการปรัชญาหลังนวยุคเชิงรูปธรรม

การเปิดเผยตัวตนของปรัชญาหลังนวยุคค่อย ๆ ปรากฏตัว เดิมทีเป็น 3 ขั้นตอน คือ “กระแสข้อกังขา” “กระแสรื้อถอน” และ “กระแสสร้าง” แต่ในบทวิเคราะห์นี้ ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า อันที่จริง ปรัชญาหลังนวยุคมีจุดเริ่มสำคัญตั้งแต่การเริ่มปรากฏเป็น “แนวคิดมนุษยนิยม” (Humanism) ที่เชิดชูคุณค่าของความเป็นมนุษย์ให้เด่นชัดเป็นหมุดหมายเบื้องต้น ในช่วงการฟื้นฟูศิลปวิทยาการของยุโรปประหนึ่งประกาศกร้าวถึงศักยภาพของความเป็นมนุษย์ภายหลังจากการถูกกดขี่มาหลายร้อยปี พัฒนาการของปรัชญาหลังนวยุคจึงควรให้มี 5 ขั้นตอน กล่าวคือ (1) “ยุคมนุษยนิยม” (2) “กระแสข้อกังขา” (3) “กระแสรื้อถอน” (4) “กระแสสร้างในฐานะลัทธิหลังนวยุค” และกลายมาเป็น (5) “ปรัชญาหลังนวยุคโดยสมบูรณ์” ที่ชัดเจน และพร้อมเปิดรับการก่อรูปแนวคิดอันเป็นสาระสำคัญจากมูลเหตุในบริบทสังคมที่ผ่านมาถึงปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ พัฒนาการ 5 ขั้นตอนดังกล่าวเช่นนี้สื่อให้เห็นเป้าหมายของการแสดงตัวตนของมนุษย์ที่เด่นชัดและละเอียดลึกซึ้งขึ้นอย่างมีนัยยะสำคัญเชิงปรัชญาตั้งแต่หลังปรัชญายุคกลางจนถึงปัจจุบันนี้

(1) ยุคมนุษยนิยม (Humanism Period)

เมื่อตัวตนความเป็นมนุษย์ในเชิงคุณค่าได้ก่อตัวขึ้นในลักษณะของแนวคิดมนุษยนิยมเป็นสำนึกร่วมแห่งยุคสมัย ซึ่งได้ปรากฏขึ้นในประวัติศาสตร์โลกอย่างเด่นชัดในวิถีแบบการมีตัวตนเป็นครั้งแรกในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการของยุโรปโดยการเชิดชูคุณค่าของมนุษย์ให้โดดเด่นในวิถีทางต่าง ๆ รอบตัว แล้วได้รับการพัฒนามาเรื่อย ๆ ไปตามเป้าหมายแห่งเผ่าพันธุ์แห่งตน

โดยเริ่มจากยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการของยุโรปดังกล่าวในคริสต์ศตวรรษที่ 14 แล้วพัฒนาไปในยุคแสงสว่างแห่งปัญญาในคริสต์ศตวรรษที่ 17-18 หลังจากนั้น ญาณวิทยาศาสตร์ก็ได้เติบโตขึ้นอย่างมากจนกลายเป็นแกนหลักของแนวทางการพัฒนาของสังคม และมนุษย์ก็ได้ให้ความเชื่อมั่นประหนึ่งว่า ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นพระเจ้าองค์ใหม่ที่สามารบบันดาลสวรรค์บนดินให้เกิดขึ้นได้

(2) กระแสข้อกังขา (Skeptic Period)

ผู้วิจัยเห็นว่า แนวความคิดที่ปรากฏในช่วงแรกนี้เป็นแนวความคิดที่เริ่มฉีกแนวออกจากความคิดแบบยึดมั่นถือมั่นในญาณวิทยาแบบวิทยาศาสตร์ไม่ว่าจะเป็น “ทฤษฎีความไม่แน่นอน” (Uncertainty Theory) อันเป็นแนวคิดที่เกินเลยไปกว่า “กฎวิทยาศาสตร์” (Scientific Rules) “ทฤษฎีความน่าจะเป็น” (Probability Theory) อันเชื่อว่าระดับสูงสุดของวัตถุวิสัยก็ยังเป็นเรื่องของจิตวิทยาอยู่ดี “ทฤษฎีความเป็นสัมพัทธ์ของจริยธรรม” (Relativity of Moral) อันเสนอว่า กฎทางจริยศาสตร์เกิดจากอาณาเขตทั้งสิ้น และ “ภาษาสามัญ” (Common Language) พัฒนาไปตามความต้องการของสังคมเท่านั้น

แม้แนวคิดเหล่านี้จะไม่ได้มีความชัดเจนในตัวเองว่า ถูกนำเสนอมาเพื่อแสดงการโต้แย้งต่อญาณวิทยาศาสตร์ก็ตาม แต่ก็แสดงให้เห็นว่า “แนวคิดแบบวจนศูนยนิยม” (Logocentrism) ไม่ได้เป็นแก่นแกนแห่งความจริงแต่เพียงอย่างเดียวจนโต้แย้งไม่ได้ ถือว่าเป็นการเปิดมุมมองในด้านวิสัยทัศน์ในการมองโลกอันเป็นพัฒนาการของแนวคิดที่จะกลายเป็นปรัชญาหลังนวยุคในอนาคต

แต่ปรากฏการณ์ที่น่าจะทำให้เกิดการตระหนักรู้ที่แจ่มชัดในแนวคิดการมีตัวตนของพลเมืองโลก ซึ่งไม่จำเพาะอยู่กับแค่นักวิชาการเท่านั้น แม้คนสามัญทั่วไปก็เริ่มวิตกกังวลมากขึ้น คือ ความเสียหายจากการเกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 และ 2 ซึ่งกินเนื้อที่ไปทั่วทั้งโลก ไม่ใช่เพียงแค่สังคมที่ถูกทำลายเท่านั้น แต่ร่างกายและจิตใจ รวมถึงจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ได้พร่าเลือนไปจากบริบทแห่งความจริงของชีวิต แม้ว่ามนุษย์จะฟื้นสังคมที่บอบช้ำขึ้นมาได้ แต่จิตวิญญาณที่ร้าวรานจากผลแห่งความเจริญของวิทยาศาสตร์นั้น ได้กลับกลายมาเป็นความสงสัยที่มีต่อญาณวิทยาศาสตร์ในวิธีย้อนกลับไปตั้งคำถาม และก็ยังคงก่อรูปในพื้นที่ทางความคิดของผู้คนบางคนจนซึมแทรกกระจายออกมาเป็นความชัดเจน ด้วยวิถีแห่งวิจารณ์ญาณของมนุษย์แทบจะทุกคนที่ประสบชะตากรรมจากผลกระทบเองเชิงประจักษ์และเชิงเหตุผล และท้ายที่สุด เป็นที่บ่งชี้ได้ว่า มนุษย์ที่ได้เลือกหนทางในการพัฒนาสังคมด้วยวิทยาศาสตร์นั้น คือ ความผิดพลาดอันมหันต์ที่รอกการแก้ไข

ดังนั้น ผู้วิจัยเชื่อว่าในระยะนี้ย่อมทำให้มนุษย์ที่เป็นสัตว์ระดับจิตวิญญาณเริ่มมีความประหวั่นภายในจิตใจขึ้นมาพอสมควร เพราะความหายนะจากสงครามโลกทั้ง 2 ครั้งไม่ใช่ความเสียหายที่น้อยนิด พลเมืองโลกทั้งหลายได้ย้อนกลับมาพร้อมที่จะตระหนักถึงความมีสวัสดิภาพในชีวิตของตน ครอบครัวและสังคมในวงกว้าง ในรูปแบบของความยั่งยืนทางสังคมแห่งมนุษย์ที่ตนอยู่อาศัย จึงเป็นที่เชื่อว่าศักยภาพระดับจิตวิญญาณของมนุษย์ย่อมโน้มนำให้มนุษย์ตั้งคำถาม ถึงคุณค่าของมนุษย์ได้มากพอสมควร และหาทางแสวงหาแนวทางของสังคมต่อไป เพียงแต่จะเป็นไปในทิศทางใดเท่านั้นเอง

(3) กระแสรีถอน (Deconstruction Period)

เมื่อความประหวั่นถึงสวัสดิภาพของชีวิตได้เข้าถึงระดับจิตวิญญาณแล้ว นักปรัชญาจากหลากหลายสาขาจำนวนมากเริ่มเห็นความเป็นไปของบริบททางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อญาณวิทยาศาสตร์ต่อผู้คนจำนวนมากมายและมากขึ้นทุกทีอย่างไม่มีที่ท่าว่าจะหยุดยั้งได้เลย ลักษณะแนวคิดในระยะแรกจึงมีความแกร่งกร้าวอย่างเห็นได้ชัด ประหนึ่งปฏิเสธญาณวิทยาศาสตร์อย่างเห็นได้ชัด ไม่ว่าจะเป็น “แนวคิดพระเจ้าตายแล้ว” (God is Dead) อันเป็นวิถีแห่งความคิดที่มองว่า การสร้างกฎเกณฑ์เป็นการหลอกตนเองในหมู่มนุษย์ “แนวคิดเสรีภาพ” (Freedom Concept) อันเป็นแนวคิดที่เชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพสร้างความหมายเองได้ไม่ต้องการพระเจ้า “แนวคิดการรวาทกรรมแห่งอำนาจ” (Power Discourse) อันเชื่อว่า ความจริงในสังคมสมัยใหม่ถูกบิดเบือนให้เป็นไปตามเครื่องมือในการควบคุมผู้คนทั่วไปในสังคม “แนวความคิดเรื่องความปรารถนา” (Desire) อันถือว่า

ความหมายที่แท้จริงอยู่ในความปรารถนาที่ถูกครอบงำจากสังคม “แนวความคิดความหลากหลายเลื่อน (Différance) อันเป็นแนวคิดที่สนับสนุนการวิพากษ์โดยวิธีการรื้อถอนมายาคติเพื่อสร้างวาทกรรมชุดใหม่ขึ้นมาทดแทนชุดเดิมทั้งหมด “ทฤษฎีสังคมเหนือจริง” (Hyperreality Society) ที่เป็นสิ่งจำลอง (Simulacrum) อันเป็นแนวคิดที่บ่งชี้ว่าความเป็นสากลไม่มีจริง “ทฤษฎีเรื่องเล่าหลัก” (Grand Narrative) อันพยายามปลดปล่อยเรื่องเล่าแบบชายขอบที่ถูกหลงลืมให้มีความสำคัญขึ้นมา “แนวคิดเรื่องปรัมปรา” (Myth) อันเรียกร่องให้เห็นว่าเรื่องปรัมปราที่มีความหมายในตัวเองเช่นกัน และ “แนวคิดอัตลักษณ์ที่มีความแตกต่าง” (Identities of Difference) อันประกาศให้เห็นว่าเอกลักษณ์มีความหลากหลายกระจายกันไป เป็นต้น แนวคิดเหล่านี้ล้วนเป็นความกล้าฉีกแนวขนบของสังคมเดิมที่มากขึ้น หรือจะกล่าวได้ว่าเกือบจะตรงกันข้ามเลยที่เดียวกับความเชื่อที่เคยเชื่อมาแต่ก่อนในสังคมแบบญาณวิทยาศาสตร์ที่น่าจะได้

หากวิเคราะห์วิถีคิดเชิงทฤษฎีแบบ “กระแสรื้อถอน” จะพบว่า ในมิติแห่งอภิปรายเสนอว่า ไม่มีทฤษฎีใดที่นำเสนอได้สมบูรณ์แบบเบ็ดเสร็จที่สุด ในมิติแห่งญาณวิทยาบ่งชี้ว่า การเรียนรู้ที่ปวงผ่านภาษาและบริบททางสังคม และในมิติคุณวิทยาแสดงให้เห็นว่า การเปิดเผยความจริงเป็นสิ่งจำเป็นในมิติคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ด้วยเหตุนี้ นักทฤษฎีรื้อถอนจึงต้องการถอนรากแนวคิดแบบตะวันตกที่มีอิทธิพลเหนือแนวคิดอื่นใดเพื่อนำเอาความรู้ทั้งหลายอันเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรมที่ถูกมองข้าม และวาทกรรมอันเกี่ยวข้องกับเพศสภาพ เชื้อชาติ ชาติพันธุ์และอัตลักษณ์ทางชนชั้นให้กลับขึ้นมาในสถานะที่โดดเด่นอย่างเท่าเทียมกัน เพราะเป็นถือว่าเป็นวาทกรรมหรือตัวบทแห่งความเป็นมนุษย์ นอกจากนี้แล้ว นักทฤษฎีรื้อถอนได้ศึกษาว่าแนวคิดที่เกี่ยวกับความจริงมีรากฐานความขัดแย้งทางประวัติศาสตร์และการต่อสู้อย่างไร และแนวคิดเหล่านี้ได้ใช้อำนาจเหนือสถาบัน ระบบทางสังคมและอัตลักษณ์เชิงปัจเจกอย่างไร ในกรณีเช่นนี้ ทำให้สันนิษฐานได้ว่า การเมืองและการเคลื่อนไหวเชิงสังคมดำเนินมาด้วยกันในสายธารแห่งประวัติศาสตร์ในทิศทางเดียวกัน และตัวภาษาเองก็เป็นสิ่งที่มีความจำกัดในตัวตนและมนุษย์ก็ควบคุมเสียจริง ๆ ก็ไม่ได้ การพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ในหมู่ผู้คนที่ประกอบด้วยเบื้องหลัง แหล่งกำเนิดและมิติคิดที่แตกต่างกัน ทั้งหมดนี้เพื่อการปลดปล่อยมนุษย์ให้หลุดพ้นจากการกดขี่ การส่งเสริมให้การศึกษาที่มีส่วนในการเปลี่ยนแปลงสังคมจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพราะการศึกษาต้องนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงไม่ใช่การต่อต้าน ดังนั้น การรื้อถอนการศึกษา แล้วนำมาสร้างใหม่จะสามารถเปลี่ยนแปลงสังคมได้⁴⁴

⁴⁴James W. Kidd, “Getting to the Root-Meaning of Diversity with Reconstructionism and Deconstructionism”, <www.inbetweenness.com> (1 October 2020)

(4) กระแสก่อสร้างในฐานะลัทธิหลังนวยุค (Reconstruction Period as Postmodern Movement)

ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า กระแสต่อจากแนวความคิดที่แข็งกร้าวประหนึ่งการปฏิเสธอย่างสิ้นเชิงได้ผ่านวิจารณ์ญาณของนักปรัชญาในสังคมมากพอสมควร จึงทำให้ลักษณะของแนวคิดในช่วงเวลานี้กลายเป็นแนวคิดที่ลดความแข็งกร้าวลงมาก กลายเป็นแนวคิดที่พร้อมจะรับฟังทุกฝ่ายเพื่อนำเอาสิ่งที่ดีทุกอย่างมารวมสร้างสังคม อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมองว่า พัฒนาการของกระแสหลังนวยุคในยุคนี้ สามารถเรียกได้ว่า “ลัทธิหลังนวยุค” (Postmodern Movement) ได้แล้ว เพราะความเป็นตัวตนมีความชัดเจน ที่ผ่านการพัฒนาทางด้านความคิดจากประสบการณ์ทางสังคมของนักปรัชญาที่ตระหนักถึงวิถีแห่งจิตวิญญาณของมนุษย์ด้วย ไม่ใช่เพียงแค่ระดับกายและใจเท่านั้น แต่กำลังก้าวสู่แนวทางของความแข็งกร้าวที่มุ่งสู่ระดับของจิตวิญญาณ โดยพิจารณาถึงมิติของความเป็นมนุษย์ที่จำต้องอยู่ร่วมกันให้ได้อย่างสันติสุข

แนวคิดในช่วงนี้มีความโอบอ้อมอารีมากขึ้นอย่างเห็นชัด ไม่ว่าจะเป็น “แนวคิดวัฒนธรรม” (Culture Concept) อันถือว่า ความเชื่อถือและการปฏิบัติมีความหลากหลาย การมีจิตใจที่เปิดกว้างพร้อมเรียนรู้ และเข้าใจวัฒนธรรมที่แตกต่างจากตนเป็นสิ่งจำเป็น “แนวคิดภาษาองค์รวม” (Holistic Language) อันมุ่งประเด็นไปที่ความหมายที่มีความสัมพันธ์แบบแยกไม่ออกจากความเชื่อและความต้องการของผู้พูด “วัฒนธรรมเชิงปฏิบัติ” (Pragmatic Culture) อันต่อยอดจากความจำเป็นของการหลอมแนวคิดที่หลากหลายทั้ง “ธรรมชาตินิยม” (Naturalism) “เสรีภาพนิยม” (Liberalism) และ “ชาติพันธุ์นิยม” (Ethnocentrism) มาเป็นฐานการพิจารณาความจริง แนวคิดความหมายของคำนั้นเกิดจากวัตถุที่คำนั้น “อ้างถึง” (Refer to) คำจึงมีความหมายที่แตกต่างหลากหลาย และ “แนวคิดการคิดเชิงวิเคราะห์” (Critical Thinking) ที่นำเสนอการคิดที่รวมเอา “การวิเคราะห์” (Analysis) “การวิจารณ์” (Appreciation) “การวิธาน” (Application) หรือเรียกว่า “การวิเคราะห์เชิงตรรกะ” (Logical Analysis) มาร่วมเป็นฐานในการพิจารณาความจริง เป็นต้น จึงพอจะเห็นวิถีแห่งการเปลี่ยนแปลงสู่ความสุกงอมทางปัญญาของมนุษย์ว่า แนวคิดในระยะดังกล่าวนี้ ตระหนักถึงความหลากหลายของมนุษย์ที่มากขึ้นกว่าแต่ก่อน และแม้แต่แก่นแท้ของแนวคิดก็ล้วนโยงใยมาถึงความแตกต่างที่ไม่กระจุกตัวอยู่เพียงมิติของความจริงที่มีเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

หากวิเคราะห์ในเชิงทฤษฎีจะพบว่า ในมิติอภิปรัชญา การเรียนรู้ที่บังเกิดขึ้นได้จากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและโครงสร้างทางวัฒนธรรมอันเป็นบริบทที่มนุษย์ดำรงอยู่เป็นหลักแหล่ง ส่วนในมิติคุณวิทยาบ่งชี้ว่ามนุษย์มีความจำเป็นอย่างยิ่งยวดในการพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้นได้มากกว่าที่เคยเป็น นั่นหมายถึงว่า สังคมมีความจำเป็นในการถูกรื้อสร้างหรือเปลี่ยนแปลงเป็นการด่วน อันที่จริง ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงเชิงสังคมนั้น จำต้องเกี่ยวโยงกับทั้งด้านการรื้อสร้างการศึกษาและการใช้การศึกษาในการรื้อสร้างสังคม เช่นนี้แล้ว สามารถตีความได้ว่า ทั้งนักรื้อสร้างและนักการศึกษามี

ความจำต้องทำงานสัมพันธ์กัน โดยที่นักหรือสร้างเป็นผู้นำเสนอทางออกให้ ส่วนนักการศึกษาต้องดำเนินบทบาททางการเมืองและสังคมเชิงรุก โดยไม่มองว่า การศึกษาเป็นเพียงมิติของการเรียนการสอนแต่เพียงอย่างเดียว แนวคิดอันเกี่ยวเนื่องกับทุกปัญหาในระดับนานาชาติต้องนำมาร่วมพิจารณาด้วย ผู้สอนจึงมีความจำเป็นที่จะต้องทำให้นักเรียนที่จะเป็นพลเมืองในอนาคตเห็นประเด็นปัญหาและหาวิธีในการแก้ไขทั้งในและนอกห้องเรียนโดยให้ถือว่าสังคมแห่งอนาคตเป็นส่วนจำเป็นของหลักสูตรทั้งปวง ดังนั้น การแก้ไขปัญหาสังคมในเรื่องนี้จึงต้องการความเป็นเอกภาพจากสังคม⁴⁵ ประชาชนทางสังคมและการศึกษาจึงเป็นสิ่งที่ต้องเอื้ออิงอาศัยกันเพื่อเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนไปสู่วิถีแห่งการเชิดชูมนุษย์ได้อย่างโดดเด่นและยั่งยืนอย่างแท้จริง

(5) ปรัชญาหลังนวยุคโดยสมบูรณ์ (Postmodern as Complete Philosophy)

ผู้วิจัยเริ่มสังเกตว่า พัฒนาการของกระแสแนวความคิดมาถึงปัจจุบันนี้ ได้ผ่านการไตร่ตรองเพื่อการเติบโตทางจิตวิญญาณของมนุษย์มามากมาย และถือว่ารอบคอบมากขึ้นกว่าช่วงเวลาที่ผ่านมาเพียงพอแล้ว เพราะในอดีตอันเป็นประวัติศาสตร์การดำรงอยู่ของมนุษย์ในสังคมได้สื่อให้เห็นประเด็นของการสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สินในสังคมมนุษย์มีมากมายเกินกว่าที่จะนำมาตีค่าได้ หากมองชีวิตของมนุษย์ว่าเป็นสัตว์ระดับจิตวิญญาณจะพบว่า บริบททางสังคมที่ถูกครอบงำด้วยญาณวิทยาศาสตร์นั้นล้วนไม่ได้มีความน่าเชื่อถือแคลงแล้ว แต่น่าจะมีการเริ่มต้นวิถีคิดในลักษณะใหม่ เพื่อสร้างสังคมใหม่ที่สามารถโอบอุ้มคนทุกหมู่เหล่าในสังคมโลก ให้หวนกลับมาเป็นหนึ่งเดียวบนพื้นฐานของความแตกต่างไม่ว่าจะมากมายสักเพียงใด トラบเท่าที่มนุษย์ยังเคารพความเป็นตัวตนของกันและกันอยู่ การกลายเป็นปรัชญาหลังนวยุคที่เห็นคุณค่าของกันและกัน แล้วโอบกอดความแตกต่างที่ฝังอยู่ในตัวตนระดับปัจเจกให้กลายเป็นหนึ่งเดียวอันหมายถึงมนุษย์โลกมีความเป็นไปได้ ณ ปัจจุบันนี้ ปรัชญาหลังนวยุคโดยสมบูรณ์มีความเหมาะสมเชิงกาลและเทศะสักเพียงใด มนุษย์ทุกคนอันเป็นพลเมืองโลกจำต้องร่วมกันให้คำตอบโดยพร้อมเพรียงกัน

เหตุการณ์สำคัญที่สะเทือนขวัญชาวโลก⁴⁶ คือ การเกิดเหตุวินาศกรรมเมื่อวันที่ 11 กันยายน ค.ศ. 2001 หรือ 9/11 เรียกว่า “ไนน์วันวัน” เป็นการโจมตีพลีชีพจำนวน 4 ครั้งต่อประเทศสหรัฐอเมริกา ในมหานครนิวยอร์กและพื้นที่วอชิงตัน ดี.ซี. โดยที่เข้าวันนั้น ผู้ก่อการร้าย 19 คนจากกลุ่มอิสลามฝั่งตะวันออกกลางซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มอัลกออิดะฮ์ (al-Qaeda) จี้เครื่องบินโดยสารจำนวน 4 ลำ กลุ่มโจรดังกล่าวได้จี้เครื่องบินโดยสารจำนวน 2 ลำพุ่งชนตึกแฝดเวิลด์เทรดเซ็นเตอร์ในมหานครนิวยอร์กโดยเจตนา และอาคารทั้งสองถล่มลงภายในสองชั่วโมง โจรจี้เครื่องบินลำที่สามชนกับอาคารเพนตากอนในอาร์ลิงตัน รัฐเวอร์จิเนีย ส่วนเครื่องบินลำที่สี่ เป็นของสายการบินยูไนเต็ดแอร์ไลน์

⁴⁵Ibid.

⁴⁶วิกิพีเดีย, “วินาศกรรม 11 กันยายน”, 11 กันยายน 2563, <<https://th.wikipedia.org/wiki/>> (1

เที่ยวบินที่ 93 ตกในทุ่งใกล้กับแซงควิลล์ รัฐเพนซิลเวเนีย ก่อนถึงเป้าหมายที่โจรจี้เครื่องบินต้องการ พงชนอาคารรัฐสภาสหรัฐ ในวอชิงตัน ดี.ซี. เพราะผู้โดยสารพยายามยึดเครื่องกลับคืน มีผู้เสียชีวิต เกือบ 3,000 คนในเหตุโจมตีดังกล่าวและไม่มีผู้รอดชีวิตจากเครื่องบินจำนวนทั้ง 4 ลำ

กลุ่มอัลกออิดะห์โดยมีผู้นำกลุ่มชื่อ โอซามะ บิน ลาดิน (Osama bin Laden 1957-2011) อ้างเหตุผลจูงใจในการก่อเหตุว่า เกิดจากการสนับสนุนอิสราเอลของสหรัฐอเมริกา การคงทหารสหรัฐประจำการไว้ในซาอุดีอาระเบีย และการลงโทษต่ออิรัก ในฝ่ายของสหรัฐอเมริกาก็ได้ ดำเนินมาตรการตอบโต้เหตุวินาศกรรมโดยการเริ่มสงครามต่อต้านการก่อการร้าย (War on Terror) การรุกรานอัฟกานิสถานเพื่อขับรัฐบาลตอลิบาน ซึ่งให้ที่พักพิงแก่สมาชิกอัลกออิดะห์ และความตึงเครียดก็เกิดขึ้นในหลายประเทศเช่นกัน หลายประเทศดังกล่าวเพิ่มกฎหมายต่อต้านการก่อการร้าย และขยายอำนาจการบังคับใช้กฎหมายมากขึ้น

เหตุวินาศกรรมทำให้เกิดความเสียหายรุนแรงต่อเศรษฐกิจของแมนฮัตตันล่าง การทำความสะอาดเขตเวิร์ลด์เทรดเซ็นเตอร์แล้วเสร็จในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2002 พิพิธภัณฑสถานและอนุสรณ์ 11 กันยายนแห่งชาติมีกำหนดเปิดในวันที่ 11 กันยายน ค.ศ. 2011 ที่ติดกับ “อนุสรณ์วันเวิร์ลด์เทรดเซ็นเตอร์” ซึ่งมีความสูง 541 เมตร เพนตากอนซ่อมแซมภายในเวลาหนึ่งปี และมีการเปิด “อนุสรณ์เพนตากอน” ติดกับตัวอาคาร ใน ค.ศ. 2008 มีการจัดตั้ง “อนุสรณ์แห่งชาติเที่ยวบินที่ 93” ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 2009 และอนุสรณ์ดังกล่าวก่อสร้างเสร็จอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 10 กันยายน ค.ศ. 2011

ผู้วิจัยจึงต้องการนำเสนอว่า ความหายนะจากวินาศกรรม “ไนน์วันวัน” (9/11) ในครั้งนี้ ได้กลายมาเป็นหมุดหมายของการนำพามนุษยชาติเข้าสู่สังคมยุคใหม่ด้วยการพิจารณาโอบอ้อมผู้คนที่แตกต่างกันทุกหมู่เหล่าเข้ามาอยู่ในจิตวิญญาณเดียวกันอันหมายถึงจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ นั่นคือให้เห็นว่า สังคมที่ดำรงชีวิตทุกมิติจำต้องดำรงอยู่บนพื้นฐานของปรัชญาหลังนวยุคได้แล้ว สังคมดังกล่าวจะกลายเป็นสังคมที่มนุษย์เห็นคุณค่าของกันและกันเพราะมนุษย์คือสัตว์ระดับจิตวิญญาณ อันเป็นนัยยะที่บ่งชี้ความเป็นตัวตนของคนทุกระดับปัจเจกบุคคลจะได้รับการเคารพอย่างเท่าเทียมกัน ความสัมพันธ์ของมนุษย์ทุกชีวิตจะเป็นไปในลักษณะ “ฉันและเธอ” (I and Thou) อันเป็นความสัมพันธ์แนวนอนซึ่งหมายถึงความเชื่อมโยงกันและกันอยู่ในระดับเดียวกัน คือ “Subject-Subject” และจะไม่มีวันเป็น “ฉันและมัน” (I and It)⁴⁷ อันเป็นความสัมพันธ์ระดับแนวตั้งซึ่งหมายถึงความเชื่อมโยงกันและกันอยู่ในระดับที่สูงต่ำ โดยลักษณะนี้แสดงให้เห็นว่า คุณค่าของความเป็นมนุษย์เดิมที่ดำรงอยู่แบบเป็น 2 ขั้วตรงกันข้ามที่แยกแยะมนุษย์ในเชิงคุณค่าแบบสูงและต่ำ

⁴⁷Martin Buber, *I and Thou*, tr. by Ronald Gregor Smith (Edinburgh : T. & T. Clark, 1937), pages v-xii.

(Binary Opposition)⁴⁸ ที่จะนำมาซึ่งความขัดแย้งระหว่างมนุษย์ด้วยกันในอนาคต พื้นฐานของปรัชญาหลังนวยุคเช่นนี้จะปิดกั้นหายนะที่จะทำลายล้างมนุษย์ที่เป็นเผ่าพันธุ์เดียวกันอย่างยั่งยืนยาวนานมากขึ้นกว่าเดิม

กว่าที่ความสูงงอกของปรัชญาหลังนวยุคจะมาถึงวันนี้ ได้ผ่านช่วงเวลายาวนานมากพอตั้งแต่ที่ เฟอเดรีโก เด โอนีส (Federico de Onis 1885-1966) ใช้คำว่า “หลังนวยุค” เป็นคนแรกเมื่อ ค.ศ. 1934 มีผู้นำไปใช้ตามบ้างเพราะเริ่มมีความหมายในกระบวนทัศน์แบบวิทยาศาสตร์ พอมาถึงศวรรษที่ 1960 ก็เริ่มมีการใช้สถาปัตยกรรมหลังนวยุค ตามมาด้วย ทศวรรษที่ 1970 อิฮับ ฮัสซัน (Ihab Hassan 1925-2015) ประกาศสร้างวัฒนธรรมใหม่แบบหลังนวยุค ตอนเจ้าหน้าที่ถล่มตึกแบบนวยุคแบบแท้ ทำให้ในเวลาต่อมา วงการสถาปนิก ทัศนศิลป์ ปรัชญา วรรณคดี และภาพยนตร์ในสหรัฐอเมริกาเริ่มต้นตัว และความเข้มข้นของแนวคิดหลังนวยุคแผ่ขยายขึ้น ในระหว่างทศวรรษที่ 1980 ปรากฏมีแฟชั่นหลังนวยุคในอเมริกา นักหลังนวยุคสกุลฝรั่งเศสเริ่มมาเผยแพร่แนวคิด และประเทศอเมริกาเองก็ส่งเสริมให้มีการแปลแนวคิดจากภาษาฝรั่งเศสและเยอรมันเป็นภาษาอังกฤษแบบอเมริกันขึ้น และแสดงให้เห็นความสูงงอกอย่างเต็มที่และเห็นได้ชัดปรากฏขึ้นในสังคมอเมริกันเมื่อช่วงทศวรรษที่ 1990 มีการศึกษาแนวคิดปรัชญาหลังนวยุคอย่างเป็นล่ำเป็นสัน และยังมีการนำมาใช้ในสังคมเพื่อสร้างสังคมใหม่อันเรียกว่า “สังคมโลกาภิวัตน์” (Globalization Society)⁴⁹

ในสังคมวิชาการของประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการนำเอาความคิดปรัชญาที่มีการตั้งคำถามกับความเป็นนวยุคอันบูชาความรู้แบบวิทยาศาสตร์เป็นที่ตั้งจนความรู้ได้สูงงอกมากขึ้น มีความพร้อมที่จะทำให้แนวคิดหลังนวยุคกลายมาเป็น “ปรัชญาหลังนวยุค” แทนที่แนวคิด “ปรัชญานวยุค” ได้อย่างเต็มตัว และเป็นก้าวอย่างแรกของการเติบโตในฐานะวิชาการทางปรัชญาที่มีเนื้อหาแตกกิ่งก้านไปให้ครบหลากหลายมิติของสังคมยุคใหม่ที่จะได้ชื่อว่า “สังคมหลังนวยุค” (Postmodern Society) ผู้วิจัยเชื่อมั่นว่า บริบททางสังคมมีความพร้อมในการสร้างสังคมใหม่นี้แล้วในทุก ๆ ด้าน ยุคนี้จึงเรียกได้ว่า สังคมโลกได้เคลื่อนเข้าสู่กระบวนทัศน์ที่ 5 ปรัชญาหลังนวยุคเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ช่วงเวลาสุดท้ายไม่กลายเป็นแนวคิดแบบประนีประนอมเป็นการลดทอนความรุนแรงของแนวคิดที่มีลักษณะเป็นไปในวิถีทางที่สุดโต่งจนเกินไป เพราะประวัติศาสตร์ทางความคิดของมนุษยชาติน่าจะเป็นตัวบ่งชี้ให้มนุษย์เกิดการเรียนรู้ว่า การเปลี่ยนแปลงแบบสุดขั้วไม่น่าจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์อันสื่อถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ดังที่มนุษย์ทุกคนแสวงหา แต่การพินิจพิเคราะห์ค่อยเลือกทางเดินที่ก่อให้เกิดความสุขอย่างแท้จริงแก่ทุกฝ่ายน่าจะเป็น

⁴⁸Victor E. Taylor and Charles E. Winquist, *Encyclopedia of Postmodernism*, (USA : Routledge, 2001), p. 6.

⁴⁹กิริติ บุญเจือ, *ปรัชญาหลังนวยุค แนวคิดเพื่อการศึกษาแผนใหม่*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงกมล, 2525), หน้า 71-72.

แนวทางที่ดีที่สุดของมนุษยชาติในช่วงเวลานี้ จะเห็นได้ว่าการนำเสนอแนวความคิด โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือ การโอบอุ้มคนทุกกลุ่มให้มีความเป็นเอกภาพ แล้วในท้ายที่สุด แนวคิดปรัชญาหลังนวยุคจะเป็น “เอกภาพในความหลากหลาย” (Unity in Diversity) อันหมายถึง ไม่มีคนกลุ่มใดในสังคมที่ถูกละทิ้งเอาไว้ อย่างไรก็ตามการเหลียวแล และทุกคนสามารถสร้างตัวตนของตนให้เกิดขึ้นในสังคมได้โดยเสรี トラบที่การกระทำของมนุษย์ระดับปัจเจกบุคคลไม่รุกรานเสรีภาพของผู้อื่น นั้นหมายถึง การเคารพตัวตนของผู้อื่นเช่นเดียวกับการเคารพตัวตนของตนเอง

2) สถานะภาพของปรัชญาหลังนวยุคในปัจจุบัน

ช่วงเวลาของปรัชญาหลังนวยุคมีประเด็นที่พืงนำมาพิจารณาหลายประเด็น ทั้งในแง่ความหมายและกาลเวลา ในบทวิเคราะห์นี้ ผู้วิจัยมองว่าน่าจะนำบางประเด็นที่พืงทำความเข้าใจให้กระจ่างในเชิงวิชาการเพื่อเป็นฐานในการศึกษาปรัชญาหลังนวยุคในอนาคต ดังนี้

(1) ข้อเสนอช่วงเวลารัษณานวยุคกับช่วงเวลารัษญาหลังนวยุค

อันที่จริง ช่วงเวลาปัจจุบัน คือ กระแสปรัชญาหลังนวยุคระยะหรือสร้างใหม่ อันหมายถึง ช่วงเวลาแห่งการเรียนรู้แนวคิดทางปรัชญาในประเด็น “เอกภาพในความหลากหลายและความหลากหลายในเอกภาพ” (Unity in Diversity and Diversity in Unity) อันหมายถึง ช่วงเวลาเริ่มต้นของการมองสังคมปรัชณานวยุคเดิมที่มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ด้วยมุมมองใหม่ กล่าวคือ การพิจารณา “อัตถิภาวะ” ของมนุษย์ให้อยู่ในสถานะของความเท่าเทียมกัน สมาชิกของสังคมทุกปัจเจกบุคคลต้องได้รับการเคารพในเสรีภาพอันมีอยู่หลากหลายด้านแบบแยกย่อยให้ครบทุกมิติ และพิจารณาเห็นความสัมพันธ์ของมนุษย์ในระดับปัจเจกบุคคล และมนุษย์ในระดับสังคมว่าส่งผลถึงกันและกันอย่างแยกไม่ออก ไม่ว่าจะมองในมิติใด ก็เห็นเพียงความเป็นหนึ่งเดียวกันแบบรวมมิติที่หลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวกัน แม้ว่ารายละเอียดปลีกย่อยในความเป็นมนุษย์จะมีแต่ความแตกต่างกันอย่างมากมาย และซับซ้อน แต่สาระทั้งหมดในมิติแห่งมนุษย์ คือ “เอกภาพ” เป็นสาระสำคัญอันเป็นพื้นฐานให้รายละเอียดปลีกย่อยเชิงปรัชญาทุกสาขาอีกมากมาย

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยเล่มนี้เป็นการศึกษาจริยศาสตร์ปรัชญาหลังนวยุคในแบบจริยศาสตร์บรรทัดฐาน (Normative Ethics) เป็นการศึกษาวิจัยบริบทสังคมเพื่อการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความประพฤติเชิงจริยศาสตร์ให้เป็นบรรทัดฐานของสังคมใหม่ ดังนั้น ช่วงเวลาดังกล่าวนี้ ยังถือได้ว่าเป็นช่วงเวลาแห่งสุญญากาศที่สามารถนำเสนอแนวคิดทางปรัชญาหลังนวยุคในด้านจริยศาสตร์ เพื่อเป็นการเติมเต็มสังคมหลังนวยุคให้เจริญเติบโตทางด้านปรัชญาแห่งความประพฤติ อันอยู่บนพื้นฐานของเหตุผลของการอยู่ร่วมกันได้อย่างลงตัวภายใต้มิติในกรอบของแนวคิดที่ว่า “เอกภาพในความหลากหลายและความหลากหลายในเอกภาพ” (Unity in Diversity and Diversity in Unity) ที่กล่าวในย่อหน้าที่ผ่านมา ซึ่งกำลังรอการเติมเต็มทางด้านสาระอยู่ตลอดเวลาเพื่อการสร้างฐานความประพฤติให้กับสังคมมนุษย์อันเป็นสังคมแห่งการมีเป้าหมาย

(2) ความเหลื่อมของเวลาของสองกระบวนการทัศน์

เนื่องด้วยกระบวนการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศน์เป็นกระบวนการที่จะต้องใช้เวลา จะพบว่า ในช่วงท้ายของปรัชญานวยุค จะเริ่มเห็นกระแสแรกของปรัชญาหลังนวยุคเข้ามาแทรกในลักษณะทับซ้อนกัน และปรัชญาหลังนวยุคจะมีลักษณะของการค้ำปรัชญานวยุคอย่างเห็นได้ชัดเจน และเมื่อมนุษย์ในสังคมพิจารณาเห็นแล้วว่า แนวคิดในปรัชญาหลังนวยุคประเด็นใดสามารถนำมาแก้ปัญหาสังคมที่กำลังประสบอยู่ได้อย่างแท้จริง ประเด็นนั้น ๆ ก็จะได้รับการยอมรับมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยยังคงยืนยันว่า ณ ปัจจุบัน มนุษยชาติยังคงอยู่ในกระแสแรกของปรัชญาหลังนวยุค ซึ่งยังเปิดโอกาสให้นักปรัชญานำเสนอแนวคิดใหม่ ทั้งในทางอภิปรัชญา ญาณวิทยา และจริยศาสตร์ ในช่วงเวลาของการเหลื่อมเวลานี้อยู่ ดังกล่าวแล้วในหัวข้อก่อนหน้า

(3) แนวทางของแนวคิดทางปรัชญา อภิปรัชญา ญาณวิทยา จริยศาสตร์

ตามที่คุณวิจัยได้กล่าวในข้อ 2) ว่า ณ ปัจจุบัน ยังคงเป็นช่วงเวลาของการเหลื่อมเวลาของสองกระบวนการทัศน์อยู่ นักปรัชญายังสามารถช่วยขบคิดพิจารณานำเสนอแนวคิดใหม่ ทั้งในทางอภิปรัชญา ญาณวิทยา และจริยศาสตร์ให้มีความลุ่มลึกมากขึ้นเพื่อเป็นการนำเสนอปรัชญาให้มีโอกาสสร้างสรรค์สังคมของมนุษยชาติได้นั้น

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า ปัญหาเชิงอภิปรัชญาที่เคยเป็นประเด็นที่อยู่ไกลและในลักษณะเป็นนามธรรม ได้ย้อนกลับมาสู่ตัวมนุษย์และสังคมมนุษย์อันมีลักษณะเป็นรูปธรรมอย่างเห็นได้ชัด ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมที่แตกต่างหลากหลายได้กลับกลายเป็นอภิปรัชญา อันเกี่ยวเนื่องใกล้ชิดกับชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์มากขึ้น ดังนั้น แนวทางในการนำเสนออภิปรัชญาในมิติแห่งกระบวนการทัศน์ปรัชญาหลังนวยุคอันเป็นกระบวนการทัศน์ใหม่นี้ น่าจะอยู่ในกรอบของการถามหาคคุณค่าของความเป็นมนุษย์ในระดับปัจเจก และแสวงหาสันติสุขของสังคมอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของสังคม

นอกจากนั้น ในเชิงญาณวิทยา กระบวนการในการเข้าถึงความจริงควรเน้นย้ำไปที่ “วิธีการอ่านอย่างมีวิจารณ์ญาณ” (Reading with Consideration) หมายถึง การให้ความเข้าใจกันและให้แสวงหาความรู้ความจริงอย่างถ่องแท้ ด้วยวิธีการคิดเช่นนี้ ย่อมจะทำให้สมรรถภาพคิดเชิงสร้างสรรค์เติบโตขึ้น ผู้วิจัยมองว่า วิธีแห่งการมีวิจารณ์ญาณอย่างรอบคอบเป็นแนวคิดเชิงญาณวิทยาสำหรับปรัชญาหลังนวยุคได้ และควรสนับสนุนให้นำความคิดนี้ไปใช้ในวงกว้าง

ส่วนแนวคิดเชิงจริยศาสตร์ก็จำเป็นต้องอยู่ในกรอบของแนวคิดที่ว่า “เอกภาพในความหลากหลายและความหลากหลายในเอกภาพ” (Unity in Diversity and Diversity in Unity) อันเป็นแนวคิดที่จะแก้ปัญหาสังคมปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับวิกฤติแห่งคุณค่า ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับสาระหลักของงานวิจัยเล่มนี้

(4) วิกฤติแห่งคุณค่ากับการเปิดเผยคุณค่าของมนุษย์

ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า แนวคิดปรัชญาหลังนวยุคเป็นการนำเสนอปัญหาของปรัชญานวยุค และแก่นของปัญหาอยู่ที่ประเด็น “วิกฤติแห่งคุณค่า” (Crisis in Value) ส่วนแนวคิดหลังนวยุคมีลักษณะในการเปิดเผยคุณค่า “อัตถิภาวะ” ของมนุษย์ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล และระดับสังคมอันสัมพันธ์กัน และได้นำเสนอมิติแห่งความสัมพันธ์ของมนุษย์ ในการให้สถานภาพของญาณวิทยาศาสตร์ในวิถีที่ชัดเจนบนพื้นฐานของการจำต้องถูกควบคุมด้วยจริยธรรม หมายถึง การมองสิ่งเดิมด้วยมุมมองใหม่ในลักษณะที่เป็นนามธรรม แต่จะต้องนำมาปฏิบัติในสังคมได้อย่างแท้จริง ปราศจากการรุกร้าวิถีแห่งตัวตนของกันและกัน

ดังนั้น การกล่าวถึงมนุษย์ในงานวิจัยเล่มนี้มุ่งเน้นนำเสนอความเป็นตัวตนของมนุษย์ที่ไม่ใช่เป็นเพียงการดำรงอยู่ตามธรรมชาติเท่านั้น แต่ต้องเป็นการดำรงอยู่ที่ได้รับการตระหนักรู้จากตัวเจ้าของตัวตนและได้รับการตระหนักรู้เชิงการมีอยู่จากคนอื่นในโลกด้วย ตัวตนของมนุษย์จึงกลายเป็นประเด็นสำคัญทั้งในเชิงอภิปรัชญา ญาณวิทยา และสำคัญที่สุดในงานวิจัยเล่มนี้ คือ จริยศาสตร์ที่ต้องการแสดงให้เห็นการดำรงอยู่อย่างมีคุณค่าของตัวตนมนุษย์ทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ปราศจากการยกเว้นทุกกรณีไป อันถือได้ว่าเป็นการเปิดเผยคุณค่าของอัตถิภาวะ

5) ปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง

ศ.กীরติ บุญเจือ ได้นำเสนอแนวคิดปรัชญาหลังนวยุคสายกลางเอาไว้ว่าอย่างน่าสนใจว่า การยึดมั่นถือมั่นเป็นเหตุให้เกิดการแบ่งแยก การแบ่งแยกเป็นเหตุให้เกิดการแข่งขัน การแข่งขันเป็นเหตุให้เกิดความไม่ไว้วางใจกัน ความไม่ไว้วางใจกันเป็นเหตุให้เกิดการทำลายกัน แนวทางที่ควรส่งเสริมและสนับสนุนคือ ควรหันหน้ามาปรึกษาหารือกันให้รอบคอบ และเปิดโอกาสให้พิจารณารับส่วนดีจากทุกส่วนทุกทางสามารถร่วมมือกันได้โดยไม่ต้องคิดเหมือนกัน สร้างบรรยากาศแห่งเอกภาพในความหลากหลายและช่วยเสริมกันและกัน โดยความไม่ยึดมั่นถือมั่นนำไปสู่การแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบ การแบ่งหน้าที่นำไปสู่การส่งเสริมกัน การส่งเสริมกันนำไปสู่ความไว้วางใจกัน ความไว้วางใจกันนำไปสู่ความร่วมมือกัน ความร่วมมือกันนำไปสู่สันติภาพ แนวทางการสร้างกระบวนทัศน์ใหม่นี้ น่าจะเป็นแนวทางที่ส่งเสริมสันติสุขของโลกได้ ซึ่งเป็นการใช้ประโยชน์จากความรู้ได้อย่างถูกต้องที่สุดในแนวทางของการแสวงหาความรู้ของปรัชญา⁵⁰ ปรัชญาหลังนวยุคสายกลางจึงมีแนวโน้มที่จะได้รับการวิจัยต่อไปในหลากหลายแง่มุม เพราะประวัติศาสตร์โลกแสดงให้เห็นว่า ความสุดโต่งทางความคิดได้สร้างความพินาศอย่างใหญ่หลวงให้กับสังคมมนุษย์มามากมายเพียงพอแล้ว

ดังนั้น ผู้วิจัยให้ทรรศนะว่า แนวทางของปรัชญาหลังนวยุคที่พึงเป็นไปในแนวทางตามแนวที่ ศ.กীরติ บุญเจือได้นำเสนอ เพราะแนวทางดังกล่าวช่วยส่งเสริมคุณค่าของมนุษย์ในระดับปัจเจกทุกคน

⁵⁰กীরติ บุญเจือ, *อรรถปริวรรต คู่เวรคู่กรรม ปรัชญาหลังนวยุค*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549), หน้า 22 - 25.

ได้โดยไม่มีข้อยกเว้น และกรณีเช่นนี้จะทำให้เกิดประโยชน์ในเชิงการสร้างองค์ความรู้ระดับสังคมที่มีแต่ความผาสุก เคารพทุกปัจจัยประกอบแห่งตัวตนอย่างเท่าเทียมกัน เพราะความเป็นอยู่ระดับปัจเจก และระดับสังคมปฏิสัมพันธ์กันอยู่ตลอดเวลา ประชญาหลังนวยุคสายกลางจึงมีมิติในการนำมาพิจารณาศึกษาทั้งเชิงอภิปรัชญา ญาณวิทยา และจริยศาสตร์ ในเชิงลึกต่อไปตามที่กล่าวมาแล้วโดยตลอดในงานวิจัยเล่มนี้

6) แนวคิดการเป็นกระบวนทัศน์สุดท้ายของมนุษยชาติ

แม้ปรัชญาหลังนวยุคจะมีจุดเริ่มต้นที่ไม่ได้ชัดเจนสักเท่าไร แต่ก็พอจะพิจารณาเห็นว่าเป็นการปรับท่าทีต่อการใช้ปรัชญาอันเป็นพื้นฐานความคิดของมนุษย์ โดยชี้ว่าปัญหาหลากหลายระดับในโลกล้วนเกิดจากความยึดมั่นถือมั่น (Attachment) ของผู้ถือปรัชญายุคก่อนหน้าเป็นชนวนสำคัญ จะเห็นได้ว่า จุดสะดุดสำคัญมี 2 เหตุการณ์ กล่าวคือ⁵¹

เหตุการณ์แรก คือ สงครามโลกครั้งที่ 1 ระหว่าง ค.ศ. 1914 – 1918

เหตุของสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง คือ การมีนโยบายจักรวรรดินิยมของประเทศในฝั่งตะวันตกในการสร้างความมั่งคั่ง เพื่อขยายดินแดนนอกอาณาเขตของตนนอกอาณาจักร ก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้คนอย่างใหญ่หลวง เพราะมีผู้เสียชีวิตประมาณ 10 ล้านคน บาดเจ็บ 21 ล้านกว่าคน สูญหายเกือบ 8 ล้านคน และจักรวรรดิออสเตรีย-ฮังการี จักรวรรดิออตโตมัน จักรวรรดิเยอรมันต้องล่มสลายลงด้วยเหตุนี้

เหตุการณ์ที่สอง คือ สงครามโลกครั้งที่ 2 ระหว่าง ค.ศ. 1939-1945

เหตุของสงครามโลกครั้งที่สอง คือ การแบ่งค่ายแนวคิดการปกครองแบบทุนนิยมและแบบสังคมนิยม สงครามครั้งนี้ มีทหารเสียชีวิต 24 ล้านคน พลเรือนเสียชีวิต 49 ล้านคน และสงครามสงบลงด้วยการทำลายล้างอันโหดร้าย คือ การทิ้งระเบิดนิวเคลียร์ที่ฮิโรชิมาและนางาซากิของอเมริกา

สงครามทั้ง 2 ครั้งแสดงให้เห็นได้ว่า ความก้าวหน้าอันสูงสุดของวิทยาศาสตร์ ได้นำพาทายณะมาสู่สังคมโลก และเริ่มเป็นที่หวาดหวั่นในหมู่มวลมนุษยชนจำนวนมากว่า มีโอกาสจะเกิดสงครามโลกครั้งที่ 3 ได้อย่างแน่นอน

ผู้วิจัยสังเกตว่า ในกาลต่อมา ยังคงมีอีกหนึ่งองค์ประกอบอันเป็นเหตุปัจจัยให้มนุษยชาติได้หวนมาระลึกถึงสาเหตุของปัญหาในปรัชญานวยุค คือ ความเติบโตของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ดำเนินมาควบคู่กับแนวคิดปรัชญานวยุค และในปัจจุบันเติบโตเป็น “ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมแบหลัง” (Late Capitalism) แล้ว ซึ่งช่วยกระพือปัญหาที่มีอยู่แล้วทั่วโลกให้ลุกลามใหญ่โตเป็นประหนึ่งไฟแห่งความเป็นอื่น (The Otherness) ให้แก่สังคมโลกอย่างมีนัยยะสำคัญที่ต้องนำมาพิจารณาร่วมในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ของสังคมด้วยอีกหนึ่งมิติ

⁵¹วีระชัย โชคมุกดา, *สงครามโลกครั้งที่ 1 และ 2*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : ยิปซี กรุ๊ป จำกัด, 2554), หน้า 14-15.

แนวคิดปรัชญาหลังนวยุคในฐานะกระบวนทัศน์ที่ 5 ทางด้านปรัชญาไม่สามารถเป็นสิ่งรับรองของการปรากฏในพื้นที่ทางความคิดของมนุษย์เป็นลำดับสุดท้ายได้อย่างแน่นอน เพราะสังคมมนุษย์ที่อยู่ในระดับโลกียะย่อมเกือกก้าวอยู่กับความต้องการที่แปรเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ ตามการกระตุ้นของปัจจัยทางโลกที่หลากหลายและแปรเปลี่ยนรูปลักษณะในหลากหลายวิธีได้ตลอดเวลา และที่สำคัญ มนุษย์ยังต้องมีสถานะความต้องการและอารมณ์อยู่ตลอดเวลา สังคมจำต้องเปลี่ยนไปด้วยเหตุนี้โดยไม่สิ้นสุด ปัญหาทางสังคมก็ยิ่งต้องเกิดขึ้นอย่างไม่มีที่สิ้นสุดเช่นกัน นักปรัชญา ก็จะต้องทำงานในการนำเสนอแนวทางแก้ปัญหาสังคมตลอดไปเช่นกัน สังคมมนุษย์กับปัญหาจึงเป็นเรื่องคู่กัน สิ่งที่เปลี่ยนคือลักษณะของสังคม และลักษณะของปัญหา แต่สิ่งที่ไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนคือ แนวคิดทางปรัชญาจำต้องกำเนิดขึ้นใหม่ และซับซ้อนให้สอดคล้องกับปัญหาของสังคมมนุษย์อยู่ตลอดเวลาเช่นกัน ปรัชญาหลังนวยุคจึงไม่ได้เป็นกระบวนทัศน์สุดท้ายของมนุษย์ชาติอย่างแน่นอน

4.2.5 แนวคิดปรัชญาหลังนวยุคที่มีอิทธิพลต่อศาสตร์สาขาอื่น

จะเห็นได้ว่า แนวคิดปรัชญาหลังนวยุคได้ดำเนินต่อมาตามแนวคิดทางปรัชญานวยุคแห่งญาณวิทยาศาสตร์เป็นสำคัญ และนอกจากองค์ความรู้อันหลากหลายทางด้านวิทยาศาสตร์แล้ว ยังมีปรากฏการณ์กำเนิดขึ้นของแนวคิดด้านเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมร่วมกาลสมัยจนเกิดเป็นความสัมพันธ์ในแนวราบก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลากหลายมิติ กรณีเช่นนี้ ปรัชญาหลังนวยุคได้ก่อรูปขึ้นในลักษณะที่แสดงความคัดค้านต่อคุณลักษณะต่าง ๆ ของปรัชญานวยุคที่ก่อผลให้เกิดความเสียหายต่อสังคมมากกว่าที่จะเป็นการพัฒนาอย่างแท้จริง และส่งเสริมให้ระดับคุณค่าของความเป็นมนุษย์สูงส่งขึ้นอย่างที่มนุษย์เคยคาดหวังเอาไว้แต่เดิม

การตั้งคำถามในประเด็นของคุณค่าของความเป็นมนุษย์เริ่มก่อรูปขึ้น เพื่อสร้างแนวคิดปรัชญาหลังนวยุคโดยวางพื้นฐานสำคัญในการปลดปล่อยตัวตนของมนุษย์ทุกกลุ่มทุกรูปแบบ ที่ได้ถูกกดทับเอาไว้ในช่วงเวลาของปรัชญานวยุค เมื่อเนื้อหาของปรัชญาหลังนวยุคเริ่มแกร่งขึ้นจนใกล้พร้อมที่จะเป็นศาสตร์ทางวิชาการได้เต็มตัว ก็ได้เริ่มมีอิทธิพลต่อศาสตร์วิชาการด้านอื่นอีกมากมาย ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งแยกศาสตร์ที่ได้รับอิทธิพลจากปรัชญาหลังนวยุคเอาไว้ 4 ด้านด้วยกัน แต่มีข้อสังเกต ที่สามารถนำมาวิเคราะห์กระบวนกรเกิดรูปแบบที่ชัดเจนของกระบวนทัศน์หลังนวยุคได้ดังนี้

1) ความชัดเจนของปรัชญาหลังนวยุคต่อศาสตร์สาขาอื่น

ตัวตนของกระบวนทัศน์หลังนวยุคได้ใช้เวลายาวนานหลายร้อยปี กว่าที่จะแสดงตัวตนได้ชัดเจนเช่นนี้ เพราะการแสดงตัวตนของความคิดของมนุษย์มักจะอ้างอิงกับปรากฏการณ์อันเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม แนวคิดที่ไม่สามารถตอบสนองต่อปัญหาของสังคมได้ย่อมต้องเลือนหายไป และสังคมก็เปิดรับแนวคิดที่สามารถแก้ปัญหาให้กับสังคมได้ ช่วงเวลาส่งผ่านที่ก่อให้เกิดพัฒนาการที่ผ่านมานั้น ประเด็นสำคัญอย่างหนึ่งที่ปรัชญาหลังนวยุคเห็นว่ามีเนื้อแท้ที่ชัดเจน คือ การตั้งคำถามกับ

ญาณวิทยาศาสตร์ที่สุุดโต่ง แล้วสร้างแนวทางใหม่ที่เน้นไปในแนวทางของการเปิดเผยตัวตนของความเป็นมนุษย์ในมิติแห่งคุณค่ามาแทนที่วิทยาศาสตร์ที่มีความเป็นกลางทางความคิดมากขึ้น

ในส่วนของพื้นที่ทางความคิดของมนุษย์เอง ก็มีความพร้อมอย่างเพียงพอ ที่จะเปิดรับเอาแนวคิดเช่นนี้มาช่วยเผยความจริงของชีวิตให้กับสังคมหลังนวยุค นั้นหมายถึง ช่วงเวลาแห่งการเปิดเผยตัวตนหรือเนื้อแท้แห่งความจริงของปรัชญาหลังนวยุคมีความพร้อมอย่างเต็มเปี่ยมแล้ว

ผู้วิจัยมองว่า ในเวลาอีกไม่นาน ความชัดเจนของปรัชญาหลังนวยุคในระดับที่มากพอเช่นนี้จะก่อให้เกิดศาสตร์ทางวิชาการที่เรียกว่า ปรัชญาหลังนวยุค ที่มีเนื้อหาและขอบเขตที่ชัดเจน กลายเป็นศาสตร์แห่งยุคสมัยที่มีการศึกษาและค้นคว้ากันอย่างกว้างขวางในทุกแง่มุม เพราะแม้ในช่วงเวลาปัจจุบันจะยังไม่ได้มีสาระอันเป็นศาสตร์ที่สมบูรณ์ทุกมิติ แต่ผู้วิจัยมองว่ามีมากเพียงพอที่จะกลายเป็นศาสตร์สาขาใหม่ที่มีความโดดเด่นชัดเจน การศึกษาทางวิชาการในศาสตร์สาขาอื่น ๆ ก็ล้วนได้อ้างแนวคิดปรัชญาหลังนวยุคมากขึ้นจนเป็นตัวตนอันเป็นสาระของปรัชญาหลังนวยุคได้เชิงประจักษ์ทางวิชาการมากแล้ว

2) ช่วงเวลาการแผ่อิทธิพลต่อศาสตร์สาขาอื่นไม่เท่ากัน

ในความเป็นจริง สาขาปรัชญาจำเป็นต้องเป็นสาขาที่แสดงความเป็นตัวตนทางด้านปรัชญาหลังนวยุคมาก่อนสาขาอื่น อย่างไรก็ตาม ในห้วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงทางด้านข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็วเช่นนี้ รูปแบบการก่อเกิดขององค์ความรู้ไม่จำเป็นต้องเป็นไปตามบาทวิถีเดิมแบบเรียงลำดับก็ได้ จะเห็นได้ว่า สาขาวิชาการอื่นหลายสาขาก็ได้สร้างความเติบโตทางด้านเนื้อหาสลับกลับไปมา อันจะเป็นข้อเท็จจริงให้กับปรัชญาหลังนวยุคในสาขาวิชาเฉพาะตนได้มากมาย

ผู้วิจัยกลับมองว่า กระบวนการเช่นนี้ สามารถเกิดร่วมกันในลักษณะปฏิสังสรรค์ได้จนไม่สามารถบอกได้ว่า วิชาการสาขาใดเป็นผู้ได้ก่อเกิดแนวความคิดแบบหลังนวยุคนี้ แต่ที่แน่ ๆ วิชาการทางปรัชญาจำเป็นต้องเป็นสาขาที่อ้างความรับผิดชอบเอาเนื้อหา อันเป็นความจริงของปรัชญาหลังนวยุคนี้มาเป็นส่วนหลักของวิชาการสาขาของตน เพื่อเป็นแบบฐานให้สาขาอื่นนำไปประยุกต์ใช้ตามเห็นสมควร

3) การปฏิสังสรรค์ของศาสตร์ทางวิชาการเพื่อสร้างองค์ความรู้

ผู้วิจัยได้กล่าวในหัวข้อ 2) ว่า กระบวนการการพัฒนาแนวคิดปรัชญาหลังนวยุคแม้จะสังกัดในวงวิชาการสาขาปรัชญาก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถที่จะบ่งชี้ได้อย่างเต็มตัวว่า การเติบโตได้เกิดขึ้นจากวิชาการสาขาปรัชญาแต่เพียงอย่างเดียว เพราะในสังคมยุคข่าวสารที่ไร้พรมแดนบนพื้นฐานของการสื่อสารแบบไร้สาย สาขาวิชาการต่าง ๆ ล้วนมีการปฏิสังสรรค์ต่อกัน จนก่อให้เกิดการสนับสนุนให้ก่อเกิดเนื้อหาที่สมบูรณ์ขึ้นได้ตลอดเวลา เพียงแต่ว่า

ดังนั้น สาขาวิชาปรัชญาจำเป็นต้องอ้างความรับผิดชอบในการนำเอาเนื้อหาทั้งหมดมารวบรวมให้เติบโตในสาขาวิชาปรัชญาให้เป็นฐานของวิชาการสาขาอื่นต่อไป และก็พร้อมจะพัฒนา

เนื้อหาให้เติบโตไปพร้อม ๆ กันเช่นเดิมอย่างที่เคยเป็น โดยไม่จำเป็นต้องให้สาขาวิชาปรัชญาได้พัฒนาแนวคิดแต่เพียงฝ่ายเดียว เพราะองค์ความรู้ทั้งหลายในโลก แม้จะต่างสาขากันแต่มีความสอดคล้อง เอื้ออิง สัมพันธ์ และเติบโตร่วมกันสร้างสรรค์เพื่อแก้ปัญหาสังคมได้อย่างเสมอภาคกันทั้งสิ้น

4.3 วิเคราะห์แนวคิดจริยศาสตร์ในปรัชญาหลังนวยุค

งานวิจัยเล่มนี้ ผู้วิจัยมีจุดประสงค์สำคัญอันเป็นหลักการศึกษาวิจัยตามแนวทางจริยศาสตร์ บรรทัดฐาน (Normative Ethics) อันเป็นการนำเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาสังคมด้วยแนวคิดทางปรัชญาจริยะ บนพื้นฐานของการศึกษาบริบทอันเป็นปัญหาทางสังคมอันเป็นขั้นตอนแรก และจากนั้น ผู้วิจัยต้องนำเสนอแนวคิดที่อยู่บนพื้นฐานการวิเคราะห์บริบททางสังคมหลากหลายมิติ แล้วสรุปพร้อม รัต เพื่อเป็นแนวคิดปรัชญาจริยะซึ่งจะได้กลายเป็นฐานคิดในเชิงประยุกต์ของสาขาวิชาการอื่นต่อไป ในวิถีแห่งอรรถประโยชน์อย่างแท้จริง

4.3.1 วิกฤตเชิงคุณค่าในปรัชญานวยุค

ในบทวิเคราะห์แนวคิดจริยศาสตร์ในปรัชญาหลังนวยุคนี้ ผู้วิจัยจะแสดงให้เห็นว่า ช่วงเวลาแห่งการพัฒนาแนวคิดทางปรัชญานวยุคเป็นช่วงเวลาแนวคิดญาณวิทยาศาสตร์ ได้นำพามนุษยชาติให้พัฒนาทางด้านวัตถุ จนบริบททางสังคมกลายเป็นสังคมที่มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี สูงชันขึ้นมากเรื่อย ๆ ประหนึ่งว่าสังคมมนุษย์ในปัจจุบันจะกลายเป็นสวรรค์บนดิน และหากพิจารณาอย่างรอบคอบ จะพบว่า มนุษย์เปรียบเสมือนพระเจ้าแทนที่พระเจ้าสูงสุดที่ไร้ตัวตนซึ่งมนุษย์เคยศรัทธาอย่างฝังรากลึมายาวนาน

หากย้อนกลับมาตั้งคำถามว่า “สังคมมนุษย์ได้บรรลุสภาวะแห่งศานติสุขโดยสมบูรณ์แล้ว ด้วยญาณวิทยาศาสตร์ โดยปราศจากปัญหาใด ๆ เลยแล้วใช่หรือไม่”

คำตอบ คือ ไม่อย่างเห็นได้ชัด

คำตอบที่เป็น “การนิเสธเชิงประจักษ์” (Evident Negation) เช่นนี้บ่งชี้ขี้นัยยะแห่งการ จำต้องทบทวนปรัชญานวยุคที่ผ่านมาอย่างลึกซึ้งและรอบด้าน เพื่อการแสวงหาแนวทางใหม่ให้การ นำพาสังคมให้กับมนุษยชาติ

สังคมมนุษย์ในปัจจุบันที่ได้รับผลกระทบจากสังคม ที่ใช้ญาณวิทยาศาสตร์เป็นเครื่องมือ นำพาด้วยการพัฒนาบริบททางสังคมในด้านกายภาพมากมาย เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ อย่างเต็มเปี่ยมในแบบที่ไม่เคยปรากฏในประวัติศาสตร์โลก และโลกก็ได้กลายมาเป็นสังคมที่เปี่ยมล้น ไปด้วยปัญหาที่กลับมาทำร้ายทิ่มแทงมนุษย์ในทุกมิติทางสังคม ผู้วิจัยขอสรุปวิกฤตสำคัญที่สะท้อนให้ เห็นวิกฤตเชิงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ กล่าวคือ

1) วิฤติอุ้มดมการณ์สุดโต่ง

ประเทศที่มีการปกครองทางสังคมและเศรษฐกิจแบบคอมมิวนิสต์ เช่น สหภาพโซเวียต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน และเวียดนาม เป็นต้น ได้ปรับวิถีการดำเนินงานด้านสังคมและเศรษฐกิจแบบเสรีมากขึ้นเพื่อทำให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจ และลดอัตราความยากจนของพลเมือง เป็นอันพิสูจน์ได้ว่า การปกครองระบอบคอมมิวนิสต์สุดโต่งไม่ได้ผลในทางปฏิบัติ

ส่วนประเทศประชาธิปไตย เช่น กลุ่มประเทศนอร์ดิกจำนวน 5 ประเทศ ประกอบด้วย นอร์เวย์ สวีเดน เดนมาร์ก ฟินแลนด์และไอซ์แลนด์ได้ให้ความสำคัญที่การเก็บอัตราภาษีที่ได้รับการยกย่องว่าให้ความเป็นธรรมแก่ประชาชน ในแง่การกระจายทรัพยากร ทั้งนี้ เพื่อช่วยลดความไม่เท่าเทียมกันในรายได้ของบุคคล และจะช่วยให้การกระจายรายได้เป็นไปอย่างทั่วถึง เป็นการควบคุมระดับรายได้ของประชาชนด้วยการใช้ “อัตราภาษีก้าวหน้า” (Progressive Taxation)⁵² แม้ว่าจะให้เสรีภาพทางด้านเศรษฐกิจก็ตาม โดยมีเป้าหมายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ของประชากรในประเทศ อันทำให้เห็นเช่นกันว่า ระบอบประชาธิปไตยอย่างสุดโต่งก็ก่อให้เกิดปัญหาได้ในบางมิติ เมื่อพิจารณาอย่างรอบด้านและไร้อคติ

ประเด็นที่น่าสนใจในหัวข้อนี้ คือ ความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ทำให้หลายประเทศมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลกระทบต่อประชากรในสังคมหลากหลายด้าน

“...เครือข่ายการก่อการร้ายอย่างขบวนการอัลกออิดะห์ ในระดับหนึ่งก็คือผลพวงของความล้มเหลวของการพัฒนาแบบทุนนิยมในรอบ 50 กว่าปีที่ผ่านมา ที่สร้างความแตกต่าง ความไม่เสมอภาคและความไม่เท่าเทียมกันในระดับโลกให้เพิ่มมากขึ้น และเปิดโอกาสให้กลุ่มหัวรุนแรงในประเทศต่าง ๆ ฉกฉวยโอกาสใช้ประโยชน์จากความแตกต่างนี้ ความแตกต่างระดับโลก เมื่อผนวกรวมกับสภาวะการณ์ของโลกปัจจุบัน ที่เป็นโลกของเครือข่ายที่เชื่อมโยงกันอย่างเหนียวแน่นและซับซ้อนผ่านเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ ก็นำไปสู่ผลเสียหายที่รุนแรงอย่าง ที่ไม่มีใครกล้าคาดคิดมาก่อน...”⁵³

เมื่อผู้วิจัยได้พิจารณาจากข้อความข้างต้นประกอบกับข้อมูลก่อนหน้านั้นจะพบได้ว่า มีประเด็นที่จำต้องนำมาทบทวนและบ่งชี้ถึงความย้อนแย้งที่เกิดขึ้นสรุปได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

⁵²Lalita125, “อัตราภาษีก้าวหน้า”, 15 กุมภาพันธ์ 2014, <<https://lalita125.wordpress.com/2014/02/15/>> (5 October 2020)

⁵³ไชยรัตน์ เจริญสินโอสถ, รัฐศาสตร์แนววิพากษ์, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543), หน้า 399.

(1) การปฏิวัติเป็นการแสวงหาคคุณค่าของมนุษย์

ในทางสังคมศาสตร์ และการเมือง “ปฏิวัติ” (Revolution) หมายถึง การปฏิบัติการด้านความรุนแรงต่อโครงสร้าง ระบบ และสถาบันทางสังคมการเมือง โดยมุ่งหวังการเปลี่ยนแปลงไปจากมาตรฐานที่เป็นอยู่เดิมแบบไม่ตีพ้อ แล้วสร้างมาตรฐานของสังคมการเมืองแบบใหม่ให้เกิดขึ้น⁵⁴

นั่นหมายถึงว่า มนุษย์ในสังคมนั้น ๆ มองเห็นแล้วว่าสภาพที่เป็นอยู่ไม่สามารถตอบสนองคุณค่าของความเป็นมนุษย์ได้ มนุษย์จึงจำต้องแสวงหาทางออกต่อไปให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น

ผู้วิจัยต้องการเน้นย้ำจากข้อความข้างต้นว่า แม้กระบวนการปฏิวัติเพื่อการเปลี่ยนแปลงมีเป้าหมายสูงสุดคือการสร้างรูปแบบสังคมใหม่ที่ดีกว่าเดิม แต่ต้องแลกมาด้วยความสูญเสียของหลายมิติทางสังคม รวมถึงสูญเสียชีวิตพลเมืองด้วย เพราะว่าในสังคมหนึ่งมีคนหลากหลายฝ่ายที่ต้องการผลประโยชน์ที่ตนเองคิดว่าเป็นการสร้างคุณค่าให้กับตัวเองในวิถีของตนเองเสมอ อันเปรียบได้ว่าเป็นวิธีการแสวงหาแบบคนตาบอด

คำถามต่อการปฏิวัติจึงเป็นไปในทิศทางที่ว่า การปฏิวัติเพื่อการเปลี่ยนแปลงโดยไม่มี การสูญเสียเป็นไปได้หรือไม่

(2) การปฏิวัติเป็นสงครามที่ใช้เทคโนโลยีทำลายฝ่ายตรงข้าม

“สงคราม” (War) หมายถึง สถานะความขัดแย้งด้วยอาวุธระหว่างหน่วยทางการเมืองที่ดำรงอยู่เป็นอิสระทั้งแบบรัฐชาติ รัฐบาลและตัวแสดงที่มีใช้รัฐ และแนวร่วมขององค์การดังกล่าว ซึ่งแน่นอนว่า เป็นการรุกรานที่มีการใช้ความรุนแรง การทำลายล้างและมีอัตราเสียชีวิตที่อยู่ในระดับสูงแบบอวกจรจรัญ โดยใช้กำลังทหารทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ (Irregular Armies) เข้าร่วมในการต่อสู้ขัดแย้งนั้น⁵⁵

ผู้วิจัยต้องการบ่งชี้ว่า ในความเป็นจริงแล้ว การปฏิวัติเป็นสงครามที่ต้องมีการใช้อาวุธและเครื่องมือที่หลากหลายชนิด เรียกว่า “เทคโนโลยี” ที่ได้จากญาณวิทยาแบบวิทยาศาสตร์มาเป็นเครื่องมือในการทำลายล้างฝ่ายตรงกันข้ามให้สยบยอมต่อแนวคิดอุดมการณ์สุดโต่งของฝ่ายตน หากฝ่ายตรงกันข้ามสามารถยอมแพ้ได้โดยเร็ว ความสูญเสียจะเกิดขึ้นไม่มาก แต่ในทางปฏิบัติแล้วสงครามมักจะไม่เกิดขึ้นในช่วงเวลารวดเร็ว แต่สงครามแต่ละครั้งใช้เวลายาวนาน จึงเป็นการสร้างความสูญเสียให้แก่แต่ละฝ่ายที่เข้าปฏิบัติการร่วมในสงครามอย่างมากมายมหาศาล เกินกว่าจะประมาณได้ และคงไม่มีการปฏิวัติใดที่ไม่มีการทำลายล้างกันอย่างแน่นอน สงครามก็คือการสูญเสียที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

ดังนั้น จากกรณีปัญหาแนวคิดทางการเมืองแบบสุดโต่ง คือ วิกฤติอุดมการณ์สุดโต่งนั้น ในอันที่จริงแล้ว ก็คือแนวคิดในกระบวนการปฏิวัติเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคมล้วนเป็นการแสวงหาคคุณค่า

⁵⁴วิกิพีเดีย, “การปฏิวัติ”, 13 มีนาคม 2562, <<https://th.wikipedia.org/wiki/>> (5 October 2020)

⁵⁵วิกิพีเดีย, “สงคราม”, 16 กรกฎาคม 2563, <<https://th.wikipedia.org/wiki/>> (15 October 2020)

ของมนุษย์ เพียงแต่ว่าการขาดการไตร่ตรองอย่างลึกซึ้งทำให้มนุษย์กลับมาทำลายล้างมนุษย์เผ่าพันธุ์เดียวกันในเวลาเดียวกัน ประหนึ่งเกิดปรากฏการณ์ที่ย้อนแย้งขึ้นในสังคมมนุษย์ ปัญหาจึงไม่ได้อยู่ที่ญาณวิทยาศาสตร์ แต่อยู่ที่วิถีคิดของมนุษย์ที่หลงลืมเป้าหมายที่แท้จริงของตน หากพิจารณาอย่างครบมิติ จะเห็นได้ว่า ทุกครั้งที่เกิดการปฏิวัติขึ้น มนุษย์จำต้องใช้อาวุธยุทธโศปกรณ์ที่เป็นผลมาจากญาณวิทยาศาสตร์แทบทั้งสิ้น และเป้าหมายในการเปลี่ยนแปลงเพื่อแสวงหาคคุณค่าของความเป็นมนุษย์ กลับกลายเป็นวิถีทางที่เกิดขึ้นได้ด้วยการทำลายล้างกันด้วยผลแห่งความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์อันเป็นเครื่องมือสำคัญแห่งยุคสมัยประจําานวยยุค (Modernism) คำถามต่อญาณวิทยาศาสตร์จึงเริ่มจุดประกายขึ้นมา

2) วิกฤตการบริโภคนิยม

ปัญหาในวัฒนธรรมบริโภคนิยมอาจจะมองได้ 3 ลักษณะ กล่าวคือ (1) การบริโภคนิยมมากกว่าการผลิต หมายถึง สภาวะการณ์ที่คนในสังคมต้องการบริโภค แม้ต้องแลกมาด้วยสิ่งใดก็ตาม โดยคิดว่าการได้บริโภคเป็นความสุขที่จำต้องเสพ (2) การอวดรวย หมายถึง สภาวะการณ์ที่คนในสังคมต้องการแสดงให้เห็นความสามารถว่าตัวเองสามารถหาเงินได้เยอะกว่า และเหนือกว่าคนอื่น ๆ อย่างไรบ้าง และ (3) การมองทุกสิ่งเป็นสิ่งที่ต้องบริโภค หมายถึง สภาวะการณ์ที่คนในสังคมมองว่า ทุกสิ่งในโลกเป็นสิ่งที่ต้องบริโภคแม้ว่าไม่สำคัญเลยก็ตาม

ดังนั้น วิกฤตการบริโภคนิยมได้เติบโตมาพร้อมกับสังคมนวยุคอันเป็นสังคมที่ใช้ญาณวิทยาศาสตร์พัฒนาทุกด้าน รวมถึงการพัฒนาการผลิตจำนวนมากเพื่อการบริโภค และระบบทุนนิยมที่ก่อตัวมาพร้อมกันก็สร้างวิถีทางแห่งการตลาด ที่มีความซับซ้อนในเชิงจิตวิทยาไหลล่อให้เกิดความต้องการที่ทำให้มนุษย์ไม่สามารถขังใจได้ว่า สิ่งที่ควรบริโภคมีความจำเป็นมากน้อยเพียงใด สังคมนวยุคจึงกลายเป็นสังคมที่ผู้คนถูกลวงให้เข้าไปอยู่ในวัฒนธรรมแบบใหม่ ซึ่งล้วนแล้วแต่สร้างคุณค่าภายนอกที่ลวงหลอกต่อความหมายของการมีชีวิตอยู่ของตัวมนุษย์เอง วัฒนธรรมแห่งการดำรงอยู่ในการหลอมรวมกันของมนุษยชาติจึงเข้าขั้นวิกฤติแล้ว เพราะแนวคิดเชิงวัฒนธรรมที่จับจ้องอยู่ที่สภาวะภายนอกอันเป็นแก่นลวงย่อมนำมาซึ่งความลำบากทางจิตใจในระยะยาว และนำไปสู่โรคทางจิตใจอย่างเลี่ยงไม่ได้อย่างแน่นอนเช่นกัน

3) วิกฤตสภาวะแวดล้อม

ผู้วิจัยต้องการบ่งชี้ประเด็นที่น่าสนใจว่า ในช่วงเวลาของการพัฒนาอุตสาหกรรมซึ่งเป็นช่วงเวลาของการสร้างตัวของช่วงเวลาแห่งนวยุคนั้น ได้เกิดปัญหารุนแรงด้านสิ่งแวดล้อมในทุกประเทศ สาเหตุสำคัญมาจาก 1) “การเพิ่มของประชากร” (Population Growth) อันเนื่องมาจากความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์ 2) “การขยายตัวทางเศรษฐกิจ” (Economic Growth) อันเนื่องมาจากวิทยาศาสตร์การขนส่งและเครื่องมือสื่อสาร และ 3) “ความก้าวหน้าทางด้าน

เทคโนโลยี” (Technological Progress) อันเนื่องมาจากความสามารถพัฒนาวิทยาศาสตร์อยู่ใน
ขั้นสูง

ข้อมูลในเชิงลึกแสดงให้เห็นว่าปัจจุบันมีปัญหาสิ่งแวดล้อมอยู่ 3 ประเด็นด้วยกันที่รุนแรง
เกินระดับโลกสามารถรองรับได้อย่างปลอดภัยแล้ว ได้แก่ (1) การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพที่
เกิดจากการสูญพันธุ์ของพืชและสัตว์ทั่วโลก (2) ปัญหาจากไนโตรเจน ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากปุ๋ยทาง
การเกษตรที่ปนเปื้อนดินและน้ำ และ (3) ภาวะโลกร้อน⁵⁶

ดังนั้น วิฤติสภาวะแวดล้อมไม่ว่าจะพิจารณาในมิติใด หรือขั้นตอนใดก็ตาม ก็ล้วนแล้วแต่
เกิดมาจากวิทยาศาสตร์ทั้งสิ้น คำถามจึงเกิดขึ้นกับพลเมืองโลกว่า อันที่จริงวิทยาศาสตร์มี
สถานะอย่างไรกันแน่ในสังคมปัจจุบัน “สิ่งสร้าง” หรือ “สิ่งทำลาย” กันแน่ มนุษยชาติจึงมาถึงจุดที่
ต้องถามตัวเองว่า การก้าวเดินไปข้างหน้าที่เรียกว่าการพัฒนาสังคมเช่นนี้ เป็นการส่งเสริมการ
สร้างสรรค์หรือบ่อนทำลายอารยธรรมแห่งมนุษยชาติที่สั่งสมมาเนิ่นนานกันแน่

4) วิฤติความไม่เท่าเทียมกัน

หากพิจารณาอย่างถี่ถ้วนจะพบว่า ความไม่เท่าเทียมกันถือว่าเป็นสาเหตุของความยากจน
ความขัดแย้ง การเอารัดเอาเปรียบ ปัญหาเงื่อนไขการทำงานที่เอื้อประโยชน์ต่อนายจ้างอย่างสูงเหนือ
ลูกจ้างที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมต่ำกว่า ปัญหาการด้อยการศึกษา ปัญหาสุขภาพของผู้มีรายได้น้อย
แนวความคิดด้านค่านิยมก็ได้รับผลกระทบด้วย เช่น ปัญหาการเปลี่ยนแปลงค่านิยมที่เน้นความสำคัญ
การมีทรัพย์สิน และความอยู่รอดเหนือกว่าจริยธรรมซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งของการฉ้อราษฎร์บังหลวง
ตั้งแต่ระดับรากหญ้าขึ้นไปถึงระดับสูง เป็นต้น นอกจากนี้ จะพบว่า ปัญหาการขยายตัวของเมือง
อย่างขาดสมดุลในการต้องอพยพย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองเพื่อให้ได้รับโอกาสที่ดีกว่าของพลเมือง ผลที่ตามมา
คือ การเกิดความแออัดในเขตเมือง ชุมชนสลัม การเพิ่มขึ้นของอาชญากรรม การเพิ่มขึ้นของราคา
ที่ดินในเขตเมืองทำให้การมีที่อยู่อาศัยของตนเองเป็นไปได้ยาก ค่าครองชีพสูง ปัญหาหนี้สินภาค
ครัวเรือนอยู่ในระดับสูง ทั้งหมดข้างต้นนี้ อาจนำมาสู่ภาวะการลงทุนไม่เพียงพอต่อการพัฒนา
เศรษฐกิจให้เติบโตอย่างมีเสถียรภาพในระยะยาวได้⁵⁷

ดังนั้น แม้ว่าวิฤติความไม่เท่าเทียมกันเกิดจากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเป็นสำคัญ แต่
ความซับซ้อนของการพัฒนาสังคมโลก วิฤติความไม่เท่าเทียมกันส่วนหนึ่งเกิดมาจากปัญหาเรื่อง
ศีลธรรมของมนุษย์เป็นสังคมด้วย ระดับความรุนแรงของปัญหามีแนวโน้มที่จะสูงขึ้นหากองค์กรต่างๆ
ที่เกี่ยวข้องไม่สามารถช่วยบรรเทาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากความไม่เท่าเทียมได้ ผู้วิจัยมองว่า สามารถ

⁵⁶Workpointtoday, “10 ปัญหาสิ่งแวดล้อมระดับโลก 3 เรื่องรุนแรงเกินโลกรับไหว”, 9 กรกฎาคม
2562, <<https://workpointtoday.com/10-environmental-threats1/>> (15 October 2020)

⁵⁷Sukhothai Thammathirat Open University, “ความเติบโต VS ความเท่าเทียมกัน”, 2014,
<<https://www.stou.ac.th/stouonline/LOM/data/sec/Lom12/03-04.html>> (1 December 2020)

กล่าวในที่นี้ว่า ช่วงเวลาแห่งการพัฒนาแนวคิดญาณวิทยาแบบวิทยาศาสตร์ต่างก็ส่งผลให้คุณค่าของความเป็นมนุษย์ และความหมายของความเป็นมนุษย์พร่าเลือนไปจากวิถีที่ควรจะเป็นอย่างมากเกินกว่าจะมองได้ว่าเป็นเพียงปัญหาธรรมดาของโลกอย่างหนึ่งเท่านั้น

สรุปได้ว่า วิกฤตร้ายแรง 4 ประการข้างต้นทำให้มนุษย์ต้องย้อนกลับมาพิจารณาความเป็นมนุษย์อีกครั้งอย่างถี่ถ้วนรอบมิติอีกครั้งหนึ่ง เพราะอันที่จริงมนุษย์ไม่สามารถแบ่งแยกมนุษย์ที่เป็นเผ่าพันธุ์เดียวกันออกจากกันได้เลย แม้ว่าความแตกต่างทางด้านภูมิกายภาพ เชื้อชาติ เพศ ศาสนา และมีติดย่อยอื่น ๆ อีกมากมาย จะปรากฏให้เห็นเด่นชัด แต่มนุษย์เผ่าพันธุ์โฮโมเซเปียนเซเปียนก็เป็นมนุษย์เผ่าพันธุ์เดียวกันที่ยังคงดำรงอยู่ในโลกนี้ อันเนื่องมาจากความสามารถในการพัฒนาตามแนวทฤษฎีวิวัฒนาการให้กลายเป็นเผ่าพันธุ์ที่ธรรมชาติได้เลือกสรร และให้สามารถสืบทอดเผ่าพันธุ์ให้แพร่ขยาย แล้วสามารถดำรงอยู่มาจนถึงทุกวันนี้

ข้อเท็จจริงที่ผู้วิจัยได้ต่อยอดตลอดเวลาคือ มนุษย์เป็นเผ่าพันธุ์ที่ได้พัฒนามาสูงสุดจนกลายเป็นสัตว์แห่งจิตวิญญาณ ที่ไม่เพียงแต่ต้องการการดำรงอยู่อย่างมีสวัสดิภาพครบถ้วนทางกายเท่านั้น แต่ “สวัสดิภาพทางจิตใจ” (Mental Well-Being) กลับกลายเป็นมิติอันล้ำค่ามากกว่าอย่างมาก ดังนั้น การพัฒนาใด ๆ ในสังคมมนุษย์ หากยังย้อนกลับมาทำลายมนุษย์ตัวตนมนุษย์ทั้งสังคม แสดงว่าการพัฒนานั้นมีความผิดพลาดเกิดขึ้นแน่นอน

เมื่อมนุษย์คือสัตว์ระดับจิตวิญญาณแล้ว คำตอบสำคัญของสังคมมนุษย์ ณ ขณะนี้ คือ การพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของการตระหนักรู้อย่างลึกซึ้งถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ การพัฒนาจำต้องถูกกำกับด้วยแนวคิดจริยศาสตร์บนพื้นฐานของมิติแห่งคุณค่าเป็นสำคัญ และพร้อมกับ “การตระหนักรู้” (Awareness) ในมิติแห่งคุณค่าของปัจจัยในการพัฒนาอันหมายถึง มนุษย์ สังคม และวิทยาศาสตร์ ในกรอบของตัวตนเฉพาะอย่างถูกต้องตามครรลองที่พึงเป็น

4.3.2 จริยศาสตร์เชิงคุณธรรมในฐานะแนวคิดหลักทางจริยศาสตร์ในปรัชญาหลังนวยุค

การวิเคราะห์ส่วนนี้ ผู้วิจัยขอย้อนทบทวนแนวทางของจริยศาสตร์บรรทัดฐาน กล่าวคือ ในกระบวนการของการศึกษาจริยศาสตร์บรรทัดฐาน (Normative Ethics) ได้ใช้แนวคิด 3 ทฤษฎี คือ 1) ทฤษฎีคุณธรรม (Virtue Theory) 2) ทฤษฎีหน้าที่ (Duty Theory) และ 3) ทฤษฎีผลลัพธ์ (Consequentialism) หรือ อรรถประโยชน์ (Utilitarianism) มาเป็นมาตรฐานในกระบวนการทางจริยธรรมตัดสินทางจริยธรรม อันเรียกว่า “มาตรการจริยะ” แต่สิ่งที่ต้องไม่ลืม คือ ขั้นตอนแรกเป็นการศึกษาบริบททางสังคม โดยผู้วิจัยต้องแสวงหาข้อเท็จจริงอันเป็นปัญหาแก่นแกนแห่งยุคสมัยนั้น แล้วสรุปหาแนวคิดทางจริยศาสตร์อันเหมาะสมมาเป็นแนวทางในการในการช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในบริบทสังคมนั้น

ด้วยเหตุนี้ การนำเสนอแนวคิดทางจริยศาสตร์เพื่อแก้ไขปัญหาทางสังคมจึงได้แบ่งฐานการคิดออกเป็น 3 แนวทางตรงตามทฤษฎีทางจริยศาสตร์ที่นำมาเป็น “มาตรการจริยะ” ที่ใช้ใน

กระบวนการตัดสินใจทางจริยธรรมซึ่งกล่าวไปแล้วข้างต้นแล้วนั้น แนวคิดทางจริยศาสตร์จึงประกอบด้วย 1) จริยศาสตร์เชิงคุณธรรม (Virtue Ethics) 2) จริยศาสตร์เชิงหน้าที่ (Deontological Ethics) และ 3) จริยศาสตร์เชิงผลลัพธ์ (Consequentialist Ethics) ตามลำดับเช่นกัน

หากย้อนกลับมาที่ประเด็นของแก่นปัญหาที่ปรากฏขึ้นในช่วงเวลากระบวนการทัศน์นวยุคตามที่ผู้วิจัยกมาวิเคราะห์ทั้ง 4 วิภัติในหัวข้อ 4.3.1 นั้น จะพบว่า “ปัญหาทั้งหลายหลอมรวมอยู่ที่ความหลงขึ้นชมวิทยาศาสตร์จนเกินสถานภาพแห่งตนมากเกินไป เกิดการพราเลี่ยนในคุณค่าที่แท้จริงของความเป็นมนุษย์ด้วยการสร้างวัฒนธรรมใหม่อันให้คุณค่ากับวัตถุภายนอก” ซึ่งถือว่าเป็น “คุณค่าภายนอก” (Extrinsic Value) เป็นคุณค่าที่มีความฉาบฉวย เพราะไม่ได้ฝังแน่นอยู่ในตัวตนของมนุษย์อันเป็นสาระสำคัญของการดำรงอยู่ในทางอภิปรัชญา ส่วน “คุณค่าภายใน” (Intrinsic Value) เมื่อพิจารณาแล้วกลับพบว่า ได้ถูกมองข้ามไป เช่นนี้แล้ว คุณค่าที่แท้จริงนั้นถูกมองข้ามไปอย่างจนกลายเป็นความล้มเหลวประหนึ่งไร้ตัวตนสำคัญ จนเมื่อเกิดปัญหาที่สุ่มรวมเข้ามามากมาย ในระยะท้ายแห่งปรัชญานวยุคจึงได้ค้นพบว่า วิภัติทั้งหมดที่เกิดขึ้นคือ “การเกิดวิภัติทางคุณค่าของความเป็นมนุษย์” (Crisis in Human Value) อันส่งผลให้เกิดบาดแผลกระทบทางจิตภาพ (Mentality) อันเป็นมิติที่สำคัญกว่ากายภาพ (Physicality) หลายเท่าตัว และมีผลกระทบมนุษย์ในระดับจิตวิญญาณ

ขั้นตอนต่อมาของงานวิจัยเล่มนี้ คือ การนำเสนอแนวคิดที่บ่งชี้ถึงความจำเป็นมนุษย์ที่ทรงคุณค่าในระดับจิตวิญญาณ เพื่อนำไปสู่การตระหนักรู้ และแก้ไขในที่สุด หากวิเคราะห์จากข้อมูลข้างต้นจะพบว่า แนวทางจริยศาสตร์ในการสร้างการตระหนักรู้ด้านคุณค่าของมนุษย์สามารถนำเสนอได้ด้วย “จริยศาสตร์เชิงคุณธรรม” (Virtue Ethics) ในงานวิจัยนี้จึงได้เน้นความสำคัญไปที่จริยศาสตร์เชิงคุณธรรมในฐานะแนวคิดหลักทางจริยศาสตร์ในปรัชญาหลังนวยุค

ปัญหาที่ร้ายแรงทั้งหมดในยุคปรัชญานวยุค ที่ใช้ญาณวิทยาศาสตร์เป็นแกนหลักในการพัฒนานั้น สรุปลงที่ “ปัญหาวิภัติทางด้านคุณค่าของความเป็นมนุษย์” ดังกล่าวข้างต้นแล้ว แนวคิดที่จะสามารถนำมาเป็นหลักคิดเพื่อที่จะก้าวไปสู่สังคมแห่งกระบวนการทัศน์หลังนวยุค คือ การเข้าใจถึงคุณค่าที่แท้จริง และการตระหนักรู้ในคุณค่าในวิถีทางที่ถูกต้อง ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า จริยศาสตร์เชิงคุณธรรมที่เน้นไปที่คุณค่า (Virtue Ethics as Value Faculty) จะถูกนำมาศึกษาให้กลายเป็น “แนวคิดพื้นฐานทางจริยธรรม” (Ethical Foundations) อันจะต้องเป็นแกนกลางของความประพฤติสำหรับปรัชญาแนวใหม่ คือ ปรัชญาหลังนวยุค

อันที่จริงแนวคิดจริยศาสตร์คุณธรรมเดิมที่ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ 1) คุณธรรมติดตัว (Virtue of Character) การตระหนักรู้ในตัวตนที่สามารถเป็นบ่อเกิดของคุณธรรม 2) ปัญหาภาคปฏิบัติ (Practical Wisdom) การตระหนักรู้ถึงสังคมที่รองรับการสร้างคุณธรรม 3) ความสุขจากความงอกงาม (Flourishing Happiness) การตระหนักรู้ในเครื่องมือในการสร้างความสุข ด้วย

เหตุนี้ในการนำมาประยุกต์ใช้ในปรัชญาหลังนวยุค จำต้องมีการปรับแนวคิดในการวิเคราะห์ให้เหมาะสมกับบริบททางสังคมด้วย ดังนั้น การวิเคราะห์ “จริยศาสตร์เชิงคุณธรรม” ในส่วนนี้ ผู้วิจัยได้นำองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการที่จะต้องทำความเข้าใจมาวิเคราะห์ให้กว้างขึ้น เพื่อให้สาระสำคัญของแนวคิดเชิงปรัชญาที่มีความสอดคล้องกับสาระแท้ของแนวคิดปรัชญาหลังนวยุค ที่มีคุณลักษณะที่แปลกเด่นจากยุคสมัยอื่นเฉพาะตน⁵⁸ เพราะเน้นตัวตนของมนุษย์ที่สอดคล้องกับสังคม พร้อมกับการตระหนักรู้ในการดำรงอยู่ของญาณวิทยาศาสตร์เป็นสิ่งสำคัญกว่ายุคสมัยใดที่ผ่านมา จึงจะสามารถนำมาแก้ปัญหาแห่งยุคสมัยได้

1) คุณธรรมติดตัว-การแสดงตัวตนของมนุษย์ที่มีคุณค่าทางอภิปรัชญา

(Virtue of Character as an Evidence of Human in Metaphysics Value)

2) ปัญญาภาคปฏิบัติ-การแสดงตัวตนของสังคมที่มีคุณค่าทางจริยศาสตร์เชิงพื้นที่

(Practical Wisdom as an Evidence of Society in Spacio-Ethics Value)

3) ความสุขจากความงอกงาม-การแสดงตัวตนของวิทยาศาสตร์ที่มีคุณค่าทางญาณวิทยา

(Flourishing Happiness as an Evidence of Science in Epistemology Value)

1) คุณธรรมติดตัวเป็นการแสดงตัวตนของมนุษย์ที่มีคุณค่าทางอภิปรัชญา

(Virtue of Character as an Evidence of Human in Metaphysics Value)

คุณธรรมติดตัวในจริยศาสตร์เชิงคุณธรรมเป็นสภาวะแห่งตัวตนอันเป็นนัยยะของจิตวิญญาณ ที่สอดคล้องกับความกลมกลืนที่อยู่ภายใน โดยที่ส่วนของเหตุผลได้เข้าถึงความรู้อย่างแท้จริง และสามารถควบคุมส่วนอื่นใดได้จนสมบูรณ์ ลักษณะแห่งศีลธรรมเช่นนี้จะต้องได้รับการฝึกฝนจนกลายเป็นนิสัยประจำตัว เช่น ความสง่างาม เสรีภาพ มิตรภาพ ความจริงใจ และการเคารพในตนเอง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม จริยศาสตร์เช่นนี้ย่อมต้องตั้งอยู่ตรงกลางอันหมายถึงความพอดีของสุดขั้วทั้งสองข้าง จึงจะนำไปสู่ “ความสุขอันงอกงาม” ซึ่งเป็นระดับของความสุขขั้นสูงในจริยศาสตร์คุณธรรมนี้

กรณีที่มนุษย์สามารถมีคุณธรรมติดตัวจนสร้างความสมดุลภายในจิตใจได้จำต้องมีตัวตนที่โดดเด่นในฐานะสัตว์แห่งจิตวิญญาณระดับสูง และสามารถซึมซับเอาคุณธรรมอันเป็นอุดมคติของชีวิตมาหล่อหลอมให้ติดตัวประจำอยู่ภายใต้ร่างกายแห่งตนได้ ผู้วิจัยจึงนำเสนอทวิเคราะห์เกี่ยวกับตัวตนของมนุษย์ 3 ทรรศนะ กล่าวคือ

(1) อัตถิภาวะในฐานะตัวตนที่กระทำการ (Existence as Acting Identity)

(2) คุณสมบัติเฉพาะของมนุษย์ (Humanly Specific Genies)

(3) วิธีแห่งมนุษย์ (Ways of Human)

⁵⁸New World Encyclopedia, “Virtue Ethics”, 9 May 2020,

<https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Virtue_ethics> (15 October 2020)

แผนภูมิ 4.2 แสดงมนุษย์ภาวะพร้อมองค์ประกอบ 3 ทรศนะ

(1) อัตถิภาวะในฐานะตัวตนที่กระทำการ (Existence as Acting Identity)

การดำรงอยู่ของตัวตนของมนุษย์อันเรียกว่า “อัตถิภาวะ” (Existence) สามารถดำรงอยู่อย่างมีคุณค่าเสมอ หากจะพิจารณาในเชิงลึกแล้วจะพบว่า “อัตถิภาวะ” (Existence) มีคุณสมบัติเฉพาะอันโดดเด่นหลากหลายแง่มุมที่สะท้อนถึงมิติแห่งคุณค่า และทรงสมรรถภาพมากพอที่นำพามนุษย์แลสังคมให้ก้าวไปสู่จุดหมายอย่างที่เราจะเป็นได้เยี่ยมมนุษย์ที่มีตัวตนระดับจิตวิญญาณดังได้กล่าวย้าตลอดมา

ตัวตนของมนุษย์หนึ่งคนในระดับปัจเจกบุคคลที่ดำรงอยู่ในสังคม ไม่ได้เป็นการดำรงอยู่ที่เหมือน “สัต” (Being) ทั่วไป แต่ชีวิตของมนุษย์หนึ่งคนเป็นสิ่งที่มีความหมายไม่ว่าจะปรากฏขึ้นมาบนโลกนี้ด้วยสถานะใดก็ตาม ทุกการปรากฏตัวขึ้นของชีวิตมนุษย์หนึ่งคนถือได้ว่าเป็นการปรากฏขึ้นของชีวิตที่ทรงคุณค่าฝังในตัวตน หากมนุษย์เห็นความสำคัญของมนุษย์ในฐานะ “สัต” (Being) ที่ทรงคุณค่าจะก่อให้เกิดการเคารพในคุณค่าของตนและเคารพในคุณค่าของผู้อื่นด้วยในเวลาเดียวกัน ในท้ายที่สุด จะนำมาซึ่งการตระหนักรู้ในความหลากหลายและอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความเข้าใจในการปรากฏขึ้นของตัวตนทุกตัวตนอย่างทรงคุณค่าแบบมนุษย์ในระดับที่เท่าเทียมกันหมด อันหมายถึงการเคารพซึ่งกันและกัน

การตระหนักรู้ของตัวตนของมนุษย์ยังเป็นการตระหนักรู้เชิงปัญญาที่เรียกว่า “สหัชญาณ” (Intuition) เป็นการดำรงอยู่ที่พร้อมกับการดำรงอยู่ของวัตถุที่เรามองเห็นได้อย่างชัดเจนในเวลาเดียวกัน รับรู้ได้โดยประสาทสัมผัส ทุกการตระหนักรู้ของตัวตนจึงเป็นการตระหนักรู้ที่ดำรงอยู่ในกา

ละและทะเล เพราะมีการเคลื่อนไหวไม่ได้อยู่นิ่ง⁵⁹ การดำรงอยู่ของตัวตนของมนุษย์จึงเป็นการดำรงอยู่เพื่อกระทำการอะไรบางอย่าง จึงไม่ได้มีความหมายธรรมดา

ด้วยเหตุนี้ ตัวตนที่เรียกว่า “อัตถิภาวะ” (Existence) จึงดำรงอยู่เป็นเอกเทศไม่ได้มีอยู่จริง และ “จิตสำนึก” (Consciousness) เองก็ไม่ได้ดำรงอยู่เช่นกัน แต่เมื่อ “อัตถิภาวะ” (Existence) ได้กระทำบางอย่างในบริบทของสถานการณ์ หมายความว่า “อัตถิภาวะ” (Existence) และ “จิตสำนึก” (Consciousness) รวมถึง “การพุ่งไปของสำนึก” (Intentionality) ได้บังเกิดขึ้นแล้ว ด้วยเหตุนี้ มนุษย์จำเป็นต้องมีการกระทำที่สัมพันธ์กับคนอื่นในสังคมจึงจะเรียกได้ว่า มีการดำรงอยู่ของตัวตนของคนหนึ่งคนเกิดขึ้น เพราะต้องไม่ลืมว่า มนุษย์เป็น “สัตว์” (Being) ชนิดหนึ่ง ที่เรียกว่า “สัตว์สำหรับตัวเอง” (Being for Itself) เป็นการดำรงอยู่ที่สามารถให้คุณค่าได้ และไม่ใช่ “สัตว์ในตัวเอง” (Being in Itself) ที่ไม่สามารถให้คุณค่าแก่ตัวเองได้ นัยยะนี้แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ดังนั้น การมีอยู่ของมนุษย์จึงเป็นการมีอยู่ที่แปลกเด่นมีนัยยะสำคัญของ “การดำรงอยู่ในเชิงคุณค่าแบบมนุษย์” (Existence of Human Value)⁶⁰ ที่ต้องดำรงอยู่ในสังคมมนุษย์เท่านั้น

ในทฤษฎีของฌอง โปล ซาร์ตร์ (Jean Paul Sartre 1905-1980) ตัวตนของมนุษย์เป็นตัวตนที่มีคุณค่าที่เรียกว่า “อัตถิภาวะ” (Existence) นั้นมีมิติสำคัญที่จะนำมาพิจารณาในฐานะผู้กระทำการสำคัญในปรัชญาหลังนวยุค 5 มิติที่เกี่ยวข้องกัน คือ

- ก. มิติแห่งการสร้างสสารัตถะ (Essence)
- ข. มิติแห่งการมีเสรีภาพ (Freedom)
- ค. มิติเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น (Others)
- ง. มิติการอยู่ในโลก (World)
- จ. มิติการพัฒนาเป็นอัตถิภาวะแท้ของมนุษย์ (Authentic Existence)

ก. อัตถิภาวะกับสสารัตถะ (Essence)

เมื่อกล่าวถึง “อัตถิภาวะ” ประเด็นต่อมาที่ต้องกล่าวถึง คือ “สสารัตถะ” ทั้งสองประเด็นมีความหมายที่สัมพันธ์กันในวิถีแห่งการสร้างความหมายให้เกิดขึ้นในโลก⁶¹ ดังนี้

“อัตถิภาวะ” (Existence) หมายถึง สภาวะที่แสดงว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีอยู่จริง และจำเป็นต้องสามารถบ่งชี้ว่าสิ่งดังกล่าวนั้นดำรงอยู่ ณ ที่แห่งใดได้ด้วย อัตถิภาวะจึงต้องเป็นสิ่งที่มีความเด่นชัดใน

⁵⁹Samuel E.Stumpf, *Elements of Philosophy : An Introduction*, (USA: McGraw-Hill, 1979), pp. 493-494.

⁶⁰รชฎ สาทรรุจ, “อัตถิภาวะนิยม”, สารานุกรมปรัชญาออนไลน์, 16 เมษายน 2554, <<http://www.parst.or.th/philospedia/Existentialism.html>> (15 October 2020)

⁶¹ปานทิพย์ ศุภนคร, *ปรัชญาเอกซิสเตนเชียลลิสม์*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2546), หน้า 35-43.

ตัวเอง และถูกระบุได้ว่าเป็นสิ่งเฉพาะของสิ่งนั้น นั่นหมายถึงว่า อัตถิภาวะมีสถานะเป็นสิ่งเฉพาะหน่วยของสิ่งต่าง ๆ เป็นการแยกย่อยออกมาเป็นหนึ่งหน่วยเฉพาะตนอย่างมีนัยยะสำคัญ

“สารัตถะ” (Essence) หมายถึง สภาพที่ทำให้วัตถุหรือสิ่งหนึ่งเป็นอะไร ซึ่งบ่งชี้ถึงธรรมชาติภายในประจำตัวสำคัญที่สุดของสิ่งนั้น สารัตถะของวัตถุจึงเป็นลักษณะสากลของสิ่งประเภทเดียวกันที่จำเป็นต้องมีคุณสมบัติสำคัญอย่างเดียวกัน

ความสำคัญของอัตถิภาวะจึงมีมากกว่าสารัตถะของวัตถุนั้น เพราะบุคคลมีความเข้าใจการมีอยู่ของตนเองแล้ว จึงจะสามารถตั้งคำถามได้ว่า การดำรงอยู่ของอัตถิภาวะนี้อยู่ในฐานะอะไร เพราะมนุษย์ไม่ใช่สิ่งที่ถูกกำหนดให้มีคุณสมบัติโดยถาวร การดำรงอยู่ของมนุษย์จึงมีความแปลกเด่นเสมอ และมนุษย์สามารถสำนึกถึงสภาวะการมีไม่มีอยู่ของตนเองได้นั้นคือความตายอันเป็นเงื่อนไข อย่างไรก็ตาม ในขณะที่เดียวกันนี้เอง มนุษย์มีความปรารถนาที่จะเป็นสิ่งที่ใดก็ได้ มนุษย์จึงมีความเป็นตัวของตัวเองเสมอ จึงเรียกได้ว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่ทรงคุณค่าแบบมนุษย์แห่งเผ่าพันธุ์นี้ด้วยการสร้างสารัตถะให้เกิดขึ้นแห่งตนได้เสมอ

ข. อัตถิภาวะกับเสรีภาพ (Freedom)

การที่มนุษย์หนึ่งคนสามารถเกิดมาเป็นคน และดำรงชีวิตอยู่ได้ในโลกนี้ได้ แสดงให้เห็นว่าเสรีภาพได้มาพร้อมๆ กับตัวตนของบุคคลนั้นแล้ว การตระหนักรู้จึงทำให้เราได้รับรู้ว่ามีเสรีภาพเกิดขึ้นแล้ว เสรีภาพเองก็ไม่ได้เป็นคุณสมบัติบางอย่างที่มีอยู่เพื่อก่อหนุนการตระหนักรู้ แต่เป็นโครงสร้างภายในของการตระหนักรู้ ด้วยเหตุนี้ สิ่งที่เราเรียกว่า เสรีภาพจึงไม่สามารถแยกออกจาก “ความเป็นจริงแห่งมนุษย์” (Reality of Human) ได้ การเป็นมนุษย์และการมีเสรีภาพจึงไม่ใช่สิ่งที่แตกต่างกันเลยแม้แต่น้อย เสรีภาพเป็นสิ่งสำคัญในฐานะอิสรภาพแห่งชีวิต มนุษย์หนึ่งคนไม่สามารถเป็นทาสและมีเสรีภาพในเวลาเดียวกันได้ ต้องมีสภาวะอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น เปรียบได้ว่าเสรีภาพที่ได้มากลายเป็นสภาวะจากการถูกสภาพที่เรียกว่า “ถูกสภาพให้มีเสรีภาพ” ด้วยเหตุที่ตัวตนของมนุษย์หนึ่งคนว่างเปล่าจาก “สารัตถะ” (Essence) และด้วยเหตุจากความว่างเปล่าเช่นนี้ มนุษย์หนึ่งคนจึงสามารถจะเป็นอะไรก็ได้โดยผ่านการลงมือกระทำ⁶²

“เสรีภาพของบุคคล” (Freedom of Man) เช่นนี้เป็นประเด็นสำคัญอีกหนึ่งประเด็นที่ต้องนำมาพิจารณาเป็นฐานคิดให้กับวงวิชาการปรัชญาหลังนวยุค ซึ่งอธิบายได้ดังนี้⁶³

สำหรับมนุษย์แล้ว การที่ “เสรีภาพ” เป็นสิ่งที่มีมาพร้อมกับ “อัตถิภาวะ” ทำให้บุคคลมีสภาวะที่เปิดกว้างตระหนักรู้ได้ว่า มนุษย์หนึ่งคนจะเป็นอะไรก็ได้อย่างไร้ขีดจำกัด ซึ่งจะทำให้มนุษย์หนึ่งคนนั้นตัดสินใจกระทำการลงไป การตัดสินใจดังกล่าวนี้สำคัญ ในแง่ที่ว่า เป็นการตัดสินใจสร้าง

⁶²Phra Medhidhammaporn (Prayoon Mererk), *Sartre's Existentialism and Early Buddhism*, 1st ed., (Bangkok: Buddhadhamma Foundation, 1988), pp. 61-62.

⁶³ปานทิพย์ ศุภนคร, *ปรัชญาเอกซิสเตนเซียลลิสต์*, อ่างแล้ว, หน้า 85-94.

แก่นสารที่มีคุณค่าสำหรับตนเอง เพื่อให้เกิดตัวตนที่สมบูรณ์อย่างที่ตนเองต้องการ ในทุก ๆ สถานการณ์ มนุษย์หนึ่งคนจึงสามารถสร้างตัวตนให้กับตัวเอง อันเกิดจากการตระหนักรู้ในการดำรงอยู่ของ “อัตถิภาวะ” ของตนเองได้เสมอ โดยที่สถานการณ์เป็นไปได้แค่ข้อมูลที่ไม่สามารถบังคับมนุษย์ได้ มนุษย์จึงเป็นผลจากการที่เขาได้ลงมือสร้างด้วยตัวเอง สิ่งนี้เรียกว่า “เสรีภาพ” และเราจะเข้าถึงคำว่า “เสรีภาพ” ด้วยการกระทำเท่านั้น จึงไม่มีที่ใดที่มนุษย์ไม่มี “เสรีภาพ” แม้บางสถานการณ์ทางสังคม มนุษย์จะเข้าไปพัวพันจนกลายเป็นสภาวะ “การห่างจากตัวตน” (Impersonality) ก็ตาม

อย่างไรก็ตาม การมี “เสรีภาพ” เป็นการเสี่ยงที่มนุษย์หนึ่งคนได้ตัดสินใจ นั้นหมายถึงว่า เมื่อมนุษย์ได้ตัดสินใจเลือกอย่างหนึ่ง จะต้องพลาดจากอีกอย่างหนึ่งในลักษณะที่เสียสิทธิ์นั้นทิ้งไป ด้วยเหตุนี้ “เสรีภาพ” จึงต้องมาพร้อมกับ “ความรับผิดชอบ” ต่อสิ่งที่เขาเลือกกระทำ จึงกล่าวได้ว่า “เสรีภาพ” จึงเป็นสิ่งที่คู่กันกับ “ความรับผิดชอบ” เพราะอันที่จริง “เสรีภาพ” ที่เต็มเปี่ยมจึงหมายถึง “ความรับผิดชอบ” ที่เต็มเปี่ยมเช่นกัน

ค. อัตถิภาวะกับบุคคลอื่น (Others)

เมื่อมีตัวเราอยู่บนโลกใบนี้ แสดงว่า “อัตถิภาวะ” ของตัวเราได้เกิดขึ้น และแน่นอนว่า จะต้องมีการมี “อัตถิภาวะ” ของคนอื่นรวมอยู่ด้วย การใช้เสรีภาพของ “อัตถิภาวะ” ย่อมก่อให้เกิดความกังวลขึ้น เพราะการกระทำในวิถีที่เราพึงปรารถนาย่อมมีผลกระทบต่อผู้อื่นด้วย ไม่ใช่ตัวเราคนเดียวเท่านั้น การเลือกทางเดินของคนหนึ่งคนจึงกลายเป็นเรื่องใหญ่ จึงมีคำถามว่า “มนุษย์ควรทำอะไร” (What should man do?) และคำนิยามทางปรัชญาบ่งชี้ว่า “อัตถิภาวนิยมเป็นมนุษยนิยม” (Existentialism is Humanism) หมายถึง ทางเลือกของคนหนึ่งคนย่อมมีผลกระทบต่อสังคมโลกที่เปี่ยมด้วยความหมายเสมอ⁶⁴

การตระหนักรู้เช่นนี้เป็นแก่นแกนทางความคิดอย่างหนึ่งของสังคมปรัชญาหลังนวยุค พื้นฐานความคิดที่ว่า มนุษย์ทุกคนมีความสำคัญเท่าเทียมกัน สภาวะทางสังคมเช่นนี้ ไม่มีใครในสังคมที่มีความสำคัญกว่ากัน วิถีการมองคนอื่นในสังคมหลังนวยุคจึงมีความน่าสนใจที่จะทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้⁶⁵ ดังนี้

การมีชีวิตอยู่ของตัวมีอยู่พร้อมกับการมีชีวิตอยู่ของคนอื่น ลักษณะเช่นนี้ เรียกว่า “สัต์ที่อยู่พร้อมสัต์อื่น” (Being with Others) มนุษย์สามารถครอบครองวัตถุได้ แต่ไม่สามารถครอบครองบุคคลอื่นได้ เพราะบุคคลอื่นก็ย่อมมีเจตนาธรรมที่จะเป็นตัวตนของเขาเองที่จะดำรงตนเป็นอย่างที่เขาต้องการ ในลักษณะนี้ การมีอยู่ของหนึ่งชีวิตของมนุษย์จึงเกิดปัญหากับการมีอยู่ของคนอื่นได้เสมอ

⁶⁴Avrum Stroll and Richard H.Hopkon, *Introduction to Philosophy*, 3rd ed., (USA: Holt, Rinehart and Winston, 1979), pp. 437-439.

⁶⁵ปานทิพย์ ศุภนคร, *ปรัชญาเอกซิสเตนเซียลลิสต์*, อ่างแล้ว, หน้า 157-170.

ด้วยเหตุนี้ บุคคลหนึ่งคนสามารถตระหนักรู้ได้ว่าเขาสามารถเป็นส่วนหนึ่งของโลกของบุคคลอื่นได้ ซึ่งคนอื่นที่กล่าวถึง ก็สามารถมีอยู่อย่างเท่าเทียมกันกับเราได้ทุกประการ แสดงว่ามนุษย์เกิดมาเท่าเทียมกัน

การดำรงชีวิตอยู่กับบุคคลอื่นโดยการหลีกเลี่ยงแนวคิดที่ว่า “นรกคือคนอื่น” (Hell is Other People) จะทำให้ความสัมพันธ์ของตัวเรามีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่นได้ การเน้นความสัมพันธ์จึงมี 2 ลักษณะ กล่าวคือ ก. ความสัมพันธ์แบบฉันและเธอ (I-Thou) และ ข. ความสัมพันธ์แบบฉันและมัน (I-It) ความสัมพันธ์แบบแรกเป็นการให้ความสำคัญต่อกันทั้งสองฝ่ายโดยการเคารพการมีอยู่และลักษณะที่แปลกเด่นของแต่ละฝ่าย การมีความสัมพันธ์ในลักษณะนี้จำเป็นต้องเปิดใจกว้างให้โอกาสทุกฝ่ายเป็นตัวของตัวเองที่ไม่ถูกลดทอนลง เพราะมีความเสมอภาคกันเกิดขึ้นในการตระหนักรู้ ส่วนความสัมพันธ์แบบที่สองเป็นการไม่ให้ความสำคัญกับอีกฝ่ายหนึ่ง ลักษณะเช่นนี้เป็น การแฝงความรู้สึกว่าตนมีฐานะสำคัญกว่าในฐานะผู้ดำรงการมีอยู่อย่างแท้จริงมากกว่า ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งนั้นถูกลดทอนลงเป็นเพียงสิ่งตอบสนองเจตนาารมณ์ของตนเท่านั้น

ดังนั้น สังคมปรัชญาหลังนวยุคจำเป็นต้องให้เสรีภาพแก่ทุกปัจเจกบุคคลมีความเป็นตัวของตัวเอง พิจารณาความหลากหลายในสังคมเป็นคุณลักษณะที่เอื้อต่อการเติบโต ตัวสังคมเองก็ไม่จำเป็นต้องเข้มงวดจนลดทอนความเป็นตัวตนของผู้ใดลงไป แนวทางในการดำรงอยู่ของ “อัตถิภาวะ” สามารถสอดคล้องประสานกับ “สังคม” ได้อย่างสมานฉันท์เพื่อการดำรงอยู่ที่แท้จริงของ “อัตถิภาวะ” ในฐานะมนุษย์ ไม่ว่าจะ เป็นความสัมพันธ์แบบ “ชายกับหญิง” (Man and Woman) “บุคคลกับบุคคล” (Man and Man) และ “บุคคลกับสังคม” (Man and Society) ล้วนเป็นพื้นฐานที่จะทำให้เกิด “เอกภาพ” (Unity) ในสังคมได้เสมอ

ง. อัตถิภาวะกับโลก (World)

โลกอยู่ในฐานะที่มีความหมาย เมื่อมนุษย์หนึ่งคนมีความสนใจจะทำอะไรบางอย่าง โลกปรากฏขึ้นในฐานะเครื่องมือหรือฉากสำหรับกิจกรรมของความสนใจนั้น โลกจึงมีความหมายบนพื้นฐานของเงื่อนไขที่มนุษย์ให้ความหมายเมื่อต้องการสร้างกิจกรรมดังกล่าวขึ้น มิติแห่งพื้นที่และเวลาจึงเป็นกรอบให้ความเป็นจริงได้ปรากฏขึ้นให้เห็น ไม่ใช่สิ่งที่ว่างเปล่าไร้ตัวตน แต่เป็นพลังที่มองไม่เห็นในการกำหนดความเป็นไปของสรรพสิ่ง⁶⁶

การก่อเกิดความหมายของโลกในแบบอัตถิภาวะนิยมมีมิติที่แตกต่างจากวิถีคิดโดยทั่วไป เพราะโลกปรากฏขึ้นในฐานะเครื่องมือในการสร้างกิจกรรมให้มนุษย์ โลกกับการมีอยู่ของบุคคลหนึ่งปัจเจกบุคคลจึงเป็นไปในวิถีแห่งความสัมพันธ์กัน⁶⁷ ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

⁶⁶Ernst Cassirer, *An Essay on Man : An Introduction to a Philosophy of Human Culture*, 20th ed., (USA : Yale University Press, 1969), p. 42.

⁶⁷ปานทิพย์ ศุภนคร, *ปรัชญาเอกซิสเตนเซียลลิสต์*, อ่างแล้ว, หน้า 47-55.

อันที่จริง โลกที่เราอาศัยอยู่ก็คือ โลกเชิงภาพที่ประกอบด้วยดิน น้ำ ลม ไฟ ซึ่งเป็นแผ่นดิน และแผ่นฟ้า รวมถึงต้นไม้และอากาศให้หายใจธรรมดาตนเอง มันไม่ได้เกิดประโยชน์อันใดเลยที่จะไปแสวงหาคำตอบเกี่ยวกับธาตุแท้และเป้าหมายของโลก โลกมีความสำคัญเพียงแค่ช่วงเวลาที่มีมนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ได้ และจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในโลกบนนี้ได้อย่างไร ด้วยเหตุนี้ การที่โลกจะมีความหมายได้ ก็ต้องมีปัจเจกบุคคลเกิดความสนใจกระทำการอะไรบางอย่างเท่านั้น ความสนใจของปัจเจกบุคคลและโลกจึงดำรงอยู่คู่กันอย่างสัมพันธ์กันในแง่

มนุษย์คนใดที่ดำรงชีวิตอยู่ในชีวิตประจำวันไปเรื่อย ๆ โดยไม่ได้ตระหนักถึงการมีอยู่และการเลือกกระทำกิจกรรมที่ตนเองปรารถนาเพื่อการสร้างสรรค์ให้กับตัวเอง แสดงว่ามนุษย์คนดังกล่าวไม่ได้มีสภาพความเป็นมนุษย์อีกต่อไป เมื่อชีวิตประจำวันถูกควบคุมด้วยระบบวัตถุที่ซับซ้อนมากขึ้นเรื่อย ๆ และการเป็นทาสของโลกในชีวิตประจำวันของมนุษย์ก็มากขึ้นด้วยเช่นกัน มนุษย์ในแง่นี้จึงเรียกได้ว่าไม่มีโอกาสได้เป็นมนุษย์เลย การมีชีวิตอยู่อย่างตระหนักรู้ในความหมายประหนึ่งเป็นการกำหนดชีวิตของตนเองให้มีชีวิตอยู่ด้วย

จ. อัตถิภาวะแท้ของบุคคล (Authentic Existence)

แม้ว่า “เสรีภาพ” ของบุคคลที่ได้มาพร้อมกับ “อัตถิภาวะ” นั้นจะดูเหมือนเป็นวิธีการดำรงอยู่เชิงบวก แต่ในอันที่จริงแล้ว “เสรีภาพ” เป็นความรื่นรมย์ที่ยังคงมีปัญหาแทรกซึมอยู่ เพราะ “เสรีภาพ” สู่ถึง “ภาวะตึงเครียด” (Stress) ที่มนุษย์จำต้องแบกรับ การมีเสรีภาพอย่างสูงสุดเป็นประหนึ่งการแบกโลกทั้งใบเอาไว้บนบ่า เพราะมนุษย์จำต้องมีความรับผิดชอบอย่างเต็มเปี่ยมในเวลาเดียวกัน มนุษย์จึงไม่สามารถหลอกตัวเองได้ มนุษย์จึงต้องมีทางเลือกในการพัฒนาบุคลิกภาพแห่งตน⁶⁸ ด้วยเหตุนี้ “ภาวะตึงเครียด” ดังกล่าวนี้นี้ ไม่ใช่สิ่งที่ปรากฏแผ่ขึ้นมาอย่างไร้หน้าที่เชิงสร้างสรรค์เสียทีเดียว แต่เป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นให้มนุษย์สามารถก้าวผ่านกระบวนการสร้างความสมบูรณ์ในตนเพื่อให้เข้าถึง “อัตถิภาวะแท้” (Authentic Existence)⁶⁹

ในฐานคิดของมนุษย์ในสังคมปรัชญาหลังนวยุค การพำพิงคำถามกับตัวเองว่า “ทำไมฉันต้องเกิดมาเป็นตัวฉัน” ถือได้ว่า ไม่ได้เกิดประโยชน์อันใดเลย เพราะเสียเวลาอย่างยิ่งที่จะหาคำตอบแนวทางที่พึงกระทำกลับเป็นการยอมรับว่าตัวเราคือตัวเราในฐานะการมีอยู่โดยไม่มีเงื่อนไขใด ๆ เพราะบุคคลหนึ่งที่มี “ความเป็นตัวฉัน” มีการดำรงตนอยู่ในสภาวะบางอย่างที่อธิบายไม่ได้เลย แต่กลับเป็นสาระในแง่ต้นทุนของชีวิต คือ “ความเป็นตัวฉัน”

เมื่อมนุษย์หนึ่งคนได้มี “การตัดสินใจ” เป็นโอกาสของการเปิดทางให้อุปสรรคเกิดขึ้นพร้อมกับกิจกรรมการเลือกนั้น เสรีภาพที่จะเลือกจึงไม่ได้หมายความว่า เป็นเสรีภาพที่จะประสบผลสำเร็จโดย

⁶⁸Robert Wicks, *Modern French Philosophy : From Existentialism to Postmodernism*, (England : One World Publications, 2003), pp. 54-55.

⁶⁹ปานทิพย์ ศุภนคร, *ปรัชญาเอกซิสเตนเซียลลิสต์*, อ้างแล้ว, หน้า 97-108.

สมบูรณ์ “ความเป็นไปได้” กับ “สถานะข้อเท็จจริง” จึงกลายเป็นความขัดแย้งกัน ด้วยเหตุนี้ การประสบกับอุปสรรคในชีวิตจึงกลายเป็นเรื่องธรรมดาที่สามารถเกิดขึ้นได้ รวมถึงผลแห่งการกระทำที่ปรากฏออกมาในรูปของความสำเร็จและล้มเหลวก็ถือว่าเป็นเรื่องธรรมดาเช่นกัน

เมื่อ “การมีอยู่” เป็นสิ่งที่ต้องคู่กับ “การไม่มีอยู่” แสดงให้เห็นว่า เมื่อมนุษย์มีชีวิตอยู่ได้ ก็ต้องมีช่วงเวลาที่มีมนุษย์ไม่มีอยู่ นั่นคือ “ความตาย” ด้วยเหตุนี้ ประเด็นต่อมาที่เป็นข้อจำกัดต่อมนุษย์ จึงเป็น “ความตาย” ที่ไม่ได้หมายถึง “ความสมบูรณ์” แต่เป็นเพียง “สิ่งที่ต้องเกิด” การดำรงอยู่แบบบุคคลที่สิ้นไปเช่นนี้ จึงสื่อได้ว่า “มนุษย์ดำรงอยู่เพื่อความตาย” อันเป็นความจริงที่มนุษย์ทุกคนต้องเผชิญเพียงแต่ว่าบ่งเวลาไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ เมื่อการตายเป็นเรื่องของธรรมชาติ จึงกลายเป็นเรื่องธรรมดาในชีวิตมนุษย์เช่นกัน สิ่งนี้จะเกิดขึ้น แม้ว่ามนุษย์จะได้เข้าถึงความเป็นอัตถิภาวะแห่งตนแล้วก็ตาม

อย่างไรก็ตาม มนุษย์หนึ่งคนมีชีวิตอยู่ในระยะเวลาในวิถีที่แตกต่างจาก “สัตว์” อื่นใดในโลก เพราะมนุษย์มีความสามารถทางจิตสำนึกในการผานอดีต ปัจจุบัน และอนาคตได้ โดยที่ไม่จำเป็นต้องแยกออกจากปัจจุบัน การลงมือเลือกกระทำกิจกรรมใดก็ตาม ต้องไม่คำนึงถึงอดีต ปัจจุบัน และอนาคตมากจนเกินความพอดี นั่นหมายถึง วิธีการดำรงอยู่บนโลกใบนี้จำเป็นต้องผานสติเข้ากับทุกเรื่องให้ดำรงอยู่ในความพอดี อันเป็นสภาวะที่จำเป็นต่อการนำมาใช้ให้เกิดอรรถประโยชน์ในกระบวนการสร้างอัตถิภาวะแห่งตน

มนุษย์โดยทั่วไปมักจะปล่อยชีวิตให้ดำเนินไปตามกฎเกณฑ์ของสังคม จนลืมเสรีภาพของตน ด้วยเหตุนี้ การตระหนักรู้ถึงเสรีภาพแห่งตนและลงมือสร้างสรรค์อย่าไม่ท้อแท้และจำนนต่อสภาวะของสังคมจำต้องเกิดขึ้น และอยู่บนพื้นฐานของการไม่ทำลายศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ “อัตถิภาวะเทียม” เกิดขึ้นเมื่อมนุษย์ดำรงชีวิตอยู่โดยไม่ยอมใช้ “เสรีภาพ” ของตน และสังคมเองก็ไม่ควรสร้างข้อจำกัดเสรีภาพของมนุษย์ด้วย สังคมที่ดีจึงจำเป็นต้องเปิดกว้างต่ออนาคตความคิด เพราะความเป็นเอกภาพเกิดขึ้นได้ ด้วยการที่มนุษย์ไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นไปในวิถีของความเหมือนกันไปเสียทั้งหมด หลักศีลธรรมที่ตายตัวจึงไม่มี มนุษย์แต่ละคนสร้างหลักศีลธรรมในการกระทำด้วยตนเองเพื่อสร้างความหมายให้แก่ตนและโลก

ในส่วนนี้สามารถวิเคราะห์ได้ว่า การมีตัวตนของมนุษย์ทุกคนบนโลกใบนี้ เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่อย่างมีความหมาย และสามารถแสวงหาความหมายให้กับชีวิตได้ตลอดเวลาด้วยเสรีภาพที่อยู่บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเองอันกระทบต่อผู้อื่นและโลกใบนี้ ความสำคัญของตัวตนของมนุษย์ระดับปัจเจกบุคคลกับคนอื่นจึงจำเป็นต้องเป็นไปในแนว “ฉันและเธอ” ไม่ใช่ “ฉันและมัน” เพราะพื้นฐานของการดำรงอยู่ในกระบวนการทัศน์ทางปรัชญาหลังนวยุคเป็นเรื่องของการเคารพในแต่ละตัวตนที่มีความหลากหลายจึงจะสามารถสร้างสังคมแห่งเอกภาพตามฐานแนวคิดแห่งยุคสมัยขึ้นมาได้

(2) คุณสมบัติเฉพาะของมนุษย์ (Humanly Specific Genies)

ผู้วิจัยได้นำเสนอไปแล้วว่า อันที่จริง แนวคิดปรัชญาหลังนวยุคกำเนิดจากแนวคิดมนุษยนิยมอันหมายถึงการมองเห็นมนุษย์ในมิติแห่งคุณค่า นั้นหมายถึงมนุษย์มีมิติแยกย่อยเชิงคุณค่าที่แตกต่างมากมาย ซึ่งแน่นอนว่า ลักษณะเช่นนี้ไม่มีปรากฏในสัตว์โลกเผ่าพันธุ์อื่น มนุษย์เผ่าพันธุ์โฮโมเซเปียนส์เซเปียนส์จึงมีคุณสมบัติเฉพาะของมนุษย์ เป็นการแสดงให้เห็นว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีความโดดเด่นในเชิงศักยภาพเด่นอยู่หลากหลายมิติแห่งนามธรรมอันถือว่าได้ว่าเป็นคุณสมบัติเฉพาะของมนุษย์ที่บ่งชี้ให้เห็นว่า มนุษย์คือสัตว์ชนิดพิเศษที่ประกอบด้วยศักยภาพที่แตกต่างจากสัตว์ชนิดอื่น ๆ อย่างแน่นอนและหลากหลาย และคุณสมบัติทั้งหลายดังกล่าวนี้เองที่เป็นปัจจัยสำคัญในการผลักดันให้มนุษย์มีสถานภาพและวิถีแห่งการดำรงชีวิตที่จำต้องแตกต่างไปจากสัตว์ชนิดอื่นในนัยยะเชิงคุณค่า

ผู้วิจัยสรุปคุณสมบัติโดดเด่นแบบมนุษย์เอาไว้ทั้งหมด 10 มิติประกอบด้วยอัตถิภาวะนิยม อเทวนิยม ธรรมชาตินิยม เสรีนิยม เหตุผลนิยม ปฏิบัตินิยม ประโยชน์นิยม จิตนิยม ปฏิฐานนิยม และคุณค่าพื้นฐานนิยม

มิติที่หนึ่ง-อัตถิภาวะนิยม (Existentialism)

แนวคิดอัตถิภาวะนิยม หมายถึง แนวคิดทางปรัชญาที่มุ่งเน้นสำรวจแก่นแท้การมีอยู่ของมนุษย์ และบอกว่าอันที่จริงแล้ว เราทุกคนไม่ได้มีสาระของการมีชีวิต มีแต่เพียงภาวะของ ‘การมีอยู่’ (Existence) และสิ่งที่ทำให้เราดำรงชีวิตในแบบที่เราเป็นเราอยู่ในทุกวันนี้ ก็คือความจริงและความรู้ ส่วนสำคัญที่สุดคือ ‘เสรีภาพ’ นักปรัชญาสายนี้เชื่อว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมกับความมีอิสระและเสรีภาพในการเลือกและการกระทำทุกอย่าง เมื่อเลือกสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปแล้ว แต่ละคนย่อมต้องรับผิดชอบต่อเสรีภาพในการเลือกของตัวเอง ปรัชญาแบบอัตถิภาวะนิยมจึงไม่เชื่อในศาสนาที่บอกกันว่าพระเจ้าเป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตของเรา เพราะ “การที่เราเป็นเรา” อย่างทุกวันนี้ ต่างเป็นการรับผิดชอบในผลที่ตามมาจากการเลือกของชีวิตด้วยเสรีภาพที่ติดตัวมาตั้งนั้น⁷⁰

ผู้วิจัยพิจารณาว่า การมีแนวคิดแบบ “มนุษย์ คือ มนุษย์ โดยมนุษย์ และเพื่อมนุษย์” เป็นแนวคิดที่แสดงให้เห็นว่าเป็นการปฏิเสธการมีอยู่ของพระเจ้าอย่างแท้จริงทุกมิติ นั้นหมายถึงว่า มนุษย์มีความเชื่อมั่นในตัวเองว่า พระเจ้าไม่ได้สร้างมนุษย์แน่นอน มนุษย์มีตัวตนขึ้นมาในวิถีแห่งธรรมชาติ และสามารถกระทำการใด ๆ ได้ด้วยเสรีภาพอันเป็นแก่นแท้ของตัวตนมนุษย์ มนุษย์จึงมีความสามารถในการกำหนดชะตาชีวิตของตนโดยไม่เกี่ยวกับพระเจ้าเลยแม้แต่น้อย อันแสดงให้เห็นว่าตัวตนของมนุษย์ได้แทนที่พระเจ้าในทุกมิติโดยรอบเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ดังนั้น การตระหนักรู้ถึงการมีอยู่ของตัวตนในฐานะสิ่งที่มีความหมายและคุณค่าในตัวเอง ย่อมนำไปสู่การพัฒนาในเชิงคุณค่าต่อชีวิตและสังคมเสมอ การมีอยู่ที่ขาดการตระหนักรู้ซึ่งถึง

⁷⁰เทพพิทักษ์ มณีพงษ์, “Existential Crisis : เมื่อความอ้างว้างนำไปสู่การตั้งคำถามถึงการมีอยู่ของชีวิต”, the101.world, 6 มิถุนายน 2017, <<https://www.the101.world/existential-crisis/>> (28 October 2020)

ความหมายที่แท้จริงที่ซ่อนอยู่ก็ไม่ต่างอะไรกับการมีอยู่ที่ไม่มีการรับรู้และไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อันใด การดำรงอยู่ของตัวตนมนุษย์จึงมีคุณค่าในตัวเองในวิถีที่แตกต่างจากการมีอยู่ของสิ่งอื่น แม้ว่าชีวิตมนุษย์จะต้องแสดงเสรีภาพในการรับผิดชอบชีวิตของตน ก็ไม่ได้เป็นเหตุให้การพัฒนาความคิดของมนุษย์ต้องเลื่อนหายไปจากประวัติศาสตร์ แต่ยิ่งทวีแรงผลักดันให้เกิดการตระหนักรู้ในคุณค่าของมนุษย์และบ่งชี้ความหมายของการมีชีวิตอยู่ของมนุษย์ในปริมาณที่มากขึ้นกว่าเดิม

มิตที่สอง-ธรรมชาตินิยม (Naturalism)

แนวคิดธรรมชาตินิยม หมายถึง ปรัชญาที่เน้นย้ำว่า ธรรมชาติเท่านั้นคือสิ่งที่เป็นจริงนิรันดรมีพลังกระตุ้นในตัว (Self - Activating) ดำรงอยู่ได้ด้วยตัวเอง (Self - Existent) มีทุกอย่างในตัวเอง (Self - Contained) อาศัยตัวเอง (Self - Dependent) ปฏิบัติการได้ด้วยตนเอง (Self - Operating) และมีเหตุผลในตัว (Self - Explanatory) ปรัชญาการณทุก ๆ อย่างเป็นไปตามสภาวะความเกี่ยวพันที่มีต่อกันของเหตุการณ์ทางธรรมชาตินั้น ๆ เอง ไม่เกี่ยวข้องกัอำนาจเหนือธรรมชาติใด แต่เป็นกระบวนการธรรมชาติที่เกิดขึ้นเองตามกาลและเทศะ ปรัชญาการณธรรมชาติสามารถอธิบายได้อย่างสมเหตุสมผลทางวิทยาศาสตร์ ความรู้จึงมาจากวิทยาศาสตร์เท่านั้น มนุษย์เป็นสิ่งหนึ่งในธรรมชาติ อิทธิพลจากสังคมและสิ่งแวดล้อมทำให้พฤติกรรมของมนุษย์ผันแปรไปต่าง ๆ กัน “คุณค่าของมนุษย์” ก็เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเองทั้งสิ้นไม่เกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติเลยแม้แต่น้อย⁷¹

ผู้วิจัยพิจารณาว่า เมื่อมนุษย์มองว่า สรรพสิ่งเป็นสิ่งธรรมชาติ (Natural Objects) การเปลี่ยนแปลงก็ย่อมต้องเป็น เนื้อแท้ของธรรมชาติ (Natural Essence) มนุษย์เป็นสิ่งธรรมชาติด้อย่อมต้องมีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงสรรพสิ่งได้ภายใต้ตรรกะนี้

ดังนั้น มนุษย์จึงมองว่า มนุษย์มีศักยภาพในการกระทำการเปลี่ยนแปลงสิ่งใด ๆ ในฐานะสิ่งธรรมชาติเช่นกัน และสิ่งใดที่เปลี่ยนแปลงก็ล้วนแล้วแต่เกิดจากธรรมชาติด้วยกันทั้งนั้น มนุษย์จึงได้รับสิทธิ์อย่างเต็มที่ในการสร้างสรรค์สิ่งใด ๆ ได้โดยธรรมชาติ

มิตที่สาม-เสรีภาพนิยม (Liberalism)

แนวคิดเสรีภาพนิยม หมายถึง ปรัชญาการเมืองหรือมุมมองทางโลกซึ่งตั้งอยู่บนความคิดเสรีภาพและความเสมอภาคอย่างเต็มที่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย หลักการพื้นฐานของเสรีนิยม ได้แก่ สิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิในชีวิต และทรัพย์สิน (Right of Life and Property) ความเสมอภาคสำหรับทุกคนภายใต้กฎหมาย การปกครองโดยการเห็นชอบจากประชาชน โดยกระบวนการเลือกตั้ง ความโปร่งใสในการปกครองบ้านเมือง⁷² นอกจากนี้แล้ว ลักษณะที่ชัดเจน

⁷¹บ้านจอมยุทธ์, “ธรรมชาตินิยม”, สิงหาคม 2543, <<https://www.baanjomjyut.com/>> (18 October 2020)

⁷²ปทาน สุวรรณมงคล, “เสรีนิยม”, สถาบันพระปกเกล้า, 4 พฤศจิกายน 2563, <<http://wiki.kpi.ac.th>> (20 October 2020)

ของวิถีแห่งเสรีนิยม ยังสามารถยอมรับมุมมองหลากหลายขึ้นอยู่กับความเข้าใจหลักการเหล่านั้นในหลายกิจกรรมของปัจเจกบุคคลและองค์กร เช่น การพูดแสดงความคิดเห็น การให้เสรีภาพแก่สื่อมวลชนในการเผยแพร่ข่าว การให้เสรีภาพทางศาสนา การส่งเสริมเศรษฐกิจแบบตลาดเสรี การให้สิทธิพลเมือง การให้เสรีภาพแก่รัฐบาลחרาวาส ความเสมอภาคทางเพศและการร่วมมือระหว่างประเทศ เป็นต้น

ผู้วิจัยพิจารณาว่า แนวคิดเช่นนี้เป็นสิ่งที่มนุษย์ตระหนักรู้ว่าเป็นคุณสมบัติประจำตัวของมนุษย์ เมื่อรับรู้ว่ามีเงื่อนไขใดมาบังคับ มนุษย์ย่อมกล้าที่จะเคลื่อนไหวเพื่อการเปลี่ยนแปลงให้มีสิ่งใหม่ ๆ ให้กำเนิดขึ้นในสังคมด้วยการรับรู้ว่าจะมีความรับผิดชอบต่อผลที่จะตามมาด้วย ในแง่นี้ถือว่าเป็นหลักปรัชญาของชนที่มีจิตใจกว้างขวาง (Open Minded Men) และสุดท้ายก็ได้กลายเป็นสังคมแห่งเสรีภาพ (Open Society) อันก่อให้เกิดความเจริญอย่างใหญ่หลวงต่อสังคมมนุษย์อย่างไม่หยุดยั้ง

ดังนั้น เมื่อมนุษย์ถือว่าตัวตนของมนุษย์มีเสรีภาพที่เท่าเทียมกันทุกคน ต่างคนจึงย่อมมีสิทธิในการสร้างสรรค์สิ่งใด ๆ ในโลกให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เมื่อต่างฝ่ายต่างเชื่อมั่นในสิทธิและเสรีภาพตามธรรมชาติเช่นนี้ การสร้างสรรค์นวัตกรรมใด ๆ ทั้งรูปธรรมและนามธรรมก็ได้บังพวงกำเนิดขึ้นในสังคมของมนุษย์อย่างไม่หยุดยั้ง แม้จะมีปัญหาในสังคมมนุษย์ในระหว่างการพัฒนาการ แต่มนุษย์ก็ยังคงมีสิทธิและเสรีภาพอยู่เช่นเดิมที่จะหาวิธีแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นด้วยตัวตนของมนุษย์เอง มนุษย์จึงโดดเด่นด้วยเสรีภาพในวิถีเช่นนี้

มิตินี้-เหตุผลนิยม (Rationalism)

แนวคิดเหตุผลนิยม หมายถึง ปรัชญาที่เชื่อว่า ความรู้ที่ถูกต้องเกิดจากการคิดด้วยหลักเหตุผล ประสบการณ์มีบทบาทเพียงเร้าให้มนุษย์คิด และผลลัพธ์ที่เกิดจากการคิดตามหลักเหตุผลคือความรู้ นักคิดในกลุ่มนี้มีความเชื่อมั่นในผลของความคิดตามหลักเหตุผล ความรู้เชื่อมโยงกันตามหลักตรรกะวิทยาโดย การนิรนัย (Deduction) จากข้อความรู้เดิมหนึ่งข้อมูลซึ่งพื้นฐานไปสู่อีกข้อความรู้หนึ่ง อย่างเช่นความรู้ทางคณิตศาสตร์ สามารถมองอย่างเจาะจงให้เห็นชัดที่สุด คือ เรขาคณิต ซึ่งเริ่มต้นจากนิยาม และสิ่งที่ถือว่าเป็นจริงโดยไม่ต้องพิสูจน์ แล้วนิรนัยออกมาเป็นทฤษฎีบทต่าง ๆ แบบสายโซ่⁷³

ผู้วิจัยสังเกตว่า คุณลักษณะนี้ของมนุษย์เริ่มมีการพัฒนามาตั้งแต่จุดเริ่มต้นของเผ่าพันธุ์มนุษย์แล้ว มันสมองของมนุษย์ที่มีพัฒนาการมาถึงขีดสุดแล้วสามารถก่อให้เกิดความสามารถคิดแบบมีเหตุผลได้ แม้ในระยะเริ่มต้นจะมีเพียงน้อยนิดก็ตาม แต่ก็สามารถพัฒนาได้เพิ่มมากขึ้นในวิถีของการเพิ่มปัญญามากขึ้นเรื่อย ๆ นั่นหมายถึงว่า คุณลักษณะของความมีเหตุผลของมนุษย์ย่อมต้องมีปัญญา

⁷³พิพัฒน์ สุขะ, “เหตุผลนิยม”, สารานุกรมปรัชญาออนไลน์, 16 เมษายน 2554,

<<http://www.parst.or.th/philospedia/rationalismempiricism.html>> (15 October 2020)

แบบมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย อันจะทำให้การพัฒนาตัวมนุษย์และสังคมเป็นไปในวิถีที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคมมนุษย์เอง

ดังนั้น ความสามารถในการกระจายเอาเหตุผลที่มีอยู่แล้วในจิตมนุษย์ออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ย่อมแสดงให้เห็นว่า เหตุผลมีอยู่พร้อมแล้วในสมองมนุษย์ จึงเรียกว่าเป็น “หลักการแห่งเหตุและผล” (Principle of Causality) อันก่อให้เกิดคุณูปการมากมายต่อการพัฒนาสังคมมนุษย์ตลอดในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติที่ผ่านมา

มิตินี้ทำ-ปฏิบัตินิยม (Pragmatics)

แนวคิดปฏิบัตินิยม หมายถึง ทักษะทางปรัชญาที่ให้ความสำคัญแก่ความรู้และความเป็นจริง สิ่งใดที่เรียกว่าจริงได้ต้องเป็นสิ่งที่มีประโยชน์บรรลุดมมุ่งหมายของชีวิต และช่วยพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้นหรือเป็นประโยชน์ต่อชีวิต สิ่งนี้เรียกว่า “ประสบการณ์” (Experience) และประสบการณ์นี้ถึงจะเป็นจริงแต่ก็เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ แนวคิดนี้ยังให้ความสำคัญแก่ความรู้เชิงอุปนัย (Induction) คือ ความรู้ที่เกิดจากการสะสมข้อเท็จจริงที่ได้จากการมีประสบการณ์ทางด้านประสาทสัมผัส ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาระยะหนึ่งด้วยนิสัยและความเคยชินจากธรรมชาติ⁷⁴

ผู้วิจัยต้องการย้ำว่า โดยธรรมชาติของมนุษย์นั้น ย่อมลงมือปฏิบัติกิจการหรือทำการทดลองหลากหลายครั้ง แล้วสรุปจนเป็นองค์ความรู้ จึงจะได้องค์ความรู้มาเป็นญาณวิทยา และกระบวนการลงมือปฏิบัตินี้เองทำให้มนุษย์สร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างมากมาย การสร้างสรรค์สรรพสิ่งในโลกมนุษย์ได้สำเร็จเป็นสิ่งที่เกิดประโยชน์แก่สังคม ทั้งหมดนี้ล้วนแล้วแต่เกิดจากการลงมือปฏิบัติเกี่ยวกับประสบการณ์ทั้งสิ้น การปฏิบัติอย่างมีเป้าหมายในการสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นจึงถือได้ว่าเป็นคุณสมบัติอันโดดเด่นอย่างแรกของมนุษย์เลยทีเดียว เพราะสื่อถึงศักยภาพอันสูงส่งของมนุษย์ในการใช้ศักยภาพและการมองเห็นคุณค่าแห่งตน

ดังนั้น การสั่งสมด้านองค์ความรู้ของมนุษย์ตลอดประวัติศาสตร์อันยาวนานมาแล้วนั้น ล้วนมาจากการพิสูจน์จากการลงมือทดลองทั้งสิ้น ผลที่ได้จากการพิสูจน์ของมนุษย์นี้เองที่ก่อให้เกิดคุณูปการเชิงสร้างสรรค์มากมายในสังคม อันส่งผลให้สังคมมนุษย์ก่อเกิดนวัตกรรมหลากหลายมิติ การได้ลงมือปฏิบัติล้วนแล้วแต่ช่วยบ่งชี้คุณค่าของความเป็นมนุษย์ และความหมายของการมีชีวิตอยู่เยี่ยงมนุษย์

มิตินี้ทก-อรรถประโยชน์นิยม (Utilitarianism)

แนวคิดอรรถประโยชน์นิยม หมายถึง แนวคิดที่เชื่อว่าคุณค่าทางศีลธรรมเป็นการกระทำที่ขึ้นอยู่กับการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม กล่าวคือ เป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดความสุขหรือความพอใจขึ้นในบุคคลโดยทั่วไป ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของผลลัพธ์นิยม หรือการยึดถือคุณค่าทางศีลธรรมขึ้นอยู่กับ

⁷⁴ นักศึกษาวิทยาลัยแสงธรรม, “ปฏิบัตินิยม”, *Philosophy 342 @Saengtham College*, 19 กุมภาพันธ์ 2013, <<https://phi342.wordpress.com/2013/02/19/63/>> (19 October 2020)

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเป็นหลัก นักคิดทั้งหลายได้นิยามคำว่า "ประโยชน์" นี้หมายถึงความดีสูงสุด ได้แก่ ความสุขหรือความพอใจ ทำให้อาจสามารถอธิบายได้ด้วยรูปแบบของชีวิตว่า ความสุขหรือความพอใจถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญสูงสุด ประโยชน์นิยมถูกอธิบายด้วยถ้อยวลี "เป็นสิ่งดีสูงสุดสำหรับบุคคลจำนวนมากที่สุด" ดังนั้น ประโยชน์นิยมจึงเป็นที่รู้จักกันว่าเป็น "ทฤษฎีความสุขที่ยิ่งใหญ่ที่สุด"⁷⁵

ผู้วิจัยสังเกตได้ว่า การที่มนุษย์ใช้เกณฑ์การตัดสินทางจริยธรรมด้วยแนวคิด “หลักแห่งความมหัสขั” (Principle of Greatest Happiness) ก่อให้เกิดทิศทางของการพัฒนาชีวิตและสังคมให้ดำเนินไปในกรอบของความผาสุกแก่มนุษย์บนพื้นฐานของความเมตตาต่อกัน และเคารพในความเป็นตัวตนของผู้อื่นอย่างเห็นได้ชัด เพราะการสร้างประโยชน์อันเกิดสุขแก่ผู้อื่น ชี้ให้เห็นว่า สังคมมีความมั่นคงยั่งยืนทางด้านสวัสดิภาพในทุกมิติ เป็นแนวคิดเชิงบวกต่อสังคมมนุษย์อย่างเห็นได้ชัด

ดังนั้น คุณสมบัติแห่งการตระหนักถึงคุณประโยชน์อันจะก่อให้เกิดขึ้นในชีวิตและสังคมเป็นการบ่งชี้พื้นฐานการคิดที่ว่า มนุษย์เกิดมาเพื่อประโยชน์ในโลก คุณค่าจึงย่อมเกิดขึ้น และงอกงามอยู่ในโลกแห่งนี้เอง อันเป็นโลกของมนุษย์ธรรมดา แต่มีปัญหาก่อให้เกิดประโยชน์รอบด้านขึ้นมาได้

มิตที่เจ็ด-อเทวนิยม (Atheism)

แนวคิดอเทวนิยม หมายถึง ทรรศนะที่ไม่เชื่อว่ามีพระเป็นเจ้า และเชื่อในกฎธรรมชาติตรงกันข้ามกับแนวคิดเทวนิยม (Theism) คำนี้ “Atheism” มาจากภาษากรีกที่มีความหมายว่า "ปราศจากเทพ" ในสมัยนั้นถือว่าเป็นคำหยาบที่ใช้เรียก “ผู้ปฏิเสธเทพ” ที่สังคมบูชากัน หลังจากที่มีความคิดอย่างอิสระ (Free Thought) ความสงสัยทางวิทยาศาสตร์ (Skeptical Inquiry) และการวิจารณ์ศาสนา (Criticism of Religion) ได้เพิ่มมากขึ้นแล้ว การใช้คำนี้ก็มีความหมายอย่างแคบลง บุคคลกลุ่มแรกที่เริ่มถือว่าตนเป็นผู้ที่ไม่เชื่อเรื่องเทพเจ้า โดยเรียกตนเองว่า "ผู้ถืออเทวนิยม" (Atheist) นั้น ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 เป็นช่วงเวลาที่คุณกลุ่มนี้ปรากฏขึ้น⁷⁶

ผู้วิจัยเห็นว่า พระเจ้าไม่ได้มีนัยยะของการมีอยู่จริง ทั้งในแง่ภววิทยา ญาณวิทยา และคุณวิทยา แม้ว่าจะมีพระเจ้าอยู่จริง ก็ไม่ได้มีผลอะไรต่อการกระทำของมนุษย์เลย แม้กระทั่งกระทำการใด ๆ อันส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงของชีวิตมนุษย์แม้แต่น้อย แต่ที่แน่ ๆ ในวิถีคิดปัจจุบันนี้ พระเจ้าได้ตายไปจากมนุษย์ไปเป็นที่เรียบร้อยแล้ว อาจจะต้องตายไปเองด้วยเหตุใดบางประการหรืออาจจะเป็นเพราะมนุษย์เป็นผู้ฆ่าพระเจ้าด้วยพัฒนาการด้านความคิดของมนุษย์เองก็เป็นไปได้

นัยยะของการตายจากไปของพระเจ้าที่เสนอโดยนิตเชอ เป็นการแสดงให้เห็นว่าบทบาทของพระเจ้าได้หายไปจากมนุษย์ทั้งสังคมไปเป็นที่เรียบร้อยแล้ว “พระเจ้าตายไปแล้ว และยังคงตาย

⁷⁵วิกิพีเดีย, “อรรถประโยชน์นิยม”, 7 มีนาคม 2558 , <<https://th.wikipedia.org/wiki/>> (18 October 2020)

⁷⁶วิกิพีเดีย, “อเทวนิยม”, 22 กรกฎาคม 63, <<https://th.wikipedia.org/wiki/>> (18 October 2020)

อยู่ เพราะเราได้ช่วยกันฆาตกรรมพระองค์”⁷⁷ หากตีความจากถ้อยคำดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยคิดว่า นับต่อจากนี้ไป มนุษย์คือพระเจ้าด้วยตัวเองและจะกุมชะตาชีวิตของตนบนวิถีแห่งความคลุมเครือของโลกใบนี้ ในความเป็นจริงที่ผ่านมา พระเจ้าไม่เคยปรากฏกายให้มนุษย์ได้เห็นหรือแม้แต่หยิบบิ้นความช่วยเหลือเชิงรูปธรรมและสื่อสารกับมนุษย์ตรง ๆ ให้รับรู้แนวทางแห่งพระประสงค์และแนวทางที่กำหนดพื้นที่แห่งความถูกต้องและมั่งคั่งให้กับชีวิตมนุษย์เลย ปัญหาทั้งปวงในชีวิตมนุษย์เกิดจากการแสวงหาเหตุผล การสังเกต และการพิสูจน์ด้วยตนเอง จึงได้คำตอบต่อการแก้ปัญหา เช่นนี้ แสดงให้เห็นว่า “ปัญญา” ของมนุษย์ในการแสวงหาความเป็นเหตุเป็นผลแห่งปรากฏการณ์ในชีวิตต่างหาก น่าจะเป็นพระเจ้าได้มากกว่า เมื่อมนุษย์ไม่รอคอยความกรุณาจากพระเจ้าแล้ว (Divine Grace) ไม่หวั่นการลงทัณฑ์จากพระเจ้า และแสวงหาความเป็นประโยชน์สูงสุดในชีวิตด้วยตัวมนุษย์ทั้งมวลเอง คำถามจึงมีว่า มีความจำเป็นมากสักเพียงใดที่มนุษย์จะยังคงดำรงตัวตนแห่งพระเจ้าให้อยู่ในระดับแห่งความศรัทธาสูงสุดเอาไว้ให้เป็นภาระแก่มนุษย์อีกต่อไป

ผู้วิจัยมองว่า การไม่เคยปรากฏกายของพระเจ้าไม่ว่าจะเป็นในปรากฏการณ์ใดอาจจะเป็นหนึ่งสาเหตุที่ก่อให้เกิดความลังเลสงสัยแก่มนุษย์ว่า พระเจ้าทรงดำรงอยู่อย่างทรงพระเมตตาจริงหรือไม่ โฉนจึงปล่อยให้มนุษย์เผชิญชะตากรรมอันโหดร้ายในหลากหลายเหตุการณ์ในชีวิตที่ผ่านมา ในประวัติศาสตร์อยู่เล่า การมีอยู่ของพระเจ้าเช่นนี้เป็นการดำรงอยู่อย่างถูกต้องหรือไม่หรืออย่างไร

ดังนั้น ประวัติศาสตร์ชีวิตของมนุษย์จึงแสดงให้เห็นว่า ไม่ว่าชีวิตมนุษย์จะสุขหรือทุกข์ก็เห็นแต่มนุษย์ด้วยกันที่เป็นผู้กระทำการในทุกเหตุการณ์ทั้งสร้าง ทำลาย และคลี่คลาย ฉะนั้น จะมีประโยชน์อันใดหรือที่มนุษย์จะยังคงเป็นฝ่ายชื่นชมศรัทธาพระเจ้าอย่างสูงสุด โดยไม่เคยรู้ว่าพระเจ้าได้ประทานสิ่งใดให้มนุษย์ได้มีสวัสดิภาพในชีวิตได้เลย มนุษย์แสวงหาความจริงของชีวิตด้วยตัวของตัวเองอยู่ตลอดเวลาและโดยปราศจากพระเจ้าตลอดเวลาเช่นกัน บทสรุปจากปัญญาของมนุษย์เอง มนุษย์คือพระเจ้าแทนที่พระเจ้าไปแล้ว

มิตที่แปด-จิตนิยม (Idealism)

แนวคิดจิตนิยม หมายถึง มนุษย์ประกอบด้วย 2 ส่วนคือ ร่างกาย ซึ่งเป็นสสาร และจิตวิญญาณซึ่งเป็นออสสาร มนุษย์คือจิตวิญญาณ เพราะมนุษย์มีการริเริ่ม มีความคิด มีความต้องการ มีความอยาก สิ่งเหล่านี้แหละเป็นตัวการริเริ่มที่ทำให้มนุษย์เกิดการเคลื่อนไหว มนุษย์มีการเรียนรู้ มนุษย์มีความรู้สึกนึกคิด มีอารมณ์ สามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ ถ้าหากคนเรามีแต่ร่างกายอย่างเดียวก็จะทำอะไรได้ตามความต้องการทางกาย แต่ถ้ามีจิตอยู่ด้วย หากร่างกายจะทำในสิ่งที่ไม่ดี จิตก็จะมีความรู้สึกขัดแย้งไม่ให้อำนาจในสิ่งนั้น

⁷⁷ กิรติ บุญเจือ, นิตเชอ ผู้บุกเบิกแนวคิดหลังนวยุค ด้วยวิถีสู่อภิมนุษย์และซึ่งสุนทรีย, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ : สยามปริทัศน์, 2555), หน้า 100-101.

เพลโตผู้ได้ชื่อว่าเป็นนักจิตนิยมกรีกโบราณเสนอความคิดเห็นอย่างน่าสนใจว่า ธรรมชาติของมนุษย์ประกอบด้วยองค์ประกอบ 2 อย่างคือ กายกับจิต จิตทำหน้าที่ 3 ภาค คือ ภาคตัณหา ภาคน้ำใจ และภาคปัญญา โดยที่ ก. ภาคตัณหา “ตัณหา” หมายถึง ความต้องการความสุขทางร่างกาย คนที่ลุ่มหลงในโลกีย์สุขทั้งปวง ตามทัศนะของเพลโตเปรียบคนพวกนี้ไม่ต่างกับสัตว์เดรัจฉาน หาความสุขทางการผัสสะเหมือนสัตว์ถึงแม้ว่าจะซับซ้อนหรือละเอียดอ่อนกว่าสัตว์ก็ตาม ข. ภาคน้ำใจ “น้ำใจ” หมายถึง ความรู้สึกทางใจที่เกิดขึ้นโดยมิได้มีสาเหตุทางวัตถุ คนเหล่านี้มิได้เป็นกanggวลกับเรื่องดังกล่าว เขาอาจจะยอมตายมากกว่ายอมเสียเกียรติคนเหล่านี้สูงกว่าเดรัจฉาน เพราะเดรัจฉานทำทุกอย่างโดยไม่คำนึงถึงอะไรทั้งสิ้น และ ค. ภาคปัญญา “ปัญญา” หมายถึง ความมีเหตุผล จิตภาคนี้ทำหน้าที่เกี่ยวกับเหตุผล เป็นส่วนที่เพลโตถือว่าทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์และสิ่งทั้งปวงในโลก จิตภาคปัญญาทำให้มนุษย์รู้จักความจริง

ในกรณีนี้ อธิบายให้เชิงตัวอย่างได้ว่า คนที่มีจิตภาคตัณหาอาจยอมทำทุกอย่างเพื่อแสวงหาความรู้ คนที่มีจิตภาคน้ำใจอาจยอมเสียสละความสุขเพื่อรักษาเกียรติ แต่คนที่มีจิตภาคปัญญาอาจยอมเสียทั้งความสุขและเกียรติเพื่อความรู้อและความจริง⁷⁸ เพราะมนุษย์มีจิตใจที่ซับซ้อนมากกว่าสัตว์หลายเท่าในทัศนะของแนวคิดจิตนิยม

จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยพิจารณาว่า “จิต” ในทรรศนะนี้ไม่ใช่ความจริงสูงสุด แต่ความหมายสื่อถึง การประกอบกันของชีวิตมนุษย์ดังกล่าวข้างต้น นั้นหมายถึง มนุษย์พิจารณาเห็นว่ามนุษย์ประกอบขึ้นด้วย ร่างกายและจิตใจ ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน และแน่นอนว่า “จิต” มีความสำคัญมากกว่า “กาย” มนุษย์จึงได้กลายเป็นสัตว์ที่มีความรู้สึกและพัฒนาไปในระดับที่สูงที่สุด คือ มนุษย์เป็นสัตว์ระดับจิตวิญญาณ จึงสามารถมองเห็นชีวิตในแบบของคุณค่าและความหมายของการมีชีวิตอยู่ได้

ดังนั้น “จิต” จึงเป็นตัวสาระสำคัญที่ก่อให้เกิดสรรพสิ่งใด ๆ ในโลกที่สื่อให้เห็นความเอื้ออาทรที่มีแก่กัน และการสร้างสรรค์สิ่งใดของมนุษย์ ถ้าเกินเลยออกไปจากวิถีแห่งคุณค่าของความเป็นมนุษย์และดูเหมือนไม่ได้แสดงให้เห็นความหมายของการมีชีวิตมนุษย์ มนุษย์ย่อมปรับเปลี่ยนและปฏิเสธการสร้างสรรค์ดังกล่าว และพร้อมจะสร้างสรรค์สิ่งใหม่เพื่อตอบสนองมนุษย์เองในฐานะสัตว์แห่งจิตวิญญาณได้ตลอดเวลา เพราะมนุษย์คือสัตว์ที่แสวงหาคูณค่าของความเป็นมนุษย์และความหมายของการมีชีวิตอยู่

มิติที่เก้า-ปฏิฐานนิยม (Positivism)

แนวคิดปฏิฐานนิยม หมายถึง แนวความคิดที่ว่าองค์ภาวะใด ๆ ที่สามารถสังเกตเห็นได้ (Observation) วัด (Measurement) และวิเคราะห์ (Analysis) โดยใช้เครื่องมือ (Instrument) และระเบียบวิธีทางคณิตศาสตร์ (Mathematical) โดยตรงจากประสบการณ์เท่านั้นที่อยู่ภายใต้ขอบข่าย

⁷⁸บ้านจอมยุทธ์, “จิตนิยม”, สิงหาคม 2543, <<https://www.baanjomjyut.com>> (18 October

ของการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ ปฏิฐานนิยมมุ่งที่จะสร้างทฤษฎี (Theory) หรือกฎทั่วไป (General Rule) ซึ่งแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์ ผลจากการสังเกตและการทดลอง จะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าปรากฏการณ์สอดคล้องกับทฤษฎี หรือกฎทั่วไปหรือไม่ ซึ่งกล่าวได้ว่าแนวคิดปฏิฐานนิยมนี้มีรากฐาน (Fundamental) จาก “วิธีอุปนัย” (Inductive) ก่อนทำการศึกษาซ้ำด้วย “วิธีนิรนัย” (Deductive)⁷⁹

ผู้วิจัยมีความคิดว่า องค์ความรู้แบบวิทยาศาสตร์ดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นพัฒนาการของมนุษย์ด้านสติปัญญาอันสื่อถึงการเรียนรู้ที่อยู่ในระดับที่สูงและซับซ้อน เพราะสังเกตเห็นได้จากการสร้างสรรค์วิทยาการใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ให้เกิดขึ้นในทุกด้าน และแม้ว่าการพัฒนาในด้านนี้อาจจะมีผลกระทบในทางลบต่อชีวิตมนุษย์อยู่บ้าง แต่เป็นที่เชื่อมั่นได้ว่า มนุษย์สามารถก้าวผ่านปัญหาเหล่านี้ไปได้ตลอด

ดังนั้น การพัฒนาวิทยาการบนพื้นฐานแนวคิดแบบปฏิฐานนิยมจึงนอกจากจะสื่อถึงความโดดเด่นของมนุษย์ด้านปัญญาแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่มุ่งแสวงหาคคุณค่าของความเป็นมนุษย์และประติษฐกรรมทั้งหลายที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นในสังคมมนุษย์ในการพัฒนาหลากหลายด้านล้วนมีเป้าหมายเดิมแท้ที่จะสร้างคุณค่าของมนุษย์ให้เกิดขึ้น และสร้างความมั่นใจในความหมายของการมีชีวิตอยู่แบบมนุษย์ แม้แต่การสร้างสรรค์แบบวิทยาศาสตร์อาจจะไม่ได้สมบูรณ์เสียทีเดียวก็ตาม

มิติที่สิบ-คุณค่าพื้นฐานนิยม (Core Value Theory)

ทฤษฎีคุณค่าพื้นฐาน หมายถึง คุณค่าที่เรายึดถือเอาไว้สำคัญหรือยึดถือซึ่งมีความสำคัญทั้งในด้านการใช้ชีวิต “การเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง” (Intrapersonal) การเรียนรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์และการเรียนรู้เกี่ยวกับผู้อื่น ทุกประเด็นดังกล่าวเป็นกระบวนการมองเห็นย้อนกลับมาที่ตนเองว่าตัวตนของเราเลือกยึดถือคุณค่าไหนเป็นพิเศษ จึงจะช่วยให้เรารู้จักตนเอง และสามารถเลือกสิ่งที่เหมาะสมกับคุณค่านั้นๆ ของตนเอง โดยคุณค่าภายในนี้เองที่เป็นเสมือนแกนหลักของตัวตน เพราะตัวตนของปัจเจกบุคคลจะเลือกหยิบจับคุณค่าที่ได้เลือกแล้ว ผ่านสภาพแวดล้อมหรือการเลี้ยงดู และพัฒนาเป็นบุคลิกภาพ ซึ่งนำไปสู่การแสดงออกจากพฤติกรรม ในลำดับถัดมา⁸⁰

ผู้วิจัยพิจารณาว่า คุณค่าพื้นฐานมีความสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะก่อเกิดความเป็นตัวตนของคนหนึ่งคนที่จะไปมีความสัมพันธ์กับสังคมในทุกมิติ คุณค่าพื้นฐานดังกล่าวนี้ แม้เป็นคุณสมบัติในระดับปัจเจกก็ตาม แต่มีพลังและผลกระทบอย่างใหญ่หลวงต่อการดำเนินไปของสังคม การเลือกค่านิยมพื้นฐานของแต่ละปัจเจกบุคคล เมื่อมีจำนวนมากขึ้นจะส่งผลให้เห็นวิถีทางอันเป็นวัฒนธรรมที่

⁷⁹ คุรุบ้านนอก.คอม, “ตรรกวิทยาแห่งการวิจัยทางสังคม (The Logic of Social Research)”, 28 ตุลาคม 2551 <<https://www.kroobannok.com/3293>> (23 October 2020)

⁸⁰ Urbinner, “คุณค่าภายในชั้นพื้นฐานของมนุษย์”, 13 พฤศจิกายน 2562, <<https://www.urbinner.com/post/personal-core-value>> (20 October 2020)

เป็นเอกลักษณ์ของสังคมอย่างเห็นได้ชัด การหล่อหลอมพลเมืองในสังคมให้มีคุณค่าพื้นฐานที่ดีส่งผลถึงคุณค่าของการดำรงอยู่ของสังคม และในขณะเดียวกันก็จะส่งผลสะท้อนกลับมามีผลกระทบต่อความรู้สึกนึกคิดของพลเมืองในระดับปัจเจกทุกคนในห้วงเวลาเดียวกันด้วย คุณค่าพื้นฐานในระดับปัจเจกบุคคลจึงไม่อาจจะแยกออกจากคุณค่าพื้นฐานของสังคมหนึ่ง ๆ ได้เลย

ดังนั้น ผู้วิจัยมองเห็นว่า วิธีแห่งคุณค่าพื้นฐานสามารถถือได้ว่า เป็นมิติสุดท้ายและมีคุณลักษณะเสมือนกระจก ที่สะท้อนความเป็นมนุษย์ที่พัฒนาด้านจิตใจมาได้สูงสุดถึงระดับแห่งจิตวิญญาณ นั่นหมายถึง ในสังคมมนุษยชาติที่ได้มีพัฒนาการสูงเช่นนี้ การกำหนดขอบเขตวิธีแห่งความเป็นอยู่ของมนุษย์จำต้องให้มีทำที่ที่ต่อประสานเข้ากับแนวคิดทางจริยธรรม ที่เห็นคุณค่าของทั้งตนเองและผู้อื่น การกระทำใด ๆ ที่หลุดออกไปจากกรอบนี้ จำเป็นต้องมีการนำมาไตร่ตรองให้กลับเข้าสู่กรอบแห่งคุณค่าของความเป็นมนุษย์อย่างที่เราเคยเป็นเยี่ยงยุคสมัย เพราะชีวิตของมนุษย์ในวิธีแห่งจิตวิญญาณเช่นนี้ย่อมบ่งชี้ว่ามนุษย์มีแนวทางในการแสวงหาความจริง ความหมายของชีวิตอันส่งผลถึงความหมายของการมีชีวิตอยู่ด้วยอย่างสัมพันธ์กัน

(3) วิธีแห่งมนุษย์ (Ways of Human)

วิวัฒนาการของมนุษย์ตั้งแต่เป็นสัตว์จนกลายเป็นมนุษย์เผ่าพันธุ์โฮโมเซเปียนส์เซเปียนส์ในทุกวันนี้ สังเกตเห็นได้ชัดว่า มีการพัฒนาระดับของจิตวิญญาณให้สูงขึ้นตลอดเวลา และจะไม่มีวันหยุดกระบวนการทางธรรมชาติเช่นนี้ไปได้ เหตุผลสำคัญที่จะต้องทำความเข้าใจประกอบด้วย 3 วิธีกล่าวคือ

วิธีที่หนึ่ง-มนุษย์เป็นสัตว์ระดับจิตวิญญาณ

วิธีที่สอง-การแสวงหาความจริงของมนุษย์

วิธีที่สาม-ความหมายของชีวิตและความหมายของการมีชีวิตอยู่

ผู้วิจัยต้องการบ่งชี้ให้เห็นว่า มนุษย์ไม่ใช่สัตว์ที่ดำรงอยู่อย่างไร้เป้าหมายแต่อย่างใด แต่มีนัยยะในสาระของตัวตนมนุษย์ที่จะต้องทำความเข้าใจ และในท้ายที่สุด จะเป็นการสร้างความเข้าใจว่า ในสังคมปรัชญาหลังนวยุค มนุษย์ต้องการดำรงชีวิตอยู่อย่างไร อันเป็นคำตอบของงานวิจัยเล่มนี้

วิธีที่หนึ่ง-มนุษย์เป็นสัตว์ระดับจิตวิญญาณ คือ อย่างไร

ในงานวิจัยเล่มนี้ ผู้วิจัยได้เน้นย้ำตลอดเวลาว่า มนุษย์เป็นสัตว์ระดับจิตวิญญาณ อันหมายถึง การมีนัยยะสำคัญอย่างยิ่งในการดำรงชีวิต ที่ย่อมต้องมีความแตกต่างจากสัตว์ชนิดอื่นใดในโลก พฤติกรรมสำคัญของมนุษย์ ซึ่งแตกต่างและแฝงมาในระดับสติปัญญาของมนุษย์อย่างเห็นได้ชัด คือ การแสวงหาความหมายของชีวิตมนุษย์เป็นสำคัญ ซึ่งสัตว์ชนิดอื่นไม่มีสติปัญญามากพอที่จะแสวงหาคุณค่าเช่นนี้

เป็นที่แน่นอนว่า หากพิจารณามนุษย์ในฐานะสัตว์โลกชนิดหนึ่ง มนุษย์ทุกคนดำรงชีวิตอยู่บนพื้นฐานของความต้องการหลายระดับในวิถีที่ซับซ้อนและมีความหมายอย่างมีนัยยะสำคัญ ซึ่ง

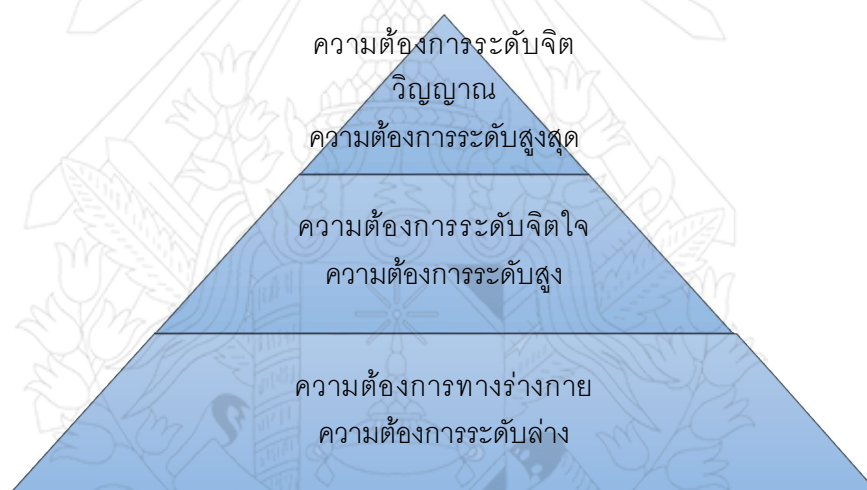

แตกต่างจากสัตว์ชนิดอื่น ความต้องการแต่ละอย่างก็ย่อมตอบสนองความต้องการสิ่งตอบสนองในแต่ละระดับดังกล่าว เมื่อพิจารณามนุษย์ในเชิงจิตวิทยาในระดับลึกจะพบว่า มีความต้องการอยู่ 3 ระดับหลัก และ 5 ระดับย่อย กล่าวคือ

ก. ความต้องการระดับแรก คือ “ความต้องการระดับล่าง” (Lower Order Needs) ประกอบด้วย 1) “ความต้องการทางกายภาพ” (Physical Needs) และ 2) “ความต้องการความปลอดภัย” (Safety Needs) อันเรียกว่า “ความต้องการพื้นฐาน” (Basic Needs)

ข. ความต้องการระดับที่สอง คือ “ความต้องการระดับสูง” (Higher Order Needs) ประกอบด้วย 3) ความต้องการความรักและการเป็นส่วนหนึ่ง และ 4) ความต้องการความภาคภูมิใจ อันเรียกว่า “ความต้องการทางสังคม” (Social Needs)

ค. ความต้องการระดับที่สาม คือ ความต้องการระดับสูงสุด (Highest Order Needs) อันเป็น “ความต้องการระดับจิตวิญญาณ” (Spiritual Needs) ที่เรียกว่า 5) “ความต้องการเข้าถึงความหมายแห่งตน” (Self-Actualization)⁸¹

แผนภูมิ 4.3 แสดงลำดับความต้องการของมนุษย์

ผู้วิจัยมองว่า การที่มนุษย์ไม่ได้รับการตอบสนองทางด้าน “ความต้องการระดับล่าง” (Lower Order Needs) และ “ความต้องการระดับสูง” (Higher Order Needs) ก็สามารถสร้างปัญหาให้กับชีวิตมนุษย์ในระดับหนึ่งทีเดียว เพราะมนุษย์มีความซับซ้อนทางด้านความคิดและความรู้สึก มีความพร้อมในการเติบโต มีศักยภาพ และมีเป้าหมายเพื่อเข้าถึงความเป็นตัวตนแห่งความเป็นมนุษย์ ดังนั้น เมื่ออยู่ในสภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อการเติบโต จะสามารถพัฒนาบุคลิกภาพให้

⁸¹มานิกา วิเศษสาร, *จิตวิทยาคลินิกเบื้องต้น*, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2562), หน้า 58-60.

สมบูรณ์ได้ แต่ถ้าในกรณีตรงกันข้าม เมื่อมนุษย์ไม่ได้รับการตอบสนองความต้องการ มนุษย์ก็ยังคงแสวงหาความต้องการในขั้นที่ยังขาดอยู่ต่อไป⁸² โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การไม่ได้รับการตอบสนอง “ความต้องการระดับสูงสุด” คือ ระดับจิตวิญญาณ จะทำให้การดำรงชีวิตอยู่บนโลกนี้ไร้สิ้นซึ่งความหมาย แม้จะมีความรู้ เงินทอง อำนาจ และทรัพย์สินสมบัติมากมายสักเพียงใดก็ตาม

จะเห็นได้ว่า ด้วยเหตุที่มนุษย์เป็นสัตว์ระดับจิตวิญญาณย่อมต้องมีพฤติกรรมในการแสวงหาความจริงของมนุษย์ อันเป็นสิ่งที่แสดงถึง คุณค่าของความเป็นมนุษย์และความหมายของการมีชีวิตอยู่ มนุษย์ระดับจิตวิญญาณจึงไม่ได้มีชีวิตอยู่อย่างไร้ความหมายแต่อย่างใด จิตวิญญาณจึงเป็นคุณสมบัติหลักที่สำคัญต่อการเติบโตในวิถีที่งดงามอันช่วยเติมเต็มชีวิตของมนุษย์ ให้เปี่ยมด้วยพลังในการขับเคลื่อนชีวิตประจำวันและสังคมในวงกว้างไปข้างหน้าได้ตลอดเวลา

วิถีที่สอง-การแสวงหาความจริงของมนุษย์ คือ อย่างไร

การเป็นมนุษย์ระดับจิตวิญญาณ หมายถึง การดำรงชีวิตอยู่อย่างมีเป้าหมายสูงสุด และจำเป็นต้องแสวงหาความจริงอันเป็นการแสวงหาความหมายของชีวิตและความหมายของการมีชีวิตอยู่ ด้วยเหตุนี้ ตลอดระยะเวลาอันยาวนานของการแสวงหาความจริงทางปัญญาของมนุษย์ทำให้เกิด “ผลิตผลทางปัญญา” (Intellectual Outcomes) จำนวนมาก ทั้งในด้านการแสวงหาทางปรัชญา การแสวงหาทางศาสนา และการแสวงหาทางวิทยาศาสตร์⁸³

การแสวงหาความจริงของมนุษย์ดังกล่าวนี้ ชี้ให้เห็นว่า มนุษย์มีลักษณะพื้นฐานสำคัญที่แตกต่างจากสัตว์อื่น คือ ชีวิตที่ประกอบด้วย “ปรัชญาญาณ” (Intellectual) และ “ปัญญาญาณ” (Intuition) ประเด็นแรก คือ “ปรัชญาญาณ” (Intellectual) เป็นรากฐานของการก่อเกิด “ความคิดเชิงเหตุผล” (Reason) และ “ความมีเหตุผล” (Rationality) รวมถึงความสามารถในการสร้างตรรกะที่หลากหลายมาเป็นเครื่องมือแสวงหาความรู้และความจริง ทั้งหมดนี้จึงเกิดองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ขึ้นมา ประเด็นที่สอง คือ “ปัญญาญาณ” (Intuition) เป็นความสามารถที่มนุษย์สามารถเข้าถึงความจริงโดยการข้ามพ้นข้อจำกัดของเหตุผลและตรรกะ ความสามารถเช่นนี้เป็นการดึงเอาประสบการณ์ที่สั่งสมภายในตนเองมาใช้โดยตรงหรือนำมาใช้ในสภาวะที่คล้ายคลึงกันได้ เรียกว่าเป็นการกระทำที่สอดประสานระหว่างบริบทในชีวิตจริงกับประสบการณ์ที่สั่งสมมาอย่างกลมกลืนสั่นไหว โดยไม่จำเป็นต้องแยกวิเคราะห์แบบตรรกะวิทยา แต่มนุษย์เข้าใจได้ว่า วิธีคิดแบบเหตุผลไม่เพียงพอ

⁸²เรื่องเดียวกัน, หน้า 61.

⁸³สมภาร พรหมทา, *มนุษย์กับการแสวงหาความจริง และความหมายของชีวิต*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศยาม, 2545), หน้า 123-124

ต่อการเข้าใจองค์ประกอบทั้งหมดในชีวิตมนุษย์⁸⁴ เพราะชีวิตมนุษย์มีความซับซ้อนมากขึ้นอย่างมากมาย อันเป็นการเผยตัวตนอันชัดเจนของตัวตนของปรัชญาหลังนวยุค

ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า มนุษย์อาจจะดูว่าเป็นสิ่งเล็กน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับจักรวาลอันกว้างใหญ่ และในแง่กายภาพเองก็ไม่ต่างจากสสารชิ้นอื่นใดเลย แต่มนุษย์มีความรู้สึกนึกคิด ต่างจากสสารอื่นใดอย่างไม้อาจเทียบกันได้ เพราะก่อนสมองที่เปรียบประหนึ่งก้อนดินหนึ่งก้อนของมนุษย์มีศักยภาพอันมหาศาล มนุษย์จึงมีความสามารถในการพิจารณาสถานะและบทบาทของตนได้ ดังนั้น แค่สถานะของการมีอยู่ในจักรวาลไม่ได้ทำให้มนุษย์มีสถานะมีค่าขึ้นมาได้ คุณค่าของมนุษย์จึงขึ้นอยู่กับความรู้จักตนเอง ซึ่งจะสามารถพัฒนาไปได้อย่างไรขีดจำกัด คุณค่าของมนุษย์เกิดขึ้นได้จากการที่มนุษย์ไม่หยุดนิ่ง มนุษย์แสวงหา ลงมือทำ บนพื้นฐานของความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ ความล้มเหลวสักก็ครั้งไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อมนุษย์เลย มนุษย์จึงไม่สามารถถูกลดทอนเป็นเพียงเศษธุลีที่ไร้ค่า มนุษย์เป็นสิ่งเล็กในแง่กายภาพ แต่ยิ่งใหญ่ในความรู้สึกนึกคิด และสามารถตั้งคำถามว่า ตัวตนของมนุษย์สามารถเป็นอะไรได้บ้าง⁸⁵

ความเป็นตัวตนของมนุษย์มีความซับซ้อนและหลากหลายมิติ การที่มนุษย์หนึ่งคนมองเห็นตัวตนของตัวเองว่า มีค่านิยม มีเป้าหมายชีวิต และสังกัดในชุมชนแบบใด จะช่วยนำพาชีวิตเป็นไปในวิถีที่สามารถตอบคำถามให้กับตัวเองว่าอยากจะเป็นคนเช่นใด เพราะคนที่ใช้ชีวิตสอดคล้องกับคุณค่าที่ตนเองยึดถือ และสามารถบรรลุเป้าหมายในชีวิตได้ จะก่อให้เกิด “ความพึงพอใจในตน” (Ego Integrity) ดังนั้น การรู้จักตัวเองสามารถเป็นตัวชี้วัดได้ว่า มนุษย์หนึ่งคนสามารถดำรงชีวิตอย่างมีความหมายได้หรือไม่⁸⁶

ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ของมนุษย์ ผู้มีความยิ่งใหญ่ที่ถูกบรรจุอยู่ในกรอบขององคัพพที่เป็นเพียงปริมาณก้อนเนื้อไม่กี่สิบกิโลกรัม ความยิ่งใหญ่ของมนุษย์มาจากการแสวงหาและสร้างสรรค์ของมนุษย์เอง ไม่ใช่สิ่งที่มีอำนาจและพละานุภาพเหนือมนุษย์แต่อย่างใด⁸⁷

⁸⁴พิชาย รัตนดิถก ณ ภูเก็ต, *ปรัชญาสังคมศาสตร์ : การอธิบายสังคมรากฐานสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์*, อ่างแล้ว, หน้า 15.

⁸⁵สมภาร พรหมทา, *มนุษย์กับการแสวงหาความจริง และความหมายของชีวิต*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศยาม, 2545), หน้า 131-132

⁸⁶เอมิลี เอสฟายานี สมิธ, *อะไรที่ทำให้ชีวิตคนเรามีความหมาย*, แปลโดย อรรวรรณ คูหเจริญ นาวายุทธ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไอ้มัยก้อด, 2560), หน้า 117-118.

⁸⁷สมภาร พรหมทา, *มนุษย์กับการแสวงหาความจริง และความหมายของชีวิต*, อ่างแล้ว, หน้า 133-134.

การแสวงหาความหมายของชีวิตเป็นพลังจูงใจระดับพื้นฐานที่ฝังอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคนแน่นอนว่า มนุษย์แต่ละคนจะต้องลงมือกระทำการแสวงหาสิ่งนั้นด้วยตัวเอง และต้องยอมรับในความรับผิดชอบจากคำตอบที่ตัวเองเป็นคนได้รับ⁸⁸

ก้าวแรกของการเดินทางแสวงหาของมนุษย์ คือ มนุษย์จำต้องมีคุณลักษณะของมนุษย์ที่รู้จักตนเองอย่างแท้จริง มนุษย์จึงสามารถใช้ชีวิตอย่างดีที่สุดด้วยการกลับหันมามองสิ่งยิ่งใหญ่ภายในตน⁸⁹ ไม่ใช่สิ่งอื่นใดที่อยู่ภายนอกความเป็นมนุษย์ทั้งสิ้น

มนุษย์จึงเป็นมนุษย์ที่ไม่สามารถถูกจำกัดความอยากรู้อยากเห็นได้ แม้ว่าจะอยู่ภายใต้อายตนะที่จำกัดก็ตาม เพราะมนุษย์ถูกธรรมชาติสร้างมาให้มีความคิดและจินตนาการอันไร้ขอบเขต มนุษย์ค้นพบว่า เมื่อเดินทางไปถึงจุดใดที่ไม่อาจเดินต่อไปได้ มนุษย์จะไม่นำมาเป็นเหตุผลในการแสวงหาความจริงของชีวิตต่อไป เพราะมนุษย์ตระหนักเสมอว่าตนเองสามารถเคลื่อนผ่านไปได้ด้วยจินตนาการและเหตุผล⁹⁰ อันเป็นคุณสมบัติเฉพาะของมนุษย์

การแสวงหาความจริงของมนุษย์จึงเป็นเสมือนพันธกิจชีวิต อันเป็นจุดที่ความปิติจากกันบึงของตัวตนมาบรรจบกับกันบึงของโลกใบนี้⁹¹ ดังนั้น ในช่วงเวลาแห่งวิกฤติของชีวิตมนุษย์ มนุษย์มักจะเริ่มแสวงหาความหมาย เพราะการตั้งต้นในการแสวงหาความหมายเป็นขุมพลังที่จะทำให้อยู่รอดได้จากการพบความหมายของการมีชีวิตอยู่⁹²

เกี่ยวกับมิติของการแสวงหาความหมายของชีวิตของมนุษย์นั้น ในพุทธศาสนา มีความเชื่อว่า ความรู้ทุกอย่างเริ่มต้นที่มนุษย์ การแสวงหาความรู้เป็นตัวตนของเราเองอันเป็นธรรมชาติสำคัญของมนุษย์ มนุษย์ใช้ตัวตนของมนุษย์เองเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ ซึ่งผ่านการพิจารณาจากศักยภาพของตัวมนุษย์เอง ดังนั้น มนุษย์ใช้ตัวเองแสวงหาความรู้ “ตัวเอง” ดังกล่าวหมายถึง อายตนะและเหตุผลเพื่อใช้แสวงหาความรู้⁹³ การแสวงหาความจริงจึงเป็นคุณลักษณะของมนุษย์เผ่าพันธุ์นี้

วิถีที่สาม-ความหมายของชีวิตและความหมายของการมีชีวิตอยู่ คือ อย่างไร

ในระหว่างกระบวนการแสวงหาคุณค่าของมนุษย์นั้น ถ้ามีสัญญาณใดที่บ่งให้เห็นว่าความหมายของมนุษย์ไร้ความหมาย และความหมายของการมีชีวิตอยู่เป็นสิ่งที่ไม่มีอยู่จริง แสดงว่าการพัฒนาใด ๆ นั้นย้อนกลับมาทำลายมนุษย์ทั้งร่างกายและจิตใจจะไม่เกิดขึ้น หรือแม้ว่าหากเกิดขึ้น

⁸⁸กรรณจรรยา สุขรุ่ง, *เมล็ดพันธุ์ชีวิตบูรณาการ*, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : ตาตา, 2555), หน้า 46.

⁸⁹เอมิลี เอสฟาฮานี สมิต, *อะไรที่ทำให้ชีวิตคนเรามีความหมาย*, อ่างแล้ว, หน้า 119.

⁹⁰สมภาร พรหมทา, *มนุษย์กับการแสวงหาความจริง และความหมายของชีวิต*, อ่างแล้ว, หน้า 139.

⁹¹เอมิลี เอสฟาฮานี สมิต, *อะไรที่ทำให้ชีวิตคนเรามีความหมาย*, อ่างแล้ว, หน้า 127.

⁹²กรรณจรรยา สุขรุ่ง, *เมล็ดพันธุ์ชีวิตบูรณาการ*, อ่างแล้ว, หน้า 61.

⁹³สมภาร พรหมทา, *มนุษย์กับการแสวงหาความจริง และความหมายของชีวิต*, อ่างแล้ว, หน้า 140.

ในช่วงเริ่มต้น แต่พอผลกระทบชัดเจนว่ามีผลเสียต่อสวัสดิภาพของมนุษย์ การพัฒนานี้จะถูกพิจารณาปรับปรุงหรือระงับไปเลย แล้วมนุษย์จะเปลี่ยนแนวทางในการพัฒนาให้เป็นไปในทางตรงกันข้าม เพื่อการดำรงไว้ซึ่งสังคมมนุษย์ อันเป็นสังคมแห่งพื้นที่ที่ได้หลอมรวมเอาตัวตนที่เปี่ยมล้นด้วยคุณค่ามาอยู่ในเอกภาพเดียวกัน ความมีจิตวิญญาณสื่อความหมายให้เห็นถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์เป็นสำคัญ

ในความเป็นจริง ชีวิตของมนุษย์ทุกคนเปรียบได้กับเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ มนุษย์ได้ตั้งเป้าหมายของชีวิตขึ้นและก็ดำรงอยู่เพื่อเรียนรู้ให้ไปถึงเป้าหมาย ในระหว่างการเดินทางของชีวิต เมื่อมนุษย์ได้พัฒนาการเรียนรู้สูงขึ้นมาเรื่อย ๆ มนุษย์จะมีศักยภาพในการทำความเข้าใจความหมายของชีวิต และในท้ายที่สุด การเรียนรู้ในระหว่างพัฒนาการนั้นเองทำให้ “มนุษย์รู้จักตัวเอง”⁹⁴ ซึ่งเป็นการรู้จักที่สำคัญที่สุดในการดำรงชีวิตของทุก ๆ ชีวิตที่อยู่หลอมรวมกันในสังคม

สังคมมนุษย์เป็นแหล่งรวมของมนุษย์ที่มีพื้นที่ให้มนุษย์ได้หลอมรวมกัน เพื่อสร้างความหมายร่วมกัน มนุษย์จำเป็นต้องมีความรู้สึกที่ตัวเองผูกพันเป็นส่วนหนึ่งของอะไรบางอย่าง ในงานวิจัยบ่งชี้ว่า การได้มีสัมพันธภาพกับผู้อื่นหรือกลุ่มใด ๆ ทำให้มนุษย์เกิดความรู้สึกผูกพัน และพร้อมที่จะขับเคลื่อนชีวิตไปข้างหน้าอย่างเต็มเปี่ยมด้วยความหมาย การเป็นส่วนหนึ่งของใครหรือกลุ่มใดก่อให้เกิดวิถีแห่งการดำรงอยู่เชิงความสัมพันธ์เชิงคุณค่า 2 ประการ คือ 1) การมีสัมพันธภาพที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการห่วงใยกันและกัน แต่แต่ละฝ่ายจะเกิดความรู้สึกว่า ตนเองเป็นที่รักและมีคุณค่าในสายตาของฝ่ายตรงข้าม และ 2) การมีปฏิสัมพันธ์ใด ๆ สามารถเกิดขึ้นได้อย่างสม่ำเสมอ และเป็นความสัมพันธ์เชิงบวกที่สั่งสมมาตลอดและใช้เวลา ยังผลให้ความโดดเดี่ยวและความเหงาไม่เกิดขึ้น⁹⁵

ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดมีความสำคัญต่อการสร้างชีวิตที่มีความหมาย ความสัมพันธ์ในระดับที่สร้างความหมาย เรียกว่า “ความสัมพันธ์คุณภาพสูง” (High Quality Connections) ความสัมพันธ์เช่นนี้ แต่แต่ละฝ่ายจะเกิดความผูกพันจนเข้าถึงความเห็นอกเห็นใจกัน โดยที่ทั้งสองฝ่ายต่างรู้สึกว่ามีคุณค่าและความหมายต่อกันและกัน และความสัมพันธ์เช่นนี้สามารถสร้างกับใครในสังคมก็ได้ทั้งนั้น⁹⁶

ด้วยเหตุนี้ จึงพอจะอนุมานได้ว่า มนุษย์ไม่ว่าจะวัยใดโดยอัตโนมัติต้องการสิ่งที่เป็นเพียงแค่ปัจจัยสี่เท่านั้น การดำรงชีวิตอย่างมีความสุขทั้งมิติทางร่างกายและจิตใจ มีความจำเป็นต้องได้รับความรัก การดูแลเอาใจใส่ เพราะมนุษย์ทุกคนต้องการเป็นที่รัก และผูกพันกับคนอื่นเสมอ⁹⁷ หากพิจารณาจากจุดนี้จะพบว่า เมื่อสังคมมนุษย์คือสังคมที่เน้นความสำเร็จเป็นสำคัญ ประหนึ่งความสุข

⁹⁴วิศิษฐ์ วัชรวิญญู, *โลก ปัญญา จิต ที่วิเศษลึกลับ*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วงน้ำชา, 2553), หน้า 175.

⁹⁵เอมิลี เอสฟาฮานี สมิต, *อะไรที่ทำให้ชีวิตคนเรามีความหมาย*, อ่างแล้ว, หน้า 74-75.

⁹⁶เรื่องเดียวกัน, หน้า 92.

⁹⁷เรื่องเดียวกัน, หน้า 81.

กับความสำเร็จเป็นสิ่งเดียวกัน มนุษย์ในระดับปัจเจกบุคคลที่ได้บรรลุถึงความภาคภูมิใจในตัวเอง (Self-Esteem) แล้ว ความหมายอันเป็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ก็ย่อมปรากฏขึ้น⁹⁸ เพราะคำตอบได้บังเกิดขึ้นให้เห็น

ท้ายที่สุดจะพบว่า การแสวงหาความหมายของชีวิตคือ การมีเป้าหมายที่จะล่วงรู้คำตอบว่า ความหมายของชีวิตคืออะไร และทำอย่างไรให้ชีวิตมีความหมายมากพอที่จะดำรงอยู่ และคำตอบของคำถามดังกล่าวจะพบว่า ความหมายของชีวิตเกิดขึ้นได้เพราะมนุษย์มีความมุ่งหมายในเชิงคุณค่าของแต่ละตัวตน และความหมายของการมีชีวิตอยู่ก็คือ การมีชีวิตอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมในฐานะส่วนหนึ่งของสังคมใดสังคมหนึ่ง “มนุษย์” และ “สังคม” จึงเป็นประเด็นแห่งมิติสัมพันธ์แบบเอื้ออิงกันตลอดมา และแยกออกจากกันด้วยมิติใดไม่ได้เลย

2) ปัญญาภาคปฏิบัติเป็นการแสดงตัวตนของสังคมที่มีคุณค่าทางจริยศาสตร์เชิงพื้นที่ (Practical Wisdom as Demonstration of Society in Spacio-Ethics Value)

การนำเอาจริยธรรมมาใช้จำเป็นต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่แตกต่างกัน โดยที่ ช่วงเวลาและวิธีการจะต้องสอดคล้องกัน จริยธรรมจะไม่สามารถกลายเป็นคุณธรรมได้โดยสมบูรณ์ ถ้าไม่ได้นำมาใช้ด้วยปัญญาภาคปฏิบัติที่เหมาะสม ดังนั้น การนำจริยธรรมมาใช้อย่างถูกวิธีในมิติทางสังคมแห่งจริยธรรมจึงจะเรียกได้ว่าเป็นปัญญาภาคปฏิบัติ

สถานการณ์ที่อ้างถึงในปัญญาภาคปฏิบัติ คือ มิติทางสังคมที่เป็นพื้นที่รองรับการเกิดขึ้นของการใช้ปัญญาภาคปฏิบัติของมนุษย์ เพราะว่าสังคมที่ดำรงอยู่ในฐานะบริบททางสังคม คือ พื้นที่รองรับทุกตัวตนและปรากฏการณ์อันเกิดขึ้นในทุกวินาทีของการดำรงอยู่แห่งสังคมนั้น ๆ การแสดงความสัมพันธ์ของมนุษย์ในทุกระดับย่อมเกิดขึ้นในพื้นที่ทางสังคมอย่างเลี่ยงไม่ได้ สังคมมนุษย์จึงเป็นพื้นที่ของการแสดงออกหลากหลายมิติที่แสดงให้เห็นวิถีแห่งจริยธรรมของมนุษย์ในสังคมที่ดำเนินไป

เมื่อสังคมดำรงอยู่ในฐานะ “พื้นที่สาธารณะ” ในการพิจารณาสังคม จำต้องพิจารณาเพื่อการตระหนักรู้ในทุกมิติที่มีความสำคัญ ผู้วิจัยมองว่า สังคมมีมิติที่จำต้องตระหนักอยู่ 2 ด้าน ดังนี้

- (1) พื้นที่แห่งการดำรงอยู่ของตัวตนที่อิงอาศัยกัน (Space of Interdependence)
- (2) ขอบเขตของเสรีภาพแห่งตนและผู้อื่น (Scope of Mutual Freedom)

(1) พื้นที่แห่งการดำรงอยู่ของตัวตนที่อิงอาศัยกัน (Space of Interdependence)

การดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม จะพบว่า ไม่มีมนุษย์คนใดที่สามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้โดยไม่พึ่งพาอาศัยใครเลย ตลอดกระบวนการดำรงชีวิตของมนุษย์ย่อมอาศัยปัจจัยมากมาย ช่วยเติมเต็มองค์ประกอบของชีวิตให้สมบูรณ์ เมื่อมนุษย์มีความรู้ความสามารถที่แตกต่างกัน แต่ละคนย่อมมีความสามารถสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์มากมาย ให้ช่วยอำนวยความสะดวกสบายต่อชีวิตของ

⁹⁸ ธเนศ วงศ์ยานนาวา, *On Happiness ว่าด้วยความสุข*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สมมติ, 2560), หน้า 199.

มนุษย์ และทำให้ชีวิตของมนุษย์มีคุณภาพมากยิ่งขึ้นอันเป็นการส่งเสริมคุณค่าของความเป็นมนุษย์ให้เด่นชัดในวิถีแห่งการดำรงอยู่ของทุกตัวตน

สังคมที่มนุษย์ทุกคนอาศัยอยู่จึงเป็นพื้นที่แห่งการอยู่อาศัย ดำรงกิจกรรมทั้งหลายในชีวิต พฤติกรรมในวิถีแห่งกุศลกรรมหรืออกุศลกรรมล้วนแล้วแต่ดำเนินอยู่ในสังคมของมนุษย์ แทบทั้งสิ้น การดำรงอยู่ในสังคมไม่มีสิ่งใดเป็นไปมากกว่าการดำรงอยู่ของการร่วมมือกัน เห็นอกเห็นใจกัน เอื้ออาทรกัน พึ่งพาอาศัยกัน สร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันในฐานะมนุษย์ระดับจิตวิญญาณที่มีความสามารถมองเห็นคุณค่าของมนุษย์อันเกิดขึ้นในตัวเองและผู้อื่นได้ตลอดเวลา

ในสังคมแห่งปรัชญาหลังนวยุค การตระหนักรู้ในแนวคิดเอกภาพในความหลากหลายมีความสำคัญที่สุด เพราะว่าแนวคิดนี้เป็นการหล่อหลอมเอาการพิจารณาการตระหนักรู้การเอื้ออาทรกันและการเคารพในเสรีภาพแห่งตนและผู้อื่นมาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะการตระหนักรู้ว่ามนุษย์มีความจำเป็นที่ต้องพึ่งพากัน และเคารพในเสรีภาพของตนและผู้อื่น เช่นนี้จะก่อให้เกิดสภาวะสังคมหลังนวยุคแห่งเอกภาพในความหลากหลายอย่างเป็นเอกลักษณ์ สังคมเช่นนี้เป็นพื้นที่ที่โอบรับตัวตนของผู้อื่นอย่างรู้เคารพในความแตกต่าง และพร้อมที่จะไปเดินไปข้างหน้าบนพื้นฐานของความแตกต่าง และเกิดเข้าใจในธรรมชาติที่งดงามระหว่างทางได้ด้วยเห็นคุณค่าของการมีสรรพสิ่ง ที่แตกต่างกันในเวลาเดียวกัน

การแบ่งแยกมนุษย์โดยชาติพันธุ์สามารถแบ่งแยกออกเป็น 3 กลุ่ม กล่าวคือ ก. มนุษย์ชาติพันธุ์ผิวขาว ข. มนุษย์ชาติพันธุ์ผิวเหลือง และ ค. มนุษย์ชาติพันธุ์ผิวดำ การแบ่งแยกมนุษย์ในลักษณะนี้เป็นการให้เห็นเด่นชัดโดยอาศัยลักษณะตามธรรมชาติที่มองเห็นได้อย่างชัดเจน และลักษณะเช่นนี้สามารถถ่ายทอดไปยังลูกหลานทางพันธุกรรม ซึ่งความแตกต่างด้านผิวพรรณเช่นนี้อธิบายได้ด้วยทฤษฎีที่อ้างถึงสีผิวที่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับภูมิอากาศรอบข้าง⁹⁹

นอกจากนี้ ยังสามารถแบ่งแยกมนุษย์ที่มีความแตกต่างกันทางด้านจิตวิทยาได้ด้วย กล่าวคือ

- ก. กลุ่มมนุษย์ที่มีความไว้วางใจกันและไม่ไว้วางใจกัน
(Trustworthiness versus Untrustworthiness)
- ข. กลุ่มมนุษย์ที่มีความเสียสละและเห็นแก่ตัว (Altruism versus Selfishness)
- ค. กลุ่มมนุษย์ที่คล้อยตามอิทธิพลของกลุ่มและเป็นตัวของตัวเอง
(Conformity into Group Pressures versus Independence)

⁹⁹ดำรงค์ ฐานดี, *มานุษยวิทยาเบื้องต้น*, พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2544), หน้า 103-106.

ง. กลุ่มมนุษย์ที่มีความเข้มแข็งจากภายในบนฐานของเหตุผลและที่มีความเข้มแข็งจากภายนอกและไร้เหตุผล (Strength of Will and Rationality versus an Externality of Control and Irrationality)

จ. กลุ่มมนุษย์ที่มีความสามารถคล้ายกันและแตกต่างกัน (Similarity versus Variability)

ข. กลุ่มมนุษย์ที่มีวิถีความซับซ้อนและที่มีความเรียบง่าย (Complexity versus Simplicity)¹⁰⁰ การแบ่งแยกมนุษย์ด้วยวิธีดังกล่าวจะมองไม่เห็นจากรูปกายภายนอก แต่จะเห็นจากการสังเกตพฤติกรรมเท่านั้น

นอกจากการแบ่งแยกมนุษย์ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีวิธีแบ่งแยกมนุษย์ตามสังคม และวัฒนธรรมได้ด้วย แต่ไม่ว่าจะมองมนุษย์ด้วยมุมมองใดก็ตาม ล้วนแต่เห็นความแตกต่างหลากหลายของมนุษย์ที่ดำรงอยู่ร่วมกัน อย่างไรก็ตาม จะพบว่า ด้วยวิถีการแสวงหาความจริงของมนุษย์เพื่อการสร้างความหมายของชีวิตและคุณค่าของการดำรงชีวิตอยู่ ประวัติศาสตร์ของมนุษย์ได้เคยก้าวล่วงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่ได้ผ่านมา แล้วได้ผลักดันให้มนุษย์เริ่มสร้างองค์ความรู้ของการอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานของความหลากหลายมากขึ้นเรื่อย ๆ ผั่งลึกลงในจิตใจ

แนวคิดความหลากหลายในสังคมเริ่มต้นในทศวรรษที่ 1970 โดยเฉพาะในโลกตะวันตก แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมกัน และความเสมอภาคของมนุษย์ อันเป็นแนวคิดทางด้านสิทธิมนุษยชนสากลซึ่งจะโยงไปถึงวัฒนธรรมแต่ละกลุ่มคน ที่ต้องการแสดงตัวตนที่เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในแบบของตน และคนหลากหลายกลุ่มเหล่านี้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมร่วมกันได้จนกลายเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม (Multicultural Society) และในกระบวนการที่ศักราชหลังนวยุค พหุวัฒนธรรมนิยมได้กลายมาเป็นวาทกรรมที่มีความโดดเด่นในสังคม เพราะทุกสังคมล้วนเริ่มตระหนักว่า กลุ่มต่าง ๆ ล้วนมีสิทธิ์ดำรงไว้ซึ่งลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมแห่งตนโดยที่วัฒนธรรมหลักไม่จำเป็นต้องไปกลืนกลายวัฒนธรรมย่อย ซึ่งเป็นแนวคิดที่ยึดหลักการของความเท่าเทียมกันและความเสมอภาคของมนุษย์ตามที่กล่าวข้างต้น¹⁰¹ แนวคิดเช่นนี้จะนำพาสังคมไปสู่ความเป็นเอกภาพของสังคมต่อไป

เดอลูซ (Gilles Deleuze 1925-1995) นักปรัชญาชาวฝรั่งเศสได้มอง “ความแตกต่าง” ด้วยวิธีคิดแบบโรโซม เรียกว่า “ศูนย์กลาง” เป็นระบบของการแบ่งแยกแบบหนึ่งที่อยู่โดยการใช้เส้นหนึ่งเส้นมาเชื่อมต่อกัน เขานำเสนอว่า การวนกลับมาถึงจุดเริ่มต้นของการเชื่อมต่อไม่ได้เป็นการวน

¹⁰⁰สงวน สุทธิเลิศอรุณ, *พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาการตน*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรภาพพัฒนา, 2545), หน้า 9-12.

¹⁰¹พิเชฐ สายพันธ์, “ชาติพันธุ์สถานะ : จากเสรีนิยมสู่เสรีนิยมใหม่”, ใน *ชาติพันธุ์กับเสรีนิยมใหม่*, รวบรวมและจัดพิมพ์โดย นฤพล ดั่งวิเศษ, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2557), หน้า 116-117.

กลับมาที่เดิมประหนึ่งการทำซ้ำ แต่เป็นการวนกลับมาในรูปแบบใหม่ ในทางทฤษฎีนี้ถือว่าเป็นการเปิดโอกาสความเป็นไปได้แบบอื่นที่ไม่สามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้เลย ลักษณะของการเชื่อมต่อบนนี้จึงไม่มีจุดเริ่มต้นและไม่มีจุดสิ้นสุด แนวคิดนี้มีเป้าหมายอยู่ที่การเคลื่อนไหวระหว่างสรรพสิ่ง การสถาปนาตรรกะของการเชื่อมต่อ การล้มล้างภววิทยา การขจัดฐานราก รวมถึงการทำลายจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดด้วย ความแตกต่างจึงเป็นเรื่องของกระบวนการการเผยตัว การเก็บตัว และการกลับมาเผยตัวใหม่ในรูปแบบที่เปลี่ยนไป สิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ในลักษณะเช่นนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีชีวิตชีวาบนพื้นฐานแนวคิด “ตรรกะของความหลากหลาย” (Logic of Multiplicities) แสดงให้เห็นว่า มโนทัศน์เดิมปรากฏขึ้นในความสัมพันธ์ใหม่กับมโนทัศน์อื่น คุณสมบัติของมโนทัศน์นั้นก็เปลี่ยนไป ภาวะของสรรพสิ่งจึงเป็นความหลากหลาย (Multiplicity) ของแต่ละแบบเดี่ยว (Singularity) มาถักทอกันเข้า การเชื่อมต่อความหลากหลายเช่นนี้เรียกว่า “การประกอบสร้าง” (L’Assemblage) คือพื้นที่ก้ำกึ่ง (The In-Between) มีความหมายต่อการดำรงอยู่ ดังนั้น การมีชีวิตอยู่หมายถึงการอยู่ร่วมกับคนอื่น ไม่ใช่การอยู่คนเดียวบนวิถีของตรรกะแบบเอกลักษณ์ ความแตกต่างเช่นนี้เป็นความแตกต่างที่เปี่ยมด้วยชีวิตชีวา¹⁰² ผู้วิจัยอธิบายแนวคิดเช่นนี้ได้ว่า การอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานของการเคารพซึ่งกันและกันซึ่งสื่อให้เห็นสภาวะแห่งความมีจิตวิญญาณแบบมนุษย์เผ่าพันธุ์โฮโมเซเปียนส์เซเปียนส์ อันเกิดจากการสั่งสมบ่มเพาะข้อมูลจากประสบการณ์และการเรียนรู้มาโดยตลอด

สังคมที่มีความหลากหลายไม่ว่าจะมีมิติใด ล้วนก่อให้เกิดความคิดและวิธีการลงมือกระทำสิ่งต่าง ๆ มากมายด้วยความหลากหลายเพื่อกันและกัน ซึ่งแน่นอนว่า เป็นการช่วยเอื้อต่อความคิดริเริ่มและนวัตกรรม การที่สมาชิกในสังคมที่เปิดใจรับเอาวัฒนธรรมที่แตกต่างจากตนมาไว้ในพื้นที่ความตระหนักในตัวตนที่มีอยู่ของสิ่งอื่น จะก่อให้เกิดการตระหนักรู้ในการยอมรับกันและกันมากขึ้น เพราะยอมก่อให้เกิดความไว้วางใจ และนำมาซึ่งความร่วมมือกันสร้างสรรค์ความเจริญรุ่งเรืองให้กับสังคมมากขึ้น การมีโอกาสได้มาแลกเปลี่ยนและเปิดใจรู้จักกันและกัน ย่อมทำให้ช่องว่างความเข้าใจระหว่างกันได้รับการเติมเต็มมากขึ้น สิ่งที่น่านำมาพิจารณาก็คือ การเปิดใจเรียน เข้าใจ และยอมรับความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรม จะเกิดความร่วมมือ แบ่งปัน ร่วมกันแก้ปัญหาที่เป็นวิกฤตทั้งโลกทุกมิติ¹⁰³

หากพิจารณาบนพื้นฐานของแนวคิดแบบปรัชญาหลังนวยุคแล้ว เรื่องความหลากหลายเป็นประเด็นที่มีความสำคัญอย่างมาก การอ้างถึงสังคมจะสื่อในลักษณะที่เป็นแบบเดียวกันหมดไม่ได้

¹⁰²ไชยรัตน์ เจริญสินโอฟาร, “ซีลส์ เดอเลซกับอำนาจของภาษา”, ใน *สังคมศาสตร์ทางเลือก = Alternative Social Sciences*, รวบรวมและจัดพิมพ์โดย ธนศักดิ์ สายจำปา, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิภาษา, 2563), หน้า 190-193.

¹⁰³วิทยา เชียงกุล, *เพื่อการปฏิรูปมนุษย์และสังคมอย่างลึกซึ้ง*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : แสงดาว, 2557), 138-140.

แล้ว ในสภาวะของการดำรงอยู่ของทุกสังคม สังคมไม่ได้ประกอบขึ้นด้วยคนเพียงหนึ่งกลุ่มเท่านั้น แต่เป็นการสร้างขึ้นจากความหลากหลาย¹⁰⁴ ด้วยเหตุนี้ อาจกล่าวได้ว่า สิ่งที่เป็นธรรมชาติที่ยิ่งใหญ่ที่สุดคือ ทุกสรรพสิ่งจะรวมกันเป็นหนึ่งเดียว (Same Oneness) เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดความหลากหลาย สิ่งนี้ผู้วิจัยเรียกว่า “ความเป็นเอกภาพ” (Unity)

อันที่จริง เมื่อพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้ว จะพบว่า โลกหรือจักรวาลมาจากความเป็นหนึ่งเดียวกันและมีความเป็นหนึ่งเดียว แม้จะประกอบด้วยสรรพสิ่งเล็กน้อยแยกย่อยที่หลากหลายก็ตาม กระบวนการพัฒนาทุกระดับในสังคม โดยเฉพาะการศึกษา ต้องกระตุ้นให้มนุษย์เกิดความรู้สึกของสภาวะแห่งความเป็นเอกภาพ อันหมายถึง การคลายความยึดมั่นแห่งตนเพื่อหลอมรวมกับผู้อื่นให้เป็นหนึ่งเดียวกัน ความเป็นหนึ่งเดียวที่อยู่ในสภาวะแห่งเอกภาพไม่ใช่สิ่งร้อยรัด แต่กลับกลายเป็นอิสรภาพและเสรีภาพอย่างแท้จริง เพราะปลอดจากจิตสำนึกแบบอัตตาแต่เปี่ยมด้วยปิติแห่งสัมพันธภาพอันยิ่งใหญ่¹⁰⁵

ด้วยเหตุนี้ หากมนุษย์ในระดับปัจเจกบุคคลตระหนักรู้ถึงการดำรงอยู่ของตัวตนของตนที่เทียบเท่ากับตัวตนของผู้อื่น และมองทะลุให้เห็นถึงคุณค่าที่ซึมซาบมาด้วย มนุษย์จะเกิดความเคารพในกันและกัน ไม่ว่าจะดำเนินชีวิตไปในมิติใด ความแตกต่างไม่ว่าจะด้านใดในชีวิตมนุษย์จึงไม่ใช่ความแปลกต่างที่จะทำให้แปลกแยก แต่เป็นความแตกต่างที่สร้างคุณค่าร่วมกัน และความแตกต่างดังกล่าวเมื่อหลอมรวมกันจะกลายเป็นสีสันแห่งการดำรงอยู่ของสรรพสิ่งในสังคมมนุษย์ และในท้ายที่สุด ก็จะกลายเป็นเอกภาพที่ซึมซาบอยู่ในความหลากหลายของมนุษย์ในสังคมทุกมิติ ให้กลายเป็นสาระแห่งความเป็นมนุษย์ที่ทรงคุณค่า สังคมที่รองรับไว้ซึ่งเอกภาพในความหลากหลายของมนุษย์จึงเป็นอีกหนึ่งมิติที่ต้องนำมาพิจารณาและศึกษาให้ถึงแก่นแห่งสาระ เพื่อการดำรงอยู่อย่างยั่งยืนของมนุษย์ทุกกลุ่มคนร่วมกัน

ผู้วิจัยเชื่อมั่นว่า มนุษย์ทุกปัจเจกบุคคลที่ดำรงอยู่ในสังคมจำเป็นต้องยอมรับ และเข้าถึงมิติของการดำรงอยู่ร่วมกันนั้นก่อให้เกิดสัมพันธภาพอันแน่นแฟ้นต่อกัน ความผูกพันฉันทมิตรเกิดขึ้นด้วยการมีโอกาสได้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน กระบวนการอาศัยอยู่ด้วยกันในแต่ละวันทำให้มนุษย์เห็นความสำคัญของการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน และจะต้องอาศัยซึ่งกันและกัน ธรรมชาติของมนุษย์เผ่าพันธุ์โฮโมเซเปียนส์เซเปียนส์ย่อมอยู่รวมกันเป็นกลุ่มก้อนและเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน การดำรงอยู่ของมนุษย์ที่ห่างไกลกันโดยไม่มีโอกาสอาศัยซึ่งกันและกันย่อมเป็นไปไม่ได้ เพราะการดำรงอยู่บนพื้นฐานของสัมพันธภาพก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน การพัฒนาสังคมจึงจะเกิดขึ้นได้ ความห่างเหินกันของมนุษย์ทำให้ไม่มีการ

¹⁰⁴อานันท์ กาญจนพันธุ์, *ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อัมรินทร์, 2548), หน้า 19.

¹⁰⁵ประเวศ วะสี, *วิถีมนุษย์ในศตวรรษที่ 21 สู่ภพภูมิใหม่แห่งการพัฒนา*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, 2545), หน้า 41.

เอื้ออิงอาศัยกันและกัน การพัฒนาจึงอยู่ในระดับเชิงซ้ำ การอิงอาศัยกันและกันแสดงให้เห็นธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ที่จะร่วมกันดำรงเผ่าพันธุ์ของมนุษย์ให้พัฒนาต่อไป และร่วมแรงร่วมใจกันในมิติที่แตกต่างกันตามแต่ละฝ่ายจะมีความถนัดในการสรรค์สร้างให้เกิดขึ้น และนำมาใช้สอยให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน คุณค่าของสังคมในมิตินี้ คือ การต้องพึ่งพากันนั่นเอง และประเด็นนี้เองที่ทำให้สังคมมนุษย์มีความเจริญในระดับที่ซับซ้อนมากกว่าสังคมสัตว์ชนิดอื่นใด

ดังนั้น สังคมมีคุณค่าในฐานะพื้นที่ทางจริยะที่ผู้คนในสังคมจะแสดงออกต่อกันและกัน การดำรงอยู่ของสังคมจึงไม่ได้ไร้ความหมาย แต่มีนัยยะสำคัญเชิงหน้าที่ในการโอบอุ้มผู้คนให้มาอยู่ร่วมกัน และรองรับความสัมพันธ์ในทุกระดับที่เกิดขึ้นในวิถีแห่งกิจกรรมความสัมพันธ์ ให้ปรากฏขึ้นอย่างมีความหมาย เพื่อสามารถแสดงตัวตนของมนุษย์ในฐานะสัตว์ระดับจิตวิญญาณที่แสวงหาคคุณค่าและความหมายของชีวิตตลอดเวลาที่ทรงไว้ซึ่งความหมายแบบมนุษย์

(2) ขอบเขตของเสรีภาพแห่งตนและผู้อื่น (Scope of Mutual Freedom)

มนุษย์เกิดขึ้นมาพร้อมกับเสรีภาพ และดูเหมือนจะไม่ใช่เสรีภาพที่ไร้คุณค่าต่อการดำรงอยู่ แต่เป็นเสรีภาพที่ถูกสถาปนา และทุกคนจำเป็นต้องเคารพ การปรากฏขึ้นของตัวตนมนุษย์มีมาพร้อมกับเสรีภาพที่ฝังลึกอยู่ในตัวมนุษย์ การใช้เสรีภาพถือเป็นสิทธิโดยธรรมชาติซึ่งไม่ได้จำเป็นต้องได้รับการยอมรับโดยกฎหมาย ก็ถือว่าเป็นสิ่งที่สามารถกระทำได้

ประเด็นดังกล่าวข้างต้น สามารถอธิบายในเชิงภววิทยาได้ว่า เสรีภาพไม่มีสารัตถะ แต่เป็นพื้นฐานให้สารัตถะทั้งหมด มนุษย์สามารถเรียนรู้เสรีภาพจากการกระทำของตนเองเพราะเมื่อลงมือกระทำจึงเป็นการเป็นขึ้นมา ดังนั้น มนุษย์ไม่สามารถปฏิเสธเสรีภาพได้เลย เพราะว่าเป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิดประหนึ่งถูกสถาปนาให้มีเสรีภาพก็ว่าได้ การกำเนิดขึ้นบนโลกเป็นโอกาสที่จะใช้เสรีภาพที่ติดตัวมา อย่างไรก็ตาม เสรีภาพนั้นต้องมาพร้อมกับความรับผิดชอบการกระทำทุกอย่างที่ตนเองได้กระทำลงไป เสรีภาพจึงไม่ใช่สิ่งที่แยกออกจากตัวมนุษย์ได้เลย¹⁰⁶ ด้วยเหตุนี้ เสรีภาพจึงเป็นสิ่งที่ละทิ้งไม่ได้เลย การละทิ้งเสรีภาพถือได้ว่าเป็นการละทิ้งสิทธิและหน้าที่ของมนุษยชาติก็ว่าได้เช่นกัน¹⁰⁷ อย่างไรก็ตาม เสรีภาพจำเป็นต้องประกอบด้วยจริยธรรมจึงจะทำให้มนุษย์เป็นนายของตนเองได้อย่างแท้จริง¹⁰⁸ นั้นหมายถึงเสรีภาพที่จะนำมาซึ่งการเคารพซึ่งกันและกันในสังคม

¹⁰⁶วินัย ผลเจริญ, “เสรีภาพในทฤษฎีของฌอง-ปอล ซาทร์และพระธรรมปิฎก (ประยูรธ ปยุตโต)”, ใน *รวมบทความ พุทธศาสนากับปรัชญา*, รวบรวมและจัดพิมพ์โดย วินัย ผลเจริญ, (มหาสารคาม: หจก. อภินิหารการพิมพ์, 2562), หน้า 226-227.

¹⁰⁷ฌอง ฌากส์ รูโซ, *สัญญาประชาคม : หลักแห่งสิทธิทางการเมือง*, แปลโดย วิภาดา กิตติโกวิท, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ทับทิมสี, 2555), หน้า 14.

¹⁰⁸เรื่องเดียวกัน, หน้า 32.

ผู้วิจัยเห็นว่า พื้นที่ทางสังคมมีคุณค่าเป็นพื้นที่เชิงกายภาพให้มนุษย์ระดับปัจเจกบุคคลได้พิจารณาเห็นเสรีภาพอันเกิดขึ้นแก่ตนเองและผู้อื่น การดำรงอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในมิตินี้ เป็นการเรียนรู้ว่า ตัวตนของตนเองและตัวตนของผู้อื่นต่างล้วนต้องมีเสรีภาพที่จะต้องได้รับการเคารพ และต้องเข้าใจว่า การก้าวล่วงเสรีภาพของผู้อื่นเป็นสิ่งที่ผิดอย่างมหันต์ การก้าวล่วงเสรีภาพระหว่างกันในอดีตที่ผ่านมาล้วนเป็นบทเรียนให้กับมนุษย์ทุกกลุ่มคน แต่ในสังคมปรัชญาหลังนวยุค สังคมกลายเป็นพื้นที่แห่งเสรีภาพในการก่อเกิดกิจกรรมต่าง ๆ มากมายเพื่อรองรับการเติบโตร่วมสร้างคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา มนุษย์ได้เกิดการเรียนรู้มากมาย และน่าจะเพียงพอที่จะทำให้เกิดความรู้ได้ว่า การเคารพในเสรีภาพของทั้งตนเองและผู้อื่นนั้นจำเป็นต่อการดำรงสังคมให้อยู่ในวิถีแห่งคุณค่า การพัฒนาสังคมของมนุษย์เผ่าพันธุ์โฮโมเซเปียนส์เซเปียนส์ย่อมต้องมีเป้าหมายของการดำรงไว้ซึ่งคุณค่าของความเป็นมนุษย์ การก้าวล่วงเสรีภาพของผู้อื่นจึงย่อมนำมาซึ่งหายนะ เสรีภาพจึงเป็นสิ่งติดตัวมาพร้อมกับ “อัตถิภาวะ” ของมนุษย์ทุกคน จึงไม่ใช่สิ่งที่จะต้องก้าวล่วงได้เป็นเรื่องธรรมดา เมื่อมีการก้าวล่วงเสรีภาพของใครคนใดคนหนึ่งในสังคมปรัชญาหลังนวยุค ถือได้ว่าไม่ใช่ประเด็นเล็กน้อยเท่านั้น แต่เป็นประเด็นที่จะต้องนำมาถกและหาทางแก้ไข สังคมปรัชญาหลังนวยุคจึงรับรองเสรีภาพเพื่อการนำพาไปสู่วิถีแห่งการสร้างคุณค่าของความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง

จึงเป็นที่ยืนยันว่า การใช้เสรีภาพให้เกิดปัญญาอย่างแท้จริงในการพัฒนาสังคม ย่อมต้องอยู่บนพื้นฐานของเสรีภาพที่จะคิดโดยไม่ต้องหวาดกลัวอิทธิพลและอำนาจจากสิ่งใด แต่แน่นอนว่า กรณีเช่นนี้ต้องเป็นเสรีภาพที่อยู่ภายใต้ขอบเขตของความรับผิดชอบต่อสังคมดังกล่าวข้างต้น¹⁰⁹ การเคารพเสรีภาพของผู้อื่นร่วมสังคมจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างแน่นอน ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้เลย

ด้วยเหตุนี้ มนุษย์ระดับจิตวิญญาณที่แสวงหาคคุณค่าของมนุษย์ย่อมต้องตระหนักเสมอว่า เสรีภาพของตนและเสรีภาพของคนอื่นย่อมมีความเท่าเทียมกัน มนุษย์ในสังคมจำต้องตระหนักรู้ว่าการก้าวล่วงเสรีภาพของคนอื่นก็เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เพราะความสัมพันธ์ของคนในสังคมจำเป็นต้องเป็นไปในทิศทางแบบ “ฉันและเธอ” (I and Thou) เท่านั้น เมื่อมนุษย์ดำรงชีวิตในแต่ละวันในสังคมย่อมรู้สึกปลอดภัยและพึงพอใจกับกรอบของเสรีภาพที่อิสระ แต่มีขอบเขตของการเคารพในขอบฟ้าของกัน มนุษย์แต่ละคนในสังคมจึงสามารถมีพื้นที่ชีวิตของตัวตนระดับปัจเจกบุคคลอย่างอิสระ

ดังนั้น สังคมจึงเป็นพื้นที่ในการรองรับการดำรงชีวิตที่เต็มเปี่ยมไปด้วยเสรีภาพแห่งตน และการเคารพในเสรีภาพแห่งตนจากผู้อื่นในสังคมเดียวกัน แนวคิดของการดำรงอยู่ของมนุษย์ในลักษณะนี้ถือว่าการขับเคลื่อนชีวิตและสังคมให้เป็นไปในทิศทางที่ทรงคุณค่า พร้อมทั้งจะร่วมกันสร้าง

¹⁰⁹อมริวิช นาคทรพรพ, *ปฏิรูประบบวิจัยเคลื่อนสังคมไทยด้วยความรู้ ข้อเท็จจริงและข้อเสนอเพื่อการปฏิรูประบบวิจัยของประเทศ*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา, 2547), หน้า 95.

คุณค่าให้เกิดขึ้นในกลุ่มของเผ่าพันธุ์มนุษย์ คุณค่าของสังคมในมิตินี้จึงย่อมมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะละเลยมิได้

3) ความสุขจากความงอกงามเป็นการแสดงตัวตนของวิทยาศาสตร์ที่มีคุณค่าทางญาณวิทยา (Flourishing Happiness as an Evidence of Science in Epistemology Value)

แนวคิด “ความสุขจากความงอกงาม” เป็นผลลัพธ์สุดท้ายซึ่งทำให้จริยธรรมมีเงื่อนไขที่จำเป็นว่าต้องเข้าสู่เป้าหมายของชีวิตให้ได้ การใช้คำว่า “ความสุขจากความงอกงาม” เป็นการอธิบายคุณสมบัติที่มีสถานะเป็นวัตถุวิสัย หมายความว่า ชีวิตต้องเป็นการดำรงชีวิตอย่างดั่งงามอย่างแท้จริง มองเห็นทุกอย่างตามความเป็นจริง ไม่ใช่เรื่องของการขึ้นอยู่กับสถานะอารมณ์ที่เผชิญอยู่ เพราะว่า “ความสุขจากความงอกงาม” เป็นกิจกรรมประจำตัวของมนุษย์สามารถ เรียกชีวิตเช่นนี้ว่า ชีวิตมนุษย์ที่ทรงคุณธรรม และชีวิตที่ทรงคุณธรรมในงานวิจัยเล่มนี้ เน้นมาที่การพิจารณาญาณวิทยาศาสตร์ให้เป็นจริงตามสถานะของตัวมันเอง จำต้องไม่อยู่ในสถานภาพการดำรงตนอยู่ให้เป็น “เรื่องเล่าหลัก” (Grand Narrative) ให้เป็นคำตอบแห่งมนุษยชาติเพียงหนึ่งเดียวเท่านั้น

ผู้วิจัยมองว่า การมองญาณวิทยาศาสตร์ให้ฝังอยู่ในกระบวนการหล่อหลอมคุณธรรมที่เน้นมาที่การมองเห็นความจริงเป็นเรื่องไม่่ง่ายนัก เพราะเป็นการมองสิ่งเดิมด้วยมุมมองใหม่ เหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ในช่วงปรัชญานวยุค ญาณวิทยาศาสตร์ได้ครอบงำความคิดของคนและได้กลายเป็นพระเจ้าแทนพระเจ้าองค์เดิมในคริสต์ศาสนา อย่างไรก็ตาม การสร้างแนวคิดที่ให้ความรู้คิดในเรื่องคุณค่าที่แท้จริงของสรรพสิ่งด้วยตัวเอง มีความจำเป็นต่อ “ความสุขจากความงอกงาม” เพราะความสุขที่มาจากความงอกงามจำเป็นต้องมองเห็นสรรพสิ่งด้วยสถานะที่เป็นจริงดังที่กล่าวข้างต้นด้วยเหตุนี้ ศักยภาพแห่งการกระตุ้นเตือนจากภายในเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการฝึกฝนเพื่อรู้เท่าทันเครื่องมือเพื่อการพัฒนาชนิดนี้ เพราะการเตือนตนจากภายในมีสถานะที่ยืนยาวกว่าภายนอก คุณธรรมติดตัวอันโน้มนำให้เห็นความเป็นจริงได้ย่อมนำพาความสุขอันยั่งยืนมาให้ เพราะคุณธรรมคือความรู้ที่สามารถแยกแยะสรรพสิ่งได้ตามความเป็นจริง ไม่เว้นแม้กระทั่งญาณวิทยาศาสตร์ที่เคยเป็นเครื่องมือสำคัญ ที่ช่วยในการพัฒนาสังคมมนุษย์ตั้งแต่ปรัชญานวยุคเป็นต้นมา ก็จำเป็นต้องได้รับการพิจารณาแยกแยะให้อยู่ในสถานภาพที่ถูกต้องด้วย

แม้ในช่วงปรัชญาหลังนวยุคเองก็ตาม ญาณวิทยาศาสตร์ทั้งในมิติแห่งเนื้อหา และมิติแห่งกระบวนการล้วนแต่เป็นประเด็นหลักแห่งปัจจุบั ในการช่วยเอื้อให้ชีวิตในแต่ละวันของมนุษย์ในสังคมสะดวกสบายขึ้นในหลากหลายด้าน ด้วยเหตุนี้ ญาณวิทยาศาสตร์จึงเป็นหนึ่งตัวตนที่เป็นปรากฏการณ์สำคัญแห่งยุคสมัยที่ดำรงสถานภาพสำคัญและมีหน้าที่สำคัญตามมา การพิจารณาเห็นคุณค่าของญาณวิทยาศาสตร์ที่ถูกต้องจึงมีความจำเป็นจึงต้องนำมาศึกษาเป็นหลัก เพื่อการตระหนักรู้ถึงมิติของสถานภาพของตัวตนแห่งญาณวิทยาศาสตร์ ดังนั้น ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า ความสุขจากความงอกงามจะเกิดขึ้นได้จริงจากการเข้าใจ (1) ญาณวิทยาวิวัฒน์แบบวิทยาศาสตร์ และ (2) สารระแท้แห่ง

วิทยาศาสตร์ ทั้ง 2 ประการนี้เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้มองเห็นญาณวิทยาศาสตร์เป็นเพียงเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

(1) ญาณวิทยาวิวัฒน์แบบวิทยาศาสตร์ (Development of Scientific Epistemology)

ญาณวิทยาแบบวิทยาศาสตร์ใช้เวลาในการก่อตัวที่ยาวนานในประวัติศาสตร์ นับตั้งแต่ยุคแรกเริ่มในสมัยกรีกอันเป็นแนวคิดเชิงปรัชญาที่แสวงหาคำตอบเกี่ยวกับ “ปฐมธาตุ” (First Element) พัฒนาอย่างเชื่องช้าด้วยสาเหตุหลายประการ และได้มาปรากฏตัวเด่นชัดหลังยุคกลางอันเป็นช่วงปรัชญานวยุคที่สังคมมีความพร้อมในการแสวงหาความจริงอย่างกระตือรือร้น ในความเป็นจริง การพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์ก่อเกิดมาจากแนวคิดมนุษยนิยมทั้งในด้าน “วิธีการ” (Method) และ “วิทยาศาสตร์โบราณ” (Ancient Science) การพยายามให้คำอธิบายตำราสมัยโบราณมีผลต่อวิชาการสาขาอื่นได้อีกมากมาย การค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับองค์ความรู้ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาได้ช่วยสร้างบรรยากาศแห่งความเป็นวิชาการ ผลงานจำนวนมากได้ช่วยชี้ทางให้การแก้ปัญหาในวิธีที่แตกต่างออกมาจากเดิม¹¹⁰ จากข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยให้ข้อสังเกตว่า บรรยากาศแห่งการเรียนรู้ทางสังคมเช่นนี้ ได้เอื้อต่อการเปิดศกยภาพอย่างแท้จริงให้เกิดโอกาสทางสังคมกระตุ้นการเรียนรู้ และพลังแห่งการแสวงหาความจริงของมนุษย์อยู่ในระดับที่สูงจนเต็มเปี่ยมพร้อม ศึกษา ทดลอง รวบรวม และสรุปผลของการศึกษาบนพื้นฐานของเหตุผลที่พัฒนาแล้วมาหลากหลายแล้ว จนกลายเป็นญาณวิทยาอย่างสมบูรณ์ที่ได้สร้างความเจริญรุ่งเรืองให้สังคมมนุษย์ในทุกมิติ

จะเห็นได้ว่า การปฏิวัติทางอุตสาหกรรมในยุโรปเป็นผลสืบเนื่องมาจากกระแสมนุษยนิยมที่ผลักดันให้เกิดการศึกษาแบบวิทยาศาสตร์จนสั่งสมเป็นองค์ความรู้ระดับสูง ทำให้สังคมยุโรปเป็นต้นแบบของการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่ทำให้สังคมมีความพร้อมในการสร้างสังคมแห่งสุขภาวะ (Well-Being Society) เพื่อการดำรงอยู่ของสังคมมนุษย์ที่พร้อมสรรพในด้านสุขภาพในทุกมิติแห่งรายละเอียดแยกย่อยด้านสุขภาพ

ญาณวิทยาศาสตร์เป็นเพียงผลลัพธ์ของการแสวงหาความจริงของมนุษย์ นั่นหมายถึงความรู้อันแยกย่อยที่จะนำมาตอบสนองการดำรงชีวิตของมนุษย์ ซึ่งแน่นอนว่า วิทยาศาสตร์จึงเป็นเพียงญาณวิทยาในด้านหนึ่งเท่านั้น จึงไม่ได้มีตัวตนแบบจิตวิญญาณเช่นมนุษย์ และก็ไม่ได้มีสถานภาพสำคัญในฐานะผู้สร้างที่จะมาทดแทนมนุษย์แต่อย่างใด คำว่า “ญาณ” โดยศัพท์แล้วสื่อความหมายเป็นเพียงองค์ความรู้ที่ได้รับการสะสมมาบนพื้นฐานของการค้นหา รวบรวม ทดสอบ สรุป และสร้างทฤษฎีเหล่านี้ล้วนเป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ทั้งเป็น “อุปนัย” และ “นิรนัย” หลอมรวมกันใน

¹¹⁰Myron P.Gilmore, *The World of Humanism 1453-1517*, 1st ed., (USA: Harvard University, 1962), p. 254.

ท้ายที่สุด ด้วยเหตุนี้ ญาณวิทยาศาสตร์จึงเป็นเพียงผลลัพธ์แห่งการแสวงหาของมนุษย์ที่ต้องกล่าวยำเสมอ

ผู้วิจัยเห็นว่า การกล่าวถึงกระบวนการก่อรูปของญาณวิทยาศาสตร์ช่วยเอื้อให้การตระหนักรู้ถึงสถานะของการเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้ เป็นเพียงแค่ผลแห่งการค้นพบของการแสวงหาของมนุษย์จะทำให้มนุษย์ไม่หลงทาง การสร้างกรอบการคิดดังกล่าวจะทำให้มนุษย์เข้าถึงคุณค่าที่แท้จริงของวิทยาศาสตร์ เพราะญาณวิทยาเป็นได้แค่ “เครื่องมือแบบวิทยาศาสตร์” (Scientific Instrument) ที่ต้องถูกนำมาใช้ เพื่อสร้างความสะดวกสบายในกระบวนการส่งเสริมคุณภาพชีวิตหรือสวัสดิภาพของมนุษย์เท่านั้น ซึ่งจะวิจารณ์ในหัวข้อต่อไป

ดังนั้น เป้าหมายของการพัฒนาทางด้านวิทยาศาสตร์ คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ในสังคมให้อยู่ในขั้นที่แสดงถึงศักยภาพของความเป็นมนุษย์ระดับจิตวิญญาณ นั่นหมายถึงสังคมมนุษย์ย่อมต้องมีการดำรงอยู่ในการรองรับมนุษย์ในฐานะบริบทเชิงกายภาพ ที่มีลักษณะเป็นระเบียบ มีอนามัย มีความปลอดภัย โลงโปร่ง ไม่แออัด ง่ายต่อการดำรงชีวิต และเอื้อต่อการดำรงชีวิตที่ผสมผสานหลากหลาย และแม้ในฐานะบริบทเชิงจิตภาพก็ตาม สังคมมนุษย์ที่ถูกหลอมรวมด้วยเครื่องมืออันเป็นญาณวิทยาศาสตร์ ย่อมต้องมีลักษณะที่เอื้อต่อการใช้เสรีภาพ และเคารพเสรีภาพระหว่างกัน และมีพื้นที่สำหรับแสดงตัวตนที่แตกต่างให้สามารถสร้างคุณค่าให้กับชีวิตได้ตลอดเวลา ทั้งหมดนี้เป็นความพร้อมสำหรับการสร้างชีวิตที่เปี่ยมล้นด้วยคุณภาพในแบบฉบับของมนุษย์ระดับจิตวิญญาณที่องค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์สามารถสร้างสรรค์ขึ้นมาได้ ญาณวิทยาศาสตร์จึงวิวัฒนาการมาเพื่อแสดงศักยภาพในการเป็นเครื่องมือของการเอื้อต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์เท่านั้น ไม่ใช่ยาวนานเอกที่เคยเข้าใจกันในปรัชญานวยุค

(2) สารแท้แห่งวิทยาศาสตร์ (Science Essence)

ญาณวิทยาศาสตร์เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้และเป็นองค์ความรู้สำคัญในการพัฒนาสังคมในปรัชญานวยุคหรือแม้ในปรัชญาหลังนวยุคเองก็ตาม ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ได้สร้างความเจริญรุ่งเรืองให้สังคมมนุษย์มากมายอย่างไม่น่าเชื่อ และความรู้ดังกล่าว ไม่ได้มีแนวโน้มที่จะหยุดการพัฒนา นอกจากนั้น วิธีแห่งการพัฒนาด้วยความรู้ทางวิทยาศาสตร์นั้น สร้างความล้ำหน้าให้กับสังคมทุกมิติแบบทบทวี ทำให้การพัฒนาเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว จนมนุษย์บางกลุ่มจินตนาการไม่ทัน

อย่างไรก็ตาม กฎแห่งธรรมชาติชาติของสรรพสิ่งล้วนมีอยู่สองด้าน คือ ด้านบวกและด้านลบ วิทยาศาสตร์ก็ไม่อาจจะหลีกเลี่ยงกฎแห่งธรรมชาติเช่นนี้ไปได้ ในด้านบวก วิทยาศาสตร์เป็นญาณวิทยาที่ดีเกินกว่าจะบรรยายได้ และในด้านลบ วิทยาศาสตร์เป็นองค์ความรู้ที่สร้างความเสียหายที่เกินกว่าจะยอมรับได้เช่นกัน

จึงต้องยอมรับว่า สังคมสามารถพัฒนาไปได้ทุกวันนี้ เกิดจากการนำความรู้จากวิทยาศาสตร์มาใช้ในการดำรงชีวิต วิทยาศาสตร์มีผลดีหลายประการ เช่น ความเป็นอยู่ของมนุษย์ สะดวกสบายมากขึ้น การผลิตแบบอุตสาหกรรม การสร้างนวัตกรรม ระบบสาธารณสุขดีขึ้น กระจายโอกาสทางสังคม เศรษฐกิจเจริญมากขึ้น การส่งเสริมให้มนุษย์พัฒนาความคิด และการสื่อสารรวดเร็ว เป็นต้น ในส่วนของผลเสีย ก็หลากหลายประการเช่นกัน เช่น การเพิ่มขึ้นของอาชญากรรม ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์เสื่อมถอย ความเครียดเพิ่มขึ้น ความไม่ปลอดภัยด้านข้อมูลออนไลน์ ความเสี่ยงจากอาวุธทำลายล้างสูง และการเผยแพร่ข้อมูลที่ไม่เหมาะสมเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว เป็นต้น

แต่เมื่อเข้าสู่ช่วงปลายปรัชญานวยุค มนุษย์ยุคนี้ได้เริ่มตั้งข้อสังเกตเพื่อแสดงความสงสัย ต่อองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ที่มีข้ออ้างในเรื่องของความสามารถในการอธิบาย และวิเคราะห์ความจริงเชิงกายภาพที่อยู่รอบตัวเราแบบวัตถุวิสัยและอยู่บนฐานของความจริงได้ ด้วยการเป็นมาตรฐานอย่างเดียว และในเรื่องคำถามทางวิทยาศาสตร์ของนักวิทยาศาสตร์ที่อ้างว่าเป็นเป็นการแสวงหาความจริงที่เป็นกลางเหมือนกันหมดในทุกที่ ปราศจากข้อจำกัดทางวัฒนธรรมท้องถิ่น และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปราศจากข้อจำกัดทางด้านศีลธรรมที่มองไม่เห็นหรือแรงจูงใจที่สร้างแรงบันดาลใจให้กับการค้นพบทางวิทยาศาสตร์¹¹¹ เมื่อความคลางแคลงสงสัยของมนุษย์เริ่มชัดแจ้งขึ้น ตัวตนของวิทยาศาสตร์จึงได้รับการตั้งคำถามอย่างชัดแจ้งเช่นกัน

คำถามของมนุษย์แห่งยุคสมัยที่วิทยาศาสตร์เป็นดังพระเจ้า จึงมุ่งตรงมาที่ตัวญาณวิทยาศาสตร์ว่า คุณูปการที่เสกสรรมาให้กับสังคมที่วิเศษเช่นนี้ กลับทิ้งเศษซากของปัญหาที่บ่อนทำลายมนุษย์ทั้งในด้านกายภาพและจิตภาพ ในวิถีแห่งการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์ที่ล้ำยุคก็เป็นช่วงเวลาของการปรากฏปัญหานานัปการให้อุบัติขึ้นในสังคม แล้ววิทยาศาสตร์ควรมีสถานภาพเช่นใดในสังคมมนุษย์ต่อไปในการช่วยสร้างสรรค์ความเจริญให้เกิดขึ้น ส่วนเป้าหมายและวิธีการควรจะให้ เป็นหน้าที่ของมนุษย์ที่สามารถตระหนักถึงจิตวิญญาณแห่งคุณค่า ด้วยการนำจริยธรรมมาควบคุม “การใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์” (Scientific Instrument Application)

แม้ว่าปัญหาทางจริยธรรมในการนำวิทยาศาสตร์ไปประยุกต์ใช้ ไม่ใช่ประเด็นทางวิทยาศาสตร์ล้วน ๆ และทั้งนักวิทยาศาสตร์และมนุษย์ผู้นำมาใช้ย่อมต้องพิจารณาร่วมกัน เพราะอย่างน้อยที่สุดวิทยาศาสตร์เองก็เป็นสิ่งที่จะต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเลือกของมนุษย์ ในการดำรงชีวิตในหลายเรื่อง¹¹²

¹¹¹Christopher Butler, *Postmodernism : A Very Short Introduction*, 1st ed., (UK : Oxford University Press, 2002), pp. 37-38.

¹¹²โรเบิร์ต บี ฟิสเซอร์, *ปรัชญาวิทยาศาสตร์ : ความหมายแห่งยุคสมัย*, แปลโดย ศรีภรাত্র, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สำนักพิมพ์ต้นหมาก จำกัด, 2527), หน้า 97.

อย่างไรก็ตาม วิทยาศาสตร์ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ดีเพราะเป็นหนึ่งในประหนึ่งความรู้แบบสังจะกิจกรรมใด ๆ อันเกี่ยวเนื่องกับวิทยาศาสตร์ย่อมดำรงอยู่ในวิถีแห่งจริยธรรม เพราะวิทยาศาสตร์สามารถนำไปใช้ในวิถีแห่งคุณธรรมและอกุศลธรรมได้เท่าเทียมกัน ความรู้ทางวิทยาศาสตร์โดยตัวของมันเองมีสถานะเป็นกลาง ระดับคุณภาพจริยธรรมของผู้นำไปใช้ย่อมมีความสำคัญกว่า¹¹³

หากมองในเชิงศักยภาพของมนุษย์แล้ว มนุษย์สามารถมีจิตสำนึกในเชิงจริยธรรมได้ จึงจำเป็นต้องเป็น “ผู้ควบคุม” (Controller) “การใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์” ให้อยู่ในกรอบของความเหมาะสมเชิงจริยธรรม อันหมายถึง การนำมาใช้หรือประยุกต์ใช้ก็ตามย่อมต้องไม่เป็นไปในทิศทางที่ทำลายล้างสังคมมนุษย์ไม่ว่าจะด้านใด ด้วยเหตุนี้ มนุษย์ในสังคมที่ต้องการความเจริญที่ยั่งยืนอย่างแท้จริงในการตอบสนองชีวิตให้มีคุณค่าแบบมนุษย์ระดับจิตวิญญาณ การกำหนดสถานภาพของญาณวิทยาศาสตร์ให้เป็นเพียงแค่เครื่องมือในการดำรงชีวิต ในฐานะที่เป็นผลผลิตทางญาณวิทยาแห่งยุคสมัยเท่านั้นจำเป็นต้องได้รับการตระหนักรู้อย่างสูงสุด จึงจะนำไปสู่ความสุขจากความมอกลงมาได้ เพราะแสดงให้เห็นความสามารถของมนุษย์ในการพิจารณาญาณวิทยาศาสตร์ ให้เป็นเพียงแค่เครื่องมือสำหรับการใช้สอย

การค้นพบทางวิทยาศาสตร์ได้ทำให้ญาณวิทยาศาสตร์กลายเป็นเครื่องมือที่ทรงพลังในการจัดการกับสรรพสิ่งที่อยู่รอบตัวมนุษย์ และเครื่องมือที่ทรงพลังนี้ก็ไม่ได้เพียงเครื่องมือเท่านั้น ดังกล่าวแล้วหลายครั้งในข้างต้น ไม่สามารถเป็นที่พึ่งทางจิตใจได้อย่างแท้จริง เพราะวิทยาศาสตร์เป็นได้แค่ความจริงแห่งญาณวิทยาศาสตร์อย่างหนึ่ง ที่ช่วยให้ก่อเกิดสถานะที่สะดวกสบายต่อการดำรงชีวิตที่มีคุณภาพ

ผู้วิจัยเห็นว่า การมองเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ในทางที่ผิดและนำมาใช้ในทางที่ผิดย่อมก่อให้เกิดผลลัพธ์ไม่ดีต่อการพัฒนาสังคมมนุษย์อย่างแน่นอน เพราะแก่นแท้ของมนุษย์คือ สัตว์ระดับจิตวิญญาณที่มีตัวตน วิถีแห่งการเป็นตัวตน วิถีแห่งการดำเนินไปของตัวตนแตกต่างจากตัวตนของวิทยาศาสตร์อันเป็นแก่นแกนของปรัชญานวยุค (Modernism Paradigm) จึงไม่สามารถนำมาเปรียบเทียบเป็น “สัต” (Being) ระดับเดียวกันได้ ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นได้สูงสุดเพียง “สัตในตัวเอง” (Being in Itself) และไม่สามารถเป็น “สัตเพื่อตัวเอง” (Being for Itself) เยี่ยงมนุษย์ได้เลย ดังนั้น เป้าหมายสูงสุดในการนำวิทยาศาสตร์มาเป็นเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Instrument) นั้น คือ การนำมาสร้างสรรค์เพื่อทำให้ชีวิตของมนุษย์ดีขึ้นนั่นเอง

ดังนั้น การก้าวสู่กระบวนทัศน์ใหม่ทางปรัชญาอันเรียกว่า “ปรัชญาหลังนยุค” (Postmodernism) วิทยาศาสตร์มีสถานภาพเป็นเพียง “เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์” (Scientific Instrument) เท่านั้น

¹¹³เรื่องเดียวกัน, หน้า 99.

บทสรุปสำหรับ “จริยศาสตร์เชิงคุณธรรม” ในส่วนวิเคราะห์นี้ ผู้วิจัยต้องการย้ำให้เห็นว่า แม้ว่า “จริยศาสตร์เชิงคุณธรรม” จะเริ่มต้นมาจากเพลโต (Plato) แต่ลูกศิษย์คนสำคัญ คือ อริสโตเติล (Aristotle) ได้นำมาสร้างให้เป็นหลักการมากที่สุด เรียกว่า “จริยศาสตร์นิโคมาเคียน” (Nicomachean Ethics) โดยหลักการของแนวคิดดังกล่าวให้ความสำคัญมาที่ ชีวิตที่ดีต้องมีเป้าหมายและแสวงหาวิธีการไปสู่เป้าหมายนั้นให้ได้ การแยกย่อยเป้าหมายออกมาเป็นส่วน ๆ จะนำไปสู่เป้าหมายของชีวิตได้ นั่นคือ “ความสุข” อันเป็นเป้าหมายของทุกชีวิต ความสุขเล็ก ๆ น้อย ๆ ในชีวิตย่อมนำไปสู่ความสุขที่แท้จริงของแต่ละปัจเจกบุคคล แต่ต้องไปลิ้มว่าการมีความสุขที่แท้จริงได้นั้น จำต้องอยู่บนวิถีแห่งจริยธรรมที่ต้องเป็นเหตุผลของความพอดีไม่มากไม่น้อยจนเกินไป เลี่ยงการใช้ อารมณ์เป็นที่ตั้ง และการเคารพในสิทธิ์ของผู้อื่นเยี่ยงกัลยาณมิตร อันจะส่งผลให้บริบททางสังคมมี จริยธรรมมากขึ้น การใช้ปัญญา รู้จักยึดหยุ่นก็เป็นสิ่งจำเป็น จงพึงระลึกเสมอว่า จริยศาสตร์เป็น วิทยาศาสตร์เฉพาะที่ไม่สามารถบ่งชี้ขอบเขตที่แน่ชัดได้ ต้องเป็นไปตามสถานการณ์อันบ่งถึงสถานที่ เวลา และวิธีการตัดสินใจด้วย ประเด็นสำคัญที่สุด จริยธรรมเป็นประเด็นที่ต้องได้รับการฝึกฝนตลอดทั้ง ชีวิตจนเป็นนิสัยประจำตัว¹¹⁴

ในกรณี “วิกฤติทางคุณค่าของความเป็นมนุษย์” ที่สังคมกำลังเผชิญอยู่ในขณะนี้ แน่แน่นอนว่า แนวคิดจริยศาสตร์เชิงคุณธรรมย่อมเน้นย้ำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า “คุณค่าภายใน” เพราะคุณค่าภายใน โดยตัวของมันเองมีคุณสมบัติที่สามารถเป็น “เครื่องมือสร้างคุณค่า” ให้กับสิ่งอื่นได้¹¹⁵ นั่นหมายถึงว่า มนุษย์ในปรัชญาหลังนวยุคจำเป็นต้องมีคุณค่าที่เกิดขึ้นภายใน และพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรมแห่งการ สร้างสรรค์คุณค่าให้เกิดขึ้นด้วยวิถีแห่งการนำพาผู้อื่นเพื่อให้เกิด “บริบทแห่งคุณค่า” (Value Context) ขึ้นในสังคมอันจะเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมบรรยากาศแห่งคุณค่าระดับมนุษย์แห่งจิต วิญญาณให้บังเกิดขึ้นในสังคมอย่างทั่วถึง

อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่จำต้องเน้นย้ำเรื่อง “จริยศาสตร์เชิงคุณธรรม” คือ กระบวนการ หล่อหลอมให้เกิดการเรียนรู้ทางสังคมจนกลายเป็น “การตระหนักรู้จากภายใน” (Inner Awareness) การตระหนักรู้มาจากภายในมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะนอกจากการสร้างคุณค่าสามารถเกิดขึ้นเอง ได้อย่างไม่สิ้นสุด เพราะสามารถเป็นปัจจัยในการส่งเสริมให้บริบทแห่งคุณค่าเกิดขึ้นได้ดังกล่าวแล้ว แสดงให้เห็นว่า จำต้องมีการหล่อหลอมที่ใช้วิธีการที่ต้องเกิดขึ้นจากการปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างใน สังคมระบบเล็กที่สุด คือ “ครอบครัว” และ “สถาบันการศึกษา” ทุกระดับ ด้วยเหตุนี้ การหล่อหลอม ทางด้านจริยศาสตร์เชิงคุณธรรมจำเป็นต้องเป็นประเด็นหลัก ที่ต้องมีการร่วมสร้างสร้างการตระหนักรู้

¹¹⁴Patrick A. Anaughton, *An Introduction to Ancient Western Philosophy*, 1st ed., (Nakhon Pathom : Academic Promotion and Development Center Saengtham College, 2010), pp. 166-172.

¹¹⁵Wikipedia, “Value Theory”, 22 July 2020, <https://en.wikipedia.org/wiki/Value_theory>, (15 October 2020)

ทั้งจากครอบครัว และสถาบันการศึกษาในเวลาเดียว สถาบันทางสังคมดังกล่าวจึงจำเป็นต้องสร้างบุคคลากรที่เป็นแบบอย่างในความประพฤติแบบจริยศาสตร์เชิงคุณธรรม ให้มีจำนวนมากที่สุด เพื่อเป็นฐานในการสร้างสังคมให้ยั่งยืนต่อไป

4.4 บทสรุป

ในบทวิเคราะห์นี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ทั้งแนวคิดจริยศาสตร์ แนวคิดปรัชญาหลังนวยุค แนวคิดจริยศาสตร์ในปรัชญาหลังนวยุค แต่ผู้วิจัยต้องการให้เห็นความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันของแนวคิดในเชิงลึก จึงได้สรุปตามช่วงเวลาที่ยกย่อยเพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจดังนี้

4.4.1 แนวคิดจริยศาสตร์

ผู้วิจัยได้ค้นพบว่า แนวคิดจริยศาสตร์แท้ที่จริงแล้วเป็นพฤติกรรมการแสวงหาความจริงแบบปรัชญาอันมีพื้นฐานบนเหตุผลทั้งวิธีอุปนัยและวิธีนิรนัยเป็นคุณสมบัติเฉพาะของ “สัต” จำพวกมนุษย์ ถือได้ว่าเป็นคุณลักษณะอันโดดเด่นและมีการพัฒนามาตลอดพร้อมกับวิวัฒนาการของเผ่าพันธุ์มนุษย์ ซึ่งเป็นไปในวิถีที่ซับซ้อนมากขึ้นตลอดมา และค่อย ๆ เพิ่มพูนมิติแห่งคุณค่าทางจิตวิญญาณอันแสดงถึงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ในระดับที่สูงส่งยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ อันแสดงให้เห็นเป็นหลักฐานตลอดประวัติศาสตร์แห่งวิวัฒนาการของมนุษยชาติ วิวัฒนาการของมนุษยชาติและพัฒนาการทางสังคมเป็นไปอย่างมีเป้าหมายอันเป็นไปตามธรรมชาติของแนวคิดวิวัฒนาการ

4.4.2 แนวคิดเชิงปรัชญา

เป็นที่แน่นอนว่า ในลำดับต้นของวิวัฒนาการทางปรัชญาของ “สัต” แบบมนุษย์นั้นมีการตั้งคำถามอันเป็นโจทย์ในการแสวงหาความจริงย่อมต้องอยู่ไกลตัวมนุษย์ออกไป เพราะมนุษย์ในช่วงต้นของวิวัฒนาการยังขาดองค์ความรู้ที่สั่งสมอยู่มาก จึงมองเห็นตัวตนของความเป็นมนุษย์ในวิถีที่ยังด้อยกว่าสถานะแห่งธรรมชาติแวดล้อมในมิติที่สามารถเปลี่ยนแปลงบริบทแห่งชีวิต ให้เป็นไปสู่สถานการณ์อันหลากหลายโดยที่มนุษย์ในยุคก่อนนั้นไม่สามารถหาคำอธิบายได้เลย สถานภาพของมนุษย์จึงอยู่ในสถานะจำยอมต่อสิ่งที่ไม่เข้าใจว่าเหนือกว่าตน จึงเหมารวมเอาว่า สถานะแห่งธรรมชาติอันแวดล้อมมวลมนุษย์ทั้งหลายมีพลังเหนือกว่าตน และสามารถกำหนดความเป็นไปแห่งธรรมชาติและแม้กระทั่งตัวมนุษย์ให้เป็นฉันทใดก็ได้ตามต้องการ มนุษย์ในช่วงต้นแห่งวิวัฒนาการจึงได้ลงความเห็นว่าเป็นเป้าหมายสำคัญของการแสวงหาความจริงนั้นย่อมอยู่ที่ธรรมชาติเป็นแน่แท้

4.4.3 แนวคิดปรัชญายุคดึกดำบรรพ์

เมื่อความคิดในเบื้องต้นของมนุษย์ในช่วงแห่งวิวัฒนาการดังกล่าวย่อมตั้งความหวังอันสูงสุดว่า หากสามารถทำให้ผู้มีสถานะภาพเหนือกว่าตนพึงพอใจด้วยวิธีใดก็ตามย่อมนำมาซึ่งความสงบสุขและสันติภาพ จึงส่งผลให้แนวคิดปรัชญาดึกดำบรรพ์ตกอยู่ในสภาวะความไร้กฎเกณฑ์ หมายถึง

ความเป็นไปทั้งหลายย่อมขึ้นอยู่กับสภาวะแห่งธรรมชาติอันทรงพลังอันสื่อได้ว่า แนวคิดเชิงปรัชญาได้
 แนบแน่นอยู่กับ “อภิปรัชญา” เป็นฐานเริ่มต้น

4.4.4 แนวคิดปรัชญายุคโบราณ

องค์ความรู้เกี่ยวกับสิ่งรอบตัวได้ค่อย ๆ เผยตัวตัวอย่างกระจ่างแก่มนุษย์ แม้กระทั่ง
 รายละเอียดเกี่ยวกับตัวมนุษย์เองได้หลอมรวมเป็นองค์ความรู้ที่เด่นชัดขึ้น จนวิถีการดำรงชีวิตของ
 มนุษย์ได้กลายเป็นสังคมของการอยู่ร่วมกันและพึ่งพาอาศัยกัน มิติความเป็นตัวตนของมนุษย์เริ่ม
 เด่นชัดขึ้นในวิถีที่มีตัวฉันและตัวเธอแยกกันออกอย่างชัดเจน มนุษย์ที่อยู่กันแบบสังคมเช่นนี้จึงตั้ง
 โจทย์คำถามแห่งปรัชญาอันมีนัยยะแห่งความหวังต่อกลุ่มก้อนของสังคมแห่งตน ที่จะพัฒนาให้สภาพ
 ขึ้นได้ และได้หมายรวมสรุปเอาว่า สภาวะแห่งธรรมชาติทั้งหลายล้วนมีตัวตนที่ทรงพลังอำนาจในการ
 กำหนดสุขและทุกข์ของมวลมนุษย์จึงมีความต้องการอะไรบางอย่างอันมนุษย์แปรมาเป็นกฎเกณฑ์
 แห่งธรรมชาติที่จะต้องปฏิบัติตามเพื่อให้ชีวิตมนุษย์และสังคมมนุษย์เปี่ยมไปด้วยสันติสุข ปรัชญา
 แบบยุคโบราณจึงได้เกิดขึ้นมา และในกระบวนการที่ตนเอง จะพบว่า สภาวะแห่งธรรมชาติอันสื่อว่าเป็น
 เทพเจ้านั้นมีความเกี่ยวพันกับมนุษย์ในวิถีที่สามารถเอื้ออาทรประโยชน์ระหว่างกันอย่างลงตัวได้
 แม้ว่าสารัตถะจะใกล้ตัวตนของความเป็นมนุษย์มากขึ้น แต่วิถีแห่งปรัชญาที่สื่อในรูปแบบโจทย์
 คำถามก็ในหมู่มนุษย์ยังคงถูกตีความได้ว่าอยู่ในสารัตถะแบบ “อภิปรัชญา” เฉกเช่นแนวคิดทาง
 ปรัชญาที่ก่อนหน้านี้ผู้อยู่ดี

4.4.5 แนวคิดปรัชญายุคกลาง

เมื่อการวิวัฒนาการของสังคมเข้าสู่ยุคกลาง ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดอันหลากหลายก็ตาม ความ
 เชื่อที่แนบแน่นกับสิ่งเหนือธรรมชาติยิ่งทวีความสัมพันธ์ซับซ้อนกว่าเดิม เมื่อผู้ปกครองเห็นว่า
 “อาณาจักรของพระเจ้าคือเป้าหมายของทุกชีวิต” วิถีแห่งการดำรงชีวิตของมนุษย์ในแนวคิดทาง
 ปรัชญายุคกลางมุ่งตรงไปที่พระเจ้าองค์เดียวที่มีนัยยะของการบังคับให้รายละเอียดประจำวันของทุก
 ชีวิต ได้สยบยอมและสร้างความศรัทธาร่วมกันในฐานะองค์ความจริงอันติมะ ความเป็นตัวตนของ
 พระเจ้าชัดเจนมากขึ้น แต่ความเป็นตัวตนของมนุษย์ก็เป็นแค่ผู้รับใช้เท่านั้น ด้วยเหตุนี้ แนวคิดทาง
 ปรัชญาในยุคกลาง ก็ยังคงเกี่ยวข้องกับเนื้อหาทางปรัชญาแบบ “อภิปรัชญา” เช่นสองแนวคิดทาง
 ปรัชญาที่ผ่านมา

4.4.6 แนวคิดปรัชญายุค

ปัญหาสังคมและความกดดันทางความคิดอย่างรุนแรงในยุคกลางทำให้มนุษย์เริ่มตั้งคำถาม
 ที่เป็นความชอบธรรมขององค์ความรู้ทั้งหมดที่สื่อถึงพระเจ้าเพียงพระองค์เดียว และในขณะเดียวกัน
 บางส่วนได้แสวงหาความจริงของชีวิตใหม่โดยตั้งโจทย์เอาไว้ที่ประเด็นของความรู้เป็นสำคัญ ดังนั้น
 กระบวนทัศน์ทางปรัชญายุคจึงได้กำเนิดขึ้นพร้อมกับการชูประเด็นเรื่องความรู้ และวิธีการหา
 ความรู้เป็นสำคัญ แนวคิดจากสมัยกรีกโบราณจึงได้รับการนำมาพิจารณาใหม่และพัฒนาด้วยวิถีคิด

ใหม่ ความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์จึงได้เกิดขึ้น และทำให้แนวคิดทางปรัชญานวยุคเป็นกระบวนทัศน์แห่ง “ญาณวิทยา” อย่างแท้จริง

4.4.7 แนวคิดปรัชญาหลังนวยุค

ท่ามกลางความเจริญของวิทยาศาสตร์ในแนวคิดทางปรัชญานวยุคนั้น ผลของการพัฒนาแทนที่จะเติมเต็มชีวิตมนุษย์ที่ประกอบด้วยร่างกาย และจิตใจให้ให้สูงส่งสมบูรณ์กว่าเดิมได้ กลับทำให้ชีวิตของมนุษย์เต็มไปด้วยปัญหามากมายหลากหลายด้าน ซ้ำร้ายยังทำร้ายตัวมนุษย์ทั้งด้านร่างกาย และจิตใจทั้งสองด้าน และเมื่อความรู้ทางวิทยาศาสตร์ไม่ใช่คำตอบของมนุษยชาติ การแสวงหาทางเดินใหม่แห่งยุคสมัยก็ได้เริ่มต้นอีกครั้ง

4.4.8 แนวคิดจริยศาสตร์ในปรัชญาหลังนวยุค

แนวคิดปรัชญาจริยศาสตร์ในปรัชญาหลังนวยุค ถือได้ว่าเป็นแนวคิดที่สำแดงตัวตนให้ประจักษ์แก่ชาวโลกเพื่อการแก้ปัญหาให้กับปรัชญานวยุคโดยแท้ ด้วยเหตุนี้ กระบวนการแสวงหาความจริงเพื่อเข้าสู่กระบวนทัศน์ใหม่ของมนุษย์จำต้องเริ่มจากการพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตของพลเมืองโลกในสังคมยุคใหม่ อันเป็นสังคมที่แม้จะเต็มเปี่ยมและล้นเหลือไปด้วยความสะดวกสบายแห่งเทคโนโลยีอันเป็นชีวิตในบริบททางสังคมเชิงบวก แต่กลับมีเหตุปัจจัยทางสังคมเชิงลบปรากฏขึ้นมาพร้อมด้วยเป็นเงาตามตัว เช่น สงคราม ความอดอยาก ความเครียด ความเหงา ภาวะตกต่ำทางการเงิน ครอบครัแตกแยก และมลภาวะเป็นพิษ เป็นต้น จนผลสภาวะเหล่านี้ลุกลามมาเป็นปัญหาด้านวิกฤติแห่งคุณค่าของมนุษย์เป็นแกนสำคัญ จากภาวะเช่นนี้ แนวคิดทางจริยศาสตร์ในปรัชญาหลังนวยุคที่ประเด็นสำคัญไปตกอยู่ที่ปัญหาอันเป็นวิกฤติแห่งคุณค่าของมนุษย์ แนวคิดอันจะกลายเป็นปรัชญาที่จะนำมาแก้ไขได้ จึงจำเป็นต้องเน้นไปที่แนวคิดจริยศาสตร์เชิงคุณธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาตัวตนในฐานะสิ่งดำรงอยู่ สิ่งที่มีความสัมพันธ์ในสังคม และสิ่งที่มีคุณค่าในวิถีเฉพาะแห่งตนอย่างทรงคุณค่าที่เรียกว่า “ญาณวิทยาศาสตร์”

บทที่ 5

บทสรุป และข้อเสนอแนะ

ประเด็นสำคัญที่สามารถนำมาสรุปคำจำกัดความของ “มนุษยภาพ” (Humanity) อย่างหนึ่ง คือ “สามรรถิยะแห่งเหตุผลของมนุษย์” (Human Competency in Rationality) ด้วยความสามารถดังกล่าวทำให้ชีวิตมนุษย์ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล และสังคมโดยรวมมีความเจริญในหลากหลายด้าน โดยไม่จำกัดเพียงแค่มิติแห่ง “กายภาพ” (Physicality) แล “จิตภาพ” (Mentality) เพียงสองมิติแค่นั้น แต่ยังส่งผลถึงนวัตกรรมด้านอื่น ๆ แบบแยกย่อยอีกมากมาย ในสังคม เพราะความสามารถของมนุษย์เช่นนี้ทำให้มนุษย์มีความสามารถจินตนาการถึงสิ่งที่เป็นทั้งรูปธรรม และนามธรรมได้อย่างละเอียดชัดเจนและทรงคุณค่าได้ เช่นนี้เป็นการแสดงถึงความหมายของการมีชีวิตอยู่พร้อมกับการแสวงหาวิธีการให้ได้สิ่งนั้นมาประกอบใช้กับชีวิต ไม่ว่าจะเป็นด้านการแสวงหาแบบความคิดเชิงทฤษฎี การทดลอง และการประดิษฐ์ขึ้นมาเป็นเครื่องมืออำนวยความสะดวกสบายให้แก่ชีวิตมนุษย์ก็ล้วนแล้วแต่นำมาซึ่งการพัฒนาการสังคมมนุษย์ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยสาระทั้งจริยศาสตร์และปรัชญาหลังนวยุค และได้วิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดแล้ว ในกระบวนการสุดท้าย คือ การสรุปผลการวิจัย และการวิจารณ์ สิ่งที่ได้ค้นพบจากการวิจัยดังกล่าวนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.2 วิจารณ์

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

เมื่อได้ทำการวิเคราะห์ และแยกแยะให้เห็นมิติของเนื้อหาทั้งหมดในบทที่ 4 แล้ว ในบทนี้ผู้วิจัยจะทำการสรุปผลการวิจัยใน 3 ประเด็น ดังนี้

5.1.1 แนวคิดจริยศาสตร์

จริยศาสตร์เป็นสาขาทางปรัชญาที่มีลักษณะของการศึกษาเฉพาะตน สร้างประโยชน์เชิงวิชาการในแบบของตน และมีวิธีการพัฒนามบนพื้นฐานสาระของตนเช่นกัน

1) พื้นฐานในทางจริยศาสตร์

มีสาระสำคัญที่สรุปได้ดังนี้

“จริยศาสตร์” เป็นการศึกษาจริยธรรมบนพื้นฐานของเหตุผลแบบปรัชญาเป็นสำคัญ นอกจากนี้แล้ว จะพบว่า มีการศึกษาถึงประเด็นที่เป็นนามธรรมเกี่ยวกับความประพฤติ คือ ความดี

ความชั่ว ความถูก และความผิด เป็นต้น “จริยศาสตร์” มีคุณลักษณะสำคัญ 3 ประเด็น ที่จำเป็นต้องนำมาพิจารณา คือ ประเด็นเกี่ยวกับความประพฤติ ประเด็นเกี่ยวกับปัญหาทางจริยธรรม และประเด็นเกี่ยวกับเหตุผลเชิงปรัชญา

“จริยศาสตร์” มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับ “อภิปรัชญา” และ “ญาณวิทยา” โดยที่กระบวนการศึกษาจริยศาสตร์จำต้องอาศัยพื้นฐานความคิดด้านอุดมคติสูงสุด รวมถึงความรู้และกระบวนการแสวงหาความรู้จากทั้ง 2 วิชาข้างต้นจึงจะทำให้การศึกษาจริยศาสตร์สมบูรณ์ได้

“กระบวนการคิดเชิงปรัชญา” คือ ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์วิจารณ์ กระบวนการนำเสนอความคิดอย่างมีเหตุผลสนับสนุนข้อถกเถียงหรือข้อโต้แย้ง ไม่ว่าจะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็ตาม ไม่ได้มีลักษณะเป็นสูตรสำเร็จ และเป็นกระบวนการคิดที่สืบสาวจากเหตุไปหาผลในแบบที่สมเหตุผล โดยที่เหตุผลเป็นเหตุของการเกิดขึ้นของผลลัพธ์ ส่วนสาเหตุ คือ เงื่อนไขที่ก่อให้เกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่ง

ประเภทของจริยศาสตร์ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ตามจุดประสงค์ของการศึกษา กล่าวคือ อภิจริยศาสตร์ จริยศาสตร์บรรทัดฐาน และจริยศาสตร์ประยุกต์

วิธีการทางจริยศาสตร์เป็นการศึกษาจริยศาสตร์ที่จะนำมาแก้ปัญหาได้นั้น จำเป็นจะต้องแยกแยะออกเป็น 6 วิธีการกล่าวคือ วิธีการทางกายภาพและชีวภาพ วิธีการทางประวัติศาสตร์ วิธีการทางจิตวิทยา วิธีการทางอภิปรัชญา และวิธีการที่แท้จริงของจริยศาสตร์

ปัญหาของจริยศาสตร์มีเช่นเดียวกับการศึกษาสาขาอื่น ๆ ปัญหาดังกล่าวมีประเด็นที่สำคัญและนำมาศึกษา 6 ประการประกอบด้วย ปัญหาทางด้านจิตวิทยา ปัญหาทางการตัดสินใจทางจริยธรรม ปัญหาทางด้านการตัดสินใจทางจริยธรรม ปัญหาทางด้านผู้ตัดสินใจทางจริยธรรม ปัญหาทางด้านการตัดสินใจทางจริยธรรม และปัญหาทางด้านเสรีภาพและความรับผิดชอบ

2) การใช้เหตุผลในทางจริยธรรม

ประเด็นนี้เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น 2 ชนิด คือ (1) ปรากฏการณ์ทางสังคมที่ไม่ได้ถูกนำมาเข้าสู่กระบวนการตัดสินใจทางจริยศาสตร์ และ (2) ปัญหาระดับการตัดสินใจทางจริยธรรมที่ถูกนำมาศึกษาตามกระบวนการตัดสินใจทางจริยธรรมในวิถีแห่งการศึกษาจริยศาสตร์ อันจะส่งผลถึงพัฒนาการทางจริยธรรมที่หมายถึงการเปลี่ยนแปลงในวิถีแห่งการเติบโตในการนำเอาหลักจริยธรรมมาใช้ในชีวิตปัจเจกบุคคลและสังคมซึ่งเกี่ยวข้องกับการใช้เหตุผลทางจริยธรรม 3 ชั้นซึ่งประกอบด้วย (1) ชั้นก่อนกฎเกณฑ์ (2) ชั้นตามกฎเกณฑ์ และ (3) ชั้นเหนือกฎเกณฑ์

3) มาตรการจริยธรรมในทางจริยศาสตร์

ประกอบด้วย

(1) ทฤษฎีคุณธรรมมองว่า คุณธรรมเป็นพันธะทางจริยธรรมและคุณธรรมก็เป็นคุณสมบัติที่ได้รับการฝึกฝนจนเป็นสมบัติติดตัวมา และได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของตัวมนุษย์ เรียกว่า คุณลักษณะติดตัว ซึ่งประกอบด้วย คุณธรรมติดตัว ปัญหาภาคปฏิบัติ และความสุขจากความองอาจ

(2) ทฤษฎีหน้าที่ใช้คุณค่าทางจริยธรรม ที่ประทับอยู่ในตัวการกระทำอันเป็นหน้าที่เป็นปัจจัยในการชี้วัดการกระทำว่าดีหรือเลวโดยไม่สนใจผลลัพธ์ของการกระทำทั้งสิ้น

(3) ทฤษฎีประโยชน์นิยมให้คุณค่าแก่ผลลัพธ์ของการกระทำเรียกว่าลัทธิสัมฤทธิ์ผลนิยม การกระทำที่ถูกต้อง คือ การกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์ปริมาณมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุดที่เกี่ยวข้อง

4) อุดมคติของชีวิตในทางจริยศาสตร์

เป้าหมายสูงสุดของชีวิตที่มนุษย์หนึ่งคนที่ต้องการไปถึงให้ได้ แสดงให้เห็นว่า อุดมคติของชีวิตเป็นสิ่งมีค่าสูงสุด อันสื่อถึงคำว่าคุณค่าในชีวิต เมื่อได้รับสิ่งนี้แล้ว จึงได้กลายเป็นคำตอบสุดท้ายของชีวิต

(1) ทฤษฎีคุณธรรมเกี่ยวข้องกับการแสวงหาคำตอบว่า “ชีวิตที่ดีคืออย่างไร” เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการขัดเกลาตนเองในระดับปัจเจกบุคคล และจะทำให้มนุษย์รู้ว่าจะดำเนินชีวิตให้ดีได้อย่างไร เมื่อต้องเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับคนในสังคม

(2) ทฤษฎีหน้าที่ถือว่าคุณธรรมเป็นความดีสูงสุด ที่เรียกว่า เจตจำนง ซึ่งคนดีควรแสวงหาคุณธรรมเพื่อคุณธรรม ความดีเพื่อความดี ไม่ใช่ความสุข คุณธรรมจึงเป็นเรื่องของการปลูกฝังด้านเหตุผลล้วน ๆ โดยตัดอารมณ์ออกอย่างเด็ดขาด

(3) ทฤษฎีประโยชน์ถือว่าประโยชน์ในชีวิตมนุษย์อันเรียกว่า ความสุขเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการอย่างสูงสุดและมีคุณค่าภายในตนเอง เหตุผลเป็นปัจจัยที่บ่งชี้ให้เห็นว่า ความสุขเป็นจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของมนุษย์ และมนุษย์พึงแสวงหาอย่างยิ่ง

5) บริบทร่วมสมัยในทางจริยศาสตร์

ในสังคมปัจจุบัน ด้วยความที่สังคมมีการขยายตัวและพัฒนาหลากหลายด้าน มนุษย์จึงมีแนวคิดหลากหลายด้านตามมิติการเติบโตของสังคม ในกระบวนการพิจารณาทางจริยธรรมจำเป็นต้องพิจารณาสภาวการณ์แวดล้อมทางสังคมด้วย สรุปสาระสำคัญบริบทร่วมสมัยตามรายละเอียดดังนี้

(1) แนวคิดเศรษฐกิจแบบทุนนิยม

“ทุนนิยม” เป็นระบบเศรษฐกิจแบบใช้ทุนให้เป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญ โดยหลักการแล้วอนุญาตให้ภาคเอกชนเลือกดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจโดยเสรี เอกชนสามารถมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินและเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต รวมถึงทรัพย์สินที่หามาได้ คุณลักษณะสำคัญของทุนนิยมได้แก่ การสะสมทุน ตลาดแข่งขันและค่าจ้างแรงงาน ทุนนิยมได้กลายมาเป็นระบบเศรษฐกิจหลักในโลกปัจจุบัน

(2) แนวคิดประชาธิปไตย

“ประชาธิปไตย” (Democracy) เป็นระบอบการปกครองที่การบริหารอำนาจของรัฐมาจากเสียงข้างมากของพลเมืองของรัฐในฐานะ “เจ้าของอำนาจอธิปไตย” พลเมืองหรือประชาชน

สามารถใช้อำนาจของตนด้วยตนเองโดยตรงก็ได้ “ความเสมอภาค” เป็นคุณลักษณะสำคัญของประชาธิปไตยที่สะท้อนออกมาผ่านความเสมอภาคทางกฎหมายของพลเมืองทุกคน และสิทธิเข้าถึงกระบวนการทางกฎหมายโดยเท่าเทียมกัน

(3) แนวคิดจริยธรรมภาคสาธารณะ

“จริยธรรมสาธารณะ” เป็นจริยธรรมสากลที่กำหนดขึ้นมาบนพื้นฐานของหลักการเบื้องต้นซึ่งประโยชน์ต่อสาธารณะชน และหลักความเที่ยงธรรมที่มนุษย์ทุกคนมีฐานะทางจริยธรรมที่เท่าเทียมกัน ประกอบด้วย 1) หลักสิทธิ 2) หลักหน้าที่ 3) หลักเสรีภาพ 4) หลักความเสมอภาค 5) หลักความยุติธรรม

(4) แนวคิดปรัชญาหลังนวยุค

“กระแสแนวคิดหลังนวยุค” หมายถึง กระแสของความคิดที่มีความตรงกันข้ามกับกระแสแนวคิดนวยุค เดิมที แนวคิดนวยุคนิยมให้ความสำคัญกับการมีกฎเกณฑ์ควบคุมสังคม เพื่อเป็นมาตรฐานของวิถีคิดและการปฏิบัติที่เป็นเอกภาพ โดยมีฐานความเชื่อว่า มีความดี ความจริง และความงามที่เป็นสากลสำหรับทุกคนรอให้มนุษย์แสวงหาให้พบ แต่หลังนวยุคกลับให้การปฏิเสธโดยสิ้นเชิง

5.1.2 แนวคิดปรัชญาหลังนวยุค

1) การวิวัฒน์ของความคิดเชิงปรัชญา

“การใช้เหตุผล” ถือว่าเป็นคุณสมบัติพื้นฐานสำคัญของมนุษย์ประเภทที่พัฒนาอย่างสูงมาเป็น “โฮโมเซเปียนส์เซเปียนส์” ด้วยเหตุนี้ “เหตุผล” จึงกลายเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ในทางปรัชญาในหลากหลายระดับเพื่อการแก้ปัญหาชีวิตของมนุษย์ในสังคม จากการศึกษาเชิงวิเคราะห์ทางปรัชญาสามารถแบ่งแยกยุคสมัยของปรัชญาออกเป็น “กระบวนทัศน์ทางปรัชญา” ประกอบด้วย 1) กระบวนทัศน์ดึกดำบรรพ์ 2) กระบวนทัศน์โบราณ 3) กระบวนทัศน์ยุคกลาง 4) กระบวนทัศน์นวยุค และ 5) กระบวนทัศน์หลังนวยุค การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์หรือการเปลี่ยนแนวคิดทางปรัชญาเพื่อการแก้ปัญหาสังคมมี 2 ระดับ คือ (1) การเปลี่ยนแปลงแนวคิดระดับบุคคล (2) การเปลี่ยนแปลงแนวคิดระดับสังคม

2) ปรัชญานวยุคในฐานะแนวคิดเชิงญาณวิทยา

สาระของแนวคิดปรัชญาหลังนวยุคเริ่มต้นอย่างชัดเจนมาจากแนวคิดมนุษยนิยม (Humanism) อันเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญคุณค่าและให้ความสำคัญสูงสุดแก่ความเป็นมนุษย์ ปรัชญาหลังนวยุคสรุปได้เป็น 2 ประเด็น ดังนี้

(1) แรงผลักดันให้เกิดปรัชญานวยุค

ประการสำคัญเกิดจากการถูกกดขี่ด้านเสรีภาพของสังคม ให้มีความคิดความเชื่อแต่เพียงพระเจ้าสูงสุดในคริสต์ศาสนายุคกลาง เพื่อผลประโยชน์ด้านการปกครองของคริสต์ศาสนจักรเอง โดย

ที่ เซนต์โรมัส อควินัสเป็นผู้นำการศึกษาศาสนาคริสต์ในแ่งมมของปรัชญาศาสนา มนุษย์ยุคนี้สะสมความกดดันจนกลายเป็นความรู้สึกถูกกดขี่เสรีภาพทางความคิดเป็นเวลาหลายร้อยปี เมื่อสงครามครูเสดสงบลงและศาสนาจักรพ่ายแพ้ ความรู้ทั้งหลายเริ่มเข้ามาสู่ชาวคริสต์ สังคมจึงพัฒนาอย่างเห็นได้ชัดขึ้นในทุกมิติของสังคม

อีกประการสำคัญ คือ นักปรัชญาในยุคกลางได้สร้างแรงกดดันทางด้านความเชื่อโดยนำเอาความรู้ของอริสโตเติลมาอธิบายศาสนาคริสต์จนทำให้เกิดการถกเถียงปัญหาปรัชญาศาสนาไปถึงระดับที่อึดอัดอย่างมาก

(2) กลุ่มแนวคิดที่เกิดขึ้นในปรัชญาหลังนวยุค

หลังยุคกลางเป็นการเปิดประตูแห่งกาลสมัย และน่านฟ้าแห่งความรู้มีนักปรัชญานำเสนอความคิดจำนวนมากมากจนก่อเป็นแนวคิดทางปรัชญาในชุดในกาลต่อมา สรุปได้ดังนี้

ก. เหตุผลนิยม

นักปรัชญากลุ่มนี้พยายามก้าวออกจากกรอบแนวคิดของกระบวนทัศน์ที่ 3 ที่ยังคงยึดมั่นอยู่กับแนวคิดการมีอยู่ของพระเจ้า เพียงแต่ใช้เหตุผลอธิบายเกี่ยวโยงกับสสารให้เห็นชัดเจน แต่ก็นับได้ว่าเป็นแนวคิดที่เปิดทางให้แนวคิดอื่นที่นอกเหนือจากความคิดเรื่องพระเจ้าได้ปรากฏขึ้น นักปรัชญาในกลุ่มสำคัญในกลุ่มนี้ประกอบด้วย ก) เรอเน เดสการ์ตส์ ข) นิโกลา เดอ มาลบรองซ์ และ ค) ก็อตฟรีด วิลเฮล์ม ไลบ์นิซ

ข. ประสบการณ์นิยม

นักปรัชญากลุ่มนี้สรุปญาณวิทยาว่า ความรู้ ได้มาจาก 2 แหล่ง คือ “การให้เหตุผลเชิงตรรกะ” ถือว่าเป็นแหล่ง “ก่อนประสบการณ์” และ “ประสบการณ์เชิงประจักษ์” ถือว่าเป็นแหล่ง “หลังประสบการณ์” นักปรัชญาสำคัญกลุ่มนี้ประกอบด้วย ก) โรมัส ฮ็อบบส์ ข) จอห์น ล็อก และ ค) เดวิด ฮูม

ค. กลุ่มประนีประนอมและประสบการณ์นิยม

นักปรัชญากลุ่มนี้ได้ผสมผสานแนวคิดแบบเหตุผลนิยม และประสบการณ์นิยมเข้าด้วยกัน เพื่อให้การโต้แย้งได้ยุติลง นักปรัชญาสำคัญในกลุ่มนี้ประกอบด้วย ก) อิมมานูเอล คานต์ ข) โจฮันน์ ก็อตต์ลีบ ฟิชต์ ค) จอร์จ วิลเฮล์ม ฟรีดริช เฮเกล และ ง) อาร์เธอร์ โชเพินฮาวเออร์

ง. ปฐมฐานนิยมและปฐมฐานนิยมใหม่

นักปรัชญากลุ่มนี้ใช้เหตุผล และกฎเกณฑ์ความคิดตามโครงสร้างของสมองตามแบบแนวคิดของคานท์ ต่อจากนั้นก็ให้สร้างเป็นระบบที่เชื่อถือได้ขึ้นมา นักปรัชญาสำคัญในกลุ่มนี้ประกอบด้วย ก) ออกุสต์ ค็องต์ ข) เฮร์เบิร์ต สเปนเซอร์ ค) จอห์น สจ๊วต มิลล์ ง) จูลส์ อองรี ปวงกาเร่

จ. ปรัชญาวิเคราะห์

นักปรัชญากลุ่มนี้เข้าถึงขั้นการพัฒนา “ลัทธินิรันตรนิยม” และ “สารัตถะนิยม” ในระดับสมบูรณ์แบบ นักปรัชญาสำคัญในกลุ่มนี้ประกอบด้วย ก) เบอร์ทรันด์ อาเธอร์ วิลเลียม รัสเซลล์ และ ข) เซอร์ อัลเฟร็ด จูสส์ แอร์

(3) ปัญหาร้ายแรงในปรัชญานวยุค

ผู้วิจัยได้สรุปปัญหาร้ายแรงที่มีผลกระทบต่อสมาชิกสังคมปรัชญานวยุค ดังนี้

ก. วิกฤตอุดมการณ์สุดโต่ง

ความยึดมั่นถือมั่นในแนวทางการดูแลสังคมของตน ต่างฝ่ายต่างคิดว่าเป็นเป็นแนวทางที่ดีที่สุด และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมด้วยสงครามกลางทั้งภายในและภายนอกประเทศ

ข. วิกฤตการบริโภคนิยม

การบริโภคอย่างฟุ่มเฟือย จนตกอยู่ในสภาพของการบริโภคจนเกินความจำเป็นอย่างแท้จริงของชีวิต เป็นวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดปัญหาหนี้สินที่ไม่สามารถจัดการได้ และนำมาซึ่งปัญหาอื่นอีกหลายด้านตามมา

ค. วิกฤตสภาวะแวดล้อม

ปัญหาความเสื่อมโทรมในเชิงคุณภาพ และปริมาณของสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ รวมถึงสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม สาเหตุหลักมาจากการใช้ญาณวิทยาศาสตร์เป็นองค์ความรู้หลักพัฒนาสังคมจนสร้างความร้ายแรงของปัญหาในทุกระดับ

ง. วิกฤตความไม่เท่าเทียมกัน

ปัญหาดังกล่าวนี้เกิดจากการพัฒนาระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม พร้อมกันกับการพัฒนาสังคมด้วยญาณวิทยาศาสตร์จนเกิดปัญหาของรายได้ประชากรเหลื่อมล้ำกัน คนรวยที่เป็นส่วนน้อยของสังคมเอาเปรียบคนชั้นกลางและคนจนที่เป็นส่วนใหญ่ของสังคม

3) ปรัชญาหลังนวยุคในฐานะแนวคิดเชิงจริยศาสตร์

แนวคิดปรัชญาหลังนวยุคมีลักษณะทางปรัชญาจริยศาสตร์สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

(1) มูลเหตุของการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ปรัชญาหลังนวยุคมี 2 ประการ คือ การเกิดวิกฤตเชิงคุณค่าของความเป็นมนุษย์และการเกิดกระแสต่อต้านกระบวนทัศน์ปรัชญานวยุค เพื่อการแสวงหาแนวคิดเชิงปรัชญาแก้ปัญหาสังคมเดิมแล้วเข้าสู่สังคมใหม่

(2) พัฒนาการของแนวคิดปรัชญานวยุคมีการแบ่งแยกแนวคิดหลังนวยุค ในช่วงที่ยังเป็นกระแสอยู่นี้ แบ่งออกได้เป็น 3 ระยะ คือ

ก. กระแสข้อกังขา ช่วงเวลาที่ “แนวคิดแบบวิจันศุนย์นิยม” เริ่มไม่ได้เป็นพัฒนาการของแนวคิดที่จะกลายเป็นปรัชญาหลังนวยุคในอนาคต จนกระทั่งความเสียหายจากการเกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 และ 2 ได้กระจายไปทั่วทั้งโลก แม้วามมนุษย์จะฟื้นฟูสังคมที่บอบช้ำขึ้นมาได้ แต่จิตวิญญาณที่

รื้อรานจากญาณวิทยาศาสตร์นั้น ได้กลับกลายเป็นความสงสัยที่มีต่อญาณวิทยาศาสตร์ นักปรัชญาในยุคนี้ประกอบด้วย ก) แวร์เนอร์ ไฮเซนเบิร์ก ข) แฟรงค์ แรมซีย์ ค) เอ็ดเวิร์ด เวสเตอร์มาร์ค ง) ลุดวิก วิตเกินสไตน์ และ จ) ฟรีดริช เฮเกล

ข. กระแสรีออลอน เป็นช่วงเวลาที่นักทฤษฎีรีออลอนต้องการถอนรากแนวคิดแบบตะวันตก ที่มีอิทธิพลเหนือแนวคิดอื่นใดเพื่อนำเอาความรู้ทั้งหลายอันเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรมที่ถูกมองข้าม และวาทกรรมอันเกี่ยวข้องกับเพศสภาพ เชื้อชาติ ชาติพันธุ์และอัตลักษณ์ทางชนชั้นให้กลับขึ้นมาสู่ภาวะที่โดดเด่นอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อการปลดปล่อยมนุษย์ให้หลุดพ้นจากการกดขี่ การส่งเสริมให้การศึกษามีส่วนในการเปลี่ยนแปลงสังคม นักปรัชญาในยุคนี้ประกอบด้วย ก) ฟรีดริช นิตเช่ ข) ฌอง โปล ชาร์ตร์ ค) มิแชล ฟูโกต์ ง) ฌาค ลาก็อง จ) ฌาค แดร์ริดา ฉ) ฌ็อง โบตริยาร์ด ช) ฌ็อง ฟร็องซัวส์ ลีโอดาร์ต ฉ) โกลด เลวี-สเตราส์ และ ญ) จิลล์ เดอลูซ

ค. กระแสรีออลอนสร้างในฐานะลัทธิหลังนวยุค แนวคิดในช่วงเวลานี้กลายเป็นแนวคิดที่ลดความแข็งกร้าวลงมาก กลายเป็นแนวคิดที่พร้อมจะรับฟังทุกฝ่ายเพื่อนำเอาสิ่งที่ดีทุกอย่างมาร่วมสร้างสังคม เรียกได้ว่า “ลัทธิหลังนวยุค” แนวคิดในช่วงนี้ ตระหนักถึงความหลากหลายของมนุษย์ที่มากขึ้น นักปรัชญาในยุคนี้ประกอบด้วย ก) คลิฟฟอร์ด กิตซ์ ข) โดนัลด์ เดวิดสัน ค) ริชาร์ด รอร์ที ง) ฮิลารี พูตน์ม และ จ) ชมรมเวียนนา

4) แนวคิดปรัชญาหลังนวยุคที่มีอิทธิพลต่อศาสตร์สาขาอื่น

ศาสตร์ทางวิชาการสาขาอื่น 4 สาขาได้รับอิทธิพลแนวคิดต่อจากปรัชญาหลังนวยุคเพื่อไปพัฒนาสาระทางวิชาการเฉพาะของสาขานั้น

(1) ด้านแนวคิดเชิงทฤษฎี

ปรัชญาหลังนวยุคมีอิทธิพลสำคัญต่อแนวคิดเชิงทฤษฎีเพื่อการวิจัยในประเด็นข้อสงสัยต่อ “อำนาจ” ในการสร้างความรู้ ค่านิยม และบรรทัดฐานที่ถูกต้อง โดยเฉพาะแนวทางในการพัฒนาความก้าวหน้าของสังคมในหลากหลายด้าน เช่น เรื่องเล่าหลัก วาทกรรม และแนวคิดเรื่องการรีออลอน เป็นต้น

(2) ด้านสังคมวัฒนธรรม

หลังจากการยุติของสงครามโลกครั้งที่สอง วิทยาศาสตร์ได้เปลี่ยนสังคมแทบทุกมิติ เรียกได้ว่าญาณวิทยาศาสตร์ได้มีผลกระทบต่อโลกทัศน์และชีวิตทัศน์ของมนุษย์และบริบทสังคม หลายประเด็น เช่น ประดิษฐ์กรรมครอบงำชีวิต การบริโภคเชิงภาพลักษณ์ การผลิตงานศิลปะแบบทุนนิยม ตรรกะทางวัฒนธรรมของทุนนิยมยุคหลัง และ พฤติกรรมหลีกเลี่ยงความไร้สังคม เป็นต้น

(3) ด้านศิลปกรรม

งานทางด้านศิลปะที่มนุษย์เป็นผู้สร้างสรรค์ขึ้น แบ่งเป็น 2 ประเภท

ก. ทศศิลป์ที่มีปฏิสัมพันธ์กับลักษณะและอุดมการณ์ของสมัยใหม่ นักปรัชญาที่นำเสนอแนวคิดคนสำคัญ เช่น โทมัส โดเคอร์ที่ ฌอง ฟร็องซัวส์ ลีโอดาร์ต ฮาเบอร์มาส และชาร์ลส์ เจนส์ เป็นต้น

ข. สถาปัตยกรรมที่รูปแบบของการออกแบบอาคารยังไม่สามารถกำหนดรูปแบบและแนวความคิดทิศทางที่ชัดเจนได้ แต่อาคารมีรูปทรงแปลกตาและสวยงามแบบไม่จัดขีด

(4) ด้านวรรณกรรม

วรรณกรรมหลังนวยุคมีลักษณะของการโต้แย้งวรรณกรรมแนวสัจนิยม ซึ่งเชื่อว่าวรรณกรรมมีความสามารถถ่ายทอดภาพความเป็นจริงได้อย่างตรงไปตรงมาโดยปราศจากอคติ และกลวิธีในการนำเสนอเป็นการใช้ผู้เล่าแบบรู้แจ้งแบบเดียวเท่านั้น

5.1.3 แนวคิดจริยศาสตร์ในปรัชญาหลังนวยุค

ขั้นสุดท้ายของการศึกษาวิจัยตามแนวทางจริยศาสตร์บรรทัดฐาน (Normative Ethics) คือ การนำเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาสังคมบนฐานของปรัชญาจริยะ

1) วิกฤติเชิงคุณค่าในกระบวนทัศน์ทางปรัชญานวยุค

เมื่อญาณวิทยาศาสตร์ไม่สามารถสร้างสวัสดิภาพที่ดีสู่สังคมมนุษย์ได้ เพราะเกิดวิกฤติหลายประการ เช่น

“วิกฤติอุดมการณ์สุดโต่ง” ซึ่งเป็นความขัดแย้งอันเกิดจากความยึดมั่นถือมั่นในแนวทางการดูแลสังคมของตนที่มีผลให้เกิดการปฏิวัติ โดยที่การปฏิวัติเป็นการแสวงหาคคุณค่าของมนุษย์และการปฏิวัติเป็นสงครามที่ใช้เทคโนโลยีทำลายฝ่ายตรงข้าม

“วิกฤติการบริโภคนิยม” เป็นการบริโภคอย่างฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็นแท้จริงของชีวิตและเกินตัว มีการบริโภคมกกว่าการผลิต การอวดรวย และการมองทุกสิ่งเป็นสิ่งที่ต้องบริโภค

“วิกฤติสภาวะแวดล้อม” เป็นปัญหาความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อมทั้งทางชีวภาพ ทางเศรษฐกิจและทางสังคม

“วิกฤติความไม่เท่าเทียมกัน” ที่เป็นผลมาจากการพัฒนาระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม

2) จริยศาสตร์คุณธรรมในฐานะแนวคิดหลักทางจริยศาสตร์ในปรัชญาหลังนวยุค

ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าจริยศาสตร์เชิงคุณธรรมจะกลายเป็นแนวคิดพื้นฐานทางจริยธรรม อันหมายถึงสามารถต้องเป็นแกนกลางของความประพฤติปฏิบัติตน สำหรับปรัชญาหลังนวยุคสรุปได้ 3 องค์ประกอบดังรายละเอียดดังนี้

(1) คุณธรรมติดตัว-การแสดงตัวตนของมนุษย์มีคุณค่าทางอภิปรัชญา

คุณธรรมติดตัวในจริยศาสตร์เชิงคุณธรรมเป็นสภาวะแห่งตัวตนอันเป็นจิตวิญญาณ ที่สอดคล้องกับความกลมกลืนที่อยู่ภายใน โดยที่ส่วนของเหตุผลได้เข้าถึงความรู้อย่างแท้จริง และ

สามารถควบคุมส่วนอื่นใดได้จนสมบูรณ์ ลักษณะแห่งศีลธรรมเช่นนี้จะต้องได้รับการฝึกฝนจนกลายเป็นนิสัยประจำตัว

“อติภาวะ” หมายถึง ตัวตนของมนุษย์หนึ่งคนในระดับปัจเจกบุคคลที่ดำรงอยู่ในสังคม ได้กระทำบางอย่างในบริบทของสถานการณ์ซึ่งมีความเกี่ยวเนื่องกับสาร์ตละ ความเกี่ยวเนื่องกับเสรีภาพ ความเกี่ยวเนื่องกับบุคคลอื่น ความเกี่ยวเนื่องกับโลก และความเป็นอติภาวะแท้ของบุคคล การดำรงอยู่ของอติภาวะสามารถดำรงอยู่อย่างมีคุณค่าเสมอ เพราะมีคุณสมบัติเฉพาะอันโดดเด่นที่สะท้อนถึงมิติแห่งคุณค่า และทรงสมรรถภาพมากพอ ที่นำพาสังคมมนุษย์ให้ก้าวไปสู่จุดหมายทางสังคมได้

“คุณสมบัติเฉพาะของมนุษย์” หมายถึง คุณสมบัติโดดเด่นแบบมนุษย์ประกอบด้วย 10 มิติ ได้แก่ อติภาวะนิยม อเทวนิยม ธรรมชาตินิยม เสรีนิยม เหตุผลนิยม ปฏิบัตินิยม ประโยชน์นิยม จิตนิยม ปฏิฐานนิยม และคุณค่าพื้นฐานนิยม

“วิถีแห่งมนุษย์” หมายถึง การดำรงตนของมนุษย์ในเชิงการพัฒนาจิตวิญญาณ ประกอบด้วย 3 วิถี คือ ก) มนุษย์เป็นสัตว์ระดับจิตวิญญาณ ข) การแสวงหาความจริงของมนุษย์ และ ค) ความหมายของชีวิตและความหมายของการมีชีวิตอยู่

(2) ปัญญาภาคปฏิบัติ-การแสดงตัวตนของสังคมที่มีคุณค่าทางจริยศาสตร์เชิงพื้นที่

การนำเอาจริยศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในสังคม มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่แตกต่างกัน ช่วงเวลาและวิธีการจะต้องสอดคล้องกันในมิติทางสังคม ที่รองรับปรากฏการณ์สังคมจึงมีคุณค่าทางในฐานพื้นที่ทางจริยศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วย ก) พื้นที่แห่งการดำรงอยู่ของตัวตนที่อิงอาศัยกัน และ ข) ขอบเขตแห่งเสรีภาพแห่งตนและผู้อื่น

(3) ความสุขจากความงอกงาม-การแสดงตัวตนของวิทยาศาสตร์ที่มีคุณค่าทางญาณวิทยา

จริยธรรมต้องมีเหตุผลในวิถีของการมีเป้าหมายของชีวิต ความสุขอันงอกงามเป็นผลลัพธ์สุดท้ายซึ่งทำให้จริยธรรมมีเงื่อนไขที่จำเป็นว่าต้องเข้าสู่เป้าหมายของชีวิตให้ได้ ที่มีสถานะเป็นวัตถุวิสัย ชีวิตต้องเป็นการดำรงชีวิตอย่างดั่งจริงอย่างแท้จริง ไม่ใช่เรื่องของการขึ้นอยู่กับสภาวะอารมณ์ที่เผชิญอยู่ เพราะเปี่ยมไปด้วยวิจารณ์ญาณในการมองญาณวิทยาศาสตร์ให้อยู่ในสถานะที่ถูกต้อง อันเป็นแค่เครื่องมือทางญาณวิทยาเท่านั้น และตัวตนของวิทยาศาสตร์ในฐานะเครื่องมือทางญาณวิทยาศาสตร์มีลักษณะการก่อตัวค่อนข้างเฉพาะด้วยเวลาก่อตัวที่ยาวนาน และมีสาระเฉพาะแห่งวิทยาศาสตร์

5.2 วิจัย

แท้ที่จริง มนุษย์เป็นสัตว์ชั้นสูงที่ได้ผ่านการพัฒนาทั้งทางร่างกายและวิถีแห่งความคิดจนกลายเป็นสัตว์ชนิดที่อยู่ในระดับของจิตวิญญาณ ซึ่งได้สั่งสมและพัฒนาคุณสมบัติขั้นดีหลากหลายด้าน ในวิถีที่สัตว์ชนิดอื่นไม่มี “จิตวิญญาณ” สื่อถึงกรอบในการดำรงชีวิตของมนุษย์อันเป็นสถานภาพที่มี

นัยยะสำคัญ “ด้านคุณค่า” นั้นหมายถึงว่า สิ่งใดปรากฏขึ้นในสังคมของมนุษย์ร่วมกับตัวตนของชีวิตมนุษย์ สิ่งนั้นย่อมบ่งถึงคุณค่าในหลากหลายมิติที่มีความสัมพันธ์โยงใยกับการดำรงอยู่ของตัวตนของความเป็นมนุษย์ อันเป็นพื้นฐานของการมีอยู่ของ “อัตถิภาวะ”

ในบทวิจารณ์นี้ ผู้วิจัยต้องการนำเสนอแนวคิดสำคัญที่สุดที่บ่งชี้ถึงความเป็นจริยศาสตร์ในปรัชญาหลังนวยุคทั้งหมด 5 ประเด็นด้วยกัน

5.2.1 วิกฤตเชิงคุณค่าในปรัชญานวยุค

แนวคิดมนุษยนิยมได้เปิดโอกาสให้มนุษย์ได้แสวงหาความจริงของชีวิต ด้วยการตั้งคำถามว่า “การดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าคืออะไร” เสรีภาพเปิดโอกาสให้มนุษย์ได้แสดงศักยภาพในการนำเสนอความคิดอันเกิดขึ้นจากฐานของความรู้ที่ได้สั่งสมบนพื้นฐานของการแสวงหาความจริง ในหลากหลายวิธีการที่ต่างกันไปแต่ละคนจะถนัด ความคิดทั้งหลายได้เปิดประตูแห่งความรู้ให้มนุษย์ทุกคนที่ใคร่รู้ได้เรียนรู้และศึกษามากมายออกไปเรื่อย ๆ แทบจะไม่มีที่สิ้นสุด เมื่อความรู้พุ่งรั้งออกมาเรื่อยๆ ก็เกิดการพัฒนามาเรื่อยๆ ต่อจากแนวคิดมนุษยนิยม ทั้งแบบเหตุผลนิยม และแบบประจักษ์นิยม ทั้งหมดได้หล่อหลอมกันจนกลายเป็นความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ที่สามารถยกระดับการพัฒนาอุตสาหกรรมให้ก้าวข้ามอย่างรวดเร็ว เพราะ “ญาณวิทยาศาสตร์” ได้เติบโตจนกลายเป็นแกนหลักสำคัญของการพัฒนาสังคมแทนทุกสิ่ง

ในระหว่างกระบวนการพัฒนาสังคมวิทยาศาสตร์ดังกล่าว แนวคิดทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมก็ได้เติบโตควบคู่กันมา จนถึงยุคข้อมูลข่าวสารที่เรียกว่า โลกาภิวัตน์ได้เป็นแรงสำคัญในการส่งเสริมให้สังคมโลกเปลี่ยนแปลงไปทุกมิติ ท่ามกลางความหวังที่ว่าสังคมแห่งญาณวิทยาศาสตร์จะทำให้ชีวิตมนุษย์พัฒนาไปในทิศทางบวกตลอดไป แต่ภาพแห่งความเป็นจริงกลับปรากฏให้เห็นวิกฤตอันหลากหลายด้านในสังคมในวิถีแห่งการถาโถมจนแก้ไขไม่ทัน และย้อนกลับมาเป็นปัญหาทำลายสังคมมนุษย์ในหลากหลายด้านเช่นกัน

ด้วยเหตุนี้ แนวคิดทางปรัชญานวยุคได้รับการพัฒนาหลากหลายด้านจาก “ญาณวิทยาศาสตร์” แทบทั้งสิ้น จนทำให้วัฒนธรรมเดิมของมนุษย์ในสังคมได้แปรเปลี่ยนไป ซึ่งในท้ายที่สุดก็สะท้อนความเป็นอยู่ของมนุษย์ในระดับลึก จนกลายเป็นวิกฤตหลากหลายด้านที่มีความซับซ้อนและดูประหนึ่งลึกลับเพราะมีมิติและปัจจัยอันหลากหลายโยงใยกันรอบด้าน เช่น วิกฤตการอุดมการณ์สุดโต่ง วิกฤตการบริโภคนิยม วิกฤตสภาวะแวดล้อม และวิกฤตความไม่เท่าเทียมกัน เป็นต้น

เมื่อวัฒนธรรมเดิมของชีวิตมนุษย์เปลี่ยนไปโดยไม่กระทบต่อชีวิตในสังคมมนุษย์ ก็น่าจะมีความเป็นไปได้ว่า มนุษย์จะลงความเห็นเดียวกันเพื่อให้มีการส่งเสริมให้เติบโตต่อไป แต่วัฒนธรรมใหม่ที่ปรากฏอยู่ในสังคมมนุษย์นั้นกลับทำลายชีวิตมนุษย์ในทุกด้าน โดยเฉพาะคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นเรื่องที่ยิ่งถึงตัวตนของความเป็นมนุษย์ให้เกิดการสั่นไหวอย่างรุนแรง มนุษย์ที่เป็นสัตว์ระดับจิตวิญญาณจะดำรงชีวิตอย่างขาดคุณค่าของชีวิตไม่ได้เลย เพราะเมื่อชีวิตเริ่มแสดงเค้ากลางของสภาวะ

อันไร้สิ้นซึ่งความหมายจึงเป็นการยากที่มนุษย์จะตอบตัวเองว่า ความหมายของชีวิต คือ อยากรู้ นี่คือประเด็นสำคัญที่รบกวนสภาวะการเติมเต็มของจิตวิญญาณของมนุษย์ อันถือได้ว่าเป็นพฤติกรรมปกติของมนุษยชาติก็ว่าได้

ดังนั้น เนื้อแท้ของสัตว์ระดับจิตวิญญาณ คือ คุณค่าของความเป็นมนุษย์ ตลอดช่วงระยะเวลาของการแสวงหาของมนุษย์เผ่าพันธุ์โฮโมเซเปียนส์เซเปียนส์ ล้วนแสดงพลังแห่งการขับเคลื่อนสู่เป้าหมายของการดำรงไว้ซึ่งเผ่าพันธุ์ของมนุษย์เผ่าพันธุ์นี้ นั่นหมายถึง ภายใต้วิจารณ์ญาณของมนุษย์ สิ่งใดที่ “ใช่” เพื่อการดำรงไว้ซึ่งเผ่าพันธุ์ของมนุษย์ มนุษย์เผ่าพันธุ์นี้จะดำรงไว้และพัฒนาบนพื้นฐานของเหตุผลแบบมนุษย์ที่ได้สั่งสมมา แต่สิ่งใดที่ “ไม่ใช่” มนุษย์เผ่าพันธุ์นี้จะปรับเปลี่ยนและพัฒนาบนพื้นฐานของเหตุผลแบบมนุษย์ที่ได้สั่งสมมาเหมือนกัน จึงเป็นปกติวิสัยประจำอันโดดเด่นของมนุษย์เผ่าพันธุ์นี้ที่ดำรงอยู่อย่างมีเป้าหมายของชีวิต เมื่อบริบททางสังคมได้แสดงสัญญาณแห่งวิกฤติให้เห็น ปฏิกริยาสะท้อนกลับของมนุษย์ย่อมต้องก่อตัวขึ้น และพร้อมจะปกป้องเผ่าพันธุ์ของตนให้ดำรงคงอยู่ในโลกนี้ได้ต่อไปด้วยวิถีคิดและทางแห่งการปฏิบัติที่แตกต่างไปจากเดิมซึ่งสามารถเรียนรู้ได้ด้วยศักยภาพแห่งเผ่าพันธุ์ของตน

1) วิกฤติอุดมการณ์สุดโต่ง

มนุษย์ไม่ว่าจะรู้สึกตัวหรือไม่ก็ตาม ต่างคนต่างนำเสนอแนวคิดที่จะขับเคลื่อนชีวิตของมนุษย์ให้ดำเนินไปข้างหน้าให้ได้ คุณสมบัติที่สามารถคิดพิจารณาได้ของมนุษย์ที่อาจจะเรียกได้ว่า “ศักยภาพแห่งเหตุผล” (Potential in Rationality) เป็นเอกลักษณ์สำคัญประจำเผ่าพันธุ์ มนุษย์เจริญมาได้ทุกวันนี้ด้วยศักยภาพแห่งเหตุผลเช่นนี้เอง ในประวัติศาสตร์ของการการสร้างสรรค์อุดมการณ์ทางความคิดของมนุษย์หลากหลายครั้ง มนุษย์ได้แทรกซึมเอาไว้ด้วยพลังแห่งการเคลื่อนไปข้างหน้าสูงมาก เพราะเมื่อไหร่ที่มนุษย์ได้เข้ามารวมกันและร่วมกันคิด พลังของมนุษย์จะส่งต่อถึงกันในระดับจิตวิญญาณซึ่งยากที่จะเข้าถึงด้วยกระบวนการคิดแห่งตรรกะแบบพื้น ๆ ได้ การส่งต่อวิถีคิดในการปรับเปลี่ยนสังคมหลากหลายแนวคิด เพื่อการเปลี่ยนผ่านจำนวนมากมายในประวัติศาสตร์อยู่ในสภาวะที่เรียกได้ว่าสุดโต่ง จนสร้างหายนะให้เกิดขึ้นแก่สังคมมนุษย์ในหลายเทศะมาแล้ว วิกฤติอุดมการณ์สุดโต่งจึงถือได้ว่าเป็นอีกหนึ่งวิกฤติที่ผู้วิจัยต้องการยกตัวให้เห็นว่า เกิดจาก “วิถีคิด” (Thinking Method) ของมนุษย์อันเป็นศักยภาพประจำเผ่าพันธุ์ดังกล่าวข้างต้น

ผู้วิจัยเห็นว่า หากพิจารณาให้ดี จะพบว่า ศักยภาพในการใช้เหตุผลของมนุษย์อันหมายถึงวิถีคิดเพื่อการขับเคลื่อนสังคมของมนุษยชาติให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นปัจจัยสำคัญ ที่ก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในทุก ๆ ด้านของสังคมมนุษย์ เพียงแต่ว่าในช่วงเวลาที่มนุษยชาติยังไม่ได้มีประสบการณ์ในการเรียนรู้ร่วมกัน จึงมีความเป็นไปได้ว่า เกิดความผิดพลาดในวิถีที่กลับมาทำร้ายสังคมมนุษย์เองย่อมสามารถเกิดขึ้นได้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ให้เห็นแล้วว่า อันที่จริง “วิกฤติอุดมการณ์สุดโต่ง” ได้นำมาซึ่งการปฏิวัติอันเป็นการแสวงหาคคุณค่าของมนุษย์ แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นสงคราม

ที่ใช้เทคโนโลยีทำลายฝ่ายตรงข้ามอันถือว่าเป็นมนุษย์เผ่าพันธุ์เดียวกัน และอยู่ร่วมกันในสังคมใหญ่คือโลกแห่งนี้ บทเรียนที่ได้จากงานวิจัยเล่มนี้ คือ การก้าวไปข้างหน้าตามแนวทางของมนุษยชาติหากไม่ใช้ปัญญาค่อย ๆ ไตร่ตรองอย่างถี่ถ้วนให้ครบทุกมิติ จะกลับกลายมาเป็นหอกที่แทงสังคมมนุษย์เอง และปัญหาจำนวนมากที่ได้เคยเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์สร้างความหายนะอย่างใหญ่หลวงให้แก่สังคมมนุษย์อย่างเห็นได้ชัด ผู้วิจัยขอเน้นย้ำว่า ศักยภาพในการคิดของมนุษย์เป็นสิ่งที่ดีอย่างมากในการพัฒนาสังคมมนุษย์ แต่หากขาดการยั้งคิดโดยการมองข้ามคุณค่าของความเป็นมนุษย์ไปแล้ว จะกลายเป็นภัยพิบัติทำลายล้างเผ่าพันธุ์มนุษย์ให้บอบช้ำทั้งระดับกายภาพและจิตภาพ ดังที่เคยเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์มาซ้ำแล้วซ้ำเล่า แต่ต่างกันที่วิถีแห่งความเจ็บปวดที่ถูกทำร้ายเป็นเครื่องมือที่ร้ายกาจแตกต่างกัน แต่ทั้งหมดคือภัยพิบัติอันเกิดขึ้นจากน้ำมือของมนุษย์เผ่าพันธุ์เดียวกัน

2) วิกฤติการบริโภคนิยม

มนุษย์ไม่สามารถปฏิเสธคุณค่าของการสรรค์สร้างสังคมในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมได้เลย เพราะระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมได้ให้เสรีภาพแก่พลเมืองในการพัฒนาเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการแบ่งงานกันทำ ทำให้คนแต่ละกลุ่มสามารถพัฒนาทักษะเฉพาะตนได้ถึงระดับสูงสุดแห่งตนได้ และด้วยทักษะที่ได้รับการพัฒนาอย่างสูงสุดนี้เองได้ก่อให้เกิดนวัตกรรมอย่างมากมายในทุกด้าน นายทุนที่มีทักษะในการพัฒนาธุรกิจจึงได้เน้นการขยายธุรกิจ ด้วยวิธีการทางการตลาดแบบโฆษณาชวนเชื่อและเกินจริงในหลายกรณี เป้าหมายสำคัญเป็นการดึงดูดผู้บริโภคให้เกิดความต้องการบริโภคจนเกินความต้องการพื้นฐานที่อยู่ในกรอบของความจำเป็นในชีวิตที่แท้จริง ซึ่งเป็นการบริโภคแบบเลยเถิดเพื่อแสดงศักยภาพที่เหนือกว่าผู้อื่นด้านฐานะทางการเงินของตน และปรากฏการณ์เช่นนี้เองได้กลายมาเป็นวัฒนธรรมปรากฏใหม่ที่ถูกล่อหลอมให้แก่พลเมืองโลกในช่วงเวลาแห่งกระบวนทัศน์ทางปรัชญานวยยุค พลเมืองโลกจำนวนมากติดกับดักของการโฆษณา โดยการมุ่งหวังผลกำไรของนายทุนที่เป็นมนุษย์ด้วยกันเป็นแหล่งแห่งกับดักที่ทรงพลังยิ่ง โศกนาฏกรรมเช่นนี้ก่อให้เกิดโศกนาฏกรรมซ้ำซ้อนในการทำลายความสงบสุขของมนุษย์ในสังคมหลากหลายประเทศในโลก คนที่มีทักษะที่ดีในการรู้เท่าทันข้อมูลของสังคมแบบเศรษฐกิจทุนนิยมด้วยการดำรงตัวตนอยู่ในบริบททางสังคมที่มีข้อมูลระดับลึกเพียงพอ หรือเรียกว่าเป็นชนชั้นนำ และไม่เพเลียงพลาต่อเกมการเงินของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่มีผู้เล่นจำนวนมากมุ่งหาผลกำไร แต่เพียงอย่างเดียว ก็สามารถเจริญเติบโตในสังคมสมัยใหม่ได้อย่างภาคภูมิใจ ถือว่าประสบความสำเร็จ และดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างสะดวกสบายในวิถีแห่งยุคสมัย คงไม่ผิดที่จะกล่าวว่าคนกลุ่มนี้ คือ กลุ่มมีอำนาจ และมีความรู้ที่มาพร้อมกับโอกาสเรื่องชาติตระกูลอันเป็นเรื่องโครงสร้างทางสังคมที่ซับซ้อน ในขณะที่คนอีกบางกลุ่มอาจจะไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลที่ถูกต้อง หรือไม่สามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างถูกต้อง หรือไม่สามารถปรับระดับสถานภาพทางสังคมให้สูงขึ้นได้ เลยส่งผลให้เกิดสภาวะล้มเหลวทางการเงิน หรือส่งผลให้เกิดความล้มเหลวในชีวิตด้วยก็มีในหลายกรณีมาแล้วในสังคม และนำไปสู่ปัญหาที่หลากหลายต่อไปเป็นทอด ๆ

เห็นได้ชัดเจนคือ การเกิดความพร่าเลือนในด้านคุณค่าในกระบวนการคิดวิเคราะห์ของมนุษย์ “วิกฤติความไม่เท่าเทียมกัน” ซึ่งจะกล่าวต่อไปในหัวข้อเดียวกันนี้เป็นลำดับสุดท้าย

ผู้วิจัยเห็นว่า ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมมีข้อดีอย่างมากแต่จะไม่สามารถปฏิเสธได้เลยอย่างที่กล่าวไว้ข้างต้น แต่ประเด็นที่ต้องนำมาพิจารณาคือผลเสียอันเกิดจากความไม่สามารถสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นในการกระจายของรายได้ หากพิจารณาดูเพียงระดับพื้นผิว จะพบว่าความเป็นอยู่ของประชาชนโดยส่วนรวมดีขึ้นและไม่ใช่ว่าประเด็นที่จะปฏิเสธได้อย่างแน่นอน หากพิจารณาในระดับลึกขึ้นมาอีกสักหน่อย วัฒนธรรมบริโภคนิยมทำให้มนุษย์เกิด “ความพร่องในจิตใจ” (Mental Deficiency) จนเป็นปัญหาบานปลายสร้างปัญหาซ้อนปัญหาแบบเชิงลึกขึ้นไปอีกหลายระดับชั้น จนได้กลายมาเป็นประเด็นเชิงลบที่ทีมแพทย์สังคมที่หนักหนาสาหัสในหลายกรณีที่ไม่สามารถนำมาแก้ไขได้ทัน มีแต่จะเป็นสภาวะที่เลวร้ายลงไปเรื่อย ๆ เพราะความต้องการเสพแม้แต่สิ่งที่ไม่จำเป็นต้องเสพมารุมเร้าภายในจิตใจของคน ให้เกิดความต้องการเสพอย่างไม่สามารถหยุดได้ ความสามารถประคับประคองความเป็นอยู่ของประชาชนโดยส่วนใหญ่ให้อยู่ดีกิน กลับไม่สามารถกระทำได้ในทางปฏิบัติ เพราะสังคมเศรษฐกิจแบบทุนนิยมมีมิติที่แตกแขนงออกมามากมายจนกลายเป็นความซับซ้อนในการสร้างบริบททางสังคม ที่กระตุ้นการบริโภคไว้รอบตัว และกลายเป็นปัญหาที่ซับซ้อนเกินกว่าที่องค์กรแห่งรัฐจะแก้ได้ทัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่กำลังพัฒนาหลายประเทศ ที่ความโปร่งใสทางการเมืองยังไม่ชัดเจนอย่างควรจะเป็นในระดับมาตรฐานสากล อันหมายถึง “ธรรมาภิบาล” (Good Governance) ยังอยู่ในระดับต่ำมาก นั่นเป็นการสื่อให้เห็นว่าสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ของประเทศดังกล่าวเหล่านี้ เช่น สถาบันการศึกษา สถาบันทางศาสนา สถาบันครอบครัว และสถาบันของรัฐ เป็นต้น ล้วนตกอยู่ในสภาวะแห่งความล้มเหลวในการจัดการบทบาท และหน้าที่ของตนให้ดำรงประสิทธิภาพเอาไว้ให้อยู่ในระดับของศักยภาพที่จะประคับประคองการพัฒนาที่กระจายทรัพยากรให้เท่าเทียมกัน

3) วิกฤติสภาวะแวดล้อม

คุณูปการของความรู้เชิงวิทยาศาสตร์ล้วนสร้างความสะดวกสบายให้กับชีวิตมนุษย์ ในสังคมเกินกว่าที่จะสามารถบรรยายได้ เพราะความรู้เชิงวิทยาศาสตร์ดังกล่าวได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ทุกคนในทุกมิติจนกลายเป็นวิถีที่ไม่สามารถเลี่ยงได้ สังคมที่พัฒนาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมทั่วโลกต่างได้รับผลกระทบทางลบที่มีต่อสภาวะแวดล้อมในหลากหลายมิติย่อยเชิงลึก และปัญหาบางอย่างก็ทับถมความร้ายแรงแสนสาหัสเอาไว้เนิ่นนาน จนเกินกว่าที่จะแก้ไขให้ออกมาสู่จุดที่เคยเป็นได้ แม้ว่าคุณูปการขององค์ความรู้แบบวิทยาศาสตร์จะยิ่งใหญ่เกินกว่าที่จะจินตนาการได้ แต่ผลกระทบในทางลบก็หนักหนาเกินกว่าที่จะจินตนาการหาทางแก้ไขได้เช่นกัน เพราะปัญหาสำคัญ โดยเฉพาะเรื่องปัญหาสุขภาพอันเกิดมาจากการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม ให้สังคมธรรมดากลายเป็นสังคมอุตสาหกรรมได้ส่งผลด้านลบต่อคุณภาพของประชากรในโลกแทบจะทั่วโลกก็ว่าได้ คุณภาพ

ชีวิตอันสมบูรณ์ที่เคยฝันถึง กลับกลายเป็นฝันร้ายที่ไม่สามารถลบเลือนออกจากประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติได้ เพราะคุณภาพชีวิตที่พึงได้จากสภาวะแวดล้อมได้ถูกทำลายไปแล้วเป็นจำนวนมาก

ผู้วิจัยเห็นว่า ในท้ายที่สุด มนุษย์ก็ย่อมต้องย้อนกลับมาพิจารณาว่า แนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรมควรจะต้องอยู่ในระดับใด จึงจะเรียกได้ว่าไม่สร้างผลกระทบเชิงลบย้อนกลับมาทำลายสังคมมนุษย์ การพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมโดยใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นเครื่องมือย่อมสื่อความหมายถึงศักยภาพในการคิดอย่างเป็นระบบที่ซับซ้อน และวิถีแห่งปฏิบัตินิยมที่เชี่ยวชาญลึกซึ้งของมนุษย์ว่าได้พัฒนามาจนถึงองค์ความรู้ระดับสูงที่ห่างไกลสัตว์ชนิดอื่นอย่างเทียบไม่ติด แต่แนวทางการพัฒนาอย่างสุดโต่งที่หมายถึงรวดเร็วจนเกินขอบเขตที่ควรจะเป็นนั้น มักจะส่งผลเสียให้กับสังคม อาจจะมีมากกว่าส่งผลดีให้กับสังคมอย่างที่เรารู้กันมาก่อนหรือไม่ แนวทางในการพัฒนาสังคมด้านอุตสาหกรรมจำเป็นต้องได้รับการทบทวนจากสถาบันแห่งรัฐแทบทุกสถาบัน เพื่อกำหนดระดับการพัฒนาและระดับความเสียหายให้อยู่ในสภาวะที่ยังสามารถแก้ไขได้ แม้ว่าการลงมือแก้ไขขณะนี้จะไม่สามารถแก้ไขปัญหาให้ได้หมดครบถ้วนที่ห้วงเวลาอันรวดเร็วหรือด้วยหนึ่งปฏิบัติการ แต่ก็ยังดีกว่าการปล่อยให้ปัญหาทับถมต่อไปโดยไม่รับการแก้ไขเลย คุณค่าของมนุษย์ที่ถูกย่ำยีได้กลายเป็นแรงบีบคั้นมนุษย์ในสังคมให้หมดความสุขในชีวิต ที่พึงได้รับในฐานะมนุษย์ระดับจิตวิญญาณที่แสวงหาชีวิตแห่งคุณค่า กระบวนการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมเป็นการเสริมสร้างสังคมหรือฆาตกรรมมนุษย์อย่างช้า ๆ เป็นประเด็นที่มนุษย์เริ่มตั้งคำถาม และจำต้องหาทางแก้ไขให้ได้ เพื่อเรียกคุณค่าของความเป็นมนุษย์ให้กลับคืนมา

4) วิถีชีวิตความไม่เท่าเทียมกัน

เมื่อวัฒนธรรมบริโภคนิยมอันเป็นวัฒนธรรมที่เป็นผลมาจากวิถีชีวิตบริโภคนิยมได้ระบาดไปทั่วประหนึ่งโรคร้าย และมีผลสะท้อนถึงระดับความเชื่อมั่นในการดำรงอยู่อย่างสงบสุขของมนุษย์ในสังคม เพราะความหลงใหลในวัตถุที่แสดงเฉพาะคุณค่าภายนอกแบบฉาบฉวย การเสพคุณค่าภายนอกทดแทนการเสพคุณค่าภายในอันเป็นสารัตถะแท้จริง จึงก่อความวุ่นวายในมิติแห่งคุณค่าอันเป็นมิติลึกของชีวิตมนุษย์ จนเกิดเป็นการดำรงชีวิตที่ขับเคลื่อนไปพร้อมกับการสวahaคุณค่าที่พราเลือน “ความพราเลือนในคุณค่า” (Ambiguity in Value) ที่สื่อถึงสภาวะไม่แน่ใจ และสุดท้ายแล้วก็กลายเป็นการตัดสินใจที่หลงทาง ในการแสวงหาค่าของมนุษย์ได้ถูกเบี่ยงเบนออกไปจากทิศทางแห่งศีลธรรมปกติ ที่พึงเป็นแบบอย่างทางจริยธรรมอันควรนำมาประพฤติให้ชีวิตเกิดความสันติและสง่างามเช่นนี้ กลายเป็นสภาวะรบกวนความสงบทางจิตใจในระดับลึก และหากพิจารณาให้ถี่จะพบว่า สังคมมนุษย์ในช่วงเวลาแห่งกระบวนการที่ค้นพบนี้ได้ถูกแบ่งเป็น 2 มาตรฐานในการดูแลพลเมืองแห่งสังคม คือ ชนชั้นมั่งคั่ง (Wealthy Class) และชนชั้นขาดแคลน (Needy Class) แนวทางการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน คือ การส่งเสริมให้เกิดชนชั้นกลาง (Middle Class) ให้มีจำนวนมาก เพื่อลดจำนวนชนชั้นรวย และชนชั้นจนลงให้เหลือน้อยที่สุด ชนชั้นกลางจึงสื่อถึงการไม่จำเป็นต้องร่ำรวยและ

ยากจนในมิติด้านตัวเงิน แต่สื่อถึงความสามารถในการจัดการความอยู่ดีกินดีของประชาชนโดยรัฐ และปัจเจกบุคคลได้อย่างครอบคลุมทั่วถึงและเหมาะสมตามมาตรฐานคุณภาพชีวิต นั่นหมายถึง โครงสร้างทางสังคมจำต้องถูกกำหนดโดยรัฐที่มาจากความเห็นพ้องของประชาชนส่วนใหญ่เป็นสำคัญ จึงจะสามารถรับรู้ความต้องการที่แท้จริงของประชาชนได้ตลอดเวลา

ผู้วิจัยเห็นว่า “สภาวะรวยกระจุกจนกระจาย” (Inequality Gap) ได้กลายมาเป็น “โครงสร้างใหม่ทางสังคม” (New Structure of Society) ที่จำกัดการเคลื่อนสถานะทางสังคมให้สู่ระดับที่ดีขึ้นกว่าเดิม สภาวะทางสังคมเช่นนี้เกิดกลุ่มคนจำนวนน้อยที่เป็นเจ้าของทรัพยากรจำนวนมากในสังคม และในขณะเดียวกัน คนจำนวนมากก็ได้เป็นเจ้าของทรัพยากรจำนวนน้อย “ปรากฏการณ์แห่งการผกผันระหว่างปริมาณของทรัพยากรและปริมาณของผู้ได้ผลประโยชน์” (Inversion of Resource Quantity and Beneficial) ได้กลายเป็นปัญหาใหญ่ของสังคม ประเทศที่ตกอยู่สภาวะเช่นนี้จะเกิดการพัฒนาสังคมที่ไม่เท่าเทียมกัน การปล่อยให้ปัญหาเช่นนี้ดำเนินต่อไป ยิ่งเป็นการตอกย้ำการเข้าไม่ถึงทรัพยากรของชนชั้นล่างในอนาคตต่อไปอย่างไม่สามารถหยุดยั้งได้ ความเจริญของเมืองใหญ่จะทิ้งห่างความเจริญในเมืองที่เล็กกว่า และผลประโยชน์ในชีวิตของพลเมืองด้านอื่น ๆ ก็แตกต่างกันตามไปด้วยเป็นเงาตามตัว องค์กรปิตัยในการบริหารประเทศที่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมจำต้องศึกษาปรากฏการณ์ ในประเทศที่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบเดียวกันที่ได้ผ่านประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงมายาวนาน เพื่อให้เห็นมิติทั้งเชิงบวกและเชิงลบ แล้วนำมาสร้างแนวทางในการจัดการสังคมให้เกิดความสมดุลอย่างยั่งยืน จึงจะสามารถแก้ปัญหาในลักษณะนี้ได้

ผู้วิจัยได้ยกประเด็นของวิกฤติทั้ง 4 ด้าน ที่มีมูลเหตุของวิกฤติที่แตกต่างกัน แต่ผลกระทบในท้ายที่สุดแล้ว มาขมวดไว้ที่ประเด็นเดียวกัน กล่าวคือ การพัฒนาสังคมมนุษย์โดยใช้ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์โดยไร้การพิจารณาวางแผนอย่างรอบด้าน ย่อมส่งผลเสียต่อสังคมมนุษย์เองโดยเฉพาะผลกระทบเชิงลบด้านจิตใจอันหมายถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่ถูกเหยียบย่ำและต่ำถอยลง

5.2.2 จริยศาสตร์เชิงคุณธรรมในฐานะแนวคิดหลักทางจริยศาสตร์ในปรัชญาหลังนวยุค

เมื่อเป็นที่ทราบแน่ชัดแล้วว่า การนำองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์มาใช้พัฒนาสังคมมนุษย์ โดยไร้การพิจารณาอย่างครบมิติจะทำให้เกิดผลเสียเชิงคุณค่าต่อชีวิตมนุษย์อย่างใหญ่หลวง ด้วยเหตุนี้หลักจริยศาสตร์ที่พ่วงมาเป็นฐานความคิด ก็ย่อมต้องเป็นแนวคิดจริยศาสตร์ที่ส่งเสริมคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์อันเกิดขึ้นในตัวมนุษย์เองเป็นสำคัญ

ข้อวิจารณ์จริยศาสตร์เชิงคุณธรรมจำต้องเริ่มพิจารณาจากคำถาม เพื่อการวิจารณ์ 2 คำถาม กล่าวคือ 2) จริยศาสตร์คุณธรรมมีสาระที่โดดเด่นอย่างไร และ 2) จริยศาสตร์คุณธรรมมีความเหมาะสมกับยุคสมัยแห่งปรัชญาหลังนวยุคอย่างไร

1) สารที่โดดเด่นในจริยศาสตร์คุณธรรมที่เหมาะสมกับปรัชญาหลังนวยุค

ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า ประเด็นที่น่าสนใจของ “ทฤษฎีคุณธรรม” คือ การมีองค์ประกอบแต่ละปัจจัยที่สอดคล้องกันอย่างลงตัวถึง 3 มิติ ไม่ว่าจะเป็นมิติแห่งตัวตนของมนุษย์ มิติในการนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมในสังคม และมิติแห่งตระหนักรู้ในสรรพสิ่งอย่างเหมาะสมแก่สถานะภาพของสิ่งนั้นบนพื้นฐานของความพอดีที่ไม่ลุ่มหลงอันสามารถนำพาความสุขอันยั่งยืนมาสู่ชีวิต ทั้งระดับปัจเจกและสังคม ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นควรให้จริยศาสตร์เชิงคุณธรรมควรค่าแก่การนำมาประยุกต์ใช้ให้เป็นฐานคิดของปรัชญาหลังนวยุค

เริ่มต้นที่องค์ประกอบแรก ประเด็น “**คุณธรรมติดตัว**” เป็นแหล่งของความคิดที่เกิดขึ้นในจิตใจเพราะสามารถเข้าใจเหตุผลของความจำเป็นที่ต้องกระทำความดี สภาพของจิตใจเช่นนี้ต้องได้รับการหล่อหลอมตรรกะของการดำรงอยู่ของชีวิตทุกชีวิตที่มีความสัมพันธ์กัน และส่งผลถึงกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เรียกได้ว่า เป็นสถานะที่ก่อให้เกิดการทำความดีด้วยเหตุผลที่เข้าถึงระดับลึกของการตระหนักรู้ในการอยู่ร่วมกันของสรรพสิ่ง แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า สภาพจิตใจที่เข้าถึงสัจธรรมเช่นนี้ จำเป็นต้องเป็นการตระหนักรู้ฝังลึกภายในจิตใจที่ได้รับการหล่อหลอมมาอย่างยาวนาน จนเห็นผลในทางปฏิบัติ อาจจะไม่จำเป็นต้องได้รับการหล่อหลอมตั้งแต่เด็กเสียทีเดียว แต่ต้องมีบริบททางสังคม ใกล้ตัวที่เติมเปี่ยมไปด้วยเนื้อหาของคุณธรรม เพราะบริบททางสังคมแห่งคุณธรรมจะมีแบบอย่างของบุคคลในทางปฏิบัติที่ช่วยหล่อหลอมสมาชิกในสังคมให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ด้วยการปลูกฝังแนวความคิดการอยู่ร่วมกันอย่างถูกต้อง การมีคุณสมบัติแห่งคุณธรรมทั้งหลายที่กล่าวไว้ในบทวิเคราะห์เป็นการผสมกลมกลืนรวมกัน อย่างสมดุลแบบธรรมชาติไม่สุดโต่งไปในทางใดทางหนึ่ง เรียกว่า “**ดุลยวิถี**” (Golden Means) ทางสายกลางอันเป็นฐานของปัญญาภาคปฏิบัติในสังคมแห่งจริยศาสตร์ และความสุขอันงอกงามที่เป็นการตระหนักรู้ถึงเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ ในการนำมาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมซึ่งเป็นองค์ประกอบขั้นสูงสุดซึ่งจะกล่าวต่อไป

องค์ประกอบที่สอง ประเด็น “**ปัญญาภาคปฏิบัติ**” ปัจจัยข้อนี้ถือได้ว่ามีความทันสมัยอย่างมาก เพราะเป็นลักษณะที่เป็นพื้นฐานให้กับแนวคิดปฏิฐานนิยมที่เน้นการลงมือปฏิบัติกับสังคมอันเป็นสนามจริงที่นำมาฝึกฝนกับการใช้จริงอย่างลงตัว การเกิดขึ้นของปรากฏการณ์ใด ๆ ในโลกล้วนจำเป็นต้องเกิดจากการประสานขององค์ประกอบหลายปัจจัยทั้งด้านกาลและเทศะ รวมถึงอัตราส่วนของส่วนผสมผสานอื่น ๆ ที่จะต้องอยู่ในความพอดีที่ผู้กระทำได้เข้าถึงจากการลงมือภาคปฏิบัติในพื้นที่ทางจริง ศาสตร์สังคมของมนุษย์จนสามารถเกี่ยวเป็นประสบการณ์อันเป็นตัวตนของความรู้ที่มั่นคง และประจักษ์ชัดในขอบเขตและแนวทาง เด็บโตเป็นหลักการทางความคิดในจนสามารถสร้างสภาวะการณ์ที่บ่งชี้ได้ว่า ในแต่ละสถานการณ์ควรจะทำเช่นใดจึงจะสามารถก้าวข้ามไปสู่ปัจจัยสุดท้ายคือความสุขอันงอกงาม เพราะไม่ใช่ความสุขระดับธรรมดาที่กระทำแล้วไม่เกิดผลกระทบต่อบริบทรอบข้างแต่อย่างใด แต่เป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดความดีโตอันเป็นความงอกงามที่เกิดขึ้นในใจของ

ผู้กระทำและสังคมเป็นส่วนรวมที่สามารถแบ่งปันสรรพพยากรณ์แห่งความสุขได้อย่างทั่วถึง เพราะแนวคิดจริยศาสตร์เชิงคุณธรรมเป็นจริยศาสตร์ที่มีเป้าหมายอันเกี่ยวเนื่องกับความสุขแท้จริงในลักษณะของความยั่งยืนเป็นอีกประเด็นที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งจะกล่าวในหัวข้อต่อไป

องค์ประกอบสุดท้าย ประเด็น “ความสุขจากความงอกงาม” องค์ประกอบนี้เป็นภาวะขั้นสูงสุดอันเป็นผลของการปฏิบัติสิ่งทีเรียกว่าคุณธรรมลงไปในกระบวนการของปัญญาภาคปฏิบัติไปแล้ว ผลของการปฏิบัติสะท้อนกลับมาทำให้เกิดความงอกงามในจิตใจของผู้กระทำ เพราะตั้งแต่เหตุแห่งการกระทำคือความเข้าถึงเหตุปัจจัยของการดำรงอยู่ร่วมกันและตัวของคุณธรรมนั้น ได้สร้างผลกระทบต่อบุคคลและสถานการณ์ในการลงมือปฏิบัติ “คุณธรรม” ที่เกิดขึ้นในสังคมอันเป็นพื้นที่ทางจริยศาสตร์ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายใน “กระบวนการแห่งคุณธรรม” (Virtue Procedure) นั้นหมายความว่า “จริยศาสตร์เชิงคุณธรรม” มีการหวังผลในการกระทำและเชื่อมั่นว่าต้องเกิดผลในเชิงบวก เพราะมองเห็นข้อมูลในสถานการณ์อันเป็นข้อเท็จจริงอันเกิดจากการตระหนักรู้และประสบการณ์ที่ได้เก็บเกี่ยวมาจนเห็นตรรกะของความเป็นไปแล้ว และอีกหนึ่งประเด็นที่พื้งนำมาพิจารณา ดูประหนึ่งว่า “กระบวนการแห่งคุณธรรม” เป็นการกระทำที่ถูกลวงแผนเอาไว้เป็นรูปแบบที่ชัดเจนในระดับหนึ่งแล้ว ค่อยนำมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับโครงสร้างของการกระทำ ด้วยเหตุนี้ “จริยศาสตร์เชิงคุณธรรม” จึงมีรูปแบบของการปฏิบัติให้เกิดผลในวิถีรูปแบบอันเกิดจากสติปัญหานั้น เกิดขึ้นจากการเก็บเกี่ยวและไตร่ตรองแล้วแทบทั้งสิ้น

2) ความเหมาะสมของจริยศาสตร์คุณธรรมต่อปรัชญาหลังนวยุค

การแสดงความคิดเห็นในข้อวิจารณ์นี้จำต้องย้อนกลับไปพิจารณาความเป็นตัวตนสำคัญและปัญหาอันเกิดจากตัวตนที่สำคัญนั้นก่อน ดังนี้

จะเห็นได้ชัดว่า **ประเด็นแรก** ตัวตนสำคัญของปรัชญาหลังนวยุคเป็นการให้คุณค่าแก่การพัฒนาสังคมด้วยวิทยาศาสตร์ด้วยการก้าวล่วงจริยศีลธรรมแห่งความเป็นมนุษย์

ด้วยเหตุนี้ ปัญหาสำคัญจึงอยู่ในประเด็นที่ว่า ในช่วงเวลาแห่งกระบวนการทัศน์ทางปรัชญานวยุค มีการใช้ญาณวิทยาศาสตร์เป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคมมนุษย์มากมายในหลากหลายด้านของสังคมในวิถีที่ไร้จริยธรรมและพิจารณาอย่างรอบด้านจนก่อให้เกิดความเสียหายแก่สังคมมนุษย์ นั้นหมายความว่า มนุษย์มีคุณภาพชีวิตที่ดีในมิติหนึ่ง แต่ก็มีคุณภาพที่เลวร้ายในอีกหนึ่งมิติควบคู่กันไป การพัฒนาเพื่อการก้าวไปข้างหน้า กลับย้อนมาทำลายสังคมมนุษย์เองโดยเฉพาเรื่องของจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นมิติแห่งตัวตนระดับสูงของความเป็นมนุษย์เผ่าพันธุ์โฮโมเซเปียนส์ เซเปียนส์ ดังนั้น แม้อุเหมือนว่าชีวิตมนุษย์จะเปี่ยมล้นด้วยความหมายของการลงมือกระทำ ปฏิบัติและพัฒนาสังคม แต่คุณค่าของมนุษย์อันเป็นมิติแห่งจิตวิญญาณได้สูญหายไปในยุคสมัยนี้เอง ปัญหาสำคัญของมนุษย์สังคมแห่งปรัชญานวยุค คือ การเกิดวิกฤติทางด้านคุณค่าของความเป็นมนุษย์

ประเด็นต่อมา เมื่อปัญหาอันเกิดจากตัวตนสำคัญของปรัชญาหลังนวยุคเกี่ยวเนื่องกับมิติแห่งคุณค่าของความเป็นมนุษย์ แนวทางในการแก้ไขจึงจำเป็นต้องใช้หลักทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับคุณค่า จึงจะเหมาะสมกัน อันนำมาซึ่งการนำเสนอจริยศาสตร์เชิงคุณค่าให้เป็นแนวคิดหลักทางจริยศาสตร์ในปรัชญาหลังนวยุค ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอในงานวิจัยเล่มนี้

บทสรุปจากคำถามข้างต้น ทฤษฎีคุณค่าในฐานะจริยศาสตร์เชิงคุณค่ามีความเหมาะสมแห่งยุคสมัย เพราะผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า เมื่อมีการพิจารณาอย่างรอบคอบ จะเห็น ความครบองค์มิติจนเกิด “ความกลมกลืน” (Harmony) ขององค์ประกอบทั้ง 3 ประเด็นของจริยศาสตร์เชิงคุณธรรมข้างต้นเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างแท้จริง และอีกมิติหนึ่งที่น่าสนใจ คือ การครบองค์ของปัจจัยที่เป็นการเติมเต็มกระบวนการในการสร้างสมความคิดเพราะจะเห็นได้ว่าปัจจัยสูงสุด คือ “ความสุขอันองกาม” เป็นความสุขที่เกิดจากการได้กระทำสิ่งดี ๆ ลงไปด้วยความบริสุทธิ์ใจบนพื้นฐานของความเข้าใจแบบตระหนักรู้ในเหตุปัจจัยของการดำรงอยู่ของสรรพสิ่ง ที่ต้องมีปัจจัยส่งเสริมเชิงบวกเอื้ออาศัยกันและกันเป็นสำคัญ และไม่ลุ่มหลงจนเกินงาม ลักษณะเช่นนี้ เป็นความสุขที่องกามหรือเติบโตในเชิงสร้างสรรค์งดงามอย่างแท้จริง เพราะไม่ได้เป็นการกระทำที่ต้องการผลตอบแทนใดและไม่ต้องการการกระตุ้นใดใดจากภายนอก แต่เป็นภาวะอันสอดคล้องลงตัวภายในจิตใจที่เป็นการตระหนักรู้ว่าผลตอบแทน คือ การที่สังคมในวงกว้างเกิดสันติสุขทุกหนแห่งอันเป็นผลกระทบสะท้อนกลับมาสู่การสร้างสันติสุขในระดับปัจเจกบุคคล และสังคมในวงกว้าง ซึ่งมีนัยยะที่น่าสนใจศึกษาและวิจัยต่อไป

5.2.3 มนุษย์ที่ทรงคุณค่าในปรัชญาหลังนวยุค

การพัฒนาตัวตนของมนุษย์ตั้งแต่ยุคอดีตถึงปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่า มนุษย์มีการพัฒนาที่แตกต่างจากสัตว์ชนิดอื่นมากขึ้นเรื่อย ๆ ในหลากหลายมิติ ฉะนั้น จึงเป็นที่แน่นอนว่า มนุษย์มีความแตกต่างในลักษณะแปลกเด่น (Outstanding) จากสัตว์ชนิดอื่นอย่างประจักษ์แจ้งหลายประการ

1) มนุษย์เป็นสัตว์ระดับจิตวิญญาณ

ถ้าเปรียบเทียบกับสัตว์ชนิดอื่น ๆ จะพบว่า มนุษย์มีความสามารถในการคิดหาเหตุผล ให้เกิดคุณค่า และแยกแยะความเป็นมนุษย์ที่มีเอกลักษณ์แห่งตน ความสามารถดังกล่าวทำให้มนุษย์เกิดการเรียนรู้ให้พัฒนาให้ชีวิตของมนุษย์เกิดความหมายขึ้นทุกด้านของชีวิต มนุษย์มีการพัฒนารอบมิติและมีมากขึ้นเรื่อย ๆ ตามกาลเวลา และแต่ละมิติก็มีการแยกย่อยออกไปมากมายเรื่อย ๆ เช่นกัน เพราะบริบททางสังคมมีความแตกต่างจากแต่ก่อนอยู่ตลอดเวลาไม่เคยหยุด มนุษย์จึงมีคุณลักษณะที่แตกต่างมากมายจากสัตว์ชนิดอื่น ในทุกแง่มุม วิธีแห่งการดำรงชีวิตของมนุษย์ที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ก็ยังไม่ได้หยุดวิถิแห่งพัฒนาการ และยังคงดำเนินวิถิแห่งพัฒนาการดังกล่าวให้มีความซับซ้อนมากขึ้นเรื่อย ๆ ผู้วิจัยเห็นว่า แต่ละมิติแห่งการพัฒนานั้นเป็นการก้าวเดินไปสู่เป้าหมายของคำว่าคุณค่าของความเป็นมนุษย์แทบทั้งสิ้นอย่างไม่ต้องสงสัย แม้ว่าจะชัดเจนหรือคลุมเครือบ้างในบางเวลาก็ตาม มนุษย์เป็น

สัตว์ระดับจิตวิญญาณที่มีความต้องการที่ละเอียดถี่ถ้วน ในฐานะมนุษย์ที่มีความแตกต่างดังกล่าวแล้วข้างต้น ดังจะกล่าวต่อไป

ตามที่ได้กล่าวไว้แล้วโดยตลอดในเนื้อหาทั้งหมดที่ผ่านมาในบทที่ 4 เกี่ยวกับการมีนัยยะสำคัญในการดำรงชีวิตที่แตกต่างจากสัตว์ชนิดอื่นใดในโลกของมนุษย์ทั้งพิจารณาจากอภิวินาทีที่มี 5 มิติ และคุณสมบัติเฉพาะของมนุษย์ 10 มิติ ต่างช่วยบ่งชี้ความเป็นมนุษย์ที่แตกต่าง หากพิจารณาลงลึกไปถึงระดับพฤติกรรม แสดงให้เห็นความเป็นมนุษย์ระดับจิตวิญญาณที่แสวงหาความหมายของชีวิตมนุษย์ การพิจารณามนุษย์ในเชิงจิตวิทยาในระดับลึกจะพบว่า มีความต้องการอยู่ 5 ระดับย่อย (1) “ความต้องการทางกายภาพ” และ (2) “ความต้องการความปลอดภัย” อันเรียกว่า “ความต้องการพื้นฐาน” (3) ความต้องการความรักและการเป็นส่วนหนึ่ง และ (4) ความต้องการความภาคภูมิใจ อันเรียกว่า “ความต้องการทางสังคม” ส่วนความต้องการระดับสูงสุด คือ “ความต้องการระดับจิตวิญญาณ” (Spiritual Needs) อันได้แก่ “ความต้องการเข้าถึงความหมายแห่งตน” เมื่อมนุษย์ไม่ได้รับการตอบสนองความที่ยังขาดอยู่ต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การไม่ได้รับการตอบสนอง “ความต้องการระดับสูงสุด” คือ ระดับจิตวิญญาณ จะทำให้การดำรงชีวิตอยู่บนโลกนี้ไร้สิ้นซึ่งความหมาย แม้จะมีสรรพสิ่งพร้อมเพียงใดก็ตาม ผู้วิจัยจึงได้นำมาซ้ำอีกครั้งเพื่อเป็นการบ่งชี้ความเป็นมนุษย์ระดับจิตวิญญาณในหัวข้อนี้

นอกจากนี้ยังมีการยืนยันในการศึกษาทางจิตวิทยาว่า ความฉลาดทางจิตวิทยา มี 3 ประเภท ประกอบด้วย (1) ความฉลาดทางปัญญา (2) ความฉลาดทางอารมณ์ และ (3) ความฉลาดทางจิตวิญญาณ เป็นต้นทุนทางจิตวิญญาณ (Spiritual Capital) ที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ฝังอยู่ในระบบประสาททางสมองมาตั้งแต่เกิด และเป็นที่น่าอนว่า ความฉลาดทางจิตวิทยาในลักษณะเช่นนี้ไม่ได้มีปรากฏในสัตว์ชนิดอื่นใดในโลกปัจจุบัน

ดังนั้น เมื่อพิจารณาในระดับจิตวิทยาแล้วจะพบว่า มนุษย์เป็นสัตว์ระดับจิตวิญญาณที่แปลกเด่นอย่างแท้จริง การดำรงอยู่จึงเป็นสภาวะแห่งการมีอยู่ที่ต้องแตกต่างในเชิงคุณค่าเช่นกัน ข้อมูลเชิงจิตวิทยาจึงเป็นข้อมูลสำคัญในการนำมาพิจารณากระบวนการคิดของมนุษย์อันบ่งถึงแนวคิดเชิงปรัชญาของมนุษย์เผ่าพันธุ์โฮโมเซเปียนส์เซเปียนส์ได้เป็นอย่างดี จึงสามารถกล่าวได้ว่ามนุษย์เป็นสัตว์ระดับจิตวิญญาณอย่างแท้จริง

2) การแสวงหาความจริงของมนุษย์

คุณสมบัติสำคัญอย่างหนึ่งของสัตว์ระดับจิตวิญญาณ คือ มนุษย์มีธรรมชาติที่จะแสวงหาองค์ความรู้เพื่อการพัฒนา หรือแม้กระทั่งความจริงสูงสุดของสรรพสิ่งเพื่อการยึดถือทางจิตใจก็ตาม มนุษย์จึงมีความรู้ที่สั่งสมมาตลอดเวลา รวมถึงสร้างความหมายให้สรรพสิ่งในบริบทรอบตัวตลอดเวลา นอกจากนั้น ยังสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวจากรุ่นสู่รุ่น ทำให้เกิดการพัฒนาในกระบวนการแสวงหาความรู้ที่อาจจะปรับเปลี่ยนไปในแต่ละยุคสมัย แต่ไม่ว่าโฉมหน้าของบริบททางสังคมมนุษย์

จะเป็นอย่างไร เป้าหมายของการดำรงอยู่ที่อิงอยู่บนการพัฒนาอย่างไม่เคยหยุดของมนุษย์นำพา มนุษย์ให้เป็นคนใหม่ที่แสวงหาสิ่งใหม่ ๆ ได้ตลอดเวลา นวัตกรรมจึงเกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ได้ตลอดเวลา แต่การแสวงหาทั้งปวงไม่ว่าจะรู้ตัวหรือไม่ มนุษย์ก็ขับเคลื่อนสังคมมนุษย์เองให้มุ่งไปเพื่อการพัฒนา และสำแดงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ให้โดดเด่นตามวิถีแห่งเผ่าพันธุ์ของตน เพราะคุณสมบัติแห่งการ แสวงหาคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ได้ฝังอยู่ในยีนส์ของมนุษย์เผ่าพันธุ์นี้ทุกคน แม้ว่าบางก้าวอาจจะมี ความผิดพลาดไป แต่นั่นก็เป็นปรากฏการณ์ที่ทำให้มนุษย์ได้เกิดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นอยู่ ตลอดเวลาไม่เคยหยุดยั้ง เพราะการพัฒนาของมนุษย์และสังคมมีลักษณะเป็นพลวัตอย่างประจักษ์แจ้ง ได้ตลอดประวัติศาสตร์ของการพัฒนาทางสังคมของมนุษย์จวบจนถึงปัจจุบัน

การดำรงชีวิตอยู่อย่างมีเป้าหมายสูงสุดสำแดงให้เห็น ด้วยการแสวงหาความหมายของชีวิต และความหมายของการมีชีวิตอยู่ ชีวิตที่มีจุดมุ่งหมายสำคัญ 2 มิติ คือ (1) จุดมุ่งหมายในชีวิตเป็น เป้าหมายที่แน่นอนย่อมมีผลกระทบอย่างใหญ่หลวงต่อกระบวนการจัดการในชีวิตของมนุษย์ทุก และ (2) จุดมุ่งหมายที่มีลักษณะการสร้างคุณูปการให้กับสังคมส่วนร่วมมี ด้วยเหตุนี้ คุณค่าของมนุษย์จึง ขึ้นอยู่กับการรู้จักตนเอง ซึ่งจะสามารถพัฒนาไปได้อย่างไร้ขีดจำกัด คุณค่าของมนุษย์เกิดขึ้นได้จาก การที่มนุษย์ไม่หยุดนิ่ง แสวงหา ลงมือทำ บนพื้นฐานของความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ มนุษย์ เป็นสิ่งเล็กในแง่กายภาพ แต่ยิ่งใหญ่ในความรู้สึกนึกคิด การมองเห็นตัวตนของตัวเองว่า มีค่านิยม มี เป้าหมายชีวิต และสังกัดในชุมชนแบบใด จะช่วยนำพาชีวิตเป็นไปในวิถีที่สามารถตอบคำถามให้กับ ตัวเองว่าอยากจะเป็นคนเช่นใด และมีความหมายไปในวิถีทางใด

การแสวงหาความหมายของชีวิตเป็นพลังจูงใจระดับพื้นฐาน ที่ฝังอยู่ในตัวมนุษย์ทุกผู้ทุกคน มนุษย์จึงเป็นมนุษย์ที่ไม่สามารถถูกจำกัดความอยากรู้อยากเห็นได้ แม้ว่าจะอยู่ภายใต้อายตนะที่ จำกัดก็ตาม แต่มนุษย์เคลื่อนผ่านไปได้ด้วยจินตนาการและเหตุผล การแสวงหาความจริงของมนุษย์จึง เป็นเสมือนพันธกิจประจำเผ่าพันธุ์อันติดตัวมา ดังนั้น ในช่วงเวลาแห่งวิกฤติของชีวิตมนุษย์ มนุษย์ มักจะเริ่มแสวงหาความหมายของชีวิตไปได้เรื่องอันเป็นขุมพลังที่จะทำให้อยู่รอดได้ ไม่ว่าวิกฤตินั้นจะ หนักหนาสาหัสเพียงใดก็ตาม

3) ความหมายของชีวิตและความหมายของการมีชีวิตอยู่

การดำรงชีวิตอยู่ไปวัน ๆ และล่องลอยไปเรื่อย ๆ ดูเหมือนว่าจะไม่ใช่คุณสมบัติหลักของ มนุษย์เผ่าพันธุ์นี้ มนุษย์ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่โดยไม่เคยตระหนักรู้ถึงความหมายของชีวิตของตนเลย เพราะความหมายของชีวิตนำมาซึ่งการบ่งชี้ถึงความหมายของการมีชีวิตอยู่ ซึ่งทั้งสองประเด็นจะช่วย โอบอุ้มกันและกันให้ผลักดันมนุษย์ให้นำพาสังคมให้เคลื่อนไปข้างหน้า การดำรงชีวิตอยู่อย่างมี ความหมาย ทำให้มนุษย์มีความกระตือรือร้น และอยากกระทำการต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นโลกมนุษย์ เราจะ สามารถเห็นนวัตกรรมต่าง ๆ เกิดขึ้นได้มากมาย สวัสดิภาพและความเป็นอยู่ของมนุษย์ได้รับการ

ปรับปรุงเพื่อส่งเสริมชีวิตของมนุษย์ให้มีความหมายตามแต่มนุษย์แต่ละคนต้องการ ประดิษฐ์กรรมที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์มากมายและตลอดเวลา ประหนึ่งความรู้กับมนุษย์เป็นสิ่งคู่กันเสมอ

ชีวิตของมนุษย์ทุกคนเปรียบได้กับเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ มนุษย์ได้ตั้งเป้าหมายของชีวิตขึ้นและก็ดำรงอยู่เพื่อเรียนรู้ให้ไปถึงเป้าหมาย ในระหว่างการเดินทางของชีวิต เมื่อมนุษย์ได้พัฒนาการเรียนรู้สูงขึ้นมาเรื่อย ๆ มนุษย์มีศักยภาพเพิ่มขึ้นเสมอในการทำความเข้าใจความหมายของชีวิต จึงแทบจะกล่าวได้ว่า จิตวิญญาณของการแสวงหาความหมายของชีวิตและความหมายของการมีชีวิตอยู่ และจะไม่มีวันมอดดับตราบดีที่มนุษย์เผ่าพันธุ์นี้ยังดำรงอยู่บนโลกใบนี้

ความหมายของชีวิต คือ สิ่งที่มีความหมายต่อชีวิต เป็นที่แน่นอนว่า การตระหนักรู้ในสิ่งนี้และความสามารถตระหนักรู้เช่นนี้จะไม่เกิดขึ้นในสัตว์ (Being) ชนิดอื่นใดเพราะค่าของคุณค่าของชีวิตไม่ได้ปรากฏขึ้นในห้วงความคิดของสิ่งมีชีวิตชนิดอื่นใด มนุษย์คือสัตว์ที่สามารถให้ความหมายแก่สรรพสิ่งได้ และเป็นการให้ความหมายที่ซับซ้อน ไม่ใช่แค่ประเด็นที่เกี่ยวกับร่างกายและจิตใจเท่านั้น แต่มนุษย์มีองค์ประกอบอีกหนึ่งอย่าง คือ สภาวะของจิตวิญญาณที่รอการเติมจากการสร้างสรรค์ประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ชีวิตมนุษย์ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคม คำว่า “ความหมาย” ที่ปรากฏอยู่ในชีวิตของมนุษย์มันคือการสร้างสรรค์ให้สรรพสิ่งที่กำลังดำรงอยู่ก้าวไปข้างหน้าต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง และอย่างก้าวของการก้าวไปย่อมต้องแสดงให้เห็นถึงคุณประโยชน์ อันบ่งชี้ความหมายที่จะเอื้อต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ทุกคนได้ด้วย มนุษย์จึงไม่ใช่ทั้งสัตว์ (Animal) และสัตว์ (Being) ที่ดำรงชีวิตไปตามธรรมชาติโดยไร้การไตร่ตรอง แต่มนุษย์จำต้องดำรงอยู่อย่างมีความหมายอย่างมีคุณค่าตามความคิดของมนุษย์ได้บ่งชี้เอาไว้แล้วเท่านั้น

เมื่อความหมายของการดำรงอยู่อย่างมีความหมายปรากฏอยู่ในห้วงความคิดของมนุษย์ เป็นการตระหนักรู้อย่างแน่แท้ แต่ในขณะเดียวกัน การไม่ดำรงอยู่ของชีวิตมนุษย์หนึ่งคนอันคือความตาย ก็คือความหมายสำคัญแก่มนุษย์เช่นกัน และก็ปรากฏอยู่ในพื้นที่แห่งความคิดของมนุษย์ในวิถีแห่งการตระหนักรู้เช่นกัน สำหรับมนุษย์ความตายก็คือความตาย อันเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นแก่ชีวิตทุกชีวิตไม่ได้มียกเว้น ความหมายกลับส่งผลให้มนุษย์เกิดการเรียนรู้ว่า การดำรงอยู่ของชีวิตมนุษย์จะมีความหมายได้อย่างไร ในเมื่อมีการเกิดขึ้นที่มาควบคู่กับความตายอันเป็นสัจธรรม ด้วยเหตุนี้ ในการตระหนักรู้ของมนุษย์นั้น การดำรงอยู่ของชีวิตมนุษย์จึงไม่สามารถปล่อยร้างว่างเปล่าให้ดำเนินไปอย่างไร้จุดหมายของการก้าวเดิน แต่เป็นการดำรงอยู่ด้วยการสร้างความหมายให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา และความหมายนั้นมีความซับซ้อนอันสะท้อนให้เห็นสติปัญญาของมนุษย์ที่มากขึ้นตลอดเวลา โดยเฉพาะประเด็นของการให้คุณค่าแก่ชีวิตมนุษย์ในมิติที่ลึกซึ้งรอบด้านขึ้นกว่าเดิมที่มนุษย์ให้ความสำคัญกับสิ่งที่อยู่ภายนอกตัวโดยเฉพาะสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า และ ณ วันเวลานี้ มนุษย์ได้กลายเป็นพระเจ้าเสียเองแล้ว ดังนั้น มนุษย์จึงเป็นสัตว์ที่ไม่เคยละทิ้งเป้าหมายของตนเองแม้ตระหนักรู้ว่าความตายจะมาเยือนในอนาคตข้างหน้าก็ตาม

เป็นที่สรุปได้ว่า มนุษย์ที่แสวงหาความหมายของการมีชีวิตอยู่นั้น ล้วนตระหนักรู้ว่า เมื่อดำรงอยู่ก็สามารถสร้างความหมายได้ เมื่อไม่ดำรงอยู่ก็ทิ้งความหมายเอาไว้ได้ ฉะนั้น ความตายจึงไม่ได้ส่งผลให้มนุษย์หมดสิ้นซึ่งความหวังในการสร้างความหมายให้กับชีวิตเลยแม้แต่น้อย และที่สำคัญมนุษย์ตระหนักรู้ดีเสมอว่า ชีวิตของมนุษย์ไม่ได้เกิดมาเพียงเพื่อแค่ว่าตาย แต่เกิดมาเพื่อสร้างความหมายให้เกิดขึ้นทั้งช่วงเวลาแห่งการมีชีวิต และช่วงเวลาแห่งการจากไปที่ได้รับการดำรงอยู่ ประหนึ่งความหมายของชีวิตและความหมายของการมีชีวิตอยู่เป็นเทศนามธรรมที่ไร้กาลเวลา

5.2.4 สังคมมีคุณค่าในฐานะพื้นที่ทางจริยศาสตร์

มนุษย์ในระดับปัจเจกบุคคลจำนวนมากจำเป็นต้องอาศัยอยู่ในสังคม การกระทำใด ๆ ของมนุษย์จำเป็นต้องปรากฏอยู่ในพื้นที่ทางสังคม สังคมเองจึงเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนให้การดำรงอยู่ของชีวิตทุกชีวิตในสังคมได้ก้าวไปข้างหน้า การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคมย่อมมีปฏิสัมพันธ์เชิงการเรียนรู้ระหว่างกันตลอดเวลา มิติดังกล่าวมีนัยยะในเชิงพื้นที่ทางจริยะอันหมายถึงพื้นที่ที่รองรับความประพฤติในทุกมิติ สังคมจึงเป็นพื้นที่แห่งการแสดงออกทางจริยะที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และร่วมพัฒนาไปด้วยกันของทุกคนในสังคมในมิติรอบด้าน สังคมจึงเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องตระหนักรู้ และต้องนำมาถกเถียงและวิเคราะห์ศึกษาให้คำว่าสังคมมีพื้นที่ในความคิดของมนุษย์ เพื่อการจัดการให้สังคมมนุษย์ก้าวไปและส่งเสริมคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่หลากหลายแง่มุมในทุกด้านอย่างสมบูรณ์มากขึ้น จึงนำมาสู่แนวคิดเอกภาพในความหลากหลายที่อาชานรับมนุษย์ที่แตกต่างกันทุกคนได้ตลอดเวลาอย่างไม่จบสิ้น และไม่มีขอบเขตแห่งเหตุผลอันควรในการเปิดกว้างรับเข้ามาอยู่ในอ้อมกอดของสังคมมนุษย์แห่งนี้ สังคมมนุษย์จึงได้ขึ้นชื่อว่าเป็นพื้นที่ทางจริยศาสตร์อย่างแท้จริง

ผู้วิจัยขอย้ำเตือนว่า แม้วามมนุษย์เผ่าพันธุ์โฮโมเซเปียนส์เซเปียนส์จะเป็นมนุษย์เผ่าพันธุ์เดียวที่หลงเหลืออยู่ในโลกใบนี้ แต่ไม่ได้หมายความว่า มนุษย์เผ่าพันธุ์นี้จะไม่แตกต่างกันในเชิงรายละเอียด เพราะจำนวนมนุษย์มีจำนวนมากมาย และมีการแยกย้ายกันไปอาศัยอยู่ในสถานที่ที่ภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกันตลอดช่วงวิวัฒนาการของเผ่าพันธุ์มนุษย์ เช่นนี้สื่อถึงว่าภูมิอากาศก็ย่อมแตกต่างกันไปด้วย มนุษย์จึงมีความแตกต่างกันอย่างมากในเชิงรายละเอียดดังกล่าวแล้ว แต่สิ่งที่เหมือนกันคือ ความเป็นมนุษย์เผ่าพันธุ์เดียวกัน และมีเป้าหมายเดียวกันคือ การส่งเสริมคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ด้วยเหตุนี้ความแตกต่างดังกล่าว จึงไม่ใช่ประเด็นสำคัญที่จะนำมาเป็นข้ออ้างของการแบ่งแยกมนุษย์ออกจากกัน เพราะความตระหนักรู้ในเรื่องคุณค่าของความเป็นมนุษย์เป็นพื้นฐานสำคัญในฐานะปัจจัยหลัก ที่ช่วยค้ำจุนวิธีการดำรงชีวิตมนุษย์ให้ก้าวล่วงและผ่านพ้นไปด้วยความร่วมมือร่วมใจกันอย่างสันติสุข

การดำรงอยู่ของมนุษย์ที่มีความหลากหลายในหลากหลายมิติ กลับกลายเป็นสีสันที่ทำให้ชีวิตมนุษย์เข้าใจถึงธรรมชาติของสรรพสิ่งที่จำเป็นต้องมีความแปลกเด่นเฉพาะตน อย่างน้อยก็เป็น การแสดงให้เห็นศักยภาพของมนุษย์แต่ละกลุ่มคน ในการพยายามพัฒนาความเป็นตัวตนที่แปลกเด่น อัต

ลักษณะที่ทรงความหมายและคุณค่าแห่งกลุ่มชนของตน ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาของมนุษย์เอง และจะพบว่า มนุษย์ทุกกลุ่มคนที่มีความแตกต่างหลากหลายล้วนแล้วแต่มีความเหมือนกัน คือ การต้องดำรงชีวิตในแต่ละวันที่จะต้องการพบเจอความสุข และเลี้ยวความทุกข์ที่ปะปนกันมา อย่างน้อย ก็เผชิญความทุกข์ให้น้อยที่สุด และทั้งหมดนี้ก็เป็นเนื้อแท้ของความเป็นมนุษย์ที่จะต้องร่วมกันฝ่าฝืนสังคมมนุษย์ให้ดำเนินไปอย่างสันติสุขร่วมกัน อันหมายถึง การแสวงหาความหมายร่วมกัน

“หลักแห่งเอกภาพในความหลากหลาย” กำหนดให้สังคมที่เป็นพื้นที่ที่โอบรับตัวตนของผู้อื่นอย่างรู้เคารพในความแตกต่าง และพร้อมที่จะไปเดินไปข้างหน้าด้วยกันบนพื้นฐานของความแตกต่างดังกล่าวนี้ และเกิดเข้าใจในธรรมชาติที่ตรงกลางระหว่างทางแห่งชีวิตได้ด้วยการเห็นคุณค่าของการมีสรรพสิ่งที่แตกต่างกัน ดังที่ได้กล่าวแล้วในบทที่ 4 เกี่ยวกับแนวคิดความหลากหลายในสังคมเริ่มต้นในทศวรรษที่ 1970 โดยเฉพาะในโลกตะวันตก แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมกัน และความเสมอภาคของมนุษย์อันเป็นแนวคิดทางด้านสิทธิมนุษยชนสากล แนวคิดที่สื่อถึงภราดรภาพเช่นนี้ได้โยงไปถึงวัฒนธรรมแต่ละกลุ่ม ที่ต้องการแสดงตัวตนที่เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในแบบของตน และคนหลากหลายกลุ่มเหล่านี้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมร่วมกันได้จนกลายเป็น “สังคมพหุวัฒนธรรม” (Multicultural Society) ที่เป็นเอกภาพแบบมนุษย์ผู้ทรงคุณค่าทางจิตวิญญาณ

ผู้วิจัยขออ้ออีกครั้งว่า ในปรัชญาหลังนวยุค “พหุวัฒนธรรมนิยม” ได้กลายมาเป็นวาทกรรมที่มีความโดดเด่นในสังคม ได้เกิดมีแนวคิดแห่งพื้นที่สาธารณะ เป็นการเปิดทางให้สมาชิกในสังคมที่เปิดใจรับเอาวัฒนธรรมที่แตกต่างจากตน และหลอมรวมให้เกิดการตระหนักรู้ในการยอมรับกันและกันมากขึ้น การมีโอกาสด้านแลกเปลี่ยนและเปิดใจรู้จักกันและกัน ย่อมทำให้ช่องว่างความเข้าใจระหว่างกันได้รับการเติมเต็มมากขึ้น สิ่งที่เป็นธรรมชาติที่ยิ่งใหญ่ที่สุด คือ ทุกสรรพสิ่งจะรวมกันเป็นหนึ่งเดียวเรียกว่า “ความเป็นเอกภาพ” (Unity) โลกหรือจักรวาลมาจากความเป็นหนึ่งเดียวกันและมีความเป็นหนึ่งเดียว ดังกล่าวแล้วว่า ต้องกระตุ้นให้มนุษย์เกิดความรู้สึกของสภาวะแห่งความเป็นเอกภาพ หมายถึง การคลายความยึดมั่นแห่งตนเพื่อหลอมรวมกับผู้อื่นให้เป็นหนึ่งเดียวกัน ปลอดภัยจากจิตสำนึกแบบอัตตาแต่เปี่ยมด้วยปิติแห่งสัมพันธ์ภาพอันยิ่งใหญ่ มนุษย์จะเกิดความเคารพในกันและกัน ความแตกต่างไม่ว่าจะด้านใดในชีวิตมนุษย์จึงไม่ใช่ความแปลกต่าง ที่จะทำให้แปลกแยก แต่เป็นความแตกต่างที่สร้างคุณค่าร่วมกัน เป็นสีสันแห่งการดำรงอยู่ของสรรพสิ่งในสังคมมนุษย์

ด้วยเหตุนี้ แนวคิดความเป็นเอกภาพในความหลากหลายจึงเป็นแนวคิดสำคัญที่เป็นบาทฐานแบบแก่นแกนที่จะสร้างความสมานฉันท์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน เพราะเมื่อมนุษย์ไม่รังเกียจกันเคารพกันและกัน ความแตกต่างกันไม่ว่าจะเป็นมิติใดหรือมากเพียงใดอีกต่อไป ก็ไม่ใช่ปัญหา ความเหมือนกันที่มีอยู่ร่วมกันของมนุษย์ทุกคนซึ่งมีอยู่แล้ว คือ การเป็นมนุษย์เผ่าพันธุ์เดียวกัน แม้แต่

เป้าหมายก็มีเป็นแบบเดียวกัน คือ การสร้างคุณค่าให้กับความเป็นมนุษย์ นั้นหมายถึง ชีวิตในปัจจุบันของมนุษย์ย่อมต้องเป็นความสงบสุข พอประมาณ ไม่เบียดทับเบียดเบียนกันและกัน การดำรงชีวิตอยู่กับสติและตระหนักรู้ถึงความเป็นมนุษย์ของคนทุกคนในสังคมโลกใบนี้ด้วยความเข้าใจมนุษย์ที่หลากหลายมิติที่สามารถอาศัยอยู่ร่วมกันได้ในสังคมปรัชญาหลังนวยุค อย่างที่ที่มนุษย์ต้องการแสดงตัวตนและคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ในมิติแห่งการดำรงอยู่

5.2.5 วิทยาศาสตร์มีคุณค่าในฐานะเครื่องมือทางญาณวิทยา

การดำรงไว้ซึ่งเผ่าพันธุ์ของมนุษย์ถือได้ว่าเป็นหนึ่งหน้าที่ ของมนุษยชาติเผ่าพันธุ์โฮโมเซเปียนส์เซเปียนส์ คุณลักษณะหนึ่งของมนุษย์ก็คือการแสวงหาความรู้อันที่เป็นปัจจัยให้เผ่าพันธุ์ของตนเองอยู่รอด และนัยยะเช่นนี้ก็มีผลต่อมนุษย์ในระดับปัจเจกบุคคลด้วยเช่นกัน วิทยาศาสตร์จึงเป็นผลลัพธ์ของการแสวงหา และกลายเป็นญาณวิทยาสำคัญในการพัฒนามนุษย์เผ่าพันธุ์นี้ การรู้จักวิทยาศาสตร์ในวิถีแห่งญาณวิทยา ตัวตนอันเป็นบทบาทและหน้าที่เฉพาะ และการตระหนักรู้ในสถานภาพที่แท้จริงเฉพาะต่อคำว่าวิทยาศาสตร์ จะช่วยทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับวิทยาศาสตร์มีความหมายในวิถีทางที่จะส่งเสริมคุณค่าของความเป็นมนุษย์ได้มากยิ่งขึ้น และตัวตนของวิทยาศาสตร์เองก็สามารถโดดเด่นได้ในวิถีสถานะแห่งตนอย่างพึงเป็น

ด้วยเหตุนี้ สถานภาพแห่งวิทยาศาสตร์เป็นมิติที่ต้องถูกตระหนักรู้อย่างถูกต้อง วิธีการสำคัญที่จะทำให้นุษย์ในสังคมไม่ก้าวพลาดพลั้ง ในการนำวิทยาศาสตร์มาใช้สร้างสรรค์สังคม คือ วิถีแห่งการตระหนักรู้ถึงตัวตนและสถานภาพอย่างแท้จริงของญาณวิทยาศาสตร์ การตระหนักรู้ในลักษณะเช่นนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการรู้จักเพียงแคผิวเผินจะพลอยทำให้การพิจารณาอยู่ในระดับเพียงแค่พื้นผิวซึ่งอาจจะนำมาซึ่งการไร้การตระหนักรู้ว่า ความพลาดพลั้งอาจจะก่อให้เกิดหายนะเหมือนที่เคยเกิดขึ้นมาแล้ว ในช่วงเวลาแห่งปรัชญานวยุค และจะเป็นอุปสรรคขัดขวางต่อแนวทางแห่งการแสวงหาความจริงอันเป็นคุณค่าสูงสุดของมนุษย์ก็ได้ในอนาคต

ผู้วิจัยเห็นว่า ไม่ว่าจะอย่างไร มนุษย์ก็ยังคงเป็นสัตว์ที่พร้อมจะขับเคลื่อนการดำรงไว้ซึ่งชีวิตแห่งเผ่าพันธุ์ของตนให้ไปข้างหน้าบนเส้นทางแห่งการแสวงหาคูณาของความเป็นมนุษย์ แต่แน่นอนว่า ประเด็นนี้เป็นกระบวนการที่ยาวนานและอาจจะไม่มีที่สิ้นสุด เพราะการดำรงอยู่ของมนุษยชาติไม่มีวันสิ้นสุดอยู่แล้วเช่นกัน แต่ในระหว่างการเดินทาง ภาวะแห่งการตระหนักรู้ถึงสถานภาพที่แท้จริงของวิทยาศาสตร์นั้นมีมิติแห่งความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะเส้นทางแห่งการดำรงไว้ซึ่งชีวิตของมนุษย์และการขับเคลื่อนองคัพพทางสังคมเป็นความละเอียดอ่อน และเป็นเรื่องที่ต้องนำมาพิจารณาให้ลึกซึ้ง และสามารถศึกษาย้อนกลับไปในประวัติศาสตร์ได้ ดีกว่าที่จะให้หายนะที่เคยเกิดขึ้นแล้วซ้ำรอยกลับมาสร้างความเสียหายทำลายชีวิตมนุษย์ทั้งด้านกายภาพแลจิตภาพ และศักยภาพแห่งเหตุผล รวมถึงการเรียนรู้ที่จะปรับตัวของมนุษย์เผ่าพันธุ์นี้มีสูงยิ่งนัก จึงไม่ใช่เรื่องหนักหนาเกินกว่าจะกระทำ

การเข้าใจว่า ญาณวิทยาแบบวิทยาศาสตร์นั้นแท้ที่จริงก็เป็นเพียงเครื่องมือชนิดหนึ่งในการสร้างความเจริญให้กับมนุษย์ และแม้จะมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ได้ แต่มนุษย์ก็มีความต้องการด้านจิตวิญญาณในฐานะสัตว์ระดับจิตวิญญาณ การนำความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์มาใช้ในสังคมจำเป็นต้องอยู่บนพื้นฐานของการตระหนักรู้ทางด้านจริยธรรมเป็นสำคัญ ผู้วิจัยสังเกตเห็นได้ว่าการพัฒนาทุกชนิดที่ก้าวล่วงพ้นหรือล่วงล้ำขอบเขตของคุณค่าของความเป็นมนุษย์ มนุษย์ย่อมสามารถปฏิเสธหรือระงับวิถีการพัฒนาเชิงทำลายให้หมดไปจากสังคม แล้วมาพิจารณาวิถีแห่งการพัฒนาแบบวิทยาศาสตร์ในเส้นทางใหม่ในการพัฒนาบนพื้นฐานของการดำรงอยู่แห่งการสร้างคุณค่าของมนุษย์

ผู้วิจัยต้องการเน้นย้ำว่า การตระหนักรู้ในสถานภาพที่แท้จริงขององค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่เป็นได้แค่เครื่องมือในการสร้างชีวิตที่มีคุณภาพทางกายภาพ และจิตภาพเป็นประเด็นที่ต้องสร้างความชัดเจนในสังคมมนุษย์ทุกกลุ่มเพื่อย้ำเตือนไม่ให้มนุษย์หลงทางในกระบวนการพัฒนาสังคมโดยใช้อำนาจความรู้จากวิทยาศาสตร์ การที่สถานภาพของวิทยาศาสตร์ถูกย้ำเตือนอยู่เสมอว่าเป็นเพียง “เครื่องมือ” (Instrument) ในการสร้างสรรค์ที่เป็นเพียงประดิษฐกรรมจากศักยภาพทางปัญญาของมนุษย์ให้ทำหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกและทรงประสิทธิภาพ เพื่อการสร้างสรรค์สังคมมนุษย์ในทางสร้างสรรค์ไม่ใช่เพื่อทำลาย ทำให้มนุษย์สามารถตระหนักได้เสมอว่า มนุษย์คือผู้สร้างสรรค์อย่างแท้จริง ไม่ใช่ตัวตนของวิทยาศาสตร์ หรือถ้าหากจะมีการสรรเสริญให้เป็นเพียงพระเจ้า มนุษย์ควรจะได้รับสถานภาพนั้นมากกว่า ส่วนสถานภาพของวิทยาศาสตร์จึงเป็นได้เพียง “เครื่องมือ” (Instrument) ก็มากเพียงพอแล้ว

5.2.6 มิติสัมพันธ์ของมนุษย์ สังคม และวิทยาศาสตร์

ในงานวิจัยเล่มนี้ จะสังเกตเห็นได้ว่า ผู้วิจัยต้องการเน้นย้ำให้เห็นสถานะแห่งตัวตนของมิติทั้ง 3 อันเป็นองค์ประกอบที่ดำรงเพื่อค้ำจุนให้เกิดสถานะแห่งความสัมพันธ์อันเหมาะสมแก่การดำรงอยู่ของปรัชญาหลังนวยุค กล่าว คือ มนุษย์ (Man) สังคม (Society) และวิทยาศาสตร์ (Science) โดยองค์ประกอบทั้ง 3 ประการนี้จำเป็นต้องได้รับการตระหนักถึงโดยมนุษย์ในฐานะผู้กระทำในโลก (Actor in the World) อันหมายถึงผู้นำพาการก้าวไปสู่จุดหมายของความเป็นมนุษย์บนวิถีแห่งจิตวิญญาณและเผ่าพันธุ์มนุษย์โฮโมเซเปียนส์เซเปียนส์ โดยที่ 1) มนุษย์นำเสนอการดำรงอยู่ด้วยอัตถิภาวะ อันเป็นตัวตนที่มีคุณค่าทางอภิปรัชญา 2) สังคมนำเสนอการดำรงอยู่ด้วยสังคมอันเป็นตัวตนที่มีคุณค่าทางพื้นที่ทางจริยศาสตร์เชิงพื้นที่ และ 3) วิทยาศาสตร์นำเสนอการดำรงอยู่ด้วยวิทยาศาสตร์อันเป็นตัวตนที่มีคุณค่าทางญาณวิทยา ซึ่งทั้ง 3 องค์ประกอบดังกล่าวข้างต้นนี้จะต้องได้รับการตระหนักรู้จากมนุษย์ให้ประจักษ์แจ้งด้วยความเป็นจริง ทั้งมิติกาละและเทศะดังกล่าวข้างต้น จึงจะสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อสร้างคุณูปการให้แก่สังคมได้ในเชิงประจักษ์

การตระหนักรู้ในการดำรงอยู่ของสัตว์ (Being) อันเกิดขึ้นในห้วงความคิดของมนุษย์มีความสำคัญต่อการเพิ่มพลังในการส่งทอดให้เกิดการกระทำอย่างมาก การที่มนุษย์ในฐานะผู้กระทำ

การในโลกได้ตระหนักรู้ขึ้นในความคิดถึงการดำรงอยู่ของทั้ง 3 องค์ประกอบข้างต้นย่อมส่งผลให้เกิดภาพในความคิดอย่างชัดเจนในศักยภาพของแต่ละองค์ประกอบในการมีบทบาทและหน้าที่ของตนเอง เมื่อมีการตระหนักรู้ถึงการดำรงอยู่ของอัตถิภาวะของมนุษย์จะส่งผลให้มนุษย์ได้ลงมือกระทำการใด ๆ ในโลกเพราะการทราบถึงศักยภาพของมนุษย์ที่สามารถทำอะไรบางอย่างได้ เมื่อมีการตระหนักรู้ถึงการดำรงอยู่ของสังคมจะส่งผลให้สังคมได้มีโอกาสกลายเป็นพื้นที่ในการรองรับการกระทำที่แสดงถึงพฤติกรรมอันบ่งถึงจริยธรรมของมนุษย์ในสังคม และเมื่อมีการตระหนักรู้ถึงการดำรงอยู่ของวิทยาศาสตร์จะส่งผลให้วิทยาศาสตร์ได้มีโอกาสกลายเป็นเครื่องมือในการสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่ปราศจากการลุ่มหลงเพราะเข้าถึงขอบเขตของความเป็นเครื่องมือทางญาณวิทยาศาสตร์

มนุษย์แม้จะได้ขึ้นชื่อว่าเป็นผู้กระทำการในโลกแต่ก็ไม่ได้หมายความว่าจะสามารถดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยวโดยไม่พึ่งพาสิ่งใด การดำรงอยู่อย่างหนึ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญของมนุษย์คือ การดำรงอยู่ของสังคม สังคมเป็นแหล่งรวมของมนุษย์ในระดับปัจเจก และถือว่าเป็นพื้นที่ในการสร้างสรรค์ที่ถูกคัดสรร และก่อให้เกิดคุณค่าของมนุษย์ เมื่อมนุษย์คือสัตว์ที่แสวงหาความหมายของชีวิต และต้องเป็นความหมายในระดับจิตวิญญาณ การดำรงอยู่ของสังคมจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการสร้างการประจักษ์ให้กับคุณค่าที่มนุษย์ต้องการแสวงหาและสรรค์สร้างเพื่อการเติมเต็มชีวิต ในส่วนของวิทยาศาสตร์ก็เป็นเครื่องมือที่ช่วยในการสร้างสรรค์สังคม เพราะเป็นญาณวิทยาที่ได้รับการสั่งสมจนกลายเป็นสิ่งทรงศักยภาพในการรับใช้สังคมมนุษย์ซึ่งรวมมนุษย์มานำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ตามสถานะของตน หากมนุษย์ใช้ญาณวิทยาศาสตร์ให้เกิดผลในทางสร้างสรรค์ สังคมที่เป็นพื้นที่รองรับการดำรงอยู่ของมนุษย์ในเชิงจริยศาสตร์ก็จะกลายเป็นสวรรค์บนดินสำหรับมนุษย์ ซึ่งแน่นอนว่า ไม่ใช่สวรรค์ในเชิงอภิปราย แต่เป็นสวรรค์เชิงประจักษ์ในโลกนี้ และเป็นโลกของปรัชญาหลังนวยุคที่ทุกอย่างต้องประจักษ์แจ้งและพิสูจน์ได้

แนวคิดการบูรณาการ (Integration) ได้สื่อนัยยะของมิติสัมพันธ์ของ 3 องค์ประกอบข้างต้นในการนำมาหลอมรวมเป็นองค์รวมในการสร้างสรรค์ร่วมกันให้เกิดผลขึ้นในสังคม การหลอมรวมในวิถีแห่งบูรณาการเช่นนี้จะช่วยเพิ่มพลังแห่งการสร้างสรรค์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการตระหนักรู้ในบทบาทและหน้าที่ รวมถึงขอบเขตขององค์ประกอบทั้ง 3 ประการข้างต้น เพราะการดำรงอยู่ของสรรพสิ่งสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยสถานะของการบูรณาการที่หมายถึงการเอื้ออาทรกันและกันให้บังเกิดขึ้นเป็นรูปร่างในทางสร้างสรรค์ หากมนุษย์ในฐานะผู้กระทำการในโลกสามารถเข้าถึงแนวคิดแห่งองค์รวมของศักยภาพเช่นนี้ ความเจริญก้าวหน้าของโลกอย่างสร้างสรรค์บนพื้นฐานของการตระหนักรู้ถึง 3 องค์ประกอบอย่างลึกซึ้งในความสัมพันธ์ย่อมทำให้เกิดผลกระทบในวิถีแห่งคุณูปการแก่การดำรงอยู่ของสรรพสิ่ง และมนุษย์ในปรัชญาหลังนวยุค คือ ผู้ได้รับอานิสงส์จากการตระหนักรู้เช่นนี้ตลอดกาล

5.3 ข้อเสนอแนะ

เมื่อได้ทำวิจัยเสร็จสิ้นแล้ว ผู้วิจัยมองเห็นว่า มีความจำเป็นที่จะต้องนำเสนอข้อเสนอแนะ 2 ด้านสำคัญ ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ในกระบวนการวิจัย “แนวคิดจริยศาสตร์ในปรัชญาหลังนวยุค” ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ในหลากหลายมิติ สังคมที่ดำรงอยู่จะไม่สามารถขับเคลื่อนไปได้ถ้าปราศจากมิติแห่งจิตวิญญาณที่โยงใยผูกพันกันเอาไว้ เพราะสังคมมนุษย์เป็นสังคมของสัตว์ที่มีวิวัฒนาการมาในระดับที่สูงมากจนแยกแยะความแตกต่างของวิถีแห่งการดำรงอยู่ ที่จำเป็นต้องสะท้อนความคิดการตระหนักรู้ถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์อย่างมีนัยยะสำคัญ ดังนั้น การดำเนินการใด ๆ ในสังคมมนุษย์ในปัจจุบันจำต้องพิจารณาคุณค่าในระดับจิตวิญญาณอันแสดงออกในรูปแบบของคุณค่าของมนุษย์ ในกระบวนการพัฒนามนุษย์ ในมิติแห่งจิตวิญญาณมีความจำเป็นต้องอาศัยการตระหนักรู้จากบุคลากร อันเป็นสมาชิกของสังคมในระดับปัจเจกบุคคล และระดับสังคมอันหมายถึงทุก ๆ องค์กรแห่งรัฐชาติทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับประเทศ เพื่อการก้าวสู่การพัฒนามนุษย์ไปสู่แนวคิดของการเป็นพลเมืองโลก

แนวทางการพัฒนาในกระบวนการทัศน์ทางปรัชญาหลังนวยุค ผู้วิจัยมองว่า จำต้องพิจารณาให้อยู่ในกรอบของการสร้างเสริมมนุษย์ในวิถีแห่งคุณค่าอย่างแท้จริง แม้ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์จะมีความสำคัญอย่างมาก และการพัฒนาสังคมในทุกมิติจำต้องใช้ “ญาณวิทยาศาสตร์” เป็นเครื่องมือนำพาต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง แต่ต้องตระหนักถึงผลกระทบเชิงลบที่มีต่อคุณค่าของความเป็นมนุษย์เป็นหลักใหญ่ สิ่งที่ต้องพิจารณาเสมอ คือ มนุษย์ได้พัฒนาความเป็นตัวตนมาหลากหลายยุคสมัย และสุดท้ายได้ค้นพบว่า ชีวิตของมนุษย์ดำรงอยู่ได้ด้วยกรมองเห็นคุณค่าของตัวเอง นั่นหมายถึงการดำรงอยู่ของมนุษย์มีความหมายที่จะดำรงอยู่ในวิถีของการสืบสานชีวิต ให้ดำเนินต่อไปอย่างมีเป้าหมายสูงสุด ไม่ใช่การดำรงอยู่ลอย ๆ

เมื่อการพัฒนาเข้าถึงการมีความหมายของชีวิตมนุษย์ จะทำให้เห็นมนุษย์ทุกกลุ่มที่แตกต่างก็ย่อมต้องการเป็นที่ยอมรับในตัวตนไม่แตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้ แนวคิดของการพัฒนาจำต้องเข้าถึงคุณค่าที่แตกต่างหลากหลายในตัวมนุษย์ที่มีความแตกต่างกัน ดังนั้น การตระหนักรู้ถึงเอกภาพในความหลากหลายของมนุษย์ในสังคม ก็จำต้องนำมาพิจารณาพร้อมด้วยเสมอบนวิถีแห่งการพัฒนาในกระบวนการทัศน์ปรัชญาหลังนวยุค

5.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

จากบทสรุปของการวิจัยในครั้งนี้ ทำให้เห็นว่า การตระหนักรู้ในคุณค่าของความเป็นมนุษย์ กลายเป็นมิติแห่งจิตวิญญาณที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศอย่างมีนัยยะที่สูง การวิจัยในด้านปรัชญาหลังนวยุคยังมีความจำเป็นที่ต้องมีการส่งเสริม ให้แนวคิดเชิงวิชาการปรัชญาหลังนวยุคได้เติบโตกลายเป็นแนวคิดที่มีความชัดเจนทุกมิติได้มากขึ้นบนพื้นฐานเนื้อหาสาระเฉพาะตน ผู้วิจัย

เห็นว่า ยังมีอีกหลายแง่มุมที่สามารถวิจัยต่อได้ ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะเนื้อหาของการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาหลังนวยุค ดังนี้

- 1) แนวคิดอภิปรัชญาในปรัชญาหลังนวยุค
- 2) แนวคิดญาณวิทยาในปรัชญาหลังนวยุค
- 3) แนวคิดสุนทรียศาสตร์ในปรัชญาหลังนวยุค
- 4) แนวคิดตรรกวิทยาในปรัชญาหลังนวยุค
- 5) แนวคิดปรัชญาพลเมืองโลก
- 6) แนวคิดปรัชญาเพื่อนร่วมโลก

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย

(1) หนังสือทั่วไป

กรรณจรียา สุขรุ่ง. *เมล็ดพันธ์ชีวิตบูรณาการ*. กรุงเทพฯ: ตาตา, 2555.

กิริติ บุญเจือ. *ชุดพื้นฐานปรัชญาแก่นปรัชญาปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2522.

_____. *ปรัชญาและจริยศาสตร์สมัยใหม่ (ช่วงแสงทาระบบเครือข่าย)*. กรุงเทพฯ: สาขาวิชาปรัชญาและจริยศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2537.

_____. *ปรัชญาและจริยศาสตร์สมัยใหม่ (ช่วงสร้างระบบเครือข่าย)*. กรุงเทพฯ:

สาขาวิชาปรัชญาและจริยศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2537.

_____. *ปรัชญาและจริยศาสตร์สมัยปัจจุบัน (ช่วงวิจารณ์ระบบเครือข่าย)*. กรุงเทพฯ:

สาขาวิชาปรัชญาและจริยศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2537.

_____. *ปรัชญาและจริยศาสตร์เบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: สาขาวิชาปรัชญาและจริยศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2537.

_____. *ปรัชญาสำหรับผู้เริ่มเรียน*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2541.

_____. *ปรัชญาหลังนวยุค : แนวคิดเพื่อการศึกษาแผนใหม่*. กรุงเทพฯ: ดวงกลม, 2545.

_____. *อรรถปริวรรต คู่เวรคู่กรรม ปรัชญาหลังนวยุค*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

_____. *นิทเฉอ ผู้บุกเบิกแนวคิดหลังนวยุค ด้วยวิถีสู่อิทธิมนุษย์และซึ่งสุนทรีย์*. กรุงเทพฯ : สยามปริทัศน์, 2555.

_____. *ปรัชญาและจริยศาสตร์โบราณ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2560.

คณะกรรมการวิชาศิลปการดำเนินชีวิต ศูนย์วิชาบูรณาการ หมวดวิชาศึกษาทั่วไป. *ศิลปการดำเนินชีวิต*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2558.

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. *มนุษย์กับการใช้เหตุผล*. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2550.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย. *ปรัชญาเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2551.

คณาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. *อารยธรรมโลก*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543.

- แคทเธอริน เบสซีเย่. *หลังโครงสร้างนิยมฉบับย่อ = Poststructuralism: a very short introduction*. (อภิญา เฟื่องฟูสกุล, แปล). กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2549.
- แคร์โรล, ฌอน ปี. *ลวดลายสีลัน มหัศจรรย์วิวัฒนาการชีวิต*. (เมธินี ศรีวัฒนกุล, แปล). กรุงเทพฯ: มติชน, 2553.
- จันทน์ เจริญศรี. *โพสต์โมเดิร์นกับสังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: วิชาษา, 2544.
- จันท์เพ็ญ อมรเลิศวิทย์. *การควบคุมทางสังคม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2547.
- จินตนา ยศสุนทร. *ประวัติศาสตร์คดียุติธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2521.
- เจษฎา ทองรุ่งโรจน์. *พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย ปรัชญา*. กรุงเทพฯ: แสงดาว. 2557.
- จ่านงค์ ทองประเสริฐ. *จริยศาสตร์และจริยธรรมเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคม*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552.
- ชเอิญศรี อิศรางกูร ณ อยุธยา. *ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542.
_____. *ปรัชญากรีก*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2522.
- ชัยวัฒน์ อัดพัฒน. *จริยศาสตร์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2548.
- ชัยวัฒน์ อัดพัฒน และพระมหามหามวินทร์ ปุริสุตโม. *ทฤษฎีและปัญหาจริยศาสตร์*. กรุงเทพฯ: คอมม่า ดีไซน์แอนด์พริ้นต์, 2561.
- ไชยันต์ ไชยพร. *POSTMODERN ชะตากรรมโพสต์โมเดิร์นในอุ้งมือนักปรัชญาการเมืองโบราณ*. กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุ๊กส์, 2550.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. *รัฐศาสตร์แนววิพากษ์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543.
_____. *ซีลส์ เดอเลซกับอำนาจของภาษา*. ใน ธนศักดิ์ สายจำปา (บรรณาธิการ). *สังคมศาสตร์ทางเลือก = Alternative Social Sciences*. กรุงเทพฯ: วิชาษา, 2563.
- ชูเมกเกอร์, อี.เอฟ. *มนุษย์คือชีวิตเล็ก ๆ ที่งดงาม*. (เฉลิมเกียรติ ฝึนวนล, แปล). กรุงเทพฯ: สมิต, 2560.
- ดำรงค์ ฐานดี. *มานุษยวิทยาเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2544.
- ทินพันธุ์ นาคะตะ. *คุณธรรม จริยธรรมกับศีลธรรม: จากมุมมองของปรัชญา*. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2557.
- ธเนศ วงศ์ยานนาวา. *On Happiness ว่าด้วยความสุข*. กรุงเทพฯ: สมมติ, 2560.
- ธีรยุทธ บุญมี. *โลก MODERN & POST MODERN*. กรุงเทพฯ: สายธาร, 2546.
_____. *การปฏิวัติสังคมศาสตร์ของโซซอร์ เส้นทางสู่โพสต์โมเดิร์นนิสม์*. กรุงเทพฯ: วิชาษา. 2551.
- นงเยาว์ ชาญณรงค์. *ศาสนากับสังคม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2545.
- บรรจง อมรชีวิน. *Thinking School สอนให้คิด*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์, 2554.

- บุญมี แทนแก้ว. *ปรัชญาตะวันตก (สมัยใหม่)*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2545.
- ประเวศ วะสี. *วิถีมนุษย์ในศตวรรษที่ 21 สู่ภพภูมิใหม่แห่งการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, 2545.
- ปานทิพย์ ประเสริฐสุข. *ปรัชญาตะวันตกสมัยกลาง*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2535.
- _____. *ปรัชญาเอกซิเตนเซียลิสต์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2546.
- _____. *จริยศาสตร์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2547.
- _____. *ปรัชญาจีน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2554.
- ปานทิพย์ ศุภนคร, วิธาน สุชีปคุปต์, สมพิศ ฦ นคร, ชัยวัฒน์ อັถถัฒน์ และลาวัลย์ ภัทรากาญจน์. *ปรัชญาเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2545.
- ปิยะฉัตร จารุธีรศานต์. *การจัดการความรู้*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2558.
- ปรีชา ช่างขวัญยืน และสมภาร พรหมทา. *มนุษย์กับศาสนา*. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ, คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.
- พิชาย รัตนดิลก ฦ ฎุเก็ถ. *ปรัชญาสังคมศาสตร์ : การอธิบายสังคมรากฐานสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: บางกอกบล็อก, 2557.
- พิเชฐ สายพันธ์. *ชาติพันธุ์สภาวะ : จากเสรีนิยมสู่เสรีนิยมใหม่*. ใน นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ (บรรณาธิการ). *ชาติพันธุ์กับเสรีนิยมใหม่*. (หน้า 116-117). กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2557.
- พระทักษิณคณาธิกร. *ปรัชญา*. กรุงเทพฯ: ดวงแก้ว, 2544.
- พระเทวินทร์ เทวินโท. *แก่นพุทธจริยศาสตร์*. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท., 2549.
- พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมโม (กลางพนม). *มนุษย์นิยมในบทกวีซีไรต์*. กรุงเทพฯ: วาราทับลิขชิ่ง, 2560.
- พระราชวรมนู (ประยูร ฦมมจิตโต). *ปรัชญากรีก ป่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก*. กรุงเทพฯ: สยาม, 2540.
- พระศรีคัมภีรญาณ. *จริยศาสตร์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559.
- พิสเซอร์, โรเบิร์ต บี. *ปรัชญาวิทยาศาสตร์ : ความหมายแห่งยุคสมัย*. (ศรีภราดร, แปล). กรุงเทพฯ: ต้นหมาก, 2527.
- พื้น ดอกบัว. *พวงปรัชญากรีก*. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์, 2533.
- ภราดร ปรีดาศักดิ์. *ประวัติชีวิตและแนวคิดของนักเศรษฐศาสตร์ระดับโลก เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์, 2558.
- มานิกา วิเศษสาธ. *จิตวิทยาคลินิกเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: รามคำแหง, 2562.

- มารินอฟ, ลู. *The Big Question ชีวิตนี้มีคำถาม*. (สุรพงษ์ สุวจิตตานนท์, แปล). กรุงเทพฯ: มายด์, 2551.
- แม็กซ์เวล, จอห์น ซี. *คิดให้ใหญ่ คิดให้สำเร็จ*. (เร็กซ์ดี ปานเจริญ, แปล). กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น, 2553.
- รุโซ, ฌอง ฌากส์. *สัญญาประชาคม : หลักแห่งสิทธิทางการเมือง*. (วิภาดา กิตติโกวิท, แปล). กรุงเทพฯ: ทับหนังสือ, 2555.
- โรม, แดน. *The Back of the Napkin : ปิ้งด้วยภาพ*. (สินวล ฤกษ์สิรินุกูล, แปล). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2556.
- ลักษณะวัต ปาละรัตน์. *ญาณวิทยา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2556.
- วศิน อินทสระ. *จริยศาสตร์ (ศาสตร์ที่ว่าด้วยคุณความดีและศิลปะในการตัดสินใจ)*. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ 1991, 2544.
- วินัย ผลเจริญ. *เสรีภาพในทศวรรษของฌอง-ปอล ซาทร์และพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต)*. ใน *วินัย ผลเจริญ (บรรณาธิการ). รวมบทความ พุทธศาสนากับปรัชญา*. มหาสารคาม : อภิชาติ, 2562.
- วิศิษฐ์ วัชวิญญู. *โลก ปัญญา จิต ที่วิเศษลึกลับ*. กรุงเทพฯ: วงน้ำชา, 2553.
- วิศิษฐ์ ทวีเศรษฐและคณะ. *การเมืองการปกครองไทย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2558.
- วิทยา เชียงกุล. *เพื่อการปฏิรูปมนุษย์และสังคมอย่างลึกซึ้ง*. กรุงเทพฯ: แสงดาว, 2557.
- วิทย์ วิศเวทย์. *จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, 2528.
- วีระชัย โขคมุกดา. *สงครามโลกครั้งที่ 1 และ 2*. กรุงเทพฯ: ยิปซี กรุ๊ป, 2554.
- วีระชัย ยศโสธร. *จริยศาสตร์. บุริรัมย์ : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏ บุริรัมย์, 2556.*
- สงวน สุทธิเลิศอรุณ. *พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาการตน*. กรุงเทพฯ: อักษรภาพพัฒนา, 2545.
- สเตเปิลส์, วอลเทอร์. *หาตัวตนแท้ให้พบ หนทางสู่ศักยภาพที่ไร้ขีดจำกัด (อาทิตย์ ประชาเรืองวิทย์, แปล)*. กรุงเทพฯ: ต้นไม้, 2551.
- สมิธ, เอ. เอส. *อะไรที่ทำให้ชีวิตคนเรามีความหมาย*. (อรวรรณ คูหเจริญ นาวายุทธ, แปล). กรุงเทพฯ: ใ้มายก้อด, 2560.
- สันทนา วิจิตรเนาวรัตน์. *ต้นทุนทางจิตวิญญาณของความฉลาดทางจิตวิทยา*. กรุงเทพฯ: สัมปชัญญะ, 2559.
- สรรเสริญ อินทร์รัตน์, ไพฑูรย์ พัฒน์ใหญ่ยิ่ง, นฤมล นิตยจินต์, คำพอง งามภักดิ์ และสุรพศ ทวีศักดิ์. *จริยศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 2552.
- สุทธิพร บุญส่ง. *คุณธรรมจริยธรรมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2552.

- สุธรรม ชูสัตย์สกุล. *ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2545.
- สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. *การแสวงหาความรู้แบบหลังนวยสมัย*. กรุงเทพฯ: ระเบียบทอง, 2556.
- สมภาร พรหมทา. *มนุษย์กับการแสวงหาความจริงและความหมายของชีวิต*. กรุงเทพฯ: ศยาม,
2545.
- โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์. *ปรัชญาทั่วไป*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2560.
- สรวิชัย วงษ์สอาด. *ศรัทธากับปัญญา (Faith with Wisdom)*. กรุงเทพฯ: โอ. เอส. พริ้นต์เฮ้าส์,
2561.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. *ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์, 2548.
- อมรรวิชัย นาครทรรพ. *ปฏิรูประบบวิจัยเคลื่อนไหวสังคมไทยด้วยความรู้ ข้อเท็จจริง และข้อเสนอเพื่อการ
ปฏิรูประบบวิจัยของประเทศ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา, 2547.
- อนุสรณ์ อนุโณ. *บรรณาธิการอ่านตระกูลฟูโกต์*. ใน อนุสรณ์ อนุโณ จันทน์ เจริญศรี และสลิสสา ยุก
ตะนันท์ (บรรณาธิการ). *อ่านวิพากษ์ มิแชล ฟูโกต์*. กรุงเทพฯ: ศยาม, 2559.

(2) วิทยานิพนธ์และงานวิจัย

- ประทีป จินนี้. *การพัฒนาจิตสาธารณะของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนา*. วิทยานิพนธ์ปริญญา
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาพุทธศาสนศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช
วิทยาลัย, 2557.
- พระฉลอง ถาวโร (อังศรี). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องจุดหมายสูงสุดและรูปแบบการตัดสินใจ
ศาสตร์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาพุทธศาสนาและปรัชญา, บัณฑิต
วิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2546.
- พระครูปลัดเอกชัย อชิโต (ปานสุทธิ). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องแนวคิดมนุษยนิยมเชิงจริยศาสตร์
ในพุทธศาสนาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาพุทธศาสนศึกษา,
บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2549.
- พระมหาประเสริฐ ญาณสีโล (ธรรมจง). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องแนวความคิดเชิงจริยศาสตร์ใน
มงคลสูตร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาพุทธศาสนาและปรัชญา,
บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2547.
- พิมพาภรณ์ บุญประเสริฐ. *วาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2550*. วิทยานิพนธ์
ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2555.
- สุรัช คมพจน์. *เยอรมัน ฮาเบอร์มาสกับทฤษฎีวิพากษ์*. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต,
สาขารัฐศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553.

(3) บทความในหนังสือและวารสาร

ขวัญชีวา ไตรพิริยะ, สมสุข หินวิมาน และพีระ จิโรโสภณ. การวิเคราะห์ความหมายเชิงสัญลักษณ์และการประกอบสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยในโฆษณาเพื่อการท่องเที่ยว. *วารสารบัณฑิตวิทยาลัยสวนดุสิต*, 14(1), 83-95. 2561.

ชวิตรา ตันติมาลา. พื้นที่สาธารณะและการผลิตพื้นที่ : ความหมายใหม่ของความสัมพันธ์ทางสังคม. *วารสารบรรณศาสตร์ มศว*, 10(1), 92-103. 2560.

ซัชชัย คุ่มทวีพร. ทฤษฎีเหตุผลเชิงจริยธรรมของโคลเบิร์ต มุมมองใหม่ของการพัฒนาจริยธรรม. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต*. 7(11), 42.2545.

เสาวณิต จุลวงศ์. วรรณกรรมไทยในกระแสหลังสมัยใหม่ (1). *วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*. 19(4), 3-34.2556.

(4) เว็บไซต์

ครูบ้านนอก.คอม. *ตรรกวิทยาแห่งการวิจัยทางสังคม (The Logic of Social Research)*. สืบค้นเมื่อ 19 ตุลาคม 2563, จาก <https://www.kroobannok.com/3293>, 2551.

บ้านจอมยุทธ์. *พระพุทธศาสนา : กระบวนทัศน์ในแก้ปัญหาวิกฤติการเมือง เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม*. สืบค้นเมื่อ 15 ตุลาคม 2563, จาก https://www.baanjomut.com/library_4/political_crisis/04.html, 2543.

บ้านจอมยุทธ์. (2543). *ธรรมชาตินิยม*. สืบค้นเมื่อ 18 ตุลาคม 2563, จาก https://www.baanjomut.com/library_2/extension-3/history_of_philosophy/30.html

บ้านจอมยุทธ์. *จิตนิยม*. สืบค้นเมื่อ 18 ตุลาคม 2563, จาก https://www.baanjomut.com/library_2/extension-1/the_meaning_of_the_ontology/02.html, 2543.

ปกรณ สิงห์สุริยา. *จริยศาสตร์เชิงคุณธรรม*. สืบค้นเมื่อ 30 กรกฎาคม 2562, จาก <http://www.parst.or.th/philospedia/virtueethics.html>, 2554.

ปทาน สุวรรณมงคล. *เสรีนิยม*. สืบค้นเมื่อ 20 ตุลาคม 2563, จาก <http://wiki.kpi.ac.th>, 2563.

ประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองที่น่าสนใจ. *ข้อดี-เสีย ของระบอบการปกครองประชาธิปไตย*, สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2563, จาก <https://www.prairiestateblue.com/>, 2561.

เทพพิทักษ์ มณีพงษ์. *Existential Crisis: เมื่อความอ้างว้างนำไปสู่การตั้งคำถามถึงการมีอยู่ของชีวิต.*

สืบค้นเมื่อ 28 ตุลาคม 2563, จาก <https://www.the101.world/existential-crisis/>, 2017.

นักศึกษาวิทยาลัยแสงธรรม. *ภูมิหลังและแนวคิดปรัชญาสมัยใหม่ก่อนเริ่มปรัชญาสมัยปัจจุบัน.*

สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2563, จาก <https://phi342.wordpress.com/2012/12/11/positivism-and-neo-positivism/>, 2012.

นักศึกษาวิทยาลัยแสงธรรม. *ปฏิบัตินิยม.* สืบค้นเมื่อ 19 ตุลาคม 2563, จาก

<https://phi342.wordpress.com/2013/02/19/63/>, 2556.

พิพัฒน์ สุขะ. *เหตุผลนิยม.* สืบค้นเมื่อ 15 ตุลาคม 2563, จาก

<http://www.parst.or.th/philospedia/rationalismempiricism.html>, 2554.

รชฎ สาตราวุธ. *อัตถิภาวะนิยม.* สืบค้นเมื่อ 15 ตุลาคม 2563, จาก

<http://www.parst.or.th/philospedia/Existentialism.html>, 2554.

วิกิตำรา. *ระบบเศรษฐกิจ/ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมหรือทุนนิยม*, สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2563,

จาก <https://th.wikibooks.org>, 2563.

วิกิตำรา. *ปรัชญานวยุค.* สืบค้นเมื่อ 4 พฤษภาคม 2562, จาก [https://philosophy-](https://philosophy-suansunandha.com/2019/08/15/philosophy-postmodern-paradigm-1/)

[suansunandha.com/2019/08/15/philosophy-postmodern-paradigm-1/](https://philosophy-suansunandha.com/2019/08/15/philosophy-postmodern-paradigm-1/)
[paradigm-1/](https://philosophy-suansunandha.com/2019/08/15/philosophy-postmodern-paradigm-1/), 2562.

วิกิตำรา. *ปรัชญาหลังนวยุค.* สืบค้นเมื่อ 15 สิงหาคม 2563, จาก [https://philosophy-](https://philosophy-suansunandha.com/2019/08/15/philosophy-postmodern-paradigm-1/)

[suansunandha.com/2019/08/15/philosophy-postmodern-paradigm-1/](https://philosophy-suansunandha.com/2019/08/15/philosophy-postmodern-paradigm-1/), 2563.

วิกิพีเดีย. *ประชาธิปไตย.* สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2563, จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/>, 2563.

วิกิพีเดีย. *การปฏิวัติ.* สืบค้นเมื่อ 5 ตุลาคม 2562, จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/>, 2562.

วิกิพีเดีย. *สงคราม.* สืบค้นเมื่อ 15 ตุลาคม 2563, จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/>, 2563.

วิกิพีเดีย. *อรรถประโยชน์นิยม.* สืบค้นเมื่อ 18 ตุลาคม 2563, จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/>, 2558.

วิกิพีเดีย. *การวิเคราะห์.* สืบค้นเมื่อ 30 ตุลาคม 2563, จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/>, 2563.

วิกิพีเดีย. *อเทวนิยม.* สืบค้นเมื่อ 18 ตุลาคม 2563, จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/>, 2563.

วิกิพีเดีย. *วินาศกรรม 11 กันยายน.* สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2563, จาก

<https://th.wikipedia.org/wiki/>, 2563.

วิกิพีเดีย. *ลัทธิคอมมิวนิสต์.* สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2563, จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/>,

2563.

- วงเวทมรกด. *การวิจารณ์*. สืบค้นเมื่อ 30 ตุลาคม 2563, จาก <https://www.dek-d.com/board/view/1957622/>, 2553.
- Bysiamsak. *Postmodern Architecture*. สืบค้นเมื่อ 5 พฤษภาคม 2563, จาก <https://www.bloggang.com/m/viewdiary.php?id=bysiamsak&group=6>, 2552.
- Capitalism. *บริโภคนิยม*. สืบค้นเมื่อ 15 ตุลาคม 2563, จาก <https://www.abolishthebank.org>, 2560.
- Lalita125. *อัตราการเก็บภาษี*. สืบค้นเมื่อ 5 ตุลาคม 2563, จาก [<https://lalita125.wordpress.com/2014/02/15/](https://lalita125.wordpress.com/2014/02/15/), 2557.
- Sukhothai Thammathirat Open University. *ความเติบโต VS ความเท่าเทียมกัน*. สืบค้นเมื่อ 31 ตุลาคม 2563, จาก <https://www.stou.ac.th/stouonline/LOM/data/sec/Lom12/03-04.html>, 2014.
- Urbinner. *คุณค่าภายในขั้นพื้นฐานของมนุษย์*. สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2563, จาก <https://www.urbiner.com/post/personal-core-value>, 2562.
- Workpointtoday. *10 ปัญหาสิ่งแวดล้อมระดับโลก 3 เรื่องรุนแรงเกินโลกรับไหว*. สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2563, จาก <https://workpointtoday.com/10-environmental-threats1/>, 2562.

2. ภาษาอังกฤษ

(1) หนังสือทั่วไป

- Anaughton, P.A. *An Introduction to Ancient Western Philosophy* (1st ed.). Nakhon Pathom : Academic Promotion and Development Center Saengtham College. 2010.
- Bowie, Andrew. *Introduction to German Philosophy : from Kant to Habermas*. Great Britain: MPG Books. 2003.
- Buber, Martin. *I and Thou*. (R. G. Smith, Trans). Edinburgh: T. & T. Clark. 1937.
- Butler, C. *Postmodernism : A Very Short Introduction* (1st ed.). UK: Oxford University Press. 2002.
- Cassirer, E. *An Essay on Man : An Introduction to a Philosophy of Human Culture* (20th ed.). USA : Yale University Press. 1969.

- Gilmore, M.P. *The World of Humanism 1453-1517* (1st ed.). USA : Harvard University. 1962.
- Houlgate, Stephen. *The Hegel Reader* (2nd ed.). UK : Blackwell Publishers Ltd. 1999.
- Kaufman, Walter. *Existentialism from Dostoevsky to Sartre* (8th ed.). USA : Meridian Books, Inc. 1958.
- Lyotard, J. F. Postmodern Condition : A report on Knowledge. In Cahoone, L. E. (Ed.), *From Modernism to Postmodernism : An Anthology*. (pp. 141-513). UK: Blackwell Publishers Ltd. 1996.
- Nietzsche, Friedrich. The Madman, The Natural History of Morals, The Genealogy of Morals and The Will to Power. In Cahoone, L. E. (Ed.), *From Modernism to Postmodernism : An Anthology*. (pp. 102-130). UK : Blackwell Publishers Ltd. 1996.
- Stroll, A. & Hopkon, R.H. *Introduction to Philosophy* (3rd ed.). USA : Holt, Rinehart and Winston. 1979.
- Stumpf, S.E. *Elements of Philosophy : An Introduction*. USA : McGraw-Hill. 1979.
- Taylor, V. E. & Winqvist, C. E. *Encyclopedia of Postmodernism*. USA: Routledge. 2001.
- Wicks. Robert. *Modern French Philosophy: From Existentialism to Postmodernism*. England : One World Publications. 2003.

(2) วิทยานิพนธ์และงานวิจัย

- Hall, Herna. (2013). *The Impact on Postmodernism on the Social Functioning of Young Adults*. Doctoral Thesis, Faculty of Humanities, University of Pretoria.

(3) บทความในหนังสือและวารสาร

- Nath, Shanjendu. (June 2017). Postmodern Attitude towards the Universe. *Journal of Humanities and Social Science*, 22. (6), 50-55.

(4) เว็บไซต์

- Ernie Lepore and Kirik Ludwig. Donald Davidson: Meaning, Truth, Language, and Reality. Retrieved November 20, 2020, from <https://www.researchgate.net/>, 2005.

- Edward Grippe. Richard Rorty. Retrieved December 1, 2020, from <https://iep.utm.edu/rorty/>, 1995.
- Ed Brandon. Ethical Relativity. Retrieved December 1, 2020, from <http://gutenberg.net.au/ebooks16/1600581h.html>, 2019.
- Fraser MacBride. Frank Ramsey. Retrieved December 1, 2020, from <https://plato.stanford.edu/entries/ramsey/>, 2019.
- Irvine, Andrew David. Bertrand Russell. Retrieved May 1, 2020, from <https://plato.stanford.edu/entries/russell/>, 2020.
- Institute of Advance Study. Clifford Geertz: Work and Legacy. Retrieved December 2, 2020, from <https://www.ias.edu>, 2020.
- James W. Kidd. Getting to the Root-Meaning of Diversity with Reconstructionism and Deconstructionism. Retrieved October 1, 2020, from www.inbetweenness.com, 2002.
- New World Encyclopedia. Virtue Ethics. Retrieved October 15, 2020, from https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Virtue_ethics, 2020.
- New World Encyclopedia. Virtue Ethics. Retrieved October 15, 2020, from https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Virtue_ethics, 2020.
- NobelPrize.org. Werner Heisenberg – Biographical. Retrieved December 2, 2020, from <https://www.nobelprize.org/prizes/physics/1932/heisenberg/biographical/>, 2020.
- Schmaltz, Tad. Nicolas Malebranche. Retrieved May 1, 2020, from <https://plato.stanford.edu/entries/malebranche/>, 2017.
- Stefan Gosepath. Equality. Retrieved June 27, 2007, from <https://plato.stanford.edu/entries/equality/>, 2007.
- Thomas Uebel. Vienna Circle. Retrieved December 1, 2020, from <https://plato.stanford.edu/entries/vienna-circle>, 2020.
- Wikipedia. Dialectic. Retrieved March 1, 2020, from <https://en.wikipedia.org/wiki/Dialectic>, 2020.
- Wikipedia, Middle Ages. Retrieved March 1, 2020, from https://en.wikipedia.org/wiki/Middle_Ages, 2020.

Wikipedia. A Theory of Justice. Retrieved May 1, 2020, from
https://en.wikipedia.org/wiki/A_Theory_of_Justice, 2020.

Wikipedia. Value Theory. Retrieved October 15, 2020, from
https://en.wikipedia.org/wiki/Value_theory, 2020.

Wikipedia. Value Theory. Retrieved October 15, 2020, from
https://en.wikipedia.org/wiki/Value_theory, 2020.

Yemima Ben-Menahem. Hilary Putnam. Retrieved December 2, 2020, from
<https://www.britannica.com/biography/Hilary-Putnam>, 2020.

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ สกุล	นายนาวิน พิชญวิศิษฐ์กุล
วัน เดือน ปีที่เกิด	วันที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2516
สถานที่เกิด	อุบลราชธานี
การศึกษา	- ปริญญาตรี ภาษาฝรั่งเศส มหาวิทยาลัยรามคำแหง - ปริญญาโท การสอนภาษาอังกฤษในฐานะภาษาต่างประเทศ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ประวัติการทำงาน	กรรมการผู้จัดการ บริษัทแลมพ์เทคเจอร์จำกัด

